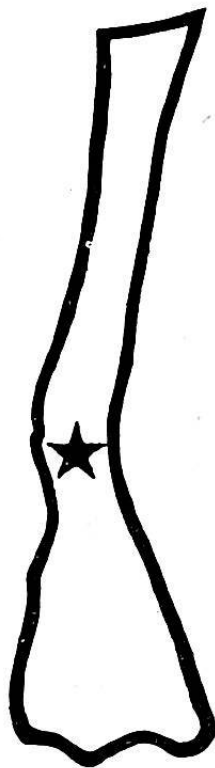

شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايۇنى
چىرا ناھىيە يەر ناملىرى خەرىتىلىك تەزكىرىسى

新疆维吾尔自治区
策勒县地名图志

(ئىچكى ماتىرىيال)

内部资料

چىرا ناھىيىلىك يەر ناملىرى كومىتېتى تەرىپىدىن تۈزۈلدى

1985 - يىلى ئاپرىل

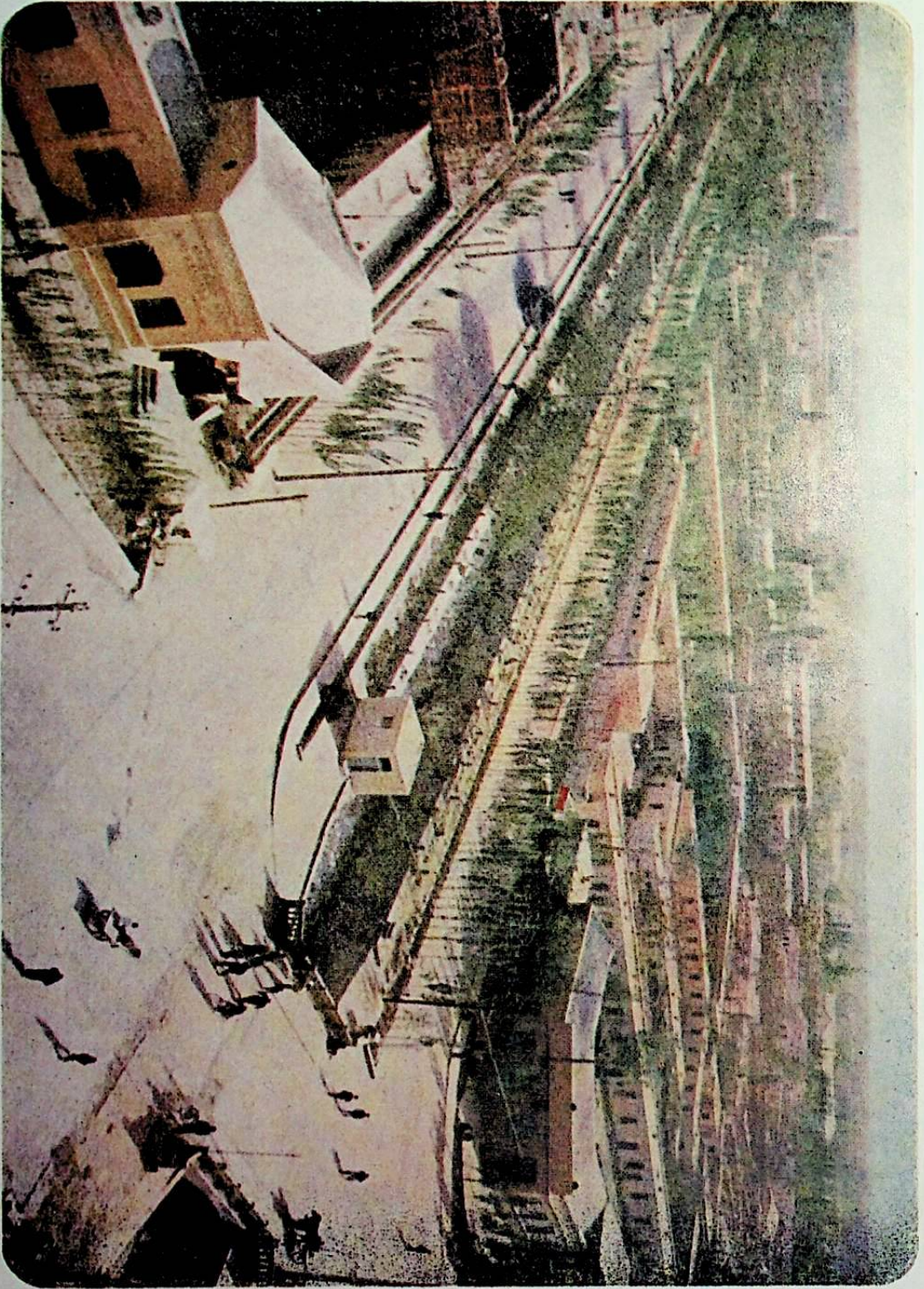
策勒县地名委员会

Handwritten text in a cursive script, possibly a title or introductory note.

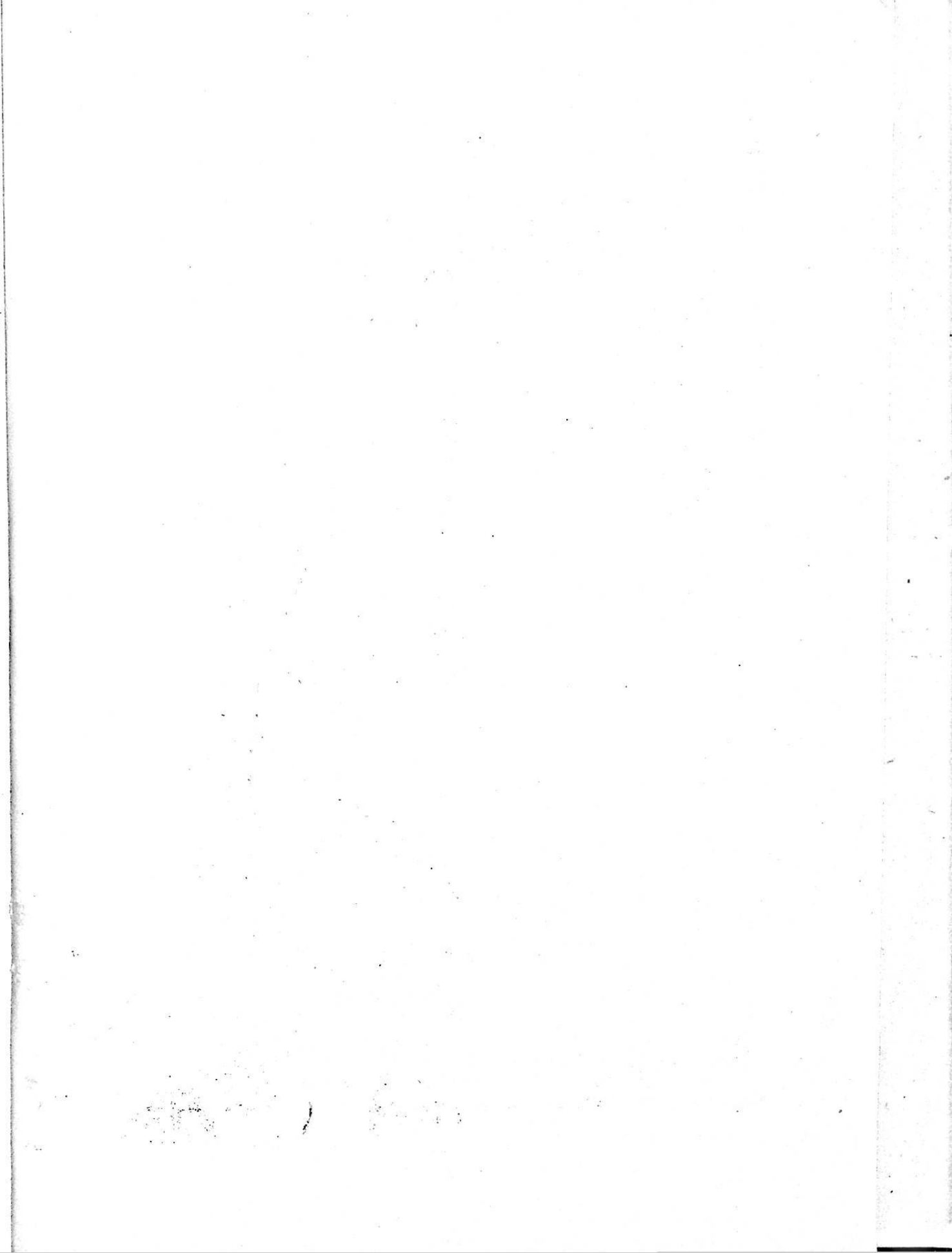
Handwritten text in a cursive script, appearing to be a main title or subtitle.

Handwritten text at the bottom of the page, possibly a signature or a concluding note.

ناھىيە بازارىنىڭ كۆرۈنىشى

出版《策勒县地名图志》，我很高兴，在此谨致以衷心地祝贺！

这本书对策勒的历史沿革、语言、地理进行了细致地研究和分析，用科学的方法纠正和统一了过去在使用地名中存在的许多混乱问题。这对于我们进一步了解策勒的过去和现状，对加速策勒的建设都具有重要的意义。

我希望此书能受到有关方面和读者的欢迎。

司马义·艾买提

一九八六年五月十五日

(国家民族事务委员会主任：司马义·艾买提同志题词译文)

مۇقەددىمە

شىمالىي ئاسىيا

(ناھىيەلىك پارتكوم شۇجىسى)

چىرا ناھىيىسى — ئۇزاق تارىخقا ئىگە بىر بوستانلىق بۇلۇپ، ئاپتونوم رايونلۇق خەلق ھۆكۈمىتىنىڭ رەئىسى يولداش ئىسمايىل ئەمەتنىڭ يۇرتى. بۇ جاي — كوئىنلون تېغىنىڭ شىمالى ئىتىكى، تارىم ئويمانلىغىنىڭ جەنۇبى چېتىگە جايلاشقان. يەنى «يىپەك يولى» نىڭ جەنۇبتىكى مۇھىم يولى بولغىنى ئۈچۈن، تارىختا جۇڭگو بىلەن چەتئەللەر ئوتتۇرىسىدا نۇر-غۇن ئالماشتۇرۇشلار بولغان. ھەر مىللەت خەلقىنىڭ مۇشۇ زېمىندا جاپالىق ئىشلەپ ئاۋۇشى ۋە تىرىكچىلىك قىلىشى نەتىجىسىدە نۇرغۇنلىغان يەر — جاي ناملىرى قىپ قالغان. دۆلىتىمىز قۇرۇلغاندىن بۇيان، خەلق ئىگىلىگىنىڭ ئۆزلۈكسىز تەرەققى قىلىشى، مەمۇرى رايونلارنىڭ كۆپ قېتىم ئايرىلىشىغا ئەگىشىپ، يىڭدىن يەنە نۇرغۇن يەر ناملىرى قۇشۇلدى. شۇ تۈپەيلىدىن بىرلا يەرنىڭ كۆپ خىل نامى بۇلۇشى، بىر خىل نامىنى كۆپ خىل يىزىشى، نامى ئەسلىگە توغرا كەلمەسلىك، مەنىسى ئېنىق بولماسلىق، ئاھاڭ تەرجىمىسى توغرا بولماسلىق، يېزىقتا قوللۇنۇش جايدا بولماسلىق قاتارلىق مەسىلىلەر ئۈمۈمىيۈزلۈك ساقلاندى.

تۆتىنچى زامانىۋىلاشتۇرۇش قۇرۇلۇشىنىڭ ئېھتىياجىغا ئۇيغۇنلاشتۇرۇش ئۈچۈن، يەر ناملىرىنى ئۆلچەملەشتۈرۈش، بىرلىككە كەلتۈرۈش زورۇر بولۇپ، يەر ناملىرىنى ئۈمۈمىيۈزلۈك تەكشۈرۈپ، يەر ناملىرى خەرىتىلىك تەزكىرىسىنى يېزىشنىڭ ئەھمىيىتى مانا شۇ يەردە. يەر ناملىرى خىزمىتى — ناھايىتى كۈچلۈك سىياسەتچىلىك، سىياسەتچىلىك، ئىلمىيلىككە ئىگە خىزمەت. بىز گوۋۇيۈەن ۋە ئاپتونوم رايونلۇق خەلق ھۆكۈمىتىنىڭ بىر تۇتاش ئۇرۇن-لاشتۇرۇشىغا ئاساسەن، يۇقۇرى دەرىجىلىك پارتىيە، ھۆكۈمەت رەھبەرلىرىنىڭ غەمخەرلىغى، كەسىپى تارماقلارنىڭ يىتەكچىلىكىدە، كۈچ ئاجرىتىپ، ئىسكىكى يىلىدىن كوپراق ۋاقىت سەرپ قىلىش ئارقىلىق بۇ خىزمەتنى تاماملىدۇق.

بۇ، قېتىمقى يەر ناملىرىنى ئۈمۈمىيۈزلۈك تەكشۈرۈش دۆلىتىمىز قۇرۇلغاندىن بۇيانقى بىرىنچى قېتىملىق تەكشۈرۈش بۇلۇپ، بۇ، تارىخى، رىئالىنى ۋە قانۇنى ئەھمىيەتكە ئىگە

بولغان بىر ئاساسى قۇرۇلۇش بۇلۇپ ھىساپلىنىدۇ. بۇ خىزمەتكە قاتناشقان يولداشلار «مەھە-
لىكەت بويىچە يەر ناملىرىنى ئومۇميۈزلۈك تەكشۈرۈشكە ئائىت بىر قانچە بەلگۈلمە» ۋە
«شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونىنىڭ يەر ناملىرىنى ئومۇميۈزلۈك تەكشۈرۈشتىكى تولۇقلاپ
تەكشۈرۈش تەپسىلى پىرىنسىپلىرى»دىكى تەلەپكە ئاساسەن، دۆلەت، خەلق، تارىخ ئالدىدا
مەسئۇل بۇلۇش روھى بويىچە، ھەققەتنى ئەھمىيەتتىن ئىزدەپ، جاپالىق ئىشلەپ، يەر
ناملىرى خەرىتىسى، يەر ناملىرى جەدۋىلى، ماتىرىيال كارتۇچكىسى ۋە زىچىسىنى ئورۇنلاش
ئاساسىدا «چىرا ناھىيە يەر ناملىرى خەرىتىلىك تەزكىرىسى»نى يېزىپ چىقتى.

«چىرا ناھىيە يەر ناملىرى خەرىتىلىك تەزكىرىسى» كولىكتىپ سىڭدۈرگەن ئەجرە
مەۋىسى بۇلۇپ، ئاممىنىڭ ئەقىل پاراستىنىڭ جەۋھىرى. بۇنىڭ نەشر قىلىنىشى چىرا ناھىيە-
سىنىڭ ئىككى مەدەنىيەت قۇرۇلۇشىدا ئىجابى رول ئويناپ، چوڭقۇر تەسىر پەيدا قىلىدۇ.
1985-يىلى 7-ئاينىڭ 5-كۈنى

بېغىشلىما

كا بىر ئىقتىسادىي تەجرىبى

(چىرا ناھىيىسىنىڭ ھاكىمى)

تۆتى زامانىۋىلاشتۇرۇش قۇرۇلۇشىنىڭ ئىھتىياجىغا ماسلىشىش ئۈچۈن، گوۋۇيۈەن ۋە ئاپتونوم رايونلۇق خەلق ھۆكۈمىتىنىڭ بىر تۇتاش ئورۇنلاشتۇرۇشىغا ئاساسەن، ئىككى يىلدەك جاپالىق كۈرەش ئارقىلىق ناھىيىمىزنىڭ «يەر ناملىرى خەرىتىلىك تەزكىرىسى» نەشر قىلىندى.

بۇ تەزكىرىنىڭ نەشر قىلىنىشى، ناھىيىمىزنىڭ ئەۋزەللىكىنى جارى قىلدۇرۇپ، ناھىيىمىزنى ئېچىش، گۈللەندۈرۈش ۋە ناھىيىمىزنىڭ ئىقتىسادى تەرەققىياتىنى تېخىمۇ تىزلىتىپ، خەلقىمىزنى تېخىمۇ باياشات تۇرمۇشقا ئىگە قىلىشتا، مۇھىم ئەھمىيەتكە ئىگە بۇلۇپلا قالماستىن، بەلكى بىر يەرنىڭ نامى كۆپ خىل بۇلۇش، بىر خىل نامنى كۆپ خىل يېزىش، نامى ئەسلىگە توغرا كەلمەسلىك، مەنىسى ئىنىق بولماسلىق، ئاھاڭ تەرجىمىسى توغرا بولماسلىق، يېزىقتا قوللۇنۇش جايىدا بولماسلىق قاتارلىق مەسىلىلەرنى تۈگۈتۈشتە مۇھىم ئەھمىيەتكە ئىگە. مەن ئىشلىمەنكى، بۇ، تەزكىرە ناھىيىمىزنىڭ تارىخىنى، تىلىنى، جۇغراپىيىسىنى تەتقىق قىلىشتا، ھەر مىللەت خەلقىنىڭ ئىلىم پەن سەۋىيىسىنى يۇقۇرى كۆتۈرۈشتە، ناھىيىمىزنىڭ سوتسىيالىستىك ماددى مەدەنىيەت ۋە مەنەۋىي مەدەنىيەت قۇرۇلۇشىنى ئىلگىرى سۈرۈشتە مۇھىم رول ئوينايدۇ.

1985 - يىلى نويا بىر

Faint, illegible text, possibly bleed-through from the reverse side of the page.

1887

كىرىش سۆز

«چىرا ناھىيە يەر ناملىرى خەرىتىلىك تەزكىرىسى» يەر ناملىرىنى ئومۇميۈزلۈك تەكشۈرۈش ئاساسىدا، ئاپتونوم رايونلۇق 3-قېتىملىق يەر ناملىرى خىزمەت يىغىنىنىڭ روھى ۋە «شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونى شەھەر، ناھىيە يەر ناملىرى خەرىتىلىك تەزكىرىسىنى تۈزەش تىزىسى» دىكى بەلگۈلمىلەرگە بىنائەن تۈزۈلدى.

گوۋۇيۈەن ۋە ئاپتونوم رايونلۇق خەلق ھۆكۈمىتىنىڭ بىر تۇتاش ئۇرۇنلاشتۇرۇشىغا ئاساسەن، 1983-يىلى 3-ئاينىڭ ئاخىرىدىن 1984-يىلى 9-ئاينىڭ قەدەر ئاپتونوم رايونلۇق، ۋىلايەتلىك يەر ناملىرى كومىتېتىنىڭ يېتەكچىلىكى، ناھىيىلىك پارتكوم، ناھىيىلىك خەلق ھۆكۈمىتىنىڭ رەھبەرلىكىدە، ناھىيىمىزدە يەر ناملىرىنى ئومۇميۈزلۈك تەكشۈرۈش ۋە يەر ناملىرىنى ئومۇميۈزلۈك تەكشۈرۈش نەتىجىلىرىنى ماتېرىيال قىلىپ رەتلەش خىزمىتى قانات يايدۇرۇلۇپ، ناھىيە تەۋەسىدىكى يەر ناملىرىنىڭ تارىخى ۋە ھازىرقى ھالىتى ئاساسى جەھەتتىن تەكشۈرۈپ ئېنىقلىنىپ، بەزى جايلارنىڭ نامى بولماسلىق ۋە بەزىلىرىنىڭ نامى جايدا بولماسلىقتەك ئەھۋاللار پەرقلەندۈرۈلۈپ، يەرلەرگە نام بېرىش، يەرلەرنىڭ نامىنى ئۆزگەرتىش خىزمىتى ئىشلىتىلدى. شۇ ئارقىلىق بىر يەرنىڭ نامى كۆپ خىل بۇلۇش، مەنىسى مۇۋاپىق بولماسلىق، بىر خىل يەر نامىنى كۆپ خىل يېزىش، ئاھاڭ تەرجىمىسى توغرا بولماسلىق، يېزىقتا قوللۇنۇش جايدا بولماسلىق، نامى تەكرار بۇلۇشقا ئوخشاش مەسىلىلەر ھەل قىلىندى. يەر ناملىرىنى ئۆلچەملەشتۈرۈش، قىلىپلاشتۇرۇشنى ئىشقا ئاشۇرۇشقا ئاساس سېلىندى.

«چىرا ناھىيە يەر ناملىرى خەرىتىلىك تەزكىرىسى»نى تۈزەشتىكى مەخسەت — ناھىيە بويىچە يەر ناملىرىنى بىر تۇتاش باشقۇرۇشنى كۈچەيتىپ، بىرقەدەر مۇكەممەل بولغان يەر ناملىرى ماتېرىياللىرىنى ساقلاش ۋە ئۇنى ئىشلىتىشكە قۇلايلىق يارىتىشتىن ئىبارەت.

«چىرا ناھىيە يەر ناملىرى خەرىتىلىك تەزكىرىسى» ھاكىمىيەت بىلەن گۇڭخېنى ئايرىش تۈزۈلمىسى ئىسلاھ قىلغاندىن كېيىن ئايرىلغان يېڭى مەمۇرى رايونلار بويىچە تۈزۈلدى. بۇنىڭغا جەمئىي 6 چوڭ تۈردىكى 775 يەر نامى كىرگۈزۈلدى. يەنى: مەمۇرى رايونلارغا بۆلۈنۈشى ۋە ئاھالىلەر رايونى نامى، كەسىپى تارماقلار ۋە ئۇرۇنلار نامى، سۇنى قۇرۇلۇشلار نامى، تەبىئىي جۇغراپىيەلىك جىسىملار نامى، ئاسارە، ئەتىقار نامى، ئىشلىتىش چىقىرىش قۇرۇلۇش بىڭتۇەنى يەر نامى. بۇ يەر ناملىرىنىڭ ھەممىسىنىڭ ئاھاڭىنى ۋە خىتىنى توغرىلاپ، ئۆلچەملەشتۈرۈپ، قىلىپلاشتۇرۇپ بىر تەرەپ قىلىندى. بۇ، ھازىر يولغا قويۇ-

لۇدىغان ئۆلچەملىك يەر نامى بۇلۇپ، قانۇنى خاراكتىرىگە ئىگە.

«چىرا ناھىيە يەر ناملىرى خەرىتىلىك تەزكىرىسى» دە ئىشلىتىلگەن سانلىق مەلۇماتلار مۇناسىۋەتلىك تارماقلارنىڭ 1984-يىلى ئاخىرىدىكى مەلۇماتىدىن ئېلىندى. سىزىلغان يەر ناملىرى خەرىتىسىدىكى مەمۇرى رايونلارنىڭ چېگرا سىزىغى رەسمى ئايرىپ بىكىتىلمىگەن. شۇڭا بۇ، چېگرا سىزىغىنىڭ ئاساسى بولمايدۇ، بەزى يەر ناملىرىنىڭ پەيدا بۇلۇشى تارىخى ۋە ئۇنىڭ مەنىسى توغرىسىدىكى پىكىرلەر خىلمۇ-خىل بولغاچقا، ئۇنىڭ ھەممىسى كىرگۈزۈلدى. پايدىلانماق بۇلۇدۇ. بۇنىڭ ئىچىدىكى كەنت، دىخانچىلىق-چارۋىچىلىق نوختىلىرىنىڭ نوپۇسى ساندا مىللەت ئەسكەرتىلمىگەنلىرىنىڭ ھەممىسى ئۇيغۇر مىللىتىنى كورسىتىدۇ.

«چىرا ناھىيە يەر ناملىرى خەرىتىلىك تەزكىرىسى» نىڭ نەشر قىلىنىشى—دۆلەتنىڭ ئىقتىسادى قۇرۇلۇشى، دۆلەت مۇداپىئە قۇرۇلۇشى، خەلقئارالىق بېرىپ كېلىش، پوچتا ئېلېكترون خەۋەرلىشىش ۋە خەلق ئاممىسىنىڭ كۈندۈلۈك تۇرمۇشىنى ئىشەنچلىك ماتېرىيال بىلەن تەمىن ئېتىدۇ. بۇندىن كىن تارماقلار، ھەر ساھە، ھەر كەسىپتىكىلەر يەر ناملىرىنى قوللانغاندا، بىردەك «چىرا ناھىيە يەر ناملىرى خەرىتىلىك تەزكىرىسى» ئۆلچەم قىلىشى لازىم. ھەرقانداق ئۇرۇن ۋە شەخسنىڭ تەشكىلى رەسمىيەت ئارقىلىق تەستىقتىن ئۆتكۈزمەي تۇرۇپ يەر ناملىرىنى ئۆزگەرتىشكە ھەققى يوق. ئۇمۇمەن يەرلەرگە نام بېرىش، ئۆزگەرتىشكە توغرا كەلسە، گۇۋۇيۈەن ۋە ئاپتونوم رايونلۇق خەلق ھۆكۈمىتىنىڭ بەلگۈلمىسىگە ئاساسەن، تەكشۈرۈپ تەستىقلىتىش رەسمىيىتىنى بىجىرگەندىن كېيىن كۇچكە ئىگە بولىدۇ.

چىرا ناھىيەلىك يەر ناملىرى كومىتېتى

1985-يىلى 25-مارت

مۇندەرىجە

كىرىش سۆز

چىرا ناھىيە بازىرىنىڭ كۈرۈنۈشى

چىرا ناھىيە يەر ناملىرى خەرتىسى

چىرا ناھىيە سۇ سېستىمىسى ۋە قاتناش خەرتىسى

(1) .....چىرا ناھىيىسىنىڭ ئومۇمى ئەھۋالى.....

(8) .....چىرا ناھىيە مەمۇرى رايونلىرىنىڭ تارىخى: ئۆزگۈرىشى.....

مەمۇرى رايونلارغا بۆلۈنۈشى ۋە ئاھالىلەر رايونىنىڭ نامى

چىرا بازىرى (يەر ناملىرى خەرتىسى، ئومۇمى ئەھۋالى، كوچا، كەنت كومىتېتى، تەبىئى

(13) .....كەنتتە، دىخانچىلىق - چارۋىچىلىق، نوختىلىرى نامى).....

چىرا يېزىسى (يەر ناملىرى خەرتىسى، ئومۇمى ئەھۋالى، كەنت كومىتېتى، تەبىئى كەنتتە،

(25) .....دىخانچىلىق - چارۋىچىلىق نوختىلىرى نامى).....

گۈلاخما يېزىسى (يەر ناملىرى خەرتىسى، ئومۇمى ئەھۋالى، كەنت كومىتېتى، تەبىئى كەنت -

(43) .....تە، دىخانچىلىق - چارۋىچىلىق نوختىلىرى نامى).....

دامىكۇ يېزىسى (يەر ناملىرى خەرتىسى، ئومۇمى ئەھۋالى، كەنت كومىتېتى، تەبىئى

(57) .....كەنتتە، دىخانچىلىق، چارۋىچىلىق نوختىلىرى نامى).....

چاقا يېزىسى (يەر ناملىرى خەرتىسى، ئومۇمى ئەھۋالى، كەنت كومىتېتى، تەبىئى كەنتتە،

(71) .....دىخانچىلىق - چارۋىچىلىق نوختىلىرى نامى).....

ئۇلۇغساي يېزىسى (يەر ناملىرى خەرتىسى، ئومۇمى ئەھۋالى، كەنت كومىتېتى، تەبىئى

(93) .....كەنتتە، دىخانچىلىق - چارۋىچىلىق نوختىلىرى نامى).....

نۇرى يېزىسى (يەر ناملىرى خەرتىسى، ئومۇمى ئەھۋالى، كەنت كومىتېتى، تەبىئى كەنتتە،

(99) .....دىخانچىلىق - چارۋىچىلىق نوختىلىرى نامى).....

بوستان يېزىسى (يەر ناملىرى خەرتىسى، ئومۇمى ئەھۋالى، كەنت كومىتېتى، تەبىئى

(117) .....كەنتتە، دىخانچىلىق - چارۋىچىلىق نوختىلىرى نامى).....

كەسىپى تارماقلار ۋە ئورۇنلار نامى

(131) .....مۇھىم يەر ناملىرىنىڭ ئومۇمى ئەھۋالى.....

(دوخانچىلىق، ئورمانچىلىق، چارۋىچىلىق مەيدانلىرى، ئەترەتلىرى، زاۋۇت، كان، دوختۇرخانا، مەكتەپ قاتارلىق كارخانا، كەسپى ئۇرۇنلار، مەمۇرى ئۇرۇنلار، ئىستانسىسى، پونكىست، ئۇچاستىكا نامى)..... (142)

سۇننى قۇرۇلۇشلار نامى

(153) ..... مۇھىم يەر ناملىرىنىڭ ئومۇمى ئەھۋالى
(162) ..... (سۇ ئامبىرى، ئۆستەڭ، زاكۇ، كۆۋرۈك، تاشيول، قۇدۇق نامى)

تەبىئى جۇغراپىيەلەك جىسىملار نامى

(169) ..... مۇھىم يەر ناملىرىنىڭ ئومۇمى ئەھۋالى
(174) ..... (تاغ، چۆققا، تاغ ئېغىزى، ئۆڭكۈر، دەريا، كۆل، بۇلاق، جىلغا، قۇملۇق، چۆل، يايلاق، مۇزلۇق، يەر پارچىلىرى نامى)

ئاسارە-ئەتىقىلەر نامى

(195) ..... مۇھىم يەر ناملىرىنىڭ ئومۇمى ئەھۋالى
(202) ..... (قىدىمى خارابە، قىدىمى بازار ناملىرى)
ئىشلەپچىقىرىش قۇرۇلۇش بىڭتۇەنى يەر نامى
(205) ..... (ئومۇمى ئەھۋالى، كەنىتە، بازار نامى، مەمۇرى، كارخانا، كەسپى ئۇرۇنلار، تاشيول، ئۆستەڭ نامى)

سورەتلەر

يەر ناملىرى توغرىسىدىكى خاتىرلەر

ھۆكۈمەتنىڭ يەرلەرگە نام بېرىش، يەر ناملىرىنى ئۆزگەرتىش، ئۆلچەملىك يەر ناملىرىنى قوللۇنۇش توغرىسىدىكى ئۆقتۈرۈشلىرى ..... (215)
يەر ناملىرىنى ئومۇميۈزلۈك تەكشۈرۈش خىزمەت خولاسسىسى ..... (218)
مەمۇرى رايونلارنىڭ يىڭى-كونا ناملىرى سېلىشتۇرما جەدۋىلى ..... (226)
قوشۇمچە ..... (232)
ئۆلچەملىك يەر ناملىرىنىڭ خەنزۇچە-ئۇيغۇرچە سېلىشتۇرما كۆرسەتكۈچى ..... (233)
ئاخرقى خاتىرە ..... (261)

چرا ناهمیه یه نامبری خه رتسی

چرا ناهیه سۇستىمىسى ۋە قاتناش خەرتىسى

چىرا ناھىيىسىنىڭ ئومۇمى ئەھۋالى

چىرا ناھىيىسى شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونىنىڭ جەنۇبى تەرىپى، كوئىنلۇن تېغىنىڭ شىمالى ئىتىكى، تەكلىماكان قۇملۇغىنىڭ جەنۇبى چېتىگە جايلاشقان. ئورنى شىمالى پاراللېل $35^{\circ}18' - 39^{\circ}30'$ ، شەرقى مېردىئان $80^{\circ}03' - 82^{\circ}10'$ ئارىلىقىدا. جەنۇبتىن شىمالغىچە بولغان ئۇزۇنلىقى تەخمىنەن 468 كىلومېتىر، شەرقتىن غەربكىچە بولغان كەڭلىكى تەخمىنەن 35 - 121 كىلومېتىرچە كىلىدۇ. ئومۇمى يەر مەيدانى تەخمىنەن 32430 كۇۋا-دېرات كىلومېتىر. ئۈرۈمچى بىلەن بۇلغان تۈزلەشنىيە ئارىلىقى 960 كىلومېتىر. جەنۇبى تەرىپى شىزاڭ بىلەن چېگرىلىنىدۇ. غەربى جەنۇبى تەرىپى خۇتەن بىلەن، غەربى تەرىپى لوپ بىلەن، شەرقى تەرىپى كىرىيە بىلەن، شىمالى تەرىپى ئاقسۇ ناھىيىسى ۋە شايار ناھىيىسى بىلەن تۇتۇشۇدۇ. پۈتۈن ناھىيە تەۋەلىكىدە 1 بازار، 7 يېزا، 120 كەنت كومىتېتى، 218 تەبىئى كەنت، ناھىيە باشقۇر-غان 3 دىخانىچىلىق، ئورمانچىلىق، چارۋىچىلىق مەيدانى ھەمدە ئىشلەپچىقىرىش قۇرۇلۇش بىڭتۇەنى خۇتەن دىخانىچىلىق مەيدانلىرىنى باشقۇرۇش ئىدارىسى 1- چارۋىچىلىق فېرمىسى بار، ناھىيە بۇيىچە جەمئى 26207 ئائىلە، 101،464 نۇپوس بار. (بۇ بىڭتۇەن خۇتەن 1- چارۋىچىلىق فېرمىسىنىڭ 2385 نۇپۇسى، ناھىيە بازىرىدىكى ئىدارە-جەمئىيەت ۋە ئاھالىلارنىڭ 6162 نۇپۇسىنىمۇ ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ) ناھىيە بۇيىچە 8 مىللەت بۇلۇپ، بۇنىڭدىن ئۇيغۇر مىللىتى 98،834، خەنزۇ مىللىتى 2536، خۇيزۇ مىللىتى 74، زاڭزۇمىللىتى 2، جۇۋاڭزۇمىللىتى 4، مانجۇمىللىتى 4، قازاق مىللىتى 1، ئۆزبەك مىللىتى 9 نەپەر. ناھىيىلىك خەلق ھۆكۈمىتىنىڭ تۇرۇشلۇق ئورنى چىرا بازىرىدا بۇلۇپ، شىمالى پاراللېل $37^{\circ}00' - 81^{\circ}47'$ ، شەرقى مېردىئان $81^{\circ}47'$.

چىرا ناھىيىسى قەدىمدە چىرا دۆلىتى دەپ ئاتىلىپ، قەدىمقى غەربى رايۇنلار تەۋەسىدىكى كىچىك دۆلەتلەرنىڭ بىرى بولغان. غەربى خەن سۇلالىسىدىن باشلاپ ئوتتۇرا تۈزلەڭلىك بىلەن تۇتاشتۇرۇلۇپ، مەركەزنىڭ تەۋەلىكىگە ئۆتكەن.

«خەننامە» نىڭ 96- جىلىدىر. غەربى رايونلار تەزكىرىسى 66- جىلىدىر دا خاتىرىلىنىشىچە: «خەن سۇلالىسى گۈللەنگەن دەۋرىدىن خەنئۇدېي دەۋرىگىچە تەسىر دائىرىسىنى ھەرتەرەپكە كىڭەيتىپ، يۇقۇرى نام-ئاتاق تاپقان. مۇشۇ ۋاقىتلاردا جاڭچىيەن غەربى رايۇنلارنى ساياھەت-قىلىشنى باشلىغان... شۇۋەنىيۋەندى، خەنىيۋەندىدىن كىن فەنچىڭ ۋەزىر قۇيولۇپ، غەربى رايونلار بويىسۇندۇرۇلغان. يەر زىمىنلىرى، تاغ ۋادىلىرى، بەگلىرى، ئائىلە سانى، يول بويلىرى، يىراق يېقىندىكىلەرنىڭ ھەممىسىنى ئۆزىگە قاراشلىق قىلغان».

«...چىرا دۆلىتى پادىشاھلارنىڭ يۇرتلارنى باشقۇرىدىغان پايتەختى بولغان. ئۇ چاڭئەنگە

9950 چاقىرىم كىلەتتى، ئائىلە سانى 301، جان سانى 2170، ئەسكىرىي 300 ئىدى. شەرقى شىمالدىن دۇخۇسۇغىچە 3852 چاقىرىم كىلەتتى. شەرقى رۇڭلۇ بىلەن، غەربى چەرچەن بىلەن، شىمالى ئۇزۇن تەنپى بىلەن چىگرىلىنەتتى» دەپ يېزىلغان بۇنىڭدىن - قارىغاندا چىرا دۆلىتى خارابىسىنىڭ قايرەدە ئىكەنلىكىنى تەكشۈرۈشكە توغرا كىلىدۇ.

ھازىر چىرا ناھىيىسىدە ئۇچرۇتۇلغان «خەننامە»دىن كېيىنكى مۇناسىۋەتلىك تارىخى ماتېرىياللاردا چىرانىڭ تەسىس قىلىنىشى ۋە تەۋەلىك مۇناسىۋىتى قاتارلىق مەسىلىلەر ئىنتايىن ئاز خاتىرىلەنگەن. «مىڭ سۇلالىسى تارىخى» 332-جىلدىر. 220-تەزكىرە. غەربى رايۇنلار تەزكىرىسى نۆسخە-سىنىڭ (8614-بىتىدە) خاتىرىلىنىشىچە: «ئۇدۇن (ھازىرقى خۇتەن) قىدىمىدىن تارتىپ چوڭ دۆلەت بۇلۇپ، سۈي سۇلالىسى ۋە تاڭ سۇلالىسى يىللىرىدا رۇڭلۇ، ئۇزۇن تەنپى، چىدىر (ھازىرقى چىرا)، گۇما قاتارلىق دۆلەتلەرنى يۈتۈپ كەتكەن» دەپ يېزىلغان، بۇنىڭدىن تاڭ سۇلالىسى دەۋرىدە چىرا ئۇدۇن (ھازىرقى - خۇتەن) نىڭ باشقۇرۇشىغا تەۋە ئىكەنلىكىنى كۈرۈۋالغىلى بۇلۇدۇ. «چىڭ سۇلالىسى تارىخى كۆپىنچە» 76-جىلدىر، 51-تەزكىرە. جۇغراپىيە قىسمىنىڭ 23-جىسىدە خاتىرىلىنىشىچە: «خۇتەن بىۋاسىتە ئايماق بۇلۇپ، ئۇنىڭغا ئىككى ناھىيە قارايتتى. بۇنىڭ بىرىسى ئۇدۇن (بۈگۈنكى كىرىيە ناھىيىسى) ئۇ، بىۋاسىتە ئايماقنىڭ شەرقىدە بۇلۇپ، 460 چاقىرىم كىلەتتى، گۇۋاڭشۈينىڭ 9-يىلى (مىلادىنىڭ 1883-يىلى) ناھىيە بۇلۇپ قورۇلغان. ئورنى قاراقشېتا بولغان. ئۇزۇن ئۆتمەي كىرىيەگە يۆتكەلگەن. ناھىيە بازىرىدىن غەربكە قاراپ ماڭغاندا ئىككى ئۆتەڭ بار ئىدى. ئۇنىڭ بىرىسى خەنلەن (بۈگۈنكى قارىقېر). بىرىسى چىدىر (بۈگۈنكى چىرا) ئىدى» دەپ يېزىلغان. مىنگونىڭ دەسلەپقى دەۋرىدە چىرا كەنتىسى دەپ ئاتىلىپ، كىرىيە ناھىيىسىنىڭ باشقۇرۇشىغا تەۋە بولغان.

مىنگونىڭ 8-يىلى (1919-يىلى) زۇجى جوي تەسىس قىلىنغان. مىنگونىڭ 17-يىلى (1928-يىلى) 3-دەرىجىلىك ناھىيەگە ئۆزگەرتىلىپ، چىرا ناھىيىسى دەپ ئاتالغان. 1949-يىلى 9-ئايدا ئازات بولغاندىن تاھازىرغىچە چىرا ناھىيىسى دەپ ئاتىلىپ كەلمەكتە.

«چىرا» نىڭ پەيدا بۇلۇش تارىخى قانداق، مەنىسى نېمە؟ قانداق ئۆزگەرگەن دېگەن مەسىلە توغرىسىدىكى چۈشەنچە بىردەك ئەمەس. ئۇمۇملاشتۇرۇپ ئىتىغاندا بۇ ھەقتە مۇنداق 3 خىل ئىتىپاق بار. بىر خىل قاراشتىكىلەر: چىرا دېگەن سۆز چىلان دېگەن مەنىدە، چىرىدا چىلان دەرىخى ناھايىتى كۆپ بۇلۇپ، چىلان كۆپ چىقىپلا قالماستىن، بەلكى چىلان ياغچىدا ياسالغان قۇشۇق شىنجاڭنىڭ ھەممە يېرىدە سىتىلىدۇ. بۇ، چىرا ناھىيىسىنىڭ داڭلىق يەرلىك ئالاھىدە مەھسۇ-لاتلىرىنىڭ بىرى بۇلۇپ ھىساپلىنىدۇ، چىرا بىلەن چىلان نىڭ تەلەپپۇزى ئوخشاش بۇلۇپ، «چىرا» دېگەن سۆز چىلان دېگەن سۆزدىن ئۆزگەرگەن دەيدۇ.

ئىككىنچى خىل قاراشتىكىلەر: چىرا دېگەن «چىرايلىق» دېگەن مەنىدە. رىۋايەت قىلىنىشىچە: بۇرۇن بۇ يەردە مۇڭغۇللار ئولتۇراقلاشقان. مۇڭغۇللار ئىشلىتىدىغان چىننىڭ چۆرىسىگە ھەر خىل گۈل چىكىلگەن بۇلۇپ، ئىنتايىن چىرايلىق ئىدى. ئۇ «چارا» دەپ ئاتالدى. چىرا تەۋەلىكىدە تاغ ئۈستى ۋە تاغ ئاستىدا پارچە - پارچە بوستانلىقلار بۇلۇپ، جايلىشىشى تارقاق بۇلۇپ، شاخمەت

ئۇرۇغدەك يېيىلغان، ئۇ، گۇيا مۇڭغوللارنىڭ چىنىسىدەك گۈزەل، چىرايلىق ئىدى. چىرا دىگەن نام شۇنىڭدىن ئۆزگەرگەن دەيدۇ.

ئۈچىنچى خىل قاراشتىكىلەر: يەنە سۇلالىسى دەۋرىدە قەدكۈتۈرۈپ تۇرغان 6 مۇھىم شەھەر بۇلۇپ، ئونىڭ بىرىسى چىرا ئىدى. ئونىڭ ئۇيغورچە مەنىسى سۇنى چىگىرىغا باشلاپ - كىلىش دەيدۇ. چىڭ سۇلالىسى دەۋرىدە شىمالى شىنجاڭ جوڭغارلار قىسمى، جەنۇبى شىنجاڭ ئۇيغۇلار (خۇيىبو) قىسمى دەپ ئاتالدى. چىرا دىگەن سۆز ئىلگىرى چىلا، چىرە، چىرا، نۇرا دەپ تەلەپپۇز قىلىنغان. ("غەربى رايۇنلار سۇيۇلى خاتىرىسى" 2 - جىلد، 27 - بەتتىن ئىلىندى) چىرا ناھىيىنىڭ جۇغراپىيەلىك ئورنى كۆڭۈلدىن تېغىنىڭ شىمالى قىسمى، تارىم ئويمانلىغىنىڭ جەنۇبى چېتىگە جايلاشقان. شىمالى پەس، جەنۇبى ئىگىز، يانتۇلىقى جەنۇبتىن شىمالغا يۈزلەندىگەن. جەنۇبى تەرىپى تاغ تىزمىلىرى بىلەن، شىمالى تەرىپى چەكسىز قۇملۇق ۋە قۇم بارخانلىرى بىلەن تۇتۇشۇدۇ.

تاغدىكى نۇرى يېزىسىنىڭ دىڭىز يۈزىدىن ئەڭ يۇقىرى ئىگىزلىكى 6903 مېتىر، ئەڭ تۆۋەن ئىگىزلىكى 1055 مېتىر، ئوتتۇرىچە ئىگىزلىكى 3979 مېتىر كىلىدۇ. ناھىيە بازىرى ئەتراپىنىڭ دىڭىز يۈزىدىن ئوتتۇرىچە ئىگىزلىكى 1365 مېتىر كىلىدۇ. ناھىيە تەۋەسىدىكى 7 يېزىنى قۇرۇق جىلغىلار ۋە چۆللۈكلەر تۆت پارچە بوستانلىققا بۆلۈۋەتكەن. تاغدىكى چاقا، ئۇلۇغساي، بوستان يېزىسى بىر بوستانلىق بۇلۇپ شەكىللەنگەن. تاغ ئاستىدىكى چىرا، گۇلاخما، دامكۇ يېزىسىنىڭ يوللىرى، ئورمان بەلۋاغلىرى، ئىككىنچىلىرى بىر - بىرىگە تۇتاشقان ھالدا ناھىيە بويىچە ئەڭ چوڭ بوستانلىق بۇلۇپ شەكىللەنگەن. چۆل - جەزىرلەرنىڭ ئايرىپ تۇرىشى ۋە بۆلۈۋېتىشى تۈپەيلىدىن ناھىيە ئىچىدىكى بوستانلىقلارنىڭ يېقىنلىرىنىڭ ئارىلىقى 10 - 20 كىلومېتىرغىچە كىلىدۇ. يىراقلىرىنىڭ 100 كىلومېتىردىن ئاشىدۇ. تاغدىكى 4 يېزا تاغ جىلغىلىرىنىڭ ئارىلىقىغا ئورۇنلاشقان، تاقىمايىقىن، سۈيى مول.

ناھىيە تەۋەسىدە چىرا دەرياسى، نۇرى دەرياسى، چاقا دەرياسى، ئۇلۇغساي دەرياسى، سايباغ دەرياسى، بۇزاڭ دەرياسى، قاراسۇ دەرياسى، ئاقساي دەرياسى، يۇلۇڭ دەرياسى قاتارلىق 9 پەسىللىك دەريا بۇلۇپ، ئاساسلىقى كەلكۈن مەزگىلىدە سۇ ئاقىدۇ. كەلكۈن يۇق مەزگىللىرىدە ناھىيە تەۋە قۇرۇق جىلغىدىن ئىبارەت. بۇ، دەريالار ئاساسلىقى چاقا، ئۇلۇغساي، نۇرى، بوستاندىن ئىبارەت تاغدىكى تۆت يېزىغا جايلاشقان بۇلۇپ، ئايرىم - ئايرىم ھالدا چىرا، گۇلاخما، دامكۇ سۇغۇرۇش رايۇنلىرىغا قويۇلۇدۇ.

ناھىيە بويىچە جەنۇبتىن شىمالغا سۇزۇلغان ئىقلىم مىقدارى زور، سۇغۇرۇلدىغان كۆلىمى كۆپ بولغان 2 دانە ئۆق ئۆستەڭ بار، ئونىڭ بىرىسى چىرا يېزا ئۆق ئۆستىڭى بۇلۇپ، سۇ مەنبەسى چىرا دەرياسىدىن كىلىدۇ. يەنە بىرىسى جەڭگۈۋار ئۆستەڭ بۇلۇپ، نۇرى يېزىسىدىكى بۇرانتايدىن تۈۋەنگە قاراپ ئىقىپ، 83 كىلومېتىر چۆلىنى بېسىپ ئۆتۈدۇ. بۇ، گۇلاخما، دامكۇ يېزىسىنىڭ كەلكۈن باشلاپ كىلىدىغان سۇغۇرۇش ئۆستىڭى بۇلۇپ ھىساپلىنىدۇ. بۇ، ئۆستەڭنىڭ قۇرۇلۇشى 1960 - يىلى باشلانغان. ناھىيە بويىچە ئۈنۈمى بىرقەدەر ياخشى بولغان دايمى يىللىق كىچىك تىپتىكى 4

سۇ ئامبىرى، تەكشەش سۇ ئامبىرىدىن ئاۋانگارت سۇ ئامبىرى بۇلۇپ، يىل بۇيى 20 مىليون كۇپ سۇ چىقىلىدۇ. ناھىيە تەۋەسىدىكى 9 دەريا، 6 جىلغىنىڭ يىللىق يەر ئۈستى سۈيى ئومۇمى ئىقلىم مىقدارى 705 مىليون كۇپمېتىر. يەر ئاستى سۇ زاپىسى مول، خاس چىرا يېزىسىنىڭ تۇيۇق يەر ئاستى سۇ زاپىسى 310 مىليون كۇپمېتىرغا، ھەركەتچان زاپىسى 90 مىليون كۇپمېتىرغا يېتىدۇ، يەر ئاستى سۇلىرىنى ئىچىش ۋە پايدىلىنىش ئىشلىرىنىڭ تەرەققىياتىغا ئەگىشىپ، يېقىنقى يىللاردىن بۇيان چىرا يېزىسىدا سۇ مەنبە ئورنى قۇرۇلدى. ئالدىدىن بەلگۈلەنگەن پىلان ئۇرۇنلانغاندىن كېيىن بىر ئىقلىم يەر ئاستى سۈيى ئىچىلىدۇ. مۇشۇ يەر ئۈستى ۋە يەر ئاستى سۇلىرى بىلەن ناھىيىدىكى 350 مىڭ مۇ دىخانىچىلىق ئىنتىزىملىرى سۇغۇرۇلۇدۇ.

ھاۋا كىلىماتى قورغاق، كىچە بىلەن كۈندۈز ئوتتۇرىسىدىكى تېمپېراتۇرا پەرىقى چوڭ، كۈن نۇرىنىڭ چۈشۈش ۋاقتى ئۇزۇن، ھۆل-يېغىن مىقدارى ئاز، پارغا ئايلىنىش مىقدارى يۇقىرى. يىللىق ھۆل يېغىن مىقدارى 34 مىللىمېتىر، پارغا ئايلىنىش مىقدارى 2595 مىللىمېتىر، يىللىق ئوتتۇرىچە شامال تىزلىكى 1.9 م/س. ناھىيە بويىچە غەرب شامىلى كۆپ چىقىدۇ، قۇم بۇران كۆپ، نۇر بايلىقى مول. ئەتىياز پەسلىدە تېمپېراتۇرنىڭ ئورلىشى تىز بولىدۇ، ئەمما تۇراقلىق ئەمەس. ئەتىياز پەسلىدە تۈزلەڭلىكتىكى رايۇنلارنىڭ ئايلىق تېمپېراتۇرىسى $9^{\circ}\text{C} - 21^{\circ}\text{C}$ ئارىلىقىدا بۇلۇدۇ، سۇغۇق ھاۋانىڭ كۈرۈلۈشى بىرقەدەر كۆپ، ھاۋاسى ئۆزگىرىشىچان.

ياز پەسلىدە تۈزلەڭلىك رايۇنلارنىڭ تېمپېراتۇرىسى يوقىرى ھەم ئېسىق، تاغلىق رايۇنلاردا ھۆل-يېغىن بىرقەدەر كۆپ ياغىدۇ. تۈزلەڭلىكتىكى رايۇنلارنىڭ ياز پەسلىدىكى ئايلىق ئوتتۇرىچە تېمپېراتۇرىسى $23^{\circ}\text{C} - 25^{\circ}\text{C}$ ئارىلىقىدا بۇلۇدۇ. ئەۋجىگە چىققان ئەڭ يوقىرى تېمپېراتۇرىسى 41.9°C قا يېتىدۇ.

كۈز پەسلىدە تۈزلەڭلىكتىكى رايۇنلارنىڭ ئايلىق تېمپېراتۇرىسى $3^{\circ}\text{C} - 19^{\circ}\text{C}$ ئارىلىقىدا بۇلۇدۇ. كۈندۈزى ئىسسىق، كىچىسى سالقىن، تېمپېراتۇرا پەرىقى چوڭ بۇلۇدۇ.

ھاۋا ئۇچۇق كۈنلەر كۆپ، ھاۋا تۇتۇلۇپ، بۇران چىقىدىغان كۈنلەر ئاز بۇلۇدۇ. قىش پەسلىدە تۈزلەڭلىكتىكى رايۇنلاردا قاتتىق سۇغاق بۇلۇدۇ. قار ئاز ياغىدۇ. ئەمما تاغلىق رايۇنلاردا قار بىرقەدەر كۆپ ياغىدۇ. تۈزلەڭلىكتىكى رايۇنلارنىڭ ئايلىق ئوتتۇرىچە تېمپېراتۇرىسى $0^{\circ}\text{C} - 6^{\circ}\text{C}$ ئارىلىقىدا بۇلۇدۇ. ئەۋجىگە چىققان ئەڭ تۆۋەن تېمپېراتۇرا نۆلدىن تۆۋەن 23.9°C قا يېتىدۇ. ئادەتتىكى يىللاردا ئۆكتەبىرنىڭ باشلىرىدا دەسلەپكى قېرۇ چۈشۈدۇ. قېرۇسىز مەزگىلى 209 كۈنگە يېتىدۇ. (1977-يىلى قېرۇسىز مەزگىلى 223 كۈنگە يەتتى). شامال 3-6-ئايغا قەدەر بولغان ۋاخىتقا مەرگەزلەشكەن. ئەڭ زور شامال كۈچى 8-9 بالغا يېتىدۇ. ئادەتتە 4-5 بال شامال چىقىدۇ.

بوز يەر بايلىقى مول. چىرا، گۇلاخما، دامكۇ 3 يېزىنىڭ شىمالى تەرىپىدە 3 مىليون 700 مىڭ مو بوز يەر بار. ئۆزلەشتۈرۈشكە بولىدىغىنى 300 مىڭ موغا يېتىدۇ. قاراسۇ دەرياسى بىلەن ئاقساي سۇغۇرۇش رايۇنىنىڭ ئارىلىقىدا 50 مىڭ مو ئاسان ئۆزلەشتۈرۈش بولىدىغان بوز يەر، سايباغ دەرياسى بىلەن نۇرى دەرياسىنىڭ ئارىلىقىدا 50 مىڭ مو بوز يەر بۇلۇپ بۇنىڭدىن 40 مىڭ

مولى ئاسان ئۆزلەشتۈرگىلى بۇلۇدۇ. نۇرى دەرياسى، ئۇلۇغساي دەرياسىنىڭ ئارلىغىدا 200 مىڭ مو ئاسان ئۆزلەشتۈرگىلى بولىدىغان بوز يەر بار. يۇقارقى بىرقانچە سۇغۇرۇش رايۇنىدا جەمئىي 4 مىلىيۇن مو بوز يەر، 5 مىلىيۇن 900 مىڭ مو ئاسان ئۆزلەشتۈرگىلى بولىدىغان بوز يەر بۇلۇپ، يەر جەھەتتىكى يۇشۇرۇن كۈچ ناھايىتى زور.

چىرا ناھىيىنىڭ يەر-زېمىنى كەڭ، ئومۇمى كولى 48 مىلىيۇن 650 مىڭ مو، بۇنىڭ ئىچىدە يايلاق 7 مىلىيۇن 334 مىڭ مو، يەرلىكنىڭ ئىگدارچىلىغىدىكى يايلاق 5 مىلىيۇن 625 مىڭ مو بۇلۇپ، بونىڭدىن باشقىغا ئىشلەپچىقىرىش قۇرۇلۇش بىڭتۇەن خۇتەن 1-چارۋىچىلىق فىرمىسى ئىگدارچىلىق قىلىدۇ. پايدىلىنىدىغان پەسىللەر بۇيىچە ئايرىغاندا، يازلىق ۋە كۈزەك يايلاق 990 مىڭ مو، قشلىق ۋە ئەتىيازلىق يايلاق 4 مىلىيۇن 635 مىڭ مو. جۇغراپىيەلىك جايلىنىشى ئەھۋالى بويىچە ئايرىغاندا، ياخشى يايلاق 1 مىلىيۇن 624 مىڭ مو، %28.9 نى تەشكىل قىلىدۇ. ئوتتۇرا ھال يايلاق 634 مىڭ مو، %11.3 نى تەشكىل قىلىدۇ. تۈۋەن دەرىجىلىك يايلاق 2 مىلىيۇن 571 مىڭ مو، %45.7 نى تەشكىل قىلىدۇ. بۇ، يايلاقلارنىڭ پۈتۈن يىللىق چارۋا سىغىمچانلىغى 400 مىڭ تۇپاققا يېتىدۇ. يايلاق مۇل بولسىمۇ، لېكىن ھۆل يىغىن ئاز ياققانلىغى ۋە ئوت-چوپ مىقدارىنىڭ تۈۋەنلىكى سەۋىدىن پايدىلىنىش ئۈنۈمى يۇقىرى ئەمەس.

ناھىيە تەۋەسىدە جانلىق مەۋجۇداتلار بايلىغىنىڭ خىللىرى ناھايىتى كۆپ بۇلۇپ، دەل-دەرەخلەردىن تىرەك، سۈگەت، جىگدە، توغراق ئاساسى ئورۇندا تۇرىدۇ. مۈبلىك دەرەخلەردىن ياڭاق، ئانار، شاپىتۇل، نەشىپۇت، ئۈرۈك، ئالما قاتارلىقلار بار. دارى ئۈسۈملۈكلىرى مۇل بۇلۇپ، قارلەيلىسى، چاكاندا، قىرى قىز، چۈچۈكبۇيا، يەرگۈلى، زاراڭرا چىچكى، ئالقات، بۈرە-سامسىغى قاتارلىق 100 خىلدىن ئاشىدۇ. بۇلۇپمۇ، چۈچۈكبۇيا بىلەن يەرگۈلىنىڭ مىقدارى ئەڭ كۆپ.

ياۋايى ھايۋانلاردىن جەگىرەن، تۈلكە، داۋغان، بۈرە، ياۋاچوشقا، ياۋاتوشقان، ئۇلا، كەكلىك، قۇش، ياۋا ئۆدەك قاتارلىقلار بار.

كان بايلىقلىرىدىن ئاساسلىغى تۆمۈر رۇدىسى، قاشتېشى، ئاھاك تېشى، چىرىمتال، تاش پاختا، گەج، گۈڭگۈرت، تۇز، ئالتۇن قاتارلىقلار بار.

ناھىيە بويىچە رېمۇنت قىلىش-ياساش، بىناكارلىق، گىلەمچىلىك، قىشچىلىق، ئاشلىق-مايلىقنى پىششىقلاش قا ئوخشاش كىچىك تىپتىكى كارخانىلاردىن 20 سى بۇلۇپ، يىللىق مەھسۇلات قىممىتى 5 مىلىيۇن 720 مىڭ يۈەن ئەتراپىغا يېتىدۇ.

تىرىلغۇ يەر كۆلەم 350 مىڭ مو، بونىڭدىن ئاشلىق تىرىلغۇ كۆلەم 250 مىڭ مو چامىغا يېتىدۇ، ئاساسلىغى بۇغداي، قۇناق، مايلىق، كۆمۈز تىرىلىدۇ، تاغلىق رايۇنلاردا يەنە ئارپا، پۇرچاق قاتارلىقلارمۇ تىرىلىدۇ، ئاشلىقنىڭ ئومۇمى مەھسۇلاتى 1949-يىلىدىكى 21 مىلىيۇن 506 مىڭ جىڭدىن 1984-يىلغا كەلگەندە 87 مىلىيۇن 240 مىڭ جىڭغا، پاختىنىڭ ئومۇمى مەھسۇلاتى 1 مىلىيۇن 860 مىڭ جىڭغا (چىڭتەز) مايلىقداننىڭ ئومۇمى مەھسۇلاتى 2 مىلىيۇن 350 مىڭ جىڭغا يەتتى.

تۈزلەڭلىكىنىڭ شىمالى تەرىپىدە ئىلگىرى ئىپتىدائى توغراق ئورمانلىرى ۋە چاتىقال ئورمانلار بۇلۇپ، بۆك-باراقسان ئۇسۇپ، بوستانلىقنىڭ تەبىئى تۇسۇغى بولغان ئىدى. سۇنىسى كىشى ۋە مۇھاپىزەت قىلىش تەدبىرلىرىنىڭ يىتەرلىك بولمىغانلىغى تۈپەيلىدىن، ھازىر سانى ئانچە كۆپ بولمىغان شالاڭ توغراق ئورمانلىرىلا قىپ قالدى. ئازاتلىقتىن بۇيان، ناھىيە بويىچە 64 مىڭ 500 مو ئورمان بىنا قىلىندى. 11مىلىيۇن 690 مىڭ تۈپ تارقاق ئورمان بىنا قىلىندى، ھازىر جەمئى 125 مىڭ مو ئورمان يېرى بۇلۇپ، بۇنىڭدىن ئىتىز ئىھاتە ئورمىنى 27 مىڭ 100 مو، يىقىلغۇ ئورمىنى 5700 مو، توغراقلىق، يۇلغۇنلۇق 75 مىڭ مو، كۈچەتخانا 1130 مو، مېۋىلىك-باغ 16مىڭ 500 مو، سىلىنغان تارقاق ئورمان 2مىلىيۇن 991 مىڭ تۈپ، ھازىر جەمئى 14 مىلىيۇن 310 مىڭ تۈپ ھەر خىل دەرەخ بۇلۇپ، ئورمان بىلەن قاپلىنىش نىسبىتى %0,24 گە، يېزىلارنىڭ ئورمان بىلەن قاپلىنىش نىسبىتى %12.8 گە يەتتى.

30 نەچچە يىلدىن بۇيان، چارۋىچىلىق ئىشلەپچىقىرىشىنىڭ تەرەققىياتى بىرقەدەر ئاسسىمىتتا بولدى. 50-يىللاردا 238 مىڭ 500 تۇياق ھەرخىل چارۋا مال بۇلۇپ، 60-يىللاردا تەرەققى قىلىپ 357 مىڭ 500 تۇياققا يەتكەن. 70-يىللاردا 272 مىڭ 200 تۇياققا چۈشۈپ قالغان. 1984-يىلى 390 مىڭ تۇياققا يەتتى.

چىرا ناھىيىسىدە كۆپ چىقىدىغان مېۋىلەردىن: ياڭاق، ئانار، ئۈرۈك، چىلانغا ئوخشاش داڭلىق يەرلىك ئالاھىدە مەھسۇلاتلار بار.

دۆلىتىمىز قۇرۇلغاندىن بۇيان، كىچىك تىپتىكى 19 سۇ ئامبىرى ياسالدى. سۇ سىغىمچانلىقى 23 مىلىيۇن كۇبمېتىر، بۇنىڭدىن سۇ سىغىمچانلىقى كۆپىراق، پايدىلىنىش ئۈنۈمى ياخشىراق بولغانلىرى:

مۇل ھۇسۇل سۇ ئامبىرى، قىزىل بايراق سۇ ئامبىرى، قارا سۇ ئامبىرى ۋە پۇناق سۇ ئامبىرىدىن ئىبارەت. ياسالغان ھەر دەرىجىلىك ئىرىق-ئۆستەڭلەرنىڭ ئۈنۈمى ئۇزۇنلىقى 1523 كىلومېتىرغا يىتىدۇ. بۇنىڭدىن سىمونت ئۆستەڭ 14.2 كىلومېتىر. تاش تىزىلغان ئۆستەڭ 318.4 كىلومېتىر، قىزىلغان قۇدۇق 198 دانە (بۇنىڭدىن ماشىنا بىلەن قىزىلغانى 60). يۈرۈشلەشتۈرۈلگىنى 132. يىللىق سۇ چىقىرىش ئىقتىدارى 412 مىڭ كۇبمېتىر. ياسالغان سالاڭمىزى 2242 پارچە، جەمئى 222 مىڭ 900 مو بۇلۇپ، تىرىلغۇ يەر كۆلەمىنىڭ %63.7 نى تەشكىل قىلىدۇ. قۇرۇلغان سۇ ئىلىكىتىر ئىستانسى 14 دانە، ماتۇرنىڭ ئومومى سىغىمچانلىقى 1746 كىلۋات بۇلۇپ، يىلغا 1 مىلىيۇن 64 مىڭ كىلۋات سائەت توك تارقىتالايدۇ. يېزا ئىگىلىك ئۈنۈمى مەھسۇلات قىممىتى 30 مىلىيۇن 540 مىڭ يۈەنگە يىتىدۇ.

سودا جەھەتتە دۆلەت ئىگىلىكىدىكى سودا ئاساسى گەۋدە بۇلۇپ، بۇنىڭدىن قالسا تەمىنات سودا بىرلەشمە كوپىراتىپ سودىسى ئىككىنچى ئۇرۇندا تۇرىدۇ. سودا تۈرلىرى ۋە نۇختىلىرى شەھەر-يېزا، چارۋىچىلىق رايۇنلىرىغا قەدەر يېيىلغان. دۆلەت ئىگىلىكى، تەمىنات-سودا كوپىراتىپلىرىنىڭ سودا نۇختىسى 177، كولىكتىپ سودا نۇختىسى 6، ۋاكالىتەن سىتىش نۇختىسى 48، يەككە سودىگەر 336 بۇلۇپ، ئىلمى تۇقۇلما مال، چارچىن، 5 خىل مېتال، ئىلىكىتىر سايمانلىرى، خىمىيەۋى سانائەت

بۇيۇملىرى، يېمەكىلىك، دىخانچىلىق ماشىنا-سايمانلىرى، يەرلىك مەھسۇلات قاتارلىق تۈرلەرگە ئايرىلىدۇ. خىللىرى 500 دىن ئاشىدۇ. سودا كارخانىلىرىنىڭ يىللىق ستىش سۈمىسى 16 مىلىيۇن 360 مىڭ يىۋەنگە يېتىدۇ. بازار سودىسى بىرقەدەر ئاۋات، تىجارەت دائىرىسى ئىچىدە دىخانچىلىق قۇشۇمچە مەھسۇلاتلىرى، سانائەت بۇيۇملىرى ۋە قول سانائەت بۇيۇملىرى قاتارلىقلار بار. يىللىق سودا سۈمىسى 73 مىلىيۇن 540 مىڭ يىۋەنگە يېتىدۇ،

قاتناش بىرقەدەر قۇلايلىق. خۇتەن-نىياتاشيۇلى ناھىمىز ئىچىدىن كىسىپ ئۇتۇدۇ. ناھىيە بازىرىدىن تاغلىق رايۇنلارغا بارىدىغان ئاددى تاشيوللار ياسالدى. تاغلىق رايۇنىدىكى ئىككى يېزىغا يۇلۇچىلا ئاپتوۋۇزى قاتنايدۇ. تاغ ئاستىدىكى 3 يېزىنىڭ قاتناش ئىشلىرى قۇلايلىق. ناھىيە بازىرىدىكى ئاساسلىق كوچىلارغا قاراماي يانقۇزۇلدى، ئومۇمى ئۇزۇنلىغى 6.95 كىلومېتىر كىلىدۇ.

سوتسىيالىزىم ئىشلىرىنىڭ تەرەققى قىلىشىغا ئەگىشىپ، مەدىنى-مائارىپ خىزمىتىدە ناھايىتى زور ئىلگىرلەش بولدى. ھازىر ناھىيە بويىچە 111 باشلانغۇچ مەكتەپ، 9 ئوتتۇرا مەكتەپ بار. باشلانغۇچ مەكتەپلەردە 539 سىنىپ، 13258 ئوقۇغۇچى بار. ئوتتۇرا مەكتەپلەردە 69 تۇلۇقسىز سىنىپ، 2965 ئوقۇغۇچى، 14 تۇلۇق ئورتاسىنىپ، 729 ئوقۇغۇچى بار. يېقىنقى يىللاردىن بېرى مەدىنىيەت ئىشلىرىدا يىڭى يۈكسۈلۈش بولدى. ناھىيە بازىرىدا بىر مەدىنىيەت يۇرتى بار، يېزىلارنىڭ ھەممىسىدە مەدىنىيەت-پونكىتلىرى بارلىققا كەلدى. ناھىيە بازىرىدا بىر كىنوخانا، بىر تىلئۇزىيە كۇچايىتىپ كۆرسۈتۈش ئىستانسىسى بار. ھەرقايسى يېزىلارنىڭ مۇقىم كىنو قۇيۇش نوختىلىرى ۋە كىنو خانىلىرى بار، ناھىيە بازىرى ۋە ھەرقايسى يېزىلاردا رادىئو ئۈزۈلۈپ سىملىق رادىئو تورى ئاساسەن شەكىللەندى.

چىرا ناھىيىسىدە شىپاخانىدىن يوقرى بولغان 8 داۋالاش ساقلىقنى ساقلاش ئورنى بۇلۇپ، جەمئى 312 كىسەل كارۋىتى بار. باش دوختۇردىن يۇقىرى ئونۋانغا ئىرىشكەن 21 نەپەر دوختۇر بار. دىخانچىلىق، چارۋىچىلىق رايۇنلىرىنىڭ ھەممىسىدە ساقلىقنى ساقلاش بۇلۇملىرى بار.

ناھىيە تەۋەسىدە ئاسارە-ئەتىقىدىن 3(مازا)

ئاساسلىق مېچىتتىن بىرسى بار.

1. ھاشى چوقتۇرۇش قورغان. 2. ھاسا چوقتۇرۇش قورغان. بۇ ئىككى قەلئەنىڭ ئالدىنقىسى چاقا يېزىنىڭ غەربىدىكى 12.7 كىلومېتىر يىراقلىققا جايلاشقان. كىنكىسى چاقا يېزىسىنىڭ غەربىدىكى 11.4 كىلومېتىر يىراقلىققا جايلاشقان.

3. كونا دامكۇ، ۋەيران بولغان كەنتە. دامكۇ يېزىسىنىڭ غەربى شىمال قىسمىدىكى 19.1 كىلومېتىر يىراقلىققا يەنى تەكلىماكان قوملىققا جايلاشقان.

ئىسلام دىنى قەۋرىسىدىن ئىمامى جەپپىر تەيران بۇلۇپ، چىرا يېزىسىنىڭ غەربى شىمالىدىكى مازار كۆل كەنتىگە جايلاشقان.

ناھىيە بازىرىغىچە بولغان تۈز لىنىيە ئارلىغى 4.5 كىلومېتىر كىلىدۇ.

چىرا ناھىيە مەمۇرى رايونلىرىنىڭ تارىخى ئۆزگىرىشى

چىرا ناھىيىسى مىنگونىڭ 17-يىلى (مىلادىنىڭ 1928-يىلى) ناھىيە بۇلۇپ قۇرۇلغان. شۇ ۋاقىتتا 3-دەرىجىلىك ناھىيە قاتارىغا كۈرگۈزۈلگەن. ناھىيە بۇلۇپ قۇرۇلۇشتىن ئىلگىرى كىرىيە ناھىيىسىگە تەۋە بولغان. ناھىيە قۇرۇلغان ۋاقتتا خۇتەن ۋىلايىتىنىڭ تەۋەلىكىدە بولغان. ناھىيە قارىمىغدىكى مەمۇرى رايۇنلارنىڭ قانداق ئايرىلغانلىقى توغرىسىدا ھېچقانداق يازما خاتىرە بولمىغاچقا، بۇ، جەھەتتىكى ئەھۋاللار تەپسىلىي بايان قىلىنمىدى.

مىنگونىڭ 33-يىلى (1944-يىلى) 3-ئاينىڭ 25-كۈنى يىزىلغان «دۆلەت ئىشلىرى پىلان تەتقىقات كومىتېتى 1-تەكشۈرۈش ئۈمىگىنىڭ ماتىرىيال ئىشلىش جەدۋىلى» ئىچىدە «چىرا ناھىيىسىنىڭ ھەرقايسى رايۇن، كەنتە، بازار نۇپۇسىنى ئىستاتىستىكا قىلىش جەدۋىلى» دىن بىر نوسقا بۇلۇپ، بۇ، جەدۋەلنىڭ پەرىقلەندۈرۈش دىگەن گىرافىسىدا 1-رايۇن، 2-رايۇن، 3-رايۇن، 4-رايۇن، 5-رايۇن، 6-رايۇن دەپ ئايرىلغان. شۇ يىلى 7-ئاينىڭ 15-كۈنى يىزىلغان «شىنجاڭ ئۆلكىسى چىرا ناھىيىلىك ھۆكۈمىتى تۈزگەن ناھىيە، شەھەرلەرنىڭ ئومۇمىي ئەھۋالى ماتىرىياللىرى جەدۋىلى» دە خاتىرلىنىشىچە: «چىرا ناھىيىسى جەمئىي 6 رايۇن، 36 كەنتىگە بۆلۈنگەن. مىنگونىڭ 33-يىلى يېزا، بازار، باۋ، جاتۇزۇمىگە ئۆزگەرتىلگەن» بۇ، ئىككى پارچە ماتىرىيال نۆۋەتتە چىرا ناھىيىسى تەۋەسىدىن تىپىلغان، چىرا ناھىيە بۇلۇپ قۇرۇلغاندىن كىنكى ئەڭ بالدۇر يېزىقتا خاتىرلەنگەن ماتىرىيال بۇلۇپ ھىساپلىنىدۇ.

مۇشۇ ئىككى پارچە ماتىرىيالغا ئاساسلانغاندا، 1944-يىلىدىن ئىلگىرى پۈتۈن ناھىيىنىڭ مەمۇرى رايۇنلارغا ئايرىلىشىدا ناھىيە قارىمىغدا رايۇن، رايۇن قارىمىغدا كەنتە تەسىس قىلىنىپ، جەمئىي 6 رايۇن، 36 كەنتىگە ئايرىلغانلىغىنى كۈرۈۋالغىلى بۇلۇدۇ. بونىڭ مەمۇرى كەنتە ياكى تەبىئىي كەنتە ئىكەنلىكى توغرىسىدا ھېچقانداق يازما ئاساس يوق، لىكىن ناھىيە تەۋەسىدىكى تەبىئىي كەنتە ساندىن قارىغاندا، ئۇنىڭ مەمۇرى كەنتە ئىكەنلىكىنى بىلگىلى بولىدۇ.

رايۇننىڭ يېزا، بازار، باۋ، جاغا ئۆزگەرتىلگەنلىكىنىڭ تەپسىلىي ئەھۋالى توغرىسىدا ھېچقانداق يازما ئىزاھات بىرىلمىگەن.

كونا ناھىيىلىك خەلق ئىشلار بۆلۈمىنىڭ يەرلىك خەلقنىڭ ئەھۋالى توغرىسىدا دىگەن بىر پارچە دۇكلاتتا، يېزا، بازارلارنىڭ سانى ۋە جايلىشىش ئەھۋالى بايان قىلىنىپ «پۈتۈن ناھىيە مىنگونىڭ 32-يىلى (1943-يىلى) جەمئىي 6 بازار، 10 يېزىغا ئايرىلغان. 12 يېزا، بازار شەھەر بىلەن يېزىلار ئوتتۇرىسىدىكى مۇھىم قاتناش يولىغا جايلاشقان. 4 يېزا، بازار جەنۇبى قىسمىدىكى تاغلىققا جايلاشقان بۇلۇپ، ناھىيە بازىرىغا 200 چاقىرىمدىن 400 چاقىرىمغىچە كېلىدۇ» دەپ خاتىرلەنگەن.

بۇ يەردە خاتىرىلەنگەن يېزا، بازارغا ئۆزگەرتىلگەن ۋاخت بىلەن ئالدىنقى ماتىرىيالدا خاتىرىلەنگەن ۋاخت ئوخشىمايدۇ، بونىڭدا قايسىسىنىڭ توغرىلىقىنى ھۆكۈم قىلغىلى بولمايدۇ.

كونا ناھىيىلىك خەلق ئىشلار بۆلۈمىنىڭ بۇ دۇكلاتنىڭ قايسى يىلى يېزىلغانلىقى ئەسكەر-تىلىمگەن. قىياسىمىزچە مىنگونىڭ 32-يىللىرىدىن كىن يېزىلغان دىگەندە بونىڭدىكى يىل توغرا بولماسلىقى مۇمكىن، شۇڭلاشقا مىنگونىڭ 33-يىلى 3-ئاينىڭ 25-كۈنى يېزىلغان «دۆلەت ئىشلىرى پىلان تەتقىقات كومىتېتى 1-تەكشۈرۈش ئۈمىگىنىڭ ماتىرىيال ئىلىش جەدۋىلى» دە نۇپۇس يەنلا رايۇنلار بويىچە ئىستاتىستىكا قىلىنغان. شۇڭا، مىنگونىڭ 32-يىللىرى يېزا، بازارلارغا ئايرىشنى يولغا قۇيۇش توغرىسىدا تەكلىپ ۋە قارارلار بولغان. ھەمدە بۇنى يولغا قويغان ۋاخت مىنگونىڭ 33-يىلى (1944-يىلى) 3-ئاينىڭ 25-كۈنلىرىدىن كىنكى ۋاختلارغا تۇغرا كىلىشى مۇمكىن.

كونا «چىرا ناھىيىلىك ھۆكۈمىتى مىنگۇ 35-يىللىق خىزمەت دوكلاتى» دىكى خاتىرىلەرگە ئاساسلانغاندا، پۈتۈن ناھىيە 6 بازار، 10 يېزا، 156 باۋ، 1480 جاغا ئايرىلغان. بازاردا بازار باشلىقى، مۇئاۋىن بازار باشلىقى، يېزىدا يېزا باشلىقى، مۇئاۋىن يېزا باشلىقى قۇيۇلغان. باۋدا باۋجاڭ، جادا، چاڭ قۇيۇلغان.

بازار، يېزا، باۋ، جاغا ئايرىلىش ئەھۋالى مۇنداق:

1. چىرا گۇڭشىسى 2 بازار، 5 يېزىغا ئايرىلغان:

(1) سەنمىن بازىرى. قارىمىغدا 8 باۋ، 72 جا بولغان.

(2) ئۈچۈۋەن بازىرى. قارىمىغدا 8 باۋ، 74 جا بولغان.

(3) رىنخۇ يېزىسى. قارىمىغدا 9 باۋ، 91 جا بولغان.

(4) ۋۇبىن يېزىسى. قارىمىغدا 6 باۋ، 60 جا بولغان.

(5) دايۇ يېزىسى. قارىمىغدا 10 باۋ، 98 جا بولغان.

(6) يۇخىڭ يېزىسى. قارىمىغدا 8 باۋ، 92 جا بولغان.

(7) كاڭپىڭ يېزىسى. قارىمىغدا 12 باۋ، 83 جا بولغان.

2. گۇلاخا گۇڭشىسى 1 بازار، 2 يېزىغا ئايرىلغان:

(1) سىۋى بازىرى. قارىمىغدا 13 باۋ، 100 جا بولغان.

(2) شىنىيى يېزىسى. قارىمىغدا 10 باۋ، 99 جا بولغان.

(3) ئەننىڭ يېزىسى. قارىمىغدا 11 باۋ، 102 جا بولغان.

3. دامكۇ گۇڭشىسى 1 بازار، 1 يېزىغا ئايرىلغان:

(1) بادى بازىرى. قارىمىغدا 15 باۋ، 117 جا بولغان.

(2) خۇمىن يېزىسى. قارىمىغدا 10 باۋ، 102 جا بولغان.

4. چاڭا گۇڭشىسى 1 بازار، 1 يېزىغا ئايرىلغان:

(1) يۇڭكاڭ بازىرى. قارىمىغدا 9 باۋ، 101 جا بولغان.

(2) يۈيىمىن يېزىسى. قارىمىغدا 8 باۋ، 90 جا بولغان.

5. نۇرى گۇڭشىسى 1 بازار، 1 يېزىغا ئايرىلغان:

(1) شىن سىڭ بازىرى. قارىمىغدا 8 باۋ، 81 جا بولغان.

(2) خى فىڭ يېزىسى. قارىمىغدا 11 باۋ، 118 جا بولغان.

1949-يىلدىن تارتىپ 1959-يىلى گۇڭشىلاشقانغا قەدەر پۈتۈن ناھىيە 6 رايۇن بىر بازارغا

ئايرىلغان.

چىرا بازىرى:

1- رايۇن: تۇرۇشلۇق ئورنى توغراق ئىغىل كەنتىدە بۇلۇپ، قارىمىغدا 5 يېزا بولغان. چىرا

گۇڭشىنىڭ 1-2- باشقۇرۇش رايۇنىنىڭ پۈتۈن دائىرىسىنى ئۆز ئىچىگە ئالغان.

2- رايۇن: تۇرۇشلۇق ئورنى جىرىق كەنتىدە بۇلۇپ، قارىمىغدا 5 يېزا بولغان. چىرا

گۇڭشىنىڭ 3-4- باشقۇرۇش رايۇنىنىڭ پۈتۈن دائىرىسىنى ئۆز ئىچىگە ئالغان.

3- رايۇن: تۇرۇشلۇق ئورنى گىدىش ئىرىق كەنتىدە بۇلۇپ، قارىمىغدا 4 يېزا بولغان.

گۇلاخما گۇڭشىنىڭ پۈتۈن دائىرىسىنى ئۆز ئىچىگە ئالغان.

4- رايۇن: تۇرۇشلۇق ئورنى چۇقاباش كەنتىدە بۇلۇپ، قارىمىغدا 4 يېزا بولغان. دامكۇ

گۇڭشىنىڭ پۈتۈن دائىرىسىنى ئۆز ئىچىگە ئالغان.

5- رايۇن: تۇرۇشلۇق ئورنى چارباغ كەنتىدە بۇلۇپ، قارىمىغدا 5 يېزا بولغان. چاقا

گۇڭشىنىڭ پۈتۈن دائىرىسىنى ئۆز ئىچىگە ئالغان.

6- رايۇن: تۇرۇشلۇق ئورنى قومباغ كەنتىدە بۇلۇپ، قارىمىغدا 3 يېزا بولغان. نۇرى، بوستان

گۇڭشىنىڭ پۈتۈن دائىرىسىنى ئۆز ئىچىگە ئالغان.

1959-يىلدىن 1977-يىلغا قەدەر پۈتۈن ناھىيە 5 گۇڭشى 1 بازارغا ئايرىلغان:

1. شەرىق قىزاردى خەلق گۇڭشىسى: تۇرۇشلۇق ئورنى چىرا بازىرىدا بۇلۇپ، قارىمىغدا 4

باشقۇرۇش رايۇنى، 20 دادۇي، 1 دىخانچىلىق مەيدانى، 1 ئۇرۇقچىلىق مەيدانى، 116 ئىشلەپچى-

قىرىش دۈيى بولغان. 1978-يىلى نامى چىرا گۇڭشىگە ئۆزگەرتىلگەن.

2. گۇلاخما خەلق گۇڭشىسى: تۇرۇشلۇق ئورنى گىدىش ئىرىق كەنتىدە بۇلۇپ، تەۋەلىگىدە

4 باشقۇرۇش رايۇنى، 14 دادۇي، 62 ئىشلەپچىقىرىش دۈيى، 4 مەيدان بولغان.

3. دامكۇ خەلق گۇڭشىسى: تۇرۇشلۇق ئورنى چۇقاباش كەنتىدە بۇلۇپ، تەۋەلىگىدە 3 باشقۇرۇش

رايۇنى، 12 دادۇي، 61 ئىشلەپچىقىرىش دۈيى، 1 ئۇرۇقچىلىق مەيدانى بولغان.

4. چاقا خەلق گۇڭشىسى: تۇرۇشلۇق ئورنى چارباغ كەنتىدە بۇلۇپ، تەۋەلىگىدە 5 باشقۇرۇش

رايۇنى، 22 دادۇي، 60 ئىشلەپچىقىرىش دۈيى بولغان.

5. نۇرى خەلق گۇڭشىسى: تۇرۇشلۇق ئورنى قومباغ كەنتىدە بۇلۇپ، تەۋەلىگىدە 3 باشقۇرۇش

رايۇنى، 23 دادۇي، 1 دىخانچىلىق مەيدانى، 1 ئۇرۇقچىلىق مەيدانى، 1 ئاتچىلىق فىرمىسى،

1 ئوتلاق پونكىتى، 70 ئىشلەپچىقىرىش دۈيى بولغان.

6. چىرا بازىرى 1957-يىلى تەسىس قىلىنغان.

1977-يىلدىن كېيىن پۈتۈن ناھىيە 6 گۇڭشىگە ئايرىلدى: بۇنىڭدىن چىرا، گۇلاخما (تۇرۇش-

لۇق ئورنى 1981-يىلى ئاقئېلەك كەنتىگە كۆچۈرۈلدى) دامكۇ، چاقادىن ئىبارەت تۆت يېزىنىڭ باشقۇرۇش دائىرىسىدە ئۆزگۈرۈش بولمىدى، گۇڭشىلارنىڭ تۇرۇشلۇق ئورنى گۇلاخما گۇڭشىدىن باشقىلىرىنىڭ ئۆزگەرمىدى. نۇرى گۇڭشىنىڭ ئىماملا باشقۇرۇش رايونى ئايرىۋېتىلىپ، بوستان گۇڭشى قۇرۇلدى. ئۆزگۈرۈش بولغاندىن كىنكى ئەھۋال مۇنداق:

نۇرى گۇڭشىنىڭ تۇرۇشلۇق ئورنى: قومباغ كەنتىدە، 2 باشقۇرۇش رايونى، 16 دادۇي، 1 ئورۇقچىلىق مەيدانى، 54 ئىشلەپچىقىرىش دۇيى تەسىس قىلىندى.

بوستان گۇڭشىنىڭ تۇرۇشلۇق ئورنى: باغ بېشى كەنتىدە، تەۋەلىگىدە 8 دادۇي، 1 ئورۇقچىلىق مەيدانى، 1 ئاتچىلىق فىرمىسى، 1 ئوتلاق پونكىتى، جەمئى 25 ئىشلەپچىقىرىش دۇيى تەسىس قىلىندى.

1984-يىلى پۈتۈن ناھىيە 1 بازار، 7 يېزىغا ئايرىلدى:

1. چىرا بازىرى، تۇرۇشلۇق ئورنى دۇسلۇق كوچىسىدا، تەۋەلىگىدە 9 كەنت كومىتېتى بار. (تەپسىلاتى مەمۇرى رايۇنلارنىڭ يىڭى-كونا ناملىرى سىلىشتۇرما جەدۋىلىگە قارالسۇن)
2. چىرا يېزىسى، تۇرۇشلۇق ئورنى چىرا بازىرى دۇسلۇق كوچىسىدا، تەۋەلىگىدە 20 مەھەللە كومىتېتى بار. (تەپسىلاتى مەمۇرى رايۇنلارنىڭ يىڭى-كونا ناملىرى سىلىشتۇرما جەدۋىلىگە قارالسۇن)

3. گۇلاخما يېزىسى، تۇرۇشلۇق ئورنى ئاقئېلەك كەنتىدە. تەۋەلىگىدە 18 كەنت كومىتېتى بار. (تەپسىلاتى مەمۇرى رايۇنلارنىڭ يىڭى-كونا ناملىرى سىلىشتۇرما جەدۋىلىگە قارالسۇن)

4. دامكۇ يېزىسى، تۇرۇشلۇق ئورنى چۇقاباش كەنتىدە. تەۋەلىگىدە 15 كەنت كومىتېتى بار. (تەپسىلاتى مەمۇرى رايۇنلارنىڭ يىڭى-كونا ناملىرى سىلىشتۇرما جەدۋىلىگە قارالسۇن)

5. چاقايېزىسى، تۇرۇشلۇق ئورنى چارباغ كەنتىدە. تەۋەلىگىدە 20 كەنت كومىتېتى بار. (تەپسىلاتى مەمۇرى رايۇنلارنىڭ يىڭى-كونا ناملىرى سىلىشتۇرما جەدۋىلىگە قارالسۇن)

6. ئۇلۇغساي يېزىسى، تۇرۇشلۇق ئورنى بادىغان كەنتىدە. (چاقا يېزىسىدىن ئايرىلىپ چىققان) تەۋەلىگىدە 8 كەنت كومىتېتى بار. (تەپسىلاتى مەمۇرى رايۇنلارنىڭ يىڭى-كونا ناملىرى سىلىشتۇرما جەدۋىلىگە قارالسۇن)

7. نۇرى يېزىسى، تۇرۇشلۇق ئورنى قومباغ كەنتىدە. تەۋەلىگىدە 18 كەنت كومىتېتى بار. (تەپسىلاتى مەمۇرى رايۇنلارنىڭ يىڭى-كونا ناملىرى سىلىشتۇرما جەدۋىلىگە قارالسۇن)

8. بوستان يېزىسى، تۇرۇشلۇق ئورنى باغ بېشى كەنتىدە، تەۋەلىگىدە 12 كەنت كومىتېتى بار. (تەپسىلاتى مەمۇرى رايۇنلارنىڭ يىڭى-كونا ناملىرى سىلىشتۇرما جەدۋىلىگە قارالسۇن)

The first part of the report deals with the general situation of the country and the progress of the work done during the year. It is followed by a detailed account of the various projects and the results achieved. The report concludes with a summary of the work done and a list of the names of the persons who have been engaged in the work.

The work done during the year has been very successful and has resulted in the completion of a number of important projects. The most important of these are the completion of the first volume of the history of the country, the completion of the first volume of the history of the people, and the completion of the first volume of the history of the language.

The work done during the year has also resulted in the publication of a number of important books and articles. The most important of these are the first volume of the history of the country, the first volume of the history of the people, and the first volume of the history of the language.

The work done during the year has also resulted in the discovery of a number of important facts and principles. The most important of these are the discovery of the first volume of the history of the country, the first volume of the history of the people, and the first volume of the history of the language.

The work done during the year has also resulted in the discovery of a number of important facts and principles. The most important of these are the discovery of the first volume of the history of the country, the first volume of the history of the people, and the first volume of the history of the language.

مەمۇرى رايونلارغا بۆلۈنۈشى ۋە ئاھالىلەر
رايونىنىڭ نامى

چىرا بازىرىنىڭ ئومۇمىي ئەھۋالى

چىرا بازىرى ناھىيىمىزنىڭ ئوتتۇرا قىسىمغا جايلاشقان. تەۋەلىگىدە 9 كەنت كومىتېتى، 14 تەبىئىي كەنت، 3970 ئائىلە، 14939 نۇپۇس بار. بۇنىڭدىن ئۇيغۇر مىللىتى 13623، خەنزۇ مىللىتى 1380، خۇيزۇ مىللىتى 24، ئۆزبەك مىللىتى 8، مانجۇ مىللىتى 4، جۇۋاڭزۇ مىللىتى 4، قازاق مىللىتى 1 نەپەر.

بازارلىق خەلق ھۆكۈمىتىنىڭ تۇرۇشلۇق ئورنى دۇشلۇق كوچىسىدا. بازاردا تۇرۇشلۇق ئىدارە-جەمئەتلەردىن جۇڭگو كوممۇنىستىك پارتىيىسى چىرا ناھىيىلىك كومىتېتى، ناھىيىلىك خەلق قۇرۇلتىيى دايىمىي كومىتېتى، ناھىيىلىك خەلق ھۆكۈمىتى، سىياسىي كىڭەش چىرا ناھىيىلىك كومىتېتى، چىرا ناھىيىلىك خەلق قۇراللىق بۆلۈمى قاتارلىق ناھىيىگە بىۋاسىتە قاراشلىق ئورگانلار، كارخانا-كەسپىي ئورۇنلار، ۋە مەكتەپلەر بار. بازارنىڭ نامى ناھىيىنىڭ نامى بىلەن ئاتالغان.

«تاڭنامە، جۇغراپىيە تەزكىرىسى» دە خاتىرىلىنىشىچە «ئۇدۇن (ھازىرقى خۇتەن) نىڭ شەرقى تەرىپىدە 3 شەھەر بۆلۈپ، لەنجىڭ شەھىرى، كەنجىڭ شەھىرى، سى چىڭ شەھىرى دەپ ئاتالغان. كەنجىڭ ھازىرقى چىرا شەھىرىگە قارايتتى.....»

(«چىن دىڭ خۇۋاڭيى غەربىي رايونلار خەرتىلىك تەزكىرىسى» نىڭ 19-جىلدى، غەربىي رايونلار 12، 20، 21-بەتتىن ئېلىندى) مىنگونىڭ 33-يىلىدىن كېيىن 1949-يىلغا قەدەر چىرا يېزا ئوق ئۆستىڭىنىڭ شەرقى تەرىپى ئۇچۇۋەن بازىرى دەپ ئاتالغان. غەربىي تەرىپى سەنمىن بازىرى دەپ ئاتالغان. 1949-يىلى ئازات بولغاندىن كېيىن چىرا يېزا ئوق ئۆستىڭىنىڭ شەرقى تەرىپىدىكى ناھىيە بازىرى ۋە يېزىلار 1-رايونغا ئايرىلغان. غەربىي تەرىپىدىكى ناھىيە بازىرى ۋە يېزىلار 2-رايونغا ئايرىلغان. 1957-يىلى چىرا بازىرى قۇرۇلغان. 1984-يىلى چىرا يېزا-سىنىڭ 9 مەمۇرىي كەنتىسى، 14 تەبىئىي كەنتىسى قۇشۇلۇپ، يەنىلا چىرا بازىرى دەپ ئاتىلىپ كەلمەكتە.

چىرا بازىرى كوئىنلۇن تېغىنىڭ شىمالىي ئېتىكى، تەكلىماكان قۇملۇغىنىڭ جەنۇبىدىكى چۈكۈندى تۈزلەڭلىكىگە جايلاشقان. شەھەر ئەتراپىنىڭ يەر تۈزۈلۈشى جەنۇبىي ئېگىز، شىمالىي پەس، جەنۇبتىن شىمالغا قاراپ تەدرىجىي پەسلەيدۇ. يانتۇلىقى تەخمىنەن $\frac{1}{40}$ كىلىدۇ. دېڭىز يۈزىدىن ئوتتۇرىچە ئېگىزلىكى 1370 مېتىر. بازارنىڭ شەرقى تەرىپىدە بىر قەدەر مول بولغان يەرئاستى سۇلىرى بار. چىرا يېزا ئوق ئۆستىڭى جەنۇبتىن شىمالغا چىرا بازىرىنى كېسىپ ئۆتۈدۇ. بازارنىڭ كىلىماتى چوڭ قۇرۇقلۇق ئىقلىمىغا مەنسۇپ. قورغاق، سۇ قىس. يىللىق ئوتتۇرىچە تېمپېراتۇرىسى

11.9°C. يانۋاردىكى (1-ئاي) ئوتتۇرىچە تېمپېراتۇرىسى 0 دىن تۈۋەن 6°C. چىكىگە يەتكەن ئەڭ تۈۋەن تېمپېراتۇرىسى 0 دىن تۈۋەن 23.9°C. ئەڭ ئىسقى بۇلىدىغان ئېيۇلدىكى (7-ئاي) ئوتتۇرىچە تېمپېراتۇرىسى 25°C. چىكىگە يەتكەن ئەڭ يوقىرى تېمپېراتۇرىسى 41.9°C. يىللىق ھۆل-يېغىن مىقدارى 33.2 م.م. قىرۇسىز مەزگىلى 209 كۈن. يىل بۇيى غەربى شىمال شامىلى كۆپ چىقىدۇ. ئوتتۇرىچە شامال تېزلىكى 1.9 م/س تىن ئىشپ كىتىدۇ. پەسىللەر ئوتتۇرىسىدىكى شامال تېزلىكى پەرقى بىرقەدەر چوڭ بۇلۇدۇ. بۇنىڭ ئىچىدە ئەتىياز ۋە ياز پەسىلىدىكى شامالنىڭ تېزلىكى ئەڭ چوڭ بۇلۇپ، ئوتتۇرىچە تېزلىكى 2.3 م/س. ئەڭ يوقىرى بولغان ئوتتۇرىچە شامال تېزلىكى 17 م/س بولىدۇ. ياز پەسىلىدىكى شامال تېزلىكى ئۇنىڭدىن قالسا ئىككىنچى ئورۇندا تۇرۇدۇ. كۈز ۋە قىش پەسىلىدىكى شامال تېزلىكى ئەڭ تۈۋەن بۇلۇدۇ. ئەتىياز ۋە ياز پەسىلىدە قاتتىق بۇران كۆپ چىقىدۇ. 1979-يىلى 5-ئاينىڭ 26-كۈنى بىر قىتىم قاتتىق بۇران چىقىپ، بۇران كۈچى 10 بالغا يەتتى. ھەش-پەش دىگىچە ئەڭ زور شامال تېزلىكى 28 م/س قا يەتتى. 15 سائەتتىن ئارتۇق داۋام قىلىپ، بازار ئەتراپىدىكى كەڭ كۈلەملىك قۇناق ۋە كۆۋەزلەرنى ئاپەتكە ئۇچراتتى. چارۋىلارنى پىتىرىتىۋەتتى. ئاساسلىق ھاۋارايى ئاپەتلىرىدىن قورغاقچىلىق، قىرۇ ئۇششۇكى، قورغاق ئىسقى شامال، بوران قاتارلىق ئاپەتلەر بار. كوچىلاردىن پىيادىلەر يۇلغا سالغان دەرەخلەرنىڭ ئومۇمى ئۇزۇنلىقى 21.7 كىلومېتىر. كۆكەر-تېلىگەن كۈلەم 181.5 مو. بار بولغان ھەرخىل دەرەخ 109 مىڭ 356 تۈپ، ئورمان بىلەن قاپلىنىش نىسبىتى %10.08.

چىرا بازىرىدا ئازاتلىقتىن ئىلگىرى رەتلىك رەك بىرەر كوچا ۋە قاملاشقان ئۆي-ئىمارەت يوق ئىدى. قول بىلەن مەشغۇلات ئېلىپ بىرلاتتى. ئاھالىلارنىڭ ئولتۇراق ئۆيلىرىنىڭ ھەممىسى پاكار نام ئۆيلەر ئىدى. ئۇ، ۋاخىتتىكى يوللارمۇ ئەگىرى-تۇقاي، ئىگىز-پەس بۇلۇپ، يول يۈرۈشكە ئەپسىز ئىدى.

ئازاتلىقتىن كىيىن تەدبىرىجى قۇرۇلۇش ئېلىپ بېرىلىپ، 1984-يىلىغا كەلگەندە يېڭىدىن پىلانلانغان شەرىقتىن غەرىپكە سۇزۇلغان 4 چوڭ كوچا ۋە جەنۇبتىن شىمالغا سۇزۇلغان بىرقەدەر كەڭ ۋە رەتلىك بولغان 6 كوچا بارلىققا كەلدى. 6.95 كىلومېتىر كوچا يوللىرىغا قاراماي ياتقۇزۇلدى. كوچىنىڭ ئىككى تەرىپىدىكى پىيادىلەر يۇلىنىڭ بۇيىغا جىردىم سىلىپ كۆكەرتىلدى. بۇنىڭدىن باشقا يەنە 12 كىچىك كوچا بۇلۇپ، چوڭ كوچا ۋە بازار ئەتراپىدىكى يېزىلار بىلەن تۇتۇشۇدۇ.

بازار ئىچىدىكى كۆپ قىسىم ئاھالىلار ۋۇدېپورۇت سۈيى ۋە ئىلىكتىر چىرىغى ئىشلىتىدۇ. بازارنىڭ شەرقى جەنۇبى لوپ-كىرىيە تاشيولى بىلەن تۇتۇشۇدۇ. بۇ شەرىقتىن كىرىيە، نىياغا بارىدىغان، غەرىپكە خۇتەن، قەشقەر، ئۈرۈمچىگە بارىدىغان مۇھىم يول بۇلۇپ ھىساپلىنىدۇ. يېقىنقى يىللاردىن بۇيان تەرەپ-تەرەپكە يىڭى ئۆيلەر سىلىنىپ، يىڭى تەرەققىياتلار بارلىققا كەلدى. قەۋەتلىك بىنالار كۆپۈيۈشكە باشلىدى. بازارنىڭ مەنزىرىسى كۈندىن كۈنگە رەتلىك ۋە پاكىزە بۇلۇش تەرەپكە قاراپ يۈزلەنمەكتە.

ئازاتلىقتىن ئىلگىرى چىرا بازىرىدا پەقەت بەزى كىچىك قۇل سانائەت دۇكانلىرىلا بار ئىدى. ئازاتلىقتىن كىيىن دۆلەت ئىگىلىكىدىكى ۋە كۆللىكتىن ئىگىلىكىدىكى كارخانىلار جۇش ئۇرۇپ راۋاجلاندى. 1984-يىلىنىڭ ئاخىرىغا كەلگەندە، بازار رايونى ئىچىدە ناھىيىگە بىۋاسىتە قاراشلىق ئاشلىق، مايلىق پىششىقلاش زاۋۇدى، باسما زاۋۇدى، پاختا ئايرىش زاۋۇدى، رېمونت قىلىش ياساش زاۋۇدى، دىخانىچىلىق سايمانلىرى كوپراتىۋى، سەيپوڭ كوپراتىۋى، گىلەم كارخانىسى، ئىلىكتىر ئىستانسىسى قاتارلىق ئۇرۇنلار بارلىققا كەلدى. ھازىر بۇ ئۇرۇنلاردا ئىشلەۋاتقان ئىشچى-خىزمەتچىلەر 339 نەپەرگە، 1984-يىللىق ئومۇمىي مەھسۇلات قىممىتى 3 مىليۇن 310 مىڭ يىۋەنگە يەتتى. سودا تورلىرى ۋە نوختىلىرى بازار رايونىنىڭ ھەممە يېرىنى قاپلىدى. 5 خىل مىتال، ئىلىكتىر سايمانلىرى، ئاشلىق، ماي، يىمەكلىك، خىمىيەۋى تالا، تۇقۇلما، نىفىت، تۇرلۇك مال، تىببىي دارى، دىخانىچىلىق مەھسۇلاتلىرى ۋە قۇشۇمچە كەسىپ مەھسۇلاتلىرى، دىخانىچىلىق ماشىنا سايمانلىرى، فىرانىك، قەن، شىكەر، تاماكو-ھاراق، كۈندۈلۈك تۇرمۇشتا ئىشلىتىلىدىغان ھەرخىل چارچىن مال قاتارلىق ھەرخىل سودا ماگىزىنىدىن 32 سى بۇلۇپ، 1984-يىللىق ئومۇمىي سېتىش سوممىسى 4 مىليۇن 78 مىڭ يىۋەنگە يەتتى.

دىخانىچىلىق، ئورمانچىلىق، چارۋىچىلىق ئەھۋالى توغرىسىدىكى سانلىق مەلۇماتلار يېزا بىلەن بازارنىڭ ئايرىلغان ۋاقتى قىسقا بولغاچقا، چىرا يېزىسىنىڭ ئىستاتىستىكا سانلىرى ئىچىگە قوشۇۋىتىلدى.

قاتناش تەرەققى قىلدى. تىرانسپورت ئىشلىرى بىر قەدەر قۇلايلىق، بۇ بازار چىرا ناھىيىسىنىڭ قاتناش تۈگۈنى بۇلۇپ، ناھىيىلىك تىرانسپورت بىكىتىدىن ھەرقايسى يېزىلارغا ۋە سىرتقى ناھىيىلەرگە قاتنايدىغان يۇلۇچىلار ئاپتۇۋۇزى بار. كۈنلىكى تۇشۇلۇدىغان يۇلۇچىلار 176 ئادەم قىتىمغا يىتىدۇ.

ئىلىم-پەن، مەدەنىيەت، مائارىپ ئىشلىرىنىڭ تەرەققىياتى ناھايىتى تىز بولدى. 1984-يىلىنىڭ ئاخىرىدا ناھىيىگە بىۋاسىتە قاراشلىق 3 باشلانغۇچ مەكتەپ بار (1-3-باشلانغۇچ مەكتەپ ئۇيغۇر باشلانغۇچ مەكتىۋى) ئوقۇتقۇچى-ئىشچى-خىزمەتچىسى 78 نەپەر، ئوقۇغۇچىسى 1178 نەپەر. ناھىيىگە بىۋاسىتە قاراشلىق 3 ئوتتۇرا مەكتەپ بولۇپ، (1-3-ئوتتۇرا مەكتەپ ئۇيغۇر ئوتتۇرا مەكتىۋى. 2-ئوتتۇرا مەكتەپ خەنزۇ ئوتتۇرا مەكتىۋى) ئوقۇتقۇچى، ئىشچى، خىزمەتچىسى 113 نەپەر، مەكتەپتىكى ئوقۇغۇچىسى 1164 نەپەر. ناھىيىگە بىۋاسىتە قاراشلىق بىر كىنو خانىسى بولۇپ، 3200 كىشىلىك ئۇرۇندۇق ئورنۇتۇلغان. ناھىيىلىك تىلئۇزىيە كۇچايىتىپ كۇرسۇتۇش ئىستانسىسى بۇلۇپ، ئىككى دولقۇندا خۇتەن تىلئۇزىيە ئىستانسىسىنىڭ تىلئۇزىيە نۇمۇرلىرىنى تارقىتىدۇ.

ناھىيىلىك مەدەنىيەت يۇرتى، رادىئو ئۇزىلى مەدەنىيەت تەشۋىقات پائالىيەتلىرىنى زور كۈچ بىلەن قانات يايدۇرۇپ، ھەر مىللەت خەلقىنىڭ مەدەنىي تۇرمۇشىنى زۇردەرىجىدە بېيىتتى. چىرا ناھىيىلىك مەدەنىيەت-تەنتەربىيە ئىدارىسىنىڭ ئىگەللىگەن يەر كۆلىمى 17 مو بۇلۇپ، ئادەتتىكىچە تەنتەربىيە پائالىيەت مەيدانلىرى ۋە ئەسلىھەلىرى بار.

ئازاتلىقتىن ئىلگىرى چىرا بازىرىدا بىر قانچە ئۇيغۇر تىۋىپلا بار ئىدى، ھازىر ناھىيىدە

ناھىيلىك دوختۇر خاندىن بىرىسى بۇلۇپ، داۋالاش ئۈسكۈنىلىرى بىر قەدەر تۇلۇق، ئىشچى -
خىزمەتچىسى 95 نەپەرگە، كىسەل كارۋىتى 77 گە يەتتى. كۆپ يىللاردىن بۇيان، ناھىيلىك
يۇقىملىق كىسەللىكلەرنىڭ ئالدىنى ئېلىش پونكىتى ھەرخىل كىسەللىكلەرنىڭ ئالدىنى ئېلىپ
ۋە داۋالاپ، ھەر مىللەت خەلقىنىڭ سالامەتلىك سەۋىيىسىنى ئۆستۈرۈش ئۈچۈن تۆھپە قوشتى.

چىرا بازىرى ئۆلچەملىك نامى

چىرا ناھىيە

تەپسىلاتى ئومۇمى بايانغا قارالسۇن.

چىرا بازىرى

تەپسىلاتى ئومۇمى بايانغا قارالسۇن.

تورپا كوچىسى

شەرقتىن غەربكە سۇزۇلغان. شەرقى ناھىيلىك دوختۇرخانا (چوڭ كۆۋرۈك) دىن باشلىنىپ تورپا كەنتىگە تۇتۇشۇدۇ. بۇ، كوچا تورپا كەنتىگە بارىدىغان كوچا بولغانلىقتىن تورپا كوچىسى دەپ نام بېرىلگەن. تورپا دېگەن سۆزنىڭ تىل ئايرىمىسى، پەيدا بۇلۇش تارىخى ۋە مەنىسى ئىنىق ئەمەس. كوچىنىڭ ئۇزۇنلىقى 280 مېتىر. كەڭلىكى 28 مېتىر. شەرقى تەرىپىگە قاراماي ياتقۇ-زۇلغان. غەربى تاشيول. كوچىنىڭ بۇيىدا دارى شىركىتى، بىناكارلىق شىركىتى، كىتاپخانا، سودا سارىيى، چىرا يېزىسىنىڭ سودا دۇكىنى، يېزىلىق بانكا تىجارەت ئورنى، ناھىيلىك سودا-سانائەتنى مەمۇرىي باشقۇرۇش ئىدارىسى، پۇل ئامانەت پونكىتى، بازارلىق پەيچۇسۇ، سودا بازىرى قاتارلىق ئىدارە-جەمئەتلەر بار. 1984-يىلى 8-ئاينىڭ 14-كۈنى نام بېرىلگەن.

بەخت كوچىسى

جەنۇبتىن شىمالغا سۇزۇلغان. ئۇزۇنلىقى 230 مېتىر، كەڭلىكى 28 مېتىر، قاراماي ياتقۇزۇلغان. جەنۇبى ناھىيلىك ھاۋا رايى پونكىتىدىن باشلىنىپ، شىمالى ناھىيلىك 2-ئوتتۇرا مەكتەپتە توختايدۇ. بۇ، كوچىنىڭ بۇيىدا ئاساسلىق ئۇرۇنلاردىن بالىلار يەسلىسى، بالىلار باغچىسى، مەكتەپلەر بۇلۇپ بۇجاي ياش-ئۆسمۈرلەرنىڭ بەختىيار ئورنى بولغانلىقتىن، بەخت كوچىسى دەپ نام بېرىلگەن. 1984-يىلى 8-ئاينىڭ 14-كۈنى نام بېرىلگەن.

جىرىق كوچىسى

جەنۇبى 2-يىنىك سانائەت ئىدارىسىدىن باشلىنىپ، شىمالى ناھىيلىك مال دوختۇر خانىسىنىڭ كونا ئورنىغا قەدەر كىلدۇ. جەنۇبتىن شىمالغا سۇزۇلغان. بۇ ئىلگىرى جىرىق كەنتىگە بارىدىغان يول بولغانلىقتىن، جىرىق كوچىسى دەپ نام بېرىلگەن. ئۇزۇنلىقى 550 مېتىر، كەڭلىكى 28 مېتىر، تاشيول. كوچىنىڭ بويىدا ئاساسلىق ئۇرۇنلاردىن 2-يىنىك سانائەت-ئىدارىسى، ھوجدا كۆل كەنتىسى ۋە جىرىق كەنتىنىڭ ئاھالىلەر قۇرۇلۇشى بار. 1984-يىلى 8-ئاينىڭ 14-كۈنى نام بېرىلگەن.

جەمە كوچىسى

شمالى ھەمكارلىق سودا دۇكىنىدىن باشلىنىپ، جەنۇبى ناھىيلىك ئاشلىق ئىدارىسىغا قەدەر كىلىدۇ. ئۇزۇنلىقى 280 مېتىر، كەڭلىكى 28 مېتىر. جەنۇبتىن شىمالغا سۇزۇلغان. قاراماي يول. كوچىنىڭ بويىدا ئاساسلىق ئورۇنلاردىن جەمە مېچىت، 3-باشلانغۇچ مەكتەپ، ئۇرۇق پونكىتى، رىمۇنت قىلىش ياساش زاۋۇدى، ئاشلىق ماي دۇكىنى، يەرلىك مەھسۇلاتلار دۇكىنى بار. بۇ، كوچىنىڭ بويىدا بىر جەمە مېچىت بولغانلىقتىن، جەمە كوچىسى دەپ نام بېرىلگەن. 1984-يىلى 8-ئاينىڭ 14-كۈنى نام بېرىلگەن.

مەدەنىيەت كوچىسى

شمالى ناھىيلىك 1-ئوتتۇرا مەكتەپتىن باشلىنىپ، جەنۇبى يېزا ئىگىلىك بانكىسىغا قەدەر كىلىدۇ. جەنۇبتىن شىمالغا سۇزۇلغان. بۇ كوچا ئاساسلىقى مەدەنىيەت ئورۇنلىرى بولغان لىقتىن مەدەنىيەت كوچىسى دەپ نام بېرىلگەن. ئۇزۇنلىقى 520 مېتىر، كەڭلىكى، 40 مېتىر، قاراماي يول. بۇ، كوچىنىڭ بويىدا 1-باشلانغۇچ مەكتەپ، تۇتۇپ تۇرۇش ئورنى، تەنتەربىيە كومىتېتى، ناھىيلىك تەپتىش مەھكىمىسى، باج ئىشلار ئىدارىسى قاتارلىق ئىدارە-جەمئەتلەر بار.

سېرىق كوچىسى

غەربى خەلىق بانكىسىدىن باشلىنىپ، شەرقى خۇتەن-كەرىيە تاشيولىغا تۇتۇشۇدۇ. شەرىقتىن غەربكە سۇزۇلغان. ئۇزۇنلىقى 1350 مېتىر، كەڭلىكى 28 مېتىر، قاراماي يول. كوچىنىڭ بويىدا ئاساسلىق ئورۇنلاردىن ناھىيلىك پارتىكوم، ناھىيلىك خەلق ھۆكۈمىتى، قۇراللىق بۆلۈم، سوت مەھكىمىسى، خەلق بانكىسى، تەمىنات-سودا كوپىرات-ۋى، تۈرلۈك ماللار شىركىتى، چىخ ئىدارىسى، نىفىت شىركىتى قاتارلىق ئورۇنلار بار. بۇ، كوچا سېرىق كەنتىسى بىلەن تۇتاشقانلىقتىن، سېرىق كوچىسى دەپ نام بېرىلگەن. 1984-يىلى 8-ئاينىڭ 14-كۈنى نام بېرىلگەن.

يېڭى بازار كوچىسى

شەرقى ئىكسپورمانۇر ئورنىدىن باشلىنىپ، غەربى ناھىيلىك ئاشلىق ئىدارىسىغا قەدەر كىلىدۇ. شەرىقتىن غەربكە سۇزۇلغان. بۇ، كوچا يېڭىدىن ئىلىنغانلىقتىن، يېڭى بازار كوچىسى دەپ نام بېرىلگەن. ئۇزۇنلىقى 1340 مېتىر، كەڭلىكى 40 مېتىر، قاراماي يول. كوچىنىڭ بويىدا ئاساسلىق ئورۇنلاردىن ئىلىكتىر ئىستانسىسى، مالىيە ئىدارىسى، دارى شىركىتى، ئاشلىق ئىدارىسى، يېزا ئىگىلىك بانكىسى، ماددى ئەشيانلار شىركىتى، دايمىلىق تەربىيەلەش سىنىپى، سودا ئىدارىسى، چارۋا مەھسۇلاتلىرى شىركىتى بار. 1984-يىلى 8-ئاينىڭ 14-كۈنى نام بېرىلگەن.

ماخمال كوچىسى

جەنۇبى يېمەكلىكلەر شىركىتىنىڭ پىششىقلاش زاۋۇتىدىن باشلىنىپ، شىمالى ھۆكۈمەت مەھمان كۈتۈش ئورنىغا قەدەر كىلىدۇ. جەنۇبتىن شىمالغا سۇزۇلغان. بۇ، كوچا ماخمال كەنتىگە تۇتاشقانلىقتىن، ماخمال كوچىسى دەپ نام بېرىلگەن. ئۇزۇنلىقى 770 مېتىر، كەڭلىكى 28 مېتىر. قاراماي يول. كوچىنىڭ بويىدا ئاساسلىق ئورۇنلاردىن يېمەكلىك پىششىقلاش زاۋۇدى، سۇ ئىلىكتىر ئىدارىسى، كىنوخانا، ناھىيلىك پارتىكوم، خەلق ھۆكۈمىتى ئاھاللار قۇراسى بار.

2- باشلانغۇچ مەكتەپ، مەھمان كۈتۈش ئورنى بار.
1984- يىلى 8- ئاينىڭ 14- كۈنى نام بېرىلگەن.

دوسلۇق كوچىسى

جەنۇبى قۇدۇق قىزىش ئەترىتىدىن باشلىنىپ، شىمالى 3- زاكۇغا قەدەر كىلىدۇ. جەنۇبتىن شىمالغا سوزۇلغان. بۇ، كوچىدا ھەر مىللەت توپلۇشۇپ ئولتۇراقلاشقان، ئىتتىپاق، دوس ئۇتۇدۇ. شۇڭا دوسلۇق كوچىسى دەپ نام بېرىلگەن. ئۇزۇنلىقى 1100 مېتىر، كەڭلىكى 28 مېتىر. قاراماي يول. كوچىنىڭ بويىدا قۇدۇق قىزىش ئەترىدى، كىنو- فىلىم تارقىتىش شىركىتى، پاختا زاۋۇدى، چىرا يېزىق ھۆكۈمەت، دىخانچىلىق تېخنىكا پونكىتى، يېزا ئىگىلىك ماشىنىلىرى تەمىنلەش پونكىتى قاتارلىق ئورۇنلار بار. 1984- يىلى 8- ئاينىڭ 14- كۈنى نام بېرىلگەن.

بوستان كوچىسى

شەرقى ناھىيىلىك 2- ئوتتۇرا مەكتەپتىن باشلىنىپ، غەربى كونا مالدۇختۇرلۇق پونكىتىغا قەدەر كىلىدۇ. شەرقتىن غەربكە سوزۇلغان. بۇ كوچىنىڭ بويىدا تېرەك كۆپ بولۇپ، مەنزىرىسى ياخشى بولغانلىقتىن بوستان كوچىسى دەپ نام بېرىلگەن. ئۇزۇنلىقى 1000 مېتىر، كەڭلىكى 28 مېتىر. شەرقى تەرىپى قاراماي يول، غەربى تەرىپى تاشيول. كوچىنىڭ بويىدا ناھىيىلىك 2- ئوتتۇرا مەكتەپ، چىرا يېزا باج ئىشلار ئورنى، ئورمان پونكىتى، يېزىق تەمىنات- سودا كوپرا- تەۋى، قىزىلار سانئۇرىيەسى، يېزىق رېمونت كارخانىسى، ئاھالىلار نوختىسى بار. 1984- يىلى 8- ئاينىڭ 14- كۈنى نام بېرىلگەن.

تۇزاقچى كەنت كومىتېتى

تۇرۇشلۇق ئورنى: توغراق ئىغىل كەنتىدە.
بازار تۇرۇشلۇق جايىنىڭ شەرقى جەنۇبىغا جايلاشقان. تۈزلىنىيە ئارلىغى 1.9 كىلومېتىر، بۇ كەنتىنىڭ جەنۇبى تەرىپىدە تۇزلۇق ساي بولغانلىقتىن، كەنتىنىڭ نامى تۇزاقچى دەپ ئاتالغان. تەۋەلىگىدە 2 تەبىئى كەنتە بار. نوپوسى 1590، تىرىلغۇ يېرى 3956 مو. يايلاق چارۋا سىغىمچانلىغى 5523 تۇياق. دىخانچىلىق ئاساس. بۇغداي، قۇناق، پاختا، ياڭاق، ئۈرۈك، پىلە چىقىدۇ.

توغراق ئىغىل تەبىئى كەنتە

بازار تۇرۇشلۇق جايىنىڭ شەرقى جەنۇبىغا جايلاشقان. تۈزلىنىيە ئارلىغى 1.9 كىلومېتىر. جەنۇبى تەرىپى تۇزلۇق ساي بىلەن تۇتۇشۇدۇ. ئىلگىرى بۇجايىدا توغراق شىخىدا ئەتكەن بىر ئىغىل بولغانلىقتىن، بۇ كەنتىنىڭ نامى توغراق ئىغىل دەپ ئاتالغان. نوپوسى 514، تىرىلغۇ يېرى 1077 مو. دىخانچىلىق ئاساس. بۇغداي، قۇناق، پاختا، پىلە، ئۈرۈك، ياڭاق چىقىدۇ.

تۇزاقچى تەبىئى كەنتە

بازار تۇرۇشلۇق جايىنىڭ شەرقى جەنۇبىغا جايلاشقان. چۈكۈندى تۈزلەڭلىك. جەنۇبى تەرىپىدە تۇزلۇق ساي بولغانلىقتىن، بۇ كەنتىنىڭ نامى تۇزاقچى دەپ ئاتالغان. نوپوسى 259، تىرىلغۇ- يېرى 723 مو، دىخانچىلىق ئاساس. بۇغداي، قۇناق، پاختا، پىلە، ئۈرۈك، ياڭاق چىقىدۇ.

ساي ئۆستەڭ كەنت كومىتېتى

تۇرۇشلۇق ئورنى: سۇندوك ئېرىق كەنتىدە.

بازار تۇرۇشلۇق جاينىڭ شەرقىگە جايلاشقان. تۈزلىنىپ ئارلىغى 0.8 كىلومېتىر. جەنۇبى تۈزلۈك ساي بىلەن تۇتۇشۇدۇ. بۇ كەنتىدە بۇرۇن سايدىن ئىلىنغان بىر ئۆستەڭ بولغانلىقتىن، ساي ئۆستەڭ دەپ ئاتالغان. تەۋەلىگىدە 1 تەبىئى كەنتە بار. نوپۇسى 940، تىرىلغۇ يېرى 1859 مو. يايلاق چارۋا سىغىمچانلىغى 2000 تۇباق. دىخانچىلىق ئاساس. بۇغداي، قۇناق، پاختا، پىلە. ئۈرۈك، ياڭاق چىقىدۇ.

تەبىئى كەنتە

سۇندۇك ئېرىق

بازار تۇرۇشلۇق جاينىڭ شەرقىگە جايلاشقان. تۈزلىنىپ ئارلىغى 0.8 كىلومېتىر. چۈكۈندى تۈزلەڭلىك. بۇرۇن بۇ يەردىكى ئېرىقنىڭ بۇيىدا ئولتۇراقلاشقان كۆپ سانلىق كىشىلەرنىڭ لەقىمى سۇندۇك بولغانلىقتىن، بۇ كەنتىنىڭ نامى سۇندۇك ئېرىق دەپ ئاتالغان. نوپۇسى 297، تىرىلغۇ يېرى 492 مو، دىخانچىلىق ئاساس. قۇناق، بۇغداي، پاختا، پىلە، ئۈرۈك، ياڭاق چىقىدۇ.

چاقما كەنت كومىتېتى

تۇرۇشلۇق ئورنى: چاقما كەنتىدە.

بازار تۇرۇشلۇق جاينىڭ شەرقىگە جايلاشقان. تۈزلىنىپ ئارلىغى 3.3 كىلومېتىر. جەنۇبى تۈزلۈك ساي بىلەن تۇتۇشۇدۇ. تۇرۇشلۇق ئورنى چاقما كەنتىنىڭ نامى بىلەن ئاتالغان. تەۋەلىگىدە 4 تەبىئى كەنتە بار. نوپۇسى 1343، تىرىلغۇ يېرى 2904 مو، يايلاق چارۋا سىغىمچانلىغى 3000 تۇباق، بۇغداي، قۇناق، پاختا، پىلە، ئۈرۈك، ياڭاق چىقىدۇ.

تەبىئى كەنتە

چاقما

بازار تۇرۇشلۇق جاينىڭ شەرقىگە جايلاشقان. تۈزلىنىپ ئارلىغى 3.3 كىلومېتىر. جەنۇبى تۈزلۈك ساي بىلەن تۇتۇدۇ. بۇ جايدا ئىلگىرى سۇ چىقىپ كەتكەن بىر جىلغا بولغانلىقتىن چاقما دەپ ئاتالغان. نوپۇسى 277، تىرىلغۇ يېرى 649 مو، دىخانچىلىق ئاساس. بۇغداي، قۇناق، پاختا، پىلە، ئۈرۈك، ياڭاق چىقىدۇ.

تەبىئى كەنتە

كۆنچى كوچىسى

بازار تۇرۇشلۇق جاينىڭ شەرقىگە جايلاشقان. تۈزلىنىپ ئارلىغى 1.3 كىلومېتىر. چۈكۈندى تۈزلەڭلىك. ئىلگىرى بۇ جايدىكى بىر كىچىك كوچا ئولتۇراقلاشقان كۆپ سانلىق كىشىلەر كۆنچى كوچىسى بىلگەنلىكتىن، بۇ كەنتىنىڭ نامى كۆنچى كوچىسى دەپ ئاتالغان. نوپۇسى 288. تىرىلغۇ يېرى 487 مو، دىخانچىلىق ئاساس. بۇغداي، قۇناق، پاختا، پىلە، ئۈرۈك، ياڭاق چىقىدۇ.

تەبىئى كەنتە

غاز كوچىسى

بازار تۇرۇشلۇق جاينىڭ شەرقىگە جايلاشقان. تۈزلىنىپ ئارلىغى 2.5 كىلومېتىر. چۈكۈندى تۈزلەڭلىك. بۇ يەردىكى كۆپ سانلىق كىشىلەرنىڭ لەقىمى غاز بولغانلىقتىن، بۇ كەنتىنىڭ نامى غاز كوچىسى دەپ ئاتالغان. نوپۇسى 224، تىرىلغۇ يېرى 550 مو، دىخانچىلىق ئاساس. بۇغداي، قۇناق، پاختا، ئۈرۈك، پىلە، ياڭاق چىقىدۇ.

تەبىئى كەنتە

سۇندۇك تېرەك

بازار تۇرۇشلۇق جاينىڭ شەرقىگە جايلاشقان. تۈزلىنىپ ئارلىغى 4 كىلومېتىر. چۈكۈندى

تۈزلەڭلىك. ئىلگىرى بۇ يەردىكى بىر تۈپ تىرەككە سۇندۇك ئولۇشۇۋالغانلىقتىن، بۇ كەنتنىڭ نامى سۇندۇك تىرەك دەپ ئاتالغان. نۇپۇسى 201، تىرىلغۇيىرى 400 مو، دىخانچىلىق ئاساس. قۇناق، بۇغداي، پاختا، پىلە، ئۈرۈك چىقىدۇ.

ھوجدا كۆل كەنت كومىتېتى.

تۇرۇشلۇق ئورنى: ھوجدا كۆل كەنتىدە.

بازار تۇرۇشلۇق جايىنىڭ غەربى شىمالغا جايلاشقان. تۈزلىنىپ ئارلىغى 1.2 كىلومېتىر. تۇرۇشلۇق ئورنى ھوجدا كۆل كەنتىنىڭ نامى بىلەن ئاتالغان. تەۋەلىكىدە 2 تەبىئى كەنتە بار. نۇپۇسى 1157، تىرىلغۇيىرى 2156 مو. يايلاق چارۋاسىمچانلىغى 2100 تۇياق. دىخانچىلىق ئاساس. بۇغداي، قۇناق پاختا، ئۈرۈك، ياڭاق چىقىدۇ. ئالاھىدە مەھسۇلاتى كۆپە.

تەبىئى كەنتە

ھوجدا كۆل

بازار تۇرۇشلۇق جايىنىڭ غەربى شىمالغا جايلاشقان. تۈزلىنىپ ئارلىغى 1.2 كىلومېتىر. ئىلگىرى ھوجدالەقەملىك كىشىلەر مۇشۇ يەرگە بىر كۆل كولىغانلىقتىن، بۇ كەنتىنىڭ نامى ھوجدا كۆل دەپ ئاتالغان. نۇپۇسى 374، تىرىلغۇيىرى 564 مو، دىخانچىلىق ئاساس. بۇغداي، قۇناق، پاختا، پىلە، ئۈرۈك، ياڭاق چىقىدۇ.

تەبىئى كەنتە

جىرىق

بازار تۇرۇشلۇق جايىنىڭ غەربى شىمالغا جايلاشقان. تۈزلىنىپ ئارلىغى 1 كىلومېتىر. چۈكۈندى تۈزلەڭلىك. بۇ يەردە بۇرۇن بىر كىچىك ئېرىق بۇلۇپ، بو كەنتىنىڭ نامى ئېرىق دەپ ئاتىلىپ، كىيىن جىرىققا ئۆزگەرگەن. نوپۇسى 292، تىرىلغۇ يىرى 614 مو، دىخانچىلىق ئاساس. بۇغداي، قۇناق، پاختا، پىلە، ئۈرۈك، ياڭاق چىقىدۇ.

كۆكمەت كەنت كومىتېتى

تۇرۇشلۇق ئورنى: كۆكمەت كەنتىدە.

بازار تۇرۇشلۇق جايىنىڭ غەربىگە جايلاشقان. تۈزلىنىپ ئارلىغى 1.2 كىلومېتىر. چۈكۈندى تۈزلەڭلىك. تۇرۇشلۇق ئورنى كۆكمەت كەنتىنىڭ نامى بىلەن ئاتالغان. تەۋەلىكىدە 1 تەبىئى كەنتە بار. نوپۇسى 870، تىرىلغۇ يىرى 1578 مو، يايلاق چارۋاسىمچانلىغى 2800 تۇياق، دىخانچىلىق ئاساس. بۇغداي، قۇناق، پاختا، پىلە، ئۈرۈك، ياڭاق چىقىدۇ.

تەبىئى كەنتە

كۆكمەت

بازار تۇرۇشلۇق جايىنىڭ غەربىگە جايلاشقان. تۈزلىنىپ ئارلىغى 1.2 كىلومېتىر. چۈكۈندى تۈزلەڭلىك. بۇرۇن بويەرىنىڭ مەنزىرىسى گۈزەل بۇلۇپ، نامى كۆكلەك دەپ ئاتىلىپ، كىيىن يىللارنىڭ ئوتۇشى بىلەن كۆكمەت كەنتىگە ئۆزگۈرۈپ كەتكەن. نوپۇسى 870، تىرىلغۇ يىرى 1578 مو، دىخانچىلىق ئاساس. بۇغداي، قۇناق، پاختا، پىلە، ئۈرۈك، قۇغۇن-تاۋۇز چىقىدۇ.

يار بۇيى كەنت كومىتېتى

تۇرۇشلۇق ئورنى: يار بۇيى كەنتىدە.

بازار تۇرۇشلۇق جايىنىڭ غەربى شىمالغا جايلاشقان. تۈزلىنىپ ئارلىغى 5.1 كىلومېتىر.

چۈكۈندى تۈزلەڭلىك. تۇرۇشلۇق ئورنى يار بويى كەنتىنىڭ نامى بىلەن ئاتالغان. تەۋەلىگىدە 1 تەبىئى كەنتە بار. نۇپۇسى 472، تىرىلغۇ يېرى 858 مو، دىخانچىلىق ئاساس. قۇناق، بۇغداي، پاختا، پىلە، ئۈرۈك چىقىدۇ.

تەبىئى كەنتە

يار بۇيى

بازار تۇرۇشلۇق جايىنىڭ غەربى شىمالغا جايلاشقان. تۈزلىنىپ ئارلىغى 5.1 كىلومېتىر. چۈكۈندى تۈزلەڭلىك. بۇ كەنتىنىڭ ئورنى بىر ياننىڭ يېنىدا بولغانلىقتىن، يار بۇيى دەپ ئاتالغان. نۇپۇسى 472، تىرىلغۇ يېرى 858 مو، قۇناق، بۇغداي، پاختا، پىلە چىقىدۇ.

دىخانچىلىق نوختىسى

قايغاج

بازار تۇرۇشلۇق جايىنىڭ غەربى شىمالغا جايلاشقان. تۈزلىنىپ ئارلىغى 5.1 كىلومېتىر. چۈكۈندى تۈزلەڭلىك. رىۋايەت قىلىنچە: قىدىمقى زاماندا چىرا دەرياسىنىڭ سۈيى مۇشۇ يەرگە كەلگەندە قىيىپ ئاقىدىكەن. شونىڭغا ئاساسەن، بۇ جايىنىڭ نامى قايغاج دەپ ئاتالغان. 250 مو تىرىلغۇ يېرى بار.

باش كۆكەت كەنت كومىتېتى

تۇرۇشلۇق ئورنى: باش كۆكەت كەنتىدە.

بازار تۇرۇشلۇق جايىنىڭ غەربى جەنۇبىغا جايلاشقان. تۈزلىنىپ ئارلىغى 2.8 كىلومېتىر. چۈكۈندى تۈزلەڭلىك. تۇرۇشلۇق ئورنى باش كۆكەت كەنتىنىڭ نامى بىلەن ئاتالغان. تەۋەلىگىدە 1 تەبىئى كەنتە بار. نۇپۇسى 967، تىرىلغۇ يېرى 2004 مو، بۇغداي، قۇناق، پاختا، پىلە، ئۈرۈك چىقىدۇ.

تەبىئى كەنتە

باش كۆكەت

بازار تۇرۇشلۇق جايىنىڭ غەربى جەنۇبىغا جايلاشقان. تۈزلىنىپ ئارلىغى 2.8 كىلومېتىر. چۈكۈندى تۈزلەڭلىك. كۆكەت كەنتىنىڭ باش تەرىپىگە جايلاشقانلىقتىن باش كۆكەت دەپ ئاتالغان. نۇپۇسى 967، تىرىلغۇ يېرى 2004 مو، بۇغداي، قۇناق، پاختا، پىلە، ئۈرۈك چىقىدۇ.

دۆڭئېرىق كەنت كومىتېتى

تۇرۇشلۇق ئورنى: دۆڭ ئېرىق كەنتىدە.

بازار تۇرۇشلۇق جايىنىڭ غەربى جەنۇبىغا جايلاشقان. تۈزلىنىپ ئارلىغى 2.8 كىلومېتىر. چۈكۈندى تۈزلەڭلىك. تۇرۇشلۇق ئورنى دۆڭ ئېرىق كەنتىنىڭ نامى بىلەن ئاتالغان. تەۋەلىگىدە 2 تەبىئى كەنتە بار. نۇپۇسى 690، تىرىلغۇ يېرى 1255 مو، دىخانچىلىق ئاساس. بۇغداي، قۇناق، پاختا، پىلە، قوغۇن، تاۋۇز چىقىدۇ.

تەبىئى كەنتە

دۆڭئېرىق

بازار تۇرۇشلۇق جايىنىڭ غەربى جەنۇبىغا جايلاشقان. تۈزلىنىپ ئارلىغى 2 كىلومېتىر. چۈكۈندى تۈزلەڭلىك. بۇ كەنتىدە ئىلگىرى يەر يۈزىدىن ئىگىز بىر ئېرىق بولغانلىقتىن، دۆڭئېرىق دەپ ئاتالغان. نۇپۇسى 784، تىرىلغۇ يېرى 1456 مو، دىخانچىلىق ئاساس. بۇغداي، قۇناق، پاختا،

پىلە، ئۈرۈك، ياڭاق چىقىدۇ.

ئاۋاپ لەڭگەر

تەبىئى كەنتە

بازار تۇرۇشلۇق جايىنىڭ جەنۇبىغا جايلاشقان. تۈزلىنىپ ئارلىغى 15 كىلومېتىر. چىرا دەرياسىنىڭ غەربى لېۋىدە. ئىلگىرى بۇ يەرگە مۇخەيباي ئاۋاپ دېگەن كىشى بىرنىچى قېتىم لەڭگەر سالغانلىقتىن، ئاۋاپ لەڭگەر دەپ ئاتىلىپ قالغان. نۇپۇسى 94، تىرىلغۇ يىرى 201 مو، دىخانچىلىق ئاساس. قۇناق، بۇغداي چىقىدۇ.

توغرا كالى كەنت كومىتېتى

تۇرۇشلۇق ئورنى: توغرا كالى كەنتىدە.

بازار تۇرۇشلۇق جايىنىڭ جەنۇبىغا جايلاشقان. تۈزلىنىپ ئارلىغى 1.1 كىلومېتىر. چۈكۈندى تۈزلەڭلىك. تۇرۇشلۇق ئورنى توغرا كالى كەنتىنىڭ نامى بىلەن ئاتالغان. تەۋەلىگىدە 1 تەبىئى كەنتە بار. نۇپۇسى 271، تىرىلغۇ يىرى 410 مو، دىخانچىلىق ئاساس، بۇغداي، قۇناق، پاختا، پىلە، ئۈرۈك چىقىدۇ.

توغرا كالى

تەبىئى كەنتە

بۇرۇن بۇ يەردە چىرا-خۇتەن تاشيولىنى توغرىسىغا كىسىپ ئۆتۈدىغان تۈگمەننىڭ بىركالىسى بولغانلىقتىن، بۇ كەنتىنىڭ نامى توغرا كالى دەپ ئاتالغان. نۇپۇسى 271، تىرىلغۇ يىرى 410 مو. كۆكتاتچىلىق ئاساس. بۇغداي، قۇناق، پاختا، پىلە، ئۈرۈك چىقىدۇ.

چىرا يېزىسىنىڭ ئومۇمىي ئەھۋالى

چىرا يېزىسى چىرا ناھىيە بازىرىنىڭ شىمالغا جايلاشقان. لوپ-كەربىيە تاشيولى يېزىنىڭ شەرقىدىن كىسىپ ئۆتۈدۇ. جەنۇبىي چىرا بازىرى، چاقا يېزىسى بىلەن، شىمالىي ئاقسۇ ۋىلايىتىنىڭ ئاقسۇ ناھىيىسى بىلەن، غەربىي لوپ ناھىيىسى بىلەن تۇتۇشۇدۇ. شەرقىي گۇلاخما يېزىسى بىلەن خوشنا، جەنۇبتىن شىمالغا ئۇزۇنلىقى 321.7 — 335.3 كىلومېتىر، شەرقتىن غەربكە كەڭلىكى 27 — 38.7 كىلومېتىر كىلىدۇ. ئومۇمىي يەر مەيدانى 9535 كۇۋادىرات كىلومېتىر. تەۋەلىكىدە 20 كەنت كومىتېتى، 41 تەبىئىي كەنت بار. ئائىلىسى 5614، نوپۇسى 22677، بۇنىڭدىن ئۇيغۇر مىللىتى 22309، خەنزۇ مىللىتى 344، خۇيزۇ مىللىتى 24 نەپەر. يېزىلىق ھۆكۈمەتنىڭ تۇرۇشلۇق ئورنى چىرا بازىرىدا. چىرا يېزىسىنىڭ نامى ناھىيىنىڭ نامى بىلەن ئاتالغان.

تەكشۈرۈشكە ئاساسلانغاندا، مىنگونىڭ 33-يىلى سەنمىن بازىرى، ئۇچوۋەن بازىرى ۋە 5 يېزا تەسىس قىلىنغان. ئۇنىڭ قارمىقىدا باۋ، چاقىيۇلغان. 1949-يىلى ئازات بولغاندىن كىيىن 1 — 2-رايونغا ئۆزگەرتىلگەن. 1959-يىلى گۇڭشىلىشىش مەزگىلىدە 1 — 2-رايوننى بىرلەشتۈرۈپ، «شەرق قىزاردى» گۇڭشىسى قۇرۇلغان. 1978-يىلى يەرناملىرىنى ئومۇميۈزلۈك تەكشۈرگەندە چىرا خەلق گۇڭشىسىغا ئۆزگەرتىلگەن. 1984-يىلى يېزا قۇرۇلغاندا 6 دادۇينى ئايرىپ چىرا بازىرىغا تەۋە قىلىندى.

چىرا يېزىسى كوئىنلۇن تېغىنىڭ شىمالىي ئېتىكى، تەكلىماكان قۇملۇغىنىڭ جەنۇبىي چېتىدىكى چۈكۈندى تۈزلەڭلىككە جايلاشقان. لوپ-كەربىيە تاشيولى يېزىنىڭ شەرقىدىن كىسىپ ئۆتۈدۇ. يەرتۈزۈلۈشى جەنۇبىي ئېگىز، شىمالىي پەس، يانتۇلىقى $\frac{1}{140}$. جەنۇبىي قىسمىنىڭ ئەڭ ئېگىز جايلىرى دېڭىز يۈزىدىن 1720 مېتىر، شىمالىي قىسمىنىڭ ئەڭ پەس جايلىرى 1072 مېتىر كىلىدۇ. يېزىلىق ھۆكۈمەتنىڭ تۇرۇشلۇق يېرىنىڭ دېڭىز يۈزىدىن ئېگىزلىكى 1370 مېتىر. دېڭىز يۈزىدىن ئوتتۇرىچە ئېگىزلىكى 1396 مېتىر كىلىدۇ. كىلىماتى قورغاق. قۇم-بۇران كۆپ. يىللىق ئوتتۇرىچە تېمپېراتۇرىسى 11.9°C . ئەڭ سۇغاق بولدىغان (1-ئايدىكى) ئوتتۇرىچە تېمپېراتۇرىسى نۆلدىن تۆۋەن 6°C . چىگگە يەتكەن ئەڭ تۆۋەن تېمپېراتۇرىسى نۆلدىن تۆۋەن 23.9°C . ئەڭ ئىسسىق بولدىغان (7-ئايدىكى) ئوتتۇرىچە تېمپېراتۇرىسى 25°C . چىگگە يەتكەن ئەڭ يوقىرى تېمپېراتۇرىسى 41.9°C . يىللىق ئوتتۇرىچە ھۆل-يېغىن مىقدارى 33.2 م.م. يىللىق قىروسىز مەزگىلى 209 كۈن. يۇرۇغلۇق يىتەرلىك، كۈن نورنىڭ چۈشۈش ۋاقتى ئۇزۇن، كىچىك-بىلەن كۈندۈز ئوتتۇرىسىدىكى تېمپېراتۇرا پەرقى چوڭ، دىخانىچىلىق زىرائەتلىرىنىڭ ئۆسۈشى ئۇچۇن، نورۇھ ئىسسىقلىق بايلىغىدىن پايدىلىنىشتا قۇلايلىق شارائىتقا ئىگە.

يېزىنىڭ تىرىلغۇ يەر كۆلىمى 84 مىڭ 500 مو بۇلۇپ، ئومۇمى يەرمەيدانىنىڭ %0.59 نى تەشكىل قىلىدۇ. ئورمان كۆلىمى 3578 مو، %0.025 نى تەشكىل قىلىدۇ. يايلاق كۆلىمى 442 مىڭ 245 مو بولۇپ، %3.1 نى تەشكىل قىلىدۇ. بونىڭدىن يازلىق يايلاق 74.100 مو، قىشلىق يايلاق 368 مىڭ 145 مو، چۆل-جەزىرە كۆلىمى 13 مىليون 772 مىڭ 678 مو بۇلۇپ، ئومۇمى يەرمەيدانىنىڭ %96.28 نى تەشكىل قىلىدۇ. (چىرا بازىرىنىمۇ ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ) سۇبايلىغى مول، ئەمما بىرىل ئىچىدىكى تەخسىملىنىشى تەكشى ئەمەس. ئەتىيازدا قورغاچچىلىق ئىغىر، كۈزدە سۇ قىس بۇلۇدۇ. يەر ئۈستى سۈيىدىن چىرا دەرياسىنىڭ يىللىق نورمال ئىقىم مىقدارى 121 مىليون 400 مىڭ كوپمېتىرغا يېتىدۇ. يەر ئاستى سۈيىمۇ ناھايىتى مول. تەكشۈرۈپ بىكىتىلىشچە: چىرا يېزىنىڭ يەرئاستى سۇ زاپىسى 3 مىليارت 100 مىليون كوپمېتىر چامىغا يېتىدۇ. يىللىق تۇلۇقلارنىش مىقدارى 117 مىليون 400 مىڭ كوپمېتىر، يەنە يىلغا 100 مىليون كوپمېتىر يەرئاستى سۈيىنى تاپچىقلى بۇلۇدۇ. بوستانلىقنىڭ يوقرى قىسمىدىكى يەرئاستى سۈيىنىڭ مىنراللىشىش دەرىجىسى بىر قەدەر يۇقىرى بۇلۇپ، ئادەتتە 1—2 گىرام/لىتىرغا، ئەڭ يوقۇرلىرىنىڭ 2.23 گىرام/لىتىرغا يېتىدۇ. سۇنىڭ سۈپىتى بىر قەدەر ناچار. بوستانلىقنىڭ ئىچىدىكى بۇلۇپمۇ، سۇغۇرۇش رايۇنىنىڭ ئوتتۇرا ۋە ئاياغ قىسمىنىڭ مىنراللىشىش دەرىجىسى بىر قەدەر تۆۋەن. ئادەتتە بىرلىتىرىنىڭ بىرگىرامغا يەتمەيدۇ. ئەڭ تۆۋەن لىرىنىڭ 0.51 گىرام/لىتىر كېلىدۇ. PH نىڭ قىممىتى 7.5—8 گە قەدەر بۇلۇدۇ. تۇز مىقدارى كۆپ قىسمىنىڭ 15 تىن تۆۋەن، شور تەركىبى پۈتۈنلەي مەنبەي. سۇنىڭ سۈپىتى بىر قەدەر ياخشى، سۇغۇرۇشقا ئىشلىتىشكە ۋە ئىستىمال قىلىشقا بۇلۇدۇ. كان بايلىقلىرىدىن شۇر، تۇز قاتارلىقلار بار، ئاساسلىق ياۋايى ھايۋانلاردىن تۈلكە، ياۋاچوشقا، توشقان، ياۋايى ئۈسۈملۈكلەردىن يەرگۈلى، چۈچۈكبۇيا، يۇلغۇن، قۇمۇش، يانتاق، ئادىراسمان قاتارلىقلار بار.

يېزا تەۋەسىدە ئاساسلىق دەريالاردىن چىرا دەرياسى بۇلۇپ، يېزىنىڭ جەنۇبغا جايلاشقان، يىل بويى سۈيى باردەريا. كوئىنلۇن تىغىنىڭ جەنۇبى قىسمىدىكى دېڭىز يۈزىدىن ئىگىزلىكى 6638 مېتىر مۇزلۇق تاغلاردىن باشلىنىدۇ. قاراتاش دەرياسى، سىرىق بۇلۇڭ دەرياسى، قاتارلىق 7 دەريانىڭ قۇشۇلۇشىدىن ھاسىل بولغان. ئاخىرى تۇخۇلۇق ئۆۈلىدى دېگەن جايدا توختايدۇ. ئومۇمى ئوزۇنلىغى 94 كىلومېتىر، كەڭلىكى 200—500 مېتىر كېلىدۇ. دەريادا بىر سۇ ئىلكتىر ئىستانسىسى بار. يىللىق نورمال سۇ ئىقىم مىقدارى 121 مىليون 400 مىڭ كوپمېتىر، مەنبە تىلىنىدىغان كۈلەم 90 مىڭ موغا يېتىدۇ. (چىرا بازىرىنىمۇ ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ)

بۇ يېزا چىرا ناھىيىسىدىكى مۇھىم ئاشلىق رايۇنى بۇلۇپ، دىخانچىلىقنى ئاساس، ئورمانچىلىق ۋە چارۋىچىلىقنى قۇشۇمچە قىلىدۇ. ئازاتلىقتىن بۇيان، دىخانچىلىق، چارۋىچىلىقنىڭ تەرەققىياتى بىر قەدەر تىز بولدى. ئازاتلىقنىڭ دەسلۇدە تىرىلغۇ يەر كۆلىمى 63 مىڭ 478 مو، ئاشلىق ئومۇمى مەھسۇلاتى 13 مىليون 360 مىڭ جىڭ، قۇتاندىكى چارۋىسى 57.311 تۇياق ئىدى، 1984-يىلغا كەلگەندە تىرىلغۇ يەر كۆلىمى 83 مىڭ موغا، ئاشلىق ئومۇمى مەھسۇلاتى 23 مىليون 414 مىڭ جىڭغا يەتتى. بۇنىڭدىن قۇناق تىرىلغۇ كۆلىمى 37850 مو، مەھسۇلاتى 17 مىليون 595

مىڭ 488 جىڭ، بۇغداي تىرىلغۇ كولىمى 16186 مو، مەھسۇلاتى 5 مىليون 818 مىڭ 523 جىڭ، كۆۋەز تىرىلغۇ كولىمى 7.700 مو، مەھسۇلاتى 755 مىڭ جىڭ (چىگىتسىز)، مايلقدان تىرىلغۇ كولىمى 336 مو، مەھسۇلاتى 500 مىڭ جىڭ (ئارىلاش مايلقىنىمۇ ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ) چارۋىچى-لىق جەھەتتە 1984-يىلدىكى قۇتان قالدۇغى (قالدۇرۇق چارۋىنىمۇ ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ) 74 مىڭ 99 تۇياق بۇلۇپ، بۇنىڭدىن كالا 3369 تۇياق، ئات 468 تۇياق، ئىشەك 6542 تۇياق، قىچىر 152 تۇياق، تۈگە 677 تۇياق، ئەچكۈ 4745 تۇياق، قوي 57 مىڭ 969 تۇياق (چىرا بازىرىنىمۇ ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ). يېزا بۇيىچە 4 مىليون 92 مىڭ 738 تۈپ دەرەخ بۇلۇپ، كىشى بېشىغا 108 تۈپتىن توغرا كىلىدۇ. ئازاتلىقتىن بىرى ئىلگىرى كىيىن بۇلۇپ 3 ئوق ئۆستەڭ، 2 سۈسكەيدىغان ئۆستەڭ ۋە تارماق ئېرىق، ئوق ئېرىق، يان ئېرىق، سۇغۇرۇش ئېرىقلىرى ياسىلىپ، تۆت دەرىجىلىك ئېرىق ئۆستەڭ قورۇلۇشى يۈرۈشلەشتۈرۈلدى. 2 سۇ ئامبىرى ياسالدى. ماشىنا بىلەن 60 دانە قۇدۇق قىزىلدى (چىرا بازىرىنىمۇ ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ).

يېزا باشقۇرغان كارخانىلاردىن يېزا ئىگىلىك ماشىنىلىرىنى رېمونت قىلىش كارخانىسى، گىلەم كارخانىسى، مېۋىلىك باغ، ئۆي جازىلىرى كوپرات-ۋى، ئۇن زاۋۇدى قاتارلىقلار بار. 1984-يىللىق مەھسۇلات قىممىتى 1 مىليون 32 مىڭ 847 يىۋەنگە يەتتى. گۈڭشى ئەزالىرىنىڭ ئائىلە قۇشۇمچە كەسىپلىرىدىن ئايلاق-قۇشۇق ياساش، تىرە ئاشلاش، جۇۋچىلىق كەسىپلىرى بار. (چىرا بازىرىنىمۇ ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ)

يېزىنىڭ شەرقى قىسمىدا خۇتەن-كىرىيە تاشيولى بۇلۇپ، قاتناش ئىشلىرى قۇلايلىق، ئوق يول، تارماق يول، يېزا ئىگىلىك ماشىنىلىرى يوللىرى تەرەپ-تەرەپكە سۇزۇلغان. يېزىدا 8 دانە ئاۋتومبىل، 94 دانە چوڭ ۋە ئوتتۇرا تىپتىكى تىراكتۇر، 18 دانە قول تىراكتۇرى بار، (چىرا بازىرىنىمۇ ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ) مۇھىم يەرلىك ئالاھىدە مەھسۇلاتلىرىدىن پىلە، ئۈرۈك، شاپتۇل، ئانار، چىلان، ياڭاق، ئالما، قوغۇن-تاۋۇز، قارا كۆپە بار.

دىخانچىلىقتا 1984-يىلى مول ھۆسۇل ئېلىپرىدىن ياراتتى. ئومۇمى مەھسۇلاتى 23 مىليون 414 مىڭ جىڭغا يەتتى. چارۋىچىلىقتا 1968-يىلى ئەڭ يۇقۇرى مەھسۇلات ئېلىنغان يىلى بۇلۇپ، يىل ئاخىرىدىكى قۇتان قالدۇقى 79 مىڭ 47 تۇياققا يەتكەن، (چىرا بازىرىنىمۇ ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ)

مەدىنى-مائارىپ-سەھىيە جەھەتتە ھازىر 1 ئوتتۇرا مەكتەپ، 26 باشلانغۇچ مەكتەپ، 254 نەپەر ئوقۇتقۇچى-ئىشچى-خىزمەتچى، 4910 نەپەر ئوقۇغۇچى بار. رادىئو ئۆزىلى، كىنو قۇيۇش ئەتىرىدى، مەدىنىيەت پونكىتى بار.

يېزىدا دۇختۇرخانا بۇلۇپ، 28 نەپەر ئىشچى-خىزمەتچى، 40 كىسەل كارۋىتى بار. 22 ساقلىق-قىمى ساقلاش پونكىتى، 43 نەپەر ساقلىقنى ساقلاش خادىمى بار.

يېزىدا 1 قىرىلار سانتۇرىيەسى بۇلۇپ، 43 نەپەر كىشى ئۆمىرنىڭ ئاخىرنى خاتىرجەم ئۆتكۈز-مەكتە. (چىرا بازىرىنىمۇ ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ)

قىدىمقى مازار: ئىمامى جەپپىن تەھران بۇلۇپ، يېزىنىڭ غەربى شىمالدىكى مازار ئالدى

كەنتىگە جايلاشقان. ناھىيە بازىرىغىچە بولغان تۈزلىنىپ ئارلىغى 4.5 كىلومېتىر كىلىدۇ.
ئىزاھات: چىرا يېزىسىنىڭ ئومۇمى ئەھۋالدا كەنتتە، تەبىئى كەنتتە، نوپۇس سانىدىن باشقا
ھەرخىل سانلار چىرا بازىرىنىمۇ ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ.

چىرا يېزىسى ئۆلچەملىك نامى

چىرا يېزىسى

تەپسىلاتى ئومۇمى بايانغا قارالسۇن.

چىغلىق ئېرىق كەنت كومىتېتى

تۇرۇشلۇق ئورنى: جايىگىدە كەنتىدە.

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ شەرقى شىمالغا جايلاشقان تۈزلىنىپ ئارلىغى 3.9 كىلومېتىر. بۇرۇن بۇ جايدا بىر ئېرىق بۇلۇپ، ئېرىقنىڭ قاشلىرىدا ناھايىتى كۆپ چىغ ئۆسكەنلىكتىن، بۇ جايىنىڭ نامى چىغلىق ئېرىق دەپ ئاتالغان. تەۋەلىگىدە 3 تەبىئى كەنتە بار. نوپۇسى 752، تىرىلغۇ يېرى 1893 مو. دىخانچىلىق ئاساس. قۇناق، كۋەز، بۇغداي، پىلە، ئۈرۈك، ياڭاق چىقىدۇ.

تەبىئى كەنتە

جايىگىدە

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ شەرقى شىمالغا جايلاشقان. تۈزلىنىپ ئارلىغى 4.4 كىلومېتىر. چۈكۈندى تۈزلەڭلىك. بۇ جايدا بۇرۇن جىگىدە دەرىخى كۆپ بولغانلىقتىن، جايىگىدە دەپ ئاتالغان. نوپۇسى 231. تىرىلغۇ يېرى 614 مو، قۇناق، بۇغداي، پاختا، پىلە، ئۈرۈك، ياڭاق چىقىدۇ.

تەبىئى كەنتە

چىغلىق ئېرىق

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ شەرقى شىمالغا جايلاشقان. تۈزلىنىپ ئارلىغى 2.1 كىلومېتىر. چۈكۈندى تۈزلەڭلىك. بۇرۇن بۇ جايدا بىر ئېرىق بۇلۇپ، ئېرىقنىڭ قاشلىرىدا ناھايىتى كۆپ چىغ ئۆسكەنلىكتىن، بۇ جايىنىڭ نامى چىغلىق ئېرىق دەپ ئاتالغان. نوپۇسى 269، تىرىلغۇ يېرى 627 مو، قۇناق، بۇغداي، پاختا، پىلە، ئۈرۈك، ياڭاق چىقىدۇ.

تەبىئى كەنتە

سۇلايمان تېرەك

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ شەرقى شىمالغا جايلاشقان. تۈزلىنىپ ئارلىغى 4.9 كىلومېتىر. چۈكۈندى تۈزلەڭلىك. رىۋايەتلەردە ئىتىلىشىچە: 100 يىلدىن بۇرۇن سۇلايمان ئىسىملىك بىركىشى بۇ يەرگە تېرەك سالغانلىقتىن بۇ جايىنىڭ نامى سۇلايمان تېرەك دەپ ئاتىلىپ قالغان. نوپۇسى 252، تىرىلغۇ يېرى 652 مو. دىخانچىلىق ئاساس، قۇناق، بۇغداي، پاختا، پىلە، ئۈرۈك چىقىدۇ.

تېرەك ئېرىق كەنت كومىتېتى

تۇرۇشلۇق ئورنى: تېرەك ئېرىق كەنتىدە.

يېزا تۇرۇشلۇق جاينىڭ شەرقى شىمالغا جايلاشقان. تۈزلىنىپ ئارلىغى 6 كىلومېتىر. چۈكۈندى تۈزلەڭلىك. تۇرۇشلۇق ئورنى تېرەك ئېرىق كەنتىنىڭ نامى بىلەن ئاتالغان، تەۋەلىگىدە 4 تەبىئى كەنتە بار. نوپۇسى 1063. تىرىلغۇ يىرى 2531 مو. قۇناق، پاختا، بۇغداي، پىلە، ياڭاق چىقىدۇ. تەبىئى كەنتە

تېرەك ئېرىق

يېزا تۇرۇشلۇق جاينىڭ شەرقى شىمالغا جايلاشقان. تۈزلىنىپ ئارلىغى 6 كىلومېتىر. چۈكۈندى تۈزلەڭلىك. بۇرۇن بۇ يەردىكى بىر ئېرىقنىڭ قىشدا ناھايىتى كۆپ تېرەك بولغانلىقتىن بۇ جاينىڭ نامى تېرەك ئېرىق دەپ ئاتالغان. نوپۇسى 144. تىرىلغۇ يىرى 226 مو. دىخانچىلىق ئاساس. قۇناق، بۇغداي، پاختا، پىلە، ياڭاق، ئۈرۈك چىقىدۇ.

تەبىئى كەنتە

ئاۋاپكۆل بېشى

يېزا تۇرۇشلۇق جاينىڭ شەرقى شىمالغا جايلاشقان. تۈزلىنىپ ئارلىغى 7 كىلومېتىر. چۈكۈندى تۈزلەڭلىك. ئىلگىرىكى زاماندا ئاۋاپكۆل بىر كىشى مۇشۇ يەردە ئولتۇراقلىشىپ كۆل كۈلغانلىقتىن، بۇ جاينىڭ نامى ئاۋاپكۆل بېشى دەپ ئاتالغان. نوپۇسى 167. تىرىلغۇ يىرى 473 مو. دىخانچىلىق ئاساس. قۇناق، پاختا، بۇغداي، پىلە، ئۈرۈك، ياڭاق چىقىدۇ.

تەبىئى كەنتە

پوستەكباغ

يېزا تۇرۇشلۇق جاينىڭ شەرقى شىمالغا جايلاشقان. تۈزلىنىپ ئارلىغى 6.5 كىلومېتىر. چۈكۈندى تۈزلەڭلىك. ئىلگىرى بۇ جايدا پوستەك لەقەملىك بىر كىشى بىر بىرى بولغانلىقتىن، بۇ جاينىڭ نامى پوستەكباغ دەپ ئاتىلىپ كەلگەن. نوپۇسى 340. دىخانچىلىق ئاساس. تىرىلغۇ يىرى 818 مو. قۇناق، بۇغداي، پاختا، پىلە، ئۈرۈك، ياڭاق چىقىدۇ.

تەبىئى كەنتە

قوغانلىق ئايىغى

يېزا تۇرۇشلۇق جاينىڭ شەرقىگە جايلاشقان. تۈزلىنىپ ئارلىغى 4.5 كىلومېتىر. چۈكۈندى تۈزلەڭلىك. بۇكەنتە قوغانچىڭ ئايىغ تەرىپىگە جايلاشقانلىقتىن، قوغانچىڭ ئايىغى دەپ ئاتالغان. كىن قوغاننىڭ ئايىغىغا ئۆزگەرگەن. نوپۇسى 412، تىرىلغۇ يىرى 1014 مو. دىخانچىلىق ئاساس. قۇناق، پاختا، بۇغداي، پىلە، ئۈرۈك چىقىدۇ.

ماخمال ئارش لەڭگەر

دىخانچىلىق نوقتىسى

يېزا تۇرۇشلۇق جاينىڭ شەرقىگە جايلاشقان. تۈزلىنىپ ئارلىغى 7.3 كىلومېتىر. چۈكۈندى تۈزلەڭلىك. بۇرۇن بو يەردىكى يول ئىغزىدا يۇلۇچىلار قۇنۇدىغان بىر لەڭگەر بولغانلىقتىن، ماخمال ئارش لەڭگەر دەپ ئاتالغان. ماخمال يەرنامى، ئارش يۇل ئىغزى. تىرىلغۇ يىرى 317 مو. دىخانچىلىق ئاساس. قۇناق پاختا تىرىلىدۇ.

كىرەم ئاخۇن كېپىشنىڭ ئىغىلى

چارۋىچىلىق نوقتىسى

يېزا تۇرۇشلۇق جاينىڭ شەرقى شىمالغا جايلاشقان. تۈزلىنىپ ئارلىغى 11 كىلومېتىر. چۈكۈندى تۈزلەڭلىك. ئىلگىرى بۇ جايدا كىرەم ئاخۇن كېپىش ئىسىملىك بىر كىشى ئىغىل ياسانغانلىقتىن،

بۇ جاينىڭ نامى كىرەم ئاخۇن كېپىشنىڭ ئىغلى دەپ ئاتالغان.
بۇ جاي قۇمۇشلۇق بۇلۇپ، چارۋا باققىلى بۇلۇدۇ.

سىرىق چوڭكۆل كەنت كومىتېتى

تۇرۇشلۇق ئورنى: كىچىك كۆلېشى كەنتىدە.

يېزا تۇرۇشلۇق جاينىڭ قىپاچ شەرقى شىمالغا جايلاشقان. تۈزلىنىپ ئارىلىقى 1.2 كىلومېتىر. ئىلگىرى بۇ جايدا كولىمى 8 مو چامىسىدا كىلىدىغان بىر چوڭ كۆل بولغانلىقتىن، بۇ جاينىڭ نامى سىرىق چوڭكۆل دەپ ئاتالغان. سىرىق-ساي ئىرىق دىگەن سۆزدىن ئۆزگەرگەن. تەۋەلىگىدە 3 تەبىئى كەنتتە بار. نوپۇسى 1252، تىرىلغۇ يىرى 2405 مو، يايلاق چارۋا سىغىمچانلىقى 1596 تۇياق. دىخانچىلىق ئاساس. قۇناق، پاختا، بۇغداي، ئۈرۈك، ياڭاق چىقىدۇ.

تەبىئى كەنتتە

كىچىك كۆلېشى

يېزا تۇرۇشلۇق جاينىڭ شەرقى شىمالغا جايلاشقان. تۈزلىنىپ ئارىلىقى 1.2 كىلومېتىر. چۈكۈندى تۈزلەڭلىك. بۇ جايدا بۇرۇن بىر كىچىك كۆل بولغانلىقتىن كىچىك كۆلېشى دەپ ئاتالغان. نوپۇسى 267. تىرىلغۇ يىرى 483 مو. دىخانچىلىق ئاساس. قۇناق، پاختا، بۇغداي، پىلە، ئۈرۈك چىقىدۇ.

تەبىئى كەنتتە

جۇۋىچى كوچىسى

يېزا تۇرۇشلۇق جاينىڭ شەرقى شىمالغا جايلاشقان. تۈزلىنىپ ئارىلىقى 2.5 كىلومېتىر. چۈكۈندى تۈزلەڭلىك. رىۋايەتلەردە ئىتىلىشچە؛ ئىلگىرى بۇ جايدىكى بىر مەھەللىدە ئولتۇرۇشلۇق كۆپ قىسىم كىشىلەرنىڭ كەسپى جۇۋىچى بولغانلىقتىن، بۇ جاينىڭ نامى جۇۋىچى كوچىسى دەپ ئاتالغان. نوپۇسى 261. دىخانچىلىق ئاساس. تىرىلغۇ يىرى 482 مو، قۇناق، پاختا، پىلە، ئۈرۈك، ياڭاق چىقىدۇ.

تەبىئى كەنتتە

چارىباغ كوچىسى

يېزا تۇرۇشلۇق جاينىڭ شەرقى شىمالغا جايلاشقان. تۈزلىنىپ ئارىلىقى 1.8 كىلومېتىر. چۈكۈندى تۈزلەڭلىك. بۇ جايدىكى بىر كوچىدا بۇرۇن بىر گۈللۈك باغ بولغانلىقتىن، بۇ جاينىڭ نامى چارىباغ كوچىسى دەپ ئاتالغان. نوپۇسى 271. دىخانچىلىق ئاساس. تىرىلغۇ يىرى 548 مو. قۇناق، پاختا، پىلە، ئۈرۈك، ياڭاق چىقىدۇ.

ئاقكۆل كەنت كومىتېتى

تۇرۇشلۇق ئورنى، ئاقكۆل كەنتىدە.

يېزا تۇرۇشلۇق جاينىڭ شىمالغا جايلاشقان. تۈزلىنىپ ئارىلىقى 1.2 كىلومېتىر. تۇرۇشلۇق ئورنى ئاقكۆل كەنتىنىڭ نامى بىلەن ئاتالغان. تەۋەلىگىدە 2 تەبىئى كەنت بار. نوپۇسى 839، دىخانچىلىق ئاساس. تىرىلغۇ يىرى 1928 مو. قۇناق، پاختا، بۇغداي، ئۈرۈك، ياڭاق، پىلە چىقىدۇ.

تەبىئى كەنتتە

ئاقكۆل

يېزا تۇرۇشلۇق جاينىڭ شىمالغا جايلاشقان. تۈزلىنىپ ئارىلىقى 1.2 كىلومېتىر. چۈكۈندى

تۈزلەڭلىك. ئىلگىرى بۇ جايدا بىر چوڭ كۆل بۇلۇپ، سۈيى تىزسىڭىپ كىتىپ، ئاق تۇپىسى كۈرۈنۈپ قالغاچقا، بۇ جاينىڭ نامى ئاڭكۆل دەپ ئاتالغان. نۇپۇسى 300، دىخانچىلىق ئاساس. تىرىلغۇ يىرى 700 مۇ، بۇغداي، قۇناق، پاختا، پىلە، ئۈرۈك، ياڭاق چىقىدۇ.

تەبىئى كەنتە

تارىشا كوچا

يېزا تۇرۇشلۇق جاينىڭ شەرقى شىمالغا جايلاشقان. تۈزلىنىپ ئارلىغى 2.3 كىلومېتىر. چۈكۈندى تۈزلەڭلىك. ئىلگىرى بۇ جايدىكى بىر مەھەللىك كىشىلەرنىڭ لەقىمى تارىشا بولغانلىقى. تىن، بۇ كەنتىنىڭ نامى تارىشا كوچا دەپ ئاتالغان. نۇپۇسى 250، دىخانچىلىق ئاساس. تىرىلغۇ يىرى 564 مۇ. بۇغداي، قۇناق، پاختا، پىلە، ئۈرۈك، ياڭاق چىقىدۇ.

توغراق ئېغىل كەنت كومىتېتى

تۇرۇشلۇق ئورنى: باقى سۇيۇمنىڭ كۈلى كەنتىدە.

يېزا تۇرۇشلۇق جاينىڭ شەرقى شىمالغا جايلاشقان. تۈزلىنىپ ئارلىغى 5.1 كىلومېتىر. رىۋايەتلەردە ئېيتىلىشىچە: بۇنىڭدىن 300 يىل بۇرۇن مۇشۇ يەردە توغراق شىخىدىن ياسالغان بىر ئېغىل بولغان. لىقتىن، بۇ كەنتىنىڭ نامى توغراق ئېغىل دەپ ئاتالغان. تەۋەلىگىدە 3 تەبىئى كەنتە بار. نۇپۇسى 1874، دىخانچىلىق ئاساس. تىرىلغۇ يىرى 4030 مۇ. يايلاق كۆلىمى 1700 مۇ. بۇغداي، قۇناق، پاختا، پىلە، ئۈرۈك، ياڭاق چىقىدۇ. چىراخەلەقنىڭ 1912-يىلىدىكى چاروسىيەنىڭ تاجاۋۇزچىلىغىغا قارشى ئېلىپ بېرىلغان كۈرىشى — چىرا كەنتە ۋەقەسى مۇشۇ كەنتدە يۈز بەرگەن.

تەبىئى كەنتە

باقى سۇيۇمنىڭ كۈلى

يېزا تۇرۇشلۇق جاينىڭ شىمالغا جايلاشقان. تۈزلىنىپ ئارلىغى 4.2 كىلومېتىر، چۈكۈندى تۈزلەڭلىك. رىۋايەت قىلىنىشىچە: ئازاتلىقتىن ئىلگىرى باقى سۇيۇم دېگەن كىشىنىڭ باشچىلىغىدا بۇ يەرگە بىر كۆل كۆلۈنغان. شۇنىڭغا ئاساسەن بۇ كەنتىنىڭ نامى باقى سۇيۇمنىڭ كۈلى دەپ ئاتالغان. نۇپۇسى 313، دىخانچىلىق ئاساس. تىرىلغۇ يىرى 727 مۇ. قۇناق، پاختا، بۇغداي، پىلە، ئۈرۈك چىقىدۇ.

تەبىئى كەنتە

مۇكا كۆل

يېزا تۇرۇشلۇق جاينىڭ شىمالغا جايلاشقان. تۈزلىنىپ ئارلىغى 3.8 كىلومېتىر. چۈكۈندى تۈزلەڭلىك. مۇكا لەقەملىك كىشىلەر مۇشۇ يەرگە بىر كۆل كۆلۈنۈپ، بۇ جاينىڭ نامى مۇكا كۆل دەپ ئاتالغان. نۇپۇسى 259، تىرىلغۇ يىرى 558 مۇ. دىخانچىلىق ئاساس. قۇناق، بۇغداي، پاختا، پىلە، ئۈرۈك، ياڭاق چىقىدۇ.

تەبىئى كەنتە

ئەن ئۆستەڭ

يېزا تۇرۇشلۇق جاينىڭ شەرقى شىمالغا جايلاشقان. تۈزلىنىپ ئارلىغى 4.3 كىلومېتىر. چۈكۈندى تۈزلەڭلىك. ئۆستەڭ يەر يۈزىدىن پەس بۇلۇپ، سۈيى ئەن ئاققانلىقتىن، بۇ كەنتىنىڭ نامى ئەن ئۆستەڭ دەپ ئاتالغان. نۇپۇسى 273. دىخانچىلىق ئاساس. تىرىلغۇ يىرى 727 مۇ. قۇناق، پاختا، بۇغداي، پىلە، ئۈرۈك، ياڭاق چىقىدۇ.

ئۇقادى كەنت كومىتېتى

تۇرۇشلۇق ئورنى: باش ئوقادى كەنتىدە.

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ شىمالىغا جايلاشقان. تۈزلىنىپ ئارىلىقى 4.6 كىلومېتىر. رىۋايەتلەردە ئىتىلىشچە: بۇنىڭدىن 200 نەچچە يىل بۇرۇن، ئابلاخانلۇق دىگەن كىشى مۇشۇ يەرگە كەلگەندە ئاق رەخ بىلەن چىدىر تىكلەپ قونغان. مۇشۇنىڭغا ئاساسەن بۇ يەرنىڭ نامى ئاق ئوردا دەپ ئاتالغان، كېيىن ئوقادىغا ئۆزگەرگەن. تەۋەلىگىدە 2 تەبىئى كەنت بار. نۇپۇسى 1893، دىخانچىلىق ئاساس. تىرىلغۇ يىرى 3595 مو، يايلاق كۆلىمى 2700 مو. قۇناق، پاختا، بۇغداي، پىلە، ئۈرۈك، ياڭاق چىقىدۇ.

تەبىئى كەنتە

باش ئوقادى

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ شىمالىغا جايلاشقان. تۈزلىنىپ ئارىلىقى 4.8 كىلومېتىر. چۈكۈندى تۈزلەڭلىك. بۇ نامنىڭ كىلىش تارىخى ۋە مەنىسى ئوقادى كەنتىسى بىلەن ئوخشاش. نۇپۇسى 942، تىرىلغۇ يىرى 1720 مو. دىخانچىلىق ئاساس. قۇناق، پاختا، بۇغداي، پىلە، ئۈرۈك چىقىدۇ.

تەبىئى كەنتە

تۈۋەن ئوقادى

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ شىمالىغا جايلاشقان. تۈزلىنىپ ئارىلىقى 5.7 كىلومېتىر. چۈكۈندى تۈزلەڭلىك. بۇ نامنىڭ كىلىش تارىخى ۋە مەنىسى ئوقادى كەنتىسى بىلەن ئوخشاش. نۇپۇسى 951. تىرىلغۇ يىرى 1875 مو. دىخانچىلىق ئاساس. قۇناق، پاختا، بۇغداي، پىلە، ئۈرۈك، ياڭاق چىقىدۇ.

چارۋىچىلىق نۇقتىسى

شورلۇق چىغىر

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ شەرقى شىمالىغا جايلاشقان. تۈزلىنىپ ئارىلىقى 8.5 كىلومېتىر. چۈكۈندى تۈزلەڭلىك. بۇ يەردىكى شورلۇقتا بىر چىغىر يول بولغانلىقتىن، بۇ جايىنىڭ نامى شورلۇق چىغىر دەپ ئاتالغان. دائىم تۇرۇشلۇق نۇپۇسى 8. بۇ جايدا 1000 مودىن ئارتۇق قۇمۇشلۇق بۇلۇپ، چارۋا باققىلى بولىدۇ.

ماخمال كەنت كومىتېتى

تۇرۇشلۇق ئورنى ماخمال كەنتىدە

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ شىمالىغا جايلاشقان. تۈزلىنىپ ئارىلىقى 4.8 كىلومېتىر. تۇرۇشلۇق ئورنى ماخمال كەنتىنىڭ نامى بىلەن ئاتالغان. تەۋەلىگىدە 1 تەبىئى كەنت بار. نۇپۇسى 1571، تىرىلغۇ-يىرى 3313 مو. يايلاق كۆلىمى 1800 مو. دىخانچىلىق ئاساس. قۇناق، پاختا، بۇغداي، پىلە، ئۈرۈك، ياڭاق، تۈگە يۇڭى چىقىدۇ.

تەبىئى كەنتە

ماخمال

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ شىمالىغا جايلاشقان. تۈزلىنىپ ئارىلىقى 4.8 كىلومېتىر. چۈكۈندى تۈزلەڭلىك. رىۋايەتلەردە ئىتىلىشچە: بۇنىڭدىن 200 نەچچە يىل ئىلگىرى ئىسلام دىنى ئولمىلىرىدىن ئابلاخانلۇق بۇ يەردە ماخمال رەختىن چىدىر تىكلەپ ئولتورغانمىش، شۇنىڭغا ئاساسەن، بۇ يەرنىڭ نامى ماخمال دەپ ئاتالغان. نۇپۇسى 1571، دىخانچىلىق ئاساس. تىرىلغۇ يىرى 3313 مو. قۇناق، پاختا، بۇغداي، پىلە، ئۈرۈك، ياڭاق چىقىدۇ.

يۇقاي جاي كەنت كومىتېتى

تۇرۇشلۇق ئورنى: نو ئېرىق كەنتىدە.

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ شىمالغا جايلاشقان. تۈزلىنىپ ئارلىغى 3.6 كىلومېتىر. بۇ كەنتتە جاي كەنتىنىڭ جەنۇبى تەرىپىگە جايلاشقانلىقتىن، يۇقاي جاي دەپ ئاتالغان. تەۋەلىگىدە 6 تەبىئىي كەنتتە بار. نۇپۇسى 1269، دىخانىچلىق ئاساس. تىرىلغۇيىرى 2988 مو. يايلاق چارۋا سىغىمچانلىغى 2400 تۇياق. قۇناق، پاختا، بۇغداي، پىلە، ئۈرۈك، ياڭاق چىقىدۇ.

تەبىئىي كەنتتە

نوئېرىق

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ شىمالغا جايلاشقان. تۈزلىنىپ ئارلىغى 3.6 كىلومېتىر. چۈكۈندى تۈزلەڭلىك. بۇ جايدا نوئارقلىق سۇ ئۆتكۈزۈلگەن بىر ئېرىق بولغانلىقتىن، نوئېرىق دەپ ئاتالغان. نۇپۇسى 208. تىرىلغۇيىرى 504 مو. قۇناق، بۇغداي، پاختا، پىلە، ئۈرۈك، چىلان، ياڭاق چىقىدۇ.

تەبىئىي كەنتتە

ئەنكالى

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ شىمالغا جايلاشقان. تۈزلىنىپ ئارلىغى 2.9 كىلومېتىر. چۈكۈندى تۈزلەڭلىك. بۇ كەنتىدە بۇرۇن تۈگمەنگە سۇ باشلاپ كىلىدىغان بىر ئېرىق بۇلۇپ، سۈيى ناھايىتى ئەن (تسىز) ئاققانلىقتىن، بۇ جايىنىڭ نامى ئەنكالى دەپ ئاتالغان. نۇپۇسى 315، دىخانىچلىق ئاساس. تىرىلغۇيىرى 520 مو. قۇناق، پاختا، بۇغداي، ئۈرۈك، ياڭاق چىقىدۇ.

تەبىئىي كەنتتە

كۈتەك ئېرىق

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ شىمالغا جايلاشقان. تۈزلىنىپ ئارلىغى 3.3 كىلومېتىر. چۈكۈندى تۈزلەڭلىك. بۇ كەنتىگە سۇ كىلىدىغان بىر ئېرىق چوڭ بىر كۈتەكنىڭ تۈۋىدىن ئىقىپ ئۆتكەنلىكتىن، بۇ جايىنىڭ نامى كۈتەك ئېرىق دەپ ئاتالغان نۇپۇسى 169، تىرىلغۇيىرى 415 مو. دىخانىچلىق ئاساس. قۇناق، پاختا، بۇغداي، ئۈرۈك، ياڭاق چىقىدۇ.

تەبىئىي كەنتتە

ئۇزۇن ئېرىق

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ شىمالغا جايلاشقان. تۈزلىنىپ ئارلىغى 3.8 كىلومېتىر. چۈكۈندى تۈزلەڭلىك. ئىلگىرى بۇ جايدا ئۇزۇن بىر ئېرىق بولغانلىقتىن بۇ كەنتىنىڭ نامى ئۇزۇن ئېرىق دەپ ئاتالغان. نۇپۇسى 208. تىرىلغۇيىرى 526 مو. دىخانىچلىق ئاساس. قۇناق، بۇغداي، پاختا، پىلە، ئۈرۈك، ياڭاق چىقىدۇ.

تەبىئىي كەنتتە

ئالتۇنباغ

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ شىمالغا جايلاشقان. تۈزلىنىپ ئارلىغى 5.2 كىلومېتىر. چۈكۈندى تۈزلەڭلىك. رىۋايەت قىلىنىشىچە: بۇنىڭدىن 60 يىل بۇرۇن گومىنداڭنىڭ ئامبىلى توختى ئاخۇن داموللا، گۈلسىدىخان ھاجى دىگەن كىشىنىڭ بىر بىغىنى ئالتۇنباغ سىتۋالغان. شۇنىڭغا ئاساسەن، بۇ جايىنىڭ نامى ئالتۇنباغ دەپ ئاتالغان. نۇپۇسى 144، تىرىلغۇيىرى 421 مو، دىخانىچلىق ئاساس. قۇناق، پاختا، بۇغداي، ئۈرۈك، ياڭاق، پىلە چىقىدۇ.

تەبىئىي كەنتتە

توغرا ئۆستەڭ

يېزا تۇرۇشلۇق جاينىڭ شىمالغا جايلاشقان. تۈزلىنىپ ئارلىغى 2.2 كىلومېتىر. چۈكۈندى تۈزلەڭلىك. ئىلگىرى بۇ كەنتىدە يولنى توغرىسىغا كىسىپ ئۆتۈدىغان بىر ئۆستەڭ بولغانلىقتىن. توغرا ئۆستەڭ نامى بىلەن ئاتالغان. نۇپۇسى 260، تىرىلغۇيىرى 538 مو. دىخانچىلىق ئاساس. قۇناق، پاختا، بۇغداي، پىلە، ئۈرۈك، ياڭاق چىقىدۇ.

جاي كەنت كومىتېتى

تۇرۇشلۇق ئورنى: جىگدە ئۆستەڭ كەنتىدە.

يېزا تۇرۇشلۇق جاينىڭ شىمالغا جايلاشقان. تۈزلىنىپ ئارلىغى 5.9 كىلومېتىر. بۇ يەر نامنىڭ پەيدا بۇلۇش تارىخىنى ھىچكىم بىلمەيدۇ. تەۋەلىگىدە 2 تەبىئى كەنتى بار. نۇپۇسى 861، دىخانچىلىق ئاساس. تىرىلغۇيىرى 2296 مو، يايلاق كولى 1000 مو. قۇناق، پاختا، بۇغداي، پىلە، ئۈرۈك، ياڭاق چىقىدۇ.

تەبىئى كەنتى

جىگدە ئۆستەڭ

يېزا تۇرۇشلۇق جاينىڭ شىمالغا جايلاشقان. تۈزلىنىپ ئارلىغى 5.9 كىلومېتىر. چۈكۈندى تۈزلەڭلىك. رىۋايەت قىلىنىشىچە. بۇنىڭدىن 150 يىل بۇرۇن تاشتۇمۇر موللا دىگەن كىشى زىمىن ئىگەلەش ئۈچۈن ئۆستەڭنىڭ ئىككى قىشىغا جىگدە دەرىخى سالغان. شۇنىڭغا ئاساسەن، بۇ كەنتىنىڭ نامى جىگدە ئۆستەڭ دەپ ئاتىلىپ كەلگەن. نۇپۇسى 377، تىرىلغۇيىرى 974 مو. دىخانچىلىق ئاساس. قۇناق، بۇغداي، پاختا، پىلە، ئۈرۈك، ياڭاق چىقىدۇ.

تەبىئى كەنتى

تېرەك ئۆستەڭ

يېزا تۇرۇشلۇق جاينىڭ شىمالغا جايلاشقان تۈزلىنىپ ئارلىغى 6.6 كىلومېتىر. چۈكۈندى تۈزلەڭلىك. رىۋايەت قىلىنىشىچە: ئىلگىرى بۇ جاي قۇمۇشلۇق بۇلۇپ، تۇردى ئاخۇن دىگەن كىشى بۇ يەردىن ئۆستەڭ ئىلىپ تېرەك دەرىخى سالغانلىقتىن، بۇ جاينىڭ نامى تېرەك ئۆستەڭ دەپ ئاتالغان. نۇپۇسى 380. دىخانچىلىق ئاساس. تىرىلغۇيىرى 1021 مو. قۇناق، بۇغداي، پاختا، پىلە چىقىدۇ.

ئۇچقۇن سەگى كەنت كومىتېتى

تۇرۇشلۇق ئورنى: ئۇچقۇن سەگى كەنتىدە.

يېزا تۇرۇشلۇق جاينىڭ غەربى شىمالغا جايلاشقان. تۈزلىنىپ ئارلىغى 2 كىلومېتىر. چۈكۈندى تۈزلەڭلىك. تۇرۇشلۇق ئورنى ئۇچقۇن سەگى كەنتىنىڭ نامى بىلەن ئاتالغان. تەۋەلىگىدە 1 تەبىئى كەنتى بار، نۇپۇسى 1287. دىخانچىلىق ئاساس. تىرىلغۇيىرى 2673 مو. يايلاق چارۋا سىغىمچانلىغى 3200 تۇياق، قۇناق، پاختا، بۇغداي، پىلە، ئۈرۈك، ياڭاق چىقىدۇ.

تەبىئى كەنتى

ئۇچقۇن سەگى

يېزا تۇرۇشلۇق جاينىڭ غەربى شىمالغا جايلاشقان. تۈزلىنىپ ئارلىغى 2 كىلومېتىر. چۈكۈندى تۈزلەڭلىك. بۇ جايدا يۇغان بىر تۈپ تېرەك بۇلۇپ، ئۇچقى قۇرۇپ قىلىپ، ئاستى تەرىپىدىن كۆكلەپ چىققان. شۇنىڭغا ئاساسەن بۇ جاينىڭ نامى ئۇچقى قۇرۇغ سەگى دەپ ئاتالغان، يىللارنىڭ ئۆتۈشى بىلەن ئۇچقۇن سەگىگە ئۆزگەرگەن. نۇپۇسى 330، تىرىلغۇيىرى 627 مو.

دېخانچىلىق ئاساس. قۇناق، پاختا، بۇغداي، پىلە، ئۈرۈك، ياڭاق چىقىدۇ.

ئارش كەنت كومىتېتى

تۇرۇشلۇق ئورنى: جاي توغراق كەنتىدە.

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ غەربى شىمالغا جايلاشقان. تۈزلىنىپ ئارلىغى 3.5 كىلومېتىر. بۇ جايدا ئىلگىرى ھەرقايسى كەنتلەرگە سۇ ئايرىدىغان بىر زاكۇ بولغانلىقتىن، بۇ كەنتنىڭ نامى ئارش دەپ ئاتالغان. تەۋەلىگىدە 2 تەبىئى كەنت بار. نوپۇسى 1461، دېخانچىلىق ئاساس. تىرىلغۇيىرى 2853 مو. يايلاق چارۋاسىغىمچانلىغى 3400 تۇياق، قۇناق، بۇغداي، پاختا، پىلە، ئۈرۈك، ياڭاق چىقىدۇ.

تەبىئى كەنتە

جاي توغراق

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ غەربى شىمالغا جايلاشقان. تۈزلىنىپ ئارلىغى 4.4 كىلومېتىر. چۈكۈندى تۈزلەڭلىك. ئىلگىرى بۇ جايدا تۇتاش توغراقلار بولغانلىقتىن، بۇ جايىنىڭ نامى جاي توغراق دەپ ئاتالغان. نوپۇسى 352. تىرىلغۇيىرى 660 مو. دېخانچىلىق ئاساس. قۇناق، پاختا، بۇغداي، پىلە، ئۈرۈك، ياڭاق چىقىدۇ.

تەبىئى كەنتە

كۈتەمە

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ غەربى شىمالغا جايلاشقان. تۈزلىنىپ ئارلىغى 4.5 كىلومېتىر. چۈكۈندى تۈزلەڭلىك. ئىلگىرى بۇ جايدا بىر كۈتەمە ئېرىق ياسالغان، شۇنىڭغا ئاساسەن، بۇ كەنتنىڭ نامى كۈتەمە دەپ ئاتالغان. نوپۇسى 755، دېخانچىلىق ئاساس. تىرىلغۇيىرى 1478 مو. قۇناق، بۇغداي، پاختا، پىلە، ئۈرۈك چىقىدۇ.

دېخانچىلىق نوقتىسى

تەتۈر ئېرىق

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ غەربى شىمالغا جايلاشقان. تۈزلىنىپ ئارلىغى 7.3 كىلومېتىر. چۈكۈندى تۈزلەڭلىك. بۇ جايىنىڭ زىمىنى ئىگىز بۇلۇپ، سۇ چىقىمغاچقا سۈيى تەتۈر ئاقىدىغان بىر ئېرىق ئىلىنغان. شۇنىڭغا ئاساسەن بۇ كەنتنىڭ نامى تەتۈر ئېرىق دەپ ئاتالغان تىرىلغۇيىرى 800 مو.

تۈۋەن جاي كەنت كومىتېتى

تۇرۇشلۇق ئورنى: تۈۋەن جاي كەنتىدە.

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ غەربى شىمالغا جايلاشقان. تۈزلىنىپ ئارلىغى 4.9 كىلومېتىر. تۇرۇشلۇق ئورنى تۈۋەن جاي كەنتىنىڭ نامى بىلەن ئاتالغان. تەۋەلىگىدە 2 تەبىئى كەنت بار. نوپۇسى 898. دېخانچىلىق ئاساس. تىرىلغۇيىرى 1978 مو. يايلاق چارۋاسىغىمچانلىغى 456 تۇياق. قۇناق، پاختا، بۇغداي، پىلە، ئۈرۈك، كۆپە چىقىدۇ.

تەبىئى كەنتە

تۈۋەن جاي

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ غەربى شىمالغا جايلاشقان. تۈزلىنىپ ئارلىغى 4.9 كىلومېتىر. چۈكۈندى تۈزلەڭلىك. بۇ كەنتە جاي كەنتىنىڭ تۈۋەن تەرىپىگە جايلاشقانلىقتىن، تۈۋەن جاي دەپ ئاتالغان. نوپۇسى 251. دېخانچىلىق ئاساس. تىرىلغۇيىرى 650 مو. قۇناق، بۇغداي،

پاختا، پىلە، ئۈرۈك، ياڭاق، كۆپە چىقىدۇ.

جاي مېچىت

تەبىئى كەنتە

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ غەربى شىمالغا جايلاشقان. تۈزلىنىيە ئارىلىقى 4.6 كىلومېتىر. چۈكۈندى تۈزلەڭلىك. ئىلگىرى كىشىلەر بۇ جايغا بىر مېچىت سالغانلىقتىن، بۇ كەنتىنىڭ نامى جاي مېچىت دەپ ئاتالغان. نوپۇسى 411. دىخانچىلىق ئاساس. تىرىلغۇيىرى 707 مو. قۇناق، بۇغداي، پاختا، پىلە، ئۈرۈك، ياڭاق، كۆپە چىقىدۇ.

مازار كۆل كەنت كومىتېتى

تۇرۇشلۇق ئورنى: قاسساپ ئارىش كەنتىدە.

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ غەربى شىمالغا جايلاشقان. تۈزلىنىيە ئارىلىقى 5.7 كىلومېتىر. بۇ كەنتە مازاردىكى چوڭ كۆلنىڭ ئەتراپىغا جايلاشقانلىقتىن، مازار كۆل دەپ ئاتالغان. تەۋەلىكىدە 3 تەبىئى كەنتە بار. نوپۇسى 1303. دىخانچىلىق ئاساس. تىرىلغۇيىرى 2726 مو. قۇناق، بۇغداي، پاختا، پىلە، كۆپە چىقىدۇ.

قاسساپ ئارىش

تەبىئى كەنتە

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ غەربى شىمالغا جايلاشقان. تۈزلىنىيە ئارىلىقى 5.7 كىلومېتىر. چۈكۈندى تۈزلەڭلىك. بۇ كەنتە ئىككى يولنىڭ ئېغىزىغا جايلاشقانلىقى ھەم قاسساپ كۆپ بولغانلىقى ئۈچۈن، قاسساپ ئارىش دەپ ئاتالغان. نوپۇسى 323. دىخانچىلىق ئاساس. تىرىلغۇيىرى 637 مو. يايلاق چارۋا سىغىمچانلىقى 1000 تۇياق، قۇناق، پاختا، بۇغداي، پىلە، ياڭاق، كۆپە چىقىدۇ.

مازار ئالدى

تەبىئى كەنتە

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ شىمالغا جايلاشقان. تۈزلىنىيە ئارىلىقى 4.5 كىلومېتىر. چۈكۈندى تۈزلەڭلىك. بۇ كەنتە ئىمامى جەپپىرتەيران مازارىنىڭ ئالدىغا جايلاشقانلىقتىن، مازار ئالدى دەپ ئاتالغان. نوپۇسى 349. دىخانچىلىق ئاساس. تىرىلغۇيىرى 1240 مو. قۇناق، پاختا، بۇغداي، پىلە، ياڭاق، كۆپە چىقىدۇ.

شىيخ ئارىش

تەبىئى كەنتە

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ شىمالغا جايلاشقان. تۈزلىنىيە ئارىلىقى 5.1 كىلومېتىر. چۈكۈندى تۈزلەڭلىك. بۇ كەنتە ئىككى يولنىڭ ئېغىزىغا جايلاشقان. ھەمدە شىيخ لەقەملىك كىشىلەر كۆپ بولغانلىقتىن، شىيخ ئارىش دەپ ئاتالغان. نوپۇسى 356. تىرىلغۇيىرى 826 مو. دىخانچىلىق ئاساس. قۇناق، پاختا، بۇغداي، پىلە چىقىدۇ.

قالتاق شەھەر

چارۋىچىلىق نوقتىسى

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ غەربى شىمالغا جايلاشقان. تۈزلىنىيە ئارىلىقى 6.3 كىلومېتىر. چۈكۈندى تۈزلەڭلىك. رېۋايەتلەردە ئىتىلىشچە: بۇنىڭدىن 300 يىل بۇرۇن، بۇ جاي قاقاس جاڭگال بۇلۇپ، ئىمىن قالتاق، توختى قالتاق دىگەن كىشىلەر بۇ يەرنى ئىچىپ گۈللەنگەن ئاۋات جايغا ئايلاندۇرغانلىقتىن، شۇ كىشىلەرنىڭ قالتاق لەقىمى بىلەن بۇ، جايىنى شەھەرگە

ئوخشۇتۇپ، قالىتاق شەھەر دەپ ئاتىغان. كۈلمى 2000 مو. بۇ، جايدا يۇلغۇن، قۇمۇش ۋە باشقا چاتقاللار بۇلۇپ، چارۋا باقلىقى بۇلۇدۇ.

تۈۋەن ئوغرىق كەنت كومىتېتى

تۇرۇشلۇق ئورنى: تۈۋەن ئوغرىق كەنتىدە.

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ غەربى شىمالغا جايلاشقان، تۈزلىنىپ ئارلىغى 5.4 كىلومېتىر. چۈكۈندى تۈزلەڭلىك. تۇرۇشلۇق ئورنى ئوغرىق كەنتىنىڭ نامى بىلەن ئاتالغان، تەۋەلىكىدە 3 تەبىئى كەنتە بار. نوپۇسى 1223. دىخانچىلىق ئاساس. تىرىلغۇيېرى 3305 مو. يايلاق چارۋا سىغىمچانلىغى 3624 تۇياق. قۇناق، پاختا، بۇغداي، پىلە، ياڭاق چىقىدۇ.

تەبىئى كەنتە

تۈۋەن ئوغرىق

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ غەربى شىمالغا جايلاشقان. تۈزلىنىپ ئارلىغى 5.4 كىلومېتىر. چۈكۈندى تۈزلەڭلىك. كونا جەمئەتتە بۇ كەنتىدىكى كىشىلەر سۇ تۈزۈمگە نارازى بۇلۇپ، ئۈستى يېپىلغان. بىر ئېرىق ياساپ يەرلىرىنى سۇغارغان. شۇنىڭغا ئاساسەن بۇ جايىنىڭ نامى ئوغرى ئېرىق دەپ ئاتالغان. كىن بۇ سۆز ئوغرىققا ئۆزگەرگەن. نوپۇسى 263. دىخانچىلىق ئاساس. تىرىلغۇيېرى 661 مو. قۇناق، پاختا، بۇغداي، پىلە، ياڭاق، قوغۇن چىقىدۇ.

تەبىئى كەنتە

قۇرۇق ئۆزە

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ غەربى شىمالغا جايلاشقان. تۈزلىنىپ ئارلىغى 7.4 كىلومېتىر. چۈكۈندى تۈزلەڭلىك. بۇ جاي سۇغا يىراق، قورغاق، سۇيى قىس بۇلۇپ، ئۆزە دەرەخلىرى ئۈسسۈزلىقتىن قۇرۇپ كەتكەچكە، قۇرۇق ئۆزە دەپ ئاتىلىپ قالغان. نوپۇسى 207. دىخانچىلىق ئاساس. تىرىلغۇيېرى 626 مو. قۇناق، پاختا، بۇغداي، پىلە، ياڭاق چىقىدۇ.

تەبىئى كەنتە

ياپلاق ئۆستەڭ

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ غەربى شىمالغا جايلاشقان. تۈزلىنىپ ئارلىغى 6 كىلومېتىر. چۈكۈندى تۈزلەڭلىك. ئىلگىرى بۇ جايدا يايلاق دەپ ئاتىلىدىغان بىر ئۆستەڭ بولغانلىقتىن، بۇ كەنتىنىڭ نامى يايلاق ئۆستەڭ دەپ ئاتالغان. نوپۇسى 232. دىخانچىلىق ئاساس. تىرىلغۇيېرى 604 مو. قۇناق، پاختا، بۇغداي، پىلە، قوغۇن، ياڭاق چىقىدۇ.

ئانارلىق كەنت كومىتېتى

تۇرۇشلۇق ئورنى: ئانارلىق كەنتىدە.

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ غەربىگە جايلاشقان. تۈزلىنىپ ئارلىغى 4.8 كىلومېتىر. تۇرۇشلۇق ئورنى ئانارلىق كەنتىنىڭ نامى بىلەن ئاتالغان. تەۋەلىكىدە 1 تەبىئى كەنتە بار. نوپۇسى 685. دىخانچىلىق ئاساس. تىرىلغۇيېرى 1125 مو. قۇناق، پاختا، بۇغداي، پىلە، ياڭاق چىقىدۇ. ئالاھىدە مەھسۇلاتى ئانار. بۇ كەنتە شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونلۇق خەلق ھۆكۈمىتىنىڭ رەئىسى ئىسما يىل ئەمەتنىڭ يۇرتى.

تەبىئى كەنتە

ئانارلىق

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ غەربىگە جايلاشقان. تۈزلىنىپ ئارلىغى 4.8 كىلومېتىر. بۇيەر نامنىڭ

ئانار كۆپ بولغانلىقتىن ئانارلىق دەپ ئاتالغان. چۈكۈندى تۈزلەڭلىك. نوپۇسى 685. تىرىلغۇيېرى 1125 مو. دىخانچىلىق ئاساس. قۇناق، بۇغداي، پاختا، پىلە، ياڭاق چىقىدۇ. ئالاھىدە مەھسۇلاتى ئانار.

تورپا ئېرىق كەنت كومىتېتى

تۇرۇشلۇق ئورنى: تورپا ئېرىق كەنتىدە.

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ غەربىگە جايلاشقان. تۈزلىنىپ ئارلىغى 6 كىلومېتىر. تۇرۇشلۇق ئورنى تورپا ئېرىق كەنتىنىڭ نامى بىلەن ئاتالغان. تەۋەلىگىدە 2 تەبىئى كەنتە بار. نوپۇسى 886. دىخانچىلىق ئاساس. تىرىلغۇيېرى 1341 مو. قۇناق، پاختا، بۇغداي، پىلە، ياڭاق چىقىدۇ. ئالاھىدە مەھسۇلاتى ئانار.

تەبىئى كەنتە

تورپا ئېرىق

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ غەربىگە جايلاشقان. تۈزلىنىپ ئارلىغى 6 كىلومېتىر. چۈكۈندى تۈزلەڭلىك. بۇيەر نامىنىڭ پەيدا بولۇش تارىخى ۋە مەنىسى ئىنقىلانمىدى. نوپۇسى 721. دىخانچىلىق ئاساس. تىرىلغۇيېرى 1061 مو. قۇناق، پاختا، بۇغداي، پىلە، ياڭاق چىقىدۇ. ئالاھىدە مەھسۇلاتى ئانار.

تەبىئى كەنتە

تۈۋەن لەنگەر

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ غەربىگە جايلاشقان. تۈزلىنىپ ئارلىغى 6.4 كىلومېتىر. چۈكۈندى تۈزلەڭلىك. بۇ، جايىنىڭ ئورنى چىرا يېزىسىنىڭ غەربى تەرىپىدە بۇلۇپ، ئازاتلىقتىن ئىلگىرى بۇ جايدا خۇتەنگە بارىدىغان يۇلۇچىلار قۇنۇدىغان بىر لەنگەر بولغانلىقتىن، بۇ جايىنىڭ نامى تۈۋەن لەنگەر دەپ ئاتالغان. نوپۇسى 165. دىخانچىلىق ئاساس. تىرىلغۇيېرى 280 مو. قۇناق، پاختا، بۇغداي، پىلە، ياڭاق چىقىدۇ. ئالاھىدە مەھسۇلاتى ئانار.

چارۋىچىلىق نۇقتىسى

ئەشمە لەنگەر

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ غەربىگە جايلاشقان. تۈزلىنىپ ئارلىغى 22.6 كىلومېتىر. چۈكۈندى تۈزلەڭلىك. ئازاتلىقتىن ئىلگىرى بۇ جايدا خۇتەن، لوپقا بارىدىغانلار قۇنۇدىغان بىر لەنگەر بولغانلىقتىن، بۇ جايىنىڭ نامى ئەشمە لەنگەر دەپ ئاتالغان "ئەشمە" ئادەم ئىسمى. "لەنگەر" ئۆتەڭ دىگەن مەنىدە. ھازىر بۇ جاي چارۋىچىلىق نۇقتىسى بۇلۇپ، توغراق، قۇمۇش، يانستاق، يولغۇن قاتارلىق ئۇسۇملۇكلەر بار.

كاڭكال كەنت كومىتېتى

تۇرۇشلۇق ئورنى: كاڭكال كەنتىدە.

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ غەربى شىمالغا جايلاشقان. تۈزلىنىپ ئارلىغى 3.2 كىلومېتىر. تۇرۇشلۇق ئورنى كاڭكال كەنتىنىڭ نامى بىلەن ئاتالغان. تەۋەلىگىدە 1 تەبىئى كەنتە بار. نوپۇسى 676. دىخانچىلىق ئاساس. تىرىلغۇيېرى 1354 مو. قۇناق، بۇغداي، پاختا، پىلە، ياڭاق چىقىدۇ. ئالاھىدە مەھسۇلاتى ئانار.

تەبىئى كەنتە

كاڭكال

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ غەربى شىمالغا جايلاشقان. تۈزلىنىپ ئارلىغى 3.2 كىلومېتىر. چۈكۈندى تۈزلەڭلىك. بۇ جاي چىرا دەرياسىنىڭ ئاياغ ئىقىمىدىكى كەڭ كەتكەن جايغا جايلاش-قانلىقتىن، كاڭكال دەپ ئاتالغان، نوپۇسى 676. دىخانچىلىق ئاساس. تىرىلغۇيېرى 1354 مو. قۇناق، بۇغداي، پاختا، پىلە، ياڭاق چىقىدۇ. ئالاھىدە مەھسۇلاتى ئانار.

باش ئۆزەم كەنت كومىتېتى

تۇرۇشلۇق ئورنى: باش ئۆزەم كەنتىدە.

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ غەربىگە جايلاشقان. تۈزلىنىپ ئارلىغى 4 كىلومېتىر. تۇرۇشلۇق ئورنى باش ئۆزەم كەنتىنىڭ نامى بىلەن ئاتالغان، تەۋەلىكىدە 1 تەبىئى كەنت بار. نوپۇسى 575. دىخانچىلىق ئاساس. تىرىلغۇيېرى 1319 مو. يايلاق چارۋاسىغىمچانلىغى 3216 تۇپاق. قۇناق، پاختا، بۇغداي، پىلە، ئۈرۈك، ياڭاق چىقىدۇ. ئالاھىدە مەھسۇلاتى ئانار.

تەبىئى كەنتە

باش ئۆزەم

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ غەربىگە جايلاشقان. تۈزلىنىپ ئارلىغى 4 كىلومېتىر. چۈكۈندى تۈزلەڭلىك. ئازاتلىقتىن ئىلگىرى بۇ جايىنىڭ شىمالدا 20 مو كىلىدىغان بىر ئۆزەملىك باغ بولغانلىقتىن، بۇ جايىنىڭ نامى باش ئۆزەم دەپ ئاتالغان. نوپۇسى 575. دىخانچىلىق ئاساس. تىرىلغۇيېرى 1319 مو. قۇناق، پاختا، بۇغداي، پىلە، ياڭاق، ئۈرۈك چىقىدۇ. ئالاھىدە مەھسۇلاتى ئانار.

تۈۋەن توغراق كەنت كومىتېتى

تۇرۇشلۇق ئورنى: تۈۋەن توغراق كەنتىدە.

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ شەرقى شىمالغا جايلاشقان. تۈزلىنىپ ئارلىغى 7.6 كىلومېتىر. تۇرۇشلۇق ئورنى تۈۋەن توغراق كەنتىنىڭ نامى بىلەن ئاتالغان. نوپۇسى 961، بۇنىڭدىن ئۇيغۇر مىللىتى 598، خەنزۇ مىللىتى 321، خۇيزۇ مىللىتى 40، زاڭزۇ مىللىتى 2. دىخانچىلىق ئاساس. تىرىلغۇيېرى 968 مو. قۇناق، بۇغداي، پاختا، پىلە چىقىدۇ.

تەبىئى كەنتە

تۈۋەن توغراق

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ شەرقى شىمالغا جايلاشقان. تۈزلىنىپ ئارلىغى 7.6 كىلومېتىر. چۈكۈندى تۈزلەڭلىك. بۇ كەنتە توغراقلىقنىڭ تۈۋەن تەرىپىگە جايلاشقانلىقتىن، تۈۋەن توغراق دەپ ئاتالغان. نوپۇسى 961. بۇنىڭدىن ئۇيغۇر مىللىتى 598، خەنزۇ مىللىتى 321، خۇيزۇ مىللىتى 40، زاڭزۇ مىللىتى 2. دىخانچىلىق ئاساس. تىرىلغۇيېرى 968 مو. قۇناق، بۇغداي، پاختا، پىلە چىقىدۇ.

يالىق كەنت كومىتېتى

تۇرۇشلۇق ئورنى: يالىق كەنتىدە.

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ شىمالغا جايلاشقان. تۈزلىنىپ ئارلىغى 0.8 كىلومېتىر. نوپۇسى 318، بۇنىڭدىن ئۇيغۇر مىللىتى 306، خەنزۇ مىللىتى 12. ئۇرۇغ يىتىشتۈرۈش ۋە مېۋىلىك باغ باشقۇرۇشنى ئاساس قىلىدۇ. تىرىلغۇيېرى 752 مو. بۇغداي، قۇناق، ئالما، شاپتۇل، نەشپۈت،

ھەسەل چىقىدۇ.

يالىق

تەبىئى كەنتە

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ شىمالغا جايلاشقان. تۈزلىنىپ ئارىلىقى 0.8 كىلومېتىر. چۈكۈندى تۈزلەڭلىك. ئىلگىرى بۇ جاي يالىق بولغانلىقتىن، كەنتىنىڭ نامى يالىق دەپ ئاتالغان. نوپۇسى 318، بۇنىڭدىن ئويغۇر مىللىتى 306، خەنزۇ مىللىتى 12. ئۇرۇغ يېتىشتۈرۈش ۋە مېۋىلىك باغ باشقۇرۇش بىلەن شۇغۇللۇنۇدۇ. تىرىلغۇ يېرى 752 مو. بۇغداي، قۇناق، ئالما، نەشپۈت، شاپتۇل، ھەسەل چىقىدۇ.

گۇلاخما يېزىسىنىڭ ئومۇمىي ئەھۋالى

گۇلاخما يېزىسى چىرا ناھىيە بازىرىنىڭ شەرقىگە جايلاشقان. تۈزلىنىپ ئارلىغى ناھىيە بازىرىغا 18.5 كىلومېتىر كېلىدۇ. شەرقىي دامكۇ يېزىسى بىلەن خوشىنا. شىمالىي ئاقسۇ ناھىيىسى بىلەن، غەربىي چىرا يېزىسى بىلەن، جەنۇبىي نۇرى يېزىسى بىلەن تۇتۇشۇدۇ. شەرقتىن غەربكە كەڭ-لىكى 3.6-32.14 كىلومېتىر. جەنۇبتىن شىمالغا ئۇزۇنلىغى 51.8 كىلومېتىر كېلىدۇ. ئومۇمىي يەر مەيدانى 1081 كۇۋادىرات كىلومېتىر. تەۋەلىكىدە 18 كەنت كومىتېتى، 30 تەبىئىي كەنتە بار. 4727 ئائىلىسى، 18826 نۇپۇسى بار. بۇنىڭدىن ئۇيغۇر مىللىتى 18808، خەنزۇ مىللىتى 21، قازاق مىللىتى 1.

يېزىنىڭ ئەسلى تۇرۇشلۇق ئورنى گىدىش ئېرىق كەنتىدە بولۇپ، 1981-يىلى ئاقىپەلەك كەنتىگە كۆچۈرۈلدى.

رېۋايەتلەردە ئىتىلىشچە، بۇنىڭدىن 400 يىل بۇرۇن گۇلخان ئاپپام دىگەن قەشقەرلىك بىر ئايال مۇشۇ يەردىن ئۆتكەندە، ئېقىۋاتقان بۇلاق سۈيىنى كۆرۈپ، بۇ جاينىڭ تەرەققىيات ئىستىقبالى بارلىغىنى ھىس قىلغان. مۇشۇ جايدا ئولتۇراقلىشىپ قېلىپ، بۇ جاينى گۈللەنگەن بىر ئاۋات كەنتىگە ئايلاندۇرۇش نىيىتىگە كەلگەن. شۇنىڭ بىلەن سۇ مەنبەلىرىنى ئىزدەپ تېپىپ، بوز يەر ئېچىپ دەرەخ سالغان، گۈل تېرىدىغان، زىرائەتلەر ئوبدان ئوخشاپ، ئىگىلىكى تىز تەرەققىي قىلغان، شۇنىڭ بىلەن بۇ جاينىڭ نامى گۇلخۇمار دەپ ئاتالغان. كېيىن يىللارنىڭ ئۆتۈشى بىلەن گۇلاخماغا ئۆزگەرگەن. مىنگو دەۋرىدە سىۋى بازىرى، شىيى يېزىسى، ئەننىنىڭ يېزىسى، چىرا ناھىيە 3-رايون بولغان. ئازاتلىقتىن كېيىن يەنىلا 3-رايون بولغان. 1959-يىلى خەلق گۇڭشىلى-شىش ۋاقتىدا گۇلاخما گۇڭشى دەپ ئۆزگەرتىلگەن. 1984-يىلى گۇلاخما يېزىسى دەپ ئۆزگەر-تىلدى.

بۇ يېزا كوئىنلۇن تېغىنىڭ شىمالى ئىتىكى، تەكلىماكان قۇملۇغىنىڭ جەنۇبىي چېتىدىكى چۈكۈندى تۈزلەڭلىككە جايلاشقان. جەنۇبىي ئىگىز، شىمالى پەس. دىڭىز يۈزىدىن ئەڭ تۆۋەن ئىگىزلىكى 1085.5 مېتىر، ئەڭ يۇقىرى ئىگىزلىكى 1600 مېتىر، ئوتتۇرىچە ئىگىزلىكى 1343 مېتىر، يېزا تۇرۇشلۇق جاينىڭ دىڭىز يۈزىدىن ئىگىزلىكى 1372 مېتىر. تېرىلغۇ يەر كۆلىمى 61 مىڭ 500 مو، %0.21 نى تەشكىل قىلىدۇ. ئورمان يېرى كۆلىمى 15726 مو، %0.21 نى تەشكىل قىلىدۇ. يايلاق كۆلىمى 296 مىڭ 190 مو، %14.12 نى تەشكىل قىلىدۇ. قۇم-لۇق، چۆل-جەزىر 1،324،74 مو، %81.64 نى تەشكىل قىلىدۇ.

بۇ يېزىنىڭ كىلىماتى مۆتىدىل بەلۋاغ، چۆل ئىقلىمىغا مەنسۇپ بولۇپ، تۆت پەسلى ئېنىق.

ئەتىياز پەسلىدە تېمپېراتۇرنىڭ ئۆرلىشى بالدۇر، كۈز پەسلىدە تېمپېراتۇرنىڭ تۈۋەنلىشى تىز بۇلۇدۇ. ياز ئۇزۇن، كۈز قىسقا، قىشتا بىر قەدەر سۇغاق بۇلۇدۇ. يىللىق ھۆل يېغىن مىقدارى 33.2 م.م. يېزا تۇرۇشلۇق جاينىڭ يىللىق ئوتتۇرىچە تېمپېراتۇرىسى 11.9°C . يىللىق چېكىگە يەتكەن ئەڭ يۇقۇرى تېمپېراتۇرىسى 41.9°C . ئەڭ تۈۋەن تېمپېراتۇرىسى 25.1°C ، 1-ئاي ئەڭ سۇغاق 23.9°C ، 7-ئاي ئەڭ ئىسسىق بۇلۇپ، ئوتتۇرىچە تېمپېراتۇرىسى 25.1°C ، 1-ئاي ئەڭ سۇغاق بۇلۇپ ئوتتۇرىچە تېمپېراتۇرىسى نۆلدىن تۈۋەن 5.8°C . يىللىق قىرۇسىز مەزگىلى 209 كۈن. ئاساسلىق ياۋايى ھايۋانلاردىن ياۋا چوشقا، ياۋا تۇشقان، ياۋا ئۆدەك قاتارلىقلار بار. ياۋايى ئۆسۈملۈكلەردىن چۈچۈكبۇيا، يەر گۈلى، يۇلغۇن، قۇمۇش، توغراق، يانتاق قاتارلىقلار بار. يېزا تەۋەسىدە بۇلاق سۈيى بايلىغى بىر قەدەر مول بولۇپ، 3 دانە بۇلاق سۈيى ئاقىدىغان ئېقىننىڭ يىللىق نورمال ئېقىم مىقدارى 49 مىليون 900 مىڭ كۇپمېتىرغا يېتىدۇ. يەنە جەڭگىۋار ئۆستەڭدىن كېلىدىغان كەلكۈن سۈيى بىلەن قۇشۇلۇپ سۇغۇرۇلۇدىغان كۈلىمى 70 مىڭ مودىن ئاشىدۇ.

ئاساسلىق 3 ئېقىننىڭ بىرسى گۇلاخمايا بۇلۇپ، جەنۇبتىن شىمالغا قاراپ ئاقىدۇ. ئومۇمى ئۇزۇنلىغى 15 كىلومېتىر، ئوتتۇرىچە كەڭلىكى 60 مېتىر كېلىدۇ. 100 جايدىكى چوڭ-كىچىك بۇلا-قىننىڭ يىللىق نورمال ئېقىم مىقدارى 2 مىليون 400 مىڭ كۇپمېتىرغا، سۇغۇرۇلۇدىغان كۈلىمى 2000 موغا يېتىدۇ. ئىككىنچىسى قارا سۇ ئېقىن، يېزىنىڭ ئاساسلىق سۇ مەنبەسى بولۇپ ھىساپلىنىدۇ. ئومۇمى ئۇزۇنلىغى 10.9 كىلومېتىر، ئوتتۇرىچە كەڭلىكى 12 مېتىر، يىللىق نورمال ئېقىم مىقدارى 32 مىليون 900 مىڭ كۇپمېتىر، سۇغۇرۇلۇدىغان كۈلىمى 60 مىڭ موغا يېتىدۇ. ئۈچىنچىسى سىزما ئېقىن. ئومۇمى ئۇزۇنلىغى 15 كىلومېتىر، ئوتتۇرىچە كەڭلىكى 45 مېتىر، يىللىق نورمال ئېقىم مىقدارى 14 مىليون 600 مىڭ كۇپمېتىر، سۇغۇرۇلۇدىغان كۈلىمى 10 مىڭ موغا يېتىدۇ. دىخانچىلىقنى ئاساسى ئىگىلىك قىلىدۇ. دىخانچىلىق، چارۋىچىلىق ئىشلەپچىقىرىشنىڭ تەرەققى-ياتى بىر قەدەر تىز بولدى. 1984-يىلى ئاشلىقنىڭ ئومۇمى مەھسۇلاتى 22 مىليون 282 مىڭ جىڭغا يېتىپ، ئەڭ يۇقۇرى تارىخى رېكورد ياراتتى. بۇنىڭ ئىچىدە 29 مىڭ 755 مو بۇغداي تېرىلىپ، مەھسۇلات مىقدارى 11 مىليون 74 مىڭ 766 جىڭغا يەتتى. 16 مىڭ 961 مو قۇناق تېرىلىپ، مەھسۇلات مىقدارى 11 مىليون 207 مىڭ 67 جىڭغا يەتتى. 7469 مو كىۋەز تېرىلىپ، مەھسۇلات مىقدارى 593 مىڭ جىڭغا «چىگىتسىز» يەتتى. 600 مو مايلىقدان تېرىلىپ، مەھسۇلات مىقدارى 403 مىڭ جىڭغا يەتتى. 1958-يىلىدىن كېيىن كەڭ كۆلەمدە سۇ ئىنشائات قۇرۇلۇشى ئېلىپ بېرىلدى. ھازىر 3 سۇ ئامبىرى بار. جەڭگىۋار ئۆستەڭ ۋە ئوق ئۆستەڭلەر ياسىلىپ، دىخانچىلىق ئېتىزلىرىنىڭ تۆت دەرىجىلىك ئېرىق-ئۆستەڭلىرى ياسىلىپ بولدى. سۇغۇرۇلۇدىغان كۈلەم 70 مىڭ مودىن ئاشىدۇ.

1984-يىلىنىڭ ئاخىرىدىكى چارۋا قۇتان قالدۇغى 58 مىڭ 326 تۇياق بولۇپ، ئەڭ يۇقۇرى تارىخى سەۋىيە يارىتىلدى. بۇنىڭدىن كالا 5680 تۇياق، ئات 294 تۇياق، ئەچكى 4818 تۇياق، قۇي 41 مىڭ 743 تۇياق، تۈگە 55 تۇياق، قىچى 162 تۇياق، ئىشەك 5996 تۇياق. ئورمانچىلىق

ئىشلەپچىقىرىشمۇ ناھايىتى زور دەرىجىدە تەرەققى قىلدى. 1984-يىلى يېزا بويىچە بار بولغان ھەر خىل دەرەخ 3 مىليون 391 مىڭ 448 تۈپكە يېتىپ، دىخانچىلىق ئېتىزلىرىنى ئورمان بىلەن تۇرىلاشتۇرۇش ئىشقا ئاشۇرۇلدى.

يېقىنقى بىر قانچە يىلدىن بۇيان، يېزا بازار كارخانىلىرىنىڭ تەرەققىياتى بىر قەدەر تىز بولدى. ھازىر يېزا باشقۇرغان ئاشلىق، مايلىق پىششىغلاش زاۋۇدى، يېزا ئىگىلىك ماشىنىلىرىنى رېمونت قىلىش-ياساش زاۋۇدى، گىلەم كارخانىسى، ئىلىكتىر ئىستانسىسى، بىناكارلىق قۇرۇلۇش ئەترىدى، بىرلەشمە كارخانا بار. يېزا بازار كارخانىلىرىنىڭ 1984-يىللىق مەھسۇلات قىممىتى 301,458 يۈەن.

خۇتەن-نىيا تاشيولى يېزىنى شەرقتىن غەربكە كېسىپ ئۆتكەچكە، قاتناش ئىشلىرى بىر قەدەر قۇلايلىق. يېزا ۋە كەنت يوللىرى ھەر تەرەپكە تۇتۇشۇدۇ. 79 دانە چوڭ ۋە ئوتتۇرا تىپتىكى تىراكتۇر، 6 دانە ئاۋتومبىل، 18 دانە قول تىراكتورى بار. ئاساسلىق يەرلىك ئالاھىدە مەھسۇلاتى مېۋە-چىۋە، غەلىۋىر-ئۆتكەمە، ئارى، پىلە قاتارلىقلار.

باشلانغۇچ مەكتەپ، 32 ئىشلىرىمۇ زور دەرىجىدە تەرەققى قىلدى. ئازاتلىقنىڭ دەسلەۋىدە 3 نەپەر ئوقۇتقۇچى، ئىشچى-خىزمەتچىسى بار ئىدى. 1984-يىلىغا كەلگەندە 1 ئوتتۇرا مەكتەپ مەدەنىي، مائارىپ، سەھىيە بولۇپ، ئوقۇتقۇچى ئىشچى-خىزمەتچىسى 45 نەپەرگە، مەكتەپتىكى ئوقۇ-غۇچىسى 477 نەپەرگە يەتتى. 16 باشلانغۇچ مەكتەپ بولۇپ، ئوقۇتقۇچى، ئىشچى-خىزمەتچىسى 134 نەپەرگە، مەكتەپتىكى ئوقۇغۇچىسى 2463 نەپەرگە يەتتى. ئازاتلىقنىڭ دەسلەۋىدە بىر مۇ دوختۇرخانا يوق ئىدى، 1984-يىلىغا كەلگەندە 1 دوختۇرخانا بولۇپ، دوختۇر ۋە سىستىرا 23 نەپەرگە، كېسەل كارۋىتى 41 گە، كەنتتە ساقلقنى ساقلاش بۆلۈملىرى 18 گە، ساقلقنى ساقلاش خادىمى 37 گە يەتتى. بىر رادىئو ئۈزۈلۈپ، بىر ئۈستى ئوچۇق كىنوخانىسى بار.

مۇھىم ئاسارە-ئەتىقىلەردىن توغراق مازار بولۇپ، يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ غەربى تەرىپىدىكى 1.4 كىلومېتىر جايغا جايلاشقان. بۇ مازار بىر قانچە 100 يىللىق تارىخقا ئىگە. مازاردا بىر مېچەت بولۇپ، ئىسلام دىنى ئېتىقادىنىڭ پائالىيەت ئورنى بولۇپ ھىساپلىنىدۇ.

گۇلاخما يېزىسى ئۆلچەملىك نامى

گۇلاخما يېزىسى

تەپسىلاتى ئومۇمى بايانغا قارالسۇن.

تەبىئى كەنتە

ئاقئېلەك

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ شىمالغا جايلاشقان. تۈزلىنىپ ئارلىغى 1.4 كىلومېتىر. چىرا-كىرىيە تاشيولى ئوتتۇرىدىن كېسىپ ئۆتۈدۇ. بۇ، كەنتىگە كىرىدىغان بىر «ئېلەك» تەبىئى شەكىللەنگەن ئۆستەڭ بۇلۇپ، ھەمىشە سۇيۇق ئاق تۇرغانلىقتىن، بۇ، كەنتىنىڭ نامى شۇ ئىلەكنىڭ نامى بىلەن ئاقئېلەك دەپ ئاتالغان. نوپۇسى 874، تېرىلغۇ يېرى 3041 مو. دىخانچىلىقنى ئاساس قىلىدۇ. بۇغداي، قۇناق، پاختا، پىلە، ئالما قاتارلىقلار چىقىدۇ.

جىگدىلىك ئۇتاق كەنت كومىتېتى

تۇرۇشلۇق ئورنى: جىگدىلىك ئۇتاق كەنتىدە.

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ غەربىگە جايلاشقان. تۈزلىنىپ ئارلىغى 2.3 كىلومېتىر. شەرقى گۇلاخ-مايا بىلەن تۇتىشىدۇ. تۇرۇشلۇق ئورنى جىگدىلىك ئۇتاق كەنتىنىڭ نامى بىلەن ئاتالغان. تەۋە-لىكىدە 1 تەبىئى كەنتە بار، نوپۇسى 1464. تېرىلغۇ يېرى 4184 مو. ئۇتلاق چارۋا سىغىمچان-لىغى 1300 تۇياق. دىخانچىلىقنى ئاساس قىلىدۇ. بۇغداي، قۇناق، پاختا، پىلە، تېرە-يۇڭ چىقىدۇ.

تەبىئى كەنتە

جىگدىلىك ئۇتاق

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ غەربىگە جايلاشقان. تۈزلىنىپ ئارلىغى 2.3 كىلومېتىر. شەرقى گۇلاخ-مايا بىلەن تۇتىشىدۇ. ئۇيغۇرچە «جىگدە دەرىخى كۆپ، ھەم ئۇتاغ» بار دىگەن مەنىدە. ئىلگىرى بۇ يەردە ناھايىتى كۆپ جىگدە دەرىخى بولغانلىغى ھەم بىر ئۇتاغ بولغانلىغى ئۈچۈن جىگدىلىك ئۇتاغ دەپ ئاتالغان. نوپۇسى 591. تېرىلغۇ يېرى 1638 مو. ئۇتلاق چارۋا سىغىمچانلىغى 1300 تۇياق. بۇغداي، قۇناق، پاختا، پىلە، يۇڭ-تىرە، گوش چىقىدۇ.

گىدىش ئېرىق كەنت كومىتېتى

تۇرۇشلۇق ئورنى: گىدىش ئېرىق كەنتىدە.

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ غەربىگە جايلاشقان. تۈزلىنىپ ئارلىغى 2.8 كىلومېتىر. چۈكۈندى تۈزلەڭلىك. جەنۇبى تەرىپىدىن چىرا-كىرىيە تاشيولى كېسىپ ئۆتۈدۇ. تۇرۇشلۇق كەنتىنىڭ

نامى بىلەن گىمىش ئېرىق دەپ ئاتالغان. تەۋەلىگىدە 2 تەبىئى كەنتتە بار. نوپۇسى 624. دىخانچىلىقنى ئاساس قىلدۇ. تېرىلغۇ يېرى 2220 مو. ئوتلاق چارۋا سىغىمچانلىغى 500 تۇياق. بۇغداي، قۇناق، پاختا، پىلە، چارۋا مەھسۇلاتلىرى چىقىدۇ.

تەبىئى كەنتتە

گىمىش ئېرىق

يېزا تۇرۇشلۇق جاينىڭ غەربىگە جايلاشقان. تۈزلىنىيە ئارلىغى 2.8 كىلومېتىر. چۈكۈندى تۈزلەڭلىك. جەنۇبى چىرا - كىرىيە تاشيولى بىلەن تۇتۇشۇدۇ. رىۋايەتلەردە ئىتلىشىچە، 300 يىلدىن بۇرۇن گىمىش ئىسىملىك بىر قالماق مۇشۇ جايدىن بىر ئېرىق ئالغان، بۇ كەنتنىڭ نامى مۇشۇ قالماقنىڭ نامى بىلەن ئاتالغان. نوپۇسى 283. دىخانچىلىقنى ئاساس قىلدۇ. تېرىلغۇ يېرى 910 مو. ئوتلاق چارۋا سىغىمچانلىغى 500 تۇياق. قۇناق، بۇغداي، پاختا، پىلە چىقىدۇ.

تەبىئى كەنتتە

بازارتوپ

يېزا تۇرۇشلۇق جاينىڭ غەربىگە جايلاشقان. تۈزلىنىيە ئارلىغى 3 كىلومېتىر. چۈكۈندى تۈز - لەڭلىك. ئۇيغۇرچە "بازاردا توپلۇشۇپ ئولتۇراقلاشقان" دىگەن مەنىدە. كىشىلەر بازاردا توپلۇ - شۇپ ئولتۇراقلاشقانلىقتىن، بازار توپ دەپ ئاتالغان. نوپۇسى 341. تېرىلغۇ يېرى 1310 مو. دىخانچىلىق ئاساس. بۇغداي، قۇناق، پاختا چىقىدۇ.

دىخانچىلىق نوقتىسى

توڭگۇزلۇق

يېزا تۇرۇشلۇق جاينىڭ غەربىگە جايلاشقان. تۈزلىنىيە ئارلىغى 7.5 كىلومېتىر. چۈكۈندى تۈزلەڭلىك. جەنۇبى چىرا - كىرىيە تاشيولى بىلەن تۇتۇشۇدۇ. ئىلگىرى بۇ جايدىكى قۇمۇشلۇقتا ياۋا توڭگۇز كۆپ بولغانلىقتىن توڭگۇزلۇق دەپ ئاتالغان. نوپۇسى 20، بۇنىڭدىن ئۇيغۇر مىللىتى 15، خەنزۇ مىللىتى 5. تېرىلغۇ يېرى 160 مو. ئوتلاق چارۋا سىغىمچانلىغى 1000 تۇياق. دىخان - چىلىق ئاساس. بۇغداي، قۇناق، پاختا، ئالما، قوغۇن - تاۋۇز چىقىدۇ.

چارۋىچىلىق نوقتىسى

توڭگۇزلۇق قۇمۇشلۇق

يېزا تۇرۇشلۇق جاينىڭ جەنۇبقا جايلاشقان. تۈزلىنىيە ئارلىغى 6.9 كىلومېتىر. چۈكۈندى تۈزلەڭلىك. شىمالى چىرا - كىرىيە تاشيولى بىلەن تۇتۇشىدۇ. ئىلگىرى بۇ يەردىكى قۇمۇشلۇقتا ياۋا توڭگۇز كۆپ بولغانلىقتىن توڭگۇزلۇق قۇمۇشلۇق دەپ ئاتالغان. كولىمى 5000 مو كېلىدۇ. چارۋا سىغىمچانلىغى 6000 تۇياق. قومۇش، يۇلغۇن، ئاقتىكەن ئۇسۇدۇ.

دىلىم تېرەك كەنت كومىتېتى

تۇرۇشلۇق ئورنى: چوڭقۇر ئېرىق كەنتىدە.

يېزا تۇرۇشلۇق جاينىڭ غەربىگە جايلاشقان. تۈزلىنىيە ئارلىغى 4.4 كىلومېتىر. ئىلگىرى دىلىم ئىسىملىك بىر قالماق مۇشۇ يەرگە تېرەك دەرىخى سالغانلىقتىن، بۇ يەرنىڭ نامى دىلىم تېرەك دەپ ئاتىلىپ كەلگەن. تەۋەلىگىدە 2 تەبىئى كەنتتە بار.

نوپۇسى 1155. تېرىلغۇ يېرى 4079 مو. ئوتلاق چارۋا سىغىمچانلىغى 3009 تۇياق. دىخانچىلىق ئاساس. بۇغداي، قۇناق، پاختا، چارۋا مەھسۇلاتلىرى چىقىدۇ.

تەبىئى كەنتتە

چوڭقۇر ئېرىق

يېزا تۇرۇشلۇق جاينىڭ غەربىگە جايلاشقان. تۈزلىنىپ ئارلىغى 4.4 كىلومېتىر. چۈكۈندى تۈزلەڭلىك. ئىلگىرى بۇ جايدا ناھايىتى چوڭقۇر بىر ئېرىق بولغانلىقتىن، بۇ كەنتىنىڭ نامى چوڭقۇر ئېرىق دەپ ئاتالغان. نوپۇسى 241. تېرىلغۇ يېرى 920 مو. دىخانچىلىق ئاساس. بۇغداي، قۇناق، پاختا، پىلە چىقىدۇ.

تەبىئى كەنتە

دىلىم تېرەك

يېزا تۇرۇشلۇق جاينىڭ غەربى شىمالغا جايلاشقان. تۈزلىنىپ ئارلىغى 6.5 كىلومېتىر. چۈكۈندى تۈزلەڭلىك. غەربى تەرىپى چۆل بىلەن تۇتىشىدۇ. ئىلگىرى دىلىم ئىسىملىك بىر قالماق بۇ يەرگە تېرەك دەرىخى سالغانلىقتىن، بۇ كەنتىنىڭ نامى دىلىم تېرەك دەپ ئاتالغان. نوپۇسى 612. دىخانچىلىق ئاساس. تېرىلغۇ يېرى 3144 مو. بۇغداي، قۇناق، پاختا چىقىدۇ.

دىخانچىلىق نوقتىسى

ساتما زارات

يېزا تۇرۇشلۇق جاينىڭ غەربى شىمالغا جايلاشقان. تۈزلىنىپ ئارلىغى 3.4 كىلومېتىر. چۈكۈندى تۈزلەڭلىك. تېرىلغۇ يېرى 168 مو. بۇغداي، قۇناق، پاختا چىقىدۇ. ئۇيغۇرچە زارات «مازار» دىگەن مەنىدە، بۇ جايدا بىر مازار (زارات) بولغانلىقتىن، بۇ جاينىڭ نامى ساتما زارات دەپ ئاتالغان.

توغرا ئۆستەڭ كەنت كومىتېتى

تۇرۇشلۇق ئورنى: خېيىش ئېرىق كەنتىدە.

يېزا تۇرۇشلۇق جاينىڭ غەربى شىمالغا جايلاشقان. تۈزلىنىپ ئارلىغى 4.4 كىلومېتىر. شىمالى تەكلىماكان قۇملۇغى بىلەن تۇتۇشۇدۇ. ئىتىشلارغا قارىغاندا، ئىلگىرى بۇ جايدىن توغرىسىغا بىر ئۆستەڭ ئىلىنغان، شۇنىڭغا ئاساسەن، بۇ يەرنىڭ نامى توغرا ئۆستەڭ دەپ ئاتالغان. تەۋەلىگىدە 4 تەبىئى كەنتە بار. نوپۇسى 1285. بۇنىڭدىن ئۇيغۇر مىللىتى 1284، ئۆزبەك مىللىتى 1 نەپەر، تېرىلغۇ يېرى 4301 مو. ئوتلاق چارۋا سىغىمچانلىغى 2850 تۇياق. دىخانچىلىق ئاساس. بۇغداي، قۇناق، پاختا، پىلە، چارۋا مەھسۇلاتلىرى چىقىدۇ.

تەبىئى كەنتە

خېيىش ئېرىق

يېزا تۇرۇشلۇق جاينىڭ غەربى شىمالغا جايلاشقان. تۈزلىنىپ ئارلىغى 4.4 كىلومېتىر. چۈكۈندى تۈزلەڭلىك. بۇ، جايدا خېيىش لەقەملىك كىشىلەر سۇ ئىقتىدىغان بىر ئېرىق بولغانلىقتىن، بۇ، كەنتىنىڭ نامى خېيىش ئېرىق دەپ ئاتالغان. نوپۇسى 303. تېرىلغۇ يېرى 974 مو. دىخانچىلىق ئاساس. بۇغداي، قۇناق، قۇغۇن، تاۋۇز، ئۈزۈم چىقىدۇ.

تەبىئى كەنتە

مىغدىق ئېرىق

يېزا تۇرۇشلۇق جاينىڭ غەربى شىمالغا جايلاشقان. تۈزلىنىپ ئارلىغى 4 كىلومېتىر. چۈكۈندى تۈزلەڭلىك. مىغدىق- لەقەم. مۇشۇ، جايدا مىغدىق لەقەملىك كىشىلەر سۇ ئىقتىدىغان بىر ئېرىق بولغانلىقتىن بۇ كەنتىنىڭ نامى مىغدىق ئېرىق دەپ ئاتالغان. نوپۇسى 292. تېرىلغۇ يېرى 1101 مو. دىخانچىلىق ئاساس. بۇغداي، قۇناق، پاختا، قۇغۇن تاۋۇز چىقىدۇ.

تەبىئى كەنتە

كۈشۈك ئېرىق

يېزا تۇرۇشلۇق جاينىڭ غەربى شىمالغا جايلاشقان. تۈزلىنىپ ئارلىغى 4.6 كىلومېتىر. چۈكۈندى تۈزلەڭلىك. كوشوك لەقەم. بۇ جايدا كوشوك لەقەملىك كىشىلەر سۇ ئىقتىدىغان بىر ئېرىق بولغان. لىقتىن، بۇ كەنتىنىڭ نامى كۈشۈك ئېرىق دەپ ئاتالغان. نۇپۇسى 288. تىرىلغۇ يېرى 939 مو. دىخانچىلىق ئاساس. بۇغداي، قۇناق، پاختا، قوغۇن-تاۋۇز چىقىدۇ.

تەبىئى كەنتە

تاللىق ئېرىق

يېزا تۇرۇشلۇق جاينىڭ غەربى شىمالغا جايلاشقان. تۈزلىنىپ ئارلىغى 3.7 كىلومېتىر. چۈكۈندى تۈزلەڭلىك. ئوتمۇشتە بۇ يەردىكى ئېرىقنىڭ لىۋىگە تال (ئۈزۈم) سىلىنغانلىقتىن، بۇ كەنتىنىڭ نامى تاللىق ئېرىق دەپ ئاتالغان. نۇپۇسى 288. بۇنىڭدىن ئۇيغۇر مىللىتى 287، ئۆزبەك مىللىتى 1 تىرىلغۇ يېرى 939 مو. دىخانچىلىق ئاساس. بۇغداي، قۇناق، پاختا، پىلە، قوغۇن-تاۋۇز چىقىدۇ.

چارۋىچىلىق نۇقتىسى

قوش قەۋەت يايلاق

يېزا تۇرۇشلۇق جاينىڭ غەربى شىمالغا جايلاشقان. تۈزلىنىپ ئارلىغى 6.8 كىلومېتىر. تۆت تەرىپىنى تەكلىماكان قۇملۇغى ئۇراپ تۇرۇدۇ. 1981-يىلى بوز يەر ئېچىپ بىنا قىلىنغان. ئۈس-تىگە دەرەخ سىلىپ، ئاستىغا بىدە تېرىپ قوش قەۋەت ھاسىل قىلىنغانلىقتىن، بۇ جايغا قوش قەۋەت يايلاق دەپ نام بېرىلگەن. ئومۇمى يەر كۆلىمى 1100 مو. بۇنىڭدىن بىدە 408 مو. باشقا كۆلەم 692 مو. بىدە، قوغۇن-تاۋۇز چىقىدۇ. يۇلغۇن، قۇمۇش، يانستاق قاتارلىق ئۈسۈملۈكلەر، ياۋا توشقان، تۈلكە قاتارلىق ياۋايى ھايۋانلار بار.

ئارا ئۆستەڭ كەنت كومىتېتى

تۇرۇشلۇق ئورنى: ئارا ئۆستەڭ كەنتىدە.

يېزا تۇرۇشلۇق جاينىڭ غەربى جەنۇبقا جايلاشقان. تۈزلىنىپ ئارلىغى 2.4 كىلومېتىر. چۈكۈندى تۈزلەڭلىك. تۇرۇشلۇق ئورنى ئارا ئۆستەڭ كەنتىنىڭ نامى بىلەن ئاتالغان. تەۋەلىكىدە 3 تەبىئى كەنتە بار. نۇپۇسى 1368. دىخانچىلىق ئاساس. تېرىلغۇ يېرى 4225 مو. ئوتلاق چارۋا سىغىمچان-لىغى 3900 تۇياق. بۇغداي، قۇناق، پاختا، چارۋا مەھسۇلاتلىرى چىقىدۇ.

تەبىئى كەنتە

ئارا ئۆستەڭ

يېزا تۇرۇشلۇق جاينىڭ غەربى جەنۇبقا جايلاشقان. تۈزلىنىپ ئارلىغى 2.4 كىلومېتىر. چۈكۈندى تۈزلەڭلىك. بۇ كەنتە ئىككى ئۆستەڭنىڭ ئارلىغىغا جايلاشقانلىقتىن، ئارا ئۆستەڭ دەپ ئاتالغان. نوپۇسى 500. تىرىلغۇ يېرى 1610 مو. دىخانچىلىق ئاساس. بۇغداي، قۇناق، پاختا، پىلە چىقىدۇ. تەبىئى كەنتە

ئاياغ پەنسەن

يېزا تۇرۇشلۇق جاينىڭ غەربى جەنۇبقا جايلاشقان. تۈزلىنىپ ئارلىغى 3.2 كىلومېتىر. چۈكۈندى تۈزلەڭلىك. نۇپۇسى 254. دىخانچىلىق ئاساس. تىرىلغۇ يېرى 773 مو. بۇغداي، قۇناق، پاختا چىقىدۇ. پەنسەن دىگەن نامنىڭ پەيدا بولۇش تارىخى ۋە مەنىسى، تىل ئايرىمىسى ئېنىقلانمىدى.

تەبىئى كەنتە

سىرىق ئۆستەڭ

يېزا تۇرۇشلۇق جاينىڭ غەربى جەنۇبىغا جايلاشقان. تۈزلىنىپ ئارلىغى 4 كىلومېتىر. چۈكۈندى تۈزلەڭلىك. رىۋايەتلەردە ئېيتىلىشىچە، ئىلگىرى سىرىقچان بىر قالماق ئۆستەڭنىڭ بويىغا كاپا تىكلەپ ئولتۇرغانىمىش. شۇنىڭغا ئاساسەن بۇ كەنتنىڭ نامى سىرىق ئۆستەڭ دەپ ئاتىلىپ قالغان. قوش ئېغىل كەنت كومىتېتى

تورۇشلۇق ئورنى: ئاچما ئۆستەڭ كەنتىدە.

يېزا تۇرۇشلۇق جاينىڭ غەربى جەنۇبىغا جايلاشقان. تۈزلىنىپ ئارلىغى 3 كىلومېتىر. چۈكۈندى تۈزلەڭلىك. ئىلگىرى بۇ جايدا ھايۋان سۇلايدىغان ئېككى دانە ئېغىل بولغانلىقتىن، بۇ جاينىڭ نامى قوش ئېغىل دەپ ئاتالغان. تەۋەلىكىدە 3 تەبىئى كەنتتە بار. نۇپۇسى 1271. دىخانچىلىق ئاساس. تېرىلغۇ يېرى 3169 مو. ئوتلاق چارۋا سىغىمچانلىغى 6000 تۇياق. بۇغداي، قۇناق، پاختا، پىلە، چارۋا مەھسۇلاتلىرى چىقىدۇ.

ئاچما ئۆستەڭ تەبىئى كەنتتە

يېزا تۇرۇشلۇق جاينىڭ غەربى شىمالغا جايلاشقان. تۈزلىنىپ ئارلىغى 2.8 كىلومېتىر. چۈكۈندى تۈزلەڭلىك. ئىلگىرى بۇ جاي قومۇشلۇق بولۇپ، ئېچىپ ئۆزلەشتۈرۈپ، ئۆستەڭ ئېلىپ سۇ باشلاپ كىلىنگەنلىكتىن، بۇ جاينىڭ نامى ئاچما ئۆستەڭ دەپ ئاتالغان. نۇپۇسى 380. دىخانچىلىق ئاساس. تېرىلغۇ يېرى 1100 مو. قۇناق، بۇغداي، پاختا، پىلە چىقىدۇ.

قېرىغ تەبىئى كەنتتە

يېزا تۇرۇشلۇق جاينىڭ غەربى جەنۇبىغا جايلاشقان. تۈزلىنىپ ئارلىغى 3.2 كىلومېتىر. چۈكۈندى تۈزلەڭلىك. ئىلگىرى بۇ جاينى سۇغۇرۇش قىيىن بولغانلىقتىن (ق-رىغ سۇيى تەس چىقىدىغان يەر). بۇ جاينىڭ نامى ق-رىغ دەپ ئاتالغان. نۇپۇسى 387. تېرىلغۇ يېرى 947 مو. دىخانچىلىق ئاساس. بۇغداي، قۇناق، پاختا، پىلە چىقىدۇ.

قىسماق ئېرىق تەبىئى كەنتتە

يېزا تۇرۇشلۇق جاينىڭ غەربى جەنۇبىغا جايلاشقان. تۈزلىنىپ ئارلىغى 2.9 كىلومېتىر. چۈكۈندى تۈزلەڭلىك. بۇ يەردىكى بىر ئېرىقنىڭ بۇيىدا ئولتۇراقلاشقان كىشىلەرنىڭ لەقىمى قىسماق بولغاچقا، بۇ، كەنتنىڭ نامى قىسماق ئېرىق دەپ ئاتالغان. نۇپۇسى 503. تېرىلغۇ يېرى 1122 مو. دىخانچىلىق ئاساس. بۇغداي، قۇناق، پاختا، پىلە قاتارلىقلار چىقىدۇ.

يېڭى ئاۋات كەنت كومىتېتى

تورۇشلۇق ئورنى: يېڭى ئاۋات كەنتىدە.

يېزا تۇرۇشلۇق جاينىڭ جەنۇبىغا جايلاشقان. تۈزلىنىپ ئارلىغى 16 كىلومېتىر. جۇغراپىيەلىك ئورنى جاڭگال. تۇرۇشلۇق ئورنى يېڭى ئاۋات كەنتىنىڭ نامى بىلەن ئاتالغان. تەۋەلىكىدە 2 تەبىئى كەنتتە بار. نۇپۇسى 180. تېرىلغۇ يېرى 521 مو. بۇغداي، قۇناق قاتارلىقلار چىقىدۇ.

يېڭى ئاۋات تەبىئى كەنتتە

يېزا تۇرۇشلۇق جاينىڭ جەنۇبىغا جايلاشقان. تۈزلىنىپ ئارلىغى 16 كىلومېتىر. جۇغراپىيەلىك ئورنى جاڭگال. ئۇيغۇرچە «يېڭىدىن گۈللەنگەن ماكان» دىگەن مەنىدە. بۇ، جايغا 1950-يىلدىن

باشلاپ ئادەم كۈچۈپ كېلىپ ئولتۇراقلاشقان. بوز يەر ئېچىپ بۇ جايىنى گۈللەندۈرگەن. شۇنىڭغا ئاساسەن، بۇ جايىنىڭ نامى يېڭى ئاۋات دەپ ئاتالغان. نۇپۇسى 118. تېرىلغۇ يېرى 251 مو. بۇغ-داي، قۇناق چىقىدۇ.

تەبىئى كەنتە

كونا ئېقىن

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ جەنۇبىغا جايلاشقان. تۈزلىنىپ ئارلىغى 11 كىلومېتىر. جۇغراپىيەلىك ئورنى جاڭگال. بۇ كەنتە ئىككى تەبىئى ئېقىن (جىلغا) نىڭ ئارلىغىغا جايلاشقانلىقتىن، بۇ جايىنىڭ نامى كونا ئېقىن دەپ ئاتىلىپ كەلگەن. نۇپۇسى 62. تېرىلغۇ يېرى 270 مو. بۇغداي، قۇناق چىقىدۇ.

پەنمەن كەنت كومىتېتى

تۇرۇشلۇق ئورنى: پەنمەن كەنتىدە.

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ غەربى جەنۇبىغا جايلاشقان. تۈزلىنىپ ئارلىغى 3.4 كىلومېتىر. جۇغرا-پىيەلىك ئورنى چۈكۈندى تۈزلەڭلىك. تۇرۇشلۇق ئورنى پەنمەن كەنتىنىڭ نامى بىلەن ئاتالغان. تەۋەلىكىدە 2 تەبىئى كەنتە بار. نۇپۇسى 630. تېرىلغۇ يېرى 1959 مو. دىخانىچىلىق ئاساس. بۇغداي، قۇناق، پاختا، پىلە چىقىدۇ.

تەبىئى كەنتە

پەنمەن

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ غەربى جەنۇبىغا جايلاشقان. تۈزلىنىپ ئارلىغى 3.4 كىلومېتىر. چۈكۈندى تۈزلەڭلىك. ئىسىملىكىنىڭ پەيدا بولۇش تارىخى، مەنىسى ۋە تىل ئايرىمىسى ئېنىقلان-مىدى. نۇپۇسى 248. تېرىلغۇ يېرى 829 مو. دىخانىچىلىق ئاساس. بۇغداي، قۇناق، پاختا، پىلە، ئۈرۈك. ئالما چىقىدۇ.

تەبىئى كەنتە

مازار بېشى ئېرىق

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ غەربى جەنۇبىغا جايلاشقان. تۈزلىنىپ ئارلىغى 2.4 كىلومېتىر. چۈكۈندى تۈزلەڭلىك. بۇرۇن بۇ يەردە بىر ئېرىق بولۇپ، مازارنىڭ يېنىدىن ئېقىپ ئۆتكەنلىكتىن، بۇ كەنت-تىنىڭ نامى مازار بېشى ئېرىق دەپ ئاتالغان. نۇپۇسى 382. تېرىلغۇ يېرى 1130 مو. دىخانىچىلىق ئاساس. بۇغداي، قۇناق، پاختا، پىلە قاتارلىقلار چىقىدۇ.

ئارال كەنت كومىتېتى

تۇرۇشلۇق ئورنى: كالتا ئارال كەنتىدە.

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ جەنۇبىغا جايلاشقان. تۈزلىنىپ ئارلىغى 1.5 كىلومېتىر. چۈكۈندى تۈزلەڭلىك. بۇكەنتە ئىككى يانىڭ ئارلىغىغا جايلاشقان بولۇپ، ئارالغا ئوخشىغانلىقتىن، بۇ كەنت-تىنىڭ نامى ئارال دەپ ئاتالغان. تەۋەلىكىدە 1 تەبىئى كەنتە بار. نۇپۇسى 1223. تېرىلغۇ يېرى 3477 مو. ئوتلاق چارۋا سىغىمچانلىغى 2300 تۇياق. دىخانىچىلىق ئاساس، بۇغداي، قۇناق، پاختا، پىلە چىقىدۇ.

تەبىئى كەنتە

كالتا ئارال

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ جەنۇبىغا جايلاشقان. تۈزلىنىپ ئارلىغى 1.5 كىلومېتىر. چۈكۈندى

تۈزلەڭلىك. بۇ كەنتتە ئىككى تەبىئىي يانىڭ ئارلىغىغا جايلاشقان بۇلۇپ، يەر شەكلى ئارالغا ئوخ-
شغانلىقتىن، كالتا ئارال دەپ ئاتالغان. نۇپۇسى 412. دىخانىچلىق ئاساس. تېرىلغۇ يېرى 1120
مو. بۇغداي، قۇناق، پاختا، پىلە، چارۋا مەھسۇلاتلىرى چىقىدۇ.

توققوز كالى چارۋىچىلىق نوقتىسى

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ جەنۇبىغا جايلاشقان. تۈزلىنىپ ئارلىغى 14.1 كىلومېتىر. قۇملۇق.
رىۋايەت قىلىنىشىچە: گۈلخان ئاپپام دىگەن ئايال مۇشۇ يەردە قاتار قىلىپ 9 تاش تۈگمەن ماڭ-
دۇرغان، شۇنىڭغا ئاساسەن، بۇ جايىنىڭ نامى توققوز كالى دەپ ئاتىلىپ قالغان. ئوتلاق چارۋا
سىغىمچانلىغى 5000 تۇياق. يۇلغۇن، قۇمۇش، يانتاق قاتارلىق ئۈسۈملۈكلەر ئۈسۈدۇ.
باغئېرىق كەنت كومىتېتى

تۇرۇشلۇق ئورنى: باغ ئېرىق كەنتىدە.

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ شەرقى جەنۇبىغا جايلاشقان. تۈزلىنىپ ئارلىغى 2.9 كىلومېتىر.
چۈكۈندى تۈزلەڭلىك. تۇرۇشلۇق ئورنى باغئېرىق كەنتىنىڭ نامى بىلەن ئاتالغان. تەۋەلىگىدە 1
تەبىئىي كەنتتە بار. نۇپۇسى 837، تېرىلغۇ يېرى 2871 مو. دىخانىچلىق ئاساس، بۇغداي، قۇناق،
پاختا، پىلە قاتارلىقلار چىقىدۇ.

باغئېرىق تەبىئىي كەنتتە

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ شەرقى جەنۇبىغا جايلاشقان. تۈزلىنىپ ئارلىغى 2.8 كىلومېتىر. شىمالى
چىرا-كىرىيە تاشيولى بىلەن تۇتۇشۇدۇ. بۇرۇن بىر ئېرىق بۇ جايىنىڭ ئوتتۇرىسىدىن كېسىپ ئۆتكەن-
لىكتىن، بۇ جايىنىڭ نامى باغئېرىق دەپ ئاتالغان. نۇپۇسى 289. تېرىلغۇ يېرى 837 مو. دىخاند-
چىلىق ئاساس. بۇغداي، قۇناق، پاختا، پىلە قاتارلىقلار چىقىدۇ.
مەدىر ئېقىن كەنت كومىتېتى

تۇرۇشلۇق ئورنى: ئاياغ مەدىر ئېقىن كەنتىدە.

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ شەرقى جەنۇبىغا جايلاشقان. تۈزلىنىپ ئارلىغى 3.7 كىلومېتىر. چۈكۈندى
تۈزلەڭلىك. دۆڭلۈك. شىمالى چىرا-كىرىيە تاشيولى بىلەن تۇتۇشۇدۇ. رىۋايەتلەردە ئىتلىشىچە:
تەخمىنەن بۇنىڭدىن 300 يىل ئىلگىرى بۇ جاي تۈگە باقىدىغان تەبىئىي ئوتلاق بۇلۇپ، كىشىلەر
بۇ جايىنى مەتە ئېقىن دەپ ئاتاشقان، كېيىن يىللارنىڭ ئۆتۈشى بىلەن مەدىر ئېقىنغا ئۆزگەرگەن.
تەۋەلىگىدە 2 تەبىئىي كەنتتە بار. نۇپۇسى 727. تېرىلغۇ يېرى 2579 مو. ئوتلاق چارۋا سىغىمچانلىغى
2000 تۇياق. بۇغداي، قۇناق، پاختا، چارۋا مەھسۇلاتلىرى چىقىدۇ.

ئاياغ مەدىر ئېقىن تەبىئىي كەنتتە

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ شەرقى جەنۇبىغا جايلاشقان. تۈزلىنىپ ئارلىغى 3.7 كىلومېتىر.
چۈكۈندى تۈزلەڭلىك. بۇ جاي مەدىر ئېقىن كەنتىنىڭ ئاياغ تەرىپىگە جايلاشقانلىقتىن، ئاياغ مەدىر
ئېقىن دەپ ئاتالغان. نۇپۇسى 488. تېرىلغۇ يېرى 1758 مو. بۇغداي، پاختا، پىلە چىقىدۇ.

باش مەدىر ئېقىن تەبىئىي كەنتتە

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ شەرقى جەنۇبىغا جايلاشقان. تۈزلىنىپ ئارلىغى 2.5 كىلومېتىر.

چۈكۈندى تۈزلەڭلىك. شىمالى چىرا- كىرىيە تاشيولى بىلەن تۇتۇشۇدۇ. بۇ جاي مەدىر ئېقىن كەنتىنىڭ باش تەرىپىگە جايلاشقانلىقتىن، باش مەدىر ئېقىن دەپ ئاتالغان. نوپۇسى 239. تېرىلغۇ يېرى 821 مو. بۇغداي، قۇناق، پاختا، پىلە قاتارلىقلار چىقىدۇ.

ياپلاق كەنت كومىتېتى

تۇرۇشلۇق ئورنى: ياپلاق كەنتىدە.

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ شەرقىگە جايلاشقان. تۈزلىنىپ ئارلىغى 3 كىلومېتىر. جەنۇبى چىرا- كىرىيە تاشيولى بىلەن، شەرقى پۇناق يا بىلەن تۇتۇشۇدۇ. تۇرۇشلۇق ئورنى ياپلاق كەنتىنىڭ نامى بىلەن ئاتالغان. تەۋەلىكىدە 1 تەبىئى كەنتى بار. نوپۇسى 1149. دىخانىچىلىق ئاساس. تېرىلغۇ يېرى 4461 مو. ئوتلاق چارۋا سىغىمچانلىغى 2000 تۇياق. بۇغداي، قۇناق، پاختا، پىلە قاتارلىقلار چىقىدۇ.

تەبىئى كەنتى

ياپلاق

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ شەرقىگە جايلاشقان. تۈزلىنىپ ئارلىغى 2.6 كىلومېتىر. چۈكۈندى تۈزلەڭلىك. جەنۇبى چىرا- كىرىيە تاشيولى بىلەن تۇتۇشۇدۇ. بۇ كەنتىنىڭ ئورنى گۇلاخا يېزى- سىنىڭ ياقىسىدا بۇلۇپ، ياقا ئېرىق دەپ ئاتالغان. كېيىن يىللارنىڭ ئۇتۇشى بىلەن ياپلاق قا ئۆز- گەرگەن. نوپۇسى 560. تېرىلغۇ يېرى 2337 مو. دىخانىچىلىق ئاساس. بۇغداي، قۇناق، پاختا، پىلە قاتارلىقلار چىقىدۇ.

ياقا ئۆستەڭ كەنت كومىتېتى

تۇرۇشلۇق ئورنى: ياقا ئۆستەڭ كەنتىدە.

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ شەرقى شىمالغا جايلاشقان. تۈزلىنىپ ئارلىغى 2.5 كىلومېتىر. چۈكۈندى تۈزلەڭلىك. جەنۇبى چىرا- كىرىيە تاشيولى بىلەن تۇتۇشۇدۇ. تۇرۇشلۇق ئورنى ياقا ئۆستەڭ كەنتىنىڭ نامى بىلەن ئاتالغان. تەۋەلىكىدە 1 تەبىئى كەنتى بار. نوپۇسى 893. تېرىلغۇ يېرى 3619 مو. ئوتلاق چارۋا سىغىمچانلىغى 3500 مو. بۇغداي، قۇناق، پاختا، پىلە، چارۋا مەھ- سۇلاتلىرى چىقىدۇ.

تەبىئى كەنتى

ياقا ئۆستەڭ

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ شەرقى شىمالغا جايلاشقان. تۈزلىنىپ ئارلىغى 2.5 كىلومېتىر. چۈكۈندى تۈزلەڭلىك. رىۋايەت قىلىنىشىچە، بۇرۇن مۇلا غۇجىكام دېگەن كىشى مۇشۇ يەردىن بىر ئۆستەڭ ئېلىپ، سۇ باشلاپ كېلىپ كەنتى بەرپا قىلغان. شۇنىڭغا ئاساسەن، بۇ كەنتىنىڭ نامى ياقا ئۆستەڭ دەپ ئاتالغان. نوپۇسى 315. تېرىلغۇ يېرى 1202 مو. دىخانىچىلىق ئاساس. بۇغداي، قۇناق، پاختا، مايلىق، پىلە قاتارلىقلار چىقىدۇ.

شاپتۇللۇق كەنت كومىتېتى

تۇرۇشلۇق ئورنى: شاپتۇللۇق كەنتىدە.

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ شەرقى شىمالغا جايلاشقان. تۈزلىنىپ ئارلىغى 2.1 كىلومېتىر. چۈكۈندى تۈزلەڭلىك. تۇرۇشلۇق ئورنى شاپتۇللۇق كەنتىنىڭ نامى بىلەن ئاتالغان. تەۋەلىكىدە

2 تەبىئى كەنتە بار. نوپۇسى 698. تېرىلغۇ يېرى 2818 مو. ئوتلاق كۆلىمى 1000 مو. بۇغداي، قۇناق، پاختا، پىلە چىقىدۇ.

تەبىئى كەنتە

شايتۇللۇق

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ شەرقى شىمالغا جايلاشقان. تۈزلىنىپ ئارلىغى 2.1 كىلومېتىر. ئىلگىرى بۇ جايدا شايتۇل دەرىخى كۆپ بولغانلىقتىن، بۇ كەنتىنىڭ نامى شايتۇللۇق دەپ ئاتالغان. نوپۇسى 458. تېرىلغۇ يېرى 1743 مو. بۇغداي، قۇناق، پاختا، پىلە قاتارلىقلار چىقىدۇ.

تەبىئى كەنتە

بۇگۈر ئۆستەڭ

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ شەرقى شىمالغا جايلاشقان. تۈزلىنىپ ئارلىغى 3 كىلومېتىر. چۈكۈندى تۈزلەڭلىك. نوپۇسى 240. دىخانچىلىق ئاساس. تېرىلغۇ يېرى 1079 مو. ئوتلاق كۆلىمى 200 مو. بۇغداي، قۇناق، پاختا چىقىدۇ. ئىسلىكنىڭ كىلىش تارىخى ۋە مەنىسى ئىنقىلاندى.

لايىقا ئۆستەڭ كەنت كومىتېتى

تۇرۇشلۇق ئورنى: لايىقا ئۆستەڭ كەنتىدە.

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ شىمالغا جايلاشقان. تۈزلىنىپ ئارلىغى 2.1 كىلومېتىر. چۈكۈندى تۈزلەڭلىك. تۇرۇشلۇق ئورنى لايىقا ئۆستەڭ كەنتىنىڭ نامى بىلەن ئاتالغان. تەۋەلىگىدە 1 تەبىئى كەنتە بار. نوپۇسى 561. تېرىلغۇ يېرى 2315 مو. دىخانچىلىق ئاساس. بۇغداي، قۇناق، پاختا، پىلە چىقىدۇ.

تەبىئى كەنتە

لايىقا ئۆستەڭ

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ شىمالغا جايلاشقان. تۈزلىنىپ ئارلىغى 2.1 كىلومېتىر. چۈكۈندى تۈزلەڭلىك. ئۇيغۇرچە "لايىلاپ قالدغان ئۆستەڭ دىگەن مەنىدە" بۇ جايىنىڭ يەر تۈزۈلۈشى ئىگىز بولۇپ، ئۆستەڭ لايىلاپ قالغاچقا، بۇ كەنتىنىڭ نامى لايىقا ئۆستەڭ دەپ ئاتالغان. نوپۇسى 561. تېرىلغۇ يېرى 2315 مو. دىخانچىلىق ئاساس، بۇغداي، قۇناق، پاختا، پىلە چىقىدۇ.

ئاقئېلەك كەنت كومىتېتى

تۇرۇشلۇق ئورنى: ئاقئېلەك كەنتىدە.

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ شىمالغا جايلاشقان. تۈزلىنىپ ئارلىغى 1.4 كىلومېتىر. چۈكۈندى تۈزلەڭلىك. تۇرۇشلۇق ئورنى ئاقئېلەك كەنتىنىڭ نامى بىلەن ئاتالغان. تەۋەلىگىدە 2 تەبىئى كەنتتە بار. نوپۇسى 1440. تېرىلغۇ يېرى 5044 مو. بۇغداي، قۇناق، پاختا، پىلە، ئالما قاتارلىقلار چىقىدۇ.

تەبىئى كەنتە

چاتاق

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ شىمالغا جايلاشقان. تۈزلىنىپ ئارلىغى 1 كىلومېتىر. چۈكۈندى تۈزلەڭلىك. غەربى گولاخمايا بىلەن تۇتۇشىدۇ. ئۇيغۇرچە «تارماق» دىگەن مەنىدە. ئۇشۇ ئۆستەڭنىڭ بىر چاتقى مۇشۇ كەنتىگە كەلگەچكە، بۇ كەنتىنىڭ نامى چاتاق دەپ ئاتالغان.

نوپۇسى 279، تىرىلغۇ يېرى 895 مو. دىخانچىلىق ئاساس. بۇغداي، قۇناق، پاختا چىقىدۇ.

ئۇشۇ ئۆستەڭ كەنت كومىتېتى

تۇرۇشلۇق ئورنى: پۇناق ئېرىق كەنتىدە.

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ شىمالغا جايلاشقان. تۈزلىنىپ ئارلىغى 3.7 كىلومېتىر. چۈكۈندى تۈزلەڭلىك. ئۇ شۇ ئۆستەڭ دېگەن سۆزنىڭ پەيدا بۇلۇشى تارىخى ۋە مەنىسى ئېنىقلانمىدى. تەۋەلىكىدە 3 تەبىئى كەنت بار. نوپۇسى 1477. تىرىلغۇ يېرى 5748 مو. ئوتلاق كۆلى 2700 مو. دىخانچىلىق ئاساس، بۇغداي، قۇناق، پاختا، پىلە، قۇغۇن-تاۋۇز چىقىدۇ.

تەبىئى كەنتە

پۇناق ئېرىق

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ شىمالغا جايلاشقان. تۈزلىنىپ ئارلىغى 3.7 كىلومېتىر. چۈكۈندى تۈزلەڭلىك. بۇ كەنتىدىن دامكۇ يېزىسىنىڭ پۇناق كەنتىگە بارىدىغان بىر ئېرىق بولغانلىقتىن، بۇ كەنتىنىڭ نامى پۇناق ئېرىق دەپ ئاتالغان. نوپۇسى 327. تېرىلغۇ يېرى 1364 مو. بۇغداي قۇناق، پاختا، پىلە چىقىدۇ.

تەبىئى كەنتە

ئۆستەڭ ئوچچى

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ شىمالغا جايلاشقان. تۈزلىنىپ ئارلىغى 4.7 كىلومېتىر. چۈكۈندى تۈزلەڭلىك. رىۋايەت قىلىنىشىچە: ئىلگىرى بىر ئېرىقنىڭ ئاخىرقى ئوختىسى مۇشۇ يەردە توختىغانلىقتىن، بۇ كەنتىنىڭ نامى ئۆستەڭ ئوچچى دەپ ئاتالغان. نوپۇسى 410. تىرىلغۇ يېرى 1492 مو. دىخانچىلىق ئاساس. بۇغداي، قۇناق، پاختا، قۇغۇن-تاۋۇز پىلە قاتارلىقلار چىقىدۇ.

تەبىئى كەنتە

ھاڭگىرىتلىق ئۆستەڭ

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ شىمالغا جايلاشقان. تۈزلىنىپ ئارلىغى 4.8 كىلومېتىر. رىۋايەت قىلىنىشىچە: ئىلگىرى پۇمچىك، زومگەرلەر بۇ جايىنىڭ يەر-زىمىن ۋە ئېرىق-ئۆستەڭلىرىنى ئىگەللەۋالغان. ھەمدە نۇرغۇن ھاڭگىرىت باققان. شۇنىڭغا ئاساسەن، بۇ جايىنىڭ نامى ھاڭگىرىتلىق ئۆستەڭ دەپ ئاتالغان. نوپۇسى 406. تىرىلغۇ يېرى 1518 مو. دىخانچىلىق ئاساس. بۇغداي، قۇناق، پاختا، قۇغۇن-تاۋۇز چىقىدۇ.

سالجىلىق كەنت كومىتېتى

تۇرۇشلۇق ئورنى: سالجىلىق كەنتىدە.

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ غەربىگە جايلاشقان. تۈزلىنىپ ئارلىغى 4.1 كىلومېتىر. چۈكۈندى تۈزلەڭلىك. جەنۇبى چىرا-كىرىيە تاشيولى بىلەن تۇتۇشۇدۇ. تۇرۇشلۇق ئورنى سالجىلىق كەنتىنىڭ نامى بىلەن ئاتالغان. تەۋەلىكىدە 1 تەبىئى كەنت بار. نوپۇسى 245. تىرىلغۇ يېرى 849 مو. ئوتلاق كۆلى 97 مو. قۇناق، بۇغداي، پاختا قاتارلىقلار چىقىدۇ.

تەبىئى كەنتە

سالجىماق

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ غەربىگە جايلاشقان تۈزلىنىپ ئارلىغى 4.1 كىلومېتىر. چۈكۈندى تۈزلەڭلىك. جەنۇبى چىرا-كىرىيە تاشيولى بىلەن تۇتۇشۇدۇ. ئىلگىرى بۇ جاي قۇمۇشلۇق بۇلۇپ سالجا (بىر خىل قۇرت) ناھايىتى كۆپ بولغانلىقتىن، كەنتىنىڭ نامى سالجىلىق دەپ ئاتالغان.

نوپۇسى 245. تىرىلغۇ يېرى 849 مو. بۇغداي، قۇناق، پاختا چىقىدۇ.

تاغۇلۇئا ئورمانچىلىق مەيدانى

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ شەرقى جەنۇبىغا جايلاشقان. تۈزلىنىپ ئارلىغى 4.2 كىلومېتىر. ئويغۇرچە "تارزاكو" دىگەن مەنىدە. ئىلگىرى بۇ جايدا ناھايىتى تارىززاكو (غۇلۇئا) بولغانلىقتىن بۇ جايىنىڭ نامى تاغۇلۇئا دەپ ئاتالغان. نوپۇسى 83. تىرىلغۇ يېرى 221 مو. ئورمانچىلىقنى ئاساس قىلىپ، كۈچەت يېتىشتۈرىدۇ.

يېزا باشقۇرغان مەيدان

قاراسۇ ئامبىرى باشقۇرۇش پونكىتى

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ جەنۇبىغا جايلاشقان. تۈزلىنىپ ئارلىغى 7 كىلومېتىر. تۇرۇشلۇق ئورنى قارا سۇ ئامبىرىدا بولغانلىقتىن، قارا سۇ ئامبىرى باشقۇرۇش پونكىتى دەپ نام بېرىلگەن. نوپۇسى 295. تىرىلغۇ يېرى 1027 مو. دىخانچىلىق ئاساس. بۇغداي، قۇناق، پاختا چىقىدۇ.

سالجىلىق تارماق ئورمانچىلىق مەيدانى

يېزا باشقۇرغان مەيدان

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ غەربىگە جايلاشقان. تۈزلىنىپ ئارلىغى 4.8 كىلومېتىر. چۈكۈندى تۈزلەڭلىك. جەنۇبى چىرا- كىرىيە تاشيولى بىلەن تۇتۇشۇدۇ. ئىلگىرى بۇ جاي قۇمۇشلۇق بۇلۇپ، سالجا (بىر خىل قۇرۇت) ناھايىتى كۆپ بولغانلىقتىن، سالجىلىق دەپ ئاتىلىپ كەلگەن. نوپۇسى 63. ئورمان يېرى 195 مو. تېرەك، جىگدە، ئۈزۈم، بۇغداي، قۇناق تىرىلىدۇ.

دامىكۇ يېزىسىنىڭ ئومۇمى ئەھۋالى

دامىكۇ يېزىسى چىرا ناھىيە بازىرىنىڭ شەرقىگە، چىرا-كىرىيە تاشيولىنىڭ ئىككى تەرىپىگە جايلاشقان. ناھىيە بازىرىغىچە بولغان تۈزلىنىپ ئارلىغى، 24 كىلومېتىر كىلىدۇ. جەنۇبى نۇرى يېزىسى بىلەن، شىمالى ئاقسۇۋىلايىتىنىڭ شايار ناھىيىسى بىلەن تۇتۇشىدۇ. غەربى گۇلاخما يېزىسى بىلەن چىگرىلىنىدۇ. شەرقى كىرىيە ناھىيە قارىقەر يېزىسى بىلەن خوشنا، جەنۇبىدىن شىمالغا ئۇزۇنلىغى تەخمىنەن 268.6 — 321.3 كىلومېتىر، شەرقتىن غەربكە كەڭلىكى تەخمىنەن 3.2 — 31.5 كىلومېتىر كىلىدۇ. ئومۇمى يەر مەيدانى 6206 كىۋادىرات كىلومېتىر. تەۋەلىگىدە 15 كەنت كومىتېتى، 30 تەبىئى كەنت، 3834 ئائىلە، 14709 نۇپۇس بار. بۇنىڭدىن ئۇيغۇر مىللىتى 3827 ئائىلە، 14644 نوپۇس، خەنزۇ مىللىتى 7 ئائىلە، 65 نۇپۇس.

دامىكۇ يېزىسىنىڭ تۇرۇشلۇق ئورنى چۇقاباش كەنتىدە. دامىكۇ يېزىسى نامىنىڭ پەيدا بۇلۇش تارىخى ۋە ئۇنىڭ مەنىسى توغرىسىدا خىلمۇ-خىل قاراشلار بار. بۇنىڭغا ھىچقانداق ئاساس يوق. ئېيتىشلارغا قارىغاندا، دامىكۇ دىگەن بۇ جاي خۇتەندىن تەخمىنەن 40 يىل كېيىن ئىسلام دىنىغا كىرگەن. ”دىكىو“ دىگەن مەنىدە. دامىكۇ دىگەن سۆزنىڭ يەنە بىر تەلەپپۇزى ”دۇمۇكۇ“ بۇلۇپ ”ئىككى ئالتۇن مۇكا“ دىگەن مەنىدە. ”دۇمۇكۇ“ دىگەن سۆز يەر شەكلى ئەگرى تۇقاي دىگەن مەنىدە. دىگەن سۆزلەر بار. يەنە بىر رىۋايەتتە ئىيتىلىشىچە: بۇنىڭدىن تەخمىنەن 150 يىل بۇرۇن بۇرۇنقى دامىكۇنىڭ ئورنى ھازىرقى دامىكۇنىڭ شىمالى تەرىپىدە بۇلۇپ، 40 كىچە كۈندۈز دەھشەتلىك بۇران چىقىپ ئېتىزلا ۋە ھويلا ئاراملار قۇمىنىڭ ئاستىدا قىلىپ، ئاھالىلارنىڭ ھايات كۈچۈرۈشىگە ئامال بولماي، ھازىرقى ئورنىغا كۆچۈپ كېلىپ، بوز يەر ئىچىپ يۇرتىنى يىڭىۋاشتىن گۈللەندۈرگەن. ئۇ ۋاقىتتا دامىكۇ قىدىمقى كىرىيە دۆلىتىگە قارايدىكەن، كىرىيە خانى يوتكىلىش خەرىتىسىنى كۈرۈپ ساپ شاخمات تاختىسىگە ئوخشايدىكەن (ئۇيغۇرچە دامىكۇ) دەپتۇ، شۇنىڭ بىلەن دامىكۇ دەپ ئاتىلىپ قالغان ئىكەن دىگەن سۆزلەر بار. مىنگونىڭ 33-يىلى باۋ، جا تۇزۇمى ئورنۇ تۇلۇپ، دامىكۇنىڭ تۇرۇشلۇق ئورنى بادى بازىرى، يېزىلىرى خۇمىن يېزىسى بولغان. 1949-يىلى ئازات بولغاندىن كېيىن 4-رايون بۇلۇپ ئايرىلغان. 1959-يىلى خەلق گۇمۇشلىشىش ۋاقتىدا، دامىكۇ گۇمۇشى دەپ نام بېرىلگەن، 1984-يىلى دامىكۇ يېزىسى دەپ ئۆزگەرتىلدى.

بۇ يېزا كوئىنلۇن تىغىنىڭ شىمالى گىرىۋىكى، تەكلىماكان قۇملۇغى نىڭ جەنۇبى ياقىسىدىكى چۈكۈندى تۈزلەڭلىككە جايلاشقان. يەر تۈزۈلۈشى شەرقى جەنۇبتىن غەربى شىمالغا يانتۇ. ئوكۇلۇنى %300.1، تۇرۇشلۇق ئورنىنىڭ دىڭىز يۈزىدىن ئىگىزلىكى 1386 مېتىر. شىمالى قىسمىنىڭ دىڭىز

يۈزىدىن ئىگىزلىكى 1101 مېتىر، جەنۇبى قىسمىنىڭ دىڭىز يۈزىدىن ئىگىزلىكى 1600 مېتىر، ئوتتۇرىچە ئىگىزلىكى 1370 مېتىر كېلىدۇ. ھاۋا كىلىماتى مۇتىدىل، قورغاق، ئوتتۇرىچە تېمپېراتۇرىسى 11.7°C ، ئەڭ سۇغاق بولغاندا 1°C - ئايدىكى ئوتتۇرىچە تېمپېراتۇرىسى نۆلدىن تۈۋەن 6°C ، چىكىگە يەتكەن ئەڭ تۈۋەن تېمپېراتۇرىسى نۆلدىن تۈۋەن 23.9°C ، ئەڭ ئىسسىق بولغان 7°C - ئايدىكى ئوتتۇرىچە تېمپېراتۇرىسى 25°C ، چىكىگە يەتكەن ئەڭ يۇقىرى تېمپېراتۇرىسى 41.9°C ، ئوتتۇرىچە يىللىق ھۆل يېغىن مىقدارى 33.2 مىللىمېتىر. يىللىق قىروسىز مەزگىلى 209 كۈن، قۇياش نۇرى يىتەرلىك. كۈننىڭ يۇرۇتۇش ۋاقتى ئۇزۇن. كىچە بىلەن كۈندۈز ئوتتۇرىسىدىكى تېمپېراتۇرا پەرقى چوڭ بۇلۇپ، دىخانىچىلىق زىرائەتلىرىنىڭ ئۈسۈشگە ۋە نور، ئىسغىلىق بايلىغىنى ماددىغا ئايلاندۇرۇپ پايدىلىنىشقا پايدىلىق.

ياۋايى ھايۋانلاردىن تۈلكە، ياۋا چوشقا، ياۋا توشقان، ياۋايى ئۈسۈملۈكلەردىن قۇمۇش، يۇلغۇن، يەر مەرىسى، چۈچۈكبۇيا بار. يەرلىك ئالاھىدە مەھسۇلاتى پىلە، ئالما، نەشپۈت، قوغۇن، تاۋۇز.

سۇ بايلىغى مول، يېزا تەۋەسىدە 3 تەبىئىي بۇلاق جىلغىسى بۇلۇپ يىمىل بۇيى سۇ توختىمايدۇ.

پەسىللىك 2 كەلكۈن جىلغىسى بار. 3 بۇلاق جىلغىسىنىڭ بىرىسى دامكۇ ئېقىن، ئۇزۇنلىغى 23 كىلومېتىر، ئوتتۇرىچە كەڭلىكى 150 مېتىر. جىلغىنىڭ ئىچىدە 40 دىن ئارتۇق چوڭ-كىچىك بۇلاق بار. ھەمدە بو ئېقىنغا جەڭگىۋار ئۆستەڭنىڭ سۈيى قۇيۇلۇپ، ئىقىم مىقدارى 0.775 كوپمېتىر/سكۈنت قا، يىللىق نورمال ئىقىم مىقدارى 44 مىليون كوپمېتىرغا يېتىدۇ. سۇغۇرۇ-لۇدىغان كۈلەم 50 مىڭ مو. ئىككىنچىسى دامكۇ يا، ئومۇمى ئۇزۇنلىغى 27 كىلومېتىر، ئوتتۇرىچە كەڭلىكى 150 مېتىر، ياننىڭ ئىچىدە 20 دانە چوڭ-كىچىك بۇلاق بار. ئىقىم مىقدارى 0.25 كوپمېتىر/سكۈنت. يىللىق نورمال ئىقىم مىقدارى 3 مىليون 600 مىڭ كوپمېتىر. سۇغۇرۇلىدىغان كۈلەم 15 مىڭ مو، ئۈچىنچىسى پۇناق يا، ئۇزۇنلىغى 25 كىلومېتىر. ئوتتۇرىچە كەڭلىكى 150 مېتىر. ئىقىم مىقدارى 0.75 كوپمېتىر/سكۈنت، يىللىق نورمال ئىقىم مىقدارى 7 مىليون 400 مىڭ كوپمېتىر، سۇغۇرۇلۇدىغان كۈلەم 25 مىڭ مو. يىللىق ئېقىن بىلەن تۈز ئېقىن پەسىللىك كەلكۈن جىلغىسى بولۇپ ئومۇمى ئۇزۇنلىغى 109 كىلومېتىر، ئوتتۇرىچە ئىقىم مىقدارى 0.54 كوپمېتىر/سكۈنت. سۇ ئىنشائات ئەسلىھەلىرى بىر قەدەر ياخشى، ئاساسى جەھەتتىن يۇرۇشلۇشۇپ بولدى. 1960-يىلىدىن باشلاپ جەڭگىۋار ئۆستەڭ، دام-كۇغۇل ئوق ئۆستەڭ، تارماق ئۆستەڭ، 1-2-3-ئوق ئۆستەڭ، تارماق ئىرىق، يان ئىرىق سۇغۇرۇش ئېرىقلىرى ياسىلىپ، سۇغۇرۇش تورلىرى شەكىللەندى. مول ھۇسۇل سۇ ئامبىرى، پۇناق سۇ ئامبىرى قارىمان سۇ ئامبىرى، چىگىلىك يا سۇ ئامبىرى ياسىلىپ قىش پەسىلىدە سۇ چىقىلىدۇ. كىچىك تىپتىكى بۇ سۇ ئىنشائات ئەسلىھەلىرى ئارقىلىق 70 مىڭ مودىن ئارتۇق يەرلەر كۈكەرتىلىدۇ.

بۇ سۇ ئىنشائات ئەسلىھەلىرى ئاساس قىلىدۇ. ئازاتلىقتىن بۇيان دىخانىچىلىق، ئورمانچىلىق، چارۋىچىلىق ئىشلەپچىقىرىشى زور دەرىجىدە تەرەققى قىلدى. ئازاتلىقنىڭ دەسلەپكى مەزگىلىدىكى تىرىلغۇ كۈلىمى 45456 مو، ئومۇمى مەھسۇلاتى 7 مىليون 915 مىڭ جىڭ بۇلۇپ،

1984 - يىلى غا كەلگەندە تىرىلغۇ يەر كۆلىمى 71 مىڭ مو غا يەتتى. 28550 مو بۇغداي تىرىلىپ، مەھسۇلاتى 8 مىليۇن 503 مىڭ 422 جىڭ غا، 16011 مو قۇناق تىرىلىپ، مەھسۇلاتى 9 مىليۇن 11012 جىڭغا، 6235 مو كۆشەز تىرىلىپ، مەھسۇلاتى 506 مىڭ جىڭغا، 180 مو مايلىقدان تىرىلىپ مەھسۇلاتى 682 مىڭ جىڭغا يەتتى.

1984 - يىلى دىخانچىلىق ئىشلەپچىقىرىشىدا ئەڭ يۇقىرى رىكۇرنت ياراتتى، ئۇمۇمى مەھسۇلاتى 17 مىليۇن 614 مىڭ جىڭغا يەتتى.

چارۋىچىلىق ئىشلەپچىقىرىشىدا ئەڭ يۇقىرى سەۋىيە ياراتقان 1980 - يىلى يىل ئاخىرىسىدىكى چارۋا قۇتان قالدۇغى 41.614 تۇياققا يەتتى. ئازاتلىقنىڭ دەسلەپكى مەزگىلىدە پۈتۈن يېزا بۇيىچە بار بولغان چارۋا 26482 تۇياق ئىدى. ئۇمۇمى يايلاغ كۆلىمى 519 مىڭ 9 مو بولۇپ، ئۇمۇمى يەر مەيدانىنىڭ %5.58 نى تەشكىل قىلىدۇ. بۇنىڭدىن يازلىق يايلاغ 55650 مو، قىشلىق يايلاغ 463 مىڭ 440 مو، 1984 - يىلى ئاخىرىسىدىكى چارۋا قۇتان قالدۇغى 41614 تۇياققا يەتتى. بۇنىڭ دىن كالا 5183 تۇياق، ئات 205 تۇياق، ئىشەك 6122 تۇياق، قىچىر 19 تۇياق، تۈگە 138 تۇياق، ئەچكۈ 6766 تۇياق، قوي 23181 تۇياق.

ئورمان كۆلىمى 15775 مو بولۇپ، ئۇمۇمى يەر مەيدانىنىڭ %0.078 نى تەشكىل قىلىدۇ. بار بولغان ھەر خىل دەرەخ 4 مىليۇن 243 مىڭ 190 تۈپ.

يېزا باشقۇرغان كارخانىلاردىن يېزا ئىگىلىك ماشىنىلىرىنى رىمۇنت قىلىش كارخانىسى، گىلەم كارخانىسى، ئىلەكتىر ئىستانسىسى، كۈچەت خانى، مۇسلىك باغ، ئۇن زاۋۇدى، بىناكارلىق قۇرۇلۇش ئەتىرىدى بولۇپ، 1984 - يىلىدىكى ئۇمۇمى مەھسۇلات قىممىتى 240.323 يۈەن.

قاتناش تىرانسىپورت ئىشلىرى بىر قەدەر قۇلايلىق بولۇپ، يېزىدا 5 ئاپتوموبىل، 73 دانە چوڭ ۋە ئوتتۇرا تىپتىكى تىراكتۇر، 17 دانە قول تىراكتۇرى بار. بۇ جاي خۇتەندىن كىرىيەگە ئۆتۈدىغان بىر يول بولۇپ، شەرىقتىن كىرىيە، نىيا، غەرىپ تىن خۇتەن، قەشقەر، ئۈرۈمچىگە تۇتۇشۇدۇ. يېزىدا 1 دانە غول يول، 5 دانە تارماق غول يول، 102 يېزا ئىگىلىك ماشىنىلىرى قاتنايدىغان يول بولۇپ، ھەرقايسى كەنتىلەرگە قەدەر تۇتۇشۇدۇ.

مەدىنى مائارىپ، سەھىيە ئىشلىرىنىڭ تەرەققىياتى ناھايىتى تىز بولدى. ھازىر 1 ئوتتۇرا مەكتەپ بار. ئۇقۇتقۇچى - ئىشچى خىزمەتچىسى 48 نەپەر. ئۇقۇغۇچى 594 نەپەر. 15 باشلانغۇچ مەكتەپ بار. ئۇقۇتقۇچى ئىشچى خىزمەتچىسى 107 نەپەر، ئۇقۇغۇچى 1965 نەپەر، ئوتتۇرا مەكتەپ چىرا ناھىيەسى بۇيىچە نوقتىلىق ئوتتۇرا مەكتەپ بولۇپ، خۇتەن ۋىلايىتى ۋە ئاپتونوم رايونى بۇيىچە ئىلغار ئۇرۇن. 1 دانە ئۈستى ئۇچۇق كىنۇخانىسى، 1 دانە رادىئو ئۈزۈلۈ بار. يېزىدا 1 دۇختۇرخانا، 21 نەپەر ئىشچى خىزمەتچى، 40 دانە كىسەل كارۋىتى بار. كەنتىدە لەزدە 17 جايدا ساقلىقنى ساقلاش ئورنى. 33 نەپەر ساقلىقنى ساقلاش خادىمى بار.

قىدىمقى خارابىلاردىن كونا دامىكۇ بولۇپ، يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ شىمالى تەرىپىدىكى 19.1 كىلومېتىر جايغا جايلاشقان. ئورنى تەكلىماكان قۇملۇغى ئىچىدە. ھازىر بۇ جايىنىڭ خارابىلىرى ۋە قۇرۇپ قالغان دەرەخلەر بولۇپ، مۇناسىۋەتلىك ئۇرۇنلاردىن ھىمىشە ئادەم كىلىپ ئارخىلوگىيىلىك تەكشۈرۈش ئېلىپ بارىدۇ.

دامىكۇ يېزىسى ئۆلچەملىك نامى

دامىكۇ يېزىسى

تەپسىلاتى ئومۇمى بايانغا قارالسۇن.

تەبىئى كەنتە

چۇقاباش

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ غەربى جەنۇبىغا جايلاشقان. تۈزلىنىپ ئارلىغى 0.5 كىلومېتىر. ئورنى چۈكۈندى تۈزلەڭلىك. رىۋايەتلەردە ئىيتىلىشچە، چۇقاباش ئىسىملىك بىر كىشى ئەڭ بۇرۇن كۈچۈپ چىقىپ بۇ جايدا ئولتۇراقلاشقان، شۇنىڭغا ئاساسەن چۇقاباش دەپ ئاتىلىپ قالغان ئىكەن. نۇپۇسى 1068، بۇنىڭدىن ئۇيغۇر مىللىتى 1064 نەپەر، خەنزۇ مىللىتى 4 نەپەر، دىخانىچىلىق ئاساس، تىرىلغۇ يىرى 4093 مو، بۇغداي، قۇناق، پاختا، زىرە قاتارلىقلار چىقىدۇ.

داشكۆل كەنت كومىتېتى

تۇرۇشلۇق ئورنى: ئارىلىق كەنتىدە.

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ شەرقى جەنۇبىغا جايلاشقان. تۈزلىنىپ ئارلىغى 1.8 كىلومېتىر. بۇ جايدا بۇرۇن يەر ئاستىدىن سىزىپ چىققان تۈزلۈك سۇلار يىغىلىدىغان بىر دانە داشكۆل بولغان. لىقتىن، داشكۆل دەپ ئاتالغان. تەۋەلىگىدە 3 تەبىئى كەنتە بار. نۇپۇسى 901 نەپەر، دىخانىچىلىق ئاساس. تىرىلغۇ يىرى 4221 مو، يايلاق چارۋا سىغىمچانلىغى 3000 تۇياق، بۇغداي، قۇناق، پاختا چىقىدۇ. ئالاھىدە مەھسۇلاتى قوغۇن، تاۋۇز.

تەبىئى كەنتە

ئارىلىق

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ شەرقى جەنۇبىغا جايلاشقان. تۈزلىنىپ ئارلىغى 1.8 كىلومېتىر. چۈكۈندى تۈزلەڭلىك، دامىكۇ يا بىلەن پۇناق يانىڭ ئارلىغىغا جايلاشقانلىقتىن ئارىلىق دەپ ئاتالغان. نۇپۇسى 112 نەپەر، تىرىلغۇ يىرى 443 مو، دىخانىچىلىق ئاساس، بۇغداي، قۇناق، پاختا تىرىلىدۇ.

تەبىئى كەنتە

قارا كۈتەك

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ شەرقى جەنۇبىغا جايلاشقان. تۈزلىنىپ ئارلىغى 3.4 كىلومېتىر. چۈكۈندى تۈزلەڭلىك. ئىلگىرى بۇ جايىنى ئاچقاندا يەردىن يۇلغۇننىڭ بىر دانە قارا كۈتەكى چىققانلىقتىن، قارا كۈتەك دەپ ئاتىلىپ كەلگەن. نۇپۇسى 114 نەپەر، تىرىلغۇ يىرى 444 مو، دىخانىچىلىق ئاساس، بۇغداي، قۇناق پاختا تىرىلىدۇ.

تەبىئى كەنتە

ئوتتۇرىدىكى داشكۆل

يېزا تۇرۇشلۇق جاينىڭ جەنۇبىغا جايلاشقان. تۈزلىنىپ ئارلىغى 2.9 كىلومېتىر. چۈكۈندى تۈزلەڭلىك. بۇ جاي ئىلگىرى قۇمۇشلۇق بۇلۇپ ئوتتۇرىسىدا بىر دانە داشكۆل بولغانلىقتىن، ئوتتۇرىدىكى داشكۆل دەپ ئاتالغان. نوپۇسى 229 نەپەر، تىرىلغۇ يېرى 1064 مو. دىخانچىلىق ئاساس، ئورمانچىلىق قۇشۇمچە. بۇغداي، قۇناق، پاختا ۋە ھەر خىل كۈچەت تىرىلىدۇ.

چارۋىچىلىق نوقتىسى

كۆك ئېقىن بېشى

يېزا تۇرۇشلۇق جاينىڭ شەرقى جەنۇبىغا جايلاشقان. تۈزلىنىپ ئارلىغى 7.7 كىلومېتىر. بۇ جاي بۇلاق سۈيى ئاقىدىغان ئېقىن بولغانلىقتىن، كۆك ئېقىن بېشى دەپ ئاتالغان. يايلاق چارۋا سىغىمچانلىغى 150 تۇياق.

چارۋىچىلىق نوقتىسى

يۇلغۇنلۇق

يېزا تۇرۇشلۇق جاينىڭ جەنۇبىغا جايلاشقان. تۈزلىنىپ ئارلىغى 6.7 كىلومېتىر. چۈكۈندى تۈزلەڭلىك. بۇ يايلاغ دا يۇلغۇن كۆپ بولغانلىقتىن يۇلغۇنلۇق دەپ ئاتالغان. ئەتىيازلىق يايلاق كۈلمى 700 مو، يۇلغۇن، قۇمۇش، قاتارلىقلار ئۈسۈدۈ. يىلىغا 60 مىڭ جىڭ قۇرۇق قۇمۇش يىغىۋالغىلى بۇلۇدۇ.

چارۋىچىلىق نوقتىسى

قارا كىچىگ

يېزا تۇرۇشلۇق جاينىڭ جەنۇبىغا جايلاشقان. تۈزلىنىپ ئارلىغى 7.3 كىلومېتىر. چۈكۈندى تۈزلەڭلىك. بۇ يايلاغدا ئادەم ۋە ھايۋانلار ماڭىدىغان بىر دانە يول (كىچىگ) بولغاچقا، قارا كىچىگ دەپ ئاتالغان. ئەتىيازلىق يايلاغ، كۈلمى 600 مو، قۇمۇش، يۇلغۇن قاتارلىقلار ئۈسۈدۈ.

چۇقاباش كەنت كومىتېتى

تۇرۇشلۇق ئورنى: چۇقاباش كەنتىدە.

يېزا تۇرۇشلۇق جاينىڭ غەربى جەنۇبىغا جايلاشقان. تۈزلىنىپ، ئارلىغى 0.5 كىلومېتىر. چىرا كىرىيە تاشيۇلىنى كىسىپ ئۈتۈدۇ. تۇرۇشلۇق ئورنى چۇقاباش كەنتىنىڭ نامى بىلەن ئاتالغان. تەۋەلىگىدە 1 تەبىئى كەنتە بار. نوپۇسى 1068 نەپەر، بۇنىڭدىن ئۇيغۇر مىللىتى 1064 نەپەر، خەنزۇ مىللىتى 4 نەپەر، دىخانچىلىق ئاساس، تىرىلغۇ يېرى 4093 مو، بۇغداي، قۇناق، پاختا تىرىلىدۇ.

قاشتوغراق كەنت كومىتېتى

تۇرۇشلۇق ئورنى: قاشتوغراق كەنتىدە.

يېزا تۇرۇشلۇق جاينىڭ شەرقىگە جايلاشقان، تۈزلىنىپ ئارلىغى 1.1 كىلومېتىر. ئورنى چىرا-كىرىيە تاشيۇلىنىڭ ئىككى تەرىپىدە. شەرقى دامكۇيا بىلەن تۇتۇشۇدۇ. تۇرۇشلۇق ئورنى قاشتوغراق كەنتىنىڭ نامى بىلەن ئاتالغان. تەۋەلىگىدە 1 تەبىئى كەنتە بار. نوپۇسى 770 نەپەر، دىخانچىلىق ئاساس، تىرىلغۇ يېرى 2268 مو، بۇغداي، قۇناق، پاختا تىرىلىدۇ. ئالاھىدە مەھسۇلاتى ئۇرۇك، زىرە.

تەبىئى كەنتە

قاشتوغراق

يېزا تۇرۇشلۇق جاينىڭ شەرقىگە جايلاشقان. تۈزلىنىپ ئارلىغى 1.1 كىلومېتىر. چىرا-كىرىيە

تاشيولىنىڭ ئىككى تەرىپىگە جايلاشقان. ئىلگىرى بۇ جايدىكى ياننىڭ قاسنىدا توغراق دەرەخلىرى بولغانلىقتىن، قاشتوغراق دەپ ئاتالغان. نوپۇسى 770 نەپەر. بۇغداي، قۇناق، پاختا، تىرىلىدۇ. ئالاھىدە مەھسۇلاتى ئۈرۈك، زىرە.

ئېلەك ئۆستەك كەنت كومىتېتى

تۇرۇشلۇق ئورنى: ئېلەك ئۆستەك كەنتىدە.

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ شەرقى شىمالغا جايلاشقان. تۈزلىنىپ ئارلىغى 1.4 كىلومېتىر. چۈكۈندى تۈزلەڭلىك. تۇرۇشلۇق ئورنى ئېلەك ئۆستەك كەنتىنىڭ نامى بىلەن ئاتالغان. تەۋەلىكىدە 1 تەبىئى كەنت بار. نوپۇسى 851 نەپەر، دىخانىچلىق ئاساس، تىرىلغۇيىرى 2906 مو، يايلاق كۆلىمى 800 مو، بۇغداي، قۇناق پاختا زىرە تىرىلىدۇ.

ئېلەك ئۆستەك تەبىئى كەنتە

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ شەرقى شىمالغا جايلاشقان. تۈزلىنىپ ئارلىغى 1.4 كىلومېتىر. چۈكۈندى تۈزلەڭلىك، رىۋايەتلەردە ئىيتىلىشىچە، بۇنىڭدىن تەخمىنەن 300 يىل بۇرۇن كونا دامكۇدىن كۈچۈپ چىققان كىشىلەر مۇشۇ جايدىكى بىر ئېلەك (چىلغا) نىڭ ئىككى بۇيىدا ئولتۇراقلىشىپتۇ. شۇنىڭغا ئاساسەن ئېلەك ئۆستەك دەپ ئاتىلىپ قالغان ئىكەن. نوپۇسى 851 نەپەر، دىخانىچلىق ئاساس، تىرىلغۇيىرى 2906 مو، يايلاق كۆلىمى 800 مو، قۇناق، پاختا، زىرە تىرىلىدۇ.

گۈل تېرىغان كەنت كومىتېتى

تۇرۇشلۇق ئورنى: گۈل تېرىغان كەنتىدە.

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ غەربى شىمالغا جايلاشقان. تۈزلىنىپ ئارلىغى 1.7 كىلومېتىر. چۈكۈندى تۈزلەڭلىك، تۇرۇشلۇق ئورنى گۈل تېرىغان كەنتىنىڭ نامى بىلەن ئاتالغان. تەۋەلىكىدە 2 تەبىئى كەنت بار. نوپۇسى 1260 نەپەر تىرىلغۇيىرى 4105، مو، يايلاق چارۋا سىغىمچانلىغى 1000 تۇياق، دىخانىچلىق ئاساس، بۇغداي، قۇناق، پاختا، يۇڭ، تىرە قاتارلىق چارۋا مەھسۇلاتلىرى چىقىدۇ. ئالاھىدە مەھسۇلاتى قۇغۇن، تاۋۇز.

تەبىئى كەنتە

گۈل تېرىغان

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ غەربى شىمالغا جايلاشقان. تۈزلىنىپ ئارلىغى 1.7 كىلومېتىر. چۈكۈندى تۈزلەڭلىك، رىۋايەتلەردە ئىيتىلىشىچە، كونا دامكۇدىن كۈچۈپ كىلىپ ئولتۇراقلاشقان ئاھالىلار بۇ يەرگە بىر دانە مېچىت ياساپتۇ، ھەمدە مېچىتنىڭ ئىشىكىنىڭ ئۈستىگە گۈل تىرىپتۇ، شۇنىڭغا ئاساسەن بۇ جايىنىڭ نامى گۈل تېرىغان دەپ ئاتىلىپ قاپتۇ. نوپۇسى 1088 نەپەر، دىخانىچلىق ئاساس، تىرىلغۇيىرى 3735 مو، بۇغداي، قۇناق، پاختا تىرىلىدۇ. ئالاھىدە مەھسۇلاتى ئۈرۈك، زىرە.

تەبىئى كەنتە

قالاق

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ غەربى شىمالغا جايلاشقان. تۈزلىنىپ ئارلىغى 2.7 كىلومېتىر. چۈكۈندى تۈزلەڭلىك. بۇ يەردە بۇرۇن توغراق كۆپ بولۇپ، كىشىلەر توغراقنىڭ شىخى

بىلەن سىمۋەت تۇقۇغانلىقتىن تاللىق دەپ ئاتالغان. نوپۇسى 172 نەپەر. دىخانچىلىق ئاساس، تىرىلغۇيىرى 370 مو، بۇغداي، قۇناق، پاختا تىرىلىدۇ.

چارۋىچىلىق نوقتىسى

لەڭگەر سىرىق

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ شەرقىگە جايلاشقان. تۈزلىنىپ ئارلىغى 8.1 كىلومېتىر، دۆڭلۈك جاڭگال، بۇ جايدا قۇمۇش كۆپ بۇلۇپ كۆز پەسلىدە قۇمۇشلار سىرىق رەڭگە كىرىدۇ، ھەمدە بۇ جايدا يۇلۇچىلار قۇندىغان لەڭگەر بار، شۇنىڭغا ئاساسەن لەڭگەر سىرىق دەپ ئاتىلىپ كەلگەن. يايلاق چارۋا سىغىمچانلىغى 1005 تۇيۇق. قۇمۇشلۇق جاڭگال بۇلۇپ، توشقان قاتارلىق ياۋايى ھايۋانلار بار.

چوڭكۆل كەنت كومىتېتى

تۇرۇشلۇق ئورنى: چوڭكۆل كەنتىدە.

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ شەرقى شىمالغا جايلاشقان. تۈزلىنىپ ئارلىغى 2.6 كىلومېتىر. تۇرۇشلۇق ئورنى چوڭكۆل كەنتىنىڭ نامى بىلەن ئاتالغان. تەۋەلىگىدە 3 تەبىئىي كەنت بار. نوپۇسى 1277 نەپەر، دىخانچىلىق ئاساس، تىرىلغۇيىرى 5300 مو، يايلاق چارۋا سىغىمچانلىغى 3500 تۇيۇق. بۇغداي، قۇناق، پاختا يۇڭ، تىرە، گۆش قاتارلىق چارۋا مەھسۇلاتلىرى چىقىدۇ.

تەبىئىي كەنتە

چوڭكۆل

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ شەرقى شىمالغا جايلاشقان. تۈزلىنىپ ئارلىغى 2.6 كىلومېتىر. چۈكۈندى تۈزلەڭلىك، بۇ يەرنىڭ يەر تۈزۈلۈشى كۆلىدەك پەس بولغانلىقتىن چوڭكۆل دەپ ئاتالغان. نوپۇسى 483 نەپەر، تىرىلغۇيىرى 2027 مو، دىخانچىلىق ئاساس، بۇغداي، قۇناق، پاختا تىرىلىدۇ.

تەبىئىي كەنتە

شور كۆل

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ شەرقى شىمالغا جايلاشقان. تۈزلىنىپ ئارلىغى 3.5 كىلومېتىر. چۈكۈندى تۈزلەڭلىك. ئىلگىرى بۇ جايىنىڭ يەر تۈزۈلۈشى پەس بولغانلىقتىن شور سۈلىرى يىغىلىپ قالغاچقا، شور كۆل دەپ ئاتىلىپ كەلگەن. نوپۇسى 250 نەپەر، دىخانچىلىق ئاساس، تىرىلغۇيىرى 815 مو، بۇغداي قۇناق، پاختا تىرىلىدۇ.

تەبىئىي كەنتە

چاڭگى ئېرىق

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ شەرقى شىمالغا جايلاشقان. تۈزلىنىپ ئارلىغى 3.6 كىلومېتىر. چۈكۈندى تۈزلەڭلىك. ئىلگىرى مۇشۇ يەردىكى بىر ئېرىقنىڭ ئىككى تەرىپىدە ئولتۇراقلاشقان كۆپ قىسىم ئادەملەرنىڭ لەقىمى چاڭگى بولغاچقا، چاڭگى ئېرىق دەپ ئاتالغان. نوپۇسى 514 نەپەر، دىخانچىلىق ئاساس، تىرىلغۇ يىرى 2463 مو، بۇغداي، قۇناق، پاختا تىرىلىدۇ.

چارۋىچىلىق نوقتىسى

قارا دۆڭ

يېزىنىڭ شەرقى شىمالغا جايلاشقان. تۈزلىنىپ ئارلىغى 7.9 كىلومېتىر. چۈكۈندى تۈزلەڭلىك، بۇ جاي دۆڭلۈكنىڭ ئارىسى بۇلۇپ، توغراق ۋە يۇلغۇنلارنىڭ يۇپۇر ماقلىرى دۆڭنىڭ تۈپىسىدا كۆمۈلۈپ قارىداپ كەتكەنلىكتىن، قارا دۆڭ دەپ ئاتالغان. بۇ يەردىكى يايلاق كۆلىمى 1200 مو

كىلىدۇ. پەسىللىك يايلاق. توغراق، يۇلغۇن ۋە ھەرخىل ئۈسۈملۈك لەر ئۈسۈدۇ.

توغراق مازار چارۋىچىلىق نوقتىسى

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ شەرقى شىمالغا جايلاشقان. تۈزلىنىپ ئارلىغى 7.9 كىلومېتىر. بۇ جايدا. توغراقلىق بىر مازار بولغانلىقتىن توغراق مازار دەپ ئاتالغان. چارۋا سىغىمچانلىغى 500 تۇياق. توغراق قۇمۇش قاتارلىقلار بار.

شور خانا كەنت كومىتېتى

تۇرۇشلۇق ئورنى: شور خانا كەنتىدە.

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ شىمالغا جايلاشقان. تۈزلىنىپ ئارلىغى 4.2 كىلومېتىر. چۈكۈندى تۈزلەڭلىك، تۇرۇشلۇق ئورنى شور خانا كەنتىنىڭ نامى بىلەن ئاتالغان. تەۋەلىكىدە 2 تەبىئىي كەنتە بار. نوپۇسى 1326 نەپەر، تىرىلغۇيىرى 7503 مو، يايلاق چارۋا سىغىمچانلىغى 3000 تۇياق، دىخانچىلىق ئاساس، بۇغداي، قۇناق، پاختا تىرىلىدۇ. ئالاھىدە مەھسۇلاتى قۇغۇن، تاۋۇز.

تەبىئىي كەنتە

شور خانا

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ شىمالغا جايلاشقان. تۈزلىنىپ ئارلىغى 4.2 كىلومېتىر. چۈكۈندى تۈزلەڭلىك، راۋايەتلەردە ئىيتىلىشىچە، ئىلگىرىكى زاماندا ئىسلام ئەسكەرلىرى ئۆزلىرىنىڭ ئوق دارىلىرىنى تۇلۇقلاش يۈزىسىدىن مۇشۇ جايغا بىر دانە ئۆي سىلىپ، دۆڭ تۈپىسى ۋە شورنى ئارىلاشتۇرۇپ قايناتقان ئىكەن، شۇنىڭغا ئاساسەن كىشىلەر شور خانا دەپ ئاتاپ كەلگەن. نوپۇسى 1023 نەپەر، دىخانچىلىق ئاساس، تىرىلغۇيىرى 6203 مو، بۇغداي، قۇناق، پاختا تىرىلىدۇ.

تەبىئىي كەنتە

شۈمتۇقاي

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ شىمالغا جايلاشقان، تۈزلىنىپ ئارلىغى 4.9 كىلومېتىر. چۈكۈندى تۈزلەڭلىك، رىۋايەتلەردە ئىيتىلىشىچە، بۇ جايدا بۇرۇن بىر ئەگىرى تۇقاي ئېرىق بۇلۇپ، بۇ ئېرىقلار ياركىتىپ، بۇ يەردىكى كىشىلەر ھىمىشە يەر زىمىنلىرىنى كۈكەرتەلمىگەن، شۇنىڭغا ئاساسەن، شۈمتۇقاي دەپ ئاتىلىپ كەلگەن. نوپۇسى 302 نەپەر. دىخانچىلىق ئاساس، تىرىلغۇيىرى 1300 مو، بۇغداي، قۇناق، پاختا تىرىلىدۇ.

پارچە كەنت كومىتېتى

تۇرۇشلۇق ئورنى: قاپاق توغراق كەنتىدە.

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ شىمالغا جايلاشقان. تۈزلىنىپ ئارلىغى 4.1 كىلومېتىر. بۇرۇن يەر زىمىنلىرى تارقاق بولغاچقا پارچە كەنت دەپ ئاتالغان. تەۋەلىكىدە 2 تەبىئىي كەنتە بار. نوپۇسى 967 نەپەر، تىرىلغۇيىرى 4901 مو، يايلاق چارۋا سىغىمچانلىغى 752 تۇياق. دىخانچىلىق ئاساس، بۇغداي، قۇناق، پاختا تىرىلىدۇ.

تەبىئىي كەنتە

قاپاق توغراق

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ شىمالغا جايلاشقان، تۈزلىنىپ ئارلىغى 4.1 كىلومېتىر. چۈكۈندى تۈزلەڭلىك، بۇ جايدا بۇرۇن قاپاق توغراق دەرىخى كۆپ بولغاچقا، قاپاق توغراق دەپ ئاتالغان. نوپۇسى 200 نەپەر، دىخانچىلىق ئاساس، تىرىلغۇيىرى 850 مو، بۇغداي، قۇناق پاختا تىرىلىدۇ.

پارچە كەنت

تەبىئى كەنتە

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ شىمالىغا جايلاشقان. تۈزلىنىپ ئارلىغى 3.6 كىلومېتىر. چۈكۈندى تۈزلەڭلىك، يەر زىمىنلىرى تارقاق بولغاچقا، پارچە كەنت دەپ ئاتالغان. نوپۇسى 767، دىخانچىلىق ئاساس، تىرىلغۇيىرى 4051 مو، بۇغداي، قۇناق، پاختا تىرىلىدۇ.

چارۋىچىلىق نوقتىسى

قىلغان مازار

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ شەرقى شىمالىغا جايلاشقان. تۈزلىنىپ ئارلىغى 5 كىلومېتىر. بۇ يەردە بىر مازار بۇلۇپ، كىشىلەر ھىمىشە بۇ يەرگە كىلىپ قۇر ئانىغا ئەرز قىلغاچقا، قىلغان مازار دەپ ئاتالغان. يايلاقنىڭ كۈلىمى 1000 مو كىلىدۇ.

جەشىلىك كەنت كومىتېتى

تۇرۇشلۇق ئورنى: جىگدىلىك كەنتىدە.

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ شىمالىغا جايلاشقان، تۈزلىنىپ ئارلىغى 7.8 كىلومېتىر. چۈكۈندى تۈزلەڭلىك. بۇرۇن بۇ جايدا دەسلەۋى دە بۇغداي تىرىپ بۇغدايلارنى خامانغا چەش ياساپ قويغانلىقتىن، چەشىلىك دەپ ئاتالغان. ئۇيغۇرچە بۇغداي دۇۋۇسى دىگەن مەنىدە. تەۋەلىگىدە 3 تەبىئى كەنتە بار. نوپۇسى 779 نەپەر، دىخانچىلىق ئاساس، تىرىلغۇيىرى 3740 مو، بۇغداي، قۇناق، پاختا، قۇغۇن-تاۋۇز تىرىلىدۇ.

تەبىئى كەنتە

جىگدىلىك

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ شىمالىغا جايلاشقان. تۈزلىنىپ ئارلىغى 7.8 كىلومېتىر. چۈكۈندى تۈزلەڭلىك، ئىلگىرى بۇ جايدا جىگدە دەرىخى كۆپ بولغانلىقتىن جىگدىلىك دەپ ئاتالغان. نوپۇسى 280 نەپەر. دىخانچىلىق ئاساس تىرىلغۇيىرى 1200 مو، بۇغداي، قۇناق، پاختا تىرىلىدۇ.

تەبىئى كەنتە

مەدەكلىك

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ شىمالىغا جايلاشقان. تۈزلىنىپ ئارلىغى 7.7 كىلومېتىر. چۈكۈندى تۈزلەڭلىك، نوپۇسى 223 نەپەر. تىرىلغۇيىرى 1140 مو، دىخانچىلىق ئاساس، بۇغداي، قۇناق، پاختا تىرىلىدۇ. بۇ يەر نامىنىڭ كىلىش تارىخى ۋە مەنىسى ئىنقىلاندى.

تەبىئى كەنتە

باش پۇناق

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ شىمالىغا جايلاشقان. تۈزلىنىپ ئارلىغى 8.1 كىلومېتىر. چۈكۈندى تۈزلەڭلىك، بۇ جاي پۇناق مەھەللە كومىتېتىنىڭ باش تەرىپىگە جايلاشقانلىقتىن، باش پۇناق دەپ ئاتالغان. ئۇيغۇرچە "چۇناق" دىگەن سۆزدىن تۈزگەلگەن. نوپۇسى 205 نەپەر. تىرىلغۇيىرى 920 مو، دىخانچىلىق ئاساس، بۇغداي، قۇناق، پاختا تىرىلىدۇ.

پۇناق كەنت كومىتېتى

تۇرۇشلۇق ئورنى: تار دۆڭ كەنتىدە.

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ شىمالىغا جايلاشقان. تۈزلىنىپ ئارلىغى 7.3 كىلومېتىر. ئىلگىرى بۇ جايىنىڭ زىمىنىنى چۇناق لەقەملىك زومىگەرلەر ئىگەللىۋالغانلىقتىن خەلقلەر ئۇدۇل چۇناق دىشكە جۇرئەت قىلالماي پۇناق دەپ ئاتاپ، بۇ مۇشۇ يەرنىڭ نامى بولۇپ قالغان. تەۋەلىگىدە

4 تەبىئى كەنتە بار. نوپۇسى 918 نەپەر. تىرىلغۇيىرى 2767 مو، يايلاق چارۋا سىغىمچانلىغى 4600 تۇياق، دىخانچىلىق ئاساس، بۇغداي، قۇناق، پاختا تىرىيدۇ. چارۋا مەھسۇلاتلىرى چىقىدۇ.

تەبىئى كەنتە

تاردۆڭ

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ شىمالغا جايلاشقان. تۈزلىنىپ ئارلىغى 7.3 كىلومېتىر. چۈكۈندى تۈزلەڭلىك، بۇ جايدا بۇرۇن بىر دانە ئۇزۇنچاق دۆڭ بولغانلىقتىن، تاردۆڭ دەپ ئاتالغان. نوپۇسى 299 نەپەر، تىرىلغۇيىرى 1100 مو، دىخانچىلىق ئاساس، بۇغداي، قۇناق، پاختا تىرىلىدۇ.

تەبىئى كەنتە

كۆك جىگدە

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ شىمالغا جايلاشقان. تۈزلىنىپ ئارلىغى 7.8 كىلومېتىر. چۈكۈندى تۈزلەڭلىك، ئىلگىرىكى زاماندا بۇ جايدا 3 تۈپ قۇرۇپ قالغان جىگدە بۇلۇپ، قايتىدىن كۆكلەپ ياشارغانلىقتىن، كۆك جىگدە دەپ ئاتالغان. نوپۇسى 248 نەپەر، تىرىلغۇيىرى 965 مو، دىخانچىلىق ئاساس، بۇغداي، قۇناق، پاختا تىرىلىدۇ.

تەبىئى كەنتە

كالى بۇيى

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ شىمالغا جايلاشقان. تۈزلىنىپ ئارلىغى 7.8 كىلومېتىر، چۈكۈندى تۈزلەڭلىك، ئىلگىرى بۇ جايدا بىرقانچە ئائىلىلىك كىشى تۈگمەننىڭ كالىنىڭ بۇيىدا ئولتۇراقلاش-قانلىقتىن، كالى بۇيى دەپ ئاتالغان. نوپۇسى 731 نەپەر، تىرىلغۇيىرى 700 مو، دىخانچىلىق ئاساس، بۇغداي، قۇناق، پاختا تىرىلىدۇ.

تەبىئى كەنتە

قاريمان

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ شىمالغا جايلاشقان. تۈزلىنىپ ئارلىغى 12.3 كىلومېتىر. چۈكۈندى تۈزلەڭلىك، ئىلگىرى كىشىلەر بوز يەر ئاچقاندا ئوت چوپلەرگە ئوت قويغان. كۆيىمگەن يىلتىز-لىرى يىراقتىن قارىغاندا قارا كۈرۈنگەچكە قارىمان دەپ ئاتىلىپ قالغان. نوپۇسى 280 نەپەر. تىرىلغۇيىرى 1200 مو، ئاساسى مەھسۇلاتى بىدە، قوش قەۋەت يايلاق. قۇشۇمچە بۇغداي، قۇناق تىرىلىدۇ.

مالقالغان كەنت كومىتېتى

تۇرۇشلۇق ئورنى: ساراي دۆڭ كەنتىدە.

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ شىمالغا جايلاشقان. تۈزلىنىپ ئارلىغى 10.2 كىلومېتىر. ئىلگىرى بۇ جايدا چارۋا ماللارنى تالايىدىغان بىر خىل ھاشارەت پەيدا بولغاچقا مالتالغان دەپ ئاتالغان، كىيىن يىللارنىڭ ئۆتۈشى بىلەن بۇ سوز مالقالغانغا ئۆزگىرىپ كەتكەن. تەۋەلىگىدە 2 تەبىئى كەنتە بار. نوپۇسى 635 نەپەر، تىرىلغۇيىرى 2380 مو، يايلاق چارۋا سىغىمچانلىغى 2000 تۇياق. دىخانچىلىقنى ئاساس قىلىدۇ. بۇغداي، قۇناق، پاختا تىرىلىدۇ.

تەبىئى كەنتە

ساراي دۆڭ

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ شىمالغا جايلاشقان، تۈزلىنىپ ئارلىغى 10.2 كىلومېتىر. ئورنى تەكلىماكان قۇملۇغىنىڭ جەنۇبى ياقىسى. ئىلگىرى بۇ جايدىكى ئاھالىلارنىڭ ئولتۇراق ئۆيلىرى دۆڭنىڭ ئۈستىگە سېلىنغانلىقتىن، ساراي دۆڭ دەپ ئاتالغان. نوپۇسى 245 نەپەر، دىخانچىلىق

ئاساس، تىرىلغۇيىرى 2000 مو، بۇغداي، قۇناق، پاختا تىرىلىدۇ.

تەبىئى كەنتە

تېرەك ئالدى

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ شىمالىغا جايلاشقان. تۈزلىنىيە ئارلىغى 10 كىلومېتىر. ئورنى تەكلىما-
كان قۇملۇغىنىڭ جەنۇبى ياقىسى، بۇ جايدا بۇرۇن تېرەك بولغانلىقتىن، بۇ كەنتىنىڭ نامى
تېرەك ئالدى دەپ ئاتالغان. نوپۇسى 240 نەپەر، دىخانىچلىق ئاساس، تىرىلغۇيىرى 380 مو،
بۇغداي، قۇناق، پاختا تىرىلىدۇ.

ۋەيران بولغان كەنتە

دوڭغاق مەھەللىسى

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ شىمالىغا جايلاشقان، تۈزلىنىيە ئارلىغى 12.2 كىلومېتىر. تەكلىما-
كان قۇملۇغىنىڭ جەنۇبى ياقىسى، ئىلگىرى بۇ جايدا ئولتۇراقلاشقان كۆپ قىسىم كىشىلەرنىڭ
لەقىمى دۇڭغاق بولغاچقا، دوڭغاق مەھەللىسى دەپ ئاتالغان. ئەسلىدە 3500 مو يېرى بۇلۇپ،
ھازىر بوز يەرگە ئايلىنىپ كەتتى. ئىيتىشلارغا قارىغاندا، بۇنىڭدىن 300 يىل بۇرۇن بۇ جايلار
كەنتە بولۇپ، ئازاتلىقتىن ئىلگىرى 1947-1949-يىللىرى سۇ يېتىشمەسلىك تۈپەيلىدىن
تەدىرىجى مەر ئاغا ئايلانغان، 1958-يىلى سۇ ئۇزۇلۇپ قېلىپ ۋەيران بۇلۇپ، بۇ يەردىكى
ئاھالىلەر ساراي دۆڭ كەنتىگە كۆچۈپ كېلىپ ئولتۇراقلاشقان.

ۋەيران بولغان كەنتە

كونادامكۇ

تەپسىلاتى ئومۇمى بايانغا قارالسۇن.

يىڭى ئۆستەڭ كەنت كومىتېتى

تۇرۇشلۇق ئورنى: يىڭى ئۆستەڭ كەنتىدە.

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ غەربى شىمالىغا جايلاشقان. تۈزلىنىيە ئارلىغى 6.8 كىلومېتىر.
تۇرۇشلۇق ئورنى يىڭى ئۆستەڭ كەنتىنىڭ نامى بىلەن ئاتالغان. ئەۋەلىگىدە 4 تەبىئى كەنتە
بار. نوپۇسى 968 نەپەر. دىخانىچلىق ئاساس. تېرىلغۇ يېرى 5210 مو، يايلاق چارۋا سىغىمچانلىغى
2500 تۇياق. بۇغداي، قۇناق، پاختا، يۇڭ، تىرە، پىلە چىقىدۇ. ئالاھىدە مەھسۇلاتى قوغۇن، تاۋۇز.

تەبىئى كەنتە

يېڭى ئۆستەڭ

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ غەربى شىمالىغا جايلاشقان. تۈزلىنىيە ئارلىغى 6.8 كىلومېتىر.
چۈكۈندى تۈزلەڭلىك، بۇ جاي كەنتە بولۇپ، شەكىللەنگەندە يىڭىدىن بىر دانە ئۆستەڭ
ئىلىنغان، شۇنىڭغا ئاساسەن كەنتىنىڭ نامى ئۆستەڭ نامى بىلەن ئاتالغان. نوپۇسى 483 نەپەر،
دىخانىچلىق ئاساس، تىرىلغۇ يېرى 2061 مو، بۇغداي، قۇناق، پاختا تىرىلىدۇ.

تەبىئى كەنتە

ئاچما باغ

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ غەربى شىمالىغا جايلاشقان. تۈزلىنىيە ئارلىغى 8.3 كىلومېتىر.
چۈكۈندى تۈزلەڭلىك. ئىلگىرى بۇ جايدىن بوز يەر ئېچىپ مۇۋىلىك دەرەخ سېلىنغان، شۇنىڭغا
ئاساسەن ئاچما باغ دەپ ئاتىلىپ كەلگەن. نوپۇسى 165 نەپەر. دىخانىچلىق ئاساس، تىرىلغۇيىرى
965 مو، بۇغداي، قۇناق، پاختا تىرىلىدۇ.

تەبىئى كەنتە

شېۋاق ئۆستەڭ

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ غەربى شىمالىغا جايلاشقان. تۈزلىنىپ ئارلىغى 5.9 كىلومېتىر. چۈكۈندى تۈزلەڭلىك، ئىلگىرى بۇ جايدىكى شورلۇقتىن بىر دانە ئۈستەڭ ئىلىنغاچقا، شىۋاق ئۈستەڭ دەپ ئاتالغان. نوپۇسى 170 نەپەر، دىخانىچىلىق ئاساس، تىرىلغۇيىرى 1066 مو، بۇغداي، قۇناق، پاختا تىرىلىدۇ.

سەگە تېرەك تەبىئى كەنتە

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ غەربى شىمالىغا جايلاشقان. تۈزلىنىپ ئارلىغى 6.3 كىلومېتىر. چۈكۈندى تۈزلەڭلىك. بۇ جايدا بۇرۇن بىرقانچە تۈپ چوڭ سەگە تېرەك بولغانلىقىدىن، سەگە تېرەك دەپ ئاتالغان. نوپۇسى 150 نەپەر، دىخانىچىلىق ئاساس، تىرىلغۇيىرى 1118 مو، بۇغداي، قۇناق، پاختا تىرىلىدۇ.

زىندانكۆل كەنت كومىتېتى

تۇرۇشلۇق ئورنى: زىندانكۆل كەنتىدە.

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ غەربى شىمالىغا جايلاشقان، تۈزلىنىپ ئارلىغى 9.3 كىلومېتىر چۈكۈندى تۈزلەڭلىك، تۇرۇشلۇق ئورنى زىندان كۆل كەنتىنىڭ ناھى بىلەن ئاتالغان. تەۋەلىگىدە 3 تەبىئى كەنت بار. نوپۇسى 1123 نەپەر، دىخانىچىلىق ئاساس، تىرىلغۇيىرى 6365 مو، يايلاق چارۋا سىغىمچانلىغى 4000 تۇياق، بۇغداي، قۇناق، پاختا تىرىلىدۇ.

تەبىئى كەنتە

زىندانكۆل

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ غەربى شىمالىغا جايلاشقان. تۈزلىنىپ ئارلىغى 9.3 كىلومېتىر. چۈكۈندى تۈزلەڭلىك، بۇرۇن بۇ كەنتىنىڭ زىمىنلىرى زىندانكۆل پەس بولغاچقا زىندانكۆل دەپ ئاتالغان. نوپۇسى 272 نەپەر، دىخانىچىلىق ئاساس، تىرىلغۇيىرى 1384 مو، بۇغداي، قۇناق، پاختا تىرىلىدۇ.

تەبىئى كەنتە

قىغلىق ئېرىق

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ غەربى شىمالىغا جايلاشقان. تۈزلىنىپ ئارلىغى 8.6 كىلومېتىر. چۈكۈندى تۈزلەڭلىك، بۇرۇن بۇ جايدا بىر دانە دۆڭ بۇلۇپ، يۇلغۇن چېمىنى ۋە قىغ بىلەن قاپلانغان، مۇشۇ دۆڭنىڭ باغرىدىن بىر ئېرىق ئىلىنغان. شۇنىڭغا ئاساسەن كەنتىنىڭ نامى قىغلىق ئېرىق دەپ ئاتالغان. نوپۇسى 271 نەپەر، دىخانىچىلىق ئاساس، تىرىلغۇيىرى 1000 مو، بۇغداي، قۇناق، پاختا تىرىلىدۇ.

تەبىئى كەنتە

ئايغ پۇناق

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ غەربى شىمالىغا جايلاشقان. تۈزلىنىپ ئارلىغى 8.6 كىلومېتىر. چۈكۈندى تۈزلەڭلىك، نوپۇسى 580 نەپەر، دىخانىچىلىق ئاساس، تىرىلغۇيىرى 3981 مو، بۇغداي، قۇناق، پاختا تىرىلىدۇ. بۇيەر نامىنىڭ كىلىش تارىخى ۋە مەنىسى ئىنقىلاپتىكى.

چارۋىچىلىق نوقتىسى

يى يېن ئېقىن

گۇلاخما يېزىسى تۇرۇشلۇق جايىنىڭ شىمالى تەرىپىدىكى تەكلىماكان قۇملۇغىنىڭ جەنۇبى ياقىسىغا جايلاشقان، تۈزلىنىپ ئارلىغى 22.2 كىلومېتىر. ئىلگىرى پۇناق ئېقىنىنىڭ سۈيى مۇشۇ

جايلاغا كەلگەندە يېلىپ ئاقتانلىقتىن، يى يېن ئېقىن دەپ ئاتىلىپ كەلگەن. بۇ جايلار قۇملۇق جاڭگال بۇلۇپ، قۇمۇش، يۇلغۇن، توغراق، چاتقال قاتارلىق ئۆسۈملۈكلەر، توشقان، تۈلكە، قاتارلىق ياۋايى ھايۋانلار بار. چارۋا بېقىشقا بۇلۇدۇ.

ئۇقالقاش كەنت كومىتېتى

تۇرۇشلۇق ئورنى: ئۇقالقاش كەنتىدە.

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ شەرقى جەنۇبىغا جايلاشقان، تۈزلىنىپ ئارلىغى 6 كىلومېتىر. تەۋەلىگىدە 1 تەبىئى كەنت بار. نوپۇسى 96 نەپەر. بۇنىڭدىن ئۇيغۇر مىللىتى 80 نەپەر. خەنزۇ مىللىتى 16 نەپەر. تىرىلغۇيىرى 600 مو، كۈچەتچىلىك ئاساس، بۇغداي، قۇناق، پاختا، ئۈزۈم، قوغۇن، تاۋۇز چىقىدۇ.

تەبىئى كەنت

ئۇقالقاش

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ شەرقى جەنۇبىغا جايلاشقان. تۈزلىنىپ ئارلىغى 6 كىلومېتىر. يەر شەكلى مۇرەككەپ، قۇمۇش كۆپ، نوپۇسى 96 نەپەر، بۇنىڭدىن ئۇيغۇر مىللىتى 80 نەپەر، خەنزۇ مىللىتى 16 نەپەر، تىرىلغۇيىرى 600 مو، كۈچەتچىلىك ئاساس، بۇغداي، قۇناق، پاختا، ئۈزۈم، قوغۇن، تاۋۇز چىقىدۇ.

مول ھۇسۇل سۇ ئامبىرى كەنت كومىتېتى

تۇرۇشلۇق ئورنى: ئوخشاش.

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ شەرقى جەنۇبىغا جايلاشقان. تۈزلىنىپ ئارلىغى 9 كىلومېتىر. ئورنى مول ھۇسۇل سۇ ئامبىرىدا بولغانلىقتىن، مول ھۇسۇل ئامبىرى كەنت كومىتېتى دەپ نام بىرىلگەن. نوپۇسى 93 نەپەر، تىرىلغۇيىرى 429 مو، ئامبارنى قوغداشنى ئاساس قىلىپ، قۇشۇمچە دىخانچىلىق بىلەن شۇغۇللۇنۇدۇ. بۇغداي، قۇناق، قوغۇن—تاۋۇز تىرىلىدۇ.

چاقا يېزىسىنىڭ ئومۇمى ئەھۋالى (ئۇلۇغساي يېزىسىنىمۇ ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ)

چاقا يېزىسى ناھىيە بازىرىنىڭ غەربى جەنۇبىغا جايلاشقان، ناھىيە بازىرى بىلەن بولغان تۈزلىنىپ ئارلىقى 56 كىلومېتىر، جەنۇبى شىزاڭ بىلەن چېگرىلىنىدۇ. شىمالى چىرا بازىرى چىرا يېزىسى بىلەن، غەربى جەنۇبى خۇتەن ناھىيىسى بىلەن، غەربى لوپ ناھىيىسى بىلەن، شەرقى نۇرى يېزىسى بىلەن تۇتۇشىدۇ. پۈتۈن يېزىنىڭ ئومۇمى يەر مەيدانى 8750 كىۋادىرات كىلومېتىر. جەنۇبتىن شىمالغا 142.7 — 153 كىلومېتىر. شەرقتىن غەربكە بولغان ئارلىقى 39.6 — 69.8 كىلومېتىر كىلىدۇ. تەۋەلىكىدە 28 كەنت كومىتېتى، 48 تەبىئى كەنتە بار. بۇنىڭدىن ئۇلۇغساي يېزىسىنىڭ تەۋەلىكىدە 8 كەنت كومىتېتى، 9 تەبىئى كەنتە بار. ئومۇمى ئائىلىسى 3638، ئومۇمى نوپۇسى 13,911، ھەممىسى ئۇيغۇر مىللىتى. چاقا يېزىسىنىڭ تۇرۇشلۇق ئورنى: چارباغ كەنتىدە. ئۇلۇغساي يېزىسىنىڭ تۇرۇشلۇق ئورنى: بادىغان كەنتىدە.

رەئايەت قىلىنىشىچە، چاقا 1000 يىلدىن ئارتۇق تارىخقا ئىگە. قەدىمقى زاماندا مۇڭغۇللار ۋە ئۇيغۇرلاردىن ئىبارەت ئىككى مىللەت ئولتۇراقلاشقان. مېللەتلەر ئۇزۇنغىچە ئەپ بۇلالماي ئۆز ئارا بىر-بىرىنى چاققانلىقتىن، بۇ يەرنىڭ نامى چاقا دەپ ئاتالغان. مىنگو دەۋرىدە چىرا ناھىيىسىنىڭ يۇڭكاڭ بازىرى، يۈيىمىن يېزىسى بولغان. ئازاتلىقنىڭ دەسلەپكى مەزگىلدە چىرا ناھىيە 5-رايون بۇلۇپ ئايرىلغان. 1959-يىلى خەلق گۇڭشىلىشىش مەزگىلدە چاقا خەلق گۇڭشىسى دەپ ئۆزگەرتىلگەن. 1984-يىلى چاقا يېزىسى دەپ ئۆزگەرتىلدى. 1984-يىلى 5 دادۇي، 9 تەبىئى كەنتىنى ئايرىپ ئۇلۇغساي يېزىسى قۇرۇلدى. ئۇلۇغساي دىگەن چوڭ ساي دىگەن مەنىدە بۇلۇپ، بۇ جاينىڭ ئورنى ئۇلۇغساي دەرياسىنىڭ بۇيىدا بولغانلىقتىن، ئۇلۇغساي يېزىسى دەپ نام بېرىلدى. چاقا يېزىسى كوئىنلۇن تاغلىق رايونىغا جايلاشقان. دىڭىز يۈزىدىن ئەڭ يۇقىرى ئىگىزلىكى 6785 مېتىر، ئەڭ تۆۋەن ئىگىزلىكى 1720 مېتىر، يېزىلىق ھۆكۈمەت تۇرۇشلۇق جاينىڭ دىڭىز يۈزىدىن ئىگىزلىكى 2060 مېتىر. يەر تۈزۈلۈشى مۇرەككەپ، مۇز تاغ مۇشۇ يېزىنىڭ جەنۇبىغا جايلاشقان، دىڭىز يۈزىدىن ئەڭ يۇقىرى ئىگىزلىكى 6638 مېتىر بۇلۇپ، يىل بۇيى مۇز ۋە قار بىلەن قاپلانغان، يۇرۇڭقاش دەرياسىنىڭ باشلىنىدىغان يېرىدۇر. دىڭىز يۈزىدىن 5000 مېتىردىن يۇقىرى بولغان باشقا تاغ چوققىلىرى قارمەڭگۈ ئىرىمەيدىغان بەلۋاغلار بۇلۇپ، يېزا تەۋەسىدىكى دەريالار-نىڭ ئاساسلىق سۇ مەنبەسى بولۇپ ھساپلىنىدۇ. دىڭىز يۈزىدىن 4000 — 5000 مېتىرغىچە بولغان جايلارتىك قىيا چوققىلا بۇلۇپ، جىلغا ئىچىدە بىر-بىرىگە تۇتاشمايدىغان ئىگىز ۋە سۇغاق

ئوتلاق بار. دىڭىز يۈزىدىن 3400 — 4000 مېتىرغىچە بولغان جايلارنىڭ تۇپا قەۋىتى بىرقەدەر قىلىن بۇلۇپ، بۇ جايلاردا ئاساسلىقى ئۇقۇلۇق دۆڭ تىغى، ئۇلاچى تېغى بار. دىڭىز يۈزىدىن ئىگىزلىكى 3500 مېتىر چامىسىدىكى كوئىنلۇن تىغىدىكى ئوتلاق ئۈسۈملۈك يېپىنچىلىرى يېتىل-دىغان ئاساسلىق بەلۋاغ بۇلۇپ، كۈمۈش باشاقلىق ئوتلار، سىرىغ چان، قوي ياۋىسى، قوي كۈزى ئوت قاتارلىق ئۈسۈملۈكلەر بار.

ئاساسلىق جىلغىلاردىن ئاناسباي جىلغىسى بۇلۇپ، يېزىنىڭ غەربى قىسمىدىكى كوئىنلۇن تاغلىق رايونغا جايلاشقان. ئومۇمى ئۇزۇنلىقى 26 كىلومېتىر كىلىدۇ، قۇرۇق جىلغا. ئاساسلىق كۆللەردىن چوڭ كۆل بۇلۇپ، يېزىنىڭ جەنۇبى قىسمىدىكى كوئىنلۇن تىغىغا جايلاشقان. سۇ يۈزى ئىگىزلىكى 3732 مېتىر، يەر مەيدانى 0.15 كۋادىرات كىلومېتىر، سۈيى تاتلىق، تاغدىكى قارسۇلىرى نىڭ يىغىلىشتىن شەكىللەنگەن. كۆلدە ياۋا ئۆدەك، تۇرنا قاتارلىق ياۋايى قۇشلار بار. دىڭىز يۈزىدىن ئىگىزلىكى 2400 — 3000 مېتىرغىچە بولغان جايلارنىڭ تاغلىرى يانتۇ بۇلۇپ، تۇپا قاتلىمى ناھايىتى قىلىن. چۆل ئۈسۈملۈكلىرى كۆپ قىسمىنى ئىگەللەيدۇ. ئاساسلىقى سۇقا، تۈگە تاپىنى، قول قانات، كۆرۈك، ياپچان، جۇرغۇن، شىۋاخ، شاپ قاتارلىقلار بار. دىڭىز يۈزىدىن ئىگىزلىكى 2400 مېتىردىن تۆۋەن بولغان جايلاردا گىيا ئۈنمەيدۇ. يېزىنىڭ غەربى جەنۇبىدا تىكلىك تىغى بۇلۇپ، چاقا يېزىسى بويىچە كىلىماتى ئەڭ قورغاق، ئۈسۈملۈك يېپىنچىلىرى ئەڭ شالاڭ، تاغلىرى ئەڭ خەتەرلىك، قاتناش ئەڭ قىيىن بولغان تاغلىقتىن ئىبارەت. ئاساسلىق ئۈسۈملۈكلەردىن كۆرۈك، ياپچان قاتارلىقلار بار.

چاقا يېزىسى تۇرۇشلۇق جاينىڭ ئوتتۇرىچە تېمپېراتۇرىسى 9.7°C ، يىللىق ئوتتۇرىچە ھۆل يىغىن مىقدارى 150 مىللىمېتىر چامىسىغا يېتىدۇ. قىروسىز مەزگىلى 185 كۈن. ئەڭ سۇغاق بولۇدىغان (1-ئاي) ئايدىكى ئوتتۇرىچە تېمپېراتۇرىسى نۆلدىن تۆۋەن 5°C — 11°C ، ئەڭ ئىسسىق بولۇدىغان ئايدىكى (8-ئاي) ئوتتۇرىچە تېمپېراتۇرىسى 16°C — 24°C ، يىللىق چىكىگە يەتكەن ئەڭ يۇقىرى تېمپېراتۇرىسى 30°C — 36°C ، يىللىق چىكىگە يەتكەن ئەڭ تۆۋەن تېمپېراتۇرىسى 21°C — 22°C ، بۇ يېزىنىڭ يەر تۈزۈلۈشى مۇرەككەپ بولغانلىقتىن، ھاۋا كىلىماتى جەھەتتىكى پەرقىمۇ ناھايىتى چوڭ بۇلۇدۇ. تېمپېراتۇرا پەرقىمۇ ھەرقايسى جايلارنىڭ دىڭىز يۈزىدىن ئىگىزلىكىنىڭ ئوخشىماسلىقىغا ئەگىشىپ ئىنتايىن رۇشەن بۇلۇدۇ. ئوتتۇرا ۋە پەس تاغلىق بەلۋاغلاردا قىشتا قاتتىق سۇغاق، يازدا قاتتىق تۇمۇز بولمايدۇ. 4 پەسىلدىكى تېمپېراتۇرا پەرقى جەھەتتىكى ئۆزگۈرۈش بەك چوڭ ئەمەس. دىخانچىلىق زىرائەتلىرى ۋە ئوت چۆپلەرنىڭ ئۈسۈشىگە باپ كىلىدۇ.

تىرىلغۇ يەر كۆلىمى 50 مىڭ مو بۇلۇپ، ئومۇمى يەر مەيدانى نىڭ %0.39 نى ئىگەللەيدۇ. ئورمان يىرى 6931 مو، %0.053 نى ئىگەللەيدۇ، دىڭىز يۈزىدىن ئىگىزلىكى 2000 — 3000 مېتىرغىچە بولغان دەريا جىلغىلىرىغا جايلاشقان. يايلاغ كۆلىمى 2 مىلىيۇن 400 مىڭ مو بۇلۇپ، ئومۇمى يەر مەيدانىنىڭ %18.15 نى ئىگەللەيدۇ. تاغلىق كۆلىمى 10,690,960 مو بۇلۇپ، ئومۇمى يەر مەيدانىنىڭ %80.44 نى ئىگەللەيدۇ.

چاقا يېزىسىنىڭ ئىگىلىكى يېرىم دىخانچىلىق، يېرىم چارۋىچىلىق. ئازاتلىقتىن بۇيان، دىخان چارۋىچىلىق ئىشلەپچىقىرىشى ناھايىتى زور دەرىجىدە تەرەققى قىلدى. 1984-يىلى 19110 مو بۇغداي تىرىلىپ، ئومۇمى مەھسۇلاتى 4 مىليون 900 مىڭ جىڭغا، 12800 مو قۇناق تىرىلىپ، ئومۇمى مەھسۇلاتى 4 مىليون 110 مىڭ جىڭغا، 4200 مو ئارپا تىرىلىپ ئومۇمى مەھسۇلاتى 970 مىڭ جىڭغا يەتتى. 1984-يىلى ئاشلىق مەھسۇلاتى 10 مىليون 310 مىڭ جىڭغا يەتتى، تارىخى ئەڭ يۇقىرى سەۋىيە يارىتىلدى.

1984-يىلى يىل ئاخىرىدىكى چارۋا قۇتان قالدۇغى 93625 تۇياق، بۇنىڭدىن كالا 4116 تۇياق، ئات 1259 تۇياق، ئشەك 6702 تۇياق، قىچىر 17 تۇياق، تۈگە 364 تۇياق، ئەچكۈ 12,355 تۇياق، قوي 68812 تۇياق، ئەڭ يۇقىرى تارىخى سەۋىيىسى 1968-يىلى بۇلۇپ، قۇتاندا قالدۇرۇلغان چارۋىسى 108.886 تۇياق ئىدى.

ئورمانچىلىقمۇ بىر قەدەر زور دەرىجىدە تەرەققى قىلدى. 1984-يىلىغا قەدەر بولغان ئىتىز ئىھا تە ئورمىنى 3102 مو، ئىقتىسادى ئورمان 3021 مو، تارقاق ئورمان 1 مىليون 128 مىڭ 626 تۈپ، مۇئىلىك دەرەخلەردىن ئۈرۈك، شاپتۇل، ياڭاق، ئالما قاتارلىقلار بار. يېزا باشقۇرغان كارخانىلاردىن يېزا ئىگىلىك ماشىنىلىرىنى رېمونت قىلىش كارخانىسى، قۇرۇلۇش ئەتىرىدى، تۇخۇپىرمىسى قاتارلىقلار بولۇپ، 1984-يىللىق مەھسۇلات قىممىتى 152 مىڭ يىمۈن.

سۇ بايلىغى مول، چوڭ كىچىك 25 دەريا بۇلۇپ، ئۇلۇغساي دەرياسى بىلەن چاقا دەرياسىنىڭ يىللىق نورمال ئىقەم مىقدارى 155 مىليون 200 مىڭ كۇبمېتىرغا يەتتىدۇ. بۇلاق سۈيى بۇلۇپ يىللىق نورمال ئىقەم مىقدارى 14 مىليون 600 مىڭ كۇبمېتىرغا يەتتىدۇ. ئازاتلىقتىن كىيىن سۇ بايلىغىدىن تۇلۇق پايدىلىنىش ئۈچۈن، 2 دانە ئوق ئۆستەڭ، 3 دانە سۇ ئامبىرى ياسالدى.

كان بايلىقلىرىدىن ئالتۇن، كۈمۈر، ئاھاك تاشى قاتارلىقلار بار. ياۋايى ھايۋانلاردىن جەڭرەن، تۈلكە، داۋغان، ياۋا توشقان، قۇش، ئۇلا، كەكلىك قاتارلىقلار بار. دارى ئۆسۈملۈك لىرىدىن بىنەپشە، قار لەيلىسى قاتارلىقلار بار.

ئالاھىدە مەھسۇلاتى تۈگە يۇڭى، قوي يۇڭى، تىرە، ئۇلا قاتارلىقلار بار. قاتناش تىرانسپورت ئىشلىرى بىر قەدەر قۇلايلىق 1956-يىلى چىرا-چاقا تاشيولى ياسالغان بۇلۇپ، ئاپتومۇبىل تىراكتۇرلار قاتنىيالايدۇ. 77-يىلىدىن باشلاپ، خۇتەندىن چاقاغا ئۇزۇن يۇلۇق يۇلۇچىلار ئاپتۇۋۇزى قاتنىدى. ھازىر كۆپ قىسىم كەنتىلەرنىڭ ھەممىسىگە ئاپتومۇبىل، تىراكتۇر بارالايدۇ. يېزا بويىچە 3 ئاپتومۇبىل، 43 دانە چوڭ ئوتتۇرا تىپتىكى تىراكتۇر، 5 دانە كىچىك تىپتىكى تىراكتۇر بار.

ئازاتلىقتىن بۇيان، مەدىنى مائارىپ سەھىيە ئىشلىرىنىڭ تەرەققىياتى بىر قەدەر تىز بولدى. ئازاتلىقتىن ئىلگىرى يېزا بويىچە باشلانغۇچ مەكتەپ ۋە ئوتتۇرا مەكتەپ يوق ئىدى. 1982-يىلى ئوتتۇرا مەكتەپ قۇرۇلدى. مەكتەپنىڭ ھازىر 22 نەپەر ئوقۇتقۇچى ۋە ئىشچى خىزمەتچىسى، 230 نەپەر ئوقۇغۇچىسى بار. 24 باشلانغۇچ مەكتەپ، 92 نەپەر ئوقۇتقۇچى، ئىشچى خىزمەتچىسى، 1563 نەپەر ئوقۇغۇچى بار.

يېزىدا بىر دانە شىپاخانا بۇلۇپ، 24 نەپەر دۇختۇر ۋە سېستىرا، 40 كىسەل كارۋىتى بار. كەنتىلەردە 28 ساقلىقنى ساقلاش ئورنى، 58 نەپەر خادىم بار. مەدەنىيەت ئورۇنلىرىدىن رادىئو ئۆزىلى، كىنو خانى (دۇيىلىرى)، قىرا ئەت خانى، مەدەنىيەت ئۆيى بار. ئاسارە-ئەتىقىلەردىن "ھاشى چوقتۇرۇش قورغان" "ھاسا چوقتۇرۇش قورغان" دىن ئىبارەت ئىككى قەدىمى قەلئە بار. بۇنىڭ ئالدىنقى يېزىنىڭ غەربىگە، 12.7 كىلومېتىر يېراقلىققا جايلاشقان. كىيىنكىسى يېزىنىڭ غەربىگە، 11.4 كىلومېتىر يېراقلىققا جايلاشقان. ئەسكەرتىش: 1984-يىلى 11-ئاينىڭ 28-كۈنى چاقا گۇڭشى دىن 5 دا دۇيىنى ئايرىپ ئۇلۇغساي يېزىسى قۇرۇلدى. لىكىن ھەرقايسى تارماقلارنىڭ 1984-يىلى ئاخىرىسىدىكى ئىستاتىستىكا مەلۇمات ماتىرىياللىرى يەنىلا چاقا گۇڭشىنى بىرلىك قىلغان ھالدا ئىلىنغان. ئۇلۇغساي يېزىسىنىڭ ماتىرىياللىرى ئايرىم ئىستاتىستىكا قىلىنمىغان. شۇڭا ئۇلۇغساي يېزىسىنىڭ ماتىرىياللىرى بولمىغاچقا، ئۇلۇغساي يېزىسىنىڭ ئەھۋالى چاقا يېزىسىنىڭ ئومۇمى ئەھۋالىغا قۇشۇپ يېزىلدى.

چاقا يېزىسى

ئۆلچەملىك نامى

چاقا يېزىسى

تەپسىلاتى ئومۇمى بايانغا قارالسۇن.

تەبىئى كەنتە

چارىباغ

ناھىيە بازىرى تۇرۇشلۇق جايىنىڭ جەنۇبىغا، چاقا دەرياسىنىڭ جەنۇبى بۇيىغا جايلاشقان. تۈزلىنىپ ئارلىغى 56 كىلومېتىر. نوپۇسى 331، يېرىم دىخانىچىلىق، يېرىم چارۋىچىلىق بىلەن شۇغۇللۇنۇدۇ ئۇيغۇرچە سوز، رىۋايەتلەردە ئىيتىلىشىچە، ئىلگىرى بۇ يەردە ئىككى پومچىكنىڭ بىردىن چارىبى بولغاچقا، بۇ كەنتىنىڭ نامى چارىباغ دەپ ئاتالغان. بۇغداي، قۇناق، چارۋا مەھسۇلاتلىرى چىقىدۇ.

ئويباغ كەنت كومىتېتى

تۇرۇشلۇق ئورنى: ئويباغ كەنتىدە.

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ جەنۇبىغا جايلاشقان. تۈزلىنىپ ئارلىغى 0.7 كىلومېتىر. جۇغراپىيەلىك ئورنى چاقا دەرياسىنىڭ جەنۇبى قىرغىقى، تەۋەلىگىدە 2 تەبىئى كەنتە بار. تىرىلغۇيىرى 2511 مو، نوپۇسى 851، يېرىم دىخانىچىلىق يېرىم چارۋىچىلىق بىلەن شۇغۇللۇنۇدۇ. بۇغداي، قۇناق، چارۋا مەھسۇلاتلىرى چىقىدۇ. تۇرۇشلۇق ئورنى ئويباغ كەنتىنىڭ نامى بىلەن ئاتالغان.

تەبىئى كەنتە

ئويباغ

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ جەنۇبىغا جايلاشقان. تۈزلىنىپ ئارلىغى 0.7 كىلومېتىر. جۇغرا- پىيەلىك ئورنى چاقا دەرياسىنىڭ جەنۇبى قىرغىقى، نوپۇسى 240، يېرىم دىخانىچىلىق، يېرىم چارۋىچىلىق بىلەن شۇغۇللۇنۇدۇ. ئۇيغۇرچە سوز. يەر تۈزۈلۈشى پەس بولغانلىقتىن، ئويباغ دەپ ئاتالغان.

تەبىئى كەنتە

چاقا

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ جەنۇبىغا جايلاشقان، تۈزلىنىپ ئارلىغى 0.5 كىلومېتىر. جۇغرا- پىيەلىك ئورنى چاقا دەرياسىنىڭ جەنۇبى قىرغىقى، نوپۇسى 260، تىرىلغۇيىرى 716 مو، ئوتلاق چارۋا سىغىمچانلىغى 1393 تۇياق. يېرىم دىخانىچىلىق، يېرىم چارۋىچىلىق بىلەن شۇغۇللۇنۇدۇ. بۇغداي، قۇناق، چارۋا مەھسۇلاتلىرى قاتارلىقلار چىقىدۇ. ئۇيغۇرچە "چىقىمچى" دىگەن سۆز. رىۋايەتلەردە ئىيتىلىشىچە، بۇرۇنقى زاماندا ئۇيغۇرلار بىلەن مۇڭغۇللار مۇشۇ يەردە ئۇرۇش

قىلغاندا، مۇشۇ يەردە ياشىغان يەرلىك كىشىلەر ئادەم يۇشۇرۇپ ئالدى دەپ چىقىپ قويغان، شۇنىڭ بىلەن كەنتنىڭ نامى "چىقىمچىلار، چاقا" دەپ ئاتىلىپ قالغان.

يانبۇلاق كەنت كومىتېتى

تۇرۇشلۇق ئورنى: قۇملۇق كەنتىدە.

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ غەربى شىمالغا جايلاشقان. تۈزلىنىپ ئارلىغى 2.1 كىلومېتىر. تەۋەلىكىدە 3 تەبىئى كەنت بار. نوپۇسى 1191، تىرىلغۇيىرى 3603 مو، ئوتلاق چارۋا سىغىمچانلىقى 3000 تۇياق. يېرىم دىخانچىلىق، يېرىم چارۋىچىلىق بىلەن شۇغۇللۇنۇدۇ. بۇغداي، قۇناق، ئۈرۈك، چارۋا مەھسۇلاتلىرى قاتارلىقلار چىقىدۇ. ئۇيغۇرچە سوز، "ياندىن ئېقىپ چىققان بۇلاق" دىگەن مەنىدە. راۋا يەتلەردە ئىيتىلىشىچە، بۇنىڭدىن 400 يىل بۇرۇن دۆڭنىڭ يىنىدىن بىر دانە بۇلاق ئىتىلىپ چىققان، شۇنىڭ بىلەن بۇ كەنتنىڭ نامى يانبۇلاق دەپ ئاتىلىپ كەلگەن.

تەبىئى كەنت

قۇملۇق

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ شىمالغا جايلاشقان. تۈزلىنىپ ئارلىغى 2.1 كىلومېتىر. جەنۇبى چاقا دەرياسى بىلەن تۇتۇشۇدۇ. نوپۇسى 335، تىرىلغۇيىرى 1010 مو، ئوتلاق چارۋا سىغىمچانلىقى 1569 تۇياق، يېرىم دىخانچىلىق، يېرىم چارۋىچىلىق بىلەن شۇغۇللۇنۇدۇ. بۇغداي، قۇناق، چارۋا مەھسۇلاتلىرى قاتارلىقلار چىقىدۇ. ئۇيغۇرچە سوز بولۇپ ئىلگىرى بۇ جاي قۇملۇق بولغاچقا، كەنتنىڭ نامى قۇملۇق دەپ ئاتالغان.

تەبىئى كەنت

يانبۇلاق

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ شىمالغا جايلاشقان، تۈزلىنىپ ئارلىغى 2.2 كىلومېتىر. نوپۇسى 491، يېرىم دىخانچىلىق، يېرىم چارۋىچىلىق بىلەن شۇغۇللۇنۇدۇ. بۇغداي، قۇناق، ئارپا، چارۋا مەھسۇلاتلىرى قاتارلىقلار چىقىدۇ. ئۇيغۇرچە سوز، ئىسىملىكىنىڭ كىلىش تارىخى ۋە مەنىسى يانبۇلاق مەھەللە كومىتېتى بىلەن ئوخشاش.

تەبىئى كەنت

تەتۈر

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ غەربى شىمالغا جايلاشقان. تۈزلىنىپ ئارلىغى 2.2 كىلومېتىر. جۇغراپىيەلىك ئورنى چاقا دەرياسىنىڭ شىمالى قىرغىقىدا، نوپۇسى 319، يېرىم دىخانچىلىق يېرىم چارۋىچىلىق بىلەن شۇغۇللۇنۇدۇ. بۇغداي، قۇناق، ئۈرۈك، چارۋا مەھسۇلاتلىرى قاتارلىقلار چىقىدۇ. ئۇيغۇرچە تەتۈر دىگەن مەنىدە. رىۋايەتلەردە ئىيتىلىشىچە، بۇنىڭدىن 400 يىل بۇرۇن بۇ يەرنىڭ يەر تۈزۈلۈشى ئىگىز بولۇپ، ياپ يىشىل بۇلاق سۇلىرى چىرا يېزىسى تەرەپكە قاراپ ئاقىدىكەن، ئەمما بۇنىڭ تەتۈرىسىچە بۇ يەردىكىلەر ئىشلىتىلمەيدىكەن شۇنىڭغا ئاساسەن بۇ كەنتنىڭ نامى تەتۈر دەپ ئاتىلىپ قالغان ئىكەن.

لەڭگۈي كەنت كومىتېتى

تۇرۇشلۇق ئورنى: لەڭگۈي كەنتىدە.

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ شىمالغا جايلاشقان. تۈزلىنىپ ئارلىغى 4.7 كىلومېتىر. جۇغرا-

پىيەلىك ئورنى چاقا دەرياسىنىڭ غەربى قىرغىقى، تەۋەلىگىدە 2 تەبىئى كەنتە بار. نوپۇسى 1153، يېرىم دىخانچىلىق، يېرىم چارۋىچىلىق بىلەن شۇغۇللۇنۇدۇ. تىرىلغۇ يەر كۆلىمى 3809 مو، ئوتلاق چارۋا سىغىمچانلىغى 4000 تۇياق. بۇغداي، قۇناق، چۈچۈكبۇيا، ئەلقەت، چارۋا مەھسۇلاتلىرى قاتارلىقلار چىقىدۇ. تۇرۇشلۇق ئورنى لەڭگۈي كەنتىسىنىڭ نامى بىلەن ئاتالغان.

تەبىئى كەنتە

لەڭگۈي

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ شىمالىغا جايلاشقان. تۈزلىنىپ ئارلىغى 4.7 كىلومېتىر. جۇغرا-پىيەلىك ئورنى چاقا دەرياسىنىڭ غەربى قىرغىقى. نوپۇسى 727، يېرىم دىخانچىلىق، يېرىم چارۋىچىلىق بىلەن شۇغۇللۇنۇدۇ. بۇغداي، قۇناق، ئۈرۈك، چۈچۈكبۇيا، ئەلقەت قاتارلىقلار چىقىدۇ. ئۇيغۇرچە "لەڭگە" دىگەن مەنىدە. بۇ يەر 3 يولنىڭ ئىغىزىغا جايلاشقان، ھەمدە ئىلگىرى 12 ئىغىز ئۆيىدىن تەركىپ تاپقان ساراي بۇلۇپ، يۇلۇچىلار مۇشۇ يەردە قۇنۇپ ئۆتكەچكە، بۇ يەرنىڭ نامى "لەڭگۈي" دەپ ئاتىلىپ كەلگەن.

تەبىئى كەنتە

ئاچما

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ شىمالىغا جايلاشقان. تۈزلىنىپ ئارلىغى 6.3 كىلومېتىر؛ چاقا دەرياسىنىڭ غەربى قىرغىقىدا، نوپۇسى 628، تىرىلغۇ يېرى، 1268 مو، يېرىم دىخانچىلىق، يېرىم چارۋىچىلىق بىلەن شۇغۇللۇنۇدۇ. بۇغداي، قۇناق، چۈچۈكبۇيا، ئەلقەت، چارۋا مەھسۇلاتلىرى قاتارلىقلار چىقىدۇ. ئۇيغۇرچە سۆز "يىڭىدىن ئىچىلغان بوز يەر" دىگەن مەنىدە. رىۋايەتلەرگە قارىغاندا، تەخمىنەن بۇنىڭدىن 200 يىل ئىلگىرى بۇ يەرنى ئېچىپ بىناغا ئايلاندۇرغاچقا، ئاچما دەپ ئاتالغان.

چۆرۈش كەنت كومىتېتى

تۇرۇشلۇق ئورنى: چۆرۈش كەنتىدە.

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ شەرقى شىمالىغا جايلاشقان. تۈزلىنىپ ئارلىغى 8.8 كىلومېتىر. يۇلچۇن دەرياسىنىڭ غەربى قىرغىقىدا، تەۋەلىگىدە 2 تەبىئى كەنتە بار. نوپۇسى 492، تىرىل-غۇيىسى 1688 مو، ئوتلاق چارۋا سىغىمچانلىغى 1200 تۇياق. يېرىم دىخانچىلىق، يېرىم چارۋىچىلىق بىلەن شۇغۇللۇنۇدۇ. بۇغداي، قۇناق، چۈچۈكبۇيا، ئەلقەت، چارۋا مەھسۇلاتلىرى قاتارلىقلار چىقىدۇ. تۇرۇشلۇق ئورنى چۆرۈش كەنتىسىنىڭ نامى بىلەن ئاتالغان.

تەبىئى كەنتە

چۆرۈش

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ شەرقى شىمالىغا جايلاشقان. تۈزلىنىپ ئارلىغى 8.8 كىلومېتىر. چاقا دەرياسىنىڭ شىمالى بىلەن تۇتۇشۇدۇ. نوپۇسى 281، تىرىلغۇ يېرى 1168 مو، يېرىم دىخانچىلىق، يېرىم چارۋىچىلىق بىلەن شۇغۇللۇنۇدۇ. بۇغداي، قۇناق، چۈچۈكبۇيا، ئەلقەت، چارۋا مەھسۇ-لاتلىرى قاتارلىقلار چىقىدۇ. ئۇيغۇرچە سۆز، "نشاندىن ئادىشىپ چۆڭلۈش" دىگەن مەنىدە. رىۋايەتلەردە ئىيتىلىشىچە، بۇنىڭدىن تەخمىنەن 300 يىل بۇرۇن سىرتىتىن كەلگەن ئىسلام ئەسكەرلىرى مۇشۇ يەرگە كىلىپ نشاندىن ئادىشىپ چۆڭلۈشۈپ يۈرگەن، شۇنىڭ بىلەن بۇ

جايىنىڭ نامى چۆرۈش دەپ ئاتىلىپ قالغان.

تىرەكلىك

تەبىئى كەنتە

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ شەرقى شىمالىغا جايلاشقان. تۈزلىنىپ ئارىلىقى 8.9 كىلومېتىر. غەربى چاقا دەرياسى بىلەن تۇتۇشۇدۇ. نوپۇسى 211، تىرىلغۇ يېرى 520 مو، يېرىم دىخانچىلىق يېرىم چارۋىچىلىق بىلەن شۇغۇللۇنۇدۇ. بۇغداي، قۇناق، ئەلەت، چۈچۈكبۇيا، چارۋا مەھسۇلاتلىرى چىقىدۇ. ئۇيغۇرچە سۆز "تىرەك دەرىخى كۆپ" دىگەن مەنىدە. ئىلگىرى بۇ يەردە تىرەك كۆپ بولغانلىقتىن بۇ كەنتىنىڭ نامى تىرەكلىك دەپ ئاتالغان.

ئەندىر كەنت كومىتېتى

تۇرۇشلۇق ئورنى: ئەندىر، كەنتىدە.

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ غەربى جەنۇبىغا جايلاشقان. تۈزلىنىپ ئارىلىقى 8.1 كىلومېتىر. جۇغرا-پىيەلىك ئورنى كوئىنلۇن باغرىدا. تەۋەلىگىدە 1 تەبىئى كەنتە بار. نوپۇسى 710، تىرىلغۇ يېرى 2724 مو، ئوتلاق چارۋا سىغىمچانلىقى 900 تۇياق، يېرىم دىخانچىلىق، يېرىم چارۋىچىلىق بىلەن شۇغۇللۇنۇدۇ. بۇغداي، قۇناق، چارۋا مەھسۇلاتلىرى قاتارلىقلار چىقىدۇ. تۇرۇشلۇق ئورنى ئەندىر كەنتىنىڭ نامى بىلەن ئاتالغان.

تەبىئى كەنتە

ئەندىر

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ غەربى جەنۇبىغا جايلاشقان. تۈزلىنىپ ئارىلىقى 8.1 كىلومېتىر. چاقا دەرياسىنىڭ جەنۇبى بىلەن تۇتۇشۇدۇ. نوپۇسى 710، ئوتلاق چارۋا سىغىمچانلىقى 900 تۇياق. تىرىلغۇ يېرى 2724 مو، يېرىم دىخانچىلىق، يېرىم چارۋىچىلىق بىلەن شۇغۇللۇنۇدۇ. بۇغداي، قۇناق، چارۋا مەھسۇلاتلىرى چىقىدۇ. بۇنىڭ تىل ئايرىمىسى ۋە مەنىسى ئىنقىلاپتىكى.

ئامبار كەنت كومىتېتى

تۇرۇشلۇق ئورنى: ئالا ئاتلىق كەنتىدە.

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ غەربى جەنۇبىغا جايلاشقان. تۈزلىنىپ ئارىلىقى 11.5 كىلومېتىر. تەۋەلىگىدە 2 تەبىئى كەنتە بار. نوپۇسى 356، تىرىلغۇ يېرى 1157 مو، ئوتلاق چارۋا سىغىمچانلىقى 900 تۇياق. يېرىم دىخانچىلىق يېرىم، چارۋىچىلىق بىلەن شۇغۇللۇنۇدۇ. بۇغداي، قۇناق، چارۋا مەھسۇلاتلىرى، ياڭاق چىقىدۇ. ئۇيغۇرچە سۆز "ئاشلىق ئامبىرى دىگەن مەنىدە، بۇ جاي چاقانىڭ غەربى جەنۇبى تەرىپىنىڭ مەزگىزى بۇلۇپ، ئىلگىرى مۇشۇ جايلاردىن كەلگەن ئالۋاڭ سىلىقلار بۇ يەرگە يىغىلغانلىقى ئۈچۈن ئامبار دەپ ئاتالغان.

تەبىئى كەنتە

ئالا ئاتلىق

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ غەربى جەنۇبىغا جايلاشقان. تۈزلىنىپ ئارىلىقى 11.5 كىلومېتىر. غەربى چاقا دەرياسى بىلەن تۇتۇشۇدۇ. نوپۇسى 156، تىرىلغۇ يېرى 474 مو، ئوتلاق چارۋا سىغىمچانلىقى 660 تۇياق. بۇغداي، قۇناق، چارۋا مەھسۇلاتلىرى چىقىدۇ. ئۇيغۇرچە سۆز "ئالا ئات" دىگەن مەنىدە. رىۋايەتلەردە ئىيتىلىشىچە، مۇندىن تەخمىنەن 200 يىل بۇرۇن مۇشۇ يەردىكى بىر ئادەمنىڭ ئارپىسىنى ھايۋانلار يەپ كەتكەن، يەردە ئىزى قالغان. بۇ كىشى كۈتۈپ

تۇرغاندا 6 دانە ئالا ئات جىلغىدىن چىقىپ كەتكەن، بۇنىڭ بىلەن بۇ كىشى ئارپىنى مۇشۇ، ئالا ئات يىگەنلىكىنى بىلگەن. مۇشۇنىڭغا ئاساسەن بۇ كەنتىنىڭ نامى ئالا ئاتلىق بۇلۇپ قالغان ئىكەن.

تەبىئى كەنتە

ئامبار

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ غەربى جەنۇبىغا جايلاشقان. تۈزلىنىيە ئارلىغى 10.5 كىلومېتىر. چاقا دەرياسىنىڭ غەربى تەرىپى بىلەن تۇتۇشۇدۇ. نوپۇسى 200. يېرىم دىخانىچىلىق، يېرىم چارۋىچىلىق بىلەن شۇغۇللۇنۇدۇ. تىرىلغۇ يەر كۆلىمى 683 مو، بۇغداي، قۇناق، چارۋا مەھسۇلاتلىرى چىقىدۇ. ئۇيغۇرچە سوز، "ئاشلىق ئامبىرى" دىگەن مەنىدە. بۇ جاي چاقانىڭ غەربى جەنۇبى تەرىپىنىڭ مەرگىزى بۇلۇپ، ئاشلىق ئامبىرى بولغاچقا، مۇشۇنىڭغا ئاساسەن نام قۇيۇلغان.

ساسكام كەنت كومىتېتى

تۇرۇشلۇق ئورنى ساسكام كەنتىدە.

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ غەربى جەنۇبىغا جايلاشقان، تۈزلىنىيە ئارلىغى 15.9 كىلومېتىر. چاقا دەرياسىنىڭ غەربى قىرغىقى بىلەن تۇتۇشۇدۇ. تەۋەلىكىدە 1 تەبىئى كەنتە بار. نوپۇسى 174، تىرىلغۇ يېرى 453 مو، يېرىم دىخانىچىلىق، يېرىم چارۋىچىلىق بىلەن شۇغۇللۇنۇدۇ. بۇغداي، قۇناق، چارۋا مەھسۇلاتلىرى چىقىدۇ. تۇرۇشلۇق ئورنى ساسكام كەنتىنىڭ نامى بىلەن ئاتالغان.

تەبىئى كەنتە

ساسكام

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ غەربى جەنۇبىغا جايلاشقان. تۈزلىنىيە ئارلىغى 15.9 كىلومېتىر، تاغلىق، چاقا دەرياسىنىڭ غەربى بىلەن تۇتۇشۇدۇ. نوپۇسى 174، يېرىم دىخانىچىلىق، يېرىم چارۋىچىلىق بىلەن شۇغۇللۇنۇدۇ. تىرىلغۇ يېرى 453 مو، بۇغداي، قۇناق، چارۋا مەھسۇلاتلىرى چىقىدۇ. ئۇيغۇرچە "ساسلىقتىكى كان" دىگەن مەنىدە بۇلۇپ، بۇنىڭدىن تەخمىنەن 90 يىل بۇرۇن كىشىلەر بۇ جايدا يەر ئاچقاندا بىر ئالتۇن كان ئۇچراتقان، شۇنىڭ بىلەن بۇ جايىنىڭ نامى ساسكان دەپ ئاتالغان. كىيىن ساسكامغا ئۆز گۈرۈپ كەتكەن.

قىز كۈتكى كەنت كومىتېتى

تۇرۇشلۇق ئورنى: قىز كۈتكى كەنتىدە.

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ غەربى جەنۇبىغا جايلاشقان. تۈزلىنىيە ئارلىغى 3.8 كىلومېتىر. تەۋەلىكىدە 3 تەبىئى كەنتە بار. نوپۇسى 758، دىخانىچىلىقنى ئاساس قىلىدۇ. تىرىلغۇ يېرى 2302 مو، ئوتلاق چارۋا سىغىمچانلىغى 1857 تۇپاق، بۇغداي، قۇناق، چارۋا مەھسۇلاتلىرى، ياڭاق چىقىدۇ. تۇرۇشلۇق ئورنى قىز كۈتكى كەنتىنىڭ نامى بىلەن ئاتالغان.

تەبىئى كەنتە

قىز كۈتكى

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ غەربى جەنۇبىغا جايلاشقان، تۈزلىنىيە ئارلىغى 3.8 كىلومېتىر. شىمالى چاقا دەرياسى بىلەن تۇتۇشۇدۇ. نوپۇسى 434، دىخانىچىلىقنى ئاساس قىلىدۇ. تىرىلغۇ يېرى 1246 مو، بۇغداي، قۇناق، چارۋا مەھسۇلاتلىرى چىقىدۇ. ئۇيغۇرچە "قىزكۈتتى" دىگەن سۆز رىۋايەتلەردە ئىيتىلىشىچە، بىرقانچە 100 يىلدىن بۇرۇن ئىسلام دىنىنى تارقاقۇ-

چىلار بۇ يەرگە كەلگەندە 2 نەپەر قىز بۇلارنىڭ ئالدىغا چىقىپ كۈتۈۋالغان. ئۇلار بۇ يەردىن ئايرىلىش ئالدىدا بىزنى "قىز كۈتتى" دىگەن. مۇشۇنىڭ بىلەن بۇ يەرنىڭ نامى قىز كۈتتى دەپ ئاتالغان، كىيىن قىزىل كۈتتى گە ئۆزگىرىپ كەتكەن.

تەبىئى كەنتە

سىردىق قۇمۇش

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ غەربى جەنۇبىغا جايلاشقان. تۈزلىنىپ ئارلىغى 3.7 كىلومېتىر، جەنۇبى چاقا دەرياسى بىلەن تۇتۇشۇدۇ. نوپۇسى 170، تىرىلغۇيىرى 530 مو، بۇغداي، قۇناق، چارۋا مەھسۇلاتلىرى چىقىدۇ. ئۇيغۇرچە سۆز، ئەسلىدە بۇ يەر پايانسىز قۇمۇشلۇق بۇلۇپ، كۈزدە سېرىق رەڭگە كىرگەچكە، بۇ يەرنىڭ نامى سىردىق قۇمۇش دەپ ئاتىلىپ قالغان.

تەبىئى كەنتە

دۈۋلۈك

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ غەربى جەنۇبىغا جايلاشقان. تۈزلىنىپ ئارلىغى 4.7 كىلومېتىر، غەربى شىمال تەرىپى چۆلگە تۇتۇشۇدۇ. نوپۇسى 154، تىرىلغۇيىرى 526 مو، بۇغداي، قۇناق چارۋا مەھسۇلاتلىرى چىقىدۇ. ئۇيغۇرچە "دۆڭلۈك" دىگەن مەنىدە. قۇم دۈۋىلىرىنىڭ كۆپلىگىگە ئاساسەن دۈۋلۈك دەپ نام بىرىلگەن.

كىشى كەنت كۆمىتېتى

تۇرۇشلۇق ئورنى: كىشى كەنتىدە.

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ غەربى جەنۇبىغا جايلاشقان. تۈزلىنىپ ئارلىغى 3.1 كىلومېتىر، تەۋەلىگىدە 1 تەبىئى كەنتە بار. نوپۇسى 365، دىخانچىلىقنى ئاساس قىلىدۇ. تىرىلغۇيىرى 1511 مو، ئوتلاق چارۋا سىغىمچانلىغى 800 تۇياق. بۇغداي، قۇناق، چارۋا مەھسۇلاتلىرى چىقىدۇ. تۇرۇشلۇق ئورنى كىشى كەنتىنىڭ نامى بىلەن ئاتالغان.

تەبىئى كەنتە

كىشى

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ غەربى جەنۇبىغا جايلاشقان، تۈزلىنىپ ئارلىغى 3.1 كىلومېتىر. جەنۇبى تەرىپى ئىگىز تاغلىق، نوپۇسى 365، تىرىلغۇيىرى 1511 مو، دىخانچىلىقنى ئاساس قىلىدۇ. بۇغداي، قۇناق، چارۋا مەھسۇلاتلىرى چىقىدۇ. ئۇيغۇرچە سۆز بولۇپ "كىيىن" دىگەن سۆزدىن ئۆزگەرگەن. ئىتىشلارغا قارىغاندا، بۇ كەنتە باشقا كەنتىلەردىن كىيىن شەكىللەندى. گەچكە كىيىن كەنتە دەپ ئاتىلىپ، يىللارنىڭ ئۆتۈشى بىلەن كىشى گە ئۆزگەرگەن.

گەنجىساي كەنت كۆمىتېتى

تۇرۇشلۇق ئورنى: گەنجىساي كەنتىدە.

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ غەربى جەنۇبىغا جايلاشقان. تۈزلىنىپ ئارلىغى 26.2 كىلومېتىر. تەۋەلىگىدە 1 تەبىئى كەنتە بار. نوپۇسى 295، تىرىلغۇيىرى 620 مو، ئوتلاق چارۋا سىغىمچانلىغى 3350 تۇياق، چارۋىچىلىقنى ئاساس قىلىدۇ. چارۋا مەھسۇلاتلىرى، بۇغداي چىقىدۇ. تۇرۇشلۇق ئورنى گەنجىساي كەنتىنىڭ نامى بىلەن ئاتالغان.

تەبىئى كەنتە

گەنجىساي

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ غەربى جەنۇبىغا جايلاشقان. تۈزلىنىپ ئارلىغى 26.2 كىلومېتىر.

ئورنى چاقا دەرياسىنىڭ باش تەرىپى، نوپۇسى 205، تىرىلغۇيىرى 428، مو، چارۋىچىلىقنى ئاساس قىلىدۇ. چارۋا مەھسۇلاتلىرى، بۇغداي چىقىدۇ. ئۇيغۇرچە سۆز بولۇپ، "كەڭ جاي" دىگەن سۆزدىن ئۆزگەرگەن. بۇ كەنتتە كەڭ جىلغىغا جايلاشقانلىقتىن گەنجىساي دەپ ئاتىلىپ قالغان.

دېخانچىلىق نوقتىسى

كۆچكەنلىك

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ غەربى جەنۇبىغا جايلاشقان. تۈزلىنىپ ئارلىغى 41.5 كىلومېتىر. ئورنى چاقا دەرياسى جىلغىسىنىڭ غەربى تەرىپىدە. نوپۇسى 17. تىرىلغۇ يىرى 40 مو. ئارپا تىرىلىدۇ. ئۇيغۇرچە "كۆچمەنلىك" دىگەن سۆزدىن ئۆزگەرگەن. ئىلگىرى بۇ يەردىكى كىشىلەر كۈچۈپ يۈرگەچكە، بۇ يەرنىڭ نامى كۆچكەنلىك دەپ ئاتىلىپ كەلگەن.

دېخانچىلىق نوقتىسى

چىمەن قارا ئۈرۈك

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ غەربى جەنۇبىغا جايلاشقان. تۈزلىنىپ ئارلىغى 30.6 كىلومېتىر. غەربى تەرىپى چاقا دەرياسى بىلەن تۇتۇشۇدۇ. نوپۇسى 35. تىرىلغۇ يىرى 50 مو، بۇغداي، ئارپا تىرىيدۇ. ئۇيغۇرچە سۆز "قارائۈرۈك" دىگەن مەنىدە. ئىلگىرى بۇ جايدا توغراق كۆپ بولغاچقا، ئۇنى چىمەن دەپ ئاتىۋالغان، يىراقتىن قارىغاندا توغراقنىڭ يۇپۇرماقلىرى قارا ئۈرۈككە ئوخشىغاچقا، بۇ جايدا چىمەن قارا ئۈرۈك دەپ نام بەرگەن.

دېخانچىلىق نوقتىسى

قۇرۇغ ئېمەك

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ غەربى جەنۇبىغا جايلاشقان. تۈزلىنىپ ئارلىغى 60.3 كىلومېتىر. تىرىلغۇ يىرى 50 مو، ئوتلاق چارۋا سىغىمچانلىقى 900 تۇيۇق، ئارپا تىرىيدۇ. ئۇيغۇرچە سۆز، "سۈيى يوق" دىگەن مەنىدە، بۇ جايىنىڭ ئورنى سۈيى يوق بىر ئېلەكنىڭ ئىچىدە بولغاچقا قۇرۇغ ئېلەك دەپ ئاتالغان،

دېخانچىلىق نوقتىسى

كۆرۈك يەر

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ غەربى جەنۇبىغا جايلاشقان، تۈزلىنىپ ئارلىغى 22 كىلومېتىر. ئورنى چاقا دەرياسىنىڭ ئىچىدە. جەنۇبى گەنجىساي دەرياسى بىلەن تۇتۇشۇدۇ، نوپۇسى 31، تىرىلغۇ يىرى 60 مو، بۇغداي، ئارپا تىرىلىدۇ. ئۇيغۇرچە سۆز، كۆرۈك دىگەن بىر خىل ئۈسۈملۈك بۇلۇپ، بۇ يەردە بۇخىل ئوت كۆپ بولغانلىقتىن، بۇ يەرنىڭ نامى كۆرۈك. دىگەن ئوتنىڭ نامى بىلەن ئاتىلىپ كەلگەن.

دېخانچىلىق نوقتىسى

قاراقول

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ غەربى جەنۇبىغا جايلاشقان. تۈزلىنىپ ئارلىغى 49.9 كىلومېتىر. شەرقى جەنۇبى گەنجىساي دەرياسى بىلەن تۇتۇشۇدۇ. نوپۇسى 70. تىرىلغۇ يىرى 32 مو، ئارپا تىرىيدۇ، ئۇيغۇرچە سۆز، ئۇزۇن جىلغىنىڭ كۈنگەي تەرىپىگە جايلاشقانلىقتىن، قارا قول دەپ ئاتالغان.

ھاشى كەنت كومىتېتى

تۇرۇشلۇق ئورنى: ھاشى كەنتىدە.

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ غەربى شىمالىغا جايلاشقان. تۈزلىنىپ ئارلىغى 12.5 كىلومېتىر.

ئورنى چىرا دەرياسىنىڭ ئىچىدە، تەۋەلىگىدە 3 تەبىئى كەنتتە بار. نۇپۇسى 910، تىرىلغۇ يېرى 2224 مو، دىخانچىلىقنى ئاساس قىلىدۇ. ئوتلاق چارۋاسىغىمچانلىغى 1200 تۇياق، بۇغداي، قۇناق، چارۋا مەھسۇلاتلىرى چىقىدۇ. تۇرۇشلۇق ئورنى ھاشى كەنتىنىڭ نامى بىلەن ئاتالغان.

تەبىئى كەنتتە

ھاشى

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ غەربى شىمالغا جايلاشقان. تۈزلىنىپ ئارلىغى 12.5 كىلومېتىر. ئورنى چىرادەريا جىلغىسىدىكى تۈزلەڭ دە. نۇپۇسى 254، تىرىلغۇ يېرى 748 مو، ئوتلاق چارۋا سىمچانلىغى 1200 تۇياق. بۇغداي، قۇناق، چارۋا مەھسۇلاتلىرى چىقىدۇ. ئۇيغۇرچە "ئەرشى" دىگەن سۆزدىن ئۆزگەرگەن. "جەننەت" دىگەن مەنىدە. رىۋايەتلەردە ئىيتىلىشىچە، ئىسلام دىنى تارقاتقۇچىلار جاڭگاللاردا جەڭ قىلىپ، ئۇسساپ ھىرىپ، ئېچىپ موشۇ يەرگە كەلگەندە سۇ ئېچىپ ئەرشىگە چىققان دەپ بولغان، شۇنىڭ بىلەن بۇ يەرنىڭ نامى ئەرشى دەپ ئاتىلىپ كىيىن ھاشىغا ئۆزگەرگەن.

تەبىئى كەنتتە

قاراقېر

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ غەربى شىمالغا جايلاشقان. تۈزلىنىپ ئارلىغى 13.1 كىلومېتىر. ئورنى ئىدىرلىق، چىرا دەرياسىنىڭ غەربى تەرىپىدە. نۇپۇسى 347، دىخانچىلىقنى ئاساس قىلىدۇ. تىرىلغۇ يېرى 720 مو، بۇغداي، قۇناق، چارۋا مەھسۇلاتلىرى چىقىدۇ. ئۇيغۇرچە سۆز "قارا دۆڭ" دىگەن مەنىدە. بۇجاي قارا دۆڭلەرنىڭ ئارلىغىغا جايلاشقانلىقتىن قاراقېر دەپ ئاتالغان.

تەبىئى كەنتتە

لەنگەر تام

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ غەربى شىمالغا جايلاشقان. تۈزلىنىپ ئارلىغى 13.4 كىلومېتىر. ئورنى ئىدىرلىق. چىرا دەرياسى نىڭ غەربى لىۋىدە، نۇپۇسى 309، دىخانچىلىقنى ئاساس قىلىدۇ. تىرىلغۇ يېرى 765 مو، بۇغداي، قۇناق، چارۋا مەھسۇلاتلىرى چىقىدۇ. ئۇيغۇرچە سۆز، رىۋايەتلەردە ئىيتىلىشىچە ئىلگىرى بۇجاي بوستان، نورى، چاقا دىكىلەرنىڭ خۇتەنگە بارىدىغان ئۇتۇش يولى بۇلۇپ، كونا ھۆكۈمەت مۇشۇ جايدا چازاقۇرۇپ باج ئالغان. شۇنىڭ بىلەن بۇجايىنىڭ نامى لەنگەر تام دەپ ئاتىلىپ كەلگەن.

چارۋىچىلىق نوقتىسى

ياغ بەردى يايلاق

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ غەربى شىمالغا جايلاشقان. تۈزلىنىپ ئارلىغى 22.5 كىلومېتىر. تاغ جىلغىسى، كۆلىمى 50 كوۋادىرات كىلومېتىر، 2000 تۇياق چارۋاسىغىدۇ. بۇنىڭدىن يازلىق يايلاق %70 نى، قىشلىق يايلاق %30 نى ئىگەللەيدۇ. چىغ، چىم قاتارلىق ئوتلار ئۈسۈدۇ. جەگرەن، بۇرە، داۋغان، ئۇلا، كەكلىك قاتارلىق ياۋايى ھايۋانلار بار. ئۇيغۇرچە سۆز، رىۋايەت قىلىنىشىچە، بۇرۇن يەرلىك بىركىشى باشقا يەردىن كەلگەن كىشىگە ياغ بەرگەنلىكتىن بۇ يەرنىڭ نامى ياغ بەردى دەپ ئاتىلىپ قالغان.

يۇرۇقتاش كەنت كومىتېتى

تۇرۇشلۇق ئورنى: يۇرۇقتاش كەنتىدە.

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ غەربى شىمالغا جايلاشقان. تۈزلىنىپ ئارلىغى 10.8 كىلومېتىر.

تەۋەلىگىدە 1 تەبىئى كەنتتە بار. نۇپۇسى 250، ئوتلاق چارۋاسىغىمچانلىغى 2900 تۇياق. يىرىم دىخانچىلىق، يىرىم چارۋىچىلىق بىلەن شۇغۇللۇنۇدۇ. تىرىلغۇيىرى 961 مو، بۇغداي، قۇناق، چارۋا مەھسۇلاتلىرى چىقىدۇ. تۇرۇشلۇق ئورنى يۇرۇقتاش كەنتىنىڭ نامى بىلەن ئاتالغان.

تەبىئى كەنتتە

يۇرۇقتاش

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ غەربى شىمالغا جايلاشقان. تۈز لىنىيە ئارىلىغى 10.8 كىلومېتىر. شەرقى تاشلىق ساي بىلەن تۇتۇشۇدۇ. ئورنى چىرا دەرياسىنىڭ ئىككى تەرىپىدە. نۇپۇسى 250، يىرىم دىخانچىلىق يېرىم چارۋىچىلىق بىلەن شۇغۇللۇنۇدۇ. تىرىلغۇيىرى 961 مو، قۇناق، چارۋا مەھسۇلاتلىرى، بۇغداي چىقىدۇ. ئۇيغۇرچە پاقىراپ تۇرۇدىغان تاش دىگەن مەنىدە. رىۋايەتلەردە ئىيتىلىشىچە، ناھايىتى بۇرۇن قاتتىق بۇران چىقىپ، بىرقانچە كۈنگىچە كۈن چىقىمىغان. قاراڭغۇلۇق ئىچىدە بىر دانە تاشنىڭ يۇرۇق چىقىرىپ تۇرغانلىغىنى كۆرگەن. شۇنىڭ بىلەن بۇ يەرنىڭ نامى يۇرۇقتاش دەپ ئاتىلىپ كەلگەن.

ھاسا كەنت كۆمىتېتى

تۇرۇشلۇق ئورنى ھاسا كەنتىدە.

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ غەربى شىمالغا جايلاشقان. تۈز لىنىيە ئارىلىغى 11.3 كىلومېتىر. ئورنى چاقادەرياسى بىلەن چۆكادەرياسىنىڭ قۇشۇلۇش ئىغزىدا. تەۋەلىگىدە 1 تەبىئى كەنتتە بار. نۇپۇسى 276، تىرىلغۇ يىرى 886 مو، دىخانچىلىقنى ئاساس قىلىدۇ. بۇغداي، قۇناق، چارۋا مەھسۇلاتلىرى چىقىدۇ. تۇرۇشلۇق ئورنى ھاسا كەنتىنىڭ نامى بىلەن ئاتالغان.

تەبىئى كەنتتە

ھاسا

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ غەربى شىمالغا جايلاشقان. تۈز لىنىيە ئارىلىغى 11.3 كىلومېتىر. نۇپۇسى 276، تىرىلغۇيىرى 888 مو، دىخانچىلىقنى ئاساس قىلىدۇ. بۇغداي، قۇناق، چارۋا مەھسۇلاتلىرى چىقىدۇ. ئۇيغۇرچە ھاسا دىگەن سۆز، رىۋايەتلەردە ئىيتىلىشىچە، بۇرۇنقى زاماندا، ئابدۇللا بۇۋام دىگەن كىشى خەلقنىڭ داۋا ئىشلىرىنى بىجىرگەندە پۇل ئالمىغان، ئۆزىنىڭ ئوغلىنى قازى قىلىپ قويغاندىن كىيىن پۇل ئالغان، ئابدۇللا بۇۋام دىگەن كىشى بۇنىڭ دىن خاپا بۇلۇپ ئۆيىدىن چىقىپ مۇشۇ يەرگە كەلگەندە ھاسسىنى يەرگە چۇقۇپ قۇيۇپنا ماز ئۇتىگەن، شۇنىڭ بىلەن بۇ جايىنىڭ نامى ھاسا دەپ ئاتىلىپ قالغان.

ئىنىلىك كەنت كۆمىتېتى

تۇرۇشلۇق ئورنى: ئىنىلىك كەنتىدە.

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ غەربى جەنۇبىغا جايلاشقان. تۈز لىنىيە ئارىلىغى 17.2 كىلومېتىر. غەربى تىكىلىك تىغى بىلەن تۇتۇشۇدۇ. تەۋەلىگىدە 2 تەبىئى كەنتتە بار. نۇپۇسى 406، تىرىلغۇيىرى 1293 مو، ئوتلاق چارۋاسىغىمچانلىغى 5795 تۇياق. يىرىم دىخانچىلىق، يىرىم چارۋىچىلىق بىلەن شۇغۇللۇنۇدۇ. بۇغداي، قۇناق، چارۋا مەھسۇلاتلىرى چىقىدۇ. تۇرۇشلۇق ئورنى ئىنىلىك كەنتىنىڭ نامى بىلەن ئاتالغان.

تەبىئى كەنتتە

ئىنىلىك

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ غەربى جەنۇبىغا جايلاشقان. تۈزلىنىپ ئارلىغى 17.2 كىلومېتىر. ئورنى دەريانىڭ ئىچىدە. نۇپۇسى 239. يېرىم دىخانىچىلىق يېرىم چارۋىچىلىق بىلەن شۇغۇللۇنۇدۇ. تىرىلغۇ يېرى 499 مو، بۇغداي، قۇناق، چارۋا مەھسۇلاتلىرى چىقىدۇ. ئۇيغۇرچە "بەلگۈ" يەرلىك تىلىدىكى "ئىلە" دىگەن سۆزدىن ئۆزگەرگەن. ئىيتىشلارغا قارىغاندا، ئىسلام دىنى خۇتەنگە كىرگەندىن كىيىن، يەرلىك ئەمەلدار چوقتۇرۇش - نوقتۇرۇش ئىككىسى ئىسلام لەشكەرلىرى بىلەن ئۇرۇشقان. چوقتۇرۇش - نوقتۇرۇش لەشكەرلىرىنى ئېلىپ مۇشۇ جايلارغا كەلگەندە، تاغلار ئىگىز، يوللار خەتەر - لىك بولغانلىقتىن، كەينىدىن ئەگىشىپ كىلىۋاتقان ئەسكەرلىرىنىڭ يولىدىن ئادىشىپ قالماسلىقى ئۈچۈن يول بۇيى يۇغان تاشلارنى ئۈرە تىكلەپ، بەلگۈ قىلىپ، ماڭغان. مۇشۇنىڭغا ئاساسەن يەر - لىك كىشىلەر بۇجايدا ئىلەلىك دەپ نام بەرگەن. كىيىن ئىلىككە ئۆزگۈرۈپ كەتكەن.

تەبىئى كەنتە

چۇكا

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ غەربى جەنۇبىغا جايلاشقان. تۈزلىنىپ ئارلىغى 17 كىلومېتىر. غەربى چۇكا دەرياسى بىلەن تۇتۇشۇدۇ. نۇپۇسى 167، يېرىم دىخانىچىلىق، يېرىم چارۋىچىلىق بىلەن شۇغۇللۇنۇدۇ. تىرىلغۇ يېرى 651 مو، بۇغداي، پۇرچاق، چارۋا مەھسۇلاتلىرى چىقىدۇ. ئۇيغۇرچە "چۈكە" دىگەن سۆزدىن ئۆزگەرگەن. ئىيتىشلارغا قارىغاندا، قىدىق خۇتەننىڭ 2 نەپەر خاقانى ئىسلام ئەسكەرلىرىگە قارشىلىق كۆرسۈتۈش ئۈچۈن مۇشۇ يەردە قورغان ياساپ مەن بىلەن قورغاننىڭ ئىچىگە سۇ باشلاپ كىرىپ، جەڭنى داۋاملاشتۇرغان. ئىسلام ئەسكەرلىرى سۇغا غەزىمەت تاشلاپ، سۈكۈرىش ئىغىزىنى تاپماقچى بولغان. "چۈكە - چۈكە - چۈكە" دىيىشكەن. ئاخىرى ئىغىزى تىپىۋىلىپ سۈمەننى ئۇزۇۋەتسەن. بۇنىڭ بىلەن چۈكە دىگەن سۆز چۇكاغا ئۆزگۈرۈپ مۇشۇ يەرنىڭ نامىغا ئايلىنىپ قالغان.

چارۋىچىلىق نوقتىسى

بىجەش

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ غەربى جەنۇبىغا جايلاشقان. تۈزلىنىپ ئارلىغى 27.4 كىلومېتىر. شەرقى ئاچچىقسۇ دەرياسى بىلەن تۇتۇشۇدۇ. چارۋا سىغىمچانلىغى 500 تۇياق. ياپچان، سىرىغ، چىغ ئۈسۈدۈ. قىشلىق يايلاغ، ئۇيغۇرچە "بۇرجىگى" دىگەن مەنىدە، بۇ يايلاغ تاغنىڭ بۇرجىگىگە جايلاشقانلىقتىن، بۇرجەك دەپ ئاتىلىپ كىيىن بىجەشكە ئۆزگۈرۈپ كەتكەن.

چارۋىچىلىق نوقتىسى

تايلاڭ ئىغىزى

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ غەربىگە جايلاشقان. تۈزلىنىپ ئارلىغى 22.5 كىلومېتىر. ئىگىز تاغلىق، چۇكادەرياسى ئىقىپ تۇتۇدۇ. چارۋا سىغىمچانلىغى 1000 تۇياق. قىش ۋە يازلىق يايلاغ. كۆرۈك، ياپچان قاتارلىق ئوتلار، كەكلىك، ئۇلا، داۋغان قاتارلىق ياۋايى ھايۋانلار بار، ئۇيغۇرچە "ئات تايلىغان جاي" دىگەن مەنىدە، ئىلگىرى بۇ يەردە ئات تايلىغان. شۇنىڭ بىلەن بۇ يەرنىڭ نامى تايلاڭ ئىغىزى دەپ ئاتىلىپ قالغان.

دىخانىچىلىق نوقتىسى

ئاتلاش

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ غەربى جەنۇبىغا جايلاشقان. تۈزلىنىپ ئارلىغى 18.3 كىلومېتىر. ئورنى لاۋاس دەرياسىنىڭ ئىچىدە، پەسلىك دىخانىلىق نوقتىسى. تىرىلغۇ يېرى 145 مو، ئارپا،

بۇغداي، تىرىدۇ. ئۇيغۇرچە "سەكرەش، ئاتلاش" دىگەن مەنىدە. بۇ جايدا بىر جىلغا بۆلۈپ، بۇ يەردە - دىن كىشىلەر ئاتلاپ ئۆتكەنلىكى ئۈچۈن، بۇ يەرنىڭ نامى ئاتلاش دەپ ئاتالغان.

قېزىلىپ كەتتى كۆمۈش

تۇرۇشلۇق ئورنى: قوچقار بېشى كەنتىدە.

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ غەربى جەنۇبىغا جايلاشقان. تۈزلىنىپ ئارلىغى 22.8 كىلومېتىر. غەربى تىكلىك تىغى بىلەن تۇتۇشۇدۇ. تەۋەلىكىدە 2 تەبىئى كەنت بار. نۇپۇسى 239، تىرىلغۇ يېرى 732 مو، يېرىم دىخانچىلىق، يېرىم چارۋىچىلىق بىلەن شۇغۇللۇنۇدۇ. ئوتلاق چارۋا سىغىمچانلىغى 3211 تۇياق. چارۋا مەھسۇلاتى، ئارپا چىقىدۇ. ئۇيغۇرچە سۆز، بۇ يەردە بۇرۇن قىزىل تۇپلۇق قاپتال - دىن ئىلىنىغان بىر يول بولغاچقا، بۇ جايىنىڭ نامى قېزىل يول دەپ ئاتالغان.

تەبىئى كەنت

قوچقار بېشى

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ غەربى جەنۇبىغا جايلاشقان. تۈزلىنىپ ئارلىغى 22.8 كىلومېتىر. ئورنى چىرادەر ياسىنىڭ جىلغىسى ئىچىدە. نۇپۇسى 110، يېرىم دىخانچىلىق، يېرىم چارۋىچىلىق بىلەن شۇغۇللۇنۇدۇ. تىرىلغۇ يېرى 296 مو، بۇغداي، ئارپا، چارۋا مەھسۇلاتلىرى چىقىدۇ. ئۇيغۇرچە قوچقار بېشى دىگەن مەنىدە، ئىلگىرى بۇ جايدا، قوچقار لەقەملىك بىر كىشى ئولتۇرغانلىقتىن بۇ يەرنىڭ نامى قوچقار بېشى دەپ ئاتالغان.

تەبىئى كەنت

قېزىلىپ

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ غەربى جەنۇبىغا جايلاشقان. تۈزلىنىپ ئارلىغى 20.5 كىلومېتىر. نۇپۇسى 96، تىرىلغۇ يېرى 286 مو، دىخانچىلىقنى ئاساس قىلىدۇ. بۇغداي، قۇناق، چارۋا مەھسۇلاتلىرى چىقىدۇ. ئۇيغۇرچە سۆز، بۇ يەردە بۇرۇن قىزىل تۇپلۇق قاپتالدىن ئىلىنىغان بىر يول بولغاچقا، بۇ جايىنىڭ نامى قىزىل يول دەپ ئاتالغان.

دىخانچىلىق نوقتىسى

ھالپۇك

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ غەربى جەنۇبىغا جايلاشقان. تۈزلىنىپ ئارلىغى 30.2 كىلومېتىر. ئورنى ھالپۇك دەرياسى نىڭ ئىچىدە. نۇپۇسى 33، تىرىلغۇ يېرى 150 مو، ئارپا، بۇغداي تىرىلىدۇ. تىل ئايرىمىسى، يەرنامىنىڭ كىلىش تارىخى ۋە مەنىسى ئىنىق لاندې.

جەگىتال كەنت كۆمۈش

تۇرۇشلۇق ئورنى: سۇرلۇك كەنتىدە.

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ غەربى جەنۇبىغا جايلاشقان. تۈزلىنىپ ئارلىغى 26.9 كىلومېتىر. تەۋەلىكىدە 4 تەبىئى كەنت بار. نۇپۇسى 282، تىرىلغۇ يېرى 1194 مو، يېرىم دىخانچىلىق، يېرىم چارۋىچىلىق، ئوتلاق چارۋا سىغىمچانلىغى 3604 تۇياق. بۇغداي، چارۋا مەھسۇلاتلىرى چىقىدۇ. ئۇيغۇرچە كىكتال (بىر خىل دەرەخ) دىگەن سۆزدىن ئۆزگەرگەن. بۇ يەردە بۇخىل ئوت كۆپ بولغانلىقتىن، جەگىتال دەپ ئاتالغان.

تەبىئى كەنت

سۇرلۇك

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ غەربى جەنۇبىغا جايلاشقان. تۈزلىنىپ ئارلىغى 26.9 كىلومېتىر.

ئورنى دەريا جىلغىسىدىكى تۈزدە. نۇپۇسى 110، تىرىلغۇيىرى 494 مو، يىردىم دىخانچىلىق. يىردىم چارۋىچىلىق. بۇغداي، ئارپا، چارۋا مەھسۇلاتلىرى چىقىدۇ. ئۇيغۇرچە سىرىلىپ دىگەن سۆزدىن ئۆزگەرگەن، بۇ جاينىڭ ئىككى تەرىپى چىقىل بۇلۇپ، شىغىل تۇپلار دائىم سىرىلىپ چۈشكەچكە، كەنتنىڭ نامى سۆزلۈك دەپ ئاتىلىپ كەلگەن.

تەبىئى كەنتە

جەگىتال

يېزا تۇرۇشلۇق جاينىڭ غەربى جەنۇبىغا جايلاشقان. تۈزلىنىپ ئارلىغى 25.1 كىلومېتىر. ئورنى دەريا جىلغىسىدا، دىخانچىلىق ئاساس، بۇغداي، قۇناق، چارۋا مەھسۇلاتلىرى چىقىدۇ. ئۇيغۇرچە كىكتال (بىر خىل دەرەخ) دىگەن سۆزدىن ئۆزگەرگەن.

تەبىئى كەنتە

قالىق

يېزا تۇرۇشلۇق جاينىڭ غەربى جەنۇبىغا جايلاشقان. تۈزلىنىپ ئارلىغى 29 كىلومېتىر. ئورنى چىرا دەرياسىنىڭ جىلغىسىدا. نۇپۇسى 83، دىخانچىلىق ئاساس. تىرىلغۇيىرى 394 مو، بۇغداي، چارۋا مەھسۇلاتلىرى چىقىدۇ. ئۇيغۇرچە كىكتال (بىر خىل دەرەخ) دىگەن سۆزدىن ئۆزگەرگەن. ئەسلىدە بۇ جاينى كىكتال قاپلاپ كەتكەچكە، بۇ كەنتىگە تاللىق دەپ نام بىرىلگەن.

تەبىئى كەنتە

ئازنە مېچىت

يېزا تۇرۇشلۇق جاينىڭ غەربى جەنۇبىغا جايلاشقان. تۈزلىنىپ ئارلىغى 30.5 كىلومېتىر. ئورنى چىرا دەرياسى جىلغىسىدا. نۇپۇسى 35، تىرىلغۇيىرى 107 مو، دىخانچىلىق ئاساس، بۇغداي، چارۋا مەھسۇلاتلىرى چىقىدۇ. ئۇيغۇرچە جۈمە ئوتەيدىغان مېچىت دىگەن مەنىدە. كىشىلەر ئىغىزىدىكى رىۋايەتلەردە ئىيتىلىشىچە، 400 يىل ئىلگىرى ئىسلام ئولمالىرى بۇ يەردىن ئۆتكەندە ناماز ئوقۇغىنى ئۈچۈن (ئازنە كۈنلۈكتە) ئازنە مېچىت دەپ ئاتالغان.

دىخانچىلىق نوقتىسى

ئالما

يېزا تۇرۇشلۇق جاينىڭ غەربى جەنۇبىغا جايلاشقان. تۈزلىنىپ ئارلىغى 29.8 كىلومېتىر، ئورنى چىرا دەرياسىنىڭ جىلغىسى ئىچىدە، نۇپۇسى 110، تىرىلغۇيىرى 50 مو، بىدەيىرى 200 مو، يىلىغا 120 مىڭ جىڭ بىدە پىچىنى چىقىدۇ. ئۇيغۇرچە سۆز بۇلۇپ، بۇ يەرنى ئېچىپ ئۆزلەشتۈرگەندە ئالما دەرىخى سىلىنغانلىقتىن ئالما دەپ ئاتالغان.

ئۇقۇ كەنت كومىتېتى

تۇرۇشلۇق ئورنى: ئۇقۇ كەنتىدە.

يېزا تۇرۇشلۇق جاينىڭ غەربى جەنۇبىغا جايلاشقان. تۈزلىنىپ ئارلىغى 36.9 كىلومېتىر. تەۋەلىكىدە 3 تەبىئى كەنتەبار. نۇپۇسى 652. تىرىلغۇيىرى 1470 مو، چارۋىچىلىق ئاساس، ئوتلاق چارۋاسىغىمچانلىغى 11.232 تۇياق. چارۋا مەھسۇلاتلىرى، بۇغداي، ئارپا چىقىدۇ. تۇرۇشلۇق ئورنى ئۇقۇكەنتىنىڭ نامى بىلەن ئاتالغان.

تەبىئى كەنتە

ئۇقۇ

يېزا تۇرۇشلۇق جاينىڭ غەربى جەنۇبىغا جايلاشقان. تۈزلىنىپ ئارلىغى 36.9 كىلومېتىر.

ئورنى كوئىنلۇن تاغلىق رايۇنى، نۇپۇسى 220، چارۋىچىلىق ئاساس، تىرىلغۇيىرى 678 مو، چارۋا مەھسۇلاتلىرى، بۇغداي، ئارپا چىقىدۇ. ئۇيغۇرچە سۆز، رىۋايەت لەردە ئىيتىلىشىچە، ئىسلام ئەسكەرلىرى چوققۇزۇش-نوقۇتۇرۇش لەر بىلەن جەڭ قىلىپ، مۇشۇ يەرگە كەلگەندە چۇقادىكى ئۆڭكۈرگە بىردانە تۈمۈر ئۇقۇنى بىكىتىپ ئاتلىرىغا ئوت بەرگەن، شۇنىڭدىن تارتىپ، بۇ يەرگە ئۇقۇدىگەن نام قالغانىش.

تەبىئى كەنتە

تەسكەنلىك

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ غەربى جەنۇبىغا جايلاشقان. تۈزلىنىيە ئارلىغى 37.2 كىلومېتىر. نۇپۇسى 67. چارۋىچىلىق ئاساس، تىرىلغۇيىرى 250 مو، چارۋامەھسۇلاتلىرى، بۇغداي، ئارپا چىقىدۇ. ئۇيغۇرچە (بىر خىل ئوت) بۇ جايداتەسكەن دىگەن ئوت كۆپ بولغاچقا، بۇ يەرنىڭ نامى تەسكەنلىك دەپ ئاتالغان.

تەبىئى كەنتە

ئات چاپقۇر

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ غەربى جەنۇبىغا جايلاشقان. تۈزلىنىيە ئارلىغى 33.4 كىلومېتىر. ئورنى چىرادەرياسىنىڭ جىلغىسىدا. نۇپۇسى 127، چارۋىچىلىق ئاساس. تىرىلغۇيىرى 300 مو، ئوتلاق 100 مو، ئارپا، بۇغداي، چارۋامەھسۇلاتلىرى چىقىدۇ. ئۇيغۇرچە ئات چاپتۇرۇشقان دىگەن مەنىدە. ئىغىز رىۋايەتلىرىدە ئىيتىلىشىچە، مۇڭغۇللار بىلەن ئىسلام ئەسكەرلىرى مۇشۇ جايلاردا ئۇرۇش قىلغاندا، چاڭ-تۇزاڭ ئۆرلىتىپ ئات چاپتۇرۇشقان، شۇندىن كىيىن بۇ يەرنىڭ نامى ئات چاپقۇر دەپ ئاتىلىپ قالغان.

دىخانچىلىق نۇقتىسى

لايىقا

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ غەربى جەنۇبىغا جايلاشقان. تۈزلىنىيە ئارلىغى 43.3 كىلومېتىر. ئورنى سىرىق بۇلۇڭ دەريا جىلغىسىدا. تىرىلغۇيىرى 50 مو، ئارپا، پۇرچاق تىرىلىدۇ. ئۇيغۇرچە لايىلاپ قالدىغان يەر دىگەن مەنىدە. بۇ يەر ئويىمان يەر بولغانلىقتىن ھەممىشە لايىلاپ قالغاچقا لايىقا دەپ ئاتىلىپ كەلگەن.

دىخانچىلىق نۇقتىسى

ئەسكى تۈگمەن

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ غەربى جەنۇبىغا جايلاشقان. تۈزلىنىيە ئارلىغى 40.1 كىلومېتىر. ئورنى سىرىق بۇلۇڭ دەريا جىلغىسىدا. نۇپۇسى 32، تىرىلغۇيىرى 120 مو، بۇغداي، ئارپا چىقىدۇ. ئۇيغۇرچە سۆز، بۇ يەردە ئەسلى بىردانە تۈگمەن بۇلۇپ ھەممىشە بۇزۇپ ماڭمىغاچقا، بۇ يەرنىڭ نامى ئەسكى تۈگمەن دەپ ئاتىلىپ كەلگەن.

دىخانچىلىق نۇقتىسى

ئاياغ ئازگال

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ غەربى جەنۇبىغا جايلاشقان. تۈزلىنىيە ئارلىغى 47.2 كىلومېتىر. ئورنى سىرىق بۇلۇڭ دەريا جىلغىسىدا. نۇپۇسى 9، ھەممىسى ئۇيغۇر، تىرىلغۇيىرى 50 مو، ئارپا-تىرىلىيدۇ. ئۇيغۇرچە دەرياجىلغىدىكى چوڭقۇر ئازگال دىگەن مەنىدە. بۇ يەردە يارپ-چىپ كەتكەن چوڭقۇر ئازگال بولغاچقا، ئاياغ ئازگال دەپ ئاتىلىپ كەلگەن.

دىخانچىلىق نۇقتىسى

باش ئازگال

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ غەربى جەنۇبىغا جايلاشقان. تۈزلىنىپ ئارلىغى 49.1 كىلومېتىر. ئورنى سىرىق بۇلۇڭ دەريا جىلغىسىدا. نۇپۇسى 17، تىرىلغۇيىرى 60 مو، ئارپا تىرىيدۇ. ئۇيغۇرچە دەريانىڭ يۇقىرىسىدىكى چۇڭقۇر ئازگال دىگەن مەنىدە. بۇيەردە يارپىچىپ كەتكەن چوڭقۇر ئازگال بولغانلىقتىن، باش ئازگال دەپ ئاتىلىپ كەلگەن.

بارى ئېغىل

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ غەربى جەنۇبىغا جايلاشقان. تۈزلىنىپ ئارلىغى 43.2 كىلومېتىر. شەرقى سىرىق بۇلۇڭ دەرياسى نىڭ تارمىغى بىلەن تۇتۇشۇدۇ. قىشلىق، يازلىق يايلاغ. چارۋا سەم-خىمچانلىغى 3000 تۇياق. سىرىغ، ياپچان، چىغ قاتارلىق ئوت لاربار. ئۇيغۇرچە بۇلاق سۈيى بار يايلاق دىگەن مەنىدە، بۇيەردە بۇلاق سۈيى بولغانلىقتىن سۈيى بار ئېغىل دەپ ئاتالغان، كىيىن يىللارنىڭ ئۇتۇشى بىلەن بارى ئېغىلغا ئۆزگەرگەن.

تۈز ئېغىل

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ غەربى جەنۇبىغا جايلاشقان. تۈزلىنىپ ئارلىغى 37.8 كىلومېتىر. ئورنى كوئىنلۇن تىغىدا. چارۋا سىغىمچانلىغى 600 تۇياق. سىرىغ، ياپچان، چىغ قاتارلىق ئوت لاربار. قىشلىق يايلاغ، ئۇيغۇرچە سۆز. تۈزدىكى ئېغىل دىگەن مەنىدە. بۇ يايلاغنىڭ ئۈستى تۈز ھەم ئېغىل بولغاچقا، تۈز ئېغىل دەپ ئاتالغان.

ئۇلۇغ ئېغىل

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ غەربى جەنۇبىغا جايلاشقان. تۈزلىنىپ ئارلىغى 39.6 كىلومېتىر. تاغ جىلغىسى قىشلىق يايلاغ، چارۋا سىغىمچانلىغى 600 تۇياق. ياپچان، چىغ، قاتارلىق ئوتلار بار. ئۇيغۇرچە سۆز، غەربى تەرىپىدىكى سىرىق بۇلۇڭ دەرياسىنىڭ يازدىكى سۈيى كۆپ (ئۇلۇغ) بۇلۇپ. ھايۋانلار ئۈتەلمىگەچكە ئۇلۇغ ئېغىل دەپ ئاتالغان.

چىغلىق ئېغىل

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ جەنۇبىغا جايلاشقان. تۈزلىنىپ ئارلىغى 41.8 كىلومېتىر. تاغ جىلغىسىدىكى قىشلىق يايلاغ. چارۋا سىغىمچانلىغى 450 تۇياق. سىرىغ، ياپچان، چىغ قاتارلىق ئوتلار بار. ئۇيغۇرچە سۆز، بۇ يايلاغدا چىغ كۆپ بولغانلىقتىن، چىغلىق ئېغىل دەپ ئاتالغان.

يار ئېغىل

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ جەنۇبىغا جايلاشقان. تۈزلىنىپ ئارلىغى 48.9 كىلومېتىر. شەرقى ئوتتۇرا قىردەرياسى بىلەن تۇتۇشۇدۇ. يازلىق يايلاغ، چارۋا سىغىمچانلىغى 1200 تۇياق. سىرىغ، چىغ قاتارلىق ئوتلار بار. ئۇيغۇرچە سۆز. يارنىڭ بۇيىغا جايلاشقان ئېغىل بولغانلىقتىن، يار ئېغىل دەپ ئاتالغان.

كونا ئېغىل

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ غەربى جەنۇبىغا جايلاشقان. تۈزلىنىپ ئارلىغى 33.8 كىلومېتىر. شەرقى گەنجىساي دەرياسى بىلەن چىگىرىلىنىدۇ. چارۋا سىغىمچانلىغى 700 تۇياق. ياپچان، سىرىغ، چىغ قاتارلىق ئوتلار بار. ئۇيغۇرچە سۆز. تارىخى ئۇزۇن ئېغىل بولغانلىقتىن، كونا ئېغىل دەپ

ئاتالغان.

مازار تاش

چارۋىچىلىق نوقتىسى

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ غەربى جەنۇبىغا جايلاشقان. تۈزلىنىپ ئارلىغى 44.1 كىلومېتىر. ئورنى كوئىنلۇن تىغى، سىرىغ، ياپچان، قاتارلىق ئوتلار بار. ئۇيغۇرچە سۆز، يايلاغدا بىردانە چوڭ تاش بۇلۇپ، يېنىدا تۈلۈم ئىسىلغان بىردانە خادا بولغانلىقتىن، مازار تاش دەپ ئاتالغان.

ئېيىقلىق يايلىغى

چارۋىچىلىق نوقتىسى

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ غەربى تەرىپىگە جايلاشقان. تۈزلىنىپ ئارلىغى 54.2 كىلومېتىر. ئورنى كوئىنلۇن تىغى. لوپ ناھىيىسىگە تەۋە يايلاغ، چارۋا سىغىمچانلىغى 600 تۇياق. سىرىغ، ياپچان، چىغ قاتارلىق ئوتلار ئۇسۇدۇ. ئۇيغۇرچە سۆز. ئەل ئىغىزىدىكى رىۋايەتلەردە ئىيتىلە-شىچە، بۇرۇن بىر چارۋىچى قولى بىقىۋاتقاندا تۇيۇقسىز بىر ئىيتىق چىقىپ چارۋىچىنى يەپ كەتكەنمىش، شۇنىڭ بىلەن بۇ جايىنىڭ نامى ئىيتىقلىق دەپ ئاتىلىپ قالغان.

قىياقلىق

چارۋىچىلىق نوقتىسى

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ غەربى جەنۇبىغا جايلاشقان. تۈزلىنىپ ئارلىغى 51.3 كىلومېتىر. ئورنى سىرىق بۇلۇڭ دەرياسى جىلغىسىدا. لوپ ناھىيىسىگە تەۋە. سىرىغ، ياپچان قاتارلىق ئوتلار ئۇسۇدۇ. ئۇيغۇرچە سۆز، بۇ يايلاغدا قىياق (ئوت) كۆپ بولغانلىقتىن قىيا قىلىق دەپ ئاتالغان.

تاشلىق ئېغىل

چارۋىچىلىق نوقتىسى

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ غەربى جەنۇبىغا جايلاشقان. تۈزلىنىپ ئارلىغى 53.1 كىلومېتىر. ئورنى ئوتتۇرا قىردەرياسىنىڭ جىلغىسىدا. قىشلىق يايلاغ، چارۋا سىغىمچانلىغى 300 تۇياق. سىرىق، چىغ قاتارلىق ئوتلار ئۇسۇدۇ. ئۇيغۇرچە سۆز. يايلاغ تاشلىققا جايلاشقانلىقتىن، تاشلىق ئېغىل دەپ نام بىرىلگەن.

ئىشەك قېرىنىڭ دۆڭ يايلاق

چارۋىچىلىق نوقتىسى

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ غەربى جەنۇبىغا جايلاشقان. تۈزلىنىپ ئارلىغى 46.6 كىلومېتىر. شەرقى سىرىق بولۇڭ دەرياسى بىلەن تۇتۇشۇدۇ، ئوتلاق چارۋا سىغىمچانلىغى 2500 تۇياق. سىرىق، چىغ قاتارلىق ئوتلار ئۇسۇدۇ. يايلاغدا ئىشەكنىڭ ئۇچىسىغا ئوخشايدىغان بىر دۆڭ بولغانلىقتىن، ئىشەك قېرىنىڭ دۆڭ يايلاق دەپ ئاتالغان.

بۇيان ئېغىل

چارۋىچىلىق نوقتىسى

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ غەربى جەنۇبىغا جايلاشقان. تۈزلىنىپ ئارلىغى 43.6 كىلومېتىر. ئورنى ئوتتۇرا قىردەرياسىنىڭ جىلغىسىدا. قىشلىق يايلاغ، چارۋا سىغىمچانلىغى 1200 تۇياق. خۇتەن ناھىيىسىگە تەۋە. ياپچان، سىرىغ قاتارلىق ئوتلار ئۇسۇدۇ. ئۇيغۇرچە سۆز، يايلاغ ئىككى دۆڭنىڭ ئارىلىغىدا بۇلۇپ بۇيانغا ئوخشىغاچقا، بۇيان ئېغىل دەپ ئاتالغان.

چېغلىق ئېغىل

چارۋىچىلىق نوقتىسى

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ غەربى جەنۇبىغا جايلاشقان. تۈزلىنىپ ئارلىغى 56 كىلومېتىر.

ئورنى چۆرۈل دەرياسى جىلغىسىدا. يازلىق يايلاغ. چارۋا سىغىمچانلىغى 2600 تۇياق. خۇتەن ناھىيىسىگە تەۋە. سىرىغ، چىغ قاتارلىق ئوتلار ئۈسۈدۈ. ئۇيغۇرچە سۆز، بۇ يايلاغدا چىغ، كۆپ بولغانلىقتىن، چىغلىق ئېغىل دەپ ئاتالغان.

يىزىلغىنىڭ ئېغىلى چارۋىچىلىق نوقتىسى

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ غەربى جەنۇبىغا جايلاشقان. تۈزلىنىيە ئارلىغى 56.2 كىلومېتىر. ئۇلۇغ ئاچچىق دەرياسى نىڭ شەرقى قىرغىغىدا. يازلىق يايلاق. چارۋا سىغىمچانلىغى 3000 تۇياق. سىرىغ، ياپچان، چىغ قاتارلىق ئوتلار بار. يەرنامىنىڭ كىلىش تارىخى ۋە مەنىسى ئىنىق لاندې.

قاراتاش كەنت كومىتېتى

تۇرۇشلۇق ئورنى: ئاقتاش كەنتىدە.

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ غەربى جەنۇبىغا جايلاشقان. تۈزلىنىيە ئارلىغى 41.5 كىلومېتىر. جەنۇبى مۇز تاغ بىلەن تۇتۇشۇدۇ، تەۋەلىگىدە 1 تەبىئى كەنتە بار، نۇپۇسى 310، تىرىلغۇيىرى 544 مو، ئوتلاق چارۋا سىغىمچانلىغى 6082 تۇياق، چارۋىچىلىق ئاساس، چارۋا مەھسۇلاتلىرى چىقىدۇ. ئۇيغۇرچە سۆز. رىۋايەتلەردە ئىيتىلىشچە، ئىلگىرى كىرىيەلىك بىر كىشى مۇشۇ يەرگە كىلىپ ئالتۇن كولاش داۋامىدا تاش بىسۈلپ ئۇلۇپ كەتكەن، بۇنىڭدىن خەۋەر تاپقان ئانىسى مۇشۇ يەرگە كىلىپ "قارا تاش، ئاق تاش مىنىڭ بالامنى بىسۈلغان قانداق تاش" دەپ ماتەم تۇتۇپ يىغلىغان شۇندىن تارتىپ، بۇ جايىنىڭ نامى بۇلۇپ قالغان.

تەبىئى كەنتە

ئاقتاش

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ غەربى جەنۇبىغا جايلاشقان. تۈزلىنىيە ئارلىغى 41.5 كىلومېتىر. شىمالى قاراتاش دەرياسى بىلەن تۇتۇشۇدۇ. نۇپۇسى 121، چارۋىچىلىق ئاساس، تىرىلغۇيىرى 223 مو، بۇغداي، ئارپا، چارۋا مەھسۇلاتلىرى چىقىدۇ. ئۇيغۇرچە سۆز، ئىسىملىكىنىڭ كىلىش تارىخى ۋە مەنىسى قاراتاش بىلەن ئوخشاش.

دىخانچىلىق نوقتىسى

ئاتى

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ غەربى جەنۇبىغا جايلاشقان. تۈزلىنىيە ئارلىغى 39.8 كىلومېتىر. جەنۇبى قاراتاش دەرياسى بىلەن تۇتۇشۇدۇ. نۇپۇسى 9، تىرىلغۇيىرى 31 مو، ئارپا تىرىيدۇ. ئۇيغۇرچە ئات دىگەن مەنىدە. بۇ يەردە بۇرۇن ئات تايلىغانلىقتىن ئاتى دەپ ئاتىلىپ كەلگەن.

دىخانچىلىق نوقتىسى

دۆڭلەك

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ غەربى جەنۇبىغا جايلاشقان. تۈزلىنىيە ئارلىغى 51.7 كىلومېتىر. تاغلىق، جەنۇبى قارا تاش دەرياسى بىلەن تۇتۇشۇدۇ. نۇپۇسى 150. تىرىلغۇيىرى 300 مو، ئارپا تىرىيدۇ. ئۇيغۇرچە سۆز. بۇ يەردە دۆڭلۈك كۆپ بولغانلىقتىن، دۆڭلەك دەپ ئاتىلىپ كەلگەن.

چارۋىچىلىق نوقتىسى

ئوتتۇرا قېرىنىڭ ئېغىلى

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ جەنۇبىغا جايلاشقان. تۈزلىنىيە ئارلىغى 53.2 كىلومېتىر. ئورنى

بۇ قاجىلىغىسىنىڭ ئىچىدە. يازلىق يايلاق، لوپ ناھىيىسىگە تەۋە، ئوتلاق چارۋا سىغىمچانلىغى 150 تۇياق. سىرىغ، ياپچان، چىغ قاتارلىق ئوتلار ئۇسۇدۇ. ئۇيغۇرچە سۆز، قارا تاش دەرياسى بىلەن سىرىق بۆلۈك دەرياسىنىڭ ئارلىغىغا جايلاشقان دۆڭ يايلاق بولغانلىقتىن، ئوتتۇراقبىرنىڭ ئېغىل دەپ ئاتالغان.

چارۋىچىلىق نوقتىسى

تازىئېغىل

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ غەربى جەنۇبىغا جايلاشقان. تۈزلىنىپ ئارلىغى 41.6 كىلومېتىر. تاغلىق، يازلىق يايلاق. چارۋا سىغىمچانلىغى 600 تۇياق. ياپچان، سىرىغ، چىغ قاتارلىق ئوتلار ئۇسۇدۇ. ئۇيغۇرچە سۆز، بۇجاي ئوت ئۈنمەيدىغان تاقىر جاي بولغانلىقتىن تازىئېغىل دەپ نام بېرىلگەن.

چارۋىچىلىق نوقتىسى

سالمان يايلىغى

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ غەربى جەنۇبىغا جايلاشقان. تۈزلىنىپ ئارلىغى 45.8 كىلومېتىر. تاغلىق ئوتلاق، چارۋا سىغىمچانلىغى 200 تۇياق. سىرىغ، چىغ قاتارلىق ئوتلار بار، ئۇيغۇرچە سالما (بىر خىل ئۈملىگۈچى جانىۋار) دىگەن مەنىدە بۇلۇپ، بۇجايىدا سالما كۆپ بولغانلىقتىن، سالما سۈزى كىيىن سالمانغا ئۆزگەرگەن.

چارۋىچىلىق نوقتىسى

ئاناسىباي يايلىغى

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ غەربى جەنۇبىغا جايلاشقان. تۈزلىنىپ ئارلىغى 54.2 كىلومېتىر. ئورنى تاغ جىلىغىسىدا، يازلىق يايلاق. چارۋا سىغىمچانلىغى 2300 تۇياق. خۇتەن ناھىيىسىگە تەۋە. سىرىغ، چىغ قاتارلىق ئوتلار بار. ئاناسىباي ئادەم ئىسمى. بۇرۇن ئاناسىباي ئىسىملىك بىر كىشى مۇشۇ يايلاغدا مال باققانلىقتىن، بۇجايىنىڭ نامى ئاناسىباي دەپ ئاتالغان.

چارۋىچىلىق نوقتىسى

ئىشەك قېرىنىڭ دۆڭ

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ غەربى جەنۇبىغا جايلاشقان. تۈزلىنىپ ئارلىغى 59.9 كىلومېتىر. جەنۇبى ئاقسۇ دەرياسى بىلەن تۇتۇشۇدۇ. چارۋا سىغىمچانلىغى 2000 تۇياق. سىرىغ، چىغ قاتارلىقلار ئۇسۇدۇ. ئۇيغۇرچە سۆز بۇلۇپ، بۇ ئوتلاقنىڭ تۈزۈلۈشى ئۇزۇن، ئىككى تەرىپى پەس، ئوتتۇرىسى كۈتۈرۈلۈپ چىققان بۇلۇپ، ئىشەكنىڭ دۈمبىسىگە ئوخشىغانلىقتىن، ئىشەك قېرىنىڭ دۆڭ دەپ ئاتالغان.

دىخانچىلىق نوقتىسى

ئارتۇز

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ غەربى جەنۇبىغا جايلاشقان. تۈزلىنىپ ئارلىغى 52.8 كىلومېتىر. پەسىللىك يازلىق يايلاغ، چارۋا سىغىمچانلىغى 2000 تۇياق. ياپچان، سىرىغ، چىغ قاتارلىق ئوتلار بار. ئۇيغۇرچە ئارلىقتىكى تۈز لەڭ دىگەن مەنىدە، بۇ يايلاغ چۆرە دەرياسى بىلەن لايىۋىلەكنىڭ ئارلىغىدىكى تۈزگە جايلاشقانلىقتىن ئارى تۈز دەپ ئاتالغان.

چارۋىچىلىق نوقتىسى

سىرىق ساي

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ غەربى جەنۇبىغا جايلاشقان، تۈزلىنىپ ئارلىغى 63.7 كىلومېتىر. شەرقى چۆرە دەرياسى، جەنۇبى كوئىنلۇن تىغى بىلەن تۇتۇشۇدۇ. ئوتلاق چارۋا سىغىمچانلىغى

200 تۇياق. سىرىغ، چىخ قاتارلىق ئوتلار بار. بۇ يايلاغ دا سىرىغ دىگەن ئوت ناھايىتى كۆپ، كۈزدە ساغىرىدۇ. شۇڭا بۇجاي سىرىق ساي دەپ ئاتالغان.

كەڭتۇقاي كەنت كومىتېتى

تۇرۇشلۇق ئورنى: كەڭتۇقاي كەنتىسىدە.

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ غەربى شىمالغا جايلاشقان. تۈز لىنىيە ئارىلىقى 17.5 كىلومېتىر. تەۋەلىكىدە 2 تەبىئى كەنت بار، نۇپۇسى 430، تىرىلغۇ يېرى 1274 مو، ئوتلاق چارۋا سىغىمچانلىقى 1500 تۇياق. دىخانىچىلىق ئاساس، قۇناق، بۇغداي، چارۋا مەھسۇلاتلىرى چىقىدۇ. تۇرۇشلۇق ئورنى كەڭتۇقاي كەنتىسىدە.

تەبىئى كەنتە

كەڭتۇقاي

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ غەربى شىمالغا جايلاشقان. تۈز لىنىيە ئارىلىقى 17.5 كىلومېتىر. ئورنى دەريا جىلغىسىدىكى تۈزدە. نۇپۇسى 21، دىخانىچىلىق ئاساس، تىرىلغۇ يېرى 180 مو، بۇغداي، قۇناق، چارۋا مەھسۇلاتلىرى چىقىدۇ. ئۇيغۇرچە سۆز. بۇ جاي دەريا جىلغىسىدىكى كەڭ كەتكەن بىر تۇقايغا جايلاشقانلىقتىن، كەڭتۇقاي دەپ ئاتىلىپ كەلگەن.

تەبىئى كەنتە

قاخشاللىق

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ غەربى شىمالغا جايلاشقان. تۈز لىنىيە ئارىلىقى 19.7 كىلومېتىر. ئورنى دەريا جىلغىسىدىكى تۈزدە. نۇپۇسى 382، تىرىلغۇ يېرى 1094 مو، دىخانىچىلىق ئاساس، بۇغداي، قۇناق، چارۋا مەھسۇلاتلىرى چىقىدۇ. ئۇيغۇرچە سۆز، قۇرۇق يولغۇنلۇق دىگەن مەنىدە. بۇ جاي ئىلگىرى قۇرۇق يولغۇنلۇق بولغانلىقتىن، قاخشاللىق دەپ ئاتالغان.

سىرىقچان كەنت كومىتېتى

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ شەرقى شىمالغا جايلاشقان. تۈز لىنىيە ئارىلىقى 1.6 كىلومېتىر. غەربى چاقا دەرياسى بىلەن تۇتۇشۇدۇ تەۋەلىكىدە، 1 تەبىئى كەنت بار. نۇپۇسى 330. تىرىلغۇ يېرى 840 مو، ئوتلاق چارۋا سىغىمچانلىقى 1504 تۇياق. دىخانىچىلىق ئاساس. بۇغداي، قۇناق، چارۋا مەھسۇلاتلىرى چىقىدۇ. تۇرۇشلۇق ئورنى سىرىقچان كەنتىنىڭ نامى بىلەن ئاتالغان.

تەبىئى كەنتە

سىرىقچان

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ شەرقى شىمالغا جايلاشقان. تۈز لىنىيە ئارىلىقى 1.6 كىلومېتىر. غەربى چاقا دەرياسى بىلەن تۇتۇشۇدۇ. نۇپۇسى 330، تىرىلغۇ يېرى 840 مو. دىخانىچىلىق ئاساس. بۇغداي، قۇناق، چارۋا مەھسۇلاتلىرى چىقىدۇ. ئۇيغۇرچە سىرىقچان نامى بىلەن ئاتالغان. دىن ئۆزگەرگەن. بۇنىڭدىن بىرقانچە يىل بۇرۇن، بۇ يەردىن ئۆستەڭ ئالغاندا بىر كىۋەنسە تىپىلغان. ئاغزىنى ئاچقاندا، سىرىقچان نامى بىلەن ئادەمنىڭ جەسەدى چىققان، شۇنىڭغا ئاساسەن بۇ جايى سىرىقچان دەپ ئاتاپ كەلگەن.

ئۇلۇغساي يېزىسى ئۆلچەملىك نامى

ئۇلۇغساي يېزىسى

1984 - يىلى يېزىلىق ھاكىمىيەت قۇرۇش داۋامىدا، چاقا يېزىسىنىڭ 5 دادۇيىنى ئايرىپ قۇرۇلغان يېزا. تەپسىلاتى چاقا يېزىسىنىڭ ئۇمۇمى بايانغا قارالسۇن.

تەبىئى كەنتە

بادىغان

ناھىيە بازىرى تۇرۇشلۇق جايىنىڭ جەنۇبى تەرەپ 70 كىلومېتىر يېراقلىقتا، ئۇلۇغساي دەرياسىنىڭ شەرقى قىرغىغىغا ئۇرۇنلاشقان. نۇپۇسى 856، يەرىم دىخانىچلىق، يېرىم چارۋىچىلىق بىلەن شۇغۇللۇنۇدۇ. تىرىلغۇيىرى 1914 مو، بۇغداي، ئارپا، قۇناق، چارۋا مەھسۇلاتلىرى چىقىدۇ. ئۇيغۇرچە "بۇدىغان" دىگەن سۆزدىن ئۆزگەرگەن. ئىيتىشلارغا قارىغاندا، بۇرۇن سۇلايمان بىكام دىگەن كىشى بۇغداي تىرىپ، باشقىلارنى مەھسۇلاتىنى بۇداپ كۈرۈشكە تەكلىپ قىلغان، شۇنىڭ بىلەن بۇ جايىنىڭ نامى بادىغان دەپ ئاتالغان.

بادىغان كەنت كومىتېتى

تۇرۇشلۇق ئورنى: بادىغان كەنتىدە.

يېزىنىڭ تۇرۇشلۇق ئورنى بۇلۇپ، ئۇلۇغساي دەرياسىنىڭ شەرقى قىرغىغىغا جايلاشقان. تەۋە-لىگىدە 1 تەبىئى كەنتە بار. نۇپۇسى 856. تىرىلغۇيىرى 1914 مو. ئوتلاق چارۋا سىغىمچانلىغى 3700 تۇياق. ئىگىلىكى يېرىم دىخانىچلىق، يېرىم چارۋىچىلىق. قۇناق، بۇغداي، بىدە، چارۋا مەھسۇلاتلىرى چىقىدۇ. تۇرۇشلۇق ئورنى بادىغان كەنتىنىڭ نامى بىلەن ئاتالغان.

چارۋىچىلىق نوقتىسى

گوجىغا دۆڭ

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ غەربىگە جايلاشقان. تۈز لىنىيە ئارىلىغى 4.2 كىلومېتىر. ئورنى كوئىنلۇن تىغىنىڭ يان باغرى. ئوتلاق چارۋا سىغىمچانلىغى 1000 تۇياق. سىرىغ، ياپچان قاتارلىق ئوتلار باراقتان ئۈسۈدۈ. ياۋايى ھايۋانلاردىن داۋغان، جەگرەن قاتارلىقلار بار. ئۇيغۇرچە سۈز بۇلۇپ بۇيايلاقنىڭ ئارقىسى ئىگىز، ئالدى تەرىپى پەس بولغاچقا، يەر شەكلىگە ئاساسەن گوجىغا دۆڭ دەپ ئاتىلىپ كەلگەن.

كۆكقېر كەنت كومىتېتى

تۇرۇشلۇق ئورنى: كۆكقېر كەنتىدە.

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ غەربى شىمالغا جايلاشقان. تۈز لىنىيە ئارىلىغى 6.6 كىلومېتىر.

شەرقى ئۇلۇغساي دەرياسى بىلەن تۇتۇشۇدۇ. تەۋەلىگىدە 1 تەبىئى كەنتە بار. نۇپۇسى 608. تىرىل-غۇيىرى 1900 مو، ئوتلاق چارۋا سىغىمچانلىغى 1800 تۇياق. يېرىم دىخانچىلىق، يېرىم چارۋىچىلىق بىلەن شۇغۇللۇنۇدۇ. بۇغداي، قۇناق، پۇرچاق، چارۋا مەھسۇلاتلىرى چىقىدۇ. تۇرۇشلۇق ئورنى كۆكقېر كەنتىنىڭ نامى بىلەن ئاتالغان.

تەبىئى كەنتە

كۆكقېر

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ غەربى شىمالغا جايلاشقان. تۈز لىنىيە ئارىلىغى 6.6 كىلومېتىر. ئورنى ئۇلۇغساي دەرياسىنىڭ شەرقى تەرىپىدە. نۇپۇسى 608، تىرىلغۇيىرى 1450 مو، يېرىم دىخانچىلىق، يېرىم چارۋىچىلىق، ئوتلاق چارۋا سىغىمچانلىغى 1800 تۇياق. بۇغداي، قۇناق، ئارپا چىقىدۇ. ئۇيغۇرچە يەرزىمىلىرى كۆكەرگەن دىگەن مەنىدە. رىۋايەتلەرگە قارىغاندا بۇنىڭدىن 200 نەچچە يىل بۇرۇن ئىماملىدىكى كۆكقېردىن 3 ئائىلىلىك ئادەم كۆچۈپ كىلىپ ئولتۇراقلىشىپ، بوز يەر ئېچىپ بۇجايىنى كۆكەرگەن، شۇنىڭغا ئاساسەن كۆكقېر دەپ ئاتالغان.

دىخانچىلىق نوقتىسى

ئاغچەك لەنگەر

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ شەرقى شىمالغا جايلاشقان. تۈز لىنىيە ئارىلىغى 14 كىلومېتىر. شىمالى چاقا-نۇرى تاشيولى بىلەن تۇتۇشۇدۇ. تىرىلغۇيىرى 90 مو، بۇغداي، پۇرچاق، قۇناق تىرىلىدۇ. ئۇيغۇرچە "ئاغچا" دىگەن سۆزدىن ئۆزگەرگەن. ئىيتىشلارغا قارىغاندا، بۇرۇن بىر تۇل خۇتۇن مۇشۇ يەرگە بىر لەنگەر سالغان، شۇنىڭغا ئاساسەن ئاغچەك لەنگەر دەپ ئاتالغان.

دىخانچىلىق نوقتىسى

يولچۇن

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ غەربى شىمالغا جايلاشقان. تۈز لىنىيە ئارىلىغى 7.7 كىلومېتىر. ئورنى ئۇتانلىق دەرياسى بىلەن، يۈلۈك دەرياسىنىڭ قۇشۇلۇش ئىغزىدا. تىرىلغۇيىرى 360 مو. بۇغداي، قۇناق، پۇرچاق تىرىلىدۇ. ئۇيغۇرچە يۈلى چوڭ دىگەن مەنىدە. بۇجايىنىڭ يېنىدا بىر چوڭ يول بولغان لىقتىن يولچۇن دەپ ئاتالغان.

ئاقچىغ كەنت كومىتېتى

تۇرۇشلۇق ئورنى: ئاقچىغ كەنتىدە.

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ جەنۇبىغا جايلاشقان. تۈز لىنىيە ئارىلىغى 16.5 كىلومېتىر. تەۋە-لىگىدە 2 تەبىئى كەنتە بار. نۇپۇسى 408، چارۋىچىلىق ئاساس، ئوتلاق چارۋا سىغىمچانلىغى 8029 تۇياق. تىرىلغۇيىرى 1580 مو، ئارپا، چارۋا مەھسۇلاتلىرى، پۇرچاق چىقىدۇ. تۇرۇشلۇق ئورنى ئاقچىغ كەنتىنىڭ نامى بىلەن ئاتالغان.

تەبىئى كەنتە

ئاقچىغ

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ جەنۇبىغا جايلاشقان، تۈز لىنىيە ئارىلىغى 16.5 كىلومېتىر. شەرقى ئۇلۇغساي دەرياسى بىلەن تۇتۇشۇدۇ. ئورنى تاغ جىلغىسى، نۇپۇسى 350، تىرىلغۇ يىرى 1100 مو، چارۋىچىلىق ئاساس، ئوتلاق چارۋا سىغىمچانلىغى 2200 تۇياق. ئارپا چارۋا مەھسۇلاتلىرى چىقىدۇ. ئۇيغۇرچە "چىغلىق" دىگەن سۆز دىن ئۆزگەرگەن. بۇجايدا چىغ كۆپ بولغاچقا، ئاقچىغ دەپ ئاتالغان.

كچىكساي

تەبىئى كەنتە
يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ جەنۇبىغا جايلاشقان. تۈز لىنىيە ئارىلىقى 19.1 كىلومېتىر. ئورنى ئۇلۇغساي دەرياسى جىلغىسىدا. نۇپۇسى 158، تىرىلغۇيىرى 480 مو. ئوتلاق چارۋا سىغىمچانلىقى 2600 تۇياق. چارۋىچىلىق ئاساس. ئارپا، چارۋا مەھسۇلاتلىرى چىقىدۇ. ئۇيغۇرچە سۆز، بۈكەنتە ئۇلۇغساي دەرياسىدىكى كىچىك سايغا جايلاشقانلىقتىن، كىچىكساي دەپ ئاتالغان.

چارۋىچىلىق نوقتىسى

قوموشىول

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ غەربى جەنۇبىغا جايلاشقان. تۈز لىنىيە ئارىلىقى 11 كىلومېتىر. ئورنى ئۇلۇغساي دەرياسى جىلغىسىدا. بۇران كۆپ چىقىدۇ. سۇغاق، ئوتلاق چارۋا سىغىمچانلىقى 1000 تۇياق. سىرىخ، ياپچان، قاتارلىق ئوتلار بار. بىردانە چىمغىر يول بۇلۇپ، بادىغانغا بار غىلى بۇلۇدۇ. ئۇيغۇرچە قومۇشلۇقتىكى يول دىگەن مەنىدە، بۇيايلاقتىكى قومۇشلۇقتا بىر دانە يول بولغانلىقتىن، قومۇشىول دەپ ئاتالغان.

چارۋىچىلىق نوقتىسى

داقتاش بۇيان دۆڭ

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ غەربى جەنۇبىغا جايلاشقان. تۈز لىنىيە ئارىلىقى 23.5 كىلومېتىر. شەرقى ئۇلۇغساي دەرياسى بىلەن چىگرىلىنىدۇ. تاغلىق ئوتلاق، تۈلكە، جەگرەن، توشقان قاتارلىق ياۋايى ھايۋانلار بار. ئوتلاق چارۋا سىغىمچانلىقى 1500 تۇياق. چىغ، ياپچان قاتارلىق ئوتلار ئۇسۇدۇ. ئۇيغۇرچە سۆز، بۇيايلاق ئاق تاشلار بار دۆڭگە جايلاشقانلىقتىن، ئاقتاش بۇيان دۆڭ دەپ ئاتالغان.

چارۋىچىلىق نوقتىسى

چۆرۈل

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ شەرقى جەنۇبىغا جايلاشقان. تۈز لىنىيە ئارىلىقى 18.1 كىلومېتىر. ئورنى ئىگىزلىكتە. يەرمەيدانى 135 كىۋادىرات كىلومېتىر. چارۋا سىغىمچانلىقى 2000 تۇياق. سىرىخ، چىغ قاتارلىق ئوتلار ئۇسۇدۇ. تۈلكە، ئۇلاق قاتارلىق ياۋايى ھايۋانلار بار، ئۇيغۇرچە چۈرۈق دىگەن سۆزدىن ئۆزگەرگەن. بۇيەرنىڭ ھاۋاسى سۇغۇق بۇلۇپ، چارۋىچىلار چۈرۈق كىيىپ مال باققانلىقتىن، چۈرۈق دەپ ئاتالغان، كىيىن چۆرۈلگە ئۆزگۈرۈپ كەتكەن.

چارۋىچىلىق نوقتىسى

بۇقادۆڭ

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ شەرقى جەنۇبىغا جايلاشقان. تۈز لىنىيە ئارىلىقى 13.5 كىلومېتىر. ئىگىز تاغلىق ئوتلاق، چارۋا سىغىمچانلىقى 2000 تۇياق. ياپچان، سىرىخ قاتارلىق ئوتلار ئۇسۇدۇ. داۋغان، تۈلكە، جەگرەن قاتارلىق ياۋايى ھايۋانلار بار. ئۇيغۇرچە سۆز، بۇيايلاغدا بۇرۇن كۆپرەك بۇ قاپاققانلىقتىن، بۇقادۆڭ دەپ ئاتالغان.

چوڭساي كەنت كومىتېتى

تۇرۇشلۇق ئورنى: چوڭساي كەنتىدە.

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ غەربى جەنۇبىغا جايلاشقان. تۈز لىنىيە ئارىلىقى 21.7 كىلومېتىر. ئورنى ئۇتانلىق دەرياسىنىڭ جىلغىسىدا. تەۋەلىگىدە 1 تەبىئى كەنتە بار، نوپۇسى 197، چارۋىچىلىق ئاساس، ئوتلاق چارۋا سىغىمچانلىقى 1630، تۇياق. تىرىلغۇيىرى 750 مو، ئارپا،

چارۋا مەھسۇلاتلىرى چىقىدۇ. تۇرۇشلۇق ئورنى چوڭ ساي كەنتىنىڭ نامى بىلەن ئاتالغان.

تەبىئى كەنتە

چوڭساي

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ غەربى جەنۇبىغا جايلاشقان. تۈزلىنىپ ئارلىغى 21.7 كىلومېتىر. ئورنى ئۇتانلىق دەرياسى جىلغىسىدا. نوپۇسى 197، چارۋىچىلىق ئاساس، ئوتلاق چارۋا سىغىمچانلىغى 1630 تۇياق، تىرىلغۇيىرى 750 مو، ئارپا، چارۋا مەھسۇلاتلىرى چىقىدۇ. ئۇيغۇرچە سۆز، كەنتىنىڭ تۇرۇشلۇق ئورنى دەريانىڭ كەڭراق تاشلىق سايدا بولغانلىقتىن، چوڭ ساي دەپ ئاتالغان.

يۇرۇڭقىر كەنت كومىتېتى

تۇرۇشلۇق ئورنى: يۇرۇڭقىر كەنتىدە.

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ غەربى جەنۇبىغا جايلاشقان. تۈزلىنىپ ئارلىغى 12.6 كىلومېتىر. تەۋەلىكىدە 1 تەبىئى كەنتە بار. نوپۇسى 298، تىمپىراتۇرىسى تۈۋەن، يەر تۈزۈلۈشى ئىگىز، — پەس، چارۋىچىلىق ئاساس، ئوتلاق چارۋا سىغىمچانلىغى 1300 تۇياق، تىرىلغۇيىرى 1000 مو، پۇرچاق، ئارپا، چارۋا مەھسۇلاتلىرى چىقىدۇ. تۇرۇشلۇق ئورنى يۇرۇڭقىر كەنتىنىڭ نامى بىلەن ئاتالغان.

تەبىئى كەنتە

يۇرۇڭقىر

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ غەربى جەنۇبىغا جايلاشقان. تۈزلىنىپ ئارلىغى 12.6 كىلومېتىر. شەرقى يۇرۇڭقىر دەرياسى بىلەن، غەربى يۇلۇڭ دەرياسى بىلەن تۇتۇشۇدۇ. نوپۇسى 298، ھاۋاسى سۇغاق، چارۋىچىلىق ئاساس، چارۋا مەھسۇلاتلىرى، ئارپا چىقىدۇ. ئۇيغۇرچە ئىگىز، پەس ساي دىگەن مەنىدە. بۇ كەنتىنىڭ يەر تۈزۈلۈشى ئىگىز، پەس ساي بولغانلىقتىن يۇرۇق ساي دەپ ئاتالغان، كىيىن يۇرۇڭقىرغا ئۆز گۈرۈپ كەتكەن.

ئۇتانلىق كەنت كومىتېتى

تۇرۇشلۇق ئورنى: ئۇتانلىق كەنتىدە.

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ غەربى جەنۇبىغا جايلاشقان. تۈزلىنىپ ئارلىغى 13.5 كىلومېتىر. ئورنى ئۇتانلىق دەرياسى قانىلىدا. غەربى يۇلۇڭ دەرياسى بىلەن تۇتۇشۇدۇ. تەۋەلىكىدە 1 تەبىئى كەنتە بار. نوپۇسى 124، چارۋىچىلىق ئاساس، ئوتلاق چارۋا سىغىمچانلىغى 2000 تۇياق، تىرىلغۇيىرى 500 مو، چارۋا مەھسۇلاتلىرى چىقىدۇ، تۇرۇشلۇق ئورنى ئۇتانلىق كەنتىنىڭ نامى بىلەن ئاتالغان.

تەبىئى كەنتە

ئۇتانلىق

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ غەربى جەنۇبىغا جايلاشقان. تۈزلىنىپ ئارلىغى 13.5 كىلومېتىر. ئورنى ئۇتانلىق دەرياسىنىڭ قانىلىدا. غەربى يۇلۇڭ دەرياسى بىلەن تۇتۇشۇدۇ. نوپۇسى 124، چارۋىچىلىق ئاساس، چارۋا سىغىمچانلىغى 2000 تۇياق. چارۋا مەھسۇلاتلىرى چىقىدۇ. ئۇيغۇرچە سۆز، تاغلىق رايوندا ئۇتان بولمىغانلىقتىن، ئوت-چۆپلەرنىڭ يىلتىزىنى ئۇتان ئورنىدا قالايدۇ. بۇ جايدا ئوت-چۆپ يىلتىزلىرى كۆپ بولغانلىقتىن، ئۇتانلىق دەپ ئاتالغان.

سىغىزلىق كەنت كومىتېتى

تۇرۇشلۇق ئورنى: سىغىزلىق كەنتىدە.

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ غەربى جەنۇبىغا جايلاشقان تۈز لىنىيە ئارلىغى 2.6 كىلومېتىر. نوپۇسى 109، بىدە يېرى 435 مو، تىرىلغۇ يېرى 140 مو، پۇرچاق چىقىدۇ. تۇرۇشلۇق ئورنى سىغىزلىق كەنتىنىڭ نامى بىلەن ئاتالغان.

تەبىئى كەنتە

سىغىزلىق

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ شىمالىغا جايلاشقان. تۈزلىنىيە ئارلىغى 2.6 كىلومېتىر. نوپۇسى 109، تىرىلغۇ يېرى 140 مو، بىدە يېرى 435، مو، پۇرچاق چىقىدۇ. ئۇيغۇرچە سۆز، بۇ جايىنىڭ توپىسى سېغىز بولغانلىقتىن نامى سېغىزلىق دەپ ئاتالغان.

چارۋىچىلىق نوقتىسى

ئاق ئېلەك

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ غەربى جەنۇبىغا جايلاشقان. تۈزلىنىيە ئارلىغى 24.4 كىلومېتىر. ئورنى يۇرۇققىر دەرياسى جىلغىسىدا. چىرا يېزا تورپا كەنتىنىڭ يايلىغى. سىرىغ ئوت، چىغ قاتارلىقلار ئۆسۈدۇ. داۋغان، تۈلكە، جەگرەن، قاتارلىق ياۋايى ھايۋانلار بار. ئۇيغۇرچە سۆز يايلاق نىڭ 4 تەرىپى ئاقلىق بولغاچقا، ئاق ئېلەك دەپ ئاتالغان.

يۈلۈك كەنت كومىتېتى

تۇرۇشلۇق ئورنى: يۈلۈك كەنتىدە.

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ غەربى جەنۇبىغا جايلاشقان. تۈزلىنىيە ئارلىغى 31 كىلومېتىر. ئورنى يۈلۈك دەرياسى جىلغىسىدا، تەۋەلىگىدە 1 تەبىئى كەنتە بار. نوپۇسى 194، چارۋىچىلىق ئاساس. ئوتلاق كۆلىمى 700 كىۋادىرات كىلومېتىر. چارۋا سىغىمچانلىغى 4000 تۇياق. تىرىلغۇ يېرى 1123 مو، ئارپا، بىدە، چارۋا مەھسۇلاتلىرى چىقىدۇ. تۇرۇشلۇق ئورنى يۈلۈك كەنتىنىڭ نامى بىلەن ئاتالغان.

تەبىئى كەنتە

يۈلۈك

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ غەربى جەنۇبىغا جايلاشقان. تۈزلىنىيە ئارلىغى 31 كىلومېتىر. ئورنى يۈلۈك دەرياسى جىلغىسىدا. نوپۇسى 194، چارۋىچىلىق ئاساس، ئوتلاق چارۋا سىغىمچانلىغى 4000 تۇياق، تىرىلغۇ يېرى 1123 مو، ئارپا، چارۋا مەھسۇلاتلىرى چىقىدۇ. يۈلۈك دېگەن سۆزنىڭ تىل ئايرىمىسى، كىلىش تارىخى ۋە مەنىسى ئىنىق لانىدى.

چارۋىچىلىق نوقتىسى

تۈزلۈك يايلاق

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ غەربى جەنۇبىغا جايلاشقان، تۈزلىنىيە ئارلىغى 31.6 كىلومېتىر. ئوتلاق كۆلىمى 350 كىۋادىرات كىلومېتىر. چارۋا سىغىمچانلىغى 4000 تۇياق. داۋغان، جەگرەن، ئۇلا قاتارلىق ياۋايى ھايۋانلار بار. سىرىغ، چىغ قاتارلىق ئوتلار ئۆسۈدۇ. ئۇيغۇرچە سۆز بۇ يايلاغدا شۇر كۆپ بولغاچقا، تۈزلۈك يايلاق دەپ ئاتالغان.

نۇرى يېزىسىنىڭ ئومۇمى ئەھۋالى

نۇرى يېزىسى چىرا ناھىيە بازىرىنىڭ شەرقى جەنۇبى تەرىپىگە جايلاشقان. ناھىيە بازىرى بىلەن بولغان تۈزلىنىپ تۇرغان ئارىلىقى 80.4 كىلومېتىر كىلىدۇ. شەرقى بويىچە بولسا، خوتەن، غەربى ئۇلۇغساي يېزىسى بىلەن چىگرىداش، جەنۇبى شىزاڭ بىلەن، شىمالى دامكۇ يېزىسى بىلەن تۇتۇشۇدۇ. شەرقتىن غەربكە كەڭلىكى 19.8-44.1 كىلومېتىر. جەنۇبتىن شىمالغا ئۇزۇنلىقى 143.1-159.8 كىلومېتىر كىلىدۇ. ئومۇمى يەر مەيدانى 4933 كۋادىرات كىلومېتىر. تەۋەلىكىدە 18 كەنت كومىتېتى، 33 تەبىئى كەنت، 2475 ئائىلە، 9148 نوپۇسى بار. بۇنىڭدىن ئۇيغۇر مىللىتى 9108 نەپەر، خەنزۇ مىللىتى 40 نەپەر.

يېزىنىڭ تۇرۇشلۇق ئورنى قۇمباغ كەنتىدە. رىۋايەتلەردە ئىپتىلىشىچە، قەدىمقى زاماندا بىر قىتىم ھاۋا ئۆزگۈرۈپ، دەھشەتلىك بۇران چىقىپ، ئاسماننى چاڭ-تۇزاڭ قاپلاپتۇ، قىرىق كچە، كۈندۈز كۈن چىقماپتۇ، ئىنسانلار ئۆز ھاياتىدىن ئەندىشە قىلىپ، ھەر كۈنى تاققا چىقىپ، كۈن چىقىشىنى تەقەززالىق بىلەن كۈتۈپتۇ. بۇران ئۈتۈپ كەتكەندىن كىيىن كۈن چىقىپتۇ، ئامما بۇنىڭدىن خۇشاللىنىپ، ”نۇر“ چىقتى دەپ ۋاقىرىشىپتۇ، شۇندىن كىيىن ئىغىزدىن ئىغىزغا كۈچۈپ نۇرى دەپ ئاتىلىپ قاپتۇ. نۇرى چىڭ سۇلالىسىنىڭ دەسلەپتە نۇرى تاغ دەپ ئاتالغان. ”شىنجاڭنىڭ مەمۇرى رايونلىرى تەسىس قىلىش تەزكىرىسى“ دە نۇرى كەنتى دەپ ئاتالغان. مىنگو دەۋرىدە چىرا ناھىيىسىنىڭ 6-رايونى بولغان، مىنگونىڭ 33-يىلى يىڭى ھايات بازىرى دەپ ئۆزگەرتىلگەن. ئازاتلىقتىن كىيىن چىرا ناھىيىسىنىڭ 6-رايونى بولغان، نۇرى رايونى دەپمۇ ئاتالغان. 1959-يىلى خەلق گۇڭشىلىشىش مەزگىلىدە نۇرى خەلق گۇڭشىسى قۇرۇلغان. 1984-يىلى نۇرى يېزىسىغا ئۆزگەرتىلدى. ئەسلىدە نۇرى، سايباغ، ئىماملىدىن ئىبارەت 3 تەبىئى باشقۇرۇش رايونىغا بۆلۈنەتتى. ئىماملا باشقۇرۇش رايونى 1977-يىلى 8-ئاينىڭ 23-كۈنى ئايرىلىپ، بوستان گۇڭشىگە ئۆزگەرتىلگەن.

نۇرى يېزىسى كوئىنلۇن تىغىنىڭ شىمالى باغرىغا جايلاشقان بۇلۇپ، يەر تۈزۈلۈشى مۇرەككەپ، تەۋەلىكىدە ئىگىز-پەس تاغلار، جىلغىلار بار. جەنۇبى تەرىپى ئىگىز، شىمالى تەرىپى پەس، بۇزاڭ، سارلۇڭ، ياچى قاتارلىق چارۋىچىلىقنى ئاساس قىلىدىغان كەنت كومىتېتلىرى، ئىگىز تاغلار ئارىسىدىكى چوڭقۇر جىلغىلار ئىچىگە جايلاشقان. پۈتۈن يېزىنىڭ دىڭىز يۈزىدىن ئەڭ تۆۋەن ئىگىزلىكى 1600 مېتىر. ئەڭ يۇقىرى ئىگىزلىكى 6903 مېتىر، ئوتتۇرىچە ئىگىزلىكى 4251 مېتىر كىلىدۇ. يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ دىڭىز يۈزىدىن ئىگىزلىكى 2227 مېتىر. تىرىلغۇ يەر كۆلىمى (قالدۇرۇق يەرنىمۇ ئۆز ئىچىدە ئالىدۇ) 42,600 مو، ئورمان يېرى كۆلىمى

5366 موه چارۋا مال بېقىلىدىغان يايلىغى بىر مىليون 146 مىڭ 924 مو، بۇنىڭدىن قىشلىق يايلىغى بىر مىليون 17024 مو، يازلىق يايلىغى 129 مىڭ 900 مو. ئومۇمى كۆلەم ئىچىدە تىرىلغۇ يەر 0.56% نى، ئورمان يىرى 0.056% نى، يايلاق 15.5% نى، چۆل % نى، تاغلىق % نى، قۇملۇق 83.89% نى ئىگەللەيدۇ.

دىڭىز يۈزىدىن ئىگىزلىكى ئوخشاش بولمىغانلىقتىن ھاۋا كىلىماتى شارائىتى مۇرەككەپ، دىڭىز يۈزىدىن ئىگىزلىكى 2800 مېتىردىن يۇقىرى بولغان ئىگىز ۋە ئورتا تاغلىقلارنىڭ ھاۋا كىلىماتى سۇغاق يىرىم نەمخوش كىلىماتقا مەنسۇپ بۇلۇپ، يىل لىق ئوتتۇرىچە تېمپېراتۇرىسى 4.7°C ، جۇغلانما تېمپېراتۇرىسى 2453°C قايتىدۇ. 4°C تىن تۈۋەن 10°C لۇق جۇغلانما تېمپېراتۇرىسى 1865°C قا، يىللىق ھۆل يىغىن مىقدارى 200 مىللىمېتىر غايىتىدۇ. ئازساندىكى چارۋىچىلىق كەنتىلىرى ۋە كۆپ سانلىق يايلاقلار مۇشۇ خىلدىكى كىلىماتقا مەنسۇپ. دىڭىز يۈزىدىن ئىگىزلىكى 2300 مېتىردىن 2800 مېتىر ئارىلىقىدىكى جايلارنىڭ كىلىماتى سۇغاق-سالقىن بولۇپ، جۇغلانما تېمپېراتۇرىسى 2500°C - 3000°C قايتىدۇ. ھۆل يىغىن مىقدارى 200 مىللىمېتىر غايىتىدۇ. چىمەنباغ كەنت كومىتېتى مۇشۇ كىلىمات رايونغا مەنسۇپ بۇلۇپ، يازغى بۇغداينىڭ ئۇسۇشىگە ياپ كىلىدۇ. دىڭىز يۈزىدىن ئىگىزلىكى 1500 - 2300 مېتىرغىچە بولغان جايلارنىڭ يىللىق جۇغلانما تېمپېراتۇرىسى 3000°C - 4300°C ئارىلىقىدا بۇلۇدۇ. نۇرى يېزىسىدىكى دىخانچە-لىقنى ئاساس قىلىدىغان كۆپ سانلىق كەنت كومىتېتلىرى مۇشۇ رايون تەۋەسىگە جايلاشقان بۇلۇپ، كۈزگە ۋە يازغى بۇغداي ئۈستۈرۈشكە ياپ كىلىدۇ. ھەمدە ئۇسۇش ۋاقتى بىر قەدەر قىسقىراق بولغان ئورتا ۋە بالدۇر پىشىدىغان قۇناقلارنى تىرىشقا بۇلۇدۇ.

سۇ بايلىغى ناھىيەمىز بويىچە ئەڭ مول بولغان رايونلارنىڭ بىرى بۇلۇپ، تەۋەسىدە بىر قەدەر چوڭراق بولغان 9 دانە دەريا بۇلۇپ، بۇنىڭدىن نۇرى دەرياسى كوئىنلۇن تىغىنىڭ شىمالى ئىتىكى دىن باشلىنىپ، يۇقىرى قىسمى 3 كىچىك دەريانىڭ قۇشۇلۇشىدىن شەكىللەنگەن. يۇقىرى ئىقىمىنىڭ ئۇزۇنلىغى 37 كىلومېتىر كىلىدۇ. يىللىق نورمال ئېقىم مىقدارى 107 مىليون 230 مىڭ كۇبمېتىرغا يىتىدۇ. تۈۋەنكى ئىقىمىدا جەڭگىۋار ئۆستەڭ ۋە كەلكۈن تۇشاش زاكۇلىرى ياسىلىپ، دەريانىڭ سۈيى گۈلاخما، دامكۇ يېزىلىرىغا باشلاپ كىلىندى. بۇنىڭدىن مەنپەئەتلىنىدىغان كۆلەم 150 مىڭ موغا يىتىدۇ. سايىباغ دەرياسى يامۇن تىغىدىن باشلىنىدۇ. ئومۇمى ئۇزۇنلىغى 22 كىلومېتىر، پەسلىك دەريا، يىللىق نورمال ئېقىم مىقدارى 41 مىليون 600 مىڭ كۇبمېتىرغا يىتىدۇ. سۇغۇرۇلۇدىغان كۆلەم 20 مىڭ موغا يىتىدۇ. تەۋەسىدە ئاساسلىق تاغ چوققىلىرىدىن يامۇن تىغى ۋە پاكار تاغ بۇلۇپ، يامۇن تىغى نۇرى يېزىسى تۇرۇشلۇق جايىنىڭ شەرقى جەنۇبى تەرىپىگە جايلاشقان. ئارىلىغى تەخمىنەن 24 كىلومېتىر كىلىدۇ. دىڭىز يۈزىدىن ئىگىزلىكى 3670 مېتىر. تاغدا جەگرەن، داۋغان، ئۇلا، كەكلىك، بۈرە، تۈلكە قاتارلىق ياۋايى ھايۋانلار بار. ئۈسۈملۈك يېپىنچىلىرى دىن چىمغ، قاتارلىق 9 خىل ئوت بار. بۇ جايلاردا بىڭتۈەن نۇرى 1-چارۋىچىلىق فىرمىسى ۋە ياچى قاتارلىق كەنتىلەرنىڭ چارۋىلىرى ئوتلايدۇ. ياۋايى دارى ئۈسۈملۈكلىرىدىن يەنە ئىيىق پۇرچىغى، يەرمەرسى، قار لەيلىسى قاتارلىقلار بار. تاغدا

ئىككى دانە رودا كان بۇلۇپ 1958- يىلىدىن باشلاپ ئىچىلغان، تەركىبىدىكى تۆمۈر مىقدارى 60% - 70% گە يېتىدۇ. خۇتەن ۋىلايەتلىك سىمونت زاۋۇدىنى مۇھىم قۇشۇمچە ماتېرىيال بىلەن تەمىنلەيدۇ.

نۇرى يېزىسى ھەم دىخانچىلىققا ھەم چارۋىچىلىققا باپ كىلىدىغان رايۇن بۇلۇپ، ئازات بولغان 30 نەچچە يىلدىن بېرى دىخانچىلىق، چارۋىچىلىق ئىشلەپچىقىرىشنىڭ تەرەققىياتى ناھايىتى تىز بولدى. تارىخى ئەڭ يۇقىرى رىكورت يارىتىلغان 1984- يىلى دىكى ئاشلىقنىڭ ئومۇمى مەھسۇلاتى 9 مىليون 770 مىڭ جىڭغا، چارۋىچىلىق ئىشلەپچىقىرىشىدا ئەڭ يۇقىرى بولغان 1968- يىلىدىكى چارۋىنىڭ ئومۇمى سانى 92 مىڭ 441 تۇياققا يەتتى. 1982- يىلىدىكى پۈتۈن يېزا بويىچە بار بولغان دەرەخ سانى 846 مىڭ 662 تۈپكە يەتتى.

ئازاتلىقتىن ئىلگىرى نۇرى يېزىسىنىڭ قاتناش شارائىتى ئىنتايىن قۇلايسىز بولۇپ، 50- يىللارغا قەدەر قاتناش- ترانسپورت ئىشلىرىدا ئاساسلىقى ھايۋان كۈچىغا تايىناتتى. 1958- يىلى چىرا- نۇرى تاشيولى ياسىلىپ، ئاپتۇمۇبىل، تىراكتۇر قاتنىيالايدىغان بولدى. 80- يىللاردىن باشلاپ، خۇتەن ۋىلايەتلىك ترانسپورت شىركىتى خۇتەندىن نۇرى يېزىسى ۋە بىگىشۋەن چارۋىچىلىق فېرمىغا بىۋاسىتە قاتنايدىغان يۇلۇچىلار ئاپتۇۋۇزى ئورۇنلاشتۇرۇپ، تاغلىق رايوندىكى خەلق ئاممىسىغا زور دەرىجىدە قۇلايلىق يارىتىپ بەردى. پۈتۈن يېزىدا 3 ئاپتۇمۇبىل، 24 دانە چوڭ ئوتتۇرا تىپتىكى تىراكتۇر، 6 دانە كىچىك تىپتىكى تىراكتۇر بار. ئاساسلىق يەرلىك مەھسۇلاتلىرى دىن تۈگە يۇڭى، قوي تىرىسى، قوي يۇڭى، قاشتىشى قاتارلىقلار بار. ئازاتلىقتىن كىيىن مەدىنى- مائارىپ، سەھىيە ئىشلىرىنىڭ تەرەققىياتى بىر قەدەر تىز بولدى. ئازاتلىقنىڭ دەسلەپكىدە 2 باشلانغۇچ مەكتەپ بۇلۇپ، 1984- يىلىغا كەلگەندە 1 ئوتتۇرا مەكتەپ، 16 باشلانغۇچ مەكتەپ بار بولدى. ئوتتۇرا، باشلانغۇچ مەكتەپتىكى ئوقۇتقۇچى، ئىشچى، خىزمەت- چىلەر سانى 100 نەپەرگە، مەكتەپتىكى ئوقۇغۇچىلار سانى 1386 نەپەرگە يەتتى. ئازاتلىقتىن ئىلگىرى نۇرى يېزىسى تىببى دارى ۋە سەھىيە جەھەتتە ئاق بۇلۇپ، ئازاتلىقتىن كىيىن پارتىيە ۋە خەلق ھۆكۈمىتى تاغلىق رايون خەلقىگە غەمخورلۇق قىلىپ، داۋاملىق دوختۇر ئىبەرتىپ سەبىيارە داۋالاشنى ئىلىپ باردى. ھازىر يېزىدا بىر دانە شىپا خانى، 19 دانە ساقلىقنى ساقلاش پونكىتى، 36 دانە كىسەل كارۋىتى، 21 نەپەر تىببى خادىم، 33 نەپەر ساقلىقنى ساقلاش خادىمى بار. مەدىنىيەت، كەسپى ئورۇنلىرىدىن رادىئو ئۇزىلى، كىنو خانى بار. يېزا بازار كارخانىلىرىدىن رودا كىنى، بىنا كارلىق قۇرۇلۇش ئەتىرىدى، رىمونت قىلىش- ياساش كارخا- نىسى، گىلەم كارخانىسى بۇلۇپ 1984- يىللىق ئومۇمى مەھسۇلات قىممىتى 113 مىڭ 85 يىۋەن گە يەتتى.

نۇرى يېزىسى ئۆلچەملىك نامى

نۇرى يېزىسى

تەپسىلاتى ئومۇمى بايانغا قارالسۇن

تەبىئى كەنتە

قۇمباغ

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ شىمالىغا جايلاشقان. تۈزلىنىپ ئارلىغى 0.8 كىلومېتىر. ئورنى جەڭگىۋار ئۆستەڭنىڭ غەربى قىرغىقىدا. ئۇيغۇرچە سۆز، بۇ كەنتە قۇمباغنىڭ باغرىغا جايلاشقانلىقتىن، قۇمباغ دەپ ئاتالغان. نوپۇسى 295، بۇنىڭدىن خەنزۇ 6 نەپەر، ئۇيغۇر 289 نەپەر. يېرىم دىخانىچلىق، يېرىم چارۋىچىلىق. تىرىلغۇيىرى 650 مو، ئوتلاق چارۋا سىغىم-چانلىغى 1300 تۇياق. بۇغداي، قۇناق، چارۋا مەھسۇلاتلىرى چىقىدۇ.

چىمەنباغ كەنت كومىتېتى

تۇرۇشلۇق ئورنى: چىمەنباغ كەنتىدە.

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ جەنۇبىغا جايلاشقان. تۈزلىنىپ ئارلىغى 0.8 كىلومېتىر. شەرقى نۇرى دەرياسىنىڭ جىلغىسى بىلەن تۇتۇشۇدۇ. تۇرۇشلۇق ئورنى چىمەنباغ كەنتىنىڭ نامى بىلەن ئاتالغان. تەۋەلىكىدە 2 تەبىئى كەنت بار. نوپۇسى 805، تىرىلغۇيىرى 2241 مو، ئوتلاق چارۋا سىغىمچانلىغى 590 تۇياق، بۇغداي، قۇناق، گۆش، تىرە، يۇڭ چىقىدۇ.

تەبىئى كەنتە

چىمەنباغ

چىمەنباغ كەنت كومىتېتىنىڭ تۇرۇشلۇق ئورنى.

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ جەنۇبىغا جايلاشقان. تۈزلىنىپ ئارلىغى 1.8 كىلومېتىر. شەرقى نۇرى دەرياسىنىڭ جىلغىسى بىلەن تۇتۇشۇدۇ. ئۇيغۇرچە سۆز، بۇ يەردە ياۋايى ئوتلار ناھايىتى كۆپ بولۇپ، چىمەنلىك باققا ئوخشىغانلىقتىن، چىمەنباغ دەپ ئاتىلىپ كەلگەن. نوپۇسى 245، بۇنىڭدىن ئۇيغۇر 244 نەپەر، خەنزۇ 1 نەپەر، دىخانىچلىق ئاساس، چارۋىچىلىق قۇشۇمچە، تىرىلغۇيىرى 685 مو، بۇغداي، قۇناق چىقىدۇ.

تەبىئى كەنتە

دۆڭنەمگۈل

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ جەنۇبىغا جايلاشقان. تۈزلىنىپ ئارلىغى 1.4 كىلومېتىر. ئورنى نۇرى دەرياسىنىڭ غەربى قىرغىقىدا. ئۇيغۇرچە سۆز. يەر تۈزۈلۈشى ئىگىز بولۇپ، بىدە كۆپ تىرىلغاچقا، ئۇنىڭ گۈللىرى ھەر خىل رەڭدە ئېچىلىدۇ، شۇنىڭغا ئاساسەن دۆڭنەمگۈل دەپ

ئاتالغان. نوپۇسى 214، دىخانچىلىق ئاساس، تىرىلغۇيىرى 779 مو، بۇغداي، قۇناق، بىدە چىقىدۇ.

قۇمباغ كەنت كومىتېتى

تۇرۇشلۇق ئورنى: قۇمباغ كەنتىدە.

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ شىمالىغا جايلاشقان. تۈزلىنىپ ئارلىغى 0.8 كىلومېتىر. ئورنى جەڭگىۋار ئۆستەڭنىڭ غەربى قىرغىغىدا. تۇرۇشلۇق ئورنى قۇمباغ كەنتىنىڭ نامى بىلەن ئاتالغان، نوپۇسى 695، بۇنىڭدىن ئۇيغۇر 689 نەپەر، خەنزۇ، 6 نەپەر. دىخانچىلىق ئاساس، چارۋىچىلىق قۇشۇمچە، تىرىلغۇيىرى 2060 مو، ئوتلاق چارۋا سىغىمچانلىغى 800 تۇياق. بۇغداي، قۇناق، يۇڭ، تىرە، گوش چىقىدۇ.

تامپەر

تەبىئى كەنتە

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ شىمالىغا جايلاشقان. تۈزلىنىپ ئارلىغى 1.2 كىلومېتىر. ئۇيغۇرچە سۆز. ئىلگىرى بۇ يەرنىڭ ئەتراپىغا تام سۇقاپ تىرىغانلىقتىن، تامپەر دەپ ئاتالغان. نوپۇسى 243، تىرىلغۇيىرى 680 مو، چارۋا سىغىمچانلىغى 660 تۇياق. دىخانچىلىق ئاساس، چارۋىچىلىق قۇشۇمچە، بۇغداي، قۇناق، يۇڭ، تىرە قاتارلىق چارۋا مەھسۇلاتلىرى چىقىدۇ.

خىنى باغ

تەبىئى كەنتە

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ شىمالىغا جايلاشقان. تۈزلىنىپ ئارلىغى 1.6 كىلومېتىر. شەرقى نۇرى دەرياسى بىلەن تۇتۇشۇدۇ. ئۇيغۇرچە "ھۆكۈمەت ئىگىلىگىدىكى يەر" دىگەن مەنىدە. بۇ يەر بۇرۇن ھۆكۈمەت ئىگىدارلىغىدىكى يەر بولغانلىقتىن، خىنى باغ دەپ ئاتالغان. نوپۇسى 227، دىخانچىلىق ئاساس، تىرىلغۇيىرى 730 مو، ئوتلاق چارۋا سىغىمچانلىغى 600 تۇياق. بۇغداي، قۇناق، يۇڭ، تىرە، گوش چىقىدۇ.

يارباغ كەنت كومىتېتى

تۇرۇشلۇق ئورنى: يارباغ كەنتىدە.

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ شىمالىغا جايلاشقان. تۈزلىنىپ ئارلىغى 1.8 كىلومېتىر. شەرقى نۇرى دەرياسى بىلەن تۇتۇشۇدۇ. تۇرۇشلۇق ئورنى يارباغ كەنتىنىڭ نامى بىلەن ئاتالغان. تەۋەلىگىدە 2 تەبىئى كەنتە بار. نوپۇسى 313، ئىگىلىگىدە دىخانچىلىق ئاساس. تىرىلغۇيىرى 1192 مو، بۇغداي، قۇناق چىقىدۇ.

يارباغ

تەبىئى كەنتە

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ شىمالىغا جايلاشقان. تۈزلىنىپ ئارلىغى 1.8 كىلومېتىر. شەرقى نۇرى دەرياسى بىلەن تۇتۇشۇدۇ. ئۇيغۇرچە سۆز، بۇ كەنتتە بىر جىلغىنىڭ ئىچىگە جايلاشقانلىقتىن يارباغ دەپ ئاتالغان. نوپۇسى 162، تىرىلغۇيىرى 587 مو، بۇغداي، قۇناق چىقىدۇ.

تۈگە باستى

تەبىئى كەنتە

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ شىمالىغا جايلاشقان. تۈزلىنىپ ئارلىغى 2.6 كىلومېتىر. شەرقى نۇرى دەرياسى بىلەن تۇتۇشۇدۇ. ئۇيغۇرچە سۆز، ئىلگىرى، بۇ جايغا تۈگە سۇلاپ قۇيۇلغانلىقتىن، تۈگە

باستى دەپ ئاتالغان. نوپۇسى 151، ئىگىلىگىدە دىخاچچىلىق ئاساس. تىرىلغۇيىرى 605 مو، بۇغداي، قۇناق چىقىدۇ.

ئاققاش كەنت كومىتېتى

تۇرۇشلۇق ئورنى: ئاققاش كەنتىدە.

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ شىمالىغا جايلاشقان. تۈزلىنىپ ئارلىغى 3.5 كىلومېتىر. شەرقى نۇرى دەرياسى بىلەن تۇتۇشۇدۇ. تۇرۇشلۇق ئورنى ئاققاش كەنتىنىڭ نامى بىلەن ئاتالغان. تەۋەلىگىدە 2 تەبىئى كەنتە بار. نوپۇسى 521، تىرىلغۇيىرى 2302 مو، دىخاچچىلىق ئاساس، چارۋىچىلىق قۇشۇمچە، بۇغداي، قۇناق، يۇڭ، تىرە، گۆش چىقىدۇ.

تەبىئى كەنتە

ئاققاش

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ شىمالىغا جايلاشقان. تۈزلىنىپ ئارلىغى 3.5 كىلومېتىر. شەرقى نۇرى دەرياسى بىلەن تۇتۇشۇدۇ. ئۇيغۇرچە سۆز، كىشىلەر دەسلەۋىدە بوزيەر ئاچقاندا يەردىن بىر دانە چوڭ ئاققاش چىققان، شۇنىڭغا ئاساسەن بۇ يەرنىڭ نامى ئاققاش دەپ ئاتالغان. نوپۇسى 264، ئىگىلىگىدە دىخاچچىلىق ئاساس، تىرىلغۇيىرى 1097 مو، بۇغداي، قۇناق چىقىدۇ.

تەبىئى كەنتە

لەنگەر

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ شىمالىغا جايلاشقان. تۈزلىنىپ ئارلىغى 3 كىلومېتىر. شەرقى جەڭگىۋار ئۆستەڭ بىلەن تۇتۇشۇدۇ. ئۇيغۇرچە سۆز، بۇ يەردە بۇرۇن يۇلۇچىلار قۇنۇپ تۇتۇدىغان لەنگەر بولغانلىقتىن، لەنگەر دەپ ئاتالغان. نوپۇسى 255، دىخاچچىلىق ئاساس، تىرىلغۇيىرى 1105 مو، بۇغداي، قۇناق چىقىدۇ.

تۈۋەن ئاچما كەنت كومىتېتى

تۇرۇشلۇق ئورنى: يىڭى باغ كەنتىدە.

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ شىمالىغا جايلاشقان. تۈزلىنىپ ئارلىغى 3.3 كىلومېتىر. شەرقى نۇرى دەرياسى بىلەن تۇتۇشۇدۇ. ئۇيغۇرچە سۆز، ئىيتىشلارغا قارىغاندا، بۇ يەر بۇرۇن جاڭگال بولۇپ، ئىچىپ تەدبىجى كەنتىگە ئايلاندۇرۇلغانلىقتىن، تۈۋەن ئاچما دەپ ئاتالغان. تەۋەلىگىدە 3 تەبىئى كەنتە بار. نوپۇسى 754، دىخاچچىلىق ئاساس، تىرىلغۇيىرى 3238 مو، بۇغداي، قۇناق چىقىدۇ.

تەبىئى كەنتە

يىڭى باغ

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ شىمالىغا جايلاشقان. تۈزلىنىپ ئارلىغى 3.3 كىلومېتىر، شەرقى نۇرى دەرياسى بىلەن تۇتۇشۇدۇ. ئۇيغۇرچە سۆز، رىۋايەت قىلىنىشىچە، كەنتە بەرپا بولغان ۋاقتى باشقا جايلارغا قارىغاندا كىيىنراق بولغانلىقتىن، يىڭى باغ دەپ ئاتالغان. نوپۇسى 243، دىخاچچىلىق ئاساس، تىرىلغۇيىرى 1082 مو، بۇغداي، قۇناق چىقىدۇ.

تەبىئى كەنتە

توغرا ئۆستەڭ

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ شىمالىغا جايلاشقان. تۈزلىنىپ ئارلىغى 4.8 كىلومېتىر. ئۇيغۇرچە سۆز، بۇ يەردە بۇرۇن توغرىسىغا ئىلىنغان بىر دانە ئۆستەڭ بولغانلىقتىن، توغرا ئۆستەڭ دەپ

ئاتالغان. نوپۇسى 267، دىخانچىلىق ئاساس، تىرىلغۇيىرى 1096 مو، بۇغداي، قۇناق چىقىدۇ.

تەبىئى كەنتە

تۈۋەن ئاچما

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ شىمالىغا جايلاشقان. تۈزلىنىيە ئارلىغى 8.4 كىلومېتىر. شەرقى جەڭگىۋار ئۆستەڭ بىلەن، شىمالى جاڭگال بىلەن تۇتۇشۇدۇ. بۇ جايىنىڭ ئورنى يېزىنىڭ تۈۋەن تەرىپىدىكى بوز يەردە بولغانلىقتىن، تۈۋەن ئاچما دەپ نام بېرىلگەن. نوپۇسى 244، دىخانچىلىق ئاساس، تىرىلغۇيىرى 1000 مو، بۇغداي، قۇناق چىقىدۇ.

چارۋىچىلىق نوقتىسى

مامۇش تېرىم

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ شىمالىغا جايلاشقان. تۈزلىنىيە ئارلىغى 8.4 كىلومېتىر. شەرقى جەڭگىۋار ئۆستەڭ بىلەن تۇتۇشۇدۇ. تاغلىق ئوتلاق، ئۇيغۇرچە سۆز بۇلۇپ، ئىلگىرى مامۇت ئاخۇن ئىسىملىك بىر كىشى بۇ جايىنى ئېچىپ تىرىقچىلىق قىلغان شۇنىڭغا، ئاساسەن مامۇت تىرىم دەپ ئاتالغان. كىيىن مامۇش تىرىم غا ئۆزگەرگەن. 3 ئادەم چارۋا باقىدۇ. ياپچان، تۈگە تاپىنى، كۆرۈك قاتارلىق يېپىنچا ئۈسۈملۈكلەر بار.

چارۋىچىلىق نوقتىسى

يولغۇن ئېغىل

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ شىمالىغا جايلاشقان. تۈزلىنىيە ئارلىغى 9.4 كىلومېتىر. ئۇيغۇرچە سۆز، بۇ جايدا يولغۇندا ياسالغان ئېغىل بولغانلىقتىن يولغۇن ئېغىل دەپ ئاتالغان. بۇ يەردە 11 ئادەم بار. تىرىلغۇيىرى 200 مو، بىدە تىرىلىدۇ. سىرىغ، ياپچان، چىخ قاتارلىق ئوتلار بار.

يالغۇز باغ كەنت كومىتېتى

تۇرۇشلۇق ئورنى: يالغۇز باغ كەنتىدە.

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ شەرقى شىمالىغا جايلاشقان. تۈزلىنىيە ئارلىغى 4.6 كىلومېتىر. غەربى نۇرى دەرياسى بىلەن تۇتۇشۇدۇ. تۇرۇشلۇق ئورنى يالغۇز باغ كەنتىنىڭ نامى بىلەن ئاتالغان. تەۋەلىكىدە 1 تەبىئى كەنتە بار. نوپۇسى 377، تىرىلغۇيىرى 1259 مو، دىخانچىلىق ئاساس، بۇغداي، قۇناق چىقىدۇ.

تەبىئى كەنتە

يالغۇز باغ

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ شەرقى شىمالىغا جايلاشقان. تۈزلىنىيە ئارلىغى 4.6 كىلومېتىر. غەربى نۇرى دەرياسى بىلەن تۇتۇشۇدۇ. ئۇيغۇرچە سۆز، بۇ كەنتە ئىلگىرى جاڭگالنىڭ ئوتتۇرىسىدا يالغۇز تۇرغانلىقتىن، يالغۇز باغ دەپ ئاتالغان. نوپۇسى 377، تىرىلغۇيىرى 1259 مو، دىخانچىلىق ئاساس، بۇغداي، قۇناق چىقىدۇ.

يۇقاي ئاچما كەنت كومىتېتى

تۇرۇشلۇق ئورنى: يۇقاي ئاچما كەنتىدە.

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ شەرقى جەنۇبىغا جايلاشقان. تۈزلىنىيە ئارلىغى 4.2 كىلومېتىر. ئۇيغۇرچە سۆز، ئاچما كەنتىنىڭ يۇقاي تەرىپىگە جايلاشقانلىقتىن، يۇقاي ئاچما دەپ ئاتالغان. تەۋەلىكىدە 4 تەبىئى كەنتە بار. نوپۇسى 733، بۇنىڭدىن ئۇيغۇر مىللىتى 697، خەنزۇ مىللىتى 36، تىرىلغۇيىرى 3105 مو، دىخانچىلىق ئاساس، ئوتلاق چارۋا سىغىمچانلىغى 3580 تۇياق،

بۇغداي، قۇناق، ئارپا چىقىدۇ.

يۇقاقى ئاچما

تەبىئى كەنتە

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ شەرقى جەنۇبىغا جايلاشقان، تۈزلىنىيە ئارلىغى 4.2 كىلومېتىر. غەربى نۇرى دەرياسى بىلەن تۇتۇشۇدۇ. ئۇيغۇرچە سۆز، ئاچما كەنتىنىڭ يۇقاقى تەرپىگە جايلاشقانلىقتىن، يۇقاقى ئاچما دەپ ئاتالغان. نوپۇسى 177، تىرىلغۇيىرى 851 مو، بۇغداي، قۇناق چىقىدۇ.

ئاچما

تەبىئى كەنتە

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ شەرقى جەنۇبىغا جايلاشقان. تۈزلىنىيە ئارلىغى 3.2 كىلومېتىر. غەربى نۇرى دەرياسى بىلەن تۇتۇشۇدۇ. ئۇيغۇرچە سۆز، بۇ جاي ئىلگىرى بۇزىيەر بولۇپ ئېچىپ ئۆزلەشتۈرۈپ كەنتىگە ئايلاندۇرۇلغانلىقتىن، ئاچما دەپ ئاتالغان. نوپۇسى 210، تىرىلغۇيىرى 867 مو، دىخانچىلىق ئاساس، بۇغداي، قۇناق، ئارپا چىقىدۇ.

ئويچاپ

تەبىئى كەنتە

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ شەرقى جەنۇبىغا جايلاشقان. تۈزلىنىيە ئارلىغى 4 كىلومېتىر. شەرقى سارلۇڭ دەرياسى بىلەن تۇتۇشۇدۇ. ئۇيغۇرچە سۆز، كەنتىنىڭ ئورنى چوڭقۇر بىر جىلغىنىڭ ئىچىدە بولغانلىقتىن، ئويچاپ دەپ ئاتالغان. نوپۇسى 214، تىرىلغۇيىرى 877 مو، بۇغداي، قۇناق چىقىدۇ.

باش ئارقۇم

تەبىئى كەنتە

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ شەرقىگە جايلاشقان. تۈزلىنىيە ئارلىغى 2.8 كىلومېتىر. غەربى نۇرى دەرياسى بىلەن تۇتۇشۇدۇ. ئۇيغۇرچە سۆز، بۇ كەنتىنىڭ ئورنى سارلۇڭ دەرياسى بىلەن نۇرى دەرياسىنىڭ ئارلىغىدىكى قۇملۇقنىڭ باش تەرپىدە بولغانلىقتىن، باش ئارا قۇم دەپ ئاتالغان. نوپۇسى 132، بۇنىڭدىن ئۇيغۇر مىللىتى 96، خەنزۇ مىللىتى، 36، تىرىلغۇ يىرى 510 مو، يىرىم دىخانچىلىق، يىرىم چارۋىچىلىق، بۇغداي قۇناق، ئارپا، چارۋا مەھسۇلاتلىرى چىقىدۇ.

ئارقۇم كەنت كومىتېتى

تۇرۇشلۇق ئورنى: ئارقۇم كەنتىدە.

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ شەرقىگە جايلاشقان، تۈزلىنىيە ئارلىغى 2.9 كىلومېتىر. ئورنى سارلۇڭ دەرياسى بىلەن، نۇرى دەرياسىنىڭ ئارلىغىدا. جەنۇبى چىرا- نۇرى تاشيولى بىلەن تۇتۇشۇدۇ. تۇرۇشلۇق ئورنى ئارا قۇم كەنتىنىڭ نامى بىلەن ئاتالغان. ئەسلى نامى تۇۋەن ئارقۇم بولۇپ، 1984-يىلى مەمۇرى كەنتىگە ئۆزگەرتىپ ئارا قۇم دەپ ئاتىغان. تەۋەلىگىدە 1 تەبىئى كەنتە بار. نوپۇسى 198، تىرىلغۇيىرى 450 مو، ئوتلاق چارۋا سىغىمچانلىغى 2000 تۇياق. چارۋىچىلىق ئاساس، بىدە، چارۋا مەھسۇلاتلىرى چىقىدۇ.

ئارقۇم

تەبىئى كەنتە

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ شەرقىگە جايلاشقان. تۈزلىنىيە ئارلىغى 2.9 كىلومېتىر. ئورنى سارلۇڭ دەرياسى بىلەن نۇرى دەرياسى نىڭ ئارلىغىدا. جەنۇبى چىرا- نۇرى تاشيولى بىلەن

تۇتۇشۇدۇ. ئۇيغۇرچە سۆز، سارلۇك دەرياسى، نۇرى دەرياسىنىڭ ئارلىغىدىكى قۇملۇققا جايلاشقان. لىقىتىن، ئارا قۇم دەپ ئاتالغان. نۇبۇسى 198. تىرىلغۇيىرى 450 مو، ئوتلاق چارۋا سىغىمچانلىغى 2000 تۇياق. بىدە، چارۋا مەھسۇلاتلىرى چىقىدۇ.

دومسۇن كەنت كومىتېتى

تۇرۇشلۇق ئورنى: دومسۇن كەنتىدە.

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ غەربى جەنۇبىغا جايلاشقان. تۈزلىنىپ ئارلىغى 21 كىلومېتىر. تەۋەلىكىدە 1 تەبىئى كەنت بار. تۇرۇشلۇق ئورنى دومسۇن كەنتىنىڭ نامى بىلەن ئاتالغان. نۇپۇسى 153، چارۋىچىلىق ئاساس، دىخانچىلىق قۇشۇمچە، تىرىلغۇيىرى 650 مو، ئوتلاق چارۋا سىغىمچانلىغى 2420 تۇياق، بۇغداي، قۇناق، يۇڭ، تىرە، گۆش چىقىدۇ. دومسۇن دىگەن سۆزنىڭ تىل ئايرىمىسى، كىلىش تارىخى ۋە مەنىسى ئىنىق ئەمەس.

تەبىئى كەنتە

دومسۇن

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ غەربى جەنۇبىغا جايلاشقان. تۈزلىنىپ ئارلىغى 21 كىلومېتىر. ئورنى دالۇڭ دەرياسى بىلەن لالۇڭ دەرياسىنىڭ قۇشۇلۇش ئىغزىدا، تىل ئايرىمىسى، مەنىسى ئىنىق ئەمەس. نۇپۇسى 153، تىرىلغۇيىرى 650 مو، چارۋىچىلىق ئاساس. ئارپا، چارۋا مەھسۇلاتلىرى، دارى ئۈسۈملۈكلىرى دىن بىنەپشە چىقىدۇ.

تەبىئى كەنتە

سايباغ

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ شەرقىگە جايلاشقان. تۈزلىنىپ ئارلىغى 8.5 كىلومېتىر. ئورنى سايباغ دەرياسىنىڭ جىلغىسىدا، ئۇيغۇرچە سۆز، سايباغ دەرياسىنىڭ جىلغىسىغا جايلاشقان كەنتە بولۇپ، يېراقتىن قارىغاندا باققا ئوخشاشلىقتىن، سايباغ دەپ ئاتالغان. چوڭ تەبىئى كەنتە. ئەسلىدە نۇرى گۆڭشىسىنىڭ بىر باشقۇرۇش رايونى. تەۋەلىكىدە 9 دادۇي بار. نۇپۇسى 4003، تىرىلغۇيىرى 18312 مو، ئوتلاق چارۋا سىغىمچانلىغى 8916 تۇياق. بۇغداي، قۇناق، يۇڭ، تىرە قاتارلىق چارۋا مەھسۇلاتلىرى چىقىدۇ.

دىخانچىلىق نوقتىسى

تىكەنلىك

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ جەنۇبىغا جايلاشقان. تۈزلىنىپ ئارلىغى 22.3 كىلومېتىر. ئۇيغۇرچە سۆز، بۇ جايدا تىكەنلىك ئوت كۆپ بولغانلىقتىن، تىكەنلىك دەپ ئاتالغان، 6 ئادەم بار. تىرىلغۇ يىرى 10 مو. ئارپا تىرىلىدۇ.

دىخانچىلىق نوقتىسى

ساتاپى

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ غەربى جەنۇبىغا جايلاشقان. تۈزلىنىپ ئارلىغى 15.5 كىلومېتىر. ئورنى دەريادىكى سايدا. ئۇيغۇرچە سۆز، بۇ دەريا ساھىلىدا سا كۆپ بولۇپ، دائىم سانىڭ تاپىلىرى (ئۆلگى) ئۇچىراپ تۇرغاچقا، ساتاپى دەپ ئاتالغان. 16 ئادەم بولۇپ تىرىلغۇيىرى 150 مو، ئارپا تىرىيدۇ. ياۋايى ھايۋانلاردىن داۋغان بار.

دىخانچىلىق نوقتىسى

يۇلچۇن ئىغزى

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ جەنۇبىغا جايلاشقان. تۈزلىنىپ ئارلىغى 23.2 كىلومېتىر. بۇيايلاغ

يۈلچۈن دەرياسى نىڭ چىقىش ئىغىزىغا جايلاشقانلىقتىن، يۈلچۈن ئىغىزى دەپ ئاتالغان. ئۇيغۇرچە سۆز بۇلۇپ، "يۈلۈچىلارنىڭ ئۈتە يول ئىغىزى" دىگەن مەنىدە. پەسىللىك دىخانىچىلىق نوقتىسى، تىرىلغۇيىرى 100 مو، ئارپا تىرىلىدۇ.

چارۋىچىلىق نوقتىسى

ئۇزۇن قېر

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ شەرقى جەنۇبىغا جايلاشقان، تۈزلىنىپ ئارلىغى 22.4 كىلومېتىر. يېرىم چۆللۈك ئوتلاق، يەر شەكلى ئۇزۇنچاق دۆڭگە ئوخشىغانلىقتىن، ئۇزۇن قېر دەپ ئاتالغان. ئوتلاق چارۋا سىغىمچانلىغى 1000 تۇياق. چىخ، چاكاندا، ياپچان قاتارلىقلار ئۈسۈدۈ. ياۋايى ھايۋانلاردىن داۋغان، ئۇلار بار.

چارۋىچىلىق نوقتىسى

چىۋىقلىق

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ جەنۇبىغا جايلاشقان. تۈزلىنىپ ئارلىغى 13.9 كىلومېتىر. ئورنى دەريا جىلغىسى. ئۇيغۇرچە سۆز "مالغۇن شىخى" دىگەن مەنىدە. بۇ جايدا مالغۇن كۆپ بولغانلىقتىن، چىۋىقلىق دەپ ئاتالغان. بۇ يەردە 12 ئادەم بۇلۇپ ئوتلاق كۆلىمى 150 مو، سىرىغ، ياپچان قاتارلىق ئوتلار، داۋغان، جەگرەن قاتارلىق ياۋايى ھايۋانلار بار.

چارۋىچىلىق نوقتىسى

قاتتىق تۈز

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ جەنۇبىغا جايلاشقان. تۈزلىنىپ ئارلىغى 21.3 كىلومېتىر. بۇ جايىنىڭ يەر ئۈستى تۈز، تۇپرىغى قاتتىق بولغانلىقتىن، قاتتىق تۈز دەپ ئاتالغان. ئۇيغۇرچە سۆز، ئوتلاق چارۋا سىغىمچانلىغى، 340 تۇياق. سىرىغ، ياپچان، كۈمۈش باشاقلق ئوتلار ئۈسۈدۈ.

چارۋىچىلىق نوقتىسى

ياۋلىق

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ جەنۇبىغا جايلاشقان. تۈزلىنىپ ئارلىغى 25 كىلومېتىر. بۇ جايدا ياۋا دەيدىغان بىر خىل ئوت كۆپ بولغانلىقتىن، ياۋلىق دەپ ئاتالغان. ئۇيغۇرچە سۆز، ئوتلاق چارۋا سىغىمچانلىغى 1800 تۇياق. ياۋا، چىغ، ياپچان قاتارلىق ئوتلار، داۋغان، تۈلكە قاتارلىق ياۋايى ھايۋانلار بار.

چارۋىچىلىق نوقتىسى

خانىيۇت

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ جەنۇبىغا جايلاشقان، تۈزلىنىپ ئارلىغى 24 كىلومېتىر. شەرقى خانىيۇت دەرياسى بىلەن تۇتۇشۇدۇ. ئۇيغۇرچە سۆز، رىۋايەتلەردە ئىپتىلىشىچە، ئىسلام ئەسكەرلىرى ئۇرۇش قىلغاندا، مۇشۇ يەردە بىر كىچە قونغان. شۇنىڭ بىلەن خانىنىڭ يۇرتى دەپ ئاتاپ، ۋاقىتنىڭ ئۆتۈشى بىلەن خانىيۇت دەپ ئاتىلىپ قالغان. يازلىق يايلاخ، چارۋا سىغىمچانلىغى 1500 تۇياق. چىغ، ياپچان، ياۋا قاتارلىق ئوتلار، داۋغان، تۈلكە، ئۇلا قاتارلىق ياۋايى ھايۋانلار بار.

رىزەك كەنت كومىتېتى

تۇرۇشلۇق ئورنى: رىزەك كەنتىدە.

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ شەرقىگە جايلاشقان. تۈزلىنىپ ئارلىغى 6 كىلومېتىر. تۇرۇشلۇق ئورنى رىزەك كەنتىنىڭ نامى بىلەن ئاتالغان. تەۋەلىگىدە 1 تەبىئىي كەنتى بار. نۇپۇسى 637،

دىخانچىلىق ئاساس. تىرىلغۇيىرى 2058 مو، بۇغداي، قۇناق، چارۋا مەھسۇلاتلىرى چىقىدۇ.

تەبىئى كەنتە

رىزەك

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ شەرقىگە جايلاشقان. تۈزلىنىيە ئارلىغى 6 كىلومېتىر. ئورنى سايباغ دەرياسى بىلەن سارلۇڭ دەرياسىنىڭ ئارلىغىدىكى تۈزلەڭدە. ئۇيغۇرچە سۆز بۇلۇپ "زىرەك" دىگەن سۆزدىن ئۆزگەن. رىۋايەتلەردە ئىيتىلىشىچە بۇ كەنتىدە ئەڭ بۇرۇن ياشىغان بىر ئادەمنىڭ ئىسمى زىرىپكام بۇلۇپ، ئۇ كىشى ناھايىتى ئىشچان، زىرەك بولغاچقا، بۇ كەنتىگە شۇ كىشى نىڭ نامى بىلەن زىرەك دەپ نام بەرگەن. يىللارنىڭ ئۆتۈشى بىلەن بۇ نام رىزەككە ئۆزگەرگەن. نۇپۇسى 637، دىخانچىلىق ئاساس، تىرىلغۇيىرى 2058 مو، بۇغداي، قۇناق چىقىدۇ.

چاتاش كەنت كومىتېتى

تۇرۇشلۇق ئورنى: چاتاش كەنتىدە.

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ شەرقى جەنۇبىغا جايلاشقان. تۈزلىنىيە ئارلىغى 14.5 كىلومېتىر. تۇرۇشلۇق ئورنى چاتاش كەنتىنىڭ نامى بىلەن ئاتالغان. تەۋەلىگىدە 2 تەبىئى كەنتە بار. نۇپۇسى 529، تىرىلغۇيىرى 2408 مو، ئوتلاق چارۋا سىغىمچانلىغى 2000 تۇياق. بۇغداي، قۇناق، چارۋا مەھسۇلاتلىرى چىقىدۇ.

تەبىئى كەنتە

چاتاش

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ شەرقى جەنۇبىغا جايلاشقان. تۈزلىنىيە ئارلىغى 14.5 كىلومېتىر. ئۇيغۇرچە سۆز، مۇشۇ كەنتىنىڭ باش تەرىپىدە يۇغان بىر چاتاش بولغانلىقتىن، شۇ تاشنىڭ نامى بىلەن چاتاش دەپ ئاتالغان. نۇپۇسى 144، دىخانچىلىق ئاساس، تىرىلغۇيىرى 650 مو، ئوتلاق چارۋا سىغىمچانلىغى 1232 تۇياق. قۇناق، پاختا، بۇغداي، يۇڭ، تىرە، گۆش چىقىدۇ.

تەبىئى كەنتە

توغرا ئۆستەڭ

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ شەرقى جەنۇبىغا جايلاشقان. تۈزلىنىيە ئارلىغى 12.9 كىلومېتىر. غەربى سايباغ دەرياسى بىلەن تۇتۇشۇدۇ. كەنتىنىڭ شەرقىدىن غەربىگە سۇزۇلغان بىر ئۆستەڭ كەنتىنىڭ دەل ئوتتۇرىسىدىن توغرا كىسىپ ئۆتكەنلىكتىن، توغرا ئۆستەڭ دەپ ئاتالغان. ئۇيغۇرچە سۆز، نۇپۇسى 384، تىرىلغۇيىرى 1553 مو، بۇغداي، قۇناق، چارۋا مەھسۇلاتلىرى چىقىدۇ.

سايباغ بېشى كەنت كومىتېتى

تۇرۇشلۇق ئورنى: سايباغ بېشى كەنتىدە.

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ شەرقىگە جايلاشقان. تۈزلىنىيە ئارلىغى 7.7 كىلومېتىر. تۇرۇشلۇق ئورنى سايباغ بېشى كەنتىنىڭ نامى بىلەن ئاتالغان. تەۋەلىگىدە 2 تەبىئى كەنتە بار. نۇپۇسى 539، تىرىلغۇيىرى 2072 مو، ئوتلاق چارۋا سىغىمچانلىغى 2300 تۇياق. بۇغداي، قۇناق، يۇڭ، تىرە، گۆش چىقىدۇ.

تەبىئى كەنتە

سايباغ بېشى

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ شەرقىگە جايلاشقان. تۈزلىنىيە ئارلىغى 7.7 كىلومېتىر. غەربى

سايباغ دەرياسى بىلەن تۇتۇشۇدۇ. ئۇيغۇرچە سۆز، بۇ كەنتە سايباغ دەرياسىنىڭ باش تەرپىدە بولغانلىقتىن، سايباغ بېشى دەپ ئاتالغان. نۇپۇسى 174، دىخانچىلىق ئاساس، چارۋىچىلىق قۇشۇمچە، تىرىلغۇيىرى 950 مو، ئوتلاق چارۋا سىغىمچانلىغى 1530 تۇياق. بۇغداي، قۇناق، تىرە، يۇڭ، گۆش چىقىدۇ.

تەبىئى كەنتە

قات

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ شەرقىگە جايلاشقان. تۈزلىنىپ ئارلىغى 8.2 كىلومېتىر. غەربى سايباغ ئوق ئۆستىكى بىلەن تۇتۇشۇدۇ. ئۇيغۇرچە "قىتى" دىگەن مەنىدە. بۇ كەنتە سايباغ دەرياسىنىڭ شەرقى قىشىغا (قىتىغا) جايلاشقانلىقتىن، قات دەپ ئاتالغان. نۇپۇسى 366، تىرىلغۇيىرى 1422 مو، ئوتلاق چارۋا سىغىمچانلىغى 770 تۇياق. دىخانچىلىق ئاساس، چارۋىچىلىق قۇشۇمچە، بۇغداي، قۇناق، يۇڭ، تىرە، گۆش چىقىدۇ.

چوڭكۆل بېشى كەنت كومىتېتى

تۇرۇشلۇق ئورنى: چوڭكۆل بېشى كەنتىدە.

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ شەرقىگە جايلاشقان. تۈزلىنىپ ئارلىغى 7.1 كىلومېتىر. تۇرۇشلۇق ئورنى چوڭكۆل بېشى كەنتىنىڭ نامى بىلەن ئاتالغان. تەۋەلىگىدە 3 تەبىئى كەنتە بار. نۇپۇسى 679، دىخانچىلىق ئاساس، چارۋىچىلىق قۇشۇمچە، تىرىلغۇيىرى 2584 مو، ئوتلاق چارۋا سىغىمچانلىغى 3300 تۇياق. بۇغداي، قۇناق، ئارپا، يۇڭ، تىرە، گۆش چىقىدۇ.

تەبىئى كەنتە

چوڭكۆل بېشى

چوڭكۆل بېشى مەھەللە كومىتېتىنىڭ تۇرۇشلۇق ئورنى.

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ شەرقىگە جايلاشقان. تۈزلىنىپ ئارلىغى 7.1 كىلومېتىر. ئۇيغۇرچە سۆز. بۇ كەنتىدە بۇرۇن 2 مو كىلىدىغان بىر چوڭكۆل بولغانلىقتىن، چوڭكۆل بېشى دەپ ئاتالغان. نۇپۇسى 143، دىخانچىلىق ئاساس، چارۋىچىلىق قۇشۇمچە، تىرىلغۇيىرى 542 مو، ئوتلاق چارۋا سىغىمچانلىغى 1200 تۇياق، بۇغداي، قۇناق، يۇڭ، تىرە، گۆش چىقىدۇ.

تەبىئى كەنتە

سايقات

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ شەرقىگە جايلاشقان. تۈزلىنىپ ئارلىغى 6.6 كىلومېتىر. غەربى سايباغ دەرياسى بىلەن تۇتۇشۇدۇ. ئۇيغۇرچە "سايىنىڭ ياقىسى" دىگەن مەنىدە. بۇ كەنتىنىڭ ئورنى دەريادىكى سايىنىڭ ياقىسىدا بولغانلىقتىن، سايقات دەپ ئاتالغان. نۇپۇسى 536، دىخانچىلىق ئاساس، چارۋىچىلىق قۇشۇمچە، تىرىلغۇيىرى 2042 مو، ئوتلاق چارۋا سىغىمچانلىغى 2050 تۇياق. بۇغداي، قۇناق، يۇڭ، تىرە، گۆش چىقىدۇ.

قاشىەر كەنت كومىتېتى

تۇرۇشلۇق ئورنى: قاش يەر كەنتىدە.

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ شەرقىگە جايلاشقان، تۈزلىنىپ ئارلىغى 6.9 كىلومېتىر. غەربى سايباغ دەرياسى بىلەن تۇتۇشۇدۇ. تۇرۇشلۇق ئورنى قاشىەر كەنتىنىڭ نامى بىلەن ئاتالغان. تەۋەلىگىدە 3 تەبىئى كەنتە بار. نۇپۇسى 572، دىخانچىلىق ئاساس، چارۋىچىلىق قۇشۇمچە،

تېرىلغۇيىرى 2500 مو، ئوتلاق چارۋا سىغىمچانلىغى 2396 تۇياق. بۇغداي، قۇناق، يۇڭ، تىرە، گۆش چىقىدۇ.

تەبىئى كەنتە

قاشپەر

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ شەرقىگە جايلاشقان. تۈزلىنىپ ئارلىغى 6.9 كىلومېتىر. غەربى سايباغ دەرياسى بىلەن تۇتۇشۇدۇ. ئۇيغۇرچە سۆز، بۇرۇن بۇ جايدا بىر قاش بۇلۇپ، تۈزلەپ تىرىم قىلغان، شۇنىڭغا ئاساسەن قاش يەر دەپ ئاتالغان. نۇپۇسى 132، دىخانىچىلىق ئاساس، چارۋىچىلىق قۇشۇمچە، تېرىلغۇيىرى 544 مو، ئوتلاق چارۋا سىغىمچانلىغى 500 تۇياق، بۇغداي، قۇناق، يۇڭ، تىرە، گۆش چىقىدۇ.

تەبىئى كەنتە

ئوغرى يول

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ شەرقىگە جايلاشقان. تۈزلىنىپ ئارلىغى 7.8 كىلومېتىر. ئۇيغۇرچە سۆز، رىۋايەت قىلىنىشىچە، بۇرۇن بۇ جايدا بىر چوڭ يول بولغاندىن سىرت يەنە بىر يۇشۇرۇن چىغىر يول بولغان، مۇشۇنىڭغا ئاساسەن ئوغرى يول دەپ ئاتىلىپ قالغان. نۇپۇسى 157، تېرىلغۇيىرى 590 مو، ئوتلاق چارۋا سىغىمچانلىغى 515 تۇياق. دىخانىچىلىق ئاساس، چارۋىچىلىق قۇشۇمچە، بۇغداي، قۇناق، يۇڭ، تىرە، گۆش چىقىدۇ.

تەبىئى كەنتە

ياقا سۈيلى

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ شەرقىگە جايلاشقان. تۈزلىنىپ ئارلىغى 7.1 كىلومېتىر. غەربى سايباغ دەرياسى بىلەن تۇتۇشۇدۇ. ئۇيغۇرچە "سۇنىڭ ياقىسى" دىگەن مەنىدە. بۇ كەنتىنىڭ ئورنى سايباغ دەرياسىنىڭ ياقىسىدا بولغانلىقتىن، ياقا سۈيلى دەپ ئاتالغان. نۇپۇسى 230، دىخانىچىلىق ئاساس، چارۋىچىلىق قۇشۇمچە، تېرىلغۇيىرى 1622 مو، ئوتلاق چارۋا سىغىمچانلىغى 500 تۇياق. بۇغداي، قۇناق، يۇڭ، تىرە، گۆش چىقىدۇ.

سۈيلى لەڭگەر كەنت كومىتېتى

تۇرۇشلۇق ئورنى: سۈيلى لەڭگەر كەنتىدە.

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ شەرقى شىمالىغا جايلاشقان. تۈزلىنىپ ئارلىغى 7.8 كىلومېتىر. غەربى سايباغ دەرياسى بىلەن تۇتۇشۇدۇ. تۇرۇشلۇق ئورنى سۈيلى لەڭگەر كەنتىنىڭ نامى بىلەن ئاتالغان. تەۋەلىكىدە 1 تەبىئى كەنتە بار. نۇپۇسى 498، تېرىلغۇيىرى 2223 مو، ئوتلاق چارۋا سىغىمچانلىغى 2700 تۇياق، بۇغداي، قۇناق، يۇڭ، تىرە، گۆش چىقىدۇ.

تەبىئى كەنتە

سۈيلى لەڭگەر

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ شەرقى شىمالىغا جايلاشقان. تۈزلىنىپ ئارلىغى 7.8 كىلومېتىر. غەربى سايباغ دەرياسى بىلەن تۇتۇشۇدۇ. ئۇيغۇرچە "سۈلۈۋىدىكى لەڭگەر" دىگەن مەنىدە، بۇ كەنتە سايباغ دەرياسىنىڭ لۇڭگە جايلاشقان. ھەمدە بۇ جايدا ئىلگىرى نۇرىدىن بوستانغا ئۇتۇشتە قۇنۇدىغان لەڭگەر بولغاچقا، سۈيلى لەڭگەر دەپ ئاتالغان. نۇپۇسى 498، تېرىلغۇيىرى 2223 مو، ئوتلاق چارۋا سىغىمچانلىغى 2700 تۇياق. بۇغداي، قۇناق، يۇڭ، تىرە، گۆش چىقىدۇ.

سارلۇڭ كەنت كومىتېتى

تۇرۇشلۇق ئورنى: سارلۇك كەنتىدە.

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ شەرقى جەنۇبىغا جايلاشقان، تۈزلىنىپ ئارلىغى 11.7 كىلومېتىر. تۇرۇشلۇق ئورنى سارلۇك كەنتىنىڭ نامى بىلەن ئاتالغان. تەۋەلىكىدە 1 تەبىئىي كەنت بار. نۇپۇسى 167. تىرىلغۇيىرى 847 مو. ئوتلاق چارۋا سىغىمچانلىغى 2670 تۇياق. بۇغداي، ئارپا، يۇڭ، تىرە، گۆش چىقىدۇ.

تەبىئىي كەنتە

سارلۇك

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ شەرقى جەنۇبىغا جايلاشقان. تۈزلىنىپ ئارلىغى 11.7 كىلومېتىر. ئورنى سارلۇك دەرياسى جىلغىسىدا، تىل ئايرىمىسى، بۇ نامنىڭ كىلىش تارىخى ۋە مەنىسى ئىنىق ئەمەس، نۇپۇسى 167، تىرىلغۇيىرى 847 مو، ئوتلاق چارۋا سىغىمچانلىغى 2670 تۇياق. چارۋىچىلىق ئاساس، بۇغداي، ئارپا، پۇرچاق، يۇڭ، تىرە، گۆش چىقىدۇ.

دىخانچىلىق نوقتىسى

دەرەخلىك

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ شەرقى جەنۇبىغا جايلاشقان. تۈزلىنىپ ئارلىغى 9.6 كىلومېتىر. ئورنى سارلۇك دەرياسى جىلغىسىدا. ئۇيغۇرچە سۆز، بۇ جايدا دەرەخ كۆپ بولغانلىقتىن، دەرەخلىك دەپ ئاتالغان. دائىم تۇرۇشلۇق 8 كىشى بار. تىرىلغۇيىرى 150 مو، ئارپا، پۇرچاق چىقىدۇ.

دىخانچىلىق نوقتىسى

بەلتىيى

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ جەنۇبىغا جايلاشقان. تۈزلىنىپ ئارلىغى 19.8 كىلومېتىر. سارلۇك دەرياسى تارماق ئىقىم نىڭ قۇشۇلۇش ئىغزىغا ئۇرۇنلاشقان. پەسىللىك دىخانچىلىق نوقتىسى. 27 ئادەم بار. تىرىلغۇيىرى 300 مو، ئارپا، پۇرچاق تىرىلدۈ. تىل ئايرىمىسى، يەر نامىنىڭ كىلىش تارىخى ۋە مەنىسى ئىنىق ئەمەس.

چارۋىچىلىق نوقتىسى

قوچقار باش تاغ

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ جەنۇبىغا جايلاشقان، تۈزلىنىپ ئارلىغى 16.3 كىلومېتىر. تاغلىق قىشلىق يايلاق. ئۇيغۇرچە سۆز، بۇ تاغ قوچقارنىڭ بېشىغا ئوخشىغانلىقتىن، قوچقار باش تاغ دەپ ئاتالغان. ئوتلاق چارۋا سىغىمچانلىغى 3000 تۇياق. چىغ، سىرىخ قاتارلىق ياۋايى ئۆسۈملۈكلەر، تۈلكە، توشقان، كەكلىك ئۇلا، بۈرە، داۋغان قاتارلىق ياۋايى ھايۋانلار بار.

چارۋىچىلىق نوقتىسى

كەڭ قويناق

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ جەنۇبىغا جايلاشقان، تۈزلىنىپ ئارلىغى 11.8 كىلومېتىر. تاغ باغرى ئوتلاق، ئوتلاقنىڭ ئۇتتۇرىسى پەس، ئىككى تەرىپى ئىگىز بولغاچقا، كەڭ قويناق دەپ ئاتالغان. ئۇيغۇرچە سۆز، كۈلمى تەخمىنەن 15 كوۋادىرات كىلومېتىر كىلىدۇ. چارۋا سىغىمچانلىغى 1500 تۇياق. چىغ قاتارلىق ئۆسۈملۈكلەر، جەگرەن، توشقان، تۈلكە، ئۇلا قاتارلىق ياۋايى ھايۋانلار بار.

چارۋىچىلىق نوقتىسى

كۈتەل

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ جەنۇبىغا جايلاشقان، تۈزلىنىپ ئارلىغى 21 كىلومېتىر. غەربى سارلۇك دەرياسىنىڭ تازىمى بىلەن تۇتۇشۇدۇ. ئۇيغۇرچە سۆز، يايلاقنىڭ يەر تۈزۈلۈشى ئىگىز

بولغاچقا، كۈتەل دەپ ئاتالغان. ئوتلاق چارۋا سىغىمچانلىغى 700 تۇياق، چىغ، كۆرۈك قاتارلىق ياۋايى ئۆسۈملۈكلەر، جەگرەن، توشقان، ئۇلا قاتارلىق ياۋايى ھايۋانلار بار.

ياچى كەنت كومىتېتى

تۇرۇشلۇق ئورنى: ياچى كەنتىدە.

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ شەرقى جەنۇبىغا جايلاشقان، تۈزلىنىپ ئارلىغى 16.7 كىلومېتىر. تۇرۇشلۇق ئورنى ياچى كەنتىنىڭ نامى بىلەن ئاتالغان. تەۋەلىگىدە 1 تەبىئى كەنت بار. نۇپۇسى 316، ئوتلاق چارۋا سىغىمچانلىغى 2800 تۇياق. چارۋىچىلىق ئاساس، تىرىلغۇيىرى 1356 مو، بۇغداي، ئارپا، پۇرچاق، يۇڭ، تىرە، گۆش چىقىدۇ.

تەبىئى كەنتە

ياچى

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ شەرقى جەنۇبىغا جايلاشقان. تۈزلىنىپ ئارلىغى 16.7 كىلومېتىر. غەربى سايباغ دەرياسى بىلەن تۇتۇشۇدۇ. ئۇيغۇرچە "ياچى" دېگەن مەنىدە. بۇ كەنتىنىڭ ئورنى چوڭقۇر، جىلغىنىڭ ئىچىدە بولغاچقا، ياچى دەپ ئاتالغان. يىللارنىڭ ئۆتۈشى بىلەن ياچىغا ئۆزگەرگەن. نۇپۇسى 316، چارۋىچىلىق ئاساس، ئوتلاق چارۋا سىغىمچانلىغى 2800 تۇياق. تىرىلغۇيىرى 1356 مو، بۇغداي، ئارپا، پۇرچاق، يۇڭ، تىرە، گۆش چىقىدۇ.

چارۋىچىلىق نوقتىسى

فېرما

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ شەرقى جەنۇبىغا جايلاشقان. تۈزلىنىپ ئارلىغى 16.5 كىلومېتىر. تاغ باغرى يايلاق. بۇ يايلاقتا فېرما دەيدىغان بىر خىل ئوت كۆپ بولغانلىقتىن فېرما دەپ ئاتالغان. ئۇيغۇرچە سۆز، چارۋا سىغىمچانلىغى 13000 تۇياق، چىغ، كۆرۈك، چىم قاتارلىق ياۋايى ئۆسۈملۈكلەر، توشقان، ئۇلا، كەكلىك، جەگرەن، تۈلكە قاتارلىق ياۋايى ھايۋانلار بار.

چارۋىچىلىق نوقتىسى

كۆك ئارال

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ جەنۇبىغا جايلاشقان. تۈزلىنىپ ئارلىغى 24.4 كىلومېتىر. ئىگىز تاغلىق يايلاق. شەرقى سىرىق سۇ دەرياسى بىلەن تۇتۇشۇدۇ. يازدا 15 ئادەم چارۋا باقىدۇ. ئوتلاق چارۋا سىغىمچانلىغى 800 تۇياق. سىرىغ، ياپچان، چىغ قاتارلىق ئۆسۈملۈكلەر بار، يايلاقنىڭ يەر تۈزۈلۈشى ئارالغا ئوخشاش بۇلۇپ، ئوت - چۆپلەر باراقان ياپ - يېشىل ئۆسكەنلىكتىن كۆك ئاران دەپ ئاتالغان.

چارۋىچىلىق نوقتىسى

تۈگە تۈز

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ شەرقى جەنۇبىغا جايلاشقان. تۈزلىنىپ ئارلىغى 24.5 كىلومېتىر. ئۇيغۇرچە سۆز، بۇ يايلاقنىڭ يەر تۈزۈلۈشى تەكشى بۇلۇپ ئىلگىرى تۈگە بېقىلغانلىقتىن، تۈگە تۈز دەپ ئاتالغان. چارۋا سىغىمچانلىغى 1500 تۇياق. چىغ، ياپچان، چىم قاتارلىق ئۆسۈملۈكلەر، كەكلىك، تۈلكە، داۋغان قاتارلىق ياۋايى ھايۋانلار بار.

چارۋىچىلىق نوقتىسى

زىندان

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ جەنۇبىغا جايلاشقان. تۈزلىنىپ ئارلىغى 23.1 كىلومېتىر. غەربى ئوتانلىق دەرياسى بىلەن تۇتۇشۇدۇ. رىۋايەتلەردە ئىپتىلىشىچە، قىدىمقى زاماندىكى ئۇرۇشتا

ئەسەرگە ئىلىنغانلارنى مۇشۇ يەرگە زىندان ياساپ سولغان، شۇنىڭغا ئاساسەن زىندان دەپ ئاتالغان. ئۇيغۇرچە سۆز، 10 ئادەم چارۋا باقىدۇ. چارۋا سىغىمچانلىقى 400 تۇياق. جەگرەن، توشقان، ئۇلا قاتارلىق ياۋايى ھايۋانلار بار.

چارۋىچىلىق نوقتىسى

ئارا چۆپەي

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ شەرقى جەنۇبىغا جايلاشقان. تۈزلىنىپ ئارلىقى 21.3 كىلومېتىر. ئورنى كۈتەل دەرياسى بىلەن سىرىق سۇ دەرياسىنىڭ ئارىلىقىدا. رىۋايەتلەردە ئىيتىلىشىچە. بۇ يايلاقنىڭ ئوت - چۆپىلىرى بىر قەدەر ياخشى بولۇپ تارىختا ئۆتكەن مالدار كىشىلەر يايلاقنى تالىشىپ قىلىپ، ئاخىرى شەن يامۇن دىن ئادەم ئېبەرتىپ پاسل توختۇ تۇپ، "چۆپەي" كىسىپ بەرگەن، شۇنىڭغا ئاساسەن ئاراچۆپەي دەپ ئاتالغان. يازلىق يايلاق، چارۋا سىغىمچانلىقى 250 تۇياق، چىغ، ياپچان، تەسكەن قاتارلىق ياۋايى ئۆسۈملۈكلەر، تۇشقان، تۈلكە، ئۇلا، كەكلىك، ئارقار قاتارلىق ياۋايى ھايۋانلار بار.

بۇزاڭ كەنت كومىتېتى

تۇرۇشلۇق ئورنى: بۇزاڭ كەنتىدە.

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ شەرقى جەنۇبىغا جايلاشقان. تۈزلىنىپ ئارلىقى 18.9 كىلومېتىر. ئورنى بۇزاڭ دەرياسى جىلغىسىدا. تۇرۇشلۇق ئورنى بۇزاڭ كەنتىنىڭ نامى بىلەن ئاتالغان. تەۋەلىكىدە 1 تەبىئى كەنتى بار. نۇپۇسى 233، تىرىلغۇيىرى 1207 مو، ئوتلاق چارۋا سىغىمچانلىقى 2500 تۇياق. چارۋىچىلىق ئاساس، دىخانچىلىق قۇشۇمچە. بۇغداي، ئارپا، پۇرچاق، يۇڭ، تىرە، گۆش چىقىدۇ.

تەبىئى كەنتە

بۇزاڭ

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ شەرقى جەنۇبىغا جايلاشقان، تۈزلىنىپ ئارلىقى 18.9 كىلومېتىر. ئورنى بۇزاڭ دەرياسى جىلغىسىدا. نۇپۇسى 233. چارۋىچىلىق ئاساس، ئوتلاق چارۋا سىغىمچانلىقى 2590 تۇياق، تىرىلغۇيىرى 1207 مو، بۇغداي، ئارپا، پۇرچاق، يۇڭ، تىرە، گۆش چىقىدۇ. بۇ يەر نامىنىڭ تىل ئايرىمى، كىلىش تارىخى ۋە مەنىسى ئىنقىلازىمىدى.

دىخانچىلىق نوقتىسى

قاماق ئاغىزى

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ شەرقى جەنۇبىغا جايلاشقان. تۈزلىنىپ ئارلىقى 23.6 كىلومېتىر. غەربى بۇزاڭ دەرياسى بىلەن تۇتۇشۇدۇ. تىرىلغۇيىرى 80 مو، بۇغداي، ئارپا تىرىلىدۇ. پەسىللىك دىخانچىلىق نوقتىسى. بۇ يەر نامىنىڭ كىلىش تارىخى ۋە مەنىسى ئىنىق ئەمەس.

دىخانچىلىق نوقتىسى

رامۇدان

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ شەرقى جەنۇبىغا جايلاشقان. تۈزلىنىپ ئارلىقى 23.9 كىلومېتىر. غەربى بۇزاڭ دەرياسى بىلەن تۇتۇشۇدۇ. تاغلىق، پەسىللىك دىخانچىلىق نوقتىسى. تىرىلغۇيىرى 40 مو، ئارپا تىرىلىدۇ. بۇ يەر نامىنىڭ كىلىش تارىخى ۋە مەنىسى ئىنىق ئەمەس.

دىخانچىلىق نوقتىسى

تىكەنلىك

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ شەرقى جەنۇبىغا جايلاشقان. تۈزلىنىپ ئارلىقى 24.6 كىلومېتىر. غەربى

بۇزاڭ دەرياسى بىلەن تۇتۇشۇدۇ. تاغلىق، پەسىللىك دىخانچىلىق نوقتىسى. تىرىلغۇيىرى 80 مو، ئارپا تىرىلىدۇ. بۇ جايدا تىكەنلىك ئوت كۆپ بولغانلىقتىن، تىكەنلىك دەپ ئاتالغان. ئۇيغۇرچە سۆز.

دىخانچىلىق نوقتىسى

قۇم يول

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ شەرقى جەنۇبىغا جايلاشقان. تۈزلىنىيە ئارلىغى 21.4 كىلومېتىر. تىرىلغۇيىرى 130 مو، ئارپا، پۇرچاق تىرىلىدۇ. مۇشۇ يايلاققا چىقىدىغان يولنىڭ ئىغىزىدا كۈلىمى چوڭراق بولغان قۇملۇق بولغاچقا، قۇم يول دەپ ئاتالغان.

چارۋىچىلىق نوقتىسى

بوزاڭ قېر

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ شەرقىگە جايلاشقان. تۈزلىنىيە ئارلىغى 20 كىلومېتىر، غەربى بۇزاڭ دەرياسى بىلەن تۇتۇشۇدۇ. بۇزاڭغا چىقىدىغان يولدا ناھايىتى ئىگىز بىر قېر (تاغ) بولغانلىقتىن، بوزاڭ قېر دەپ ئاتالغان. بۇنىڭ تىل ئايرىمىسى ۋە مەنىسى ئىننىق ئەمەس، ئوتلاق چارۋا سىغىمچانلىغى 15000 تۇياق. چىخ، كۆرۈك، كىلاپ قاتارلىق ياۋايى ئۆسۈملۈكلەر، تۇشقان، تۈلكە، ئۇلا، جەگرەن قاتارلىق ياۋايى ھايۋانلار بار.

چارۋىچىلىق نوقتىسى

قۇم يول بېشى

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ شەرقى جەنۇبىغا جايلاشقان، تۈزلىنىيە ئارلىغى 21.5 كىلومېتىر. غەربى بۇزاڭ دەرياسى بىلەن تۇتۇشۇدۇ. بۇ يايلاغىنىڭ ئورنى قۇملۇق يول ئىغىزىدا بولغانلىقىدىن، قۇم يول بېشى دەپ ئاتالغان. 15 ئادەم چارۋا باقىدۇ. چارۋا سىغىمچانلىغى 1500 تۇياق. جەگرەن، تۈلكە، توشقان، ئۇلا، كەكلىك قاتارلىق ياۋايى ھايۋانلار، ياپچان، كىلاپ قاتارلىق ياۋايى ئۆسۈملۈكلەر ئۆسۈدۇ.

چارۋىچىلىق نوقتىسى

پادىچى ئېغىل

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ شەرقى جەنۇبىغا جايلاشقان. تۈزلىنىيە ئارلىغى 21.1 كىلومېتىر. ئىگىز تاغلىق ئوتلاق. ئىلگىرى بۇ جايدا پادىچىلار بىر ئېغىل ياسىغانلىقتىن، پادىچى ئېغىل دەپ ئاتالغان. ئۇيغۇرچە سۆز. ئوتلاق چارۋا سىغىمچانلىغى 250 تۇياق. تۈلكە، داۋغان، ئۇلا، كەكلىك قاتارلىق ياۋايى ھايۋانلار، چىخ، كىلاپ قاتارلىق ياۋايى ئۆسۈملۈكلەر ئۆسۈدۇ.

چارۋىچىلىق نوقتىسى

مۇڭگۈز قانداغ

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ شەرقى جەنۇبىغا جايلاشقان. تۈزلىنىيە ئارلىغى 23.3 كىلومېتىر. ئىگىز تاغلىق يايلاق، يايلاق نىڭ يەر تۈزۈلۈشى كالىنىڭ مۇڭگۈزىگە ئوخشىغانلىقتىن، مۇڭگۈزقا دىغان دەپ ئاتالغان. ئۇيغۇرچە سۆز، ئوتلاق چارۋا سىغىمچانلىغى 400 تۇياق. كىلاپ، كۆرۈك، قاتارلىق ياۋايى ئۆسۈملۈكلەر، جەگرەن، توشقان، تۈلكە، ئۇلا قاتارلىق ياۋايى ھايۋانلار بار.

چارۋىچىلىق نوقتىسى

پۇچاقچى

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ شەرقى جەنۇبىغا جايلاشقان، تۈزلىنىيە ئارلىغى 28.8 كىلومېتىر. شەرقى بۇزاڭ دەرياسىنىڭ تارمىغى بىلەن تۇتۇشۇدۇ. بۇ يايلاغدا ياۋا پۇرچاق كۆپ بولغانلىقتىن، پۇچاقچى دەپ ئاتىلىپ قالغان. ئۇيغۇرچە "پۇرچاق تىرىغۇچى" دىگەن مەنىدە. ئوتلاق چارۋا

سەغىمچانلىغى 2500 تۇياق. ياپچان، چىخ، قاتارلىق ياۋايى ئۆسۈملۈكلەر، داۋغان، توشقان قاتارلىق ياۋايى ھايۋانلار بار.

چارۋىچىلىق نوقتىسى

قىياقلىق

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ شەرقى جەنۇبىغا جايلاشقان، تۈزلىنىش ئارىلىقى 23.5 كىلومېتىر. تاغ چوققىسى يايلاق، شەرقى قىياقلىق دەرياسى بىلەن تۇتۇشۇدۇ. يازلىق يايلاق، بۇ يايلاغدا قىياق كۆپ بولغانلىقتىن، قىياقلىق دەپ ئاتالغان. ئۇيغۇرچە سۆز، چارۋا سەغىمچانلىغى 1000 تۇياق. چىخ، ياپچان قاتارلىق ياۋايى ئۆسۈملۈكلەر، تۈلكە، جەگرەن، توشقان قاتارلىق ياۋايى ھايۋانلار بار.

بوستان يېزىسىنىڭ ئومۇمىي ئەھۋالى

بوستان يېزىسى كۇئىنلۇن تىغىنىڭ شىمالى گىرۋىكى، ناھىيە بازىرىنىڭ شەرقى جەنۇبى تەرىپىگە جايلاشقان. ناھىيە بازىرى غىچە بولغان تۈزلىنىپ ئارلىغى 87.2 كىلومېتىر كىلىدۇ. يېزا ئىچىنى قاتمۇ-قات تاغلار قاپلاپ تۇرۇدۇ. ئۇزۇنسىغا ۋە توغرىسىغا سۇزۇلغان دەريالار بار. يېزىنىڭ تۇرۇشلۇق ئورنى باغبېشى كەنتىسى، تاغ جىلغىسىنىڭ ئىغىزىدىكى يەلپۈگۈچىسى-مان چۈكۈندى بەلۋاغقا جايلاشقان. شەرقى كىرىيە ناھىيىسى بىلەن چىگرىلىنىدۇ. غەربى نۇرى يېزىسى بىلەن خوشنا. جەنۇبى كۇئىنلۇن تىغى ئارقىلىق شىزاڭ بىلەن چىگرىلىنىدۇ. شىمالى دامكۇ يېزىسى بىلەن تۇتۇشۇدۇ. جەنۇبتىن شىمالغا ئۇزۇنلىغى 144-121.1 كىلومېتىر، شەرقى-تىن غەربكە كەڭلىكى 33.8-1.8 كىلومېتىر كىلىدۇ. يەر مەيدانى 2694 كوۋادىرات كىلومېتىر. تەۋەلىكىدە 12 كەنت كومىتېتى، 22 تەبىئىي كەنتە بار. 1378 ئائىلە، 4849 نۇپۇسى بار، بۇنىڭدىن ئۇيغۇر مىللىتى 4861، خەنزۇ مىللىتى 8.

ئازاتلىقتىن ئىلگىرى تېچىلىق يېزىسى دەپ ئاتالغان. ئازاتلىقتىن كىيىن 6-رايون ئىماملا يېزا دەپ ئاتالغان. 1959-يىلى نۇرى گۇڭشى ئىماملا باشقۇرۇش رايۇنىغا ئۆزگەرتىلگەن. 1977-يىلى 8-ئاينىڭ 23-كۈنى ئاپتونوم رايۇنلۇق خەلق ھۆكۈمىتىنىڭ تەستىقى ئارقىلىق نۇرى گۇڭشىدىن ئايرىپ خەلق گۇڭشىسى قۇرۇلۇپ، نامى بوستان گۇڭشى دەپ ئاتالغان. 1984-يىلى بوستان يېزىسى دەپ ئۆزگەرتىلدى. بوستان ئۇيغۇرچە سۆز.

بوستان يېزىسى تۇرۇشلۇق جايىنىڭ دىڭىز يۈزىدىن ئىگىزلىكى 2260 مېتىر. پۈتۈن يېزىنىڭ دىڭىز يۈزىدىن ئەڭ تۆۋەن ئىگىزلىكى 1600 مېتىر. ئەڭ يۇقىرى ئىگىزلىكى 6280 مېتىر. ئوتتۇرىچە ئىگىزلىكى تۇرۇشلۇق ئورنىنىڭ ئىگىزلىكىدىن بىر ئاز يۇقىرى بولۇپ، 3940 مېتىر كىلىدۇ. تىرىلغۇ يەر كۆلىمى 27800 مو، ئورمان يىرى كۆلىمى 3095 مو، يايلاغ كۆلىمى 898 مىڭ 365 مو بولۇپ، بۇنىڭدىن يازلىق يايلاق 180 مىڭ 150 مو، قىشلىق يايلاغ 718 مىڭ 215 مو، تىرىلغۇ يەر ئومۇمى يەر مەيدانىنىڭ %0.73 نى، ئورمان يىرى %0.128 نى يايلاغ %22.2 نى، قۇملۇق، تاغ لىق %77.08 نى تەشكىل قىلىدۇ. يەر تۈزۈلۈشى جەنۇبتىن شىمالغا سۇزۇلغان تار ئۇزۇنچاق بولۇپ، جەنۇبى قىسمىدىكى باش قارا سۇدىن شىمالى قىسمىدىكى ئاياغ قارا سۇغا قەدەر بولغان تۈزلىنىپ ئارلىغى 31.5 كىلومېتىر كىلىدۇ. ھاۋا كىلىماتى جەھەتتىكى پەرىق بىر قەدەر چوڭ، ئوتتۇرا قىسمىدىكى دىخانىچىلىق رايۇنلىرىنى ئىلىپ ئىيتىدىغان بولساق، ھاۋا كىلىماتى قورغاق، يامغۇر بىر قەدەر ئاز ياغىدۇ. ئۈنۈملۈك جوغلانما تىمپىرا تۈرىسى سىلسىيە 4000 گىرادۇستىن تۆۋەن بولۇپ، بۇغداي نىڭ ئۇسۇشىگە باپ كىلىدۇ. ھەمدە ئۇسۇش ۋاقتى

100 كۈن چامىسىدىكى ئوتتۇرا پىشار قۇناقلىرىنى تىرىغىلى بۇلۇدۇ. باش قارا سۇدا يامغۇر بىر قەدەر كۆپ، يايلاغ كۈلىمى چوڭ بولۇپ، كالا، قوي بېقىشقا باپ كىلىدىغان چارۋىچىلىق كەنتىسى بولۇپ ھىساپلىنىدۇ. بۇ كەنتىدىمۇ ئارپا، پۇرچاق ۋە يازغى بۇغداي تىرىلىدۇ. لىكىن يامغۇر كۆپ ياققان، تىمپىرا تۇرا تۈۋەن بولغان يىللىرى يازغى بۇغدايمۇ پىشمايدۇ. ئاياغ قارا سۇنىڭ تىمپىراتۇرىسى يېزا تۇرۇشلۇق جايغا قارىغاندا موتىدىل بولۇپ، دىخانچىلىق ۋە ئورمانچىلىقنى راۋاجلاندۇرۇشقا باپ كىلىدۇ.

سۇ بايلىقى بىر قەدەر مول، يېزا تەۋەسىدە 11 دانە چوڭ كىچىك دەريا بولۇپ، يىلىلىق نۇرمال ئىقىم مىقدارى 890 مىڭ كۇمبېتىر. كان بايلىقلىرىدىن قاشتېشى، ئالتۇن، شۇيچىنىشى قاتارلىقلار بار. مۇھىم بولغان ياۋايى ھايۋان بايلىقلىرى بىر قەدەر كۆپ بولۇپ، داۋغان، جەگرەن، تۈلكە، چومچوق، ئۇلا، كەكلىك قاتارلىقلار بار. ئۈسۈملۈكلەردىن سىرىخ ئوت قاتارلىقلار بار. يېزا تەۋەسىدە كۆنلۈن تاغ تىزمىلىرى بولۇپ، دىڭىز يۈزىدىن ئىگىزلىكى 5000 مېتىردىن يۇقىرى بولغان ياقاباغ تىغىدا يىل بۇيى قار ئىرىمەيدۇ. ئاساسلىق سۇ مەنبەسى بولغان قار سۇلىرىنىڭ ئىرىشىدىن شەكىللەنگەن دەريا سۈيىگە تايىنىدۇ. ئاساسلىق دەريالاردىن قارا سۇ دەرياسى بولۇپ، ئۇزۇنلىقى 54 كىلومېتىر كىلىدۇ. يىللىق سۇ مىقدارى 19 مىليۇن 700 كوپمېتىر بولۇپ، چۆل ئارقىلىق دامكۇ يېزىسىنىڭ بۇلاق بېشىغا قۇيۇلۇدۇ. ئاقساي دەرياسىنىڭ ئۈمۈمى ئۇزۇنلىقى 40 كىلومېتىر بولۇپ، بۇزاڭ دەرياسىغا قۇيۇلۇدۇ. ئەڭ زور ئىقىم مىقدارى 150 كوپمېتىرغا، ئەڭ كىچىك ئىقىم مىقدارى 0.25 كوپمېتىر سىكۇنتىغا يېتىدۇ. يېزا تەۋەسىدە يەنە بىر دانە لەيلى خۇكۈلى دەيدىغان بىر كۆل بولۇپ، سۈيى ئاقمايدۇ، كۈلىمى 0.55 كوۋادىرات كىلومېتىر، سۇ يۈزى ئىگىزلىكى 4980 مېتىر كىلىدۇ.

بوستان يېزىسىنىڭ ئىگىلىكى چارۋىچىلىقنى ئاساس، دىخانچىلىقنى قۇشۇمچە قىلىدۇ. يېقىنقى يىللاردىن بىرى چارۋىچىلىق ئىشلەپچىقىرىشنى راۋاجلاندۇرۇش بىلەن بىرلا ۋاقىتتا، دىخانچىلىق ئىشلەپچىقىرىشمۇ ناھايىتى زور دەرىجىدە تەرەققى قىلدى. ئىشلەپچىقارغان ئاشلىقى ئۆز ئۆزىنى تەمىنلەپ ئىشىنىدىغان بولدى. 1984-يىلى دىخانچىلىق، چارۋىچىلىق ئىشلەپچىقىرىشىدا تارىخى ئەڭ يۇقىرى سەۋىيە يارىتىلغان بىر يىل بولدى. 8182 مو بۇغداي تىرىلىپ، مەھسۇلات مىقدارى 1 مىليۇن 974 مىڭ 82 چىڭغا يەتتى. 4572 مو قۇناق تىرىلىپ، مەھسۇلات مىقدارى 1 مىليۇن 257 مىڭ 761 چىڭغا يەتتى. 300 مو ئارپا تىرىلىپ، مەھسۇلات مىقدارى 49 مىڭ چىڭغا يەتتى. ئاشلىقنىڭ ئومۇمى مەھسۇلاتى 3 مىليۇن 779 مىڭ چىڭغا يەتتى. 44 مىڭ چىڭ مايلىقدان ئىشلەپ چىقىرىلدى. شۇ يىلدىكى چارۋىنىڭ قۇتان قالدۇغى 46 مىڭ 602 تۇياققا يەتتى. بۇنىڭدىن كالا 1496 تۇياق، ئات 606 تۇياق، ئشەك 2580 تۇياق، تۈگە 352 تۇياق، ئەچكۈ 7180 تۇياق، قوي 34 مىڭ 865 تۇياق.

ئازاتلىقتىن كىيىن، بۇلۇپمۇ 1958-يىلىدىن كىيىن دەريا سۈيى بايلىغىدىن تۇلۇق پايدىلىنىپ، پەسىللەر ئارا سۇنىڭ ئارتۇق كىمىنى تەڭشەپ ئىشلىتىش ئۈچۈن ئۇزۇنلىقى 6 كىلومېتىر كىلىدىغان بىر دانە ئۆق ئۈستەڭ ياسالدى. يەنە 2 مىليۇن كوپمېتىر سۇ

سىغىدىغان بىر دانە سۇ ئامبىرى ياسالدى. بۇ ئارقىلىق دىخانچىلىق، چارۋىچىلىقنى راۋاجلاندۇرۇشقا قۇلايلىق شارائىت يارىتىلدى.

ئازاتلىقتىن كىيىن بوستان يېزىسىنىڭ ئورمانچىلىقى ئەگرى تۇقايلىقلارنى بىشىدىن كۈچۈردى. دەسلەۋىدە دەرەخلەرنى كىسۋىتىش ئىغىر بۇلۇپ، 70-يىللارغا كەلگەندە ئاندىن جىردىم سىلىپ، ئورمان بىنا قىلىشقا ئەھمىيەت بەردى.

ھازىر 610 مىڭ 622 تۈپ ھەر خىل دەل-دەرەخ بار. ئاياغ قارا سۇ كەنتىدە بار بولغان دەرەخلەر كىشى بىشىغا 1100 تۈپتىن توغرا كىلىدۇ. كۆپ قىتىم ناھىيە بۇيىچە جىردىم سىلىپ، ئورمان بىنا قىلىش بويىچە مۇنەۋۋەر ئۇرۇن دىگەن شەرەپكە ئىرىشتى.

بۇ يېزىدا بىناكارلىق قۇرۇلۇش ئەترىدى، رىمۇنىت قىلىش، ياساش زاۋۇدى قاتارلىق كارخانىلار بۇلۇپ، 1984-يىللىق مەھسۇلات قىممىتى 70 مىڭ يىۋەنگە يەتتى. تۈگە يۈك، قوي يۇڭى، تىرە بۇ يېزىنىڭ ئالاھىدە مەھسۇلاتى بۇلۇپ ھىساپلىنىدۇ.

بۇ يېزىنىڭ جايلاشقان ئورنى ياقا-پۇچقاق، قاتناشنىڭ قۇلايسىز بولۇشى-بۇ يېزىنىڭ ئىگىلىك تەرەققىياتىنىڭ ئاستا بۇلۇشنىڭ مۇھىم سەۋىيىسى. بۇ خىل ھالەتنى ئۆزگەرتىش ئۈچۈن 1977-يىلى گۈڭشى قۇرۇلغاندىن كىيىن، بوستاندىن چىرا ناھىيە بازىرىغا كىلىدىغان بىر ئاددى تاشيول ياسالدى. ھازىر 1 دانە ئاپتومۇبىل، 18 دانە چوڭ ۋە ئوتتۇرا تىپتىكى تىراكتۇر بولۇپ، قاتناش شارائىتى دەسلەپكى قەدەمدە ياخشىلاندى. لېكىن ھازىرغا قەدەر يۇلۇچىلار ئاپتۇۋۇزى قاتنىمايدۇ.

سەھىيە ئىشلىرىنىڭ تەرەققىياتى بىرقەدەر تېز بولدى. ئازاتلىقتىن ئىلگىرى بۇ جايدا ھىچقانداق داۋالاش ئەسلىھەلىرى، دوختۇر، سىستىرا يوق ئىدى. ھازىر 13 دانە كىسەل كارۋىتى بار، بىر دانە دوختۇرخانا بارلىققا كەلدى. 12 دانە ساقلىقنى ساقلاش ئورنى، 12 نەپەر دوختۇر ۋە سېستىرا، 23 نەپەر ساقلىقنى ساقلاش خادىمى بار.

مەدىنى مائارىپ ئىشلىرىمۇ ناھايىتى زور دەرىجىدە تەرەققى قىلدى. ئازاتلىقتىن ئىلگىرى پەقەت ئاددىلا بىر باشلانغۇچ مەكتەپ بولۇپ، 8 نەپەر ئوقۇتقۇچى ۋە ئىشچى خىزمەتچىسى بار ئىدى. ھازىر 11 دانە باشلانغۇچ مەكتەپ، 1 دانە ئوتتۇرا مەكتەپ بولۇپ، مەكتەپتىكى ئوقۇغۇچىلار 803 نەپەرگە يەتتى.

ئاسارە-ئەتىقىلەردىن ئاساسلىقى 4 ئىمام مازىرى (يەنى توت ئىمامنىڭ قەۋرىسى) بۇلۇپ، يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ شەرقىدىكى 1.8 كىلومېتىر كىلىدىغان جايغا جايلاشقان. ئىگەلىگەن يەر كۆلىمى 200 مو كىلىدۇ. مازاردا بىر مېچىت بۇلۇپ، ئىسلام دىنى ئىتتىقاتچىلىرىنىڭ دىنى پائالىيەت ئورۇنلىرىنىڭ بىرىسى بولۇپ ھىساپلىنىدۇ. قەشقەر-خۇتەن ۋىلايىتى تەۋەسىدە بىر قەدەر ئاتاغلىق جاي بۇلۇپ، ھەر يىلى نۇرغۇنلىغان ئىتتىقاتچىلار ئۇزۇن يوللارنى بېسىپ كىلىپ بۇ جايغا تاۋاپ قىلىدۇ.

بوستان يېزىسى ئۆلچەملىك نامى

بوستان يېزىسى

تەپسىلاتى ئومۇمى بايانغا قارالسۇن.

تەبىئى كەنتە

باغبېشى

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ شەرقى جەنۇبىغا جايلاشقان. تۈز لىنىيە ئارلىغى 1 كىلومېتىر. جۇغراپىيەلىك ئورنى كوئىنلۇن تاغلىق رايونى. نۇپۇسى 265، ئىگىلىكى يېرىم دىخانىچىلىق، يېرىم چارۋىچىلىق، ئاساسى مەھسۇلاتى قۇناق، بۇغداي پۇرچاق، يۇڭ تىرە، قاتارلىق چارۋا مەھسۇلاتلىرى. بۇ كەنتە يېزىنىڭ يوقىرىسىغا جايلاشقانلىقتىن باغبېشى دەپ ئاتىلىپ كەلگەن.

جاي تۈز كەنت كومىتېتى

تۇرۇشلۇق ئورنى: جاي تۈز كەنتىدە.

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ جەنۇبىغا جايلاشقان، تۈز لىنىيە ئارلىغى 3.6 كىلومېتىر. شەرقى تەرىپى قارا سۇ دەرياسى بىلەن تۇتۇشۇدۇ. تەۋەلىكىدە 3 تەبىئى كەنتە بار. نۇپۇسى 700، تىرىلغۇ يەر كۆلىمى 3464 مو، يايلاق كۆلىمى 400 مو، يېرىم دىخانىچىلىق، يېرىم-چارۋىچىلىق بىلەن شۇغۇللۇنۇدۇ. ئاساسى مەھسۇلاتى بۇغداي، پۇرچاق، تىرە، يۇڭ قاتارلىق چارۋا مەھسۇلاتلىرى. تۇرۇشلۇق ئورنىنىڭ نامى بىلەن ئاتالغان.

تەبىئى كەنتە

جاي تۈز

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ جەنۇبىغا جايلاشقان. تۈز لىنىيە ئارلىغى 3.6 كىلومېتىر. تاغلىق رايۇندىكى ئاقساي دەريا جىلغىسىغا مەنسۇپ. نۇپۇسى 302، تىرىلغۇ يېرى 1414 مو، ئىگىلىكى يېرىم دىخانىچىلىق، يېرىم چارۋىچىلىق. ئاساسى مەھسۇلاتى بۇغداي، قۇناق، پۇرچاق، يۇڭ، تىرە قاتارلىق چارۋا مەھسۇلاتلىرى. بۇ يەرنىڭ يەر تۈزۈلۈشى تەكشى بولغانلىقتىن، جاي تۈز دەپ ئاتىلىپ قالغان.

تەبىئى كەنتە

قولتۇق

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ جەنۇبىغا جايلاشقان. تۈز لىنىيە ئارلىغى 5.1 كىلومېتىر. جۇغرا-پىيەلىك ئورنى ئاقساي دەريا جىلغىسىدا. نۇپۇسى 142، تىرىلغۇ يەر كۆلىمى 844 مو، ئىگىلىكى چارۋىچىلىقنى ئاساس قىلىدۇ. ئاساسى مەھسۇلاتى بۇغداي، قۇناق، پۇرچاق، يۇڭ، تىرە قاتارلىق چارۋا مەھسۇلاتلىرى. بۇ كەنتە ئاقساي دەرياسىنىڭ ئىككى جىلغىسىنىڭ قۇشۇلۇش نوقتىسىدە.

دىكى قولتۇغغا جايلاشقانلىقتىن، قولتۇق دەپ ئاتىلىپ كەلگەن.

تەبىئى كەنتە

ئاقئۆز

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ شەرقىگە جايلاشقان. تۈز لىنىيە ئارلىغى 4.4 كىلومېتىر. شەرقى قارا سۇ دەرياسى بىلەن تۇتۇشۇدۇ. نۇپۇسى 256، ئىگىلىكى چارۋىچىلىقنى ئاساس قىلىدۇ. ئاساسى مەھسۇلاتى بۇغداي، قۇناق، سەندۇ، يۇڭ، تىرە قاتارلىق چارۋا مەھسۇلاتلىرى. بۇ، كەنتىنىڭ زىمىنى تۈز ۋە ئاقچىلىق بولغاچقا، ئاقئۆز دەپ ئاتالغان.

دىخانچىلىق نوقتىسى

تامبىر

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ جەنۇبىغا جايلاشقان. تۈز لىنىيە ئارلىغى 2.3 كىلومېتىر. جۇغرا پىيەلىك ئورنى ئاقساي دەرياسى جىلغىسىدا. تىرىلغۇ يىرى 280 مو، نۇپۇسى 23، بۇ جاي، جەنۇبتىن شىمالغا سۇزۇلغان تامغا ئوخشاش ئىدىر بولغاچقا تام يەر دەپ ئاتىلىپ قالغان.

دىخانچىلىق نوقتىسى

باش مەھەللە

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ جەنۇبىغا جايلاشقان. تۈز لىنىيە ئارلىغى 6 كىلومېتىر. جۇغراپىيەلىك ئورنى ئاقساي دەرياسى جىلغىسىدا. تىرىلغۇ يىرى 30 مو. دائىم تۇرۇشلۇق ئادەم يۇق. بۇ جاي كەنتىنىڭ باش تەرىپىگە جايلاشقانلىقتىن، باش مەھەللە دەپ ئاتالغان.

باغبېشى كەنت كوھىتېتى

تۇرۇشلۇق ئورنى: باغبېشى كەنتىدە.

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ جەنۇبىغا جايلاشقان. تۈز لىنىيە ئارلىغى 1 كىلومېتىر. شەرقى لاغا دەرياسى بىلەن تۇتۇشۇدۇ. تەۋەلىكىدە 2 تەبىئى كەنتە بار. نۇپۇسى 528، تىرىلغۇ يەر كۆلىمى 2140 مو، يايلاق كۆلىمى 140 مو، ئىگىلىكى يېرىم دىخانچىلىق، يېرىم چارۋىچىلىق. ئاساسى مەھسۇلاتى بۇغداي، قۇناق، يۇڭ تىرە قاتارلىق چارۋا مەھسۇلاتلىرى. تۇرۇشلۇق ئورنى باغ-بېشى كەنتىنىڭ نامى بىلەن ئاتالغان.

تەبىئى كەنتە

ئاراقېرتۇۋى

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ شەرقى جەنۇبىغا جايلاشقان. تۈز لىنىيە ئارلىغى 2 كىلومېتىر. جۇغرا-پىيەلىك ئورنى تاغلىق رايۇن، غەربى ئاقساي دەرياسى بىلەن تۇتۇشۇدۇ. نۇپۇسى 264، ئىگىلىكى يېرىم دىخانچىلىق، يېرىم چارۋىچىلىق، ئاساسى مەھسۇلاتى بۇغداي، پۇرچاق، يۇڭ، تىرە، قاتارلىق چارۋا مەھسۇلاتلىرى. ”بۇ كەنتە قېر (دوڭ) نىڭ يان باغرىغا جايلاشقانلىقتىن، ئاراقېر تۇۋى دەپ ئاتىلىپ كەلگەن.

دۆڭباغ كەنت كوھىتېتى

تۇرۇشلۇق ئورنى: كۆلىيەر كەنتىدە.

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ غەربى جەنۇبىغا جايلاشقان. تۈز لىنىيە ئارلىغى 1 كىلومېتىر. غەربى ئاقساي دەرياسى بىلەن تۇتۇشۇدۇ. تەۋەلىكىدە 3 تەبىئى كەنتە بار. نۇپۇسى 349، تىرىلغۇ يەر كۆلىمى 2390 مو، يايلاق كۆلىمى 740 مو، ئىگىلىكى يېرىم دىخانچىلىق، يېرىم چارۋىچىلىق، ئاساسى مەھسۇلاتى بۇغداي، قۇناق، پۇرچاق، يۇڭ، تىرە قاتارلىق چارۋا مەھسۇلاتلىرى. بۇ جاي

ئاقساي دەرياسىنىڭ قىرغىغىغا جايلاشقان بۇلۇپ، تۆت ئەتراپىنى دۆڭلەر ئۇراپ تۇرغاچقا ئىگىز باقتا ئوخشايدۇ، شۇنىڭغا ئاساسەن دۆڭباغ دەپ ئاتىلىپ كەلگەن.

تەبىئى كەنتە

كۆلىيەر

دۆڭباغ كەنت كومىتېتىنىڭ تۇرۇشلۇق ئورنى.

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ شەرقى جەنۇبىغا جايلاشقان. تۈز لىنىيە ئارىلىقى 1 كىلومېتىر. جۇغرا-
پىيەلىك ئورنى ئاقساي دەرياسىنىڭ بۇيىدا، نۇپۇسى 135، ئىگىلىكى يېرىم دىخانىچىلىق، يېرىم
چارۋىچىلىق، ئاساسى مەھسۇلاتى بۇغداي، پۇرچاق، تىرە، يۇڭ قاتارلىق چارۋا مەھسۇلاتلىرى. يەر
تۈزۈلۈشى كۆلگە ئوخشاش چوڭقۇر بولغانلىقتىن، كۆلىيەر دەپ ئاتىلىپ كەلگەن.

تەبىئى كەنتە

قاشلىق يەر

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ غەربى جەنۇبىغا جايلاشقان. تۈز لىنىيە ئارىلىقى 1.2 كىلومېتىر.
جوغراپىيەلىك ئورنى ئاقساي دەرياسىنىڭ غەربى قىرغىغىدا. نۇپۇسى 64، يېرىم دىخانىچىلىق،
يېرىم چارۋىچىلىق بىلەن شۇغۇللۇنۇدۇ. ئاساسى مەھسۇلاتى قۇناق، بۇغداي، پۇرچاق، تىرە، يۇڭ
قاتارلىق چارۋا مەھسۇلاتلىرى. بۇ يەرنىڭ جەنۇبى تاققا تۇتاش بولۇپ، تاش كۆپ بولغاچقا،
تاشلىق يەر دەپ ئاتالغان.

تەبىئى كەنتە.

مورلۇم قاش

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ غەربى جەنۇبىغا جايلاشقان. تۈز لىنىيە ئارىلىقى 1.7 كىلومېتىر.
جوغراپىيەلىك ئورنى ئاقساي دەرياسىنىڭ جىلفىسىدا. نۇپۇسى 127، ئىگىلىكى يېرىم دىخان-
چىلىق، يېرىم چارۋىچىلىق. ئاساسى مەھسۇلاتى قۇناق، بۇغداي، پۇرچاق، يۇڭ، تىرە، قاتارلىق
چارۋا مەھسۇلاتلىرى. ئىلگىرى مورلۇم. ئىسىملىك بىر كىشى مۇشۇ يەرنى ئىچىپ تىرىمغا
ئايلىنىدۇرغان. شۇنىڭ بىلەن بۇ يەر مورلۇم قاش دەپ ئاتىلىپ كەلگەن.

ياقا قاش كەنت كومىتېتى

تۇرۇشلۇق ئورنى: ياقاقاش كەنتىدە.

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ غەربى شىمالغا جايلاشقان. تۈز لىنىيە ئارىلىقى 2 كىلومېتىر. تەۋەلى-
كىدە 6 تەبىئى كەنتە بار. نۇپۇسى 807، تىرىلغۇ يەر كۆلىمى 3823 مو، يايلاق چارۋا سىغىمچان-
لىقى 3900 تۇياق، ئىگىلىكى يېرىم دىخانىچىلىق، يېرىم چارۋىچىلىق. ئاساسى مەھسۇلاتى قۇناق،
بۇغداي، پۇرچاق، يۇڭ، تىرە قاتارلىق چارۋا مەھسۇلاتلىرى. تۇرۇشلۇق جايى ياقا قاش كەنتىنىڭ
نامى بىلەن ئاتالغان.

تەبىئى كەنتە

ياقا قاش

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ غەربى شىمالغا جايلاشقان. تۈز لىنىيە ئارىلىقى 2 كىلومېتىر. جۇغرا-
پىيەلىك ئورنى كوئىنلۇن تاغلىق رايۇنى. ئاقساي دەرياسىنىڭ شەرقى جەنۇبىدا. نۇپۇسى 136،
تىرىلغۇ يەر كۆلىمى 600 مو، ئىگىلىكى يېرىم دىخانىچىلىق، يېرىم چارۋىچىلىق، ئاساسى مەھسۇلاتى
قۇناق، بۇغداي، يۇڭ، تىرە قاتارلىق چارۋا مەھسۇلاتلىرى. كەنتىنىڭ ياقىسىدا يار پىچىپ كەتكەن
قاش بولغاچقا، ياقا قاش دەپ ئاتىلىپ كەلگەن.

غەزىمەت تۈۋى

تەبىئى كەنتە
يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ غەربى شىمالغا جايلاشقان. تۈز لىنىيە ئارىلىقى 0.6 كىلومېتىر. جۇغراپىيەلىك ئورنى ئاقساي دەرياسى تارماق ئىقىمىنىڭ ئوتتۇرىسىغا جايلاشقان. نۇپۇسى 152، تىرىلغۇ يەر كۆلىمى 626 مو، يېرىم دىخانىچىلىق، يېرىم چارۋىچىلىق بىلەن شۇغۇللۇنۇدۇ. ئاساسى مەھسۇلاتى بۇغداي، قۇناق، پۇرچاق، يۇڭ، تىرە قاتارلىق چارۋا مەھسۇلاتلىرى. ئىلگىرى بۇ جاي تىرىمغا ئايلانغان ۋاقىتتا بىرقانچە تۈپ غەزىمەت دەرىخى بۆلۈپ، بۇ كەنتىنىڭ نامى غەزىمەت تۈۋى دەپ ئاتىلىپ كەلگەن.

تېرەك تۈۋى

تەبىئى كەنتە
يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ غەربى شىمالغا جايلاشقان، تۈز لىنىيە ئارىلىقى 1.4 كىلومېتىر. جۇغراپىيەلىك ئورنى كوئىنلۇن تاغلىق رايۇنى، ئاقساي دەرياسىنىڭ شەرقى جەنۇبىدا، نۇپۇسى 145، تىرىلغۇ يەر كۆلىمى 804 مو، ئىگىلىكى يېرىم دىخانىچىلىق، يېرىم چارۋىچىلىق. ئاساسى مەھسۇلاتى بۇغداي، قۇناق، پۇرچاق، يۇڭ، تىرە قاتارلىق چارۋا مەھسۇلاتلىرى. رىۋايەتلەردە ئىيتىلىشىچە، بۇ يەردە بىر كۆل بولۇپ، كۆلنىڭ ئەتراپىغا نۇرغۇن تىرەكلەر سېلىنغان. كىشىلەر ھېمىشە مۇشۇ جايغا كېلىپ سايىدىغان، ۋاقىتنىڭ ئۆتۈشى بىلەن بۇ جايىنىڭ نامى تېرەك تۈۋى دەپ ئاتالغان.

پاتما چىۋىدىن

تەبىئى كەنتە
يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ غەربىگە جايلاشقان. تۈز لىنىيە ئارىلىقى 2.4 كىلومېتىر. جۇغراپىيەلىك ئورنى كوئىنلۇن تاغلىق رايۇنى، ئاقساي دەرياسىنىڭ شەرقى جەنۇبىدا، نۇپۇسى 115، تىرىلغۇ يەر كۆلىمى 1236 مو، ئىگىلىكى يېرىم دىخانىچىلىق، يېرىم چارۋىچىلىق. ئاساسى مەھسۇلاتى بۇغداي، قۇناق، پۇرچاق، يۇڭ، تىرە، قاتارلىق چارۋا مەھسۇلاتلىرى. ئىلگىرى بۇ يەردە پاتمىچوق ۋە چىۋىن كۆپ بولغاچقا، بۇ يەرنىڭ نامى پاتما چىۋىنلىق دەپ ئاتالغان، كېيىن پاتما چىۋىنغا قىسقارغان.

سىرىق قاش

تەبىئى كەنتە
يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ غەربى شىمالغا جايلاشقان. تۈز لىنىيە ئارىلىقى 3 كىلومېتىر. جۇغراپىيەلىك ئورنى كوئىنلۇن تاغلىق رايۇنى، ئاقساي دەرياسىنىڭ شەرقى جەنۇبىدا، نۇپۇسى 115، تىرىلغۇ يېرى 637 مو، يېرىم دىخانىچىلىق، يېرىم چارۋىچىلىق بىلەن شۇغۇللۇنۇدۇ. ئاساسى مەھسۇلاتى بۇغداي، قۇناق، پۇرچاق، يۇڭ، تىرە قاتارلىق چارۋا مەھسۇلاتلىرى. بۇ كەنتە ئاقساي دەرياسىنىڭ قىرغىغىغا جايلاشقانلىقى ھەم تۇپىسىنىڭ رەڭگى سىرىق بولغانلىقى ئۈچۈن، سىرىق قاش دەپ ئاتىلىپ كەلگەن.

شىك چاتا

تەبىئى كەنتە
يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ غەربى شىمالغا جايلاشقان. تۈز لىنىيە ئارىلىقى 5.5 كىلومېتىر. ئاقساي دەرياسىنىڭ ئىچىدە تۇرۇدۇ. نۇپۇسى 27، ئىگىلىكى يېرىم دىخانىچىلىق، يېرىم چارۋىچىلىق. تىرىلغۇ يەر كۆلىمى 150 مو، ئاساسى مەھسۇلاتى بۇغداي، قۇناق، پۇرچاق، يۇڭ، تىرە قاتارلىق

چارۋا مەھسۇلاتلىرى. ئىشك ئاچا دىگەن سۆزدىن قىسقىرىپ مۇشۇ كەنتىنىڭ نامى بۇلۇپ قالغان.

ئاچما كەنت كومىتېتى

تۇرۇشلۇق ئورنى: ئاچما كەنتىدە.

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ شىمالىغا جايلاشقان. تۈز لىنىيە ئارىلىقى 2.8 كىلومېتىر. جۇغرا-
پىيەلىك ئورنى ئاقساي دەرياسى تارماق ئىقىمىنىڭ ئارلىغىغا جايلاشقان. نۇپۇسى 339، تىرىلغۇ
يەر كۆلىمى 2030 مو، ئورمان يىرى 85 مو، ئوتلاق 1000 مو، دىخانچىلىقنى ئاساس قىلىپ،
ئاساسلىغى ئەلا سورتلۇق ئوروق يىتىشتۈرۈدۇ. ئاساسى مەھسۇلاتى بۇغداي، قۇناق، ئارپا. تۇرۇش-
لۇق ئورنى ئاچما كەنتىدە بولغاچقا، ئاچما دەپ ئاتالغان.

تەبىئى كەنتە

ئاچما

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ شىمالىغا جايلاشقان. تۈز لىنىيە ئارىلىقى 2.1 كىلومېتىر. تاغلىق،
ئاقساي دەرياسى تارماق ئىقىمىنىڭ ئارلىغىغا جايلاشقان، نۇپۇسى 207، ئىگىلىكى يىرىم دىخان-
چىلىق، يىرىم چارۋىچىلىق. ئاساسى مەھسۇلاتى بۇغداي، قۇناق، ئارپا، يۇڭ، تىرە قاتارلىق چارۋا
مەھسۇلاتلىرى. بۇ يەر ئىلگىرى چۆل بولۇپ، كىشىلەر بۇ يەرنى ئېچىپ تىرىمغا ئايلاندۇرغان،
ھەم كەنتە شەكىللەنگەن، شۇنىڭ بىلەن ئاچما دەپ ئاتىلىپ كەلگەن.

جىگدە بوستان كەنت كومىتېتى

تۇرۇشلۇق ئورنى: جىگدە بوستان كەنتىدە.

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ شىمالىغا جايلاشقان، تۈز لىنىيە ئارىلىقى 1.6 كىلومېتىر. جۇغرا-
پىيەلىك ئورنى كوئىنلۇن تاغلىق رايۇندا. تەۋەلىگىدە 2 تەبىئى كەنتە بار. نۇپۇسى 472، تىرىلغۇ
يەر كۆلىمى 3821 مو، ئوتلاق كۆلىمى 1000 مو، ئىگىلىكى يىرىم دىخانچىلىق، يىرىم چارۋىچىلىق،
ئاساسى مەھسۇلاتى بۇغداي، قۇناق، ئارپا، يۇڭ، تىرە، قاتارلىق چارۋا مەھسۇلاتلىرى، تۇرۇشلۇق
ئورنى جىگدە بوستان كەنتىنىڭ نامى بىلەن ئاتالغان.

تەبىئى كەنتە

جىگدە بوستان

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ شىمالىغا جايلاشقان. تۈز لىنىيە ئارىلىقى 1.6 كىلومېتىر. جۇغرا-
پىيەلىك ئورنى كوئىنلۇن تاغلىق رايۇنى، ئاقساي دەرياسىنىڭ شەرقى جەنۇبىدا. نۇپۇسى 193،
ئىگىلىكى يىرىم دىخانچىلىق، يىرىم چارۋىچىلىق. ئاساسى مەھسۇلاتى بۇغداي، قۇناق، ئارپا، يۇڭ،
تىرە قاتارلىق چارۋا مەھسۇلاتلىرى. بۇ جايدا ئىلگىرى نۇرغۇن جىگدە دەرىخى بۇلۇپ، بۇستانلىق
شەكىللەنگەچكە، جىگدە بوستان دەپ ئاتىلىپ كەلگەن.

تەبىئى كەنتە

دۆڭ يەر

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ شىمالىغا جايلاشقان. تۈز لىنىيە ئارىلىقى 1.3 كىلومېتىر. جۇغرا-
پىيەلىك ئورنى كوئىنلۇن تاغلىق رايۇنى. ئاقساي دەرياسىنىڭ شەرقى جەنۇبىدا. نۇپۇسى 279،
ئىگىلىكى يىرىم دىخانچىلىق، يىرىم چارۋىچىلىق، ئاساسى مەھسۇلاتى بۇغداي، قۇناق، ئارپا،
يۇڭ، قاتارلىق چارۋا مەھسۇلاتلىرى، بۇ يەرنىڭ زېمىنى ئىگىز-پەس بولغاچقا، دۆڭ يەر دەپ

ئاتىلىپ قالغان.

ئاراساي كەنت كومىتېتى

تۇرۇشلۇق ئورنى: ئاراساي كەنتىدە.

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ شىمالىغا جايلاشقان. تۈز لىنىيە ئارلىغى 6.5 كىلومېتىر. تەۋەلىكىدە 2 تەبىئى كەنت بار. نۇپۇسى 427. تىرىلغۇ يېرى 2360 مو، ئوتلىغى 100 مو، ئىگىلىكى يېرىم دىخانچىلىق، يېرىم چارۋىچىلىق، ئاساسى مەھسۇلاتى قۇناق، بۇغداي، ئارپا، پۇرچاق، يۇڭ، تىرە قاتارلىق چارۋا مەھسۇلاتلىرى. چۆل بىلەن دەريانىڭ ئارىلىغىغا جايلاشقان جاي دىگەن مەنىدە بۇلۇپ، تۇرۇشلۇق ئورنى ئاراساي كەنتىنىڭ نامى بىلەن ئاتالغان.

تەبىئى كەنتە

ئاراساي

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ شەرقىگە جايلاشقان. تۈز لىنىيە ئارلىغى 6.5 كىلومېتىر. جۇغرا-پىيەلىك ئورنى قارا سۇ دەرياسىنىڭ غەربى قىرغىقىدا. نۇپۇسى 204، ئىگىلىكى يېرىم دىخانچىلىق يېرىم چارۋىچىلىق، ئاساسى مەھسۇلاتى قۇناق، بۇغداي، ئارپا، پۇرچاق، يۇڭ، تىرە، قاتارلىق چارۋا مەھسۇلاتلىرى، ئۇيغۇرچە سۆز بۇلۇپ، چۆل بىلەن دەريانىڭ ئارىلىغىغا جايلاشقان جاي دىگەن مەنىدە، چۆل بىلەن سايىنىڭ ئارىلىغىغا جايلاشقانلىقتىن، ئاراساي دەپ ئاتىلىپ كەلگەن.

تەبىئى كەنتە

چۆل ئېغىل

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ شەرقى شىمالىغا جايلاشقان. تۈز لىنىيە ئارلىغى 6.8 كىلومېتىر. جۇغراپىيەلىك ئورنى ئاقساي دەرياسىنىڭ تارماق ئېقىمىنىڭ ئارىلىقىدا. نۇپۇسى 208، ئىگىلىكى يېرىم دىخانچىلىق، يېرىم چارۋىچىلىق. ئاساسى مەھسۇلاتى بۇغداي، ئارپا، پۇرچاق، يۇڭ، تىرە قاتارلىق چارۋا مەھسۇلاتلىرى. ئۇيغۇرچە چۆلدىكى ئېغىل دىگەن مەنىدە. بۇ جاي ئەسلىدە چۆل، كىيىن ئېغىل بىنا قىلىنغانلىغى ئۈچۈن، بۇ كەنتىنىڭ نامى چۆل ئېغىل دەپ ئاتىلىپ قالغان.

دىخانچىلىق نوقتىسى

قولدۇسۇن

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ شەرقى شىمالىغا جايلاشقان. تۈز لىنىيە ئارلىغى 8 كىلومېتىر. جۇغرا-پىيەلىك ئورنى ئاقساي دەرياسى تارماق ئېقىمىنىڭ ئارىلىقىدا. نۇپۇسى 15، تىرىلغۇ يېرى 60 مو، ئىگىلىكى دىخانچىلىقنى ئاساس قىلىدۇ. ئاساسى مەھسۇلاتى قۇناق، بۇغداي. ئۇيغۇرچە "خۇدا قوللىسۇن" دىگەن مەنىدە. بۇ جاي ئىككى دەريانىڭ قۇشۇلۇش نوقتىسىغا جايلاشقان بۇلۇپ يەرلىرى مۇنبەت، سۈيى ياخشى بولغاچقا، قولدۇسۇن دەپ ئاتالغان.

ئاياق قارا سۇ كەنت كومىتېتى

تۇرۇشلۇق ئورنى: ئاياق قارا سۇ كەنتىدە.

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ شەرقى شىمالىغا جايلاشقان. تۈز لىنىيە ئارلىغى 12 كىلومېتىر. تەۋەلىكىدە بىر تەبىئى كەنت بار. نۇپۇسى 322، تىرىلغۇ كۆلىمى 824 مو، ئوتلاق چارۋا سىغىم-چانلىغى 2500 تۇياق، ئىگىلىكى يېرىم دىخانچىلىق، يېرىم چارۋىچىلىق. ئاساسى مەھسۇلاتى بۇغداي، قۇناق، يۇڭ، تىرە قاتارلىق چارۋا مەھسۇلاتلىرى، ئۇيغۇرچە "بۇلاقنىڭ تۈۋەنكى ئېقىمى،

دېگەن مەنىدە، تۇرۇشلۇق ئورنى ئاياق قارا سۇ كەنتىدە بولغانلىقتىن، مۇشۇنداق نام بېرىلگەن.
ئاياق قارا سۇ

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ شەرقى شىمالغا جايلاشقان. تۈزلىنىپ ئارلىغى 12 كىلومېتىر، قارا سۇ دەرياسىنىڭ ئىچىدىكى تۈزلەڭدە، نۇپۇسى 322، تىرىلغۇ يېرى 824 مو، ئىگىلىكى يېرىم دىخانىچىلىق يېرىم چارۋىچىلىق. ئاساسى مەھسۇلاتى بۇغداي، قۇناق، يۇڭ، تېرە قاتارلىق چارۋا مەھسۇلاتلىرى. ئالاھىدە مەھسۇلاتى ئالما.

ئۇيغۇرچە "بۇلاقنىڭ تۈۋەنكى ئىقىمى" دېگەن مەنىدە. بۇ كەنتتە قارا سۇ دەرياسىنىڭ ئاياق ئىقىمىغا جايلاشقانلىقتىن ئاياق قارا سۇ دەپ ئاتالغان.

چارۋىچىلىق نوقتىسى

قىشلاق يەر

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ جەنۇبىغا جايلاشقان. تۈزلىنىپ ئارلىغى 10.2 كىلومېتىر. جۇغرا-پىيەلىك ئورنى قارا سۇ دەرياسىنىڭ جىلغىسىدا. ئوتلاقنىڭ شەرقىتىن غەربكە كەڭلىكى 0.5 كىلومېتىر. جەنۇبتىن شىمالغا ئۇزۇنلىغى 1 كىلومېتىر كىلىدۇ. چارۋا سىغىمچانلىغى 5000 تۇياق. چىغ قاتارلىق ئوت چۆپلەر بار. ياۋايى ھايۋانلاردىن داۋغان، تۈلكە، جەگرەن قاتارلىقلار بار. ئۇيغۇرچە "قىشلاق ئوت" دېگەن مەنىدە. بۇ يەردە قىش پەسلىدە چارۋا بىقىلغانلىقتىن، قىشلاق يەر دەپ ئاتالغان.

چارۋىچىلىق نوقتىسى

باش ئاچما

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ جەنۇبىغا جايلاشقان. تۈزلىنىپ ئارلىغى 19.9 كىلومېتىر. جۇغرا-پىيەلىك ئورنى ئاقساي دەرياسىنىڭ شەرقى قىرغىقىدا. كۆلىمى 30 مو، چارۋا سىغىمچانلىغى 200 تۇياق. ئوت، چۆپلەردىن ياپچان، سىرىق پاسار، ياۋايى ھايۋانلاردىن داۋغان، ياۋا تۇشقان قاتارلىقلار بار. ئۇيغۇرچە "يىڭى ئاچقان يەرنىڭ بىشىدا" دېگەن مەنىدە. بۇ جاي ئادەم كۆچى بىلەن ئېچىلغان ھەم باش تەرەپتە بولغانلىغى ئۇچۇن باش ئاچما دەپ ئاتالغان.

باش قارا سۇ كەنت كومىتېتى

تۇرۇشلۇق ئورنى: باش قارا سۇ كەنتىدە.

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ جەنۇبىغا جايلاشقان. تۈزلىنىپ ئارلىغى 18.6 كىلومېتىر. تەۋەلىگىدە 1 تەبىئى كەنت بار. نۇپۇسى 153، تىرىلغۇ يەر كۆلىمى 937 مو، ئوتلاق چارۋا سىغىمچانلىغى 5170 تۇياق. ئىگىلىكى يېرىم دىخانىچىلىق، يېرىم چارۋىچىلىق، ئاساسى مەھسۇلاتى بۇغداي، پۇرچاق، يۇڭ، تىرە قاتارلىق چارۋا مەھسۇلاتلىرى. ئۇيغۇرچە "بۇلاقنىڭ يۇقىرى ئىقىمى" دېگەن مەنىدە، تۇرۇشلۇق ئورنى باش قارا سۇ كەنتىنىڭ نامى بىلەن ئاتالغان.

تەبىئى كەنتە

باش قارا سۇ

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ جەنۇبىغا جايلاشقان. تۈزلىنىپ ئارلىغى 18.6 كىلومېتىر. جۇغرا-پىيەلىك ئورنى قارا سۇ دەرياسىنىڭ قىرغىقىدا. نۇپۇسى 153، تىرىلغۇ يەر كۆلىمى 937 مو، ئوتلاق چارۋا سىغىمچانلىغى 5170 تۇياق. ئىگىلىكى يېرىم دىخانىچىلىق، يېرىم چارۋىچىلىق. ئاساسى مەھسۇلاتى بۇغداي، ئارپا، پۇرچاق، يۇڭ، تىرە قاتارلىق چارۋا مەھسۇلاتلىرى. ئۇيغۇرچە

”بۇلاقتىڭ يۇقىرى ئىقىمى“ دىگەن مەنىدە. قارا سۇ دەرياسىنىڭ يۇقىرى ئىقىمىغا جايلاشقانلىقى-
تىن، باش قارا سۇ دەپ ئاتالغان.

ئاراللىق كەنت كومىتېتى

تۇرۇشلۇق ئورنى: ئاراللىق كەنتىدە.

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ شەرقى جەنۇبىغا جايلاشقان، تۈز لىنىيە ئارلىغى 23 كىلومېتىر.
جۇغراپىيەلىك ئورنى گۈللۈك دەرياسىنىڭ شىمالى قىرغىغىدا. ئىككى تەرەپى تاققا،
ئىككى تەرەپى سۇغا تۇتۇشۇدۇ. نۇپۇسى 117، تىرىلغۇ يەر كۆلىمى 937 مو، بىدە يىرى 330 مو،
ئىگىلىكى دىخانىچىلىقنى ئاساس، چارۋىچىلىقنى قۇشۇمچە قىلىدۇ. ئاساسى مەھسۇلاتى بۇغداي،
قۇناق، يۇڭ، تىرە قاتارلىق چارۋا مەھسۇلاتلىرى. ئاراللىق ”ئەرەنلىك“ دىگەن سۆزدىن ئۆزگەر-
گەن. قايسى مىللەتنىڭ تىلى ئىكەنلىكى ئىنىق ئەمەس.

تەبىئى كەنتە

ئاراللىق

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ شەرقى جەنۇبىغا جايلاشقان. تۈز لىنىيە ئارلىغى 23 كىلومېتىر.
جۇغراپىيەلىك ئورنى گۈللۈك دەرياسىنىڭ شىمالى قىرغىغىدا. ئىككى تەرەپى تاغ، ئىككى تەرەپى
سۇ بىلەن تۇتۇشۇدۇ. نۇپۇسى 117، تىرىلغۇ يەر كۆلىمى 937 مو، بىدە 330 مو. ئىگىلىكى
دىخانىچىلىقنى چارۋىچىلىقنى ئاساس، قۇشۇمچە قىلىدۇ. ئاساسى مەھسۇلاتى بۇغداي، قۇناق، يۇڭ،
تىرە قاتارلىق چارۋا مەھسۇلاتلىرى. ئاراللىق ”ئەرەنلىك“ دىگەن سۆزدىن ئۆزگەرگەن. تىل
ئايرىمىسى ئىنىق ئەمەس. ”ئەرەنلىك“ ناھايىتى كۆپ دىگەن مەنىدە.

چارۋىچىلىق نوقتىسى

كۆپە قېر

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ شەرقى جەنۇبىغا جايلاشقان. تۈز لىنىيە ئارلىغى 15.3 كىلومېتىر.
تاغ ئۈستىگە جايلاشقان ئوتلاق. شەرقتىن غەربكە كەڭلىكى 16 كىلومېتىر. جەنۇبتىن شىمالغا
ئۇزۇنلىغى 30 كىلومېتىر كىلىدۇ. قىشلىق ۋە يازلىق ئوتلاق، چارۋا سىغىمچانلىغى 20000
تۇياق. دائىملىق 10 ئادەم چارۋا باقىدۇ. چىغ قاتارلىق 6 خىل ئوت، چۆپ بار. ياۋايى ھايۋان-
لاردىن داۋغان، جەگرەن، ئۇلا قاتارلىقلار بار. كۆپە قېر ئۇيغۇرچە ”قۇزا كۆپ ئوتلاق“ دىگەن
مەنىدە بۇلۇپ، بۇ ئوتلاقنىڭ كۆلىمى چوڭ بىقىلىدىغان چارۋا كۆپ بولغانلىقتىن، كۆپە قېر دەپ
ئاتىلىپ كەلگەن.

چارۋىچىلىق نوقتىسى

پۇماس قېر

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ شەرقىگە جايلاشقان. تۈز لىنىيە ئارلىغى 13.6 كىلومېتىر. تاغلىق
ئوتلاق، چارۋا سىغىمچانلىغى 20000 تۇياق. سىرىغ ئوت، ياپچان، كۈمۈش باشاقلق ئوت قاتارلىق
يېپىنچا ئۆسۈملۈكلەر، جەگرەن، داۋغان، تۈلكە قاتارلىق ياۋايى ھايۋانلار بار. تىل ئايرىمىسى ۋە
ئۇنىڭ مەنىسى ئىنىق ئەمەس.

چارۋىچىلىق نوقتىسى

كۆكباش دۆڭ

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ جەنۇبىغا جايلاشقان. تۈز لىنىيە ئارلىغى 18.6 كىلومېتىر. جۇغرا-
پىيەلىك ئورنى دەريانىڭ قىرغىغىدا. شەرقتىن غەربكە كەڭلىكى 1.5 كىلومېتىر. جەنۇبتىن

شمالغا ئۇزۇنلىقى 3 كىلومېتىر. يازلىق ئوتلاق، چارۋا سىغىمچانلىقى 500 تۇياق. سىرىغ ئوت، ياپچان، چىغ قاتارلىق يېپىنچا ئۈسۈملۈكلەر، ئۇلا، كەكلىك، ياۋا توشقان قاتارلىق ياۋايى ھايۋانلار بار. ئۇيغۇرچە "يىشىل ئىگىز جاي" دىگەن مەنىدە بۇلۇپ، بۇ جايىنىڭ يەر تۈزۈلۈشى ئىگىز بولۇپ، ئوت چۆپلەر باشقا ئوتلارغا قارىغاندا بۇرۇن كۈكەرگەنلىكتىن، كۆكباش دۆڭ دەپ ئاتىلىپ كەلگەن.

چارۋىچىلىق نوقتىسى

كۆك بۇلاق

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ جەنۇبىغا جايلاشقان. تۈز لىنىيە ئارىلىقى 19.7 كىلومېتىر. تاغ ئۈستىگە ئۇرۇنلاشقان يازلىق ئوتلاق. ئايلانمىسى 1.5 كىلومېتىر. چارۋا سىغىمچانلىقى 900 تۇياق. سىرىغ ئوت، ياپچان قاتارلىق ئوت-چۆپلەر، داۋغان، تۈلكە قاتارلىق ياۋايى ھايۋانلار بار. ئۇيغۇرچە "كۆك بۇلاق" دىگەن مەنىدە بۇلۇپ، بۇ جايدا سۈپ سۈزۈك بۇلاق سۈيى بولغانلىقىدىن، كۆك بۇلاق دەپ ئاتالغان.

چارۋىچىلىق نوقتىسى

ئاق تۇقاي

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ جەنۇبىغا جايلاشقان. تۈز لىنىيە ئارىلىقى 24.4 كىلومېتىر. تاغلىق يازلىق ئوتلاق. جۇغراپىيەلىك ئورنى ئاقساي دەرياسى جىلغىسىنىڭ شەرقى قىرغىغىدا. شەرق-تىن غەربكە كەڭلىكى 1 كىلومېتىر، جەنۇبتىن شىمالغا ئۇزۇنلىقى 1 كىلومېتىر كېلىدۇ. چارۋا سىغىمچانلىقى 500 تۇياق، چىغ، سىرىغ ئوت قاتارلىق ئوت-چۆپلەر، داۋغان، ئۇلا قاتارلىق ياۋايى ھايۋانلار بار. ئۇيغۇرچە "دەريانىڭ ئەگرى-توقاي يىرى" دىگەن مەنىدە بۇلۇپ، ئاقساي دەرياسىنىڭ ئايلىنىدىغان ئەگرىسىگە جايلاشقانلىقى ئۈچۈن، ئاق تۇقاي دەپ ئاتىلىپ كەلگەن.

چارۋىچىلىق نوقتىسى

قىرىكەل يايلاق

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ جەنۇبىغا جايلاشقان. تۈز لىنىيە ئارىلىقى 21.3 كىلومېتىر. تاغ ئوتلاق. شەرقتىن غەربكە كەڭلىكى 1 كىلومېتىر. جەنۇبتىن شىمالغا ئۇزۇنلىقى 1 كىلومېتىر. چارۋا سىغىمچانلىقى 1000 تۇياق. دائىم تۇرۇشلۇق 5 ئادەم بار. سىرىغ، چىغ، ياپچان قاتارلىق ئوت-چۆپلەر، جەگرەن، داۋغان، توشقان، ئۇلا، كەكلىك قاتارلىق ياۋايى ھايۋانلار بار. ئۇيغۇرچە "تېرىكەن" دىگەن سۆزدىن ئۆزگەرگەن. ئىيتىشلارغا قارىغاندا بىر كىشى مۇشۇ جايدا شەھىت بولغان. كىشىلەر بۇنى تېرىكەن دېيىشكەن. بۇنىڭ بىلەن بۇ سۆز مۇشۇ جايىنىڭ نامى بۇلۇپ قالغان.

چارۋىچىلىق نوقتىسى

پاكار

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ شەرقى جەنۇبىغا جايلاشقان. تۈز لىنىيە ئارىلىقى 25.2 كىلومېتىر. تاغ باغرى ئوتلاق، شەرقتىن غەربكە كەڭلىكى 2 كىلومېتىر. جەنۇبتىن شىمالغا ئۇزۇنلىقى 3 كىلومېتىر. چارۋا سىغىمچانلىقى 500 تۇياق. ياپچان، سىرىغ ئوت، قاتارلىق ئوت-چۆپلەر، داۋغان، جەگرەن قاتارلىق ياۋايى ھايۋانلار بار. دائىم تۇرۇشلۇق 5 ئادەم بار. ئۇيغۇرچە "پەس" دىگەن مەنىدە بۇلۇپ، يەر تۈزۈلۈشى پەس بولغاچقا، پاكار دەپ ئاتالغان.

چارۋىچىلىق نوقتىسى

كۈتەل

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ شەرقى جەنۇبىغا جايلاشقان. تۈز لىنىيە ئارلىغى 22.9 كىلومېتىر. جۇغراپىيەلىك ئورنى ئىگىز تاغلىق رايۇن. گۈللۈك دەرياسىنىڭ شىمالى قىرغىدا. ئايلانمىسى 2 كىلومېتىر كىلىدۇ. چارۋا سىغىمچانلىغى 800 تۇياق. چىغ، سىرىخ ئوت، پىلىك ئوت، ياپچان قاتارلىق ئۈسۈملۈكلەر، جەگرەن، ئۇلا، ياۋا توشقان، كەكلىك قاتارلىق ياۋايى ھايۋانلار بار. دائىم تۇرۇشلۇق 3 ئادەم بار. ئۇيغۇرچە "ئىگىزراق" دىگەن مەنىدە بۇلۇپ، يەر تۈزۈلۈشى ئىگىز رەك بولغاچقا، كۈتەل دەپ ئاتالغان.

چارۋىچىلىق نوقتىسى

مۇنار

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ شەرقى جەنۇبىغا جايلاشقان. تۈز لىنىيە ئارلىغى 21.1 كىلومېتىر. تاغ باغرىدىكى يازلىق ئوتلاق، شەرقتىن غەربكە كەڭلىكى 0.8 كىلومېتىر. جەنۇبتىن شىمالغا ئۇزۇنلىغى 0.6 كىلومېتىر. چارۋا سىغىمچانلىغى 500 تۇياق، ياپچان، كۈمۈش باشاقلىق ئوت، سىرىخ قاتارلىق ئوت - چۆپلەر، داۋغان، ئۇلا قاتارلىق ياۋايى ھايۋانلار بار. ئۇيغۇرچە "مۇنار" دىگەن مەنىدە بۇلۇپ، يەر شەكلى مۇنارغا ئوخشاش ئىگىز بولغانلىقتىن، مۇنار دەپ ئاتىلىپ كەلگەن.

چارۋىچىلىق نوقتىسى

يۇغان چاپ

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ شەرقى جەنۇبىغا جايلاشقان. تۈز لىنىيە ئارلىغى 14.7 كىلومېتىر. تاغ باغرى ئوتلاق، جەنۇبتىن شىمالغا ئۇزۇنلىغى 6.5 كىلومېتىر. شەرقتىن غەربكە كەڭلىكى 0.2 كىلومېتىر. چارۋا سىغىمچانلىغى 300 تۇياق. چىغ، ياپچان، كىلاپ قاتارلىق ئوت - چۆپلەر، جەگرەن، ياۋا توشقان قاتارلىق ياۋايى ھايۋانلار بار. دائىم تۇرۇشلۇق 2 ئادەم بار. ئۇيغۇرچە "چوڭ جىلغا" دىگەن مەنىدە بۇلۇپ، بۇ جايدا سۇ ھەيدەپ كەتكەن بىر جىلغا (چاپ) بولغانلىقتىن، بۇ يايلاقنىڭ نامى يۇغان چاپ دەپ ئاتالغان.

چارۋىچىلىق نوقتىسى

ئات يايلاق

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ شەرقى جەنۇبىغا جايلاشقان. تۈز لىنىيە ئارلىغى 24.6 كىلومېتىر. تاغ باغرى يايلاق، 3 تەرىپى دەريا بىلەن، بىر تەرىپى تاغ بىلەن تۇتۇشۇدۇ. شەرقتىن غەربكە كەڭلىكى 2 كىلومېتىر، جەنۇبتىن شىمالغا ئۇزۇنلىغى 3 كىلومېتىر. يازلىق يايلاق، چارۋا سىغىمچانلىغى 10000 تۇياق. كىلاپ، چىغ، نوجۇغا، سىرىخ قاتارلىق ئوت - چۆپلەر، داۋغان، ياۋا توشقان، تۈلكە، ئۇلا، كەكلىك قاتارلىق ياۋايى ھايۋانلار بار. ئۇيغۇرچە "ئات ئوتلايدىغان يايلاق" دىگەن مەنىدە بۇلۇپ، بۇ جايدا ئاتلار كۆپرەك ئوتلىغانلىغى ئۈچۈن، ئات يايلاق دەپ ئاتالغان.

ھەيدانتۇز كەنت كومىتېتى

تۇرۇشلۇق ئورنى: ھەيدان تۈز كەنتىدە.

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ شىمالىغا جايلاشقان، تۈز لىنىيە ئارلىغى 12.4 كىلومېتىر. جۇغرا-پىيەلىك ئورنى تاغلىق تۈزلەڭدە، شەرقى قارا سۇ دەرياسى بىلەن چىگرىلىنىدۇ. نۇپۇسى 179، تىرىلغۇ يەر كۆلىمى 630 مو، بىدە 450 مو، ئىگىلىكى چارۋىچىلىقنى ئاساس قىلىدۇ. ئاساسى

مەھسۇلاتى بۇغداي، قۇناق، بىدە، يۇڭ، تىرە قاتارلىق چارۋا مەھسۇلاتلىرى. ئۇيغۇرچە "مەيدان-
دەك تەكشى" دىگەن مەنىدە بۇلۇپ، بۇ جاي بىرقەدەر تۈز چۆللۈك بولغانلىقتىن، مەيدانتۈز
دەپ ئاتالغان.

تەبىئى كەنتە

مەيدانتۈز

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ شىمالىغا جايلاشقان. تۈز لىنىيە ئارىلىقى 12.4 كىلومېتىر. جۇغرا-
پىيەلىك ئورنى تاغلىق تۈزلەڭدە. شەرقى قاراسۇ دەرياسى بىلەن چىگرىلىنىدۇ. نۇپۇسى 179،
تىرىلغۇ يەر كۆلىمى 630 مو، بىدە 450 مو، ئىگىلىكى چارۋىچىلىقنى ئاساس قىلىدۇ. ئاساسى
مەھسۇلاتى بۇغداي، قۇناق، بىدە، يۇڭ، تىرە قاتارلىق چارۋا مەھسۇلاتلىرى، ئۇيغۇرچە "مەيداندەك
تەكشى" دىگەن مەنىدە بۇلۇپ، بۇ جاي بىرقەدەر تۈز چۆللۈك بولغانلىقتىن، مەيدانتۈز
دەپ ئاتالغان.

بۇزاڭ قېر تۈۋى كەنت كومىتېتى

تۇرۇشلۇق ئورنى: بۇزاڭ قېر تۈۋىدە.

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ غەربى جەنۇبىغا جايلاشقان. تۈز لىنىيە ئارىلىقى 2.4 كىلومېتىر.
ئاقساي دەرياسىنىڭ قىرغىقى بىلەن چىگرىلىنىدۇ. نۇپۇسى 113، تىرىلغۇ يېرى 448 مو، ئىگىلىكى
دىخانىچىلىقنى ئاساس قىلىدۇ. ئاساسى مەھسۇلاتى بىدە. قۇناق، بۇغداي. ئۇيغۇرچە "قېرنىڭ
تۈۋى" دىگەن مەنىدە. بۇ جاي بۇزاڭ قېرنىڭ تۈۋىدە بولغانلىقتىن، بۇزاڭ قېر تۈۋى دەپ
ئاتىلىپ كەلگەن.

تەبىئى كەنتە

بۇزاڭ قېر تۈۋى

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ غەربى جەنۇبىغا جايلاشقان. تۈز لىنىيە ئارىلىقى 2.4 كىلومېتىر.
ئاقساي دەرياسىنىڭ قىرغىقى بىلەن چىگرىلىنىدۇ. نۇپۇسى 113، تىرىلغۇ يېرى 448 مو، ئىگىلىكى
دىخانىچىلىقنى ئاساس قىلىدۇ. ئاساسى مەھسۇلاتى بىدە. قۇناق، بۇغداي، ئۇيغۇرچە "قېرنىڭ
تۈۋى" دىگەن مەنىدە. بۇ جاي بۇزاڭ قېرنىڭ تۈۋىدە بولغانلىقتىن، بۇزاڭ قېر تۈۋى دەپ
ئاتىلىپ كەلگەن.

كەسپى تارماقلار ۋە ئۇرۇنلار نامى

چاغلىقاي سۇ ئىلىكتىر ئىستانسىسىنىڭ ئومۇمىي ئەھۋالى

چاغلىقاي سۇ ئىلىكتىر ئىستانسىسى چىرا ناھىيە بازىرىنىڭ جەنۇبىغا 22 كىلومېتىر كىلىدىغان ئورۇنغا جايلاشقان. شەرقى چاقا تاشيۇلغا، غەربى چىرا دەرياسىغا تۇتۇشۇدۇ. 4 پەسىلدە قۇم بۇران كۆپ، سۇ ئىلىكتىر ئىستانسىسىنىڭ نامى شۇ جايىنىڭ يەر نامى بىلەن ئاتالغان. ئىلىكتىر ئىستانسىسى ماشىنا قۇرۇلمىسىنىڭ ئومۇمىي قۇۋۋىتى 2×320 كىلۋات. سۇ چۈشۈش يانتۇلىقى 51 مېتىر. ئىستانسا ئۇيىنىڭ كۈلمىسى 248 كۇۋادىرات مېتىر. ئىستانسىنىڭ ئالدى تەرىپىگە تاش ۋە ئەينەكتىن قىزىل رەڭلىك چوڭ خەت بىلەن ئۇيغۇرچە خەنزۇچە "چاغلىقاي سۇ ئىلىكتىر ئىستانسىسى" دىگەن خەت يېزىلغان بۇلۇپ، يىراقتىن ئىنتايىن چىرايلىق كۆرۈنۈدۇ. ئىستانسى ئۇيىنىڭ جەنۇبى تەرىپىدە بىسىمنى كۈچەيتىش پونكىتى بۇلۇپ، 4000 ۋولتلىق توك بىسىمنى 35 مىڭ ۋولتقا كۈچەيتىدۇ. 20 كىلومىتىرغا يىقىن سىم يولى ئارقىلىق ناھىيە بازىرىدىكى ئىكسفىورماتور ئورنىغا يەتكۈزۈلۈپ، ناھىيە بازىرى ۋە چىرا يېزىسىنىڭ سانائەت، يېزا ئىگىلىك ئىشلەپچىقىرىشىنى ۋە خەلق تۇرمۇشىنى يۇرۇتۇشقا ئىشلىتىلىدىغان توك بىلەن تەمىنلەيدۇ.

سۇ باشلاش ئۈستىگىنىڭ جەنۇبىدا بىر زاكو بۇلۇپ، چىرا دەرياسىنى توغرىسىغا كىسىپ ئۆتۈدۇ. بۇ، ئىستانسىغا سۇ باشلاش ۋە سۇنى تەكشۈش ئۈچۈن ئىشلىتىلىدۇ. ئۆستەڭنىڭ ئۇزۇنلىقى 5.5 كىلومېتىر. لايھەدىكى ئىقىم مىقدارى 3 كوپ مېتىر/سىكۇنت، يانتۇلىقى %1.6، بو ئۆستەڭگە تاش تىزىلغان، يىقىن كەلگۈسىدە تەدبىرىجى ھالدا سۇلياۋ ئارقىلىق سۇ سىگمەي-دىغان ئۆستەڭ قىلىپ ئۆزگەرتىمەكچى.

سۇ كىرىش ئىغىزىنىڭ ئالدى تەرەپتىكى كولچىگىدە سۇ كىرىش ۋە سۇنى چۈشۈرۈۋىتىش زاكۇسى بۇلۇپ، ھەم قول بىلەن ھەم توك بىلەن ئىككى خىل ئۇسۇلدا باشقۇرۇلۇدىغان چېمبىجى ئارقىلىق كونتىرول قىلىنىدۇ. دىئامىتىرى 90 سانتىمېتىر. ئۇزۇنلىقى 114 مېتىر كىلىدىغان يوقرى بىسىملىق پۇلات تىروپىيا بىلەن ئالدى كولچەكتىكى سۇنى شۇيلىنىجىغا باشلاش ئارقىلىق ماشىنا گۇرۇپپىسىنى ھەركەتلەندۈرۈپ توك چىقىرىلىدۇ.

چىرا دەرياسىنىڭ ئەتىيازلىق سۈيى قىس، قىشتا مۇزلاپ قىلىش سەۋىيىدىن ئىلىكتىر ئىستانسىسى بىر يىل ئىچىدە ئاران 8 ئايدىن 10 ئايغا قەدەر توك بىرەلەيدۇ.

چاغلىقاي سۇ ئىلىكتىر ئىستانسىسىنىڭ ئالدىنقى باسقۇچلۇق قۇرۇلۇشى 1977-يىلى باشلانغان بۇلۇپ، 1981-يىلى 8-ئايدا رەسمىي توك بىرىشكە باشلىدى. ھازىرغا قەدەر يەنىلا بىر قىسىم قۇرۇلۇشى تەخىجە ئاخىرلاشقىنى يوق. ئىلىكتىر ئىستانسىسىدا جەمئىي 20 نەپەر رەسمىي ئىشچى، 5 نەپەر خەلق ئىشچىسى بار، يىلىغا تەخمىنەن 570 مىڭ كىلۋات سائەت توك يەتكۈزۈپ بىرىدۇ.

چىرا ناھىيىلىك خەلق كىنوخانىسىنىڭ ئومۇمىي ئەھۋالى

چىرا ناھىيىلىك خەلق كىنوخانىسى ناھىيە بازىرىدىكى ماخمال كوچىسىنىڭ ئوتتۇرا قىسمىغا جايلاشقان. ئارقىسى شەرىققە، ئالدى غەربكە قارايدۇ. جەنۇبى ناھىيىلىك سۇ ئىلىكتىر ئىدارىسى بىلەن، شىمالى ناھىيىلىك خەلق بانكىسى بىلەن، شەرقى پوچتا تىلگىرانى ئىدارىسىنىڭ ئاھالىلەر قۇراسى بىلەن تۇتۇشۇدۇ. ئالدى چىرا ئوق ئۈستىگە تۇتۇشۇدۇ. ھازىر 9 نەپەر ئىشچى خىزمەتچى بۇلۇپ، بۇنىڭدىن ئۇيغۇر 6 نەپەر، خەنزۇ 3 نەپەر، ئازاتلىقتىن ئىلگىرى ناھىيە-مىزدە كىنو ئىشلىرى يوق ئىدى. 1953-يىلى چىرا ناھىيىلىك كىنو قۇيۇش ئەترىدى قۇرۇلغان، ئۇنىڭ 2 نەپەر ئىشچى خىزمەتچىسى بار ئىدى.

1956-يىلى چىرا ناھىيىلىك خەلق كىنوخانىسى قۇرۇلغان. ئۇ ۋاقتىدا كىنوخانىنىڭ ئورنى سىرىق كوچىسىنىڭ جەنۇبى تەرىپىدىكى جامائەت خەۋپسىزلىك ئىدارىسى بىلەن يىمەك-لىكلەر شىركىتىنىڭ ئارلىغىدا ئىدى. كىنوخانىنىڭ ئورنى كىچىك، ئۈسكۈنىلىرى ئاددى بۇلۇپ، ئىھتىياجىنى قامدىيالمايغانلىقتىن، 1973-يىلى ھازىرقى ئورنىغا كۆچۈرۈلگەن. 1978-يىلى كىنگە يېتىپ، يىڭىدىن ئىگىز كەڭ ئىكرانلىق تام ۋە ئىككى قەۋەتلىك كىنو قۇيۇش ئۆيى سېلىندى. كەڭ ئىكراننىڭ ئاستىغا يەنە ئۇزۇنلىقى 52 مېتىر، كەڭلىكى 13 مېتىر، كۆلىمى 741 كۇۋادىراتمېتىر كىلىدىغان سىمونت سەھنە ياسالدى. ئۇندىن باشقا يەنە بىر ئىمىز بىلەت سېتىش ئۆيى ۋە بىر ئىمىز خىزمەتچى خادىملارنىڭ دەم ئېلىش ئۆيى، بىر كىچىك دۇكان سېلىندى.

چىرا ناھىيىلىك خەلق كىنوخانىسىنىڭ ئومۇمىي كۆلىمى 5724 كۇۋادىرات مېتىر، قۇرۇلۇش كۆلىمى 835 كۇۋادىرات مېتىر، بۇنىڭدىن كىنوخانا 360 كۇۋادىرات مېتىر، ئىشچى-خىزمەتچىلەر ياتىغى 350 كۇۋادىرات مېتىر، ئاپپارات ئۆيى 65 كۇۋادىرات مېتىر، بىلەت سېتىش ئۆيى ۋە دەم ئېلىش ئۆيى 60 كۇۋادىرات مېتىر. سىمونت بىلەن ياسالغان كىنو خانا مەيدانىنىڭ ئىچى تەكشى ۋە رەتلىك بۇلۇپ 3200 نەپەر تاماشىبىن كىنو كۆرەلەيدىغان مۇقىم ئورۇن بار.

ھازىر كىنوخانىدا دۆلىتىمىزدە ئىشلەنگەن سۇڭخۇۋاجىياڭ 5502 ماركىلىق 2 دانە كىنو ئاپپاراتى، ئازات ماركىلىق يۈتۈكلۈشچان شەكىلدەكى 103 تىپتىكى 35 مىللىمېتىرلىق 1 دانە كىنو ئاپپاراتى، 1 دانە ئاۋاز چۇڭايتقۇچ، 2 دانە جىلىۋىچى قاتارلىق ئۈسكۈنىلەر بار. ئوتتۇرا ھېساب بىلەن يىلىغا 400 مەيدان كىنو قۇيۇدۇ. تاماشىبىنلار 480 مىڭ ئادەم قىتىمغا يېتىدۇ. 1982-يىلى ئومۇمىي كىرىمى 53 مىڭ يۈەن، دۆلەتكە تاپشۇرغان پايدا ۋە باج 13 مىڭ يۈەنگە يەتكەن.

يامۇن رودا كاننىڭ ئومۇمى ئەھۋالى

يامۇن رودا كىنى نۇرى يېزىسىنىڭ شەرقى جەنۇبى قىسمىغا جايلاشقان. ناھىيە بازىرىغا 127 كىلومېتىر. نۇرى يېزىسىنىڭ تۇرۇشلۇق ئورنىغا 25.3 كىلومېتىر كېلىدۇ. دېڭىز يۈزىدىن ئىگىزلىكى 3575 مېتىر. سايباغ باشقۇرۇش رايۇنى يېقىن كەنت كومىتېتى ئارقىلىق دەريانى بويلاپ يۇقىرىغا قاراپ ماڭغاندا يېتىپ بارغىلى بۇلۇدۇ. شەرقىدە سىرىقسۇ دەرياسى بار. جەنۇبى كوئىنلۇن تېغىنىڭ شىمالى ئىتىكىدىكى تاغ تىزمىلىرىنىڭ ئوتتۇرىسى بىلەن تۇتۇشۇدۇ. كاننىڭ ئۈستى يازلىق يايلاق. تاغ باغرىدىن دەريا سۈيى ئىقىپ ئوتۇدۇ. بۇ كان يامۇن تېغىغا جايلاشقان. لىقتىن يامۇن روڭادان دەپ ئاتىلىپ كەلگەن.

ۋىلايەتلىك گېئولوگىيەلىك تەكشۈرۈش ئەتىرىدىن تەكشۈرۈپ ئىنقىلىشچە، يامۇن رودا كىنى شەرقى كان ۋە جەنۇبى كان دەپ ئىككىگە بۆلۈنۈدۇ. شەرقتىكى كان گەۋدىسىنىڭ ئۇزۇنلىقى 320 مېتىر، قىلىنلىقى 3.4 — 6.9 مېتىرغىچە كېلىدۇ. رودا زاپىسى 529 مىڭ توننا. جەنۇبتىكى كان گەۋدىسىنىڭ ئۇزۇنلىقى 142 مېتىر، قىلىنلىقى 6.5 مېتىر. رودا زاپىسى 127 مىڭ 100 توننا، رودا تاش تەركۈبىدىكى ساپ تۆمۈر مىقدارى %60 دىن ئاشىدۇ. بۇ كان 1958-يىلى پۇلات-تۆمۈر تاۋلاش مەزگىلىدە ئۇچرىتىلغان ۋە ئېچىپ پايدىلىنىلغان. 1971-يىلى توختۇ-تۇلغان. 1976-يىلى يەنە ئىشلەپچىقىرىش ئەسلىگە كەلتۈرۈلگەن. بۇ كاننى ناھىيە بىلەن گۇڭشى بىرلىشىپ باشقۇرۇدۇ. ھازىر 36 نەپەر ئىشچى خىزمەتچىسى بۇلۇپ، ھەممىسى ئۇيغۇر. يىللىق مەھسۇلات مىقدارى 1200 توننىغا يېتىدۇ. جەنۇبتىكى كان 1977-يىلى بىگىتۋەن 1-چارۋىچىلىق فېرمىسىنىڭ ئېچىشىغا بىرىلدى. يىللىق مەھسۇلات مىقدارى 500 توننا. ئىككى كاننىڭ يىللىق ئومۇمى مەھسۇلات مىقدارى 1500 — 1700 توننا ئەتراپىدا، ئاساسلىقى ۋىلايەت باشقۇر-غان دۇۋا سىمونت زاۋۇدىنى سىمونت ئىشلەپچىقىرىشتىكى خام ماتېرىيال بىلەن تەمىنلەيدۇ. ھازىرقى سىستېمىلىق يۇلى ۋە ئىشلەپچىقىرىش سەۋىيىسى بۇيىچە قارىغاندا يەنە بىرقانچە يۈز يىل ئېچىپ ئىشلىتىشكە يېتىدۇ. كاندا 8 ئىگىز ئۆي بولۇپ، كۈلمى 130 كۇۋادىرات مېتىر، ئىشچى خىزمەتچىلەر يىل بۇيى يېتىپ قۇبۇدۇ. ھازىر بىر دانە بورغىلاش ماشىنىسى بار. يېزىغا تۇتۇشۇدىغان ئاددىي تاشيول بولۇپ، ئورنى ئىگىز ۋە سۇغاق، ياز كۈنلىرى سۇ كۆپ بولغانلىقتىن، يىل بۇيى قاتناش ئۇزۇلۇپ قىلىش ئەھۋاللىرى كۈرۈلۈپ تۇرۇدۇ.

چىرا ناھىيىلىك 1 - ئوتتۇرا مەكتەپنىڭ ئومۇمى ئەھۋالى

چىرا ناھىيىلىك 1 - ئوتتۇرا مەكتەپ ناھىيە بويىچە قۇرۇلغان ۋاقتى ئەڭ ئۇزۇن، كۆلىمى ئەڭ زور، ئوقۇتقۇچىلىرى ئەڭ كۈچلۈك بولغان، ئۇيغۇر ئوقۇغۇچىلارنى تەبىئەلەيدىغان نوختىلىق مىللى ئوتتۇرا مەكتەپ. مەكتەپنىڭ ئورنى ناھىيە بازىرى مەركىزىنىڭ شەرقى شىمال تەرىپىگە جايلاشقان. ئالدى جەنۇبقا، ئارقىسى شىمالغا قاراپ تۇرىدۇ. ئومۇمى كۆلىمى 66 مو، (44002 كۇۋادىرات مېتىر) مەكتەپنىڭ ھويلىسى تۈز ۋە كەڭ، قۇرۇلۇشلىرى رەتلىك، چوڭ - كىچىك، يول بويلىرى ۋە مەكتەپنىڭ ئەتراپىنى بۆك باراقسان دەرەخلەر ئۇراپ تۇرىدۇ. مۇھىتى گۈزەل بۇلۇپ، ناھىيىمىز بويىچە شارائىتى بىرقەدەر ياخشى مەكتەپ ھېساپلىنىدۇ.

ناھىيىلىك 1 - ئوتتۇرا مەكتەپ 1955 - يىلى قۇرۇلغان بۇلۇپ، ناھىيە بويىچە بىردىن بىر تۇلۇقسىز ئوتتۇرا مەكتەپ ئىدى. ئۇ ۋاقتىدا 4 تۇلۇقسىز سىنىپ، 200 نەپەر ئوقۇغۇچى، مەكتەپ بويىچە 12 نەپەر ئوقۇتقۇچى ۋە ئىشچى خىزمەتچى بار ئىدى.

مائارىپ ئىشلىرىنىڭ تەرەققىياتىغا ئەگىشىپ 1959 - يىلىغا كەلگەندە تۇلۇقسىز ۋە تۇلۇق سىنىپى ئۆز ئىچىگە ئالغان 19 سىنىپ، 950 نەپەر ئوقۇغۇچىسى بولغان پۈتۈن كۈنلۈك تۈزۈمدىكى كۆلىمى بىرقەدەر چوڭ بولغان ئوتتۇرا مەكتەپكە ئايلاندى.

بار بولغان ماتىرىياللارغا ئاساسەن 1984 - يىلدىكى ئىستاتىستىكىغا قارىغاندا: 1978 - يىلدىن 1982 - يىلىغا قەدەر بولغان 5 يىل ئىچىدە، مەكتەپ دۆلەتكە 648 نەپەر ئىككى يىللىق تۈزۈمدىكى تۇلۇق ئوتتۇرا مەكتەپ ئوقۇغۇچىسى (جەمىي 13 سىنىپ) ۋە 977 نەپەر ئۈچ يىللىق تۈزۈمدىكى تۇلۇقسىز ئوتتۇرا مەكتەپ ئوقۇغۇچىسى (22 سىنىپ) تەربىيىلەپ يېتىشتۈرۈپ بەردى. بۇنىڭدىن ھەر خىل ئالى تىخنىكوم مەكتەپلەرگە كىرگەنلەر 92 نەپەر، ئوتتۇرا دەرىجىلىك تېخنىكوملارغا كىرگەنلەر 147 نەپەر. تۇلۇقسىز ۋە تۇلۇق ئوتتۇرا مەكتەپنى پۈتتۈرگەن مۇشۇ ئوقۇغۇچىلارنىڭ كۆپ قىسمى ھازىر ھەرقايسى سەپلەردىكى تايانچى كۇچلارغا ئايلاندى. 10 نەپەردىن ئارتۇق كىشى ناھىيە ۋە گۇڭشىدىن يۇقىرى دەرىجىلىك رەھبەرلىك ۋەزىپىسىنى ئۈستىگە ئالدى، يەنە نۇرغۇنلىرى ئەمگەك نەمۇنچىسى، ئىلغار خىزمەتچى ۋە ئىسلاھات ماھىرى بۇلۇپ باھالىنىپ، سوتسىيالىستىك ئىنقىلاب ۋە سوتسىيالىستىك قۇرۇلۇشقا تۆھپە قوشتى. ھازىر مەكتەپنىڭ قۇرۇلۇش كۆلىمى 5053 كۇۋادىرات مېتىرغا يەتتى. بۇنىڭدىن سىنىپ 18 ئىغىز، 524 كۇۋادىرات مېتىر. ئوقۇغۇچىلار ياتىغى 24 ئىغىز 865 كۇۋادىرات مېتىر. تەجرىبىخانا 3 ئىغىز، (469 كۇۋادىرات مېتىر). مەكتەپتە ئولتۇرۇشلۇق ئوقۇتقۇچى، ئىشچى، خىزمەتچى 40 ئائىلە، ياتاق كۆلىمى 2195 كۇۋادىرات مېتىر. مەكتەپنىڭ ئىچىدە يەنە 3 مو مۇۋىلىك باغ، 4 مو سەي يىرى بار. مەكتەپتە

ھازىر 75 نەپەر ئۇقۇتقۇچى، ئىشچى، خىزمەتچى، 832 نەپەر ئۇقۇغۇچى (17 سىنىپ) بار. بۇنىڭدىن تۇلۇق سىنىپ ئۇقۇغۇچىسى 437 نەپەر (9 سىنىپ). پۈتۈن ناھىيىدىكى دىخانچىلىق، چارۋىچىلىق رايۇنلىرىدىكى ئوتتۇرا، باشلانغۇچ مەكتەپلەرنىڭ ئۇقۇتۇش-سۇپىتىنى يۇقىرى كۆتۈرۈش ئۈچۈن، بۇ مەكتەپ ھازىر يەنە ئۇقۇتقۇچىلارنى تەربىيە-لەش ۋە زىيىسىنى ئۈستىگە ئالدى. ھازىر بىر ئۇقۇتقۇچىلار بىلىم ئاشۇرۇش سىنىپى بۇلۇپ 41 نەپەر ئۇقۇغۇچى ئوقۇيدۇ. يەنە قارمىغىدا ئىشچى-خىزمەتچىلەرنىڭ ئىشتىن سىرتقى دەرس تۇلۇقلاش سىنىپىدىن بىرنى ئىچىپ، ناھىيىگە بىۋاسىتە قاراشلىق ئورۇنلاردىكى ئىشچى، خىزمەتچىلەرنىڭ مەدەنىيەت ئۆگۈنۈشىنى ئورۇن ۋە ئۇقۇتقۇچى بىلەن تەمىنلىدى. ھازىر دايمىلىق دەرس تۇلۇقلاشقا قاتنىشىۋاتقان ئىشچى خىزمەتچىلەر 41 نەپەر چامىسىغا يېتىدۇ.

دامكۇ ئوتتۇرا مەكتەپنىڭ ئومۇمى ئەھۋالى

دامكۇ ئوتتۇرا مەكتىۋى دامكۇ يېزىلىق ھۆكۈمەت تۇرۇشلۇق جايىنىڭ شىمالى تەرىپىگە جايلاش-قان. تۈز لىنىيە ئارلىغى 4 كىلومېتىر كىلىدۇ. تۇرۇشلۇق ئورنى شورىخانا كەنت كومىتېتى بىلەن ئوخشاش. غەربى دامكۇ ئوتتۇرا مەكتەپ بىلەن، شەرقى شورىخانا كەنت كومىتېتىنىڭ تەشكىلى بىلەن، شىمالى تارماق ئوتتۇرا مەكتەپ بىلەن، جەنۇبى شورىخانا كەنت كومىتېتىنىڭ دىخانىچىلىق ئىتتىزلىرى بىلەن تۇتۇشۇدۇ. ئىگەللىگەن يەر كۆلىمى 272 مو، مەكتەپنىڭ قۇرۇلۇش كۆلىمى 2748 كۇۋادىرات مېتىر. بۇنىڭدىن ئۇقۇغۇچىلار ياتىغى 900 كۇۋادىرات مېتىر. ئۇقۇتقۇچى ئىشچى، خىزمەتچىلەر ياتىغى 60 كۇۋادىرات مېتىر. سىنىپ 640 كۇۋادىرات مېتىر. فىزىكا، خىمىيە تەجرىبىخانىسى 340 كۇۋادىرات مېتىر.

مەكتەپنىڭ بىر دانە تىببى داۋالاش ئۇيى، 1 دانە ئاپتۇ مۇبىلى. 1 دانە تىراكتۇرى، 1 دانە دىزىل ماشىنىسى، 3 دانە كىچىك تىپتىكى مۇتۇرى، 1 دانە كىنو ئاپاراتى، ۋاسكىتبول، ۋالېبول مەيدانى بار. ھازىر مەكتەپ بۇيىچە 43 نەپەر ئۇقۇتقۇچى، ئىشچى خىزمەتچى، 10 نەپەر ۋاقىتلىق ئىشچى. 529 نەپەر ئۇقۇغۇچى، 2 تۇلۇق سىنىپ، 9 تۇلۇقسىز سىنىپ، جەمى 11 سىنىپ بار. بۇ مەكتەپ 1968-يىلى 9-ئايدا قۇرۇلغان، پۈتۈن كۈنلۈك تۈزۈمدىكى ئۇيغۇر ئوتتۇرا مەكتىۋى. 1982-يىلى ئاخىرىغا قەدەر تۇلۇقسىز ۋە تۇلۇق بۇلۇپ جەمى 2646 نەپەر ئۇقۇغۇچى ئۇقۇش پۈتتۈردى. بۇنىڭدىن مەملىكەت ۋە ئاپتونوم رايۇنىمىز تەۋەسىدىكى ھەر خىل ئالى مەكتەپلەرگە يەتكۈزۈپ بىرىلگەن 2 يىللىق تۈزۈمدىكى تۇلۇقنى پۈتتۈرگەن ئۇقۇغۇچىلار 70 نەپەر، ئاپتونوم رايۇن ۋە خۇتەن ۋىلايىتى تەۋەسىدىكى ھەر خىل ئوتتۇرا دەرىجىلىك تەخنىكوم مەكتەپلەرگە يەتكۈزۈپ بىرىلگەن تۇلۇقسىزنى پۈتتۈرگەن ئۇقۇغۇچىلار 94 نەپەر بۇلۇپ، چىرا ناھىيىسى ۋە خۇتەن ۋىلايىتى بۇيىچە يۇقىرى مەكتەپلەرگە چىقىش نىسبىنى بىرقەدەر يۇقىرى بولغان مەكتەپ بۇلۇپ ھىساپلىنىدۇ.

بۇ مەكتەپ قۇرۇلغاندىن بىرى، پارتىيىنىڭ مائارىپ پائىجىسىنى ئەستايىدىل ئىزچىل ئىجرا قىلىپ، ئۇقۇ-ئۇقۇتۇش سۇپىتىنىڭ ئۈزلۈكسىز يۇقىرى كۆتۈرۈلۈشى بىلەن بىرلا-ۋاقىتتا، تىرىشچانلىق بىلەن ئىشلەپ، ئىقتىسادچانلىق بىلەن ئۇقۇش پائا لىيىتىنى زور كۈچ بىلەن قانات يايدۇردى، مەكتەپنىڭ 200 مو تىرىلغۇيىرى بار. 82-يىلىنىڭ ئاخىرىغا قەدەر جەمى 24 مىڭ 549 تۇپ جىردىم سالىدى. بۇكىشى بىشىغا 64 تۇپتىن توغرا كىلىدۇ. 1981-يىلى شەرەپ بىلەن ناھىيىلىك، ۋىلايەتلىك، ۋە ئاپتونوم رايۇنلۇق تىرىشچانلىق بىلەن ئىشلەپ ئىقتىسادچانلىق بىلەن مەكتەپ باشقۇرۇش ۋەكىللىرى يىغىنىغا قاتناشتى. 1983-يىلى ئاپتونوم رايۇنىنىڭ "5 بۇلۇش" 4 گۈزەل " " 3 نى قىزغىن سۇيۇش" بۇيىچە ئىلغار ئۇرۇن بۇلۇپ باھالىنىپ، مەملىكەتلىك ئىلغارلار يىغىنىغا قاتنىشىپ تەقدىرلەندى.

چىرا ناھىيىلىك خەلق دوختۇرخانىسىنىڭ ئومۇمى ئەھۋالى

چىرا ناھىيىلىك خەلق دوختۇرخانىسى چىرا ناھىيە بازىرىنىڭ مەركىزىي، 4 كوچىسىنىڭ ئىچىدە. دىكى كۆۋرۈكنىڭ غەربى شىمال تەرىپىگە جايلاشقان. ئىگەللىگەن يەركۈلىمى 12 مو بۇلۇپ، پۈتكۈل كۈلىمى 3 قىسىمغا بۆلۈنۈدۇ. ئامبۇلاتۇرىيە توپا كوچىسى بىلەن تۇتۇشۇدۇ. قۇرۇلۇش كۈلىمى 3250 كۋادىرات مېتىر، ئوتتۇرىسى ياتاق، ئارقىسى كىسەلخانا بۇلۇپ، جەمئىي ئىككى كورپوس بىر قەۋەت ئۆيدىن نەركىپ تاپقان. تاشقى كىسەللەر بۆلۈمى ۋە ئاياللار بۆلۈمى بىر كورپوس جەمئىي 19 ئىغىز، قۇرۇلۇش كۈلىمى 300 كۋادىرات مېتىر. ئىچكى كىسەللەر، بالىلار-سىلى ۋە يۇقۇملۇق كىسەللەر بۆلۈمى بىر كورپوس 12 ئىغىز، قۇرۇلۇش كۈلىمى 210 كۋادىرات مېتىر. ھازىر 95 نەپەرتىبىي خادىمى بار.

1949-يىلى شىنجاڭ ئازات بولغاندا، چىرا ناھىيىسىدە دۇختۇرخانا يوق ئىدى. 1950-يىلى بىر شىپاخانا بارلىققا كەلگەن بۇلۇپ، پەقەت بىر دوختۇر، بىر سېستىرا (بىرئەرخۇتۇن) ئىشلەيتتى. ئورنى ھازىرقى تاشقى سودا ئىدارىسى گىلەم كارخانىسىنىڭ غەربى تەرىپىدىكى دەڭنىڭ ئورنىدا ئىدى. 1953-يىلى شىپاخانا ئاساسىدا چىرا ناھىيىلىك دوختۇرخانا قۇرۇلغان. ئىككىنچى يىلى تىببىي خادىملار 75 نەپەرگە يەتكەن بولسىمۇ، ئەمما پەقەت بىر دانە ئامبۇلاتۇرىيە بار ئىدى. دوختۇرخانا 1957-يىلى ھازىرقى ئورنىغا يۆتكەپ كىلىنگەن. شۇ ۋاقىتتا 15 دانە كىسەل كارۋىتى بار ئىدى. ئامبۇلاتۇرىيە بىلەن كىسەلخانىنىڭ ئومۇمى قۇرۇلۇش كۈلىمى ئاران 300 كۋادىرات مېتىر بۇلۇپ ئوندىن باشقا يەنە 8 ئىغىز ياتىغى بار ئىدى.

داۋالاش ساقلقنى ساقلاش ئىشلىرىنىڭ راۋاجلىنىشىغا ئەگىشىپ، دۇختۇرخانىمۇ ئۈزلۈكسىز كەڭەيدى. 1984-يىلىغا كەلگەندە، چىرا ناھىيىلىك خەلق دوختۇرخانىسىدىكى تىببىي خادىملار، مەمۇرىي خىزمەتچى خادىملار 95 نەپەرگە، كىسەل كارۋىتى 79 غا يەتتى. ئامبۇلاتۇرىيە كىلىنكىلىق بۆلۈم، ئىشخانا (ئىچكى، بالىلار كىسىلى، يۇقۇملۇق كىسەللىكلەر بۆلۈمى، ئاياللار، تاشقى كىسەل لەر بۆلۈمى) ياردەمچى بۆلۈم، ئىشخانىلار (دارى سايمانلار بۆلۈمى. مەمۇرىي ئىشلار بۆلۈمى) ئايرىم-ئايرىم قۇرۇلدى.

ئامبۇلاتۇرىيەدە جۇڭگۇچە ۋە غەربچە داۋالاش، ياز پەسىلىدىكى ئوچەي يوللىرى كىسەللىرىگە دىئاگنوز قۇيۇش بۆلۈمى ۋە جۇڭگۇچە، ياۋرۇپاچە دارىخانىسى ۋە ئوكۇل بۆلۈمى بار.

ياردەمچى بۆلۈمدە (1) لاپرا تۇر بۆلۈمى بۇلۇپ، ئۇنىڭدا 150 ھەسسە چۇڭايتىدىغان 2 دانە مىكروسكوپ، بىر دانە توڭلۇتۇش ساندۇغى ۋە دائىمىلىق تەجىربە ئۇسكۈنىلىرى بار،

ئاساسلىغى جىگەرنىڭ خىزمىتىنى، قاندىكى خۇلىستىرۇلنى تەكشۈرۈپ، بىكىتىش ۋە ئاددىي فزىئولوگىيەلىك تەكشۈرۈشلەرنى ئىلىپ بارالايدۇ.

(2) رىنىتىگىن بۇلۇم: بىر دانە 200 مىللى ئامپىرلىق، ۋە بىر دانە 50 مىللى ئامپىرلىق رىنىت-گىن ئاپپاراتى بۇلۇپ، نۇر ئۆتكۈزۈپ تەكشۈرۈش، رەسىمگە ئىلىش، سايە چۈشۈرۈپ رەسىمگە ئىلىش قاتارلىقلارنى ئىشلىيەلەيدۇ. (3) شىندىيەنتۇ (ئىلىكتىروكاردىسۇك رايما) ۋە ئاۋازدىن تىزدول-قۇنلۇق ئاپپارات ئارقىلىق تەكشۈرۈش بۇلۇمى، بۇلۇمدە 2 دانە شىندىيەنتۇ ئاپپاراتى، بىر دانە ئاۋازدىن تىزدولقۇنلۇق تەكشۈرۈش ئاپپاراتى بۇلۇپ، يۈرەكنىڭ خىزمىتى، كىسەل سەۋەبىنى تەكشۈرۈپ ئىنىقلانغان كىسەللەرنى ئىنىقلايدۇ.

كىلىنىك بولۇمى، ئىچكى كىسەل، بالىلار كىسىلى، يۇقۇملۇق كىسەللەر بۇلۇمى، تاشقى كىسەللەر بۇلۇمى، ئاياللار كىسەل لىكى بۇلۇمى قاتارلىق بۇلۇملەرگە بۆلۈنۈدۇ.

(1) ئىچكى كىسەل، بالىلار كىسىلى، يۇقۇملۇق كىسەللەر بۇلۇمدە 33 دانە كىسەل كارۋىتى دوختۇر ۋە سېستىرالار خىزمەت قىلىدىغان ۋە دەم ئالدىغان 3 ئىغىز ئىشخانا بار.

(2) تاشقى كىسەللەر بۇلۇمدە 7 ئىغىز كىسەلخانا، 29 دانە كىسەل كارۋىتى، دوختۇر ۋە سېستىرالار خىزمەت قىلىدىغان ۋە دەم ئالدىغان 2 ئىغىز ئىشخانا بار. بىر ئىغىز تىگىن بۇلۇم، بىر ئىغىز ئاپپاراتسىيە بۇلۇمى بار. ئاپپاراتسىيە بۇلۇمدە بىر دانە ئاپپاراتسىيە ئۈستىلى، بىر دانە شۇلسىزچىراق قاتارلىق ئۈسكۈنلەر بار. ئاساسلىغى پۇت-قول، قۇساق قىسمىدىكى سۇقۇر ئۈچەي، بۆرىكى چىقىپ قىلىش، ئۈچەي يۇلى تۇسۇلۇپ قىلىش، ئاشقازاننى كىسىپ ئىلمۈتىش، ئاشقازان ۋە ئۈچەينى تىكىش، پۇت قۇلىنى كىسىۋىتىش قاتارلىق ئاپپاراتسىيەلەرنى قىلالايدۇ.

تىگىن بۇلۇم: جىددى قۇتقۇزۇشقا ئىشلىتىدىغان ئاددىي ئۈسكۈنلەر ۋە تىگىن ئۈسكۈنىلىرى بار. ئاساسلىغى چوڭ-كىچىك جاراھەت لەرنى بىر تەرەپ قىلىدۇ، ۋە ئۇنى تازىلاپ تاڭسىدۇ. يىرىگىلىق ئىششىقلارنى كىسىپ، يىرىگىنى چىقىرىۋىتىدۇ. سۇنۇقلارنى رۇسلاپ، ناختا بىلەن تىگىش گەنجە بىلەن گىپسىلاش قاتارلىق ئاپپاراتسىيەلەرنى قىلىدۇ.

(3) ئاياللار بۇلۇم: 3 ئىغىز كىسەلخانا، 12 كىسەل كارۋىتى، بىر ئىغىز تۇغۇت كۇتۇش بۇلۇم، بىر ئىغىز تۇغۇت بۇلۇم، بىر ئىغىز تەكشۈرۈش بۇلۇمى، دوختۇر سېستىرالار خىزمەت قىلىدىغان ۋە دەم ئالدىغان بىر ئىغىز ئىشخانا بار. ئاساسلىغى تەكشۈرۈدۇ. تۇغۇت قۇبۇل قىلىدۇ ۋە دائىم كۇرۇلۇدىغان ئاياللار كىسەللىرىنى داۋالايدۇ.

دارى-سايىمان بۇلۇم: دارىخانا، دارى ياساش ئىشخانىسى، تەمىنلەش ئىشخانىسى بۇلۇپ، ئايرىم، ئايرىم ھالدا شۇكۇنى كىسەل لەرگە ئىشلىتىدىغان دارىلارنى بىر تەرەپ قىلىدۇ. ئاڭكۈ ياسايدۇ. 19% لىك توز سۇيى، ۋە 5% لىك، 10% لىك گىلكوزا ياسايدۇ.

ئاددى بولغان ئارىلاشما دارىلارنى ياسايدۇ، شۇكۇنى كىسەللەرگە ئىشلىتىدىغان شىپىرس، تىگىققا ئىشلىتىدىغان تەخسە، داكى، پاختا، ئاپپاراتسىيە سايىمانلىرى، ئاياللار بۇلۇمىنىڭ سايىمانلىرى، سۇيۇقلۇقلارنى ماڭدۇرۇش سايىمانلىرىنى يۇيۇش، دىزىغىكىسيە لەش، رەتلەش قاتارلىقلارنى بىر تەرەپ قىلىدۇ.

دۇختۇر خاندا بىر دانە قوتقۇزۇش ئاپتۇمبىلى بار.
چىرا ناھىيىلىك خەلق دوختۇرخانىسىنىڭ قۇرۇلۇشى ۋە تەرەققى قىلىشى چىرا ناھىيىسىدىكى
ھەر مىللەت خەلق ئاممىسىنىڭ كىسلىنى داۋالاپ، تىنىنىڭ سالامەت بۇلۇشى ئۈچۈن تىگىشلىك
توھپە قوشتى.

چىرا ناھىيىلىك تىلۋىزىيە كۈچەيتىش ئىستانسىسىنىڭ ئومۇمى ئەھۋالى

چىرا ناھىيىلىك تىلۋىزىيە كۈچەيتىش ئىستانسىسى، چىرا ناھىيە بازىرىنىڭ شىمالى تەرىپى، چىرا ئوق ئۆستىڭىنىڭ غەربى يېنىغا، چىرا ئوق ئۆستەڭدىكى 3-زاكۇ بىلەن 4-زاكۇنىڭ ئارىلىقىغا جايلاشقان. ئىگەللىگەن يەر كۆلىمى 17 مودىن ئارتۇقراق. جەنۇبى تەرىپى ناھىيىلىك چوشقا پىرمىسى بىلەن تۇتۇشۇدۇ.

چىرا ناھىيىلىك تىلۋىزىيە كۈچەيتىش ئىستانسىسى ئاساسلىقى خۇتەن تىلۋىزىيە ئىستانسىسىنىڭ دولقۇنىنى قۇبۇل قىلىپ چۇڭايتىشقاندىن كىيىن چىرا ناھىيىسىگە تارقىتىدۇ. بۇ ئىستانسىسى 1983-يىلى 6-ئايدا قۇرۇلۇشقا باشلاپ، شۇ يىلى 11-ئايدا ئاساسى قۇرۇلۇشىنى پۈتكۈزدى. خەنزۇ تىلىدا تارقىتىدىغان ئاساسى ماشىنىسى 11-ئاينىڭ 20-كۈنىدىن باشلاپ سىناق تەربىقىسىدە تارقىتىلىپ، ئاساسى ماشىنىنىڭ قۇۋۋىتى 100 ۋاتلىق بۇلۇپ (ئەنەنە رادىئو-سايماڭلىرى زاۋۇدىدا ئىشلەنگەن) خۇتەن تىلۋىزىيە ئىستانسىسىنىڭ 6-قانالدىكى خەنزۇچە نۇمۇرلىرىنى قۇبۇل قىلىپ 9-قانالدا تارقىتىدۇ. ئۇيغۇر تىلىدا تارقىتىدىغان ئاساسلىق ماشىنىسى ئانتىننا مۇنارىسى 1984-يىلى 7-8-9-ئاي ئىچىدە، قۇراشتۇرۇلۇپ، تەكشۈپ سىناق قىلىپ، 10-ئاينىڭ 1-كۈنىدىن باشلاپ ئۇيغۇر تىلىدا سىناق تەربىقىسىدە تارقىتىلدى. ئۇيغۇر-تىلىنى كۈچەيتىدىغان ماشىنىنىڭ قۇۋۋىتى 300 ۋات بۇلۇپ (بىجىن رادىئو سايماڭلىرى زاۋۇدىدا ئىشلەنگەن) خۇتەن تىلۋىزىيە ئىستانسىسىنىڭ 1-قانالدىكى ئۇيغۇرچە نۇمۇرلىرىنى قۇبۇل قىلىپ 4-قانالدا تارقىتىدۇ.

ئانتىننا مۇنارىسى ۋە ئانتىننا ئىگىزلىكى 70 مېتىرغا يېتىدۇ. ئانتىننا كىچىك شەكىللىك بۇلۇپ 4-قانال ۋە 9-قانالدىن ئىبارەت ئىككى قەۋەتكە بۆلۈنگەن. ھەممىسى پۈتكەندىن كىيىن ئۇنىڭ تارقىتىش دائىرىسى چىرا بازىرى، چىرا يېزىسى، گۇلاخا يېزىسى، دامكۇ يېزىسىغا كىچىكىدۇ. چىرا ناھىيىلىك تىلۋىزىيە كۈچەيتىش ئىستانسىسىنىڭ ھازىر 4 نەپەر خىزمەتچى خادىمى بار. ئاساسلىق ماشىنىنىڭ قۇرۇلۇش كۆلىمى 251 كىۋادرات مېتىر، تارتىلغان مەخسۇس سىم 900 مېتىردىن ئارتۇق. بىردا نەسەبىيۇ مۇتۇرى بار، ئۇنىڭدىن باشقا ئۆسكۈنىلىرى ۋە ئەسلىھەلىرى داۋاملىق كەلتۈرۈلۈپ، يەرلىك خەۋەرلەرنى تارقىتىش شارا ئىتىنى ھازىرلاپ، تىلۋىزىيەنى ناھىيىدىكى ھەر مىللەت خەلقىگە تېخىمۇ ياخشى خىزمەت قىلەۋرۈش ئۈچۈن شارائىت يارىتىۋاتىدۇ.

چىرا ناھىيىلىك ھاۋارايى پونكىتىنىڭ ئومۇمى ئەھۋالى

چىرا ناھىيىلىك ھاۋارايى پونكىتى چىرا بازىرىنىڭ شەرقى تەرىپىگە جايلاشقان. شىمالدىن جەنۇبقا قاراپ سۇزۇلغان. شەرقى چىرا يېزىسىنىڭ سىرىق چوڭكۆل كەنت كومىتېتى 1-مەھەللە گۈرۈپپىسى بىلەن، شىمالى ناھىيىلىك بالىلار باغچىسى ۋە بالىلار يەسلىسى بىلەن، جەنۇبى چىرا-كەرىيە تاشيولى بىلەن تۇتۇشۇدۇ. غەربى بەخت كوچىسى ئارقىلىق ناھىيىلىك 1-ئوتتۇرا مەكتەپ بىلەن خوشنا، ئوتتۇرىسىنى 2-ئوتتۇرا مەكتەپكە بارىدىغان تاشيول ئايرىپ تۇرۇدۇ. ئومۇمى يەر كۆلىمى 7992 كۇۋادىرات مېتىر. قۇرۇلۇش كۆلىمى 461 كۇۋادىرات مېتىر. بۇنىڭدىن ئىشخانا 65 كۇۋادىرات مېتىر، ئىشچى خىزمەتچىلەر ياتىغى 396 كۇۋادىرات مېتىر. ھازىر 6 نەپەر ئىشچى، خىزمەتچىسى بۇلۇپ، بۇنىڭدىن خەنزۇ 4 نەپەر، ئۇيغۇر 2 نەپەر. پونكىتنىڭ ئەسلى ئورنى چىرا ناھىيە بازىرى تۇرۇشلۇق جايىنىڭ شىمالى تەرىپىدىكى چىرا يېزىسى ئاڭكۆل كەنت كومىتېتىنىڭ تارشاكو چاگەنتىسىدە بۇلۇپ، ھاۋا رايىنى كۈزۈتۈش شارائىتى تەلەپكە ئۇيغۇن بولمىغانلىق تۈپەيلىدىن 1976-يىلى 8-ئاينىڭ 1-كۈنى چىرا بازىرى ئىچىگە يۆتكەپ كىلىنىگەن.

پونكىت 1959-يىلى 6-ئاينىڭ 1-كۈنى قۇرۇلغان بۇلۇپ، چىرانناھىيىلىك خەلق كومىتېتى ھاۋا رايى پونكىتى دەپ ئاتالغان. 1965-يىلى 12-ئاينىڭ 1-كۈنى چىرا ناھىيىلىك ھاۋارايى پونكىتى دەپ نام بىرىلگەن. 1967-يىلى 1-ئايدا شىنجاڭ چىرا ناھىيە ھاۋارايى پونكىتى دەپ ئۆزگەرتىلگەن. ھازىرغىچە مۇشۇنداق ئاتىلىپ كەلمەكتە.

پونكىتنىڭ كەسپى خارەكتىرى ھەر كۈنى ھاۋارايىنى 4 قىتىم كۈزۈتۈش، ھەم ھاۋارايىدىن ئال-دەدىن مەلۇمات بىرىشتىن ئىبارەت. ئاساسلىق ۋەزىپىسى ھاۋارايى ماتىرىياللىرىنى توپلاش. ئۆسكۈ-نىلىرىدىن بىر دانە كۈزۈتۈش سۇپىسى، بىر يەرئۆستى دۇجۇرنى ئىشخانىسى، بىر ئىغىز ھاۋا بىسىمىنى ئولچەش ئىشخانىسى، بىر ئىغىز ئالدىدىن مەلۇمات بېرىش ئىشخانىسى، بىر ئىغىز ما تىرىيال ئىشخانىسى بار. مەخسۇس كۈزۈتۈشكە ئىشلىتىدىغان ئەسۋاپلاردىن 2 دانە كۈن نۇرنى ئولچەش ماشىنىسى، 2 دانە بارۇمىتىر ماشىنىسى، 2 دانە بارۇمىتىر، 2 يۇرۇش شامال يۈنۈلۈشنى كورسۇتۇش ماشىنىسى. 48 دانە تىز مومېنتىر بار.

پونكىت قۇرۇلغاندىن باشلاپ 1984-يىلىنىڭ ئاخىرىغا قەدەر يەرلىك ھاۋارايى ئامبىلىرىنى كۈزۈتۈش ئارقىلىق ئادەتتىكى ھاۋارايى ئەھۋالى ۋە ئاپەت كەلتۈرۈدىغان ھاۋارايىنى بىر قەدەر توغرا كۈزۈتۈپ، مەلۇم قىلىشىنى ئېلىپ باردى. ئاساسلىق تەبىئى ئاپەتلەردىن قورغاق ئىسسىق شامال، قۇرغاقچىلىق، قىرو، ئۇششۇك، بۇران. مۇلدۇر قاتارلىقلارنى ئالدىدىن مەلۇم قىلىپ، ناھىيىمىزنىڭ دىخان چارۋىچىلىق ئىشلەپچىقىرىشىدا تىگىشلىك رۇلىنى جارى قىلدۇردى.

كەسپى تارماقلار ۋە ئۇرۇنلارنىڭ ئۆلچەملىك نامى

جۇڭگو كوممۇنىستىك پارتىيىسى چىرا ناھىيىلىك كومىتېتى

چىرا بازىرى سىرىق كوچىسىغا جايلاشقان. 1949 - يىلى قۇرۇلغان. ئىگەللىگەن يەركۈلىمى 32 مو، قۇرۇلۇش كۈلىمى 4644 كۇۋا دىرات مېتىر. 77 نەپەر ئىشچى - خىزمەتچىسى بار. قارمىقىدا پارتىكوم ئىشخانىسى، تەشكىلات بۆلۈم، تەشۋىقات بۆلۈم، بىرلىكسەپ بۆلۈم، يېزا خىزمەت بۆلۈم، ئىنتىزام تەكشۈرۈش كومىتېتى، سىياسى قانۇن كومىتېتى بار. 2 دانە بېيجىن ماركىلىق پىكاپ، 1 دانە ئازات ماركىلىق يۈك ئاپتۇمۇبىلى، 1 دانە 130 تىپتىكى بولكا ئاپتۇۋۇزى بار. بۇ، پارتىيىنىڭ چىرا ناھىيىسىدىكى ئەڭ يۇقىرى رەھبىرى ئورگانىدۇر.

چىرا ناھىيىلىك خەلق قۇرۇلتىيى دائىمى كومىتېتى

چىرا بازىرى سىرىق كوچىسىغا جايلاشقان. 1981 - يىلى 6 - ئايدا قۇرۇلغان. 12 نەپەر ئىشچى - خىزمەتچىسى بار. قارمىقىدا ئىشخانا، بېيجىن ماركىلىق 1 دانە پىكاپ بار. خەلق دۆلەت ھاكىمىيىتىنى يۈرگۈزۈدىغان ئورگانىدۇر.

چىرا ناھىيىلىك خەلق ھۆكۈمىتى

چىرا بازىرى سىرىق كوچىسىغا جايلاشقان. 1949 - يىلى قۇرۇلغاندا چىرا ناھىيىلىك خەلق ھۆكۈمىتى نامى بىرىلگەن. 1955 - يىلى چىرا ناھىيىلىك خەلق كومىتېتى دەپ ئۆزگەرتىلگەن. 1969 - يىلى ئىنقىلاۋى كومىتېت دەپ ئۆزگەرتىلدى. ئىگەللىگەن يەركۈلىمى 32 مو، قۇرۇلۇش كۈلىمى 5,565 كۇۋادىرات مېتىر. 137 نەپەر ئىشچى خىزمەتچىسى بار. قارمىقىدا ھۆكۈمەت ئىشخانىسى، ئەمگەك - كادىرلار ئىدارىسى، ئەدلىيە ئىدارىسى، خەلق ئىشلار ئىدارىسى، يېزا ئىگىلىك ئىدارىسى، چارۋىچىلىق ئىدارىسى، يېزا ئىگىلىك ماشىنىلىرى ئىدارىسى، ئورمانچىلىق ئىدارىسى، مائارىپ ئىدارىسى، يېزا بازار كارخانىلىرى ئىدارىسى، سەھىيە ئىدارىسى، مالىيە ئىدارىسى، مۇپەتتىش ئىدارىسى، ئىستاتىستىكا ئىدارىسى، جامائەت خەۋىپسىزلىك ئىدارىسى، سودا سائەت نىمە مۇرى باشقۇرۇش ئىدارىسى، باج ئىشلار ئىدارىسى، سۇدا ئىدارىسى، رادىئو تىلېۋىزىيە ئىدارىسى، مەدىنىيەت تەنتەربىيە ئىدارىسى، پە - تېخنىكا كومىتېتى، پىلان كومىتېتى قاتارلىقلار بار. 2 دانە پىكاپ 1 دانە شەرق شاملى ئاپتۇمۇبىل بار. بۇ، چىرا ناھىيىسىنىڭ مەمۇرى ئىجرا ئىيە رەھبىرى ئورگانىدۇر.

سىياسى كىڭەش چىرا ناھىيىلىك كومىتېتى

چىرا بازىرى سىرىق كوچىسىغا جايلاشقان. 1949 - يىلى قۇرۇلغان. 7 نەپەر ئىشچى خىزمەتچىسى

بار.

قاتار دۆڭ ئۇرۇقچىلىق مەيدانى

ناھىيە بازىرى تۇرۇشلۇق جايىنىڭ شەرقى شىمالغا جايلاشقان، تۈزلىنىپ ئارلىغى 24.8 كىلومېتىر. ئورنى تەكلىماكان قولىغىنىڭ جەنۇبى ياقىسىدا. ئۇرۇغچىلىق مەيدانىنىڭ ئورنىدا ئورۇنلۇق غۇنلىغان قۇم دۆڭلىرى بولغانلىقتىن، ئۇيغۇرچە قاتاردۆڭ ئۇرۇغچىلىق مەيدان دەپ ئاتالغان. نۇپۇسى 167 نەپەر، بۇنىڭدىن ئۇيغۇرمىللىتى 163 نەپەر، خەنزۇ مىللىتى 4 نەپەر، تىرىلغۇ يەر كۆلىمى 850 مو، ئاساسلىغى قۇناق، بۇغداي، پاختىنىڭ سۈپەتلىك ئۇرۇقلىرىنى يىتىشتۈرۈدۇ.

چىرا ناھىيىلىك 1-ئوتتۇرا مەكتەپ

تەپسىلاتى ئۇمۇمى بايانغا قارالسۇن.

چىرا ناھىيىلىك 2-ئوتتۇرا مەكتەپ

چىرا بازىرى بوستان كوچىسىغا جايلاشقان. 1970-يىلى قۇرۇلغان. 28 نەپەر ئوقۇتقۇچى، ئىشچى خىزمەتچى، 7 سىنىپ، 200 نەپەر ئوقۇغۇچى بار، خەنزۇ مىللىتىنى ئاساس قىلىدۇ. يەنە ئۇيغۇر، جۇڭخۇ، خۇيزۇ قاتارلىق مىللەتلەرمۇ بار. ئىگەللىگەن يەر كۆلىمى 60 مو. 8 ئىمىزسىنىپ 2 ئىمىز تەجىربىخانا، 1 دانە كىنو ئاپپاراتى، 3 دانە مىكروسكوپ، 1 دانە ئاپتومۇبىل بار. پۈتۈن كۈنلۈك تۈزۈمدىكى خەنزۇ ئوتتۇرا مەكتەپ.

دامىكۇ يىزا ئوتتۇرا مەكتەپ

تەپسىلاتى ئۇمۇمى بايانغا قارالسۇن.

چىرا ناھىيە 1-باشلانغۇچ مەكتەپ

چىرا بازىرى مەدەنىيەت كوچىسىغا جايلاشقان. ئەسلى نامى چىرا ناھىيە قىزىل ئۇرۇق باشلانغۇچ مەكتىۋى بۇلۇپ، 1976-يىلى چىرا ناھىيە 1-باشلانغۇچ مەكتەپ دەپ نام بىرىلگەن. 28 نەپەر ئىشچى خىزمەتچى، 10 سىنىپ، 451 نەپەر ئوقۇغۇچى بار. ئىگەللىگەن يەر كۆلىمى 34 مو، قۇرۇلۇش كۆلىمى 1460 كۇۋادىرات مېتىر. پۈتۈن كۈنلۈك تۈزۈمدىكى ئۇيغۇر باشلانغۇچ مەكتەپ.

چىرا ناھىيە 2-باشلانغۇچ مەكتەپ

چىرا بازىرى ماخمىل كوچىسىغا جايلاشقان. ئەسلى نامى چىرا ناھىيە خەنزۇ باشلانغۇچ مەكتەپ بۇلۇپ، 1978-يىلى چىرا ناھىيە 2-باشلانغۇچ مەكتەپ دەپ ئاتالغان. 24 نەپەر ئوقۇتقۇچى، ئىشچى، خىزمەتچى، 250 نەپەر ئوقۇغۇچى بار. خەنزۇ مىللىتىنى ئاساس قىلىدۇ. يەنە ئۇيغۇر، جۇڭخۇ، خۇيزۇ قاتارلىق مىللەتلەرمۇ بار. پۈتۈن كۈنلۈك تۈزۈمدىكى خەنزۇ باشلانغۇچ مەكتەپ.

چىرا ناھىيە 3-باشلانغۇچ

چىرا بازىرى جەمە كوچىسىغا جايلاشقان. 1980-يىلى مەكتەپ قۇرۇلغاندا، چىرا ناھىيە 3-باشلانغۇچ مەكتەپ دەپ نام بىرىلگەن. ئىگەللىگەن يەر كۆلىمى 18 مو، قۇرۇلۇش كۆلىمى 2390 كۇۋادىرات مېتىر. 26 نەپەر ئوقۇتقۇچى، ئىشچى، خىزمەتچى، 11 سىنىپ، 496 نەپەر ئوقۇغۇچى بار. پۈتۈن كۈنلۈك تۈزۈمدىكى ئۇيغۇر باشلانغۇچ مەكتەپ.

چىرا ناھىيىلىك خەلق دوختۇرخانىسى

تەپسىلاتى ئومۇمى بايانغا قارالسۇن

چىرا ناھىيىلىك خەلق بانكىسى

چىرا بازىرى سىرىق كوچىسىغا جايلاشقان. 1949-يىلى قۇرۇلغان. ھازىر بار ئىشچى خىزمەتچى 40 نەپەر. ئىگەللىگەن يەر كۆلىمى 8 مو، قۇرۇلۇش كۆلىمى 2,579 كۇۋادىرات مېتىر. قارىمىغدا 5 بۆلۈمچە، 1 تىجارەت ئورنى، 1 پۇل ئامانەت قۇيۇش ئورنى، 1 دانە ئاپتۇمۇبىلى بار. پۈتۈن ناھىيىنىڭ پۇل مۇئامىلە خىزمىتىنى ئۈستىگە ئالغان بۇلۇپ، كارخانا، كەسپى ئورۇنلارنىڭ پۇل مۇئامىلەپا ئالىيەتلىرىگە نازارەتچىلىك قىلىدۇ.

چىرا ناھىيىلىك يېزا ئىگىلىك بانكىسى

كارخانا ئورۇن

چىرا بازىرى يىڭى بازار كوچىسىغا جايلاشقان. 1980-يىلى قۇرۇلغان. ئىگەللىگەن يەر كۆلىمى 16.5 مو، قۇرۇلۇش كۆلىمى 1400 كۇۋادىرات مېتىر. تارماق بانكىدا 5 بۆلۈمچە، 1 پۇل ئامانەت قۇيۇش ئورنى، 1 تىجارەت ئورنى، 33 نەپەر ئىشچى - خىزمەتچى. 1 دانە ئاپتۇمۇبىلى بار. يېزا، بازار تىجارەت ئورنى، پۇل ئامانەت ئورنىدا 27 نەپەر ئىشچى - خىزمەتچى، 7 باش ئامانەت - قەرز كوپراتىپتا، 33 تارماق كوپراتىۋىدا 243 نەپەر ئىشچى - خىزمەتچى بار. ناھىيە بۇيىچە يېزا پۇل مۇئامىلە ئىشلىرىنى ئۈستىگە ئالغان.

چىرا ناھىيىلىك تەمىنات - سودا بىر لەشەمە كوپىراتىۋى

چىرا بازىرى سىرىق كوچىسىغا جايلاشقان. 1950-يىلى قۇرۇلغان. 191 نەپەر ئىشچى خىزمەتچى بار. ئىگەللىگەن يەر كۆلىمى 40 مو چامىسىدا، 8 ئاساسى قاتلام كوپىراتىپ، 4 شىركەت، 5 بۆلۈمچە، سۇدا سارىيى، 107 دانە ماگىزىن، 4 دانە ئاپتۇمۇبىل، 3 دانە تىراكتۇر بار. يېزىلارنىڭ تۇۋار ئابرووت ۋەزىپىسىنى ئۈستىگە ئالغان.

چىرا ناھىيىلىك ئاشامق ئىدارىسى

چىرا بازىرى يىڭى بازار كوچىسىغا جايلاشقان. 1952-يىلى قۇرۇلغان. ئىگەللىگەن يەر كۆلىمى 150 مو، قۇرۇلۇش كۆلىمى 9650 كۇۋادىرات مېتىر. 163 نەپەر ئىشچى، خىزمەتچىسى بار. قارىمىغدا 3 بۆلۈمچە، 3 ھىساۋات ئورنى، 6 ئاساسى قاتلام ئاشلىق پونكىتى، ئاشلىق، ماي پىششىقلاش زاۋۇدى، ئاساسلىق ئۈسكۈنىلىرىدىن 1 دانە، ئاپتۇمۇبىل، 1 دانە چوڭ تىپتىكى تىراكتۇر، 3 دانە قول تىراكتۇرى، 1 دانە سەيپۈچى، 7 دانە ئۇن تارتىش ماشىنىسى، 3 دانە ئاشلىق ماينى يەتكۈزۈپ بېرىش ماشىنىسى، 1 دانە سۈرۈش ماشىنىسى، 1 دانە ياغ تارتىش ماشىنىسى بار. ناھىيە بۇيىچە ئاشلىق، ماينى سىتىۋېلىش، سىتىپ بېرىش، تەمىنلەش، ئاشلىق، ماينى پىششىقلاش ۋەزىپىسىنى ئۈستىگە ئالغان.

كو ئىلۇن سودا سارىيى

چىرا بازىرى يىڭى بازار كوچىسىغا جايلاشقان. 1981-يىلى قۇرۇلغان. ئىگەللىگەن يەر كۆلىمى 15 مو، قۇرۇلۇش كۆلىمى 1460 كۇۋادىرات مېتىر. 11 نەپەر ئىشچى - خىزمەتچىسى بۇلۇپ، تۈرلۈك

مال، ئىلمى تۇقۇلما، 5 خىل مېتال، يىمەكلىك، ئىلىكتىر سايمانلىرى قاتارلىقلار تىجارىتى بىلەن شۇغۇللۇنۇدۇ.

چىرا ناھىيىلىك دارى شىركىتى

چىرا بازىرى يىڭى بازار كوچىسىغا جايلاشقان. 1958-يىلى قۇرۇلغان. 12 نەپەر ئىشچى-خىزمەتچى بار. ئىگەللىگەن يەر كۆلىمى 5 مو، قۇرۇلۇش كۆلىمى 1332 كۇۋادىرات مېتىر. 1 دانە ماگىزىن، 4 دانە ئامبار بار. جۇڭگۇچە ۋە غەربچە تىببى دارى، دارى ماتىرىياللىرى تىجارىتى بىلەن شۇغۇللۇنۇدۇ.

چىرا ناھىيىلىك شىنخۇئا كىتاپخانىسى

چىرا بازىرى توپاكوچىسىغا جايلاشقان. 1951-يىلى قۇرۇلغان. 6 نەپەر ئىشچى خىزمەتچى بار. ئىگەللىگەن يەر كۆلىمى، 6 مو، قۇرۇلۇش كۆلىمى 2207 كۇۋادىرات مېتىر. 1 ماگىزىن، 4 ئامبىرى بار. ھەرخىل كىتاپ ژورناللار تىجارىتى بىلەن شۇغۇللۇنۇدۇ.

چىرا ناھىيىلىك خەلق كىنو خانىسى

تەپسىلاتى ئۇمۇمى بايانغا قارالسۇن

چىرا ناھىيىلىك ئاۋتۇمبىل كالىۋى

چىرا بازىرىنىڭ جەنۇبىغا جايلاشقان. 1974-يىلى قۇرۇلغان. ئىگەللىگەن يەر كۆلىمى 10 مو، قۇرۇلۇش كۆلىمى 1110 كۇۋادىرات مېتىر. 32 نەپەر ئىشچى-خىزمەتچى، 14 دانە ئاپتۇمبىل بار. تىرانسپورت ۋە زىپىسى ۋە ئادەتتىكى ماشىنا رېمونت ۋە زىپىسىنى ئۈستىگە ئالغان.

چىرا ناھىيىلىك يېزا ئىگىلىك ماشىنىلىرىنى رېمونت قىلىش ياساش زاۋۇدى

چىرا بازىرى دوسىلۇق كوچىسىغا جايلاشقان. 1964-يىلى قۇرۇلغان ۋاقىتتا تىراكتۇر پونكىتى دەپ ئاتالغان. 1970-يىلى يېزا ئىگىلىك ماشىنىلىرىنى رېمونت قىلىش، ياساش زاۋۇدى دەپ ئۆزگەرتىلگەن، ھازىر بار ئىشچى خىزمەتچى 26 نەپەر. ئىگەللىگەن يەر كۆلىمى 40 مو، قۇرۇلۇش كۆلىمى 2700 كۇۋادىرات مېتىر. 34 دانە ھەرخىل ستانۇك بۇلۇپ، ھەر خىل تىپتىكى تىراكتۇرلارنى رېمونت قىلالايدۇ. كىچىك تىپتىكى ھەرخىل دىخانىچىلىق سايمانلىرىنى لىرىنى ياسايدۇ.

سىرىق خۇمدان بېشى

چىرا يېزىلىق ھۆكۈمەت تۇرۇشلۇق جايىنىڭ شەرقى جەنۇبىغا جايلاشقان. تۈزلىنىپ ئارىلىقى 4.8 كىلومېتىر. 1963-يىلى قۇرۇلغان. 200 دىن ئارتۇق ئىشچى بار. ھازىر 29 دانە خۇمدان بۇلۇپ، بۇنىڭدىن دۆلەت ئىگىلىكىدىكى خۇمدان 4 دانە. كولىكتىپ ۋە شەخسلەر ئىگىلىكىدە 25 دانە خۇمدان بار. يىلىغا 33 مىليون 500 دانە قىش پۇشۇرالايدۇ. پايدىسى 217 مىڭ يۈەنگە يېتىدۇ. بۇ خۇمدانلار سىرىق كەنتىسىنىڭ باش تەرىپىگە جايلاشقانلىقتىن، سىرىق خۇمدان بېشى دەپ ئاتالغان.

گۇلاخما سۇۋەلىكتىر ئىستانسىسى

گۇلاخما يېزىلىق ھۆكۈمەت تۇرۇشلۇق جايىنىڭ شەرقى جەنۇبىغا جايلاشقان. تۈزلىنىپ ئارىلىقى

6.2 كىلومېتىر. 1975- يىلى قۇرۇلغان. ھازىر 5 نەپەر ئىشچى خىزمەتچى بار. يۇقىرى بېسىملىق سىم يۇلى 8 كىلومېتىر. توك تارقىتىش مىقدارى 26 كىلوۋات، يىزا ئىدارە جەمئىيەتنى توك بىلەن تەمىنلەيدۇ. يىلىغا 8 ئاي توك تارقىتالايدۇ، يىللىق توك بېرىش مىقدارى 31 مىڭ 200 كىلوۋات سائەت كە يېتىدۇ.

يامۇن روداكان

تەپسىلاتى ئۇمۇمى بايانغا قارالسۇن.

چاغلماق سۇئىلىكتىر ئىستانسىسى

تەپسىلاتى ئۇمۇمى بايانغا قارالسۇن.

چىرا ناھىيەلىك تىلۋىزىيە كۇچەيتىش ئىستانسىسى

تەپسىلاتى ئۇمۇمى بايانغا قارالسۇن

ئاپتونوم رايۇنلۇق چىراقۇم تىزگىنلەشنى تەتقىق قىلىش تەجرىبە پونكىتى

چىرا بازىرى يىڭى بازار كۇچىسىغا جايلاشقان. 1982- يىلى قۇرۇلغان. 5 نەپەر ئىشچى خىزمەتچى بار. ئىگەللىگەن يەر كۆلىمى 12 مو، قۇرۇلۇش كۆلىمى 1087 كۇۋادىرات مېتىر. 1 دانە پىكاپ، 1 دانە يۇك ئاپتۇمۇبىلى بار. بۇرانىڭ ئالدىنى ئېلىپ، قۇمنى تىزگىنلەش، قۇملۇقنى ئۆزگەرتىشنى تەتقىق قىلىدۇ.

چىرا ناھىيەلىك ھاۋارايى پونكىتى

تەپسىلاتى ئۇمۇمى بايانغا قارالسۇن.

چىرا ناھىيەلىك تىرا نىسپورت بىكىتى

چىرا بازىرى سىرىق كوچىسىغا جايلاشقان. 1956- يىلى قۇرۇلغان. ھازىر 8 نەپەر ئىشچى، خىزمەتچى بۇلۇپ، بۇنىڭدىن مەمۇرى خادىم 2 نەپەر، ئىگەللىگەن يەر كۆلىمى 8 مو، قۇرۇلۇش كۆلىمى 677 كۇۋادىرات مېتىر. مېھمانخانىسى بار. ھەر كۈنى 6-7 گە قەدەر يۇلۇچىلار ئاپتۇمۇبىلى توختايدۇ. يۇلۇچىلارنىڭ كىلىپ كىتىش مىقدارى 100 ئەتراپىغا يېتىدۇ.

بورا ئىقاي سۇئۆلچەش پونكىتى

نورى يېزىلىق ھۆكۈمەت تۇرۇشلۇق جايىنىڭ شەرقى جەنۇبىغا جايلاشقان. تۈزلىنىپ تارلىغى 5.9 كىلومېتىر. ئورنى بۇرانتاي باش زاكۇنىڭ قىشىدا. رىۋايەتلەردە ئىپتىلىشىچە، بۇرۇنقى زاماندا بىر قىتىم دەھشەتلىك بۇران چىقىپ، يولداكى ئىتۋاتقان بىر دانە تايىنى ئۇچۇرۇپ كىتىپتۇ، شۇنىڭغا ئاساسەن بۇ جاي بۇرانتاي دەپ ئاتىلىپ قالغان ئىكەن. 1958- يىلى قۇرۇلغان. 3 نەپەر ئىشچى خىزمەتچى بۇلۇپ، بۇنىڭدىن ئۇيغۇر مىللىتى 2 نەپەر، خەنزۇ مىللىتى 1 نەپەر، ئىگەللىگەن يەر كۆلىمى 20 مو، 1 دانە ئاپتۇماتىك سۇئۆلچەش سايىمىنى، 1 دانە تۇمۇر ئاسماكوۋۇ-رۇك بار. نۇرى دەرياسىنىڭ سۇيىنى ئۆلچەش ۋە زىپىسىنى ئۆستىگە ئالغان.

چىرا ناھىيەلىك يەرلىك يول ئاسراش ئىتتىرىدى

چىرا بازىرىنىڭ شەرقى تەرەپىگە جايلاشقان. 1964- يىلى قۇرۇلغان. 16 نەپەر ئىشچى، خىزمەتچى، 2 دانە ئاپتۇمۇبىل، 1 دانە تىراكتۇر بار. ئاسراش دائىرىسىدىكى يول 326 كىلومېتىر.

ئاساسى ۋەزىپىسى، چىرا-چاقا تاشيۇلى، چىرا-نۇرى تاشيۇلى، چىرا-بوستان يەرلىك تاشيۇلىنى ئاسرايدۇ.

مۋىلىك باغ

پۇناق مۋىلىك باغ

دامكۇ يېزىلىق ھۆكۈمەت تۇرۇشلۇق جايىنىڭ غەربى شىمالغا جايلاشقان. تۈزلەنچە ئارىلىقى 50 كىلومىتىر. ئورنى چۈكۈندى تۈزلەڭلىك. پۇناق يانىڭ ئاياغ ئىقىمىغا جايلاشقانلىقتىن، پۇناق مۋىلىك باغ دەپ ئاتالغان. پۇناق دىگەن سۆزنىڭ تىل ئايرىمىسى، كىلىش تارىخى ۋە مەنىسى ئىنىق ئەمەس، ئۇزۇنلىقى 1 كىلومېتىر، كەڭلىكى 400 مېتىر كىلىدۇ. نۇپۇسى 130، ھەممىسى ئۇيغۇرمىللىتى، تىرىلغۇ يىرى 960 مو، بۇنىڭدىن مۋىلىك باغ 520 مو، ئالما، نەشپۈت، شاپتۇل، ئۈرۈك، ئۈزۈم چىقىدۇ. بۇلۇپمۇ بالدۇر پىشىدىغان شاپتۇلى سۇلۇق، چىۈك، تەسى تاتلىق بۇلۇپ، ناھىيە ئىچى ۋە سىرتىدا دىگى بار.

كەسىپى تارماقلار ۋە ئۇرۇنلار ناملىرى توپلىمى

ئىلاۋە	تۇرۇشلۇق ئورنى	ئۆلچەملىك نامى
	چىرا بازىرى توپا كوچىسى	چىرا ناھىيلىك سودا سانائەتنى مەمۇرى باشقۇرۇش ئىدارىسى
1949 - يىلى قۇرۇلغان.	چىرا بازىرى مەدەنىيەت كوچىسى	چىرا ناھىيىلىك باج ئىشلار ئىدارىسى
1959 - يىلى قۇرۇلغان.	سېرىق كوچىسى	جۇڭگو خەلق ئازاتلىق ئارمىيىسى
		چىرا ناھىيىلىك خەلق قۇراللىق بۆلۈم
1984 - يىلى 9 ئايدا قۇرۇلغان.	جەنۇبى تەرەپتە	چىرا ناھىيىلىك رادىئو - تىلۋ - نىزىيە ئىدارىسى
1956 - يىلى قۇرۇلغان.	ماخمىل كوچىسى	چىرا ناھىيىلىك سۆزلىكتىر ئىدارىسى
1949 - يىلى قۇرۇلغان.	سېرىق كوچىسى	چىرا ناھىيىلىك پوچتا تىلگىراق ئىدارىسى
1984 - يىلى 9 - ئايدا قۇرۇلغان.	مەدەنىيەت كوچىسى	چىرا ناھىيىلىك مەدەنىيەت تەنتەربىيە ئىدارىسى
1979 - يىلى 2 - ئايدا قۇرۇلغان.	توپا كوچىسى	چىرا ناھىيىلىك 2 - يىنىك سانائەت ئىدارىسى
1984 - يىلى قۇرۇلغان،	يىڭى بازار كوچىسى	چىرا ناھىيىلىك شەھەر يېزا قۇرۇلۇش موھىت ئاسراش ئىدارىسى
1949 - يىلى قۇرۇلغان،	يىڭى بازار كوچىسى	چىرا ناھىيىلىك مالىيە ئىدارىسى
1985 - يىلى 9 - ئايدا قۇرۇلغان.	يىڭى بازار كوچىسى	چىرا ناھىيىلىك مۇپەتتىش ئىدارىسى

ئىلاۋە	تۇرۇشلۇق ئورنى	ئۆلچەملىك نامى
1949 - يىلى قۇرۇلغان.	سېرىق كوچىسى	چىرا ناھىيىلىك جامائەت خەۋپسىزلىك ئىدارىسى
1982 - يىلى 5 - ئايدا قۇرۇلغان.	يىڭى بازار كوچىسى	چىرا ناھىيىلىك سودا ئىدارىسى
1955 - يىلى 10 - ئايدا قۇرۇلغان.	مەدىنىيە كوچىسى	چىرا ناھىيىلىك خەلق تەپتىش مەھكىمىسى
1949 - يىلى قۇرۇلغان.	سېرىق كوچىسى	چىرا ناھىيىلىك سوت مەھكىمىسى
1959 - يىلى 10 - ئايدا قۇرۇلغان.	جەنۇبى تەرەپتە	چىرا ناھىيىلىك پارتكوم پارتىيە مەكتىۋى
84 - يىلى قۇرۇلغان.	دوسلۇق كوچىسى	چىرا ناھىيىلىك 3 - ئوتتۇرا مەكتەپ
	بەخت كوچىسى	چىرا ناھىيىلىك بالىلار باغچە - سى بالىلار يەسىلىسى
	يىڭى بازار كوچىسى	چىرا ناھىيىلىك سەنئەت دۇيىسى
	مەدىنىيەت كوچىسى	چىرا ناھىيىلىك مەدىنىيەت يۇرتى
	دوسلۇق كوچىسى	چىرا ناھىيىلىك دىخانچىلىق تېخنىكا كىتەپخانىسى
	يىڭى بازار كوچىسى	چىرا ناھىيىلىك چارۋا مال دوختۇرلۇق پونكىتى
	بوستان كوچىسى	چىرا ناھىيىلىك ئورمان باشقۇرۇش پونكىتى
1974 - يىلى قۇرۇلغان.	سېرىق كوچىسى	چىرا ناھىيىلىك يۇقۇملۇق كىسەللىكلەرنىڭ ئالدىنى ئېلىش پونكىتى
1971 - يىلى قۇرۇلغان.	شىمالى تەرەپتە	چىرا ناھىيىلىك نەسىلىك چوشقا پىرمىسى
	دوسلۇق كوچىسى	چىرا ناھىيىلىك باسمازاۋۇدى
	دوسلۇق كوچىسى	چىرا ناھىيىلىك يېزا ئىگىلىك ماشىنىلىرى تەمىنلەش پونكىتى
	دوسلۇق كوچىسى	چىرا ناھىيىلىك كىنو پىلىم شىركىتى

ئۆلچەملىك نامى	تۇرۇشلۇق ئورنى	ئىللاۋە
چىرا ناھىيىلىك ماددى ئەشياىلار پونكىتى	يىڭى بازار كوچىسى	
چىرا ناھىيىلىك يىمەكلىكلەر شىركىتى	سېرىق كوچىسى	1958 - يىلى قۇرۇلغان.
چىرا ناھىيىلىك يىمەك ئىچمەك مۇلازىمەت شىركىتى	سېرىق كوچىسى	
چىرا ناھىيىلىك قەن، شىكەر، تاماكۇھاراق شىركىتى	سېرىق كوچىسى	1984 - يىلى قۇرۇلغان.
چىرا ناھىيىلىك نىفىت شىركىتى	سېرىق كوچىسى	1976 - يىلى قۇرۇلغان.
چىرا ناھىيىلىك 5 خىل مىتال توپ تارقىتىش شىركىتى	سېرىق كوچىسى	1984 - يىلى قۇرۇلغان.
چىرا ناھىيىلىك تۇرلى ماللار توپ تارقىتىش شىركىتى	سېرىق كوچىسى	1986 - يىلى قۇرۇلغان.
چىرا ناھىيىلىك ئىلمە تۇقۇلما ماللار توپ تارقىتىش شىركىتى	سېرىق كوچىسى	1984 - يىلى قۇرۇلغان.
چىرا ناھىيىلىك پارچە سىتىش شىركىتى	سېرىق كوچىسى	1984 - يىلى قۇرۇلغان.
چىرا ناھىيىلىك بىناكارلىق شىركىتى	توپا كوچىسى	1979 - يىلى 2 - ئايدا قۇرۇلغان.
چىرا ناھىيىلىك ئۇرۇغچىلىق شىركىتى	جەمە كوچىسى	1961 - يىلى قۇرۇلغان.
چىرا ناھىيىلىك يەرلىك مەھسۇلاتلار شىركىتى	جەمە كوچىسى	1962 - يىلى قۇرۇلغان.
چىرا ناھىيىلىك پاختا كەندىر شىركىتى	دوسىلۇق كوچىسى	1962 - يىلى قۇرۇلغان.
چىرا ناھىيىلىك ئىشلەپچىقىرىش ۋاستىلىرى شىركىتى	ماخمال كوچىسى	1962 - يىلى قۇرۇلغان.
چىرا ناھىيىلىك چارۋا مەھسۇ-لاتلىرى شىركىتى	يىڭى بازار كوچىسى	1956 - يىلى قۇرۇلغان.
چىرا ناھىيىلىك ھەمكارلىق سودا دۇكىنى	جەمە كوچىسى	1956 - يىلى قۇرۇلغان.
چىرا ناھىيىلىك يېزا ئىگىلىك ماشىنىلىرى دا ئىمىلىق	يىڭى بازار كوچىسى	1969 - يىلى قۇرۇلغان.

تەربىيەلەش سىنىپى

چىرا ناھىيىلىك سودا سارىيى

چىرا ناھىيىلىك خەلق ھۆكۈمىتى

مىنى مەھمان كۈتۈش ئورنى

توپا كوچىسى

ماخمىل كوچىسى

1984 - يىلى قۇرۇلغان.

1975 - يىلى قۇرۇلغان.

1870
The University of
the State of New York
at Albany

سۇنئى قۇرۇلۇشلار نامى

جەڭگىۋار ئۆستەڭنىڭ ئومۇمى ئەھۋالى

نۇرى دەرياسىنىڭ يىللىق نورمال ئىقەم مىقدارى 172 مىليون 300 مىڭ كۇبمېتىر بۇلۇپ دەريانىڭ يۇقىرى ئېقىمىدىكى نۇرى يېزىسى ۋە بىڭتۇەن 1-چارۋىچىلىق فىرمىسىنىڭ 25 مىڭ مو تىرىلغۇ يېرىنى سۇغۇرۇشقا ئىشلەتكەننىڭ سىرتىدا، كۆپ قىسمى تۈۋەنكى ئىقەمغا كىلىش داۋامدا يەلپۈگۈچىسىمان كەڭ چۈكۈندىلەر دەسگىپ تۈگەيدۇ. جەڭگىۋار ئۆستەڭ ياسىلىشتىن ئىلگىرى دامكۇ ۋە گۇلاخما سۇغۇرۇش رايۇنىغا ھەر يىلى يىتىپ كىلىدىغان كەلكۈن 2 مىليون كوپ مېتىرغا يەتتەتتى. ئەڭ كۆپ دىگەندە يېرىم ئاي ئاقاتتى. نۇرى دەرياسىنىڭ سۈيىدىن تۇلۇق پايدىلىنىپ، سۇنىڭ چۆلدە سىڭىپ كىتىشىنى ئازايتىش ئۈچۈن 1960-يىلى 3-ئايدا جەڭگىۋار ئۆستەڭنى ياساش باشلانغان، جەڭگىۋار ئۆستەڭنىڭ لايىھەدىكى ئومۇمى ئۇزۇنلىقى 83 كىلو-مېتىر. ئۆستەڭنىڭ بېشى نۇرى دەرياسىنىڭ جەنۇبى تەرىپىدىكى 5.5 كىلو مېتىر كىلىدىغان بۇرانتاي دىگەن يەردە. ئۆستەڭنىڭ ئايىغى دامكۇ، گۇلاخما سۇغۇرۇش رايۇنى تەۋەسىدىكى ئىككى يېزىغا سۇ ئايرىش زاكۇسى بىلەن تۇتۇشۇدۇ. ئەسلىدە ئۆستەڭنىڭ پۈتكۈل قىشىغا تاش تىزىش، ئارقىسىغىمۇ تاش تىزىپ، مۇداپىيە تۇرغۇزۇش، 2 مىليون 650 مىڭ كۇبمېتىر تۇپا-قىزىش، بۇنىڭغا 460 مىڭ كۇبمېتىر تاش، 8 مىڭ كۇبمېتىر تون (ئۆستەڭنىڭ باش زاكۇسىنىمۇ ئۆز ئىچىگە ئالدى) سەرپ قىلىش پىلانلانغان. 17 يىل بۇ شاشماي تىرىشچانلىق كۆرسۈتۈش ئارقىلىق 1977-يىلى غاقەدەر ئۆستەڭنىڭ بېشىدىن 8-زاكۇغا قەدەر بولغان 58 كىلو مېتىر قىسمى پۈتكۈزۈلدى. باش زاكۇۋە 2-3-4-6-8-زاكۇقاتارلىق زاكۇقۇرۇلۇشى ياسالدى. جەڭگىۋار ئۆستەڭ پەلەمپەي شەكىلدە ياسالغان. 2-زاكۇنىڭ ئۆستىنىڭ لايىھە ئىقەم مىقدارى $0=50$ كۇبمېتىر/سكۇنت. تىگىنىڭ كەڭلىكى 12 مېتىر. قاشنىڭ ئوكلۇنى $m=1.5$ ، 2-زاكۇدىن 8-زاكۇغا قەدەر بولغان ئارلىقىنىڭ ئىقەم مىقدارى $0=40$ كۇبمېتىر/سكۇنت. (ئەمىلىيەتتە ئاران $0=35$ كۇبمېتىر/سكۇنت سۇ ئۆتەلەيدۇ)، تىگىنىڭ كەڭلىكى 6 مېتىر. سۇنىڭ چۇڭقۇرلىقى 1.8 مېتىردىن 2 مېتىرغا قەدەر. $m=1.5$. 1977-يىلىغا قەدەر ئەمىلى ئۇرۇنلانغان تۇپا 1 مىليون 580 مىڭ كۇبمېتىر. تاش، شىغىل 530 مىڭ كۇبمېتىر. ئىشلىتىلگەن سىمۇنت 430 تۇنا (باش زاكۇنى ئۆز ئىچىگە ئالمايدۇ) سەرپ قىلغان ئەمگەك كۇچى 4 مىليون 150 مىڭ كۈن. جەمى سىلغان مەبلەغ 5 مىليون 500 مىڭ يىۋەن، بۇنىڭدىن دۆلەتنىڭ سالغان مەبلىغى 2 مىليون يىۋەن. 1977-يىلىدىن كېيىن گۇلاخما، دامكۇ سۇغۇرۇش رايۇنىغا يىتىپ كىلىدىغان سۇ 3 يېرىم ئاي ئاقىدىغان بولدى.

ۋىلايەتلىك سۇ ئىلىكتىر باشقارمىسىدىكى تېخنىكا خادىملارنىڭ ھىساپلاپ كۈرۈشىچە، ھازىر

ھەريىلى 6-7-8- ئايلىق كەلكۈن مەزگىلىدە 8-زاكۇغا 38 مىليۇن كۇپمېتىر سۇيىتىپ كىلىپ، تەخمىنەن 20 كىلو مېتىر كىلىدىغان چۆلىنى بېسىپ ئۇتۇپ، كەلكۈن جىلغىسى ئارقىلىق يېزىغا يىتىپ كەلگەن سۇمىقدارى 28 مىليۇن كۇپمېتىرغا يىتىپ، ئۆستەك ياسلىشىشتىن ئىلگىرىكىگە قارىغاندا 10 ھەسسىدىن ئارتۇق كوپەيگەن.

8-زاكۇنىڭ ئاستىدىكى داۋاملىق ئىشلەيدىغان قىسمىنىڭ كۆپ خىل لايىھەسىنى سىلىش-تۇرۇش ئارقىلىق 1984-يىلى 5-ئايدا لايىھە يۇقىرىغا مەلۇم قىلىنىپ تۈۋەنكى يېرىم يىلىدا قۇرۇلۇش باشلاندى. داۋاملاشتۇرۇپ ئىشلەيدىغان قىسمىنىڭ ئومۇمىي ئۇزۇنلىغى 25.1 كىلومېتىر، بۇنىڭدىن ئوق ئۆستەك قىسمى 21 كىلو مېتىر. (ئىككى يېزىغا بىرلىشىپ ئاقىدىغان سۇ (30 = كۇپمېتىر/سكۇنت) دامىكۇ يېزىغا بارىدىغان تارماق ئۆستەك قىسمى 500 مېتىر. گۇلاخما يېزىغا بارىدىغان تارماق ئۆستەك قىسمى 6.6 كىلو مېتىر. لايىھەدىكى ئىقىم مىقدارى 15 كۇپمېتىر/سكۇنت، ئۆستەكنىڭ ئوكۇلۇنى %2.88، ئوتتۇرىچە ئوكۇلۇنى %5.6، پىلاندا پەلەمپەي شەكىلىدە ياسالماقچى، يۇقىرى قىسمىغا سىمۇنۇت تاختاي بىسلىماقچى. تۈۋەنكى قىسمىغا تاش تىزىپ ئىشلىمەكچى. بۇ ئۆستەكنى پۈتكۈزگەننىڭ سىرتىدا يەنە ئىككى دانە كەلكۈن ئۆت-كۈزۈش خەندۇڭى، بىر دانە سۇ تەكشەش زاكۇسى سىلىندۇ. ھەمدە 500 مېتىر ئۇزۇنلۇقتىكى ئىرىقنىڭ ئاستىغا گىۋەنزى كۈمۈپ ئۇنى ياساشقا توغرا كىلىدۇ. داۋاملاشتۇرۇپ ئىشلەيدىغان پۈتۈن قۇرۇلۇشقا 6000 توننا سىمۇنت، 55 توننا پولات ماتىرىيالى كىتىدۇ. 1 مىليۇن 880 مىڭ كۇپمېتىر تۇپا قىزىلىدۇ. 96 مىڭ 100 ئىش كۈنى كىتىدۇ. جەمى 6 مىليۇن 170 مىڭ يىۋەن مەبلەغ سىلىندۇ، بۇنىڭ دىن دۆلەت سالىدىغان مەبلەغ 4 مىليۇن 120 مىڭ يىۋەن. بۇقۇرۇلۇش 1988-يىلى تۇلۇق پۈتكۈزۈلمەكچى.

بۇ، ئۆستەك قۇرۇلۇشى ئىنتايىن مۇشكۈل بۇلۇپ، قۇرۇلۇش قىلىش داۋامىدا تەبىئەتكە قارشى كۈرەش قىلىشتىن ئىبارەت ھىچنىمىدىن قورقماسلىقتەك روھنى جارى قىلدۇرۇشقا تىگىشلىك بولغانلىقتىن جەڭگىۋار ئۆستەك دەپ نام بىرىلگەن.

قارا سۇ ئامبىرىنىڭ ئومۇمى ئەھۋالى

قارا سۇ ئامبىرى گۇلاخما يېزىلىق ھۆكۈمەت تۇرۇشلۇق جايدىن 7.3 كىلومېتىر يېراققا، يېزىنىڭ شەرقى جەنۇبىدىكى قارا سۇ ئىقىنىنىڭ ئايغىغا جايلاشقان. سۇ ئامبىرىغا قارا سۇ ئىقىنىنىڭ سۈيى چىققانلىقتىن، قارا سۇ ئامبىرى دەپ ئاتالغان.

خوتەن گىئو مېتىرىيەلىك تەكشۈرۈپ ئۆلچەش ئەتىرىدىنىڭ ئۆلچىشىگە ئاساسلانغاندا، قارا سۇ ئىقىنىدىكى بۇلاق سۈيىنىڭ ئوتتۇرىچە ئىقىم مىقدارى 0.26 كوپمېتىر/سېكوت قايتىدۇ. قاراسۇ ئامبىرى 1957-يىلى 12-ئايدا ياسالغان. تۇغىنىڭ ئۇزۇنلىقى 300 مېتىر، ئىگىزلىكى 7.5 مېتىر، سۇسىغىچانلىقى 2 مىليۇن 800 مىڭ كوپمېتىر. تۇغىنىڭ شەرقى تەرىپىدە سۇچىقىرىش خەندۇڭى بار.

خەندۇڭ پۇلات چىۋىقىلىق بىتۇن دىن ياسالغان. قۇيۇپ بىرىلىدىغان سومىقدارى 5 كوپمېتىر/سېكوت. پۈتكۈل سۇ ئامبىرى قۇرۇلۇشىغا سېلىنغان مەبلەغ 100 مىڭ يۈەن، قۇرۇلۇشقا ئىشلىتىلگەن سېمۇنۇت 85 توننا، پۇلات چىۋىقى 104 توننا، ياغاچ ماتىرىياللىرى 155 كوپمېتىر، تۇپا، تاش 71 مىڭ كوپمېتىر، ئارىلاشمالاي 650 كوپمېتىر، سۇ ئامبىرى ياساشقا كەتكەن ئەمگەك 60 مىڭ ئىش كۈنى. سۇ ئامبىرى ئىچىدە 200 مو بىلىق باققىلى بۇلۇدىغان سۇيۇزى بار بۇلۇپ، ئازمىقدار داتاتلىق سۇبىلىقى ۋە يەرلىك بىلىقلار بار.

قاراسۇ ئامبىرى ياسالغاندىن كېيىن گۇلاخما يېزىسىنىڭ يېزا ئىگىلىگىنى ۋاجلاندىرۇشتا ناھايتى زور رول ئوينىدى. گۇلاخما يېزىسىدىكى 14 دادۇيىنىڭ يەرلىرىنى سۇغۇرۇشتا ئاساسلىقى قىزىل بايراق 2-سۇ ئامبىرى بىلەن قاراسۇ ئامبىرىنىڭ سۈيىگە تايىنىدۇ. سۇغۇرۇلۇدىغان كۈلەم 30 مىڭ موقتىمغا يېتىدۇ. 1972-يىلى 10-ئايدا سۇ ئامبىرىنىڭ ئاستى تەرىپىگە كىچىك تىپتىكى بىر دانە سۇ ئىلىكتىر ئىستانسىسى سېلىندى. سۇ ئىلىكتىر ماشىنىسىنىڭ قۇۋۋىتى 28 كىلۋات، سۇ ئىلىكتىر ئىستانسىسىنىڭ سۈسەكرەش يانتۇلىقى 3.5 مېتىر، توك چىقىرىشقا كىتىدىغان ئىقىم مىقدارى 0.75 كوپمېتىر. 60-20 ماركىلىق شويلىنىچى، 6.26-10/42.3w15 مۇتۇر، 30 ئامپېرلىق 2 دانە تىرانسفىورماتور ئورنۇتۇلغان. يىللىق توك تارقىتىش ۋاقتى 8 ئايغا، تارقاتقان توك 31 مىڭ 200 كىلۋات سائەتكە يېتىدۇ. ئىلىكتىر قۇۋۋىتىدىن تۇلۇق پايدىلىنىش ئۈچۈن 8 كىلومېتىر جايغا يۇقىرى بىسىملىق توك سىمى تارتىلىپ، گۇلاخما يېزىسىدىكى ئىدارە جەمئىيەتنىڭ يۇرۇتۇشىغا كىتىدىغان تۈكى ئاساسەن ھەل قىلىندى.

مول ھۇسۇل سۇئامبىرىنىڭ ئومۇمى ئەھۋالى

مول ھۇسۇل سۇئامبىرى دامكۇ يېزىلىق ھۆكۈمەت تۇرۇشلۇق جايىنىڭ شەرقى جەنۇبىغا جايلاشقان. يېزىلىق ھۆكۈمەت تۇرۇشلۇق جاي بىلەن بولغان تۈزلىنىپ تۇرۇش ئارىلىقى 9 كىلومېتىر كىلىدۇ. ناھىيە تەۋەسىنىڭ جەنۇبى قىسمىدىكى نۇرى، سايباغ، بۇزاڭ قاتارلىق دەريالارنىڭ سۈيى كۆتىنلۈن تىغى ئىغىزىدىن ئۆتكەندىن كىيىن كەڭ كەتكەن يەلپۈگۈچسىمان چۈكۈندىلەر (جىلغىلار) داپپىيىلەپ ئېقىپ ناھايىتى تىزلىكتە يەر ئاستىغا سىڭىپ كىتىپ، دىڭىز يۈزىدىن ئىگىزلىكى 1500 مېتىر ئەپچورسىدىكى يەلپۈگۈچسىمان چۈكۈندى بەلۋاغلاردا سىڭىپ كەتكەن دەريا سۇلىرى دامكۇ ئېقىنىدا قۇشۇلۇپ، ئۇزۇلمەي ئېقىپ تۇرۇدىغان بۇلاق سۈيىگە ئايلىنىدۇ. 1958-يىلى دامكۇ خەلقى دامكۇ ئېقىن جىلغىسىنىڭ تۈۋەنكى ئېقىمىدا جىلغىنى تۇسۇپ، تۇغان تۇتۇپ، مول ھۇسۇل ئامبىرىنى ياساپ، بۇلاق سۈيىنى چىڭقاپ تەكشۈپ ئىشلىتىپ، دىخان-چىلىق ئىتىزلىرىنى سۇغاردى. مول ھۇسۇل سۇئامبىرى تۇغىنىنىڭ ئۇزۇنلىقى 1300 مېتىر، تۇغىنىنىڭ ئىگىزلىكى 6 مېتىر، ئامبارنىڭ سۇسىغىمچانلىقى 5 مىليون كۇبمېتىر. سۇتوپلىنىدىغان كۆلىمى تەخمىنەن 2000 مو كىلىدۇ. پۇلات چىۋىقلىق بىتۈندىن ياسالغان سۇچۇشۇرۇش خەندۇكىدىن چۇشۇرۇلۇدىغان سۇ مىقدارى 10 كۇبمېتىر/سكۇنت. مول ھۇسۇل ئامبىرىنىڭ يۇقىرى ئېقىمىدىكى بۇلاقسۇيىنىڭ يىللىق نۇرمال ئىقەم مىقدارى 4 مىليون 430 مىڭ كۇبمېتىر. سۇئامبىرى ئارقىلىق تەكشۈلگەن بۇلاقسۇيى ئارقىلىق ھەريىلى 50 مىڭ مو يەرنى ئۈنۈملۈك سۇغارغىلى بۇلۇدۇ. 10 يىللىق مالىمانچىلىق مەزگىلىدە سۇئامبىرىغا بىر قىسىم كەلكۈن سۈيى باشلانغانلىقتىن، 1-2 يىل ئىچىدە ئامبارنىڭ تىگى لايلاپ، ئامبارنىڭ سۇسىغىمچانلىقى بىر مىليون كۇبمېتىر ئەپچۈردى. سىدە كىچىكلەپ كەتكەن. 1970-يىلىدىن كىيىن ئامبارغا قايتا كەلكۈن سۈيى باشلانمىدى. سۇئامبىرىنىڭ تىگى تەكشى بۇلۇپ، ھەريىلى ياز پەسلىدە ئامبارنىڭ سۈيى پۈتۈنلەي تۈگەيدۇ. بىلىق باققىلى بولمايدۇ.

دامكۇ سۇغۇرۇش رايۇنىنىڭ 3 تىن 2 قىسىم تېرىلغۇ يەرلىرى مول ھۇسۇل سۇ ئامبىرىنىڭ سۈيى بىلەن سۇغۇرۇلۇدۇ. ئامبار سۇغۇرۇش رايۇنىدىكى يېزا ئىگىلىك ئىشلەپچىقىرىشىدا ئىنتايىن مۇھىم رول ئوينايدۇ. يۇقىرى ئېقىمدا مول بولغان بۇلاق سۈيى بولغانلىقى، ئۇنىڭ ئۈستىگە مول ھۇسۇل سۇئامبىرىنىڭ تەكشۈش رولى بولغانلىقتىن، دامكۇ يېزىسى ناھىيىمىز ۋە خۇتەن ۋىلايىتىنىڭ بۇغدايچىلىق بازىسى بۇلۇپ قالدى.

مول ھۇسۇل سۇئامبىرى سۇ چۇشۇرۇش خەندۇكىنىڭ ئەسلى ئورنى تۇغىنىڭ شەرقى تەرىپىدە بۇلۇپ، شەرقى قىرغاققا 200 مېتىر كەلتتى. 1983-يىلى 3-ئايدا سۇتازاچىڭقالغان مەزگىلىدە، تۇغىنىڭ

ئارقىسىدىكى تۇغنىڭ ئۈستىگە 3-4 مېتىر كىلىدىغان جايدىن سۈتشىپ چىقىپ كىتىپ، باش-قۇرغۇچى خادىملار ۋاقتىدا سەزمىگەنلىكتىن سۇ بارغانسىرى ئەندەپ كىتىپ، بىرنەچچە سائەت ئىچىدىلا تۇغ ئىلىپ كەتتى. شۇنىڭ بىلەن سۇ ئامبىرىغا 2 كىلو مېتىر كىلىدىغان جاي دىكى زاكۇ ئارقىلىق كۆپ قىسىم سۇنى شەرقى تەرەپتىكى دامكۇياغا سىلىپ، سۇئامبىرىنىڭ تۈۋەنكى ئىقىمىدىكى تىرىلغۇ يەرلەرۋە گۆڭشى ئىدارە-جەمئىيەتنى ئۆز ئىچىگە ئالغان تاشيولىنىڭ ئىككى تەرىپىدە زىچ ئولتۇراقلاشقان ئاھالىلارغا كەلتۈرۈدىغان زىيان ئازايتىلدى. تۇغ ئىلىپ كەتكەندىن كىيىن، دۆلەت دەرھال پۇل ئاجىرىتىپ بەردى. شۇنىڭ بىلەن ئىلىپ كەتكەن تۇغنىڭ ئۈستى تەرەپىگە 600 مېتىر ئۇزۇنلۇقتا يىڭى تۇغ ياسالدى. ئەسلىدىكى سۇچۇشۇرۇش خەندۇڭى پۈتۈن لەيۋەيران بولغانلىقتىن، تۇغنىڭ شەرقى تەرەپىگە يىڭىدىن پۇلات چىۋىقلىق بىتوندىن خەندۇڭ سىلىندى. باشقۇرۇش پونكىتىنىڭ ئۆيلىرى ۋە سۇچۇرۇش ئۈستىگى ياسالدى. ھازىر مول ھۈسۇل سۇئامبىرى يىڭى قىياپەت بىلەن يېزا ئىگىلىك ئىشلەپچىقىرىشىدا تېخىمۇ زور رول ئوينىماقتا. سۇ بولسا ئاشلىق بۇلۇدۇ، يېزا ئىگىلىكىدە مول ھۈسۇل ئىلىنىدۇ. دىگەن مەنىسى بولغانلىقتىن، مول ھۈسۇل سۇئامبىرى دەپ ئاتالغان.

جەڭگۋار ئۆستەڭ باش زاكۇنىڭ ئومۇمى ئەھۋالى

جەڭگۋار ئۆستەڭ باش زاكۇسى نۇرى يېزىلىق ھۆكۈمەت تۇرۇشلۇق جايىنىڭ جەنۇبى تەرىپىدىكى 5.5 كىلومېتىر يىراقلىققا، نۇرى دەرياسىنىڭ تاغ دىن چىقىش ئىخسازى (بۇرانتاي دەپ ئاتىلىدۇ) غا جايلاشقان. 1967-يىلى سىلىنغان پۇلات چىمىنلىق بىتۈندىن ياسالغان زاكۇ بۇلۇپ، جەڭگۋار ئۆستەڭنىڭ باشلىنىش ئىخسازىدىن باشلانغاندىن، جەڭگۋار ئۆستەڭ باش زاكۇسى دەپ ئاتالغان.

ئىلگىرى مۇشۇ جايىنىڭ يۇقىرىسىدىكى 100 مېتىر كىلىدىغان جايدا بىر ياغاچ زاكۇ بۇلۇپ، پۇلات چىمىنلىق بىتۈن زاكۇنى سالغاندا يىقىۋېتىلگەن. جەڭگۋار ئۆستەڭ باش زاكۇسىنىڭ لايىھىلەنگەن كەلكۈن سۈيى چاستوتى 100 يىلدا بىرەرقىتىم كىلدۇ. پۈتۈن دەريانىڭ ئىقىم مىقدارى 400 كۇپ مېتىر/سكوت. زاكۇنىڭ ئالدى ئۇدۇلدا كەلكۈن ۋە شىغىلارنى ھەيدەيدىغان 3 ئارىسى بۇلۇپ، ھەر بىر ئارىنىڭ كەڭلىكى 5 مېتىر. ئەڭ زۇر كەلكۈن چۈشۈرۈش مىقدارى 120 كۇپ مېتىر/سكوت، يايى شەكىللىك پۇلات شال بىلەن تىزگىنلىنىدۇ. بۇنىڭغا 15 تۈننىلىق ئىلكتىر ماتورى بىلەن يۆگەپ كۈتۈرۈش ماشىنى ئورنۇتولغان. سۈكۈرىش زاكۇسىنى ياساشنىڭ ۋە كارىدۇرنى بىرلەشتۈرۈش شەكلى قۇللۇنۇلغان. سۈيى چىقىرىۋېتىش زاكۇسىنىڭ ئالدى تەرىپىنىڭ ئوتتۇرىدا ئىككى تىك تۈشۈك، ئىككى يان تەرىپىدە بىردىن تۈشۈك بار بۇلۇپ، جەمئىي تۆت تۈشۈكتىن سۇ ئۆتۈدۇ. تىك تۈشۈكنىڭ ئاستى قىسمىدا سۇنىڭ كىلىش يۈنۈلۈشىگە تۇغرا تۇرىدىغان (2.6m-3m) تۇغرا كەسىمە يۈزى بار. سۇ ئۆتۈدىغان ئىككى كارىدۇرنىڭ ئەڭ زۇرسۇ ئۆتكۈزۈش مىقدارى 50 كۇپ مېتىر/سكوت.

زاكۇنىڭ يان تەرىپىگە 10 كىلۋاتلىق بىر دانە كىچىك تىپتىكى سۇ ئىلكتىر ئىستانسىسى ياسالغان. زاكۇنىڭ ئالدى تەرىپىدىكى ئوزۇنلىقى 200 مېتىر، كەڭلىكى 16 مېتىر كىلىدىغان دەرياقانلى سىمىنۇت بىلەن ئىشلەنگەن. 75 مېتىر ئۇزۇنلۇقتىكى كەلكۈن چۈشۈرگىسى زاكۇنىڭ يان تەرىپىدىكى تۇپا-قاساڭ بىلەن تۇتۇشۇدۇ. چۈشۈرگە چوڭ تاشلاردىن ياسىلىپ، سىمىنۇت لاي بىلەن سۇۋالغان. چۈشۈرگىنىڭ ئىقىم مىقدارى 220 كۇپ مېتىر/سكوت. زاكۇنىڭ ئارقا تەرىپىدىكى 800 مېتىر ئارىلىق تاش تىزىپ، سىمىنۇت بىلەن قاتۇرۇپ ياسالغان. بۇزاكۇ قۇرۇلۇشىغا 1200 توننا سىمىنۇت، 400 كۇپ مېتىر ياغاچ سەرپ قىلىنغان. دۆلەتتىن 560 مىڭ يۈەن مەبلەغ سىلىنغان. باش زاكۇ پۈتكەندىن كىيىن ھەر يىلى نۇرى دەرياسىنىڭ سۈيىنىڭ يىرىمى، يەنە 90 مىلىيۇن كۇپ مېتىر سۇ باشلاپ كىلىپ پايدىلىنىلدى. جەڭگۋار ئۆستەڭنىڭ ئۇزۇرۇشىغا ئەگىشىپ، تۈۋەنكى ئىقىمىدىكى دىخانچىلىق ئىتىزىلىرىغا باشلاپ كىلىنكەن سۇمىقدارى بارغانسېرى كۈپەيمەكتە. يىرىك ھىساۋاتقا

ئاساسلانغاندا، 1977-يىلدىن بېرى باش زاكو ئارقىلىق باشلاپ كىلىپ، دەريا سۈيى بىلەن سۇ-رۇلغان كۈلەم 250 مىڭ مۇقىمىدىن ئاشتى. جەڭگۋار ئۆستەڭ باش زاكوسى قۇمىنى كۆپ ئىلىپ كىلىدىغان، جىلغا سۈيى خاراكىتىرىدىكى دەريا بۇلۇش ۋە كەلكۈن مەزگىدىكى قۇم-لاتىقلارنىڭ كۆپ بۇلۇش، ۋاختىنىڭ قىسقا بۇلۇشتەك ئالاھىدىلىككە ئاساسەن لايىھەلەنگەن. سۇ تىك تۇشۇكنىڭ ئاستى ۋە ئۈستىدىن ئاقىدۇ. قۇم مىقدارى كۆپراق بولغان سۇ، ئاستى قاتلىمىدىكى قۇم تاشلاش زاكوسىدىن ئۈتۈپ كىتىدۇ. قۇم مىقدارى ئازراق بولغان سۇ-ئۈستى قاتلىمىدىن ئۈتۈدۇ. كەلكۈن چۈشۈرگىسى قۇم تاشلاش زاكوسىغا يېقىن بۇلۇپ، سەزگۈرلىكى كۈچلۈك. بۇ، قۇرۇلۇشنىڭ قۇرۇلمىسى يېغىنچاق. قۇرۇلۇش قىلىش ئاددىي، باشقۇرۇشقا قولايلىق. 17 يىللىق پايدىلىنىش ئەھۋالىدىن قارىغاندا، قۇمىنى ھەيدەش ئۈنۈمى ياخشى بۇلۇپ، دەريانىڭ ئوكىلۇنى چوڭ- (60/120). كەلكۈن مەزگىلدە قۇم مىقدارى كۆپ. (3-1 كلوگرام/كۈپمېتىر). سۇ ئازايغان مەزگىلى بىلەن كەلكۈن مەزگىلىدىكى سۇ مىقدارىنىڭ پەرىقى چوڭ بولغان كىچىك دەريالاردا ئىشلىتىشكە پايدىلىق. بۇ زاكو پۈتكەندىن كېيىن بەزى قىزىداش ئۆلكە ۋە رايۇنلارنىڭ دىققەت ئىتتىۋارىنى قوزغىدى. ھازىر بۇ زاكۇنى ھەر يىلى بىر قىسىم ئادەم كېلىپ ئىكسكورسىيە قىلىپ تۇرىدۇ. بۇنىڭ تىخنىكا خولاسە ماتېرىيالىنى سۇ-ئىلىكتىر مىنىستىرلىقى دىخانچىلىق ئىتتىز-ئىرىق سۇ ئىشلىرى مەھكىمىسى بېسىپ تارقىتىدى. 1978-يىلى جەڭگۋار ئۆستەڭ باشقۇرۇش پونكىتى قۇرۇلدى. پونكىتنىڭ ئورنى جەڭگۋار ئۆستەڭ 2-زاكونىڭ شەرىق تەرىپىدە بۇلۇپ، ھازىر 7 نەپەر ئىشچى، خىزمەت-چىسى بار. 1981-يىلدىن كېيىن دايم تۇرۇشلۇق 80 نەپەر خەلق ئىشچىسى بۇلۇپ، ئاساسلىقى پوتكول جەڭگۋار ئۆستەڭ نىڭ قورۇلۇشلەرى (زاكو، ئۆستەڭنىڭ قەشى، كۆۋرۈك، خەندۇڭ) ۋە يول بويىدىكى 60 كىلومېتىر تىلغۇن سىمىنى ئۆتۈپچە ئالدۇ. نىڭ يۇرۇشلۇشوشىنى باشقۇرۇش ۋە ئاسراش ۋەزىپىسىنى ئۈستىگە ئالغان.

يېقىنقى يىللاردىن بېرى ئۈزۈلدۈرمەي ياتاق ۋە ئىشخانا سىلىندى. باشقۇرۇش پونكىتى يەنە كۆپ خىل ئىگلىكنى راۋاجلاندۇرۇپ، جىرىم سىلىپ، يەرتىرىپ، چارۋا بېقىپ، يىللىق كىرىمىنى 10 مىڭ يۈەنگە يەتكۈزدى.

چىرا ئوق ئۆستىگىنىڭ ئومۇمى ئەھۋالى

چىرا ئوق ئۆستىگى چىرا يېزىسى تەۋەسىدە بۇلۇپ، جەنۇبى چىرا دەرياسىنىڭ تۈۋەنكى ئىقىمىدىكى چىرا ئوق ئۆستەڭ باش زاكۇسىدىن باشلىنىدۇ. شىمالى چىرا يېزىسى جاي كەنت كومىتېتى، تەكلىماكان قۇملۇغىنىڭ جەنۇبى بۇيىدا ئاخىرلىشىدۇ. ئوق ئۆستەڭنىڭ ئومۇمى ئۇزۇن-لىغى 16 كىلومېتىر. ئۆستەڭنىڭ تىگىنىڭ ئەڭ كەڭ جايلىرى 6 مېتىر. ئەڭ تارچايللىرى 1 مېتىر كىلىدۇ. ھەممىسىگە تاش تىزىلغان، ئۆستەڭ تاناپتەك تۈز، 10 دانە سىمۇنت زاكۇسىلىنىغان. ھەر بىر زاكۇسىدا شەرىققە ۋە غەربكە قاراپ ئاقىدىغان بىردىن تارماق ئۆستىگى بار. ئىلگىرى-كىيىن بۇلۇپ 20 تارماق ئۆستەڭ ياسالدى. ئىگىلىكى گۈللەندۈرۈپ، خەلق تۇرمۇشىغا قولايلىق يارىتىپ بېرىش ئۈچۈن ئوق ئۆستەڭنىڭ ناھىيە بازىرىدىن كىسىپ ئۈتۈدىغان قىسمىغا 3 دانە سىمۇنت كۆۋرۈك سىلىندى. بىرىنچى كۆۋرۈك 1960-يىلى سىلىنىغان. ئىككىنچى كۆۋرۈك 1970-يىلى سىلىندى. ئۈچىنچى كۆۋرۈك 1983-يىلى سىلىندى. 3 كۆۋرۈك چىرا بازىرىنىڭ شەرقى كۆچىسى بىلەن غەربى كۆچىسىنى تۇتاشتۇرۇپ تۇرۇدۇ.

چىرا دەرياسىنىڭ سۈيى مۇشۇ ئوق ئۆستەڭ ئارقىلىق ئىقىپ كىلىدۇ. يىللىق باشلىنىدىغان سۇ مىقدارى 100 مىليون كۇبمېتىرغا، ئەڭ زور ئىقىم مىقدارى 25 كۇبمېتىر/سىكۇنتقا، سۇغۇرۇ-لۇدىغان كۈلىمى 40 مىڭ مۇغايتىدۇ. ئوق ئۆستەڭ 1959-يىلى ياسىلىشقا باشلىغان. جەنۇبتىن شىمالغا قاراپ ئىقىپ، چىرا يېزىسىنى كىسىپ ئۈتۈدۇ. چىرا يېزىسىنىڭ دۆڭلىرى، تۇزاقچى، ئاقكۆل، يۇقاي جاي، تۈۋەن جاي كەنتلىرىنى بىسىپ ئۈتۈدۇ. ئاخىرىسى جاي كەنتىگە بېرىپ تەكلىماكان قۇملۇغىنىڭ جەنۇبى ياقىسىدا تۇتىشىدۇ.

ئوق ئۆستەڭنىڭ 4-زاكۇغا قەدەر بولغان ئارلىققا 1960-يىلىنىڭ بېشىدا تاش تىزىلغان. ئۇنىڭدىن كىن تەدبىرى شىمالغا قاراپ سۇزۇلدى. سۇغۇرۇلۇدىغان كۈلەممۇ بارغانسېرى كىنگەيدى. باش زاكۇ بىلەن 3-زاكۇنىڭ ئۆستەڭ بىر قەدەر چىرايلىق ئۆي سېلىنغان. بۇ، ئۆستەڭنى 20 نەچچە يىلدىن بېرى ئۈزۈلدۈرمەي ئىشلەش ئارقىلىق يۈرۈشلەشتۈرۈلۈپ، دىخان-چىلىق ئىتىزلىرىنى سۇغۇرۇش نى تۇرىلاشتۇرۇش تەدبىرى ئىشقا ئاشۇرۇلدى.

ئوق ئۆستەڭنىڭ نامى چىرا يېزىسىنىڭ نامى بىلەن ئاتالغان. 1959-يىلى خەلق گۇڭشىلىشىش ۋاقتىدا بۇ يېزىغا شەرىق قىزاردى گۇڭشى، ئوق ئۆستەڭگە شەرىق قىزاردى گۇڭشى ئوق ئۆستىگى دەپ نام بېرىلگەن. 1978-يىلى يەرنامىلىرى ئومۇم-يۈزلۈك تەكشۈرۈلگەندە، گۇڭشىنىڭ ئەسلى نامى چىرا ئەسلىگە كەلتۈرۈلگەن. ئوق ئۆستەڭنىڭ نامىمۇ شۇنىڭغا ئەگىشىپ چىرا گۇڭشى ئوق ئۆستىگى دەپ ئۆزگەرتىلگەن. 1984-يىلى چىرا گۇڭشىنىڭ نامى چىرا يېزىسىغا ئۆزگەرتىلدى. ئوق ئۆستەڭنىڭ نامىمۇ چىرا يېزا ئوق ئۆستىگى دەپ ئۆزگەرتىلدى.

دامىكۇ ئوق ئۆستەڭىنىڭ ئومۇمىي ئەھۋالى

دامىكۇ ئوق ئۆستەڭى دامىكۇ يېزىلىق ھۆكۈمەت تۇرۇشلۇق جايىنىڭ شەرقى تەرىپىگە جايلاش-قان. مول ھۈسۈل سۇئامبىرى ۋە جەڭگىۋار ئۆستەڭنىڭ تارماق ئىقىمىدىن باشلىنىپ، زىندانكۆل، يىڭى ئۆستەڭ، پۇناق، مالقالغان قاتارلىق كەنت كومىتېتلىرىدا ئاخىرلىشىدۇ. ئوق ئۆستەڭ بىلەن 1-2-3 تارماق ئوق ئۆستەڭ بىر گەۋدە بۇلۇپ تۇتۇشۇدۇ. بۇ يەر تۈزۈلۈشىگە ئاساسەن لايىھەلەنگەن. ئومۇمىي ئۇزۇنلىقى 39.4 كىلومېتىر. ئوق ئۆستەڭ قىسمىنىڭ كەڭلىكى 10 مېتىر، تارماق ئۆستەڭلەرنىڭ كەڭلىكى 8 مېتىر. 1-2-3 تارماق ئوق ئۆستەڭىنىڭ كەڭلىكى 6 مېتىر. ھەممىسى تۈپىدىن ياسالغان. ئوق ئۆستەڭ قىسمىدا پۇلات چىۋىقلىق بىتۈندىن ياسالغان 10 دانە زاكۇ، 10 دانە كۆۋرۈك، 2 دانە كىچىك تىپتىكى سۇئىلىكتىر ئىستانسىسى بۇلۇپ، گۈڭشى ئورگىنى ۋە 2-باشقۇرۇش رايۇنىنى يۈرۈتۈدىغان توك بىلەن تەمىنلەيدۇ.

ئۆستەڭنىڭ سول تەرىپىدە ھەرقايسى كەنت كومىتېتلىرى ۋە چىرا-كىرىيە تاشيۇلىغا تۇتۇ-شۇدىغان شىغىل يانقۇزۇلغان يېزا تاشيۇلى بۇلۇپ، ئوق ئۆستەڭ بىلەن يانداش. ئوق ئۆستەڭنىڭ ئىككى يان تەرىپى ۋە تاشيۇلنىڭ ئىككى يان تەرىپىگە 9 رەت ئورمان سىلىنغان. ئورمانلار قۇيۇق، ياپ-يېشىل بۆك-باراقسان، مەنزىرىسى گۈزەل بۇلۇپ، مۇشۇ يېزىنىڭ مەنزىرىلىك رايۇنى بۇلۇپ ھىساپلىنىدۇ.

مول ھۈسۈل سۇئامبىرىنىڭ سۈيى ۋە جەڭگىۋار ئۆستەڭنىڭ سۈيى مۇشۇ ئوق ئۆستەڭ ئارقىلىق ئۈزۈلمەي يېزىلاردىكى دېخانچىلىق ئىتىزىغا ئىقىپ كىلىدۇ. ئەڭ زور ئىقىم مىقدارى 15 كوپ مېتىر-سىكۇنت، ئەڭ كىچىك ئىقىم مىقدارى 1 كوپ مېتىر سىكۇنت، سۇغۇرۇلۇدىغان كۈلەم 70 مىڭ مۇغايتىدۇ.

ئوق ئۆستەڭ 1965-يىلى قىشتا ياسىلىشقا باشلىنىپ، 1966-يىلىنىڭ بېشىدا قارا ئۆستەڭ قۇرۇلۇشى پۈتتۈرۈلگەن. شۇنىڭدىن كىيىن تەدرىجى رىمۇنت قىلىندى ۋە يۈرۈشلەشتۈرۈلدى. بۇ، ئېرىق ئۆستەڭ ئۇقالقاش ئۇرۇغچىلىق مەيدانى، داشكۆل، چۇقاباش قاتارلىق 12 كەنت كومىتېتىدىن ئىقىپ ئۇتۇدۇ. بۇ مۇشۇ يېزىنىڭ سۇ ئىنشائات قۇرۇلۇشىدىكى چوڭ قان تۇمۇر بولۇپ ھىساپلىنىدۇ.

بۇ ئوق ئۆستەڭ دامىكۇ يېزىسىدا ياسالغانلىقى ۋە مۇشۇ يېزا پايدىلانغانلىقى ئۈچۈن دامىكۇ ئوق ئۆستەڭ دەپ ئاتالغان.

سۇنئى قورۇلۇشلارنىڭ ئۆلچەملىك نامى

ئاۋانگارىت سۇئامبىرى

چىرا يېزىلىق ھۆكۈمەت تۇرۇشلۇق جايىنىڭ جەنۇبىغا جايلاشقان. تۈزۈلۈشى 4.8 كىلو مېتىر. 1970-يىلى پۈتكەندىن كىيىن ئاۋانگارىت سۇئامبىرى دەپ نام بېرىلگەن. تۇغىنىڭ شەرقى تەرىپىدە بىتۈندىن ياسالغان سۇچۇرۇش زاكۇسى بار. ئامبارنىڭ سۇسغىمچانلىقى 500 مىڭ كوپمېتىر، چۈشۈرۈلۈدىغان سوممىقدارى 10 كوپمېتىر/سېكۇنت. كەلكۈن سۈيىنى تەكشۈش رۇلىنى ئويىنايدۇ. سۇغۇرۇلۇدىغان كۈلەم 15 مىڭ مو.

سەكرەپ ئىلگىرلەش سۇئامبىرى

چىرا يېزىسىنىڭ جەنۇبىغا، چاقا دەرياسىنىڭ ئوت-تۇرا ئەقىمىغا ئۇرۇنلاشقان. سۇئامبىرى سەكرەپ ئىلگىرلەش ئۆستىگىنىڭ قۇرۇلۇشى بىلەن بىرلاۋاقتا يۈرۈشلەشتۈرۈلگەچكە، سەكرەپ ئىلگىرلەش سۇئامبىرى دەپ ئاتالغان. 1975-يىلى ئىش باشلىنىپ، 1977-يىلى پۈتكەن. 1977-يىلى تۇقتا بىر دانە سۇقۇيۇش زاكۇسى ياسالغان. 1983-يىلى تۇغىنىڭ ئاستى تەرىپىگە سولياۋ بېسىپ سۇ سىڭىشىنىڭ ئالدى ئىلىندى. ھەمدە تاش تىزىپ يالاپ كىتىشىنىڭ ئالدى ئىلىندى. ئامبارنىڭ سۇسغىمچانلىقى 20 مىليون كوپمېتىر، سۇغۇرۇلۇدىغان كۈلەم 2 مىڭ مو.

قىزىل بايراق 2-سۇئامبىرى

گۇلاخما يېزىلىق ھۆكۈمەت تۇرۇشلۇق جايىنىڭ جەنۇبىغا جايلاشقان. تۈزۈلۈشى 8.2 كىلو مېتىر. 1974-يىلى پۈتكەن. تۇغىنىڭ ئوتتۇرىسىدا بىتۈندىن ياسالغان بىر دانە سۇچۇش-رۇش زاكۇسى بار. سۇسغىمچانلىقى 1 مىليون كوپمېتىر، سۇغۇرۇلۇدىغان كۈلەم 10 مىڭ مو، بۇ سۇئامبىرى قىزىل بايراق سۇئامبىرىنىڭ 2 كىلو مېتىر تۇۋىگە ئۇرۇنلاشقان، ئەسلىدىكى قىزىل بايراق سۇئامبىرى لايلاپ كىرەكسىز بۇلۇپ كەتكەندىن كىيىن يىڭىدىن ياسالغان سۇئامبىرى بولغاچقا، قىزىل بايراق 2-سۇئامبىرى دەپ ئاتالغان.

قارا سۇئامبىرى

تەپىلاتى ئومۇمى بايانغا قارالسۇن.

مول ھۇسۇل سۇئامبىرى

تەپىلاتى ئومۇمى بايانغا قارالسۇن

پۇناق سۇئامبىرى

دامكۇ يېزىلىق ھۆكۈمەت تۇرۇشلۇق جايىنىڭ غەربى شىمالغا جايلاشقان. تۈزۈلۈشى 4.3 كىلو مېتىر. بۇسۇئامبىرى پۇناق ياغا سىلىنغانلىقتىن، پۇناق سۇئامبىرى دەپ ئاتالغان. 1959-

يىلى ياسالغان. تۇغىنىڭ قۇرۇلمىسى تۇپا، تۇغىنىڭ ئۇزۇنلىقى 3 كىلو مېتىر. ئىگىزلىكى 6 مېتىر، تۇغىنىڭ ئوتتۇرىسىدا بىتۈندىن ياسالغان، سۇچۈشۈرۈش زاكۇسى بار. سۇسىغىمچانلىقى 2 مىليون كوپمېتىر. سۇغۇرۇلۇدىغان كۈلەم 30 مىڭ مو. بىلىق باققىلى بۇلۇدۇ.

قارمان سۇئامبىرى

دامكۇ يېزىسى تۇرۇشلۇق جايىنىڭ غەربى شىمالغا جايلاشقان. تۈزلىنىيە ئارىلىقى 7.8 كىلو مېتىر. ئامبارنىڭ سۇيىدىن قارمان كەنتىسى مەنپەتلەنگەنلىكتىن، قارمان سۇئامبىرى دەپ ئاتالغان. 1970-يىلى 9-ئايدا ياسالغان. نوپادامبا، ئۇزۇنلىقى 300 مېتىر، كەڭلىكى 50 مېتىر. پەسىل خارەكتىرلىك سۇئامبىرى. سۇسىغىمچانلىقى 1 مىليون كوپمېتىر. سۇغۇرۇلۇدىغان كۈلەم 3000 مو، ئازمىقداردا بىلىق بار.

چىگىلىك يا سۇئامبىرى

دامكۇ يېزىسى تۇرۇشلۇق جايىنىڭ شەرقى شىمالغا جايلاشقان. تۈزلىنىيە ئارىلىقى 4.8 كىلو مېتىر. ئامبارنىڭ دامبىسى چىگىلىك يادا بولغانلىقتىن، چىگىلىك ياسۇ ئامبىرى دەپ ئاتالغان. دەسلەپتە 1958-يىلى ياسالغان. 1972-يىلى قايتا ياسالغان. 1982-يىلى بىتۈندىن بىر دانە سۇچىقىرىش زاكۇسى ياسالدى. دامبىنىڭ ئۇزۇنلىقى 1.5 كىلو مېتىر. ئىگىزلىكى، 6 مېتىر. سۇسىغىمچانلىقى 1 مىليون 500 مىڭ كوپمېتىر. سۇغۇرۇلۇدىغان كۈلەم 15000 مو، ئازمىقداردا بىلىق بار.

لاڭسا سۇئامبىرى

چاقا يېزىسى تۇرۇشلۇق جايىنىڭ جەنۇبىغا جايلاشقان. تۈزلىنىيە ئارىلىقى 6 كىلو مېتىر. سۇ ئامبىرى 1962-يىلى ياسالغان. ئورنى لاڭسادا بولغانلىقتىن، لاڭسا سۇئامبىرى دەپ نام بىرىلگەن. دامبىسى تۇپا. سۇسىغىمچانلىقى 210 مىڭ كوپمېتىر. سۇغۇرۇلۇدىغان كۈلەم 1000 مو.

قاتتىق تۈز سۇئامبىرى

چاقا يېزىلىق ھۆكۈمەت تۇرۇشلۇق جايىنىڭ جەنۇبىغا جايلاشقان. تۈزلىنىيە ئارىلىقى 44.5 كىلو مېتىر. بۇ جايىنىڭ تۇپىسى قاتتىق، يەر تۈزۈلۈشى تەكشى بولغانلىقتىن، قاتتىق تۈز سۇئامبىرى دەپ ئاتالغان. دامبىسى تۇپا، سۇسىغىمچانلىقى 4000 كوپمېتىر. سۇغۇرۇلۇدىغان كۈلەم 200 مو.

سۇ ئىلىكتىر ئىستانسىسى سۇئامبىرى

چاقا يېزىلىق ھۆكۈمەت تۇرۇشلۇق جايىنىڭ غەربى شىمالغا جايلاشقان. تۈزلىنىيە ئارىلىقى 0.8 كىلو مېتىر. سۇئامبىرىنىڭ يىمىدا سۇ ئىلىكتىر ئىستانسىسى بولغانلىقتىن، سۇ ئىلىكتىر ئىستانسىسى سۇئامبىرى دەپ ئاتىلىپ كەلگەن. 1973-يىلى ياسالغان. سۇسىغىمچانلىقى 7200 كوپمېتىر. سۇغۇرۇلۇدىغان كۈلەم 300 مو، قۇرۇلمىسى تۇپا، سۇ ئىلىكتىر ئىستانسىسىنىڭ توك تارقىتىش مىقدارى 18 كىلووات بۇلۇپ، يېزىلىق ئىدارە جەمئىيەت نى توك بىلەن تەمىنلەيدۇ.

بوستان سۇئامبىرى

بوستان يېزىلىق ھۆكۈمەت تۇرۇشلۇق جايىنىڭ جەنۇبىغا جايلاشقان. تۈزلىنىيە ئارىلىقى 3.7 كىلو مېتىر. سۇئامبىرىنىڭ نامى بوستان يېزىسىنىڭ نامى بىلەن ئاتالغان. 1966-يىلى ئىش باش-

لىنىپ، 1968-يىلى پۈتكەن. تۇپادامبا. ئۇزۇنلىقى 270 مېتىر، ئىگىزلىكى 15 مېتىر. دامبىنىڭ غەرب تەرىپىگە بىتۈندىن ياسالغان بىر دانە سۇچۈشۈرۈش زاكۇسى ياسالغان، سۇسىغىمچانلىقى 2 مىليون كوپمېتىر. سۇغۇرۇلۇدىغان كۈلەم 10 مىڭ مو.

چىرا يېزا ئوق ئۆستىڭى

تەپسىلاتى ئومۇمى بايانغا قارالسۇن.

چىرا يېزا شەرقى ئوق ئۆستىڭى

چىرا يېزىلىق ھۆكۈمەت تۇرۇشلۇق جايىنىڭ شەرقىگە جايلاشقان. بۇ ئۆستەڭ چىرا يېزا ئوق ئۆستىڭىنىڭ شەرق تەرىپىدە بولغانلىقتىن، چىرا يېزا شەرقى ئوق ئۆستىڭى دەپ ئاتالغان. 1977-يىلى ئىلىنغان. ئۆستەڭ چىرا يېزا ئوق ئۆستەڭ 2-زاكۇدىن باشلىنىپ، ئاخىرى جاي كەنت كومىتېتىدا ئاياغلىشىدۇ. ئۇزۇنلىقى 14 كىلو مېتىر. تاش تىزىلغان، ئىقەم مىقدارى 10 كوپمېتىر/سكۇنت، 6 دانە زاكۇ بار. سۇغۇرۇلۇدىغان كۈلەم 20 مىڭ مو.

چىرا يېزا غەربى ئوق ئۆستىڭى

چىرا يېزىلىق ھۆكۈمەت تۇرۇشلۇق جايىنىڭ غەربىگە جايلاشقان. ئورنى چىرا يېزا ئوق ئۆستىڭىنىڭ غەرب تەرىپىدە بولغانلىقتىن چىرا يېزا غەربى ئوق ئۆستىڭى دەپ ئاتالغان. 1980-يىلى پۈتكەن. چىرا يېزا ئوق ئۆستەڭ 2-زاكۇدىن باشلىنىپ، چىرا يېزا تۈۋەن ئوغرىق كەنت كومىتېتىدا ئاخىرلىشىدۇ. ئۇزۇنلىقى 13 كىلو مېتىر، تىگىنىڭ كەڭلىكى 4 مېتىر. تاش تىزىلغان. 5 زاكۇ بار. ئىقەم مىقدارى 10 كوپمېتىر/سكۇنت، سۇغۇرۇلۇدىغان كۈلەم 25 مىڭ مو.

چىرا يېزا سەكرەپ ئىلگىرلەش ئۆستىڭى

چىرا يېزىلىق ھۆكۈمەت تۇرۇشلۇق جايىنىڭ جەنۇبىغا جايلاشقان. ئورنى چاقا دەرياسى بىلەن چىرا دەرياسىنىڭ ئارىلىقىدا، 1973-يىلى ياسالغان. ئۆستەڭنىڭ ياسىلىش سۈرئىتى تىز بولغانلىقتىن، سەكرەپ ئىلگىرلەش ئۆستىڭى دەپ نام بېرىلگەن. چاقا يېزا چۆرۈش كەنتىدىن باشلىنىپ چاغلىقاي سۇئىلىكتىر ئىستانسىگە قۇيىلىدۇ. 1983-يىلى سۇلياۋ ياتقۇزۇپ سىڭىشنىڭ ئالدى ئىلىندى. تاش تىزىلغان ئۆستەڭ. ئۇزۇنلىقى 33.7 كىلو مېتىر. كەڭلىكى 1.2 مېتىر. ئىقەم مىقدارى 4 كوپمېتىر/سكۇنت، سۇغۇرۇلۇدىغان كۈلەم 85 مىڭ مو.

چىرا سۇسىغىشنىڭ ئالدىنى ئىلىش ئۆستىڭى

چىرا يېزىلىق ھۆكۈمەت تۇرۇشلۇق جايىنىڭ جەنۇبىغا، چىرا دەرياسىنىڭ غەربىگە جايلاشقان. بۇ ئۆستەڭ سۇسىغىشنىڭ ئالدىنى ئىلىش رولىنى ئوينىغانلىقتىن، سۇسىغىشنىڭ ئالدىنى ئىلىش ئۆستىڭى دەپ ئاتالغان. 1981-يىلى ئىش باشلىنىپ، 1982-يىلى پۈتكەن. چاغلىقاي سۇئىلىكتىر ئىستانسىسىدىن باشلىنىپ ئاۋانگارت سۇئامبىرىغا قۇيۇلۇدۇ. ئۇزۇنلىقى 12.8 كىلو مېتىر، كەڭلىكى 1 مېتىر. تاش تىزىلغان. قۇرۇلمىسى سىمۇنت لاي، ئىقەم مىقدارى 10 كوپ مېتىر/سكۇنت، سۇغۇرۇلۇدىغان كۈلەم 85 مىڭ مو.

جەڭگىۋار ئۆستەڭ

تەپسىلاتى ئومۇمى بايانغا قارالسۇن

گۇلاخما 1- ئوق ئۆستەڭ

گۇلاخما يېزىلىق ھۆكۈمەت تۇرۇشلۇق جايىنىڭ شەرقىگە جايلاشقان. گۇلاخما يېزىسىنىڭ تەۋەسىدىكى ئۆستەڭ رەتتەرتىۋى بۇيىچە 1- ئوق ئۆستەڭ دەپ نام بېرىلگەن. 1967- يىلى 9- ئايدا ئىلىنغان. قۇرۇلمىسى تۇپا. باش زاكۇدىن باشلىنىپ، ياقا ئۆستەڭ كەنتىگە قۇيىلىدۇ. ئۇزۇنلىقى 6 كىلو مېتىر. ئىقىم مىقدارى 25 كوپمېتىر/سكۇنت، سۇغۇرۇلۇدىغان كۈلەم 14 مىڭ مو.

گۇلاخما 2- ئوق ئۆستەڭ

گۇلاخما يېزىلىق ھۆكۈمەت تۇرۇشلۇق جايىنىڭ شەرقىگە جايلاشقان. گۇلاخما يېزىسى تەۋەسىدىكى ئوق ئۆستەڭنىڭ رەت تەرتىۋى بۇيىچە 2- ئوق ئۆستەڭ دەپ نام بېرىلگەن. 1966- يىلى ئىلىنغان. تاغۇلۇ زاكۇدىن باشلىنىپ، ئوشۇ ئۆستەڭ كەنتىگە قۇيىلىدۇ. ئۇزۇنلىقى 19 كىلومېتىر. تۇپىدىن ياسالغان ئۆستەڭ. ئىقىم مىقدارى 6 كوپمېتىر/سكۇنت. سۇغۇرۇلۇدىغان كۈلەم 15210 مو.

گۇلاخما 3- ئوق ئۆستەڭ

گۇلاخما يېزىلىق ھۆكۈمەت تۇرۇشلۇق جايىنىڭ غەربىگە جايلاشقان. گۇلاخما يېزا تەۋەسىدىكى ئوق ئۆستەڭنىڭ رەت تەرتىۋى بۇيىچە 3- ئوق ئۆستەڭ دەپ نام بېرىلگەن. 1961- يىلى ياسالغان. ئۇزۇنلىقى 15 كىلومېتىر. تۇپا ئۆستەڭ، ئىقىم مىقدارى 4 كوپمېتىر/سكۇنت، سۇغۇرۇلۇدىغان كۈلەم 30 مىڭ مو.

دامىكو غول ئوق ئۆستەڭ

تەپسىلاتى ئومۇمى بايانغا قارالسۇن.

دامىكۇتارماق ئوق ئۆستەڭ

دامىكۇ يېزىسى تۇرۇشلۇق جايىنىڭ شىمالىغا جايلاشقان. بۇغول ئوق ئۆستەڭنىڭ تارمىقى بولغانلىقتىن، تارماق ئوق ئۆستەڭ دەپ ئاتالغان. 1965- يىلى ياسالغان. قۇرۇلمىسى تۇپا. غول ئوق ئۆستەڭ 10- زاكۇدىن باشلىنىپ، 2- 3- ئوق ئۆستەڭگە قۇيىلىدۇ. ئۇزۇنلىقى 2.4 كىلومېتىر. ئەڭ زور ئىقىم مىقدارى 8 كوپمېتىر/سكۇنت، سۇغۇرۇلۇدىغان كۈلەم 15 مىڭ مو.

دامىكۇ 1- ئوق ئۆستەڭ

دامىكۇ يېزىسى تۇرۇشلۇق جايىنىڭ شىمالىغا جايلاشقان. 1965- يىلى ياسالغان. قۇرۇل- مىسى تۇپا، غول ئوق ئۆستەڭ 10- زاكۇدىن باشلىنىپ قالغان كەنتىگە قۇيىلىدۇ. ئۇزۇنلىقى 8.5 كىلومېتىر. ئەڭ زور ئىقىم مىقدارى 6 كوپمېتىر/سكۇنت، سۇغۇرۇلۇدىغان كۈلەم 3000 مو.

دامىكۇ 2- ئوق ئۆستەڭ

دامىكۇ يېزىسى تۇرۇشلۇق جايىنىڭ شىمالىغا جايلاشقان. 1965- يىلى ياسالغان. قۇرۇلمىسى تۇپا. تارماق ئوق ئۆستەڭ دىن باشلىنىپ، پۇناق كەنتىگە قۇيىلىدۇ. ئۇزۇنلىقى 9 كىلو مېتىر. ئەڭ زور ئىقىم مىقدارى 8 كوپمېتىر/سكۇنت، سۇغۇرۇلۇدىغان كۈلەم 6500 مو.

دامىكۇ 3- ئوق ئۆستەڭ

دامىكۇ يېزىسى تۇرۇشلۇق جايىنىڭ غەربى شىمالىغا جايلاشقان. قۇرۇلمىسى تۇپا، تارماق

ئۆستەڭدىن باشلىنىپ يىڭى ئۆستەڭ ۋەزىندىن كۆل كەنتىگە قۇيىلىدۇ. ئۇزۇنلىقى 5.8 كىلو-
مېتىر. ئەڭ زور ئىقىم مىقدارى 6 كۇپمېتىر/سكۇنت. سۇغۇرۇلۇدىغان كۈلەم 12 مىڭ مو.

بادىغان ئوق ئۆستىڭى

ئۇلۇغساي يېزىسى تۇرۇشلۇق جايىنىڭ جەنۇبىغا جايلاشقان. بۇ ئۆستەڭ بادىغان كەنتىدە
بولغانلىقتىن، بادىغان ئۆستىڭى دەپ ئاتالغان. 1966-يىلى پۈتكەن. تاش تىزىلغان. ئۇلۇغساي
دەرياسىدىن باشلىنىپ، بادىغان كەنتىگە قۇيىلىدۇ. ئۇزۇنلىقى 7 كىلومېتىر. 4 سىمۇنت زاكۇسى
بار. ئىقىم مىقدارى 0.5 كۇپمېتىر/سكۇنت، سۇغۇرۇلۇدىغان كۈلەم 3432 مو.

نۇرى ئوق ئۆستىڭى

نۇرى يېزىسى تۇرۇشلۇق جايىنىڭ غەربى شىمالىغا جايلاشقان. بۇ ئۆستەڭدىن نۇرى باشقۇرۇش
رايونى مەنپەتلەنگەچكە، نۇرى ئوق ئۆستىڭى دەپ ئاتالغان، 1969-يىلى تاش تىزىپ ياسالغان.
بۇراتتاي زاكۇدىن باشلىنىپ، ئاقتاش مازا كەنتىگە قۇيىلىدۇ. ئىقىم مىقدارى 7 كۇپمېتىر/سكۇنت،
سۇغۇرۇلۇدىغان كۈلەم 25 مىڭ مو.

سايباغ ئوق ئۆستىڭى

نۇرى يېزىسى تۇرۇشلۇق جايىنىڭ شەرقىگە جايلاشقان. بۇ ئۆستەڭدىن سايباغ كەنتىسى
مەنپەتلەنگەنلىكتىن، سايباغ ئوق ئۆستىڭى دەپ ئاتالغان. 1964-يىلى ياسالغان. تاش تىزىلغان.
چاتاش كەنتىدىن باشلىنىپ، سۈيلى لەڭگەر كەنتىگە قۇيىلىدۇ. ئۇزۇنلىقى 25 كىلومېتىر. ئىقىم
مىقدارى 7 كۇپمېتىر/سكۇنت. سۇغۇرۇلۇدىغان كۈلەم 2100 مو.

بوستان ئوق ئۆستىڭى

بوستان يېزىسى تۇرۇشلۇق جايىنىڭ غەربىگە جايلاشقان. ئورنى بوستان يېزىسىدا بولغانلىقتىن.
بوستان ئوق ئۆستەڭ دەپ ئاتالغان. 1966-يىلى ئىش باشلىنىپ، 1969-يىلى پۈتكەن. تاش
تىزىلغان. كارىزىدىن باشلىنىپ، جىگدە بوستان كەنتىگە قۇيۇلۇدۇ. ئۇزۇنلىقى 6 كىلومېتىر. ئىقىم
مىقدارى 1.5 كۇپمېتىر/سكۇنت، سۇغۇرۇلۇدىغان كۈلەم 37000 مو.

تۆمۈر ئاسما كۆۋرۈك

نۇرى يېزىسى تۇرۇشلۇق جايىنىڭ شەرقى جەنۇبىغا جايلاشقان. پۇلات سىم بىلەن تاختايدىن
ياسالغان كۆۋرۈك بولغانلىقتىن تۆمۈر ئاسما كۆۋرۈك دەپ ئاتالغان. 1967-يىلى نۇرى دەرياسىغا
توغرىسىغا سىلىنغان. ئۇزۇنلىقى 84 مېتىر. كەڭلىكى 90 سانتىمېتىر، ئىغىرلىق كۆتۈرۈش
مېقدارى 1 توننىغا يېتىدۇ. سۇ ئۆلچەشكە ئىشلىتىلىدۇ.

جەڭگىۋار ئۆستەڭ باش زاكۇ

تەپسىلاتى ئومۇمى بايانغا قارالسۇن.

چىرا-كىرىيە تاشيولى

چىرا بازىرى تۇرۇشلۇق جايىنىڭ شەرقى جەنۇبىغا جايلاشقان. تۈزلىنىپە ئارلىغى 0.7 كىلو-
مېتىر. بۇ تاشيول شىنجاڭ قەشقەردىن چىڭخەي ماڭياغا تۇتۇشۇدىغان ئارلىقتىكى چىرىدىن كىرىيە-
گە بارىدىغان قىسمى بولغاچقا، چىرا-كىرىيە تاشيولى دەپ ئاتالغان. 1941-يىلى ياسالغان.

ئازاتلىقتىن كىيىن كىڭەيتىلدى. قاراماي ياتقۇزۇلغان يول بۇلۇپ، چىرا ناھىيىدىن باشلىنىپ، گۇلاخما، دامكۇ ئارقىلىق كىرىيە ناھىيىسىگە تۇنۇشۇدۇ. ئۇزۇنلىقى 82 كىلومېتىر. كەڭلىكى 12 مېتىر.

چىرا - چاقا تاشيولى

ناھىيە بازىرى تۇرۇشلۇق جايىنىڭ غەربى جەنۇبىغا جايلاشقان، چىرا ناھىيە بازىرىدىن باشلىنىپ چاقا يېزىسىغا تۇتاشقاچقا، چىرا - چاقا تاشيولى دەپ ئاتالغان. 1950 - يىلى ياسالغان ئاددى تاشيول. ئۇزۇنلىقى 60 كىلومېتىر، كەڭلىكى 7 مېتىر ئەتراپىدا كېلىدۇ. چىرا تاشيول ئاسراش دۈيىنىڭ قارمىغىدا. ئاۋاپ، چاغلىغاي، چۆرۈشنى بېسىپ ئۆتۈدۇ. ئاپتومۇبىللار سائىتىگە 30 كىلومېتىر يول يۈرەلەيدۇ.

چىرا - نۇرى تاشيولى

ناھىيە بازىرى تۇرۇشلۇق جايىنىڭ شەرقى جەنۇبىغا جايلاشقان. بۇ تاشيول چىرا ناھىيە بازىرىدىن باشلىنىپ، نۇرى يېزىسىغا تۇتاشقاچقا، چىرا - نۇرى تاشيولى دەپ ئاتالغان. 1958 - يىلى ياسالغان ئاددى تاشيول. ئۇزۇنلىقى 90 كىلومېتىر. كەڭلىكى 8 مېتىر. ئاپتومۇبىللار سائىتىگە 30 كىلومېتىر يول يۈرەلەيدۇ.

چىرا - بوستان تاشيولى

ناھىيە بازىرى تۇرۇشلۇق جايىنىڭ شەرقى جەنۇبىغا جايلاشقان. چىرا ناھىيە بازىرىدىن باشلىنىپ، بوستان يېزىسىغا تۇتاشقاچقا، چىرا - بوستان تاشيولى دەپ ئاتالغان. 1977 - يىلى ياسالغان ئاددى تاشيول. ئۇزۇنلىقى 99 كىلومېتىر، كەڭلىكى 6 مېتىر. ئاپتومۇبىللار سائىتىگە 25 كىلومېتىر يول يۈرەلەيدۇ.

قاخساللىق قۇدۇق

چىرا يېزىسى تۇرۇشلۇق جايىنىڭ شىمالىغا جايلاشقان. تۈزلىنىش ئارىلىقى 6.7 كىلومېتىر. 100 يىلدىن ئىلگىرى قاخساللىق كىشلەر كولىغان قۇدۇق بولغانلىقتىن، قاخساللىق قۇدۇق دەپ ئاتىلىپ كەلگەن. سۈيى تاتلىق بۇلۇپ، ئادەم ۋە ھايۋانلار ئىچىدۇ.

تەتۈر كۆل قۇدۇق

گۇلاخما يېزىسى تۇرۇشلۇق جايىنىڭ غەربى شىمالىغا جايلاشقان. بۇ قۇدۇقنىڭ ئورنى تەتۈر كۆل دېگەن جايدا بولغاچقا تەتۈر كۆل قۇدۇق دەپ ئاتىلىپ كەلگەن. قۇدۇق 100 يىلدىن ئارتۇق تارىخقا ئىگە بۇلۇپ، سۈيى تاتلىق، چوڭقۇرلىقى 1 مېتىر، سۈيىنى ئادەم ۋە ھايۋانلار ئىچىدۇ.

تامۇق قۇدۇق

چاقا يېزىسى تۇرۇشلۇق جايىنىڭ جەنۇبىغا جايلاشقان. تۈزلىنىش ئارىلىقى 29.7 كىلومېتىر. بۇ قۇدۇقنىڭ ئورنى چوڭقۇر جايدا بولغاچقا، تامۇق قۇدۇق دەپ ئاتالغان. ئۇيغۇرچە "چوڭقۇر جاي" دېگەن مەنىدە. 1963 - يىلى كولىغان. سۈيى تاتلىق. ئادەم ۋە ھايۋانلار ئىچىدۇ.

چاكاندىلىق قۇدۇق

چاقا يېزىسى تۇرۇشلۇق جاينىڭ جەنۇبىغا جايلاشقان. تۈزلىنىپ ئارلىغى 40.6 كىلومېتىر. قۇدۇقنىڭ ئەتراپىدا چاكاندا (بىرخىل ئوت) كۆپ بولغانلىقتىن، چاكاندىلىق قۇدۇق دەپ ئاتالغان. 1963-يىلى كولانغان. سۈيى تاتلىق. ئادەم ۋە ھايۋانلار ئىچىدۇ.

قىشلاق قۇدۇق

چاقا يېزىسى تۇرۇشلۇق جاينىڭ جەنۇبىغا جايلاشقان. تۈزلىنىپ ئارلىغى 37.1 كىلومېتىر. بۇ قۇدۇق چارۋىلارنى قىشتىن ئۆتكۈزۈشتە ئىشلىتىلىدىغان قۇدۇق بولغانلىقتىن، قىشلاق قۇدۇق دەپ ئاتالغان. تەخمىنەن 100 يىللىق تارىخقا ئىگە. سۈيى تاتلىق، ئادەم ۋە ھايۋانلار سۇ ئىچىدۇ.

تەبىئى جۇغراپىيەلىك جىسىملار نامى

Handwritten text, possibly a signature or title, centered on the page.

چىرا دەرياسىنىڭ ئومۇمى ئەھۋالى

چىرا دەرياسى (ھاشى دەرياسى دەپمۇ ئاتىلىدۇ) ناھىيىمىزدىكى ئىككىنچى چوڭ دەريا بۇلۇپ، ناھىيىمىزنىڭ جەنۇبى قىسمىدىكى دىڭىز يۈزىدىن 6638 مېتىر ئىگىزلىكتىكى مۇزلۇق تاغ چۇققىلىرىدىن باشلىنىپ، جەنۇبتىن شىمالغا قاراپ 94 كىلومېتىر ئاققاندىن كىيىن خۇتەن - نىيا تاشيۈلى ئەتراپىغا كەلگەندە ئۆستەڭ بىلەن تۇتۇشۇدۇ. يەنە شىمالغا قاراپ 10 كىلومېتىر ئىقىپ چىرا بازىرىدىن ئۆتۈدۇ. دەريانىڭ يۇقىرى ۋە ئوتتۇرا ئىقىمىنىڭ شەرقى قىرغىغىدىن 7.6 كىلومېتىر يىراقلىقتا چاقا دەرياسى بار. غەربى قىرغىغىدا ئىگىز ۋە خەتەرلىك تىكلىك تىغى بار. مۇشۇ تاغ - نىڭ ئىگىزلىشىنىڭ تەسىرىگە ئۇچرىغانلىغى تۈپەيلىدىن چىرا دەرياسى قانىلىنىڭ ئاستى تەرىپى ناھايىتى چوڭقۇر بۇلۇپ، ئىگىز پەس يەرلەر يىتىلگەن. ئۇقۇدىن باشلاپ دەريا قىرغىغى تەدبىرىچى ئىگىزلەپ، ھاشى، كەڭنۇقاي ئەتراپلىرىغا كەلگەندە 100 مېتىردىن ئارتۇق ئىگىزلەيدۇ. تۈۋەنكى ئىقىمى يەنە تەدبىرىچى پەسلەيدۇ. تاشيول ئەتراپلىرىنىڭ ئىگىزلىكى 10 مېتىر قالىدۇ. دەريا بويلىرىنىڭ كۆپ قىسمىدا 3 - 4 قەۋەت يەرلەر بار. دەريانىڭ كەڭلىكى 200 - 500 مېتىرغا قەدەر كىلىدۇ.

چىرا دەرياسىنىڭ سۇ يىغىلىدىغان كۆلىمى 2032 كۇۋادىرات كىلومېتىر. يىللىق ئوتتۇرىچە نورمال ئىقىم مىقدارى 121 مىليۇن 400 مىڭ كۇپمېتىر.

ئايلىق ئوتتۇرىچە نورمال ئىقىم مىقدارى تۈۋەندىكىچە:

1 - ئايدىكى	0.34
2 - ئايدىكى	0.63
3 - ئايدىكى	0.63
4 - ئايدىكى	1.08
5 - ئايدىكى	3.71
6 - ئايدىكى	9.00
7 - ئايدىكى	13.7
8 - ئايدىكى	11.6
9 - ئايدىكى	3.44
10 - ئايدىكى	0.98
11 - ئايدىكى	0.75
12 - ئايدىكى	0.62

كەلكۈن مەزگىلى بىلەن سۇ ئازايغان مەزگىلدىكى ئىقىم مىقدارى ئوتتۇرىسىدىكى پەرىق چوڭ، تاشقىن مەزگىلدىكى 6 — 7 — 8- ئايدىكى 3 ئايلىق كەلكۈن سۈيى مىقدارى يىللىق نورمال ئىقىم مىقدارىنىڭ %73 دىن كۆپرەكنى ئىگەللەيدۇ. كەلكۈن مەزگىلىدە نۇرغۇنلىغان لاتقا ۋە تاشلارنى ئىقتىپ كىلىدۇ. دەريانىڭ بەزى جايلىرىدىكى سۈيۈزنىڭ كەڭلىكى 100 مېتىردىن ئاشىدۇ. سۇ ئازايغان پەسىللەردىكى سۇ مىقدارى ئىنتايىن ئاز، سۇنىڭ چوڭقۇرلىغى 10 سانتىمېتىر ئەتراپىغا قىلىپ ئادەم ۋە ھايۋانلار سۈكچىپ ئۈتەلەيدۇ. ئايرىم يىللارنىڭ 4- ئايلىرىدا تۈۋەنكى ئېقىم- دىكى سۇغۇرۇش رايۇنلىرىدا سۇ ئۇزۇلۇپ قالىدۇ. ۋە ھەر يىلى 11- ئاينىڭ ئاخىرىدىن ئىككىنچى يىلى 2- ئاي ئاخىرىغىچە دەريا سۈيى مۇزلايدۇ.

چىرا دەرياسىنىڭ قارا تاشتىن كەڭتۇقايغىچە بولغان ئارلىغى دەريانىڭ تىگى تەكشى بۇلۇپ، ئوكۇنى %1 چامىسىغا يىتىدۇ. كەلكۈن سۈيى ئاقتاندىن سىرت يەنە بىرقانچە يەردە بۇلاق بۇلۇپ، سۇ مىقدارى جەمى بىر كۈپمېتىرغا يىتىدۇ. دەريا بۇيىغا چاقا يېزىسى 4-5- باشقۇرۇش رايونىدىكى 8 كەنتنىڭ 11 مىڭ مودىن ئارتۇن تىرىلغۇ يىرى تارقاق جايلاشقان. تىرىلغۇ يەرلەرنىڭ تۇپا قاتلىمىنىڭ قىلىنلىغى 10 سانتىمېتىردىن 1 — 2 مېتىرغا قەدەر كىلىدۇ. ئاساسلىغى بۇغداي، قۇناق، ئارپا، پۇرچاق خىلدىكى زىرائەتلەر ۋە مايلىقدان زىرائەتلىرى تىرىلىدۇ. كەڭتۇقايىنىڭ تۈۋەن تەرىپىدىكى دەريا قاناللىرى تار بۇلۇپ، بۇلاق سۇلىرى يۇقاپ كىتىدۇ. تاشيولغا كەلگەنگە قەدەر تىرىلغۇيەر يۇق. تاشيولنىڭ 6 كىلومېتىر تۈۋەن تەرىپىگە چىرا يېزىسىنىڭ 80 مىڭ مو تىرىلغۇ يىرى جايلاشقان بۇلۇپ، چىرا دەرياسىنىڭ مۇتلەق كۆپ قىسىم سۈيى مۇشۇ يەرلەرنى سۇغۇرۇشقا ئىشلىتىلىدۇ. تۈۋەنكى ئىقىمىدىكى سۇغۇرۇش شارائىتىنى ياخشىلاش ئۈچۈن، 50- يىللارنىڭ بېشىدىن باشلاپ چاقا دەرياسىنىڭ سۈيىنى چىرا دەرياسىغا باشلاش قۇرۇلۇشى- توتماق ئۆستىگىنى قىزىشقا تۇتۇش قىلىنىپ، چاقا دەرياسىنىڭ سۈيى چۇكا دەرياسى بىلەن چىرا دەرياسىنىڭ قۇشۇلۇدىغان قىرغىغىدىن چىرا دەرياغا قۇيۇلدى. ھەر يىلى چاقا دەرياسىنىڭ 2000 كۈپمېتىردىن 3000 كۈپمېتىرغا قەدەر بولغان سۈيى قۇيىلىدۇ. 1959- يىلىدىن باشلاپ چىرا دەرياسىنىڭ ئىچىگە 40 كىلومېتىر ئۇزۇنلۇقتا چىرا ئوق ئۆستىگى ياسالدى. بۇنىڭ ئاساسلىق رولى سۇ ئازايغان مەزگىللەردىكى ئاز سۇنى ئۆستەڭ ئارقىلىق تۈۋەنكى ئىقىمغا يەتكۈزۈپ، سۇنىڭ يېلىپ سىڭىپ كىتىشىنى ئازايتىشتىن ئىبارەت. ئاۋاپ لەنگىرىدە دۆلەتنىڭ گىدرومىتېرىيە پونكىتى بۇلۇپ، 24 يىلدىن بۇيان گىدرومىتېرىيە ماتېرىياللىرىنى ئۆلچەپ كەلمەكتە. 1982- يىلى 8- ئايدا چاغلىقاي سۇ ئىلىكتىر ئىستانسىسى قۇرۇلدى. سۇنىڭ سەككىز پەرقى 50 مېتىر. توك چىقىرىشقا كىتىدىغان ئىقىم مىقتارى 2 كۈپمېتىر/سېكۇنت، ماشىنىنىڭ سىغىمچانلىغى 230×2 كىلۋات. تاشيولنىڭ دەريادىن ئۆتۈدىغان يىرىگە 1977- يىلى قاتناش نازارىتىنىڭ "308" كۆۋرۈك سىلىش ئەتىرىدى بىر دانە سىمۇنت كۆۋرۈك سالىدى. مۇشۇ كۆۋرۈكنىڭ 100 مېتىر ئاياغ تەرىپىگە 1964- يىلى سىمۇنتتىن ياسالغان بىر دانە باش زاكۇ (چىرا يېزا ئوق ئۆستەڭ باش زاكۇسى) سىلىنغان. ئازاتلىقتىن ئىلگىرى چىرا دەرياسىنىڭ مۇشۇ جايىدىن 4 كىلومېتىر تۈۋەنكى جايلىرى بىرقانچە تارماققا بۆلۈنۈپ ئاقتان بۇلۇپ، ھازىر بۇنىڭ ئوتتۇرىسىغا پىلانلىق

ھالدا ئۆستەڭلەر ئىلىندى. كونا دەريانىڭ بىر قىسىم جايلىرىنى كۆرگىلى بولغاننىڭ سىرتىدا، چىرا دەرياسى — چىرا يېزا ئوق ئۆستىڭى ئىلىشتىن ئىلگىرى جەنۇبتىن تۈۋەنگە قاراپ ئىقىپ، ناھىيە بازىرىنىڭ غەربى تەرىپى ئارقىلىق توپا كەنتىگە قۇيۇلۇلاتتى.

نۇرى دەرياسىنىڭ ئومۇمى ئەھۋالى

نۇرى دەرياسى ناھىيىمىزدىكى سۇ مىقدارى ئەڭ چوڭ بولغان دەريا بۇلۇپ، ناھىيىمىزنىڭ جەنۇبى قىسمىدىكى كوئىنلۇن تىغىدىن باشلىنىدۇ. يەر تۈزۈلۈشىگە ئاساسەن بۇ دەريا ئىقىمىنى ئىككى قىسىمغا بۆلۈشكە بۇلۇدۇ. دىڭىز يۈزىدىن ئىگىزلىكى 400 مېتىردىن يۇقىرى بولغان تاغلىق قىسمى تار ۋە چوڭقۇر. دەريانىڭ كەڭلىكى 200 — 300 مېتىردىن 1 كىلومېتىرغا قەدەر كىلىدۇ. دەريا قانىلىنىڭ چوڭقۇرلىقى 40 — 50 مېتىردىن 100 مېتىرغا قەدەر كىلىدۇ. دەريانىڭ ئىچىدە قۇرام تاشلار كۆپ، يانتۇلىقى چوڭ، جىددى ئۆركەشلەپ ئاقىدۇ. بۇ قىسىمنىڭ ئۇزۇنلىقى 37 كىلومېتىر كىلىدۇ. دىڭىز يۈزىدىن ئىگىزلىكى 2400 مېتىر كىلىدىغان دەريا ئىقىمى يەنە تاغ ئىغىزىنىڭ تۈۋەنكى قىسمىنىڭ شەكلى تامامەن بىر بىرىگە ئوخشىمايدۇ. دەريا قانىلى بىراقلا كىڭىيىدۇ. دەريانىڭ چوڭقۇرلىقى 3 — 5 مېتىرغا قەدەر پەسلەيدۇ. بەزى جايلاردا دەريا قانىلىنى ئىنىق كۆرگىلى بولمايدۇ. كەلكۈن سۈيى تاشلىقتا يېيىلىپ ئىقىپ، تىزلىكتە سىڭىپ كىتىدۇ. جەڭگىۋار ئۆستەڭنىڭ 8-زاكۇسى نۇرى دەرياسىنىڭ تۈگەش قىسمى بۇلۇپ، بۇ ئارقىلىق 58 كىلومېتىر (بۇ يەرنىڭ ئورنىنى جەڭگىۋار ئۆستەڭ ئالغان) كىلىدۇ. نۇرى دەرياسىنىڭ شەرقى تەرىپىدە سايباغ دەرياسى، غەربى تەرىپىدە ئۇلۇغساي دەرياسى بار.

نۇرى دەرياسىنىڭ سۇيىغىلىدىغان كۆلىمى 20 كۇۋادىرات كىلومېتىر كىلىدۇ. لېكىن يىللىق نورمال ئىقىم مىقدارى 172 مىليۇن 300 مىڭ كۇپمېتىرغا يىتىدۇ. نۇرى سۇ ئۆلچەش پونكىتىنىڭ 21 يىللىق ئەمىلى ئۆلچىگەن ماتىرىياللىرىغا ئاساسلانغاندا، ئايلىق ئوتتۇرىچە ئىقىم مىقدارى مۇنداق:

0.62	1- ئايدىكى
0.75	2- ئايدىكى
0.25	3- ئايدىكى
1.54	4- ئايدىكى
3.91	5- ئايدىكى
11.5	6- ئايدىكى
19.3	7- ئايدىكى
18.6	8- ئايدىكى
4.10	9- ئايدىكى
1.13	10- ئايدىكى
0.83	11- ئايدىكى

كەلكۈن مەزگىلى بىلەن سۇ ئازايغان مەزگىلىدىكى ئىقىم مىقدارى ئوتتۇرىسىدىكى پەرىق تېخىمۇ چوڭ، 6 — 7 — 8- ئايدىكى 3 ئايلىق كەلكۈن سۈيى مىقدارى پۈتۈن يىللىق نورمال ئىقىم مىقدارىنىڭ %70 دىن كۆپرەگىنى ئىگەللەيدۇ.

بۇ دەريانىڭ مۇز تۇتۇش مەزگىلى چىرا دەرياسى بىلەن ئوخشايدۇ. يەنە ھەر يىلى 11- ئاي ئاخىرىدىن ئىككىنچى يىلى 2- ئاينىڭ ئاخىرىغىچە مۇز تۇتۇدۇ.

نۇرى دەرياسىنىڭ سۈيىنى يۇقىرى ئىقىمدا دومسۇن كەنتىسىنىڭ 1000 مودىن ئارتۇق يەرنى سۇغۇرۇشقا ئىشلەتكەننىڭ سىرتىدا، باشقا سۇغۇرۇدىغان يەر يوق. دەريا تاغ ئىغىزىدىن ئۆتكەندىن كىيىن نۇرى يېزىسىنىڭ بىر باشقۇرۇش رايونى ۋە ئىشلەپچىقىرىش قۇرۇلۇش بىڭتۇەنىدىن ئىبارەت ئىككى ئورۇننىڭ 25 مىڭ مو تىرىلغۇ يىرى مۇشۇ دەريانىڭ سۈيى بىلەن سۇغۇرۇلۇدۇ. يەنە يىللىق نورمال ئىقىم مىقدارىنىڭ ناھايىتى ئاز قىسمىدىن پايدىلىنىلىدۇ. ئىلگىرى نۇرى دەرياسىنىڭ كۆپ قىسىم سۈيى چۆلدە سىڭىپ تۈگەيتتى. ھەر يىلى پەقەت بىرقانچە قىتىملا چوڭ كەلكۈن كىلەتتى. ئۇمۇمى مىقدارى 2 مىليون كۇپېتىردىن ئاشسا ئاندىن دامكۇ، گۇلاخما سۇغۇرۇش رايونلىرىغا يىتىپ كىلەتتى. جەڭگىۋار ئۆستەڭنىڭ تەدرىجى ئۇزۇرۇشىغا ئەگىشىپ، بۇلۇپمۇ 1977- يىلى ئۆستەڭ 8- زاكۇغا قەدەر تۇتاش- تۇرۇلغاندىن كىيىن دامكۇ، گۇلاخما سۇغۇرۇش رايونىغا يىتىپ كىلىدىغان سۇ مىقدارى 30 مىليون كۇپېتىرغا يېقىنلاشتى.

تەبىئى جۇغراپىيەلىك جىسىملارنىڭ ئۆلچەملىك نامى

ئۇقۇلۇق دۆڭ تاغ

چاقا يېزىسى تۇرۇشلۇق جايىنىڭ غەربىگە جايلاشقان. بۇ تاغنىڭ سىرتىقى كۆرۈنۈشى ئۇقۇ (ئۇلاق) قا ئوخشىغانلىقىدىن، ئۇيغۇرچە ئۇقۇلۇق دۆڭ تاغ دەپ ئاتالغان. مەنىسى "ئۇقۇ" دىگەن بۇلۇدۇ. شەرقتىن غەربكە ئۇزۇنلىقى 12 كىلومېتىر، جەنۇبتىن شىمالغا ئۇزۇنلىقى 10 كىلومېتىر كىلىدۇ. دىڭىز يۈزىدىن ئىگىزلىكى 3546 مېتىر، يايلاق چارۋا سىغىمچانلىقى 2000 تۇياق. تاغدا بىر چىغىر يول بۇلۇپ ئاقچىخ ۋە يۈلۈك كەنتىگە بارغىلى بۇلۇدۇ.

يۇغان دۆڭ تاغ

چاقا يېزىسى تۇرۇشلۇق جايىنىڭ جەنۇبىغا جايلاشقان. بۇ تاغنىڭ گەۋدىسى چوڭ ۋە ئىگىز بولغانلىقتىن، يۇغان دۆڭ تاغ دەپ ئاتالغان. جەنۇبتىن شىمالغا ئۇزۇنلىقى 20 كىلومېتىر، كەڭلىكى 1 كىلومېتىر كىلىدۇ. دىڭىز يۈزىدىن ئىگىزلىكى 3242 مېتىر، تاغ باغرى يايلاق بۇلۇپ، چارۋا سىغىمچانلىقى 400 تۇياق. تاغدا بىر چىغىر يول بۇلۇپ، نۇرى يېزىسى ۋە كىرىيە ناھىيە بۇلۇ كەنتىگە ئۆتكىلى بۇلۇدۇ. داۋغان، ئۇلا، تۈلكە قاتارلىق ياۋايى ھايۋانلار بار.

قاۋان تۇمشۇق

چاقا يېزىسى تۇرۇشلۇق جايىنىڭ جەنۇبىغا جايلاشقان. تاغنىڭ سىرتىقى كۆرۈنۈشى قاۋاننىڭ تۇمشۇقىغا ئوخشىغانلىقتىن، قاۋان تۇمشۇق دەپ ئاتالغان. قاۋان (ياۋايى ئەكەك چوشقا)، ئۇزۇنلىقى 3 كىلومېتىر. كەڭلىكى 100 مېتىر كىلىدۇ. دىڭىز يۈزىدىن ئىگىزلىكى 3582 مېتىر. يايلاق چارۋا سىغىمچانلىقى 600 تۇياق. جەگرەن، تۈلكە، ئۇلا قاتارلىق ياۋايى ھايۋانلار بار. بىر چىغىر يول بۇلۇپ، بادىغان، ئاقچىخ كەنتىگە ئۆتكىلى بۇلۇدۇ. بۇ تاغدا ئالتۇن كان بار.

ئۇلاچى تىغى

چاقا يېزىسى تۇرۇشلۇق جايىنىڭ جەنۇبىغا جايلاشقان. ئۇ تاغدا ھېمىشە ئۇلا ئاتىدىغان ئوۋچىلار بولغانلىقىدىن ئۇلاچى تاغ دەپ ئاتالغان. غەربى ئاقساي دەرياسى، شەرقى خۇراز پىچقان دەرياسى، جەنۇبى كوئىنلۇن تىغى بىلەن تۇتۇشۇدۇ. جەنۇبتىن شىمالغا سۇزۇلغان، ئۇزۇنلىقى 10 كىلومېتىر، كەڭلىكى 7 كىلومېتىر كىلىدۇ. دىڭىز يۈزىدىن ئىگىزلىكى 4800 مېتىر، تاغ باغرى يايلاق بۇلۇپ، چارۋا سىغىمچانلىقى 600 تۇياق. تاغدا ئاز مىقداردا ئالتۇن بار.

قاينانلىق قېغى

چاقا يېزىسى تۇرۇشلۇق جايىنىڭ غەربى جەنۇبىغا جايلاشقان، تۈز لىنىيە ئارىلىقى 58.7 كىلو

مېتىر. بۇ تاغنىڭ ئورنى قايناننىڭ قىڭىدىكى جىلغىنىڭ يېنىدا بولغانلىقتىن، قايناننىڭ قېڭى دەپ ئاتالغان. مۇز تاغ بۇلۇپ، ئۇزۇنلىقى 4 كىلومېتىر، كەڭلىكى 1.5 كىلومېتىر كىلىدۇ. دىڭىز يۈزىدىن ئىگىزلىكى 5152 مېتىر، بۇرە، تۈلكە، قاتارلىق ياۋايى ھايۋاتلار، سىرىغ، چىغ قاتارلىق ياۋايى ئۆسۈملۈكلەر بار.

مۇز تاغ

چاقا يېزىسى تۇرۇشلۇق جايىنىڭ غەربى جەنۇبىغا جايلاشقان. دىڭىز يۈزىدىن ئىگىزلىكى 6638 مېتىر. بۇ تاغنى يىل بويى مۇز بارخانلىرى قاپلاپ تۇرغاچقا، مۇز تاغ دەپ ئاتالغان.

تىكىلىك تىغى

چاقا يېزىسى تۇرۇشلۇق جايىنىڭ غەربى جەنۇبىغا جايلاشقان. دىڭىز يۈزىدىن ئىگىزلىكى 4203 مېتىر. بۇ تاغدا ياۋايى جەڭگەن كۆپ بولغانلىقتىن، تىكىلىك تاغ دەپ ئاتىلىپ كەلگەن. بۇ تاغدا خۇتەنگە ئۆتۈدىغان بىر چىغىر يول بار.

يامۇن تىغى

نۇرى يېزىسى تۇرۇشلۇق جايىنىڭ شەرقى جەنۇبىغا جايلاشقان. رىۋايەتلەردە ئىپتىلىشىچە، بۇنىڭدىن بىرقانچە 100 يىل ئىلگىرى مۇڭغۇللار بىلەن يەرلىك خەلقلەر ئوتتۇرىسىدا ئۇرۇش بۇلاپتۇ. شۇنىڭ بىلەن ھەر ئىككى تەرەپ ئەسەرگە ئالغان ئادەملەرنى مۇشۇ تاغنىڭ چوققىسىدىكى ئۆڭكۈرگە سۇلاپتۇ، شۇنىڭغا ئاساسەن بۇ تاغنىڭ نامى يامۇن تاغ دەپ ئاتىلىپ قاپتۇ. جەنۇبى كوئىنلۇن تېغى بىلەن، غەربى قىزىلسۇ دەرياسى بىلەن تۇتۇشۇدۇ. جەنۇبتىن شىمالغا يۈزلەنگەن بولۇپ، ئۇزۇنلىقى 8 كىلومېتىر، كەڭلىكى 3 كىلومېتىر، كىلىدۇ. دىڭىز يۈزىدىن ئىگىزلىكى 3676 مېتىر، چىغ قاتارلىق ھەر خىل-ئوت چۆپلەر ئۇسۇدۇ. داۋغان، تۈلكە، جەڭگەن، ئۇلا قاتارلىق ياۋايى ھايۋانلار بار. بۇ تاغدا مىس ۋە تۆمۈر رودا زاپىسى بۇلۇپ، تۆمۈر رودىسى 1958-يىلىدىن باشلاپ ئېچىپ پايدىلىنىلماقتا. (يامۇن كاننىڭ ئەھۋالى ئومۇمىي بايانغا قارالسۇن)

پاكار تاغ

نۇرى يېزىسى تۇرۇشلۇق جايىنىڭ شەرقى جەنۇبىغا جايلاشقان. بۇ تاغنىڭ غەربى ئىگىز، ئوتتۇرىسى پەس بولغانلىقتىن، پاكار تاغ دەپ ئاتىلىپ كەلگەن. شەرقتىن غەربكە ئۇزۇنلىقى 2 كىلومېتىر، كەڭلىكى 1.5 كىلومېتىر كىلىدۇ. دىڭىز يۈزىدىن ئىگىزلىكى 3240 كىلومېتىر، چىغ ۋە باشقا ئوت-چۆپلەر ئۇسۇدۇ. قىشلىق يايلاق بولۇپ، چارۋا سىغىمچانلىقى 250 تۇياق، جەڭگەن، ئۇلا، داۋغان، تۈلكە قاتارلىق ياۋايى ھايۋانلار بار.

ياقباغ تىغى

بوستان يېزىسى تۇرۇشلۇق جايىنىڭ جەنۇبىغا جايلاشقان. بۇ تاغ كوئىنلۇن تاغ تىزمىلىرىنىڭ ياققىسىدىكى تاغ بولغانلىقتىن، ياقباغ تاغ دەپ ئاتىلىپ كەلگەن. ئۇزۇنلىقى 7 كىلومېتىر، كەڭلىكى 4 كىلومېتىر. دىڭىز يۈزىدىن ئىگىزلىكى 5004 مېتىر، تاغنىڭ ئۈستى تاشلىق.

بۇلاق تىكە كۆل تىغى

بوستان يېزىسى تۇرۇشلۇق جايىنىڭ جەنۇبىغا جايلاشقان. بۇ تاغدا تىكە ۋە بۇلاق سۈيى بولغانلىقتىن، بۇلاق تىكە كۆلى دەپ ئاتالغان. تۆت تەرپى 36 كىلومېتىر كىلىدۇ، دىڭىز يۈزىدىن ئىگىزلىكى 4881 مېتىر.

جەنداۋىپىڭ چۇققىسى

چاقا يېزىسى تۇرۇشلۇق جايىنىڭ جەنۇبىغا جايلاشقان. خەرىتىگە ئاساسلانغاندا بۇ تاغ چۇققىسى پىچاقنىڭ بىسىگە ئوخشىغانلىقتىن، جەنداۋىپىڭ چۇققىسى دەپ ئاتىلىپ كەلگەن. دىڭىز يۈزىدىن ئىگىزلىكى 5728.4 مېتىر، خەنزۇچە سۆز بولۇپ "پىچاقنىڭ بىسى" دىگەن مەنىدە. تاش چۈشكەك چۇققا

چاقا يېزىسى تۇرۇشلۇق جايىنىڭ غەربى جەنۇبىغا جايلاشقان. بۇ تاغ چۇققىسىدىن دائىم تاش سىرىلىپ چۈشۈپ تۇرغاچقا، تاش چۈشكەك دەپ ئاتالغان. دىڭىز يۈزىدىن ئىگىزلىكى 4714 مېتىر. تاشلىق تاغ.

قوچقار بويناق داۋان

چاقا يېزىسى تۇرۇشلۇق جايىنىڭ غەربى جەنۇبىغا جايلاشقان. بۇ تاغنىڭ ئىغىزى قوچقارنىڭ بوينىغا ئوخشىغانلىقتىن، قوچقار بويناق داۋان دەپ ئاتالغان. دىڭىز يۈزىدىن ئىگىزلىكى 3123 مېتىر. مۇشۇ تاغنىڭ ئىغىزىدىن بۇ ياپىشىگچە تۇتۇشۇدىغان بىر تاغ يۈلى بولۇپ، ئاپتۇمۇبىل قاتنىيالايدۇ.

ئىگىن بويناق داۋان

چاقا يېزىسى تۇرۇشلۇق جايىنىڭ غەربى جەنۇبىغا جايلاشقان. ئورنى چىرا بىلەن خۇتەننىڭ چىگرىسىدا. رىۋايەت قىلىنىشىچە: ئىلگىرىكى زاماندا ئەڭ بۇرۇن ئىسلام دىنى تارقىتىشقا كەلگەن ئابدۇللا خانلۇق دىگەن كىشى مۇشۇ جايدا ئىگىننى يەڭگۈشلەپتۇ، شۇنىڭغا ئاساسەن، بۇ جايىنىڭ نامى ئۇيغۇر تىلى بىلەن ئىگىن بويناق داۋان دەپ ئاتىلىپ قاپتۇ. دىڭىز يۈزىدىن ئىگىزلىكى 3890 مېتىر، تاغ ئۈستى قەشلىق يايلاق.

شۇۋاڭياڭ داۋان

بوستان يېزىسى تۇرۇشلۇق جايىنىڭ جەنۇبىغا جايلاشقان. دىڭىز يۈزىدىن ئىگىزلىكى 5004 مېتىر، بۇ تاغ ئىغىزىدىن كىرىيە ناھىيىسىگە ئۇتۇدىغان بىر يول بولۇپ، ئادەم ۋە ھايۋانلار ماڭالايدۇ. بۇ نامنىڭ پەيدا بولۇش تارىخى ۋە مەنىسى ئىنىق ئەمەس.

قاراقۇم داۋان

بوستان يېزىسى تۇرۇشلۇق جايىنىڭ جەنۇبىغا جايلاشقان. بۇ تاغنىڭ ئىغىزىدىكى تۇپىنىڭ رەڭگى قارا بولغاچقا، قارا قۇم داۋان دەپ ئاتىلىپ قالغان. دىڭىز يۈزىدىن ئىگىزلىكى 5099 مېتىر. 2 دانە چىغىر يول بولۇپ كىرىيە ناھىيىسى زەيلىك دەرياسىدىكى ئالتۇن كانغا بارغىلى بۆلۈدۇ. ئادەم ۋە ھايۋانلار ئۆتەلەيدۇ.

چۆرۈل ئۆڭكۈر

چاقا يېزىسى تۇرۇشلۇق جايىنىڭ جەنۇبىغا، يۈلۈڭ كەنتىنىڭ شەرقىگە جايلاشقان. بۇ جاي

قاتتىق سۇغاق بۇلۇپ، چارۋىچىلار قويلارنى ئۆڭكۈرگە سۇلاپ سۇغاقتىن ساقلايدۇ، ھەمدە چارۋىچىلار پۇتغا چۇرۇق كىيىدۇ. شۇنىڭغا ئاساسەن بۇ جاي چۆرۈل ئۆڭكۈر دەپ ئاتالغان. تاغنىڭ باغرىدا قاتار كەتكەن 4 دانە ئۆڭكۈر بار. چۇڭىنىڭ ئۇزۇنلىغى 15 مېتىر، كەڭلىكى 10 مېتىر، ئىگىزلىكى 25 مېتىر كىلىدۇ. بۇ ئۆڭكۈرگە 1000 تۇياقتىن ئارتۇق قوي سىغىدۇ. ئۆڭكۈرنىڭ ئالدىدا بىر دانە چىغىر يول بولۇپ ئادەم ۋە ھايۋانلار ماڭالايدۇ.

ئىلەك بۇيى

چىرا يېزىسى تۇرۇشلۇق جايىنىڭ شەرقى شىمالغا جايلاشقان. بۇ جىلغا ساي ئېرىق جىلغىنىڭ ئاخىرىقى نوقتىسىغا جايلاشقان. ھەمدە سۇ ياپىچىپ بىر جىلغا ھاسىل بولغان، شۇنىڭغا ئاساسەن ئىلەك بويى دەپ ئاتالغان. ئۇزۇنلىغى 1000 مېتىر، كەڭلىكى 50-30 مېتىر كىلىدۇ.

گۇلاخمايا

گۇلاخما يېزىسى تۇرۇشلۇق جايىنىڭ غەربىگە جايلاشقان. بۇ يا گۇلاخما يېزىسىنىڭ تەۋەلىكىدە بولغانلىقتىن، گۇلاخمايا دەپ ئاتىلىپ كەلگەن. ئۇزۇنلىغى 15 كىلومېتىر. كەڭلىكى 60 مېتىر، ياننىڭ ئىچىدە 100 دىن ئارتۇق كىچىك بۇلاقلار بار. يايلاق چارۋا سىغىمچانلىغى 2000 تۇياق، قۇمۇش ئۇسۇدۇ. يىللىق سۇ ئىقىم مىقدارى 24 مىڭ 400 كوپمېتىر، سۇغۇرۇلۇدىغان كۈلەم 2000 مو.

قارا سۇ ئېقىن

گۇلاخما يېزىسى تۇرۇشلۇق جايىنىڭ جەنۇبىغا جايلاشقان. بۇ بۇلاق سۇيى ئاقىدىغان جىلغا (ئېقىن) بولغانلىقتىن، قارا سۇ ئېقىن دەپ ئاتىلىپ كەلگەن. ئۇيغۇرچە "بۇلاق سۇيى دىگەن مەنىدە. ئۇزۇنلىغى 10.9 كىلومېتىر، كەڭلىكى 12 مېتىر. سۇ ئىقىم مىقدارى 1 كوپمېتىر/سكۇنت جىلغىنىڭ بويىچىرىدا قۇمۇش، يۇلغۇن، توغراق قاتارلىقلار ئۇسۇدۇ. ئىقىننىڭ ئىچىدە يىكەن، چىم ئۇسۇدۇ. ئاز مىقداردا بىلىق بار.

سىزما ئېقىن

گۇلاخما يېزىسى تۇرۇشلۇق جايىنىڭ جەنۇبىغا جايلاشقان. بۇلاق سۇيى ئاقىدىغان جىلغا (ئېقىن) بولغانلىقتىن، سىزما ئېقىن دەپ ئاتالغان. ئۇيغۇرچە "يەر ئاستىدىن سىزىپ چىققان سۇ" دىگەن مەنىدە. ئۇزۇنلىغى 15 كىلومېتىر. كەڭلىكى 45 مېتىر، ئېقىن بۇيىدا بۇلاق بىرقەدەر كۆپ. سۇ مىقدارى 1 كوپمېتىر/سكۇنت، سۇغۇرۇلۇدىغان كۈلەم 1000 مو، قۇمۇش، يۇلغۇن ئۇسۇدۇ، چارۋا باققىلى بۇلۇدۇ.

دامسكۇيا

دامسكۇ يېزىسى تۇرۇشلۇق جايىنىڭ شەرقىگە جايلاشقان. دامسكۇ يېزىسى تەۋەلىكىدىكى بۇلاق سۇيى ئاقىدىغان جىلغا بولغانلىقتىن، دامسكۇيا دەپ ئاتىلىپ كەلگەن. ئۇزۇنلىغى 27 كىلومېتىر، كەڭلىكى 150 مېتىر. 20 دىن ئارتۇق چوڭ-كىچىك بۇلاق بار. سۇ مىقدارى 0.25 كوپمېتىر/سكۇنت. ياننىڭ ئىچىدە چىگىلىك يا سۇ ئامبىرى بۇلۇپ، سۇغۇرۇلۇدىغان كۈلەم 1500 مو، توغراق، يۇلغۇن، قۇمۇش، يىكەن، قاتارلىق ئۇسۇملۇكلەر ئۇسۇدۇ. ياۋا ئۆدەك ۋە ئاز ساندا

بىلىق بار.

پۇناق يا

دامىكۇ يېزىسى تۇرۇشلۇق جايىنىڭ غەربىگە جايلاشقان. بۇ ياننىڭ سۈيىدىن پۇناق كەنتىسى مەنپەتلەنگەچكە، پۇناق يا دەپ ئاتالغان. ئۇيغۇرچە "چۇناق" دىگەن سۆزدىن ئۆزگەرگەن. ئۇزۇنلىقى 23 كىلومېتىر. كەڭلىكى 150 مېتىر. سۇ ئىقىم مىقدارى 0.75 كوپېمېتىر/سىكۇنت. يىللىق ئىقىم مىقدارى 3 مىليۇن 600 مىڭ كوپېمېتىر. سۇغۇرۇلۇدىغان كۈلەم 25 مىڭ مو. يۇلغۇن. يىكەن قاتارلىق ئۈسۈملۈكلەر ۋە ياۋا ئۆدەك، ئاز ساندا بىلىق بار. ياننىڭ ئاياغ ئىقىمىدا سۇ ئامبىرى بار.

دامىكۇ ئېقىن

دامىكۇ يېزىسى تۇرۇشلۇق جايىنىڭ شەرقى جەنۇبىغا جايلاشقان. بۇ، ئېقىن دامىكۇ يېزىسىنىڭ تەۋەلىكىدە بولغانلىقتىن، دامىكۇ ئېقىن دەپ ئاتالغان. ئۇيغۇرچە سۆز، ئۇزۇنلىقى 23 كىلومېتىر. ئوتتۇرىچە كەڭلىكى 150 مېتىر. بۇلاق سۈيى جىلغىسى بولۇپ، 40 دىن ئارتۇق چوڭ-كىچىك بۇلاق بار. سۇ ئىقىم مىقدارى 0.775 كوپېمېتىر. يىللىق ئىقىم مىقدارى 430 مىڭ كوپېمېتىر، سۇغۇرۇلۇدىغان كۈلەم 50 مىڭ مو، يۇلغۇن، قۇمۇش، چىم، توغراق قاتارلىق ئۈسۈملۈكلەر ئۇسۇدۇ.

يىلۋە ئېقىن

دامىكۇ يېزىسى تۇرۇشلۇق جايىنىڭ جەنۇبىغا جايلاشقان. بۇ كىچىك تار جىلغا بولغانلىقتىن، يىلۋە ئېقىن دەپ ئاتالغان. ئۇيغۇرچە سۆز، ئۇزۇنلىقى 17 كىلومېتىر، كەڭلىكى 50 مېتىر. پەسىل خارەكتىرلىك كەلكۈن جىلغىسى. ياز پەسلىدىكى سۇ مىقدارى 37 كوپېمېتىر/سىكۇنتقا قايتىدۇ.

تۈز ئېقىن

دامىكۇ يېزىسى تۇرۇشلۇق جايىنىڭ جەنۇبىغا جايلاشقان. بۇ ئېقىن تۈز (رۇس) بولغانلىقتىن تۈز ئېقىن دەپ ئاتالغان. ئۇزۇنلىقى 17 كىلومېتىر، كەڭلىكى 2.5 مېتىر. پەسىل خارەكتىرلىك كەلكۈن جىلغىسى.

ئاناسباي جىلغىسى

چاقا يېزىسى تۇرۇشلۇق جايىنىڭ غەربى جەنۇبىغا جايلاشقان. بۇرۇنقى زاماندا ئاناسباي ئىسىملىك بىر كىشى مۇشۇ جايدا مال باققانلىقتىن، ئاناسباي جىلغىسى دەپ ئاتىلىپ قالغان. سىرىخ ياپچان، چىغ قاتارلىق ئۈسۈملۈكلەر ئۇسۇدۇ. ئۇزۇنلىقى 26 كىلومېتىر.

قۇۋان جىلغا

چاقا يېزىسى تۇرۇشلۇق جايىنىڭ جەنۇبىغا جايلاشقان، رىۋايەت قىلىنىشىچە، قۇۋان ئىسىملىك بىر كىشى تۇنجى قېتىم بۇ جىلغىغا كەپتۇ، شۇنىڭ بىلەن بۇ جايىنىڭ نامى قۇۋان جىلغىسى دەپ ئاتىلىپ قالغان ئىكەن. ئۇزۇنلىقى 6 كىلومېتىر. ئوتتۇرىچە كەڭلىكى 20 مېتىر كىلىدۇ. جىلغىنىڭ ئىچىدە يانئاق، چىغان ۋە باشقا ئوت چۆپلەر ئۇسۇدۇ.

ساسكام ئىغىزى

چاقا يېزىسى تۇرۇشلۇق جايىنىڭ غەربى جەنۇبىغا جايلاشقان. بۇ جىلغىنىڭ ئورنى ساسكامدا بولغانلىقتىن، ساسكام ئىغىزى دەپ ئاتالغان. ئۇزۇنلىغى 12 كىلومېتىر. ئوتتۇرىچە كەڭلىكى 1 مېتىر، سىرىغ، ياپچان، قاتارلىق ئۈسۈملۈكلەر ئۈسۈدۈ. چارۋا باققىلى بۇلۇدۇ.

مونجاقلق

چاقا يېزىسى تۇرۇشلۇق جايىنىڭ شەرقى جەنۇبىغا جايلاشقان. دىڭىز يۈزىدىن ئىگىزلىكى 3388 مېتىر. ئۇزۇنلىغى 6 كىلومېتىر. كەڭلىكى 2 مېتىر، يايلاق چارۋا سىغىمچانلىغى 1000 تۇياق. بۇ يەر نامىنىڭ كىلىش تارىخى ۋە مەنىسى ئىنىق ئەمەس.

بۇقا جىلغىسى

چاقا يېزىسى تۇرۇشلۇق جايىنىڭ غەربى جەنۇبىغا جايلاشقان. بۇ جىلغىدا ئەزەلدىن بۇقا بېقىلىپ كەلگەچكە، بۇقا جىلغىسى دەپ ئاتالغان. ئۇزۇنلىغى 6 كىلومېتىر. كەڭلىكى 2 مېتىر بولۇپ چارۋا باققىلى بۇلۇدۇ.

ئۇزۇن قۇزا جىلغىسى

چاقا يېزىسى تۇرۇشلۇق جايىنىڭ غەربى جەنۇبىغا جايلاشقان. بۇ جىلغا بىرقەدەر ئۇزۇن ھەم تەسكەي جايلىرى بولغانلىقتىن، ئۇزۇن قۇزا جىلغىسى دەپ ئاتالغان. ئۇزۇنلىغى 6 كىلومېتىر. چىغ، ياپچان، قاتارلىق ئۈسۈملۈكلەر بار بولۇپ چارۋا باققىلى بۇلۇدۇ.

چىمەن قول جىلغىسى

چاقا يېزىسى تۇرۇشلۇق جايىنىڭ غەربى جەنۇبىغا جايلاشقان. بۇ جىلغىنىڭ تۇزۇلۇشى قولغا ئوخشاش بولۇپ، بۆك-باراقان ئوت چۆپلەر ئۆسكەچكە، چىمەن قول جىلغىسى دەپ ئاتالغان، ئۇزۇنلىغى 15 كىلومېتىر كىلىدۇ. دىڭىز يۈزىدىن ئىگىزلىكى 3638 مېتىر. چارۋا باققىلى بۇلۇدۇ.

چومچوق ئاغىزى

چاقا يېزىسى تۇرۇشلۇق جايىنىڭ غەربى جەنۇبىغا جايلاشقان. بۇ جىلغىدا چومچوق (تاغ قاغىسى) كۆپ بولغانلىقتىن، چومچوق ئاغىزى دەپ ئاتالغان. ئۇزۇنلىغى 4 كىلومېتىر. كەڭلىكى 2 مېتىر كىلىدۇ. دىڭىز يۈزىدىن ئىگىزلىكى 3638 مېتىر، چارۋا باققىلى بۇلۇدۇ.

كىڭەز جىلغىسى

چاقا يېزىسى تۇرۇشلۇق جايىنىڭ غەربى جەنۇبىغا جايلاشقان. رىۋايەتلەردە ئىيتىلىشىچە، بۇرۇن بۇ جىلغىنىڭ ئوت چۆپلىرى ياخشى بولمىغاچقا، چارۋىچىلار يايلاقنى ئۆزگەرتىش توغرىدا سىدا كىڭەش قىپتۇ، شۇنىڭغا ئاساسەن بۇ جايىنىڭ نامى كىڭەش جىلغا دەپ ئاتىلىپ قاپتۇ، كىيىن كىڭەزگە ئۆزگەرگەن ئىكەن. ئۇزۇنلىغى 4 كىلومېتىر كىلىدۇ. سۈيى يۇق، چىغ-كۈمۈش يۇپۇرماقلىق ئۈسۈملۈكلەر بولۇپ، چارۋا باققىلى بۇلۇدۇ.

توختى چوق جىلغىسى

چاقا يېزىسى تۇرۇشلۇق جايىنىڭ غەربى جەنۇبىغا جايلاشقان. بۇ جايدا ئەڭ بۇرۇن توختى چوق دىگەن بىر كىشى مال باققانلىقتىن، توختى چوق جىلغىسى دەپ ئاتالغان. ئۇزۇنلىغى 3 كىلومېتىر. چىغ، سىرىق قاتارلىق ئۈسۈملۈكلەر بولۇپ، چارۋا باققىلى بۇلۇدۇ.

سالمان جىلغىسى

چاقا يېزىسى تۇرۇشلۇق جايىنىڭ غەربى جەنۇبىغا جايلاشقان. بۇ جىلغىدا سالما كۆپ بولغان. لىقتىن سالمان جىلغىسى دەپ ئاتىلىپ قالغان. ئۇزۇنلىقى 5 كىلومېتىر. چارۋا باققىلى بۇلۇدۇ. بار ئېغىلنىڭ ئىلەك

يېزا تۇرۇشلۇق جايىنىڭ غەربى جەنۇبىغا جايلاشقان. بۇ جىلغىنىڭ ئەتراپىدا ئېغىل بولغانلىق-تىن، بار ئېغىلنىڭ ئىلەك دەپ ئاتالغان. ئۇزۇنلىقى 6 كىلومېتىر. ئوتتۇرىچە كەڭلىكى 3.5 مېتىر. پەسىل خارەكتىرلىك كەلكۈن جىلغىسى، ئىقىم مىقدارى 0.25 كوپمېتىر/سكۈنت.

قايناننىڭ تۈرى

چاقا يېزىسى تۇرۇشلۇق جايىنىڭ غەربى جەنۇبىغا جايلاشقان. بۇ گەنجىساي دەرياسىنىڭ باشلىنىدىغان يېرى، مۇز تاغنىڭ تۈرى بولغانلىقتىن، قايناننىڭ تۈرى دەپ ئاتالغان. ئۇزۇنلىقى 5 كىلومېتىر. كەڭلىكى 0.4 كىلومېتىر. جەگرەن، تۈلكە، داۋغان، قاتارلىق ياۋايى ھايۋانلار بار. سىرىغ چىغ، قاتارلىق ئۈسۈملۈكلەر ئۈسۈدۈ. چارۋا باققىلى بۇلۇدۇ.

ئاچچىق سۇ جىلغىسى

چاقا يېزىسى تۇرۇشلۇق جايىنىڭ غەربى جەنۇبىغا جايلاشقان. بۇ جىلغىنىڭ سۈيى ئاچچىق بولغانلىقتىن ئاچچىق سۇ جىلغىسى دەپ ئاتالغان. ئۇزۇنلىقى 3 كىلومېتىر. كەڭلىكى 2 مېتىر. سۈيى يۇق. سىرىغ، چىغ كۈمۈش باشاقلق ئۈسۈملۈكلەر بولۇپ، چارۋا باققىلى بۇلۇدۇ.

سەل جىلغىسى

چاقا يېزىسى تۇرۇشلۇق جايىنىڭ غەربىگە جايلاشقان. يامغۇر ياققاندا جىلغىغا سۈكەلگەچكە سەل جىلغىسى دەپ ئاتالغان. ئۇيغۇرچە "يامغۇر سۈيى" دىگەن مەنىدە. ئۇزۇنلىقى 2 كىلومېتىر، كەڭلىكى 6 مېتىر. يامغۇر ياققاندا سۇ كىلىدۇ، جىلغىنىڭ ئىچىدىن ئاپتۇمۇبىل ماڭالايدۇ.

ئاقىەر جىلغىسى

چاقا يېزىسى تۇرۇشلۇق جايىنىڭ غەربى جەنۇبىغا جايلاشقان. جىلغىنىڭ ئىچى بىر تۈز ئاق يەر بولغاچقا، ئاقىەر جىلغىسى دەپ ئاتالغان. ئۇزۇنلىقى 5 كىلومېتىر، كەڭلىكى 20 مېتىر. يامغۇر ياققاندا سۇ كىلىدۇ. چارۋا باققىلى بۇلۇدۇ.

كۆكيۈت جىلغىسى

چاقا يېزىسى تۇرۇشلۇق جايىنىڭ غەربى جەنۇبىغا جايلاشقان. جىلغىنىڭ ئوت-چۆپلىرى يىشىل باراقسان ئۆسكەچكە، كۆكيۈت جىلغىسى دەپ ئاتالغان. ئۇزۇنلىقى 3 كىلومېتىر كىلىدۇ. چىغ، سىرىق قاتارلىق ئوت چۆپلەر بولۇپ، چارۋا باققىلى بۇلۇدۇ.

قۇدۇق تۈز

چاقا يېزىسى تۇرۇشلۇق جايىنىڭ جەنۇبىغا جايلاشقان. بۇ جىلغىنىڭ ئەتراپىدا بىر دانە قۇدۇق بولغاچقا، قۇدۇق تۈز دەپ ئاتالغان. لوپ ناھىيىسىگە تەۋە قىشلىق يايلاق. ئۇزۇنلىقى كىلومېتىر. كەڭلىكى مېتىر. چارۋا سىغىمچانلىقى 1200 تۇياق.

تۈگە تاش جىلغىسى

چاقا يېزىسى تۇرۇشلۇق جايىنىڭ غەربى جەنۇبىغا جايلاشقان. بۇ جىلغىدا بىر يۇغان تاش بولۇپ، شەكلى تۈگىگە ئوخشىغانلىقتىن، تۈگە تاش جىلغىسى دەپ ئاتالغان. ئۇزۇنلىغى 6 كىلومېتىر، كەڭلىكى 2 مېتىر. سىرىغ چىغ، قاتارلىق ئۈسۈملۈكلەر بولۇپ، چارۋا باققىلى بۇلۇدۇ.

كۆكيوت جىلغىسى

چاقا يېزىسى تۇرۇشلۇق جايىنىڭ غەربى جەنۇبىغا جايلاشقان. بۇ جىلغىدىكى ئوت چۆپلەر يېشىل، باراقسان ئۆسكەنلىكتىن، كۆكيوت جىلغىسى دەپ ئاتالغان. ئۇزۇنلىغى 2.5 كىلومېتىر، كەڭلىكى 4 مېتىر، چىغ، ياپچان قاتارلىق ئۈسۈملۈكلەر بولۇپ، چارۋا باققىلى بۇلۇدۇ.

قۇرۇق جىلغا

چاقا يېزىسى تۇرۇشلۇق جايىنىڭ غەربى جەنۇبىغا جايلاشقان. بۇ، سۈيى يوق جىلغا بولغان. لىقتىن، قۇرۇق جىلغا دەپ ئاتالغان. لوپ ناھىيىسىگە تەۋە. يازلىق يايلاق، چارۋا سىغىمچانلىغى 1350 تۇياق.

رىنزىگۇ جىلغىسى

چاقا يېزىسى تۇرۇشلۇق جايىنىڭ جەنۇبىغا جايلاشقان. جىلغىنىڭ تۈزۈلۈشى ئادەمگە ئوخشىغان. لىقتىن، رىنزىگۇ جىلغىسى دەپ ئاتالغان. دېڭىز يۈزىدىن ئىگىزلىكى 4000 مېتىر.

قاچقۇنچى ساي

بوستان يېزىسى تۇرۇشلۇق جايىنىڭ شەرقى جەنۇبىغا جايلاشقان. ئېيتىشلارغا قارىغاندا، 2 نەپەر ئەسكەر باشلىغى ئىسلام ئەسكەرلىرى بىلەن بولغان ئۇرۇشتا يىڭىلىپ، مۇشۇ جىلغا بىلەن شىزاڭغا قىچىپ كېتىپتۇ، شۇنىڭ بىلەن بۇ جايىنىڭ نامى قاچقۇنچى ساي دەپ ئاتىلىپ قاپتۇ، ئۇزۇنلىغى 4 كىلومېتىر، كەڭلىكى 300 مېتىر، تېرىلغۇ يەر كولىمى 30 مو، ئارپا تېرىلىدۇ.

ئۇزۇن قول

بوستان يېزىسى تۇرۇشلۇق جايىنىڭ شەرقى جەنۇبىغا جايلاشقان. بۇ جىلغا ئۇزۇنچاق بولغاچقا، ئۇزۇن قول جىلغىسى دەپ ئاتالغان.

چىرا دەرياسى

تەپىسلاتى ئومۇمى بايانغا قارالسۇن.

ئۇلۇغساي دەرياسى

ئۇلۇغساي يېزىسى تۇرۇشلۇق جايىنىڭ غەربىگە جايلاشقان. كەلكۈن مەزگىلىدە سۈيى كۆپ بولۇپ، بىر چوڭ سايىنى كىسىپ ئۆتكەچكە، ئۇلۇغساي دەرياسى دەپ ئاتالغان. كوئىنلۇن تېغىنىڭ شىمالى ئېتىكىدىن باشلىنىدۇ. ئۇزۇنلىغى 76 كىلومېتىر. كەڭلىكى 400 مېتىر. كەلكۈن مەزگىلىدە سۇ مىقدارى 50 كوپمېتىر/سېكۇنتقا يېتىدۇ. ئاقچىغ، بادىغان، كۆكقىر كەنتلىرىنى بىسىپ ئۆتۈپ، دامىكۇ يېزىسىغا قۇيۇلىدۇ. سۇغۇرۇلىدىغان كۈلەم 7000 مودىن ئارتۇق.

چاقا دەرياسى

چاقا يېزىسى تۇرۇشلۇق جايىنىڭ غەربى شىمالىغا جايلاشقان. بۇ دەريا چاقا يېزىسىنىڭ تەۋەلىكىدە بولغاچقا، چاقا دەرياسى دەپ ئاتالغان. دائىمى يىللىق دەريا بولۇپ، كوئىنلۇن

تەغدىكى قار مۇزلارنىڭ ئىرىشىدىن شەكىللەنگەن. ئومۇمىي ئۇزۇنلىغى 67 كىلومېتىر. كەڭلىكى 300 — 1500 مېتىرگە قەدەر كىلىدۇ. كەلكۈن مەزگىلىدە سۇ مىقدارى 50 كوپمېتىر/سكۇنتقا يىتىدۇ. گەنجىساي، ئامبار، ئەندىر، تەتۈر، چاقا، لەڭگۈي، چۆرۈش قاتارلىق جايلاردىن ئىقىپ ئۆتۈدۇ. سۇغۇرۇلۇدىغان كۈلەم 20 مىڭ مو، ئاخىرى يىڭى يازا كۈ ئارقىلىق گۈلاخماغا قۇيىلىدۇ. ئوتتۇرا قېر دەرياسى.

چاقا يېزىسى تۇرۇشلۇق جايىنىڭ غەربىگە جايلاشقان. پەسىللىك دەريا، بۇ دەريا ئىككى تاغ (قېر) نىڭ ئارلىغىغا جايلاشقانلىقتىن، ئوتتۇرا قېر دەرياسى دەپ ئاتالغان. تىكلىك تېغىدىن باشلىنىدۇ. ئۇزۇنلىغى 17.5 كىلومېتىر. كەڭلىكى 10 مېتىر، كەلكۈن مەزگىلىدىكى سۇ مىقدارى 0.8 كوپمېتىر/سكۇنتقا يىتىدۇ. لوپنىڭ باش ئوتتۇرا قىرىدىن ئىقىپ ئۆتۈپ، چىرا يېزىسىنىڭ شىمالىدىكى قۇملۇققا قۇيىلىدۇ.

يۈلۈڭ دەرياسى

چاقا يېزىسى تۇرۇشلۇق جايىنىڭ جەنۇبىغا جايلاشقان. پەسىل خارەكتىرلىك دەريا. بۇ دەريا يۈلۈڭ كەنتىسىدىن كىسىپ ئۆتكەچكە، يۈلۈڭ دەرياسى دەپ ئاتالغان. ئۇزۇنلىغى 36 كىلومېتىر. ئوتتۇرىچە كەڭلىكى 10 مېتىر كىلىدۇ. كەلكۈن مەزگىلىدىكى ئىقىم مىقدارى 0.75 كوپمېتىر/سكۇنت، يۈلۈڭ، كۆكقىر ئارقىلىق ئۇلۇغساي دەرياسىغا قۇشۇلۇدۇ. سۇغۇرۇلۇدىغان كۈلەم 1266 مو.

ئۇتانلىق دەرياسى

چاقا يېزىسى تۇرۇشلۇق جايىنىڭ جەنۇبىغا جايلاشقان. بۇ دەريا ئۇتانلىق كەنتىسىنى كىسىپ ئۆتكەچكە، ئۇتانلىق دەرياسى دەپ ئاتالغان. كوئىنلۇن تېغىنىڭ شىمالى ئىتىگىدىن باشلىنىدۇ. ئۇزۇنلىغى 31 كىلومېتىر. كەڭلىكى 30 مېتىر. كەلكۈن مەزگىلىدىكى ئىقىم مىقدارى 0.76 كوپمېتىر/سكۇنت، يۇرۇڭقىر، ئۇتانلىق، كۆكقىر قاتارلىق جايلارنى بىسىپ ئۆتۈدۇ. سۇغۇرۇلۇدىغان كۈلەم 500 مو، يۈلچۈن دەرياسىغا قۇشۇلۇدۇ.

يۇرۇڭقىر دەرياسى

چاقا يېزىسى تۇرۇشلۇق جايىنىڭ جەنۇبىغا جايلاشقان. بۇ دەريا يۇرۇڭقىر كەنتىسىنى كىسىپ ئۆتكەچكە، يۇرۇڭقىر دەرياسى دەپ ئاتالغان. كوئىنلۇن تېغىنىڭ شىمالىدىن باشلىنىدۇ. ئۇزۇنلىغى 35 كىلومېتىر. كەڭلىكى 50 مېتىر. پەسىل خارەكتىرلىك دەريا، كەلكۈن مەزگىلىدىكى ئىقىم مىقدارى 2.5 كوپمېتىر/سكۇنت، يۇرۇڭقىر، كۆكقىر قاتارلىق جايلاردىن ئىقىپ ئۆتۈپ، ئۇلۇغساي دەرياسىغا قۇشۇلۇدۇ. سۇغۇرۇلۇدىغان كۈلەم 1700 مو.

ياغ بەردى دەرياسى

چاقا يېزىسى تۇرۇشلۇق جايىنىڭ غەربىگە جايلاشقان. بۇ دەريا ياغ بەردى يايلىغىدىن باشلانغاچتا، ياغ بەردى دەرياسى دەپ ئاتالغان. ئۇزۇنلىغى 18.5 كىلومېتىر. كەڭلىكى 5 مېتىر. يامغۇر سۈيى كىلىدۇ. چىرا دەرياسىغا قۇشۇلۇدۇ.

ھابلۇڭ دەرياسى

چاقا يېزىسى تۇرۇشلۇق جايىنىڭ غەربى جەنۇبىغا جايلاشقان. تىكىلىك تىغىدىن باشلىنىدۇ، ئۇزۇنلىقى 13 كىلومېتىر. كەڭلىكى 4 مېتىر. ئىنىلىك كەنتىسى ئارقىلىق چىرا دەرياسىغا قۇيىلىدۇ، يەر نامىنىڭ كىلىش تارىخى ۋە مەنىسى ئىنىق ئەمەس.

ئوتتۇرا قېر دەرياسى

چاقا يېزىسى تۇرۇشلۇق جايىنىڭ غەربى جەنۇبىغا جايلاشقان. دائىمى يىللىق دەريا. بۇ دەريا ئىككى تاغ (قېر) نىڭ ئارىلىقىغا جايلاشقانلىقتىن، ئوتتۇرا قېر دەرياسى دەپ ئاتالغان. كوئىنلۇن تىغىنىڭ شىمالىدىكى تۇغ تاشى كۆلدىن باشلىنىپ، سىرىق بۇلۇڭ دەرياسىغا قۇيىلىدۇ. ئۇزۇنلىقى 26 كىلومېتىر. كەڭلىكى 10 مېتىر. كەلكۈن مەزگىلىدىكى ئىقىم مىقدارى 2.2 كوپمېتىر/سكۇنت، سۇ ئاز مەزگىلىدىكى ئىقىم مىقدارى 0.5 كوپمېتىر/سكۇنت.

لاۋاس دەرياسى

چاقا يېزىسى تۇرۇشلۇق جايىنىڭ غەربىگە جايلاشقان. پەسىللىك دەريا. رىۋايەت-لەردە ئىيتىلىشىچە، بىر قىتىم كەلكۈن بالاسى يۈز بىرىپ، چارۋىچىلارنىڭ ئېغىل-قۇتان، ئۆي ۋاراندلىرى مال مۈلۈكلىرىنى كەلكۈن سۈيى ئىقتىپ كىتىپتۇ، شۇنىڭ بىلەن بۇ دەريانىڭ نامى لاي باستى دەرياسى دەپ ئاتىلىپ، كېيىن لاۋاس دەپ ئۆزگەرگەن ئىكەن. ئۇزۇنلىقى 28 كىلومېتىر، كەڭلىكى 10 مېتىر. كەلكۈن مەزگىلىدىكى ئىقىم مىقدارى 12 كوپمېتىر/سكۇنت، تىكىلىك تىغىدىن باشلىنىدۇ. ئىنىلىك ئارقىلىق چىرا دەرياسىغا قۇيۇلۇدۇ.

گەنجىساي دەرياسى

چاقا يېزىسى تۇرۇشلۇق جايىنىڭ غەربى جەنۇبىغا جايلاشقان. پەسىللىك دەريا. بۇ دەريا گەنجىساي كەنتىنى كىسىپ ئۆتكەچكە، گەنجىساي دەرياسى دەپ ئاتالغان. كوئىنلۇن تىغىنىڭ شىمالىدىن باشلىنىدۇ. ئومۇمى ئۇزۇنلىقى 33 كىلومېتىر، كەڭلىكى 800 مېتىر كىلىدۇ. كەلكۈن مەزگىلىدىكى ئىقىم مىقدارى 50 كوپمېتىر/سكۇنت، گەنجىساي، ئامبار، ئەندىر قاتارلىق جايلارنى بىسىپ ئۆتۈدۇ. سۇغۇرۇلۇدىغان كۈلەم 19100 مو، سەكرەپ ئىلگىرلەش سۇ ئامبىرىغا قۇيۇلۇدۇ.

چۆرە دەرياسى

چاقا يېزىسى تۇرۇشلۇق جايىنىڭ غەربى جەنۇبىغا جايلاشقان. پەسىللىك دەريا. رىۋايەت قىلىنىشىچە، بۇ جايىنىڭ ئوت - سۈيى ياخشى بولغانلىقتىن، مەخسۇس ئاجىز ئۇرۇق چارۋىلار بېقىلغان ئىكەن. چۆرە ئۇيغۇرچە سۆز بولۇپ شۇنىڭغا ئاسان چۆرە دەرياسى دەپ ئاتىلىپ قالغان، بۇ دەريا كوئىنلۇن تىغىدىكى مۇزلۇقتىن باشلىنىدۇ. ئۇزۇنلىقى 25.5 كىلومېتىر، كەڭلىكى 16 مېتىر. كەلكۈن مەزگىلىدىكى ئىقىم مىقدارى 8 كوپمېتىر/سكۇنت. ئاخىرى قارا تاش دەرياسىغا قۇيۇلۇدۇ.

چۇكا دەرياسى

چاقا يېزىسى تۇرۇشلۇق جايىنىڭ غەربىگە جايلاشقان. بۇ دەريا چوكا كەنتىسىنى كىسىپ ئۆتكەچكە چوكا دەرياسى دەپ ئاتالغان. تىكىلىك تىغىنىڭ شەرقىدىن باشلىنىپ، چىرا دەرياسىغا قۇيۇلۇدۇ. دائىمى يىللىق دەريا. ئۇزۇنلىقى 25.5 كىلومېتىر، كەڭلىكى 10 مېتىر. كەلكۈن مەزگى-

لىدىكى ئىقىم مىقدارى 1 كوپمېتىر/سكۇنت.

سرىق بۇلۇڭ دەرياسى

چاقا يېزىسى تۇرۇشلۇق جايىنىڭ غەربىگە جايلاشقان. پەسىللىك دەريا. بۇ دەريا تاغ ئىخە-زىدىكى سرىق تاغ جىنسىلىرى بار جىلغىدىن باشلانغانلىقتىن، سرىق بۇلۇڭ دەرياسى دەپ ئاتالغان. ئۇزۇنلىقى 17 كىلومېتىر، كەڭلىكى 20 مېتىر. كوئىنلۇن تىغىنىڭ شىمالى ئىتىكىدىن باشلىنىدۇ. باش ئازگال، چىۋىقلىق، لايىقا، ئۇقۇ قاتارلىق جايلىرىنى بېسىپ ئۆتۈدۇ. ئۇزۇنلىقى 17 كىلومېتىر. كەلكۈن مەزگىلىدىكى ئەڭ زور ئىقىم مىقدارى 12 كوپمېتىر/سكۇنتقا يېتىدۇ. ئاخىرى ئۇقۇدا توختايدۇ.

قارا تاش دەرياسى

چاقا يېزىسى تۇرۇشلۇق جايىنىڭ غەربى جەنۇبىغا جايلاشقان. دائىمى يىللىق دەريا. بۇ دەريا قارا تاش كەنتىنى كېسىپ ئۆتكەنلىكتىن، قارا تاش دەرياسى دەپ ئاتالغان. كوئىنلۇن تىغىنىڭ شىمالى ئىتىكىدىن باشلىنىدۇ. ئۇزۇنلىقى 17 كىلومېتىر. كەڭلىكى 25 مېتىر كىلىدۇ. كەلكۈن مەزگىلىدىكى ئىقىم مىقدارى 37.5 كوپمېتىر/سكۇنت، ئۇقۇ ئارقىلىق سرىق بۇلۇڭ دەرياسىغا قۇيىلىدۇ.

قارا قۇزا دەرياسى

چاقا يېزىسى تۇرۇشلۇق جايىنىڭ غەربىگە جايلاشقان. پەسىللىك دەريا. بۇ دەريا قارا قۇزىنىڭ ئەتراپىدا بولغاچقا، قارا قۇزا دەرياسى دەپ ئاتالغان. تىكىلىك تىغىدىن باشلىنىدۇ. ئۇزۇنلىقى 10 كىلومېتىر. كەڭلىكى 13 مېتىر كىلىدۇ. كەلكۈن مەزگىلىدىكى ئەڭ زور ئىقىم مىقدارى 12 كوپمېتىر/سكۇنت. چۆل ئارقىلىق چىرا دەرياسىغا قۇيىلىدۇ.

ئاقسۇ دەرياسى

چاقا يېزىسى تۇرۇشلۇق جايىنىڭ غەربى جەنۇبىغا جايلاشقان. پەسىللىك دەريا. بۇ دەريادا كەلكۈن كەلگەندە سۇ ئاقتاچقا، ئاقسۇ دەرياسى دەپ ئاتالغان. ئاقسۇ ئۇيغۇرچە "كەلكۈن سۈيى" دىگەن مەنىدە. كوئىنلۇن تىغىنىڭ شىمالىدىن باشلىنىدۇ. ئۇزۇنلىقى 18.5 كىلومېتىر. كەڭلىكى 8 مېتىر. كەلكۈن مەزگىلىدىكى ئىقىم مىقدارى 3.7 كوپمېتىر/سكۇنت. ئۇلۇق ئاچچىق دەرياسى ۋە چۆرە دەرياسىغا قۇيىلىدۇ.

ئاچچىق سۇ دەرياسى

چاقا يېزىسى تۇرۇشلۇق جايىنىڭ غەربىگە جايلاشقان. پەسىللىك دەريا، بۇ دەريانىڭ سۈيى ئاچچىق بولغانلىقتىن ئاچچىق سۇ دەرياسى دەپ ئاتالغان. تىكىلىك تىغىنىڭ شەرقىدىن باشلىنىپ، لاۋاس دەرياسىغا قۇيۇلۇدۇ. ئۇزۇنلىقى 6.5 كىلومېتىر.

ئۇلۇغ ئاچچىق دەرياسى

چاقا يېزىسى تۇرۇشلۇق جايىنىڭ غەربى جەنۇبىغا جايلاشقان. پەسىللىك دەريا. بۇ دەريا كىچىك، سۈيى ئۇلۇغ بولغانلىقتىن، ئۇلۇغ ئاچچىق دەرياسى دەپ ئاتالغان، قۇرۇق ساي ئىغىزىدىن باشلىنىدۇ. ئۇزۇنلىقى 7 كىلومېتىر، كەڭلىكى 2 مېتىر، كەلكۈن مەزگىلىدىكى ئىقىم مىقدارى 0.75

كوپمېتىر/سكۇنت. قارا تاش دەرياسىغا قۇيۇلۇدۇ.

كەچىك ئاچچىق دەرياسى

چاقا يېزىسى تۇرۇشلۇق جايىنىڭ غەربى جەنۇبىغا جايلاشقان. پەسىللىك دەريا، دەريا كىچىك، سۈيى ئاچچىق بولغانلىقتىن، كىچىك ئاچچىق دەرياسى دەپ ئاتالغان. كوئىنلۇن تىغىنىڭ شىمالى ئىتىكىدىن باشلىنىپ، قارا تاش دەرياسىغا قۇيىلىدۇ. ئۇزۇنلىقى 4.5 كىلومېتىر. كەڭلىكى 6 مېتىر. كەلكۈن مەزگىلىدىكى ئەڭ زور ئىقىم مىقدارى 1 كوپمېتىر/سكۇنت. سۈيى ئاچچىق.

چىچەكلىك دەرياسى

چاقا يېزىسى تۇرۇشلۇق جايىنىڭ غەربى جەنۇبىغا جايلاشقان. پەسىللىك دەريا. دەريانىڭ بويلىرىدا ھەر خىل ياۋايى ئوت-چۆپلەر بۇلۇپ، ھەر خىل رەڭدە چىچەكلىگەچكە، چىچەكلىك دەرياسى دەپ ئاتالغان. كوئىنلۇن تىغىنىڭ شىمالى ئىتىكىدىن باشلىنىدۇ. ئۇزۇنلىقى 5.5 كىلومېتىر، كەڭلىكى 2.5 كىلومېتىر. كەلكۈن مەزگىلىدىكى ئەڭ زور ئىقىم مىقدارى 1 كوپمېتىر/سكۇنت. باش ئازگالدىن ئىقىم ئۆتۈپ، سىرىق بولۇڭ دەرياسىغا قۇيىلىدۇ.

تامچى دەرياسى

چاقا يېزىسى تۇرۇشلۇق جايىنىڭ غەربى جەنۇبىغا جايلاشقان. پەسىللىك دەريا. تاغنىڭ ئۈستىدىن دەرياغا سۇ تامچىلاپ چۈشۈپ تۇرغاچقا، تامچى دەرياسى دەپ ئاتالغان. كوئىنلۇن تىغىنىڭ شىمالىدىن باشلىنىدۇ. ئۇزۇنلىقى 6.5 كىلومېتىر. كەڭلىكى 2 مېتىر. باش ئازگالدىن ئىقىم ئۆتۈپ، سىرىق بولۇڭ دەرياسىغا قۇيۇلۇدۇ. كەلكۈن مەزگىلىدىكى ئەڭ زور ئىقىم مىقدارى 1 كوپمېتىر/سكۇنت.

ئىيغلىق دەرياسى

چاقا يېزىسى تۇرۇشلۇق جايىنىڭ غەربى جەنۇبىغا جايلاشقان. ئىلگىرى بۇ دەريانىڭ ئەتراپ-لىرىدا ئىيىق ئۇچۇرتۇلغاچقا، ئىيغلىق دەرياسى دەپ ئاتالغان. كوئىنلۇن تىغىنىڭ شىمالىدىن باشلىنىدۇ. ئۇزۇنلىقى 5.5 كىلومېتىر. كەڭلىكى 2 مېتىر. كەلكۈن مەزگىلىدىكى ئىقىم مىقدارى 0.75 كوپمېتىر/سكۇنت سىرىق بولۇڭ دەرياسىغا قۇيۇلۇدۇ.

ئاچچىق بۇلاق دەرياسى

چاقا يېزىسى تۇرۇشلۇق جايىنىڭ غەربى جەنۇبىغا جايلاشقان. دائىمىي يىللىق دەريا. بۇ دەريانىڭ سۈيى بۇلاقتىن چىققان ئاچچىق سۇ بولغاچقا، ئاچچىق بۇلاق دەرياسى دەپ ئاتالغان. كوئىنلۇن تىغىدىن باشلىنىپ، قارا تاش دەرياسىغا قۇيۇلۇدۇ. ئۇزۇنلىقى 3 كىلومېتىر، كەڭلىكى 2 مېتىر. ئىقىم مىقدارى 0.12 كوپمېتىر/سكۇنت.

لالۇڭ دەرياسى

نۇرى يېزىسى تۇرۇشلۇق جايىنىڭ شەرقى جەنۇبىغا جايلاشقان. پەسىللىك دەريا. كوئىنلۇن تىغىدىكى مۇزلۇقلاردىن باشلىنىپ، نۇرى دەرياسىغا قۇيۇلۇدۇ. ئۇزۇنلىقى 13 كىلومېتىر. كەڭلىكى 5.2 مېتىر، كەلكۈن مەزگىلىدىكى ئىقىم مىقدارى 2.5 كوپمېتىر/سكۇنت. سۇ ئاز مەزگىلىدىكى ئىقىم مىقدارى 0.25 كوپمېتىر/سكۇنت. تىل ئايرىمىسى كىلىش تارىخى ۋە مەنىسى ئىنىق

ئەمەس.

بۇزاڭ دەرياسى

نۇرى يېزىسى تۇرۇشلۇق جايىنىڭ شەرقى جەنۇبىغا جايلاشقان. پەسىللىك دەريا. بۇ دەريا بۇزاڭ كەنتىسىدىن كىسىپ ئۆتكەچكە، بۇزاڭ دەرسى دەپ ئاتىلىپ كەلگەن. كوئىنلۇن تىغىنىڭ شىمالى ئىتىگىدىن باشلىنىدۇ. ئۇزۇنلىقى 52.5 كىلومېتىر. كەڭلىكى 8-10 مېتىر. كەلكۈن مەزگىلىدىكى ئىقىم مىقدارى 5 كۈپمېتىر/سىكۇنت. سۇ ئاز مەزگىلىدىكى ئىقىم مىقدارى 0.25 كۈپمېتىر/سىكۇنت. چۆل ئارقىلىق دامكۇ يېزىسىغا قۇيۇلۇدۇ. سۇغۇرۇلۇدىغان كۈلەم 800 مو.

نۇرى دەرياسى

تەپسىلاتى ئومۇمى بايانغا قارالسۇن.

سايباغ دەرياسى

نۇرى يېزىسى تۇرۇشلۇق جايىنىڭ شەرقىگە جايلاشقان. بۇ دەريا سايباغ كەنتىسىدىن كىسىپ ئۆتكەچكە، سايباغ دەرياسى دەپ ئاتالغان. يامۇن تىغىدىن باشلىنىدۇ. ئۇزۇنلىقى 22 كىلومېتىر، كەڭلىكى 50 مېتىر. كەلكۈن مەزگىلىدىكى ئىقىم مىقدارى 50 كۈپمېتىر/سىكۇنت، سۇ ئازايغان مەزگىلىدىكى ئىقىم مىقدارى 0.25 كۈپمېتىر/سىكۇنت. چاتاش، رىزەك، سايباغ بېشى، چۆڭكۆل بېشى، ياچى، قاشىەر، سۇيلى لەڭگەر قاتارلىق جايلارنى بىسىپ ئۆتۈدۇ. سۇغۇرۇلۇدىغان كۈلەم 15785 مو، بۇزاڭ دەرياسىغا قۇيۇلۇدۇ.

خانىۋوت دەرياسى

نۇرى يېزىسى تۇرۇشلۇق جايىنىڭ شەرقى جەنۇبىغا جايلاشقان. پەسىللىك دەريا. بۇ دەريا خانىۋوت يايلىغىنى كىسىپ ئۆتكەچكە، خانىۋوت دەرياسى دەپ ئاتالغان. كوئىنلۇن تىغىنىڭ شىمالى ئىتىگىدىن باشلىنىدۇ. ئۇزۇنلىقى 21 كىلومېتىر. كەڭلىكى 50 مېتىر. كەلكۈن مەزگىلىدىكى ئىقىم مىقدارى 25 كۈپمېتىر/سىكۇنت. دالۇڭ دەرياسىغا قۇيۇلۇدۇ.

ئۆشكۈلۈڭ دەرياسى

نۇرى يېزىسى تۇرۇشلۇق جايىنىڭ شەرقى جەنۇبىغا جايلاشقان. پەسىللىك دەريا. كوئىنلۇن تىغىنىڭ شىمالى ئىتىگىدىن باشلىنىدۇ. ئۇزۇنلىقى 19 كىلومېتىر. كەلكۈن مەزگىلىدىكى ئىقىم مىقدارى 0.125 كۈپمېتىر/سىكۇنت. يازلىق ئېغىل ئارقىلىق نۇرى دەرياسىغا قۇيۇلۇدۇ. تىل ئايرىمىسى، كىلىش تارىخى ۋە مەنىسى ئىنىق ئەمەس.

قىزىناسۇ دەرياسى

نۇرى يېزىسى تۇرۇشلۇق جايىنىڭ جەنۇبىغا جايلاشقان. پەسىللىك دەريا. بۇ دەريانىڭ سۈيىنىڭ رەڭگى قىزىل بولغاچقا، قىزىلسۇ دەرياسى دەپ ئاتالغان. كوئىنلۇن تىغىدىكى مۇز چوققىلىرىدىن باشلىنىدۇ. ئۇزۇنلىقى 14 كىلومېتىر، كەڭلىكى 13 مېتىر. كەلكۈن مەزگىلىدىكى ئىقىم مىقدارى 25 كۈپمېتىر/سىكۇنت، سۇ ئازايغان مەزگىلىدىكى ئىقىم مىقدارى 1.5 كۈپمېتىر/سىكۇنت. دالۇڭ دەرياسىغا قۇيۇلىدۇ.

دالۇڭ دەرياسى

چاقا يېزىسى تۇرۇشلۇق جايىنىڭ جەنۇبىغا جايلاشقان. پەسىللىك دەريا، كوئىنلۇن تىغىدىكى مۇز چوققىلىرىدىن باشلىنىدۇ. ئۇزۇنلىقى 11.3 كىلومېتىر. كەڭلىكى 15 مېتىر. كەلكۈن مەزگىلىدىكى ئىقلىم مىقدارى 100 كۇپمېتىر/سىكۇنت. نۇرى دەرياسىغا قۇيۇلۇدۇ. تىل ئايرىمىسى، كىلىش تارىخى ئىنىق ئەمەس.

كۈتەل دەرياسى

نۇرى يېزىسى تۇرۇشلۇق جايىنىڭ شەرقى جەنۇبىغا جايلاشقان. ئىگىز تاغ چوققىلىرىدىن باشلانغانلىقتىن، كۈتەل دەرياسى دەپ ئاتىلىپ كەلگەن. كوئىنلۇن تىغىنىڭ شىمالىدىن باشلىنىدۇ. ئۇزۇنلىقى 11 كىلومېتىر. كەڭلىكى 15 مېتىر. كەلكۈن مەزگىلىدىكى ئىقلىم مىقدارى 2.15 كۇپمېتىر/سىكۇنت. ياچى، چاتاش، سۈيلى لەڭگەر قاتارلىق جايلار ئارقىلىق سايىباغ دەرياسىغا قۇيۇلۇدۇ.

سېرىقسۇ دەرياسى

نۇرى يېزىسى تۇرۇشلۇق جايىنىڭ شەرقى جەنۇبىغا، ياچى كەنتىنىڭ جەنۇبىغا جايلاشقان. پەسىللىك دەريا، بۇ دەريانىڭ سۈيى سېرىق رەڭدە بولغاچقا، سېرىقسۇ دەرياسى دەپ ئاتالغان. كوئىنلۇن تىغىنىڭ شىمالى ئىتىگىدىن باشلىنىدۇ. ئۇزۇنلىقى 16 كىلومېتىر، كەڭلىكى 15 مېتىر. كەلكۈن مەزگىلىدىكى ئىقلىم مىقدارى 5 كۇپمېتىر/سىكۇنت. چاتاش، سايىباغ بېشى، قاتارلىق جايلار ئارقىلىق سايىباغ دەرياسىغا قۇيۇلۇدۇ. سۇغۇرۇلۇدىغان كۈلەم 10 مىڭ مودىن ئارتۇق.

كۇراپ دەرياسى

بوستان يېزىسى تۇرۇشلۇق جايىنىڭ شەرقىگە جايلاشقان. دائىمى يىللىق دەريا. كوئىنلۇن تىغىدىن باشلىنىدۇ. ئۇزۇنلىقى 35 كىلومېتىر، كەڭلىكى 40 مېتىر. كەلكۈن مەزگىلىدىكى ئىقلىم مىقدارى 25 كۇپمېتىر/سىكۇنت، سۇ ئازايغان مەزگىلىدىكى ئىقلىم مىقدارى 12 كۇپمېتىر/سىكۇنت تۆمۈر كۆل، قازان كۆلىدىن ئېقىپ ئۇتۇدۇ. تىل ئايرىمىسى، كىلىش تارىخى ۋە مەنىسى ئىنىق ئەمەس، كىرىيە دەرياسىغا قۇيۇلۇدۇ. دەريادا ئالتۇن كان بار.

قارا سۇ دەرياسى

بوستان يېزىسى تۇرۇشلۇق جايىنىڭ شەرقىگە جايلاشقان. دائىمى يىللىق دەريا، بۇ دەريانىڭ سۈيى بۇلاق سۈيىدەك سۈزۈك بولغاچقا، قارا سۇ دەرياسى دەپ ئاتالغان. كوئىنلۇن تىغىنىڭ شىمالى ئىتىگىدىكى ئازغان كۆلىدىن باشلىنىدۇ. ئۇزۇنلىقى 54 كىلومېتىر، كەڭلىكى 5 مېتىر. كەلكۈن مەزگىلىدىكى ئىقلىم مىقدارى 8 كۇپمېتىر/سىكۇنت. سۇ ئازايغان مەزگىلىدىكى ئىقلىم مىقدارى 0.25 كۇپمېتىر/سىكۇنت، باش قارا سۇ، ئاراساي، سايىباغ يۇلى قاتارلىق جايلاردىن ئېقىپ ئۇتۇدۇ. سۇغۇرۇلۇدىغان كۈلەم 1600 مو، دامكۇ بۇلاق بېشىغا بارىدۇ.

ئاقساي دەرياسى

بوستان يېزىسى تۇرۇشلۇق جايىنىڭ شەرقىگە جايلاشقان. بۇ دەريانىڭ سۈيى چۆلگە سىڭىپ، ئاق تۈپىسى كۆرۈنۈپ قالغاچقا، ئاقساي دەرياسى دەپ ئاتالغان. كوئىنلۇن تىغىنىڭ شىمالى ئىتىگىدىن باشلىنىپ، 3 دانە نامسىز دەريانىڭ قۇشۇلۇشىدىن شەكىللەنگەن. ئۇزۇنلىقى 40

كىلومىتىر، كەڭلىكى 100 مېتىر. كەلكۈن مەزگىلىدىكى ئەڭ زور ئىقىم مىقدارى 150 كۇپمېتىر/سېكۇنت، سۇ ئازايغان مەزگىلىدىكى ئىقىم مىقدارى 0.25 كۇپمېتىر/سېكۇنت. ئاقتۇز، ئاچما، بەيرۇۋىن قاتارلىق جايلاردىن ئىقىپ ئۆتۈپ، بۇزاڭ دەرياسىغا قۇيىلىدۇ.

قاچقۇنچى دەرياسى

بوستان يېزىسى تۇرۇشلۇق جايىنىڭ شەرقىگە جايلاشقان. پەسىللىك دەريا. بۇ دەريا قاچقۇنچى جىلغىسىنىڭ ئەتراپىدىن ئىقىپ ئۆتكەچكە، قاچقۇنچى دەرياسى دەپ ئاتالغان. كوئىنلۇن تىغىنىڭ شىمالى ئىتىگىدىن باشلىنىدۇ. ئۇزۇنلىقى 27 كىلومېتىر. كەڭلىكى 7 مېتىر. كەلكۈن مەزگىلىدىكى ئىقىم مىقدارى 1.25 كۇپمېتىر/سېكۇنت. مو، قارا سۇ دەرياسىغا قۇشۇلۇدۇ.

چوڭساي دەرياسى

بوستان يېزىسى تۇرۇشلۇق جايىنىڭ غەربى جەنۇبىغا جايلاشقان. دائىمى يىللىق دەريا. بۇ دەريا چوڭ بىر سايىنى كىسىپ ئۆتكەچكە، چوڭساي دەرياسى دەپ ئاتالغان. كوئىنلۇن تىغىنىڭ شىمالى ئىتىگىدىن باشلىنىدۇ. ئۇزۇنلىقى 11.5 كىلومېتىر، كەڭلىكى 10 مېتىر. كەلكۈن مەزگىلىدىكى ئىقىم مىقدارى 100 كۇپمېتىر/سېكۇنت. سۇ ئازايغان مەزگىلىدىكى ئىقىم مىقدارى 0.75 كۇپمېتىر/سېكۇنت. كونا ئىغىل ئارقىلىق ئاقساي دەرياسىغا قۇيۇلۇدۇ.

ئارا ماڭلاي دەرياسى

بوستان يېزىسى تۇرۇشلۇق جايىنىڭ جەنۇبىغا جايلاشقان. پەسىللىك دەريا. بۇ دەريا ئىككى يايلاقنىڭ ئوتتۇرىسىدىن ئىقىپ ئۆتكەچكە، ئاراماڭلاي دەرياسى دەپ ئاتالغان. كوئىنلۇن تىغىنىڭ شىمالى ئىتىگىدىن باشلىنىدۇ. ئۇزۇنلىقى 4.5 كىلومېتىر، كەڭلىكى 4 مېتىر. يامغۇر ياققاندا سۇ مىقدارى 0.3 كۇپمېتىر/سېكۇنتقا يېتىدۇ. قاچقۇنچى دەرياسىغا قۇيۇلۇدۇ.

گۈللۈك دەرياسى

بوستان يېزىسى تۇرۇشلۇق جايىنىڭ شەرقى جەنۇبىغا جايلاشقان. پەسىللىك دەريا باشلىنىدىغان بەردە گۈلى خىلمۇ خىل ئىچىلىدىغان ئوت چۆپلەر بولغاچقا، گۈللۈك دەرياسى دەپ ئاتالغان. كوئىنلۇن تىغىنىڭ شىمالى ئىتىگىدىن باشلىنىدۇ. ئۇزۇنلىقى 7.3 كىلومېتىر، كەڭلىكى 10 مېتىر. كەلكۈن مەزگىلىدىكى ئىقىم مىقدارى 5 كۇپمېتىر/سېكۇنت، سۇ ئازايغان مەزگىلىدىكى ئىقىم مىقدارى 2 كۇپمېتىر/سېكۇنت، ئاراللىقتىن ئىقىپ ئۆتۈپ، كۇراپ دەرياسىغا قۇيىلىدۇ، سۇغۇرۇ-لۇدىغان كۈلەم 2000 مو.

ئاتتۈكە دەرياسى

بوستان يېزىسى تۇرۇشلۇق جايىنىڭ جەنۇبىغا جايلاشقان. پەسىللىك دەريا. بۇ دەريانىڭ بۇيىلىرىدىكى يايلاقلارنىڭ ئوت-چۆپلىرى ياخشى بۇلۇپ، ئاتلار ئوتلايدۇ. مۇشۇنىڭغا ئاساسەن ئاتتۈكە دەرياسى دەپ ئاتالغان. كوئىنلۇن تىغىنىڭ شىمالى ئىتىگىدىن باشلىنىپ ئاتتۈكە يايلىقى ئارقىلىق قاچقۇنچى دەرياسىغا قۇيۇلۇدۇ. ئۇزۇنلىقى 3.5 كىلومېتىر. كەڭلىكى 4 مېتىر. سۇ مىقدارى 1 كۇپمېتىر/سېكۇنت.

ئارلىق ساي دەرياسى

بوستان يېزىسى تۇرۇشلۇق جايىنىڭ جەنۇبىغا جايلاشقان. پەسىللىك دەريا. كوئىنلۇن تىغىنىڭ شىمالىدىكى مۇز بارخانلىرىدىن باشلىنىدۇ. ئۇزۇنلىقى 21 كىلومېتىر. كەڭلىكى 8 مېتىر. يۇرۇڭقاش دەرياسىغا قۇيىلىدۇ.

قىزىل ساي دەرياسى

بوستان يېزىسى تۇرۇشلۇق جايىنىڭ جەنۇبىغا جايلاشقان. دائىمىي يىللىق دەريا، بۇ دەريا قىزىل تۇپلۇق سايىنى كېسىپ ئۆتكەچكە، قىزىل ساي دەرياسى دەپ ئاتالغان، كوئىنلۇن تىغىنىڭ شىمالى ئىتىكىدىن باشلىنىدۇ. ئۇزۇنلىقى 27 كىلومېتىر، كەڭلىكى 4 مېتىر. يۇرۇڭقاش دەرياسىغا قۇيۇلۇدۇ.

زەيلىك دەرياسى

بوستان يېزىسى تۇرۇشلۇق جايىنىڭ جەنۇبىغا جايلاشقان. دائىمىي يىللىق دەريا. بۇ دەريانىڭ سۈيى تۇزلۇق بولغاچقا، زەيلىك دەرياسى دەپ ئاتالغان. كوئىنلۇن تىغىدىكى مۇزلۇقلاردىن باشلىنىدۇ. ئۇزۇنلىقى 29 كىلومېتىر، كەڭلىكى 6 مېتىر. كەلكۈن مەزگىلىدىكى ئەڭ زور ئىقىم مىقدارى 25 كوپمېتىر/سكۇنت. دەريانىڭ ئىككى بۇيىدا كان بار. يۇرۇڭقاش دەرياسىغا قۇيۇلۇدۇ.

چوڭ كۆل

چاقا يېزىسى تۇرۇشلۇق جايىنىڭ غەربى جەنۇبىغا جايلاشقان. بۇ كۆلنىڭ كولىمى چوڭ بولغاچقا، چوڭ كۆل دەپ ئاتالغان. كۆلىمى 50 مو، سۈيىنىڭ چوڭقۇرلىقى 100 مېتىر كېلىدۇ. قار سۈيى يىغىلىدۇ. سۈيى تاتلىق، تورنا، غاز، ئۆدەك قاتارلىق ياۋايى قۇشلار بار. سۇ يۈزى ئىگىزلىكى 3720 مېتىر.

كىچىك كۆل

چاقا يېزىسى تۇرۇشلۇق جايىنىڭ غەربى جەنۇبىغا جايلاشقان. چوڭ كۆلگە قارىغاندا كىچىك بولغاچقا، شۇنىڭغا ئاساسەن كىچىك كۆل دەپ ئاتالغان. كۆلىمى 15 مو، سۈيىنىڭ چوڭقۇرلىقى 20 مېتىر، سۇ يۈزىنىڭ ئىگىزلىكى 3732 مېتىر كېلىدۇ. قار سۈيى چۈشۈدىغان تاتلىق كۆل. تورنا، غاز، ئۆدەك قاتارلىق ياۋايى قۇشلار بار.

توغ تاشتى كۆل

چاقا يېزىسى تۇرۇشلۇق جايىنىڭ غەربى جەنۇبىغا جايلاشقان. ياز پەسىلىدە قاتتىق يامغۇر ياققاندا سۇ كۆلدىن تىشىپ كۆلنىڭ ئەتراپىنى چىقىپ كەتكەچكە، توغ تاشتى كۆل دەپ ئاتالغان. كولىمى 20 مو، سۈيىنىڭ چوڭقۇرلىقى 50 مېتىر كېلىدۇ. قار، يامغۇر سۈيىدىن شەكىل-لەنگەن تاتلىق كۆل بولۇپ، ئىقىم چىققان سۈيى ئوتتۇرا قېر دەرياسىغا قۇيۇلۇدۇ. ئىقىم مىقدارى 0.12 كوپمېتىر/سكۇنت، سۇ يۈزى ئىگىزلىكى 4238 مېتىر.

موزلۇق كۆل

بوستان يېزىسى تۇرۇشلۇق جايىنىڭ جەنۇبىغا جايلاشقان. يىل بۇيى مۇز ئىرمەيدىغان كۆل بولغانلىقتىن، مۇزلۇق كۆل دەپ ئاتالغان. ئورنى كوئىنلۇن تاغ تىزمىلىرىدىكى مۇزلۇقتا. كولىمى

450 مو، سۇ يۈزى ئىگىزلىكى 5580 مېتىر كىلىدۇ. قار مۇز سۇلىرى چۈشۈدۇ. ئىقىپ چىققان سۈيى يۇرۇڭقاش دەرياسىغا قۇيۇلۇدۇ.

لەيلى كۆلى

بوستان يېزىسى تۇرۇشلۇق جايىنىڭ جەنۇبىغا جايلاشقان. كۆلدىكى مۇزلارنىڭ سۇنىڭ يۈزىدە لەيلەپ يۈرگەنلىكىگە قاراپ، لەيلى كۆلى دەپ ئاتىغان. كۆلىمى 700 مو، سۇ يۈزى ئىگىزلىكى 4980 مېتىر، سۇ چىقىدىغان ئىغىزى يوق.

بارى ئېغىل بۇلاق

چاقا يېزىسى تۇرۇشلۇق جايىنىڭ غەربى جەنۇبىغا جايلاشقان. بۇ بۇلاق بارى ئېغىل جىلغىسىدىن باشلانغاچقا، بارى ئېغىل بۇلاق دەپ ئاتالغان. سۇ مىقدارى 0.125 كۇمېتىر/سىكۇنت. سۈيى تاتلىق، ئادەم ۋە ھايۋانلار ئىچىدۇ. سىرىق بۇلۇڭ دەرياسىغا قۇيۇلۇدۇ.

ئاچچىقسۇ بۇلاق

چاقا يېزىسى تۇرۇشلۇق جايىنىڭ غەربى جەنۇبىغا جايلاشقان. بۇلاقنىڭ سۈيى ئاچچىق بولغاچقا، ئاچچىقسۇ بۇلاق دەپ ئاتىلىپ كەلگەن. ئىقتىسادى ئەھمىيىتى يوق.

قاينا بۇلاق

چاقا يېزىسى تۇرۇشلۇق جايىنىڭ غەربى جەنۇبىغا جايلاشقان. بۇ بۇلاقنىڭ ئورنى قايناننىڭ تۈرى دىگەن جىلغىدا بولغاچقا، قاينا بۇلاق دەپ ئاتالغان. سۈيى تاتلىق، ئارشاڭ بۇلاق. كەنجىساي دەرياسىغا قۇيۇلۇدۇ.

جەگە دۆڭ بۇلاق

ئۇلۇغساي يېزىسى تۇرۇشلۇق جايىنىڭ جەنۇبىغا جايلاشقان. بۇ بۇلاقنىڭ ئورنى دەريا بۇيىدىكى جەگىدە بولغاچقا، جەگە دۆڭ بۇلاق دەپ ئاتالغان. سۇ مىقدارى 0.125 كۇمېتىر سىكۇنت/سۈيى تاتلىق، سۇغارغىلى بۇلۇدىغان كۆلەم 1700 مو.

قۇملۇق

دامىكۇ يېزىسى تۇرۇشلۇق جايىنىڭ جەنۇبىغا جايلاشقان. بۇ جاي بىپايان قۇملۇق بولغاچقا، قۇملۇق دەپ ئاتالغان. كۆلىمى تەخمىنەن 300 مو كىلىدۇ. كىلىماتى قورغاق، بۇران كۆپ چىقىدۇ.

ئارا قۇم

گۈلاخما يېزىسى تۇرۇشلۇق جايىنىڭ جەنۇبىغا جايلاشقان. بۇ قۇملۇقنىڭ ئورنى مازاكۆل سۇ ئامبىرى بىلەن يېڭى ئېرىق سۇ ئامبىرىنىڭ ئارىلىقىدا بولغاچقا، ئارا قۇم دەپ ئاتالغان. كۆلەم 40 مو ئەتراپىدا كىلىدۇ. بىپايان دۆڭلۈكتىن ئىبارەت.

قالماق دۆڭ

چىرا يېزىسى تۇرۇشلۇق جايىنىڭ شەرقى جەنۇبىغا جايلاشقان. ئىيتىشلارغا قارىغاندا بۇرۇنقى زاماندا بۇ جايدا مۇڭغۇللار توپلۇشۇپ ئولتۇراقلاشقان ئىكەن. شۇنىڭغا ئاساسەن قالماق دۆڭ دەپ ئاتىلىپ قالغان. كۆلىمى تەخمىنەن 300 مو كىلىدۇ. ھاۋاسى قورغاق، بۇران كۆپ چىقىدۇ. قۇمۇش ئۈسۈدۈ. بىر كىچىك يول بولۇپ چارۋا ماللار ئۆتەلەيدۇ.

ئۇزۇن يانتاق جاڭگال

كۇلاخما يېزىسى تۇرۇشلۇق جايىنىڭ جەنۇبىغا جايلاشقان. بۇ جاڭگالدا يانتاق كۆپ بولغانلىقى تىن، ئۇزۇن يانتاق جاڭگال دەپ ئاتىلىپ كەلگەن. كۈلىمى تەخمىنەن 20 مىڭ مو كىلىدۇ. يانتاق، قۇمۇش، چاتقال ئۇسۇدۇ، چارۋا باقىلى بۇلۇدۇ. ھاۋاسى قورغاق.

تۈزلۈك ساي

كۇلاخما يېزىسى تۇرۇشلۇق جايىنىڭ غەربى جەنۇبىغا جايلاشقان. بۇ سايىنىڭ ئاستىدا ناھايىتى كۆپ تاش تۈز بولغاچقا، تۈزلۈك ساي دەپ ئاتالغان. بۇ جايدا ناھايىتى كۆپ تۈز بايلىقى بولۇپ، يەرلىك خەلقلەر ئىستىمال قىلىدۇ. بۇ جايىنىڭ ھاۋاسى قورغاق، بۇران كۆپ چىقىدۇ. چىرا-نۇرى تاشيۈلى مۇشۇ سايىنى كىسىپ ئۆتۈدۇ.

قۇم سېرىلغان

دامكۈ يېزىسى تۇرۇشلۇق جايىنىڭ جەنۇبىغا جايلاشقان. بۇ جاڭگال قۇملۇق، بۇران چىققاندا قۇم سىرىلىپ چۈشكەچكە، قۇم سېرىلغان دەپ ئاتىلىپ قالغان. كۈلىمى 15 مو كىلىدىغان قۇملۇق تىن ئىبارەت.

تىكە ساقاللىق

دامكۈ يېزىسى تۇرۇشلۇق جايىنىڭ جەنۇبىغا جايلاشقان. بۇ جاڭگالدا بىر خىل ئوت بۇلۇپ، تىكەنىڭ ساقىلىغا ئوخشىغانلىقتىن، تىكە ساقاللىق دەپ ئالغان. ئۇزۇنلىقى 20 كىلومېتىر، كەڭلىكى 15 كىلومېتىر كىلىدۇ. يۇلغۇن قاتارلىق چاتقاللار ئۇسۇدۇ.

داماقېر

چاقا يېزىسى تۇرۇشلۇق جايىنىڭ شەرقىگە جايلاشقان. بۇ جاڭگالنىڭ كۈلىمى چوڭ بولغانلىقى تىن داماقېر دەپ ئاتالغان. كۈلىمى تەخمىنەن 1000 كۇۋادىرات كىلومېتىر كىلىدۇ. چوڭ قۇرۇقلۇق خارەكتىرىدىكى كىلىماتقا كىرىدۇ. كىچىك بىلەن كۈندۈز ئوتتۇرىسىدىكى تىمپىراتۇر پەرقى چوڭ، يازدا يامغۇر، قىشتا قار كۆپ ياغىدۇ. يانتاق ئۇسۇدۇ. چاقا يېزىسىغا بارىدىغان بىر يول بار.

ئامبال چىققان دۆڭ

چاقا يېزىسى تۇرۇشلۇق جايىنىڭ جەنۇبىغا جايلاشقان. ئىلگىرىكى زاماندا بۇ دۆڭگە ناھىيىنىڭ ئامباللىرى چىققان، شۇنىڭغا ئاساسەن ئامبال چىققان دۆڭ دەپ ئاتىلىپ قالغان. دىڭىز يۈزىدىن ئىگىزلىكى 2810 مېتىر، كۈلىمى 20 كۇۋادىرات كىلومېتىر كىلىدۇ. يانتاق قاتارلىق ئوتلار ۋە جەگرەن، ياۋا توشقان، داۋغان قاتارلىق ياۋايى ھايۋانلار بار.

بۇلاق بېشى

بوستان يېزىسى تۇرۇشلۇق جايىنىڭ جەنۇبىغا جايلاشقان. بۇ جايىنىڭ ئورنى بىر دانە بۇلاقنىڭ ئۈستى تەرىپىدە بولغاچقا، بۇلاق بېشى دەپ ئاتالغان. كۈلىمى 16 كۇۋادىرات كىلومېتىر. دىڭىز يۈزىدىن ئىگىزلىكى 5027 مېتىر.

كور كۇلمان

بوستان يېزىسى تۇرۇشلۇق جايىنىڭ جەنۇبىغا جايلاشقان. بۇ مۇزلۇقنىڭ مەنزىرىسى چىرايلىق بولغاچقا، كور كولمان دەپ ئاتالغان، دىڭىز يۈزىدىن ئىگىزلىكى 5800 مېتىر، يىل بۇيى مۇز قاپلاپ تۇرۇدۇ.

توغرايول

چىرا يېزىسى تۇرۇشلۇق جايىنىڭ شەرقى شىمالىغا جايلاشقان. بۇ جايدا بىرقانچە كەنتىنى توغرىسىغا كىسىپ ئۆتۈپ گۈلاخما يېزىسىغا بارىدىغان بىر يول بولغاچقا، توغرايول دەپ ئاتالغان. ئۇزۇنلىقى 7 كىلومېتىر. كەڭلىكى 3-7 مېتىر كىلىدۇ.

جايماخمال

چىرا يېزىسى تۇرۇشلۇق جايىنىڭ شىمالىغا جايلاشقان. تۈز لىنىيە ئارىلىقى 20 كىلومېتىر. بۇ، جاي كەنتىدىن ماخمال كەنتىگە ئۆتۈدىغان جاڭگال بولغانلىقتىن، جايماخمال دەپ ئاتالغان، بۇ جايدا بىر دانە قۇدۇق بار. چارۋا باققىلى بۆلۈدۇ.

تۇخۇلۇق ئۇۋىلىدى

چىرا يېزىسى تۇرۇشلۇق جايىنىڭ شىمالىغا جايلاشقان. بۇ جايدا بۇرۇن ياۋا تۇخۇ ناھايىتى كۆپ بۇلۇپ ئۇۋا ياساپ قۇيغاچقا، تۇخۇلۇق ئۇۋىلىدى دەپ ئاتالغان. ياۋا كەندىر ياۋا تۇخۇ ۋە بىر دانە قۇدۇق بار.

قاپاق تېرەك

چىرا يېزىسى تۇرۇشلۇق جايىنىڭ شىمالىغا جايلاشقان، بۇ جايدا ئىلگىرى قاپاق تېرەك ناھايىتى كۆپ بولغاچقا، قاپاق تېرەك دەپ ئاتالغان. يانتاق، قۇمۇش قاتارلىقلار بۇلۇپ، چارۋا باققىلى بۆلۈدۇ.

خۇمدان بېشى

چىرا يېزىسى تۇرۇشلۇق جايىنىڭ شەرقى شىمالىغا جايلاشقان. بۇ جايدا خۇمدان بولغاچقا، خۇمدان بېشى دەپ ئاتالغان. 1967-يىلىدىن باشلاپ خۇمدان سىلىنغان. 1968-يىلى بۇ جاي شورلاپ كىتىپ خۇمدانلار يىقىۋىتىلگەن.

توققۇز خامان

چىرا يېزىسى تۇرۇشلۇق جايىنىڭ شىمالىغا جايلاشقان. راۋايەتلەردە ئىيتىلىشىچە، ئىلگىرى زاماندا مۇڭغۇللار مۇشۇ جايدا ئولتۇراقلاشقان ۋاقىتتا، بۇ يەرگە 9 دانە بۇغداي خامنى ئەتكەن، شۇنىڭغا ئاساسەن توققۇز خامان دەپ ئاتىلىپ قالغان. بۇ جايدا يۇلغۇن، قۇمۇش، يانتاق، قاتارلىقلار بۇلۇپ، چارۋا باققىلى بۆلۈدۇ.

ساتما لەڭگەر

چىرا يېزىسى تۇرۇشلۇق جايىنىڭ جەنۇبىغا، چىرا دەرياسىنىڭ شەرقى قىرغىغىغا جايلاشقان. بۇ جاي چىرىدىن چاقاغا ئۆتۈشتە ئادەم ۋە ئۇلار قۇنۇپ دەم ئالىدىغان جاي بۇلۇپ، بىرقانچە ئىمىز ئاددى ئۆي بولغاچقا، ساتما لەڭگەر دەپ ئاتالغان. بۇ جايدا بىر ئائىلە، 3 نۇپۇس ئولتۇرۇشلۇق 3 ئىمىز ئاددى ئۆي بار.

قۇمچاقتى مازار

گۇلاخما يېزىسى تۇرۇشلۇق جايىنىڭ جەنۇبىغا جايلاشقان. بۇ جايدا بىر مازار بۇلۇپ، جىلغىنىڭ باغرىغا جايلاشقانلىقتىن، ھېمىشە جىلغىنىڭ سۈيى قۇملارنى ئىقتىپ كەتكەچكە، قۇمچاقتى مازار دەپ ئاتالغان. مازارنىڭ ئەتراپىدا توغراق بار.

قۇدۇشقان مازار

گۇلاخما يېزىسى تۇرۇشلۇق جايىنىڭ جەنۇبىغا جايلاشقان. ئىيتىشلارغا قارىغاندا ئىسلام ئەسكەرلىرى مۇشۇ جايدىن ئۆتكەندە مۇشۇ يەردە بىر كىچە قونغان ئىكەن. شۇنىڭغا ئاساسەن قۇدۇشقان مازار دەپ ئاتالغان. يىللارنىڭ ئۆتۈشى بىلەن قۇدۇشقان مازارغا ئۆزگەرگەن.

چوڭكۆل بېشى

گۇلاخما يېزىسى تۇرۇشلۇق جايىنىڭ غەربى شىمالىغا جايلاشقان. ئىلگىرى بۇ جايىنىڭ ئەتراپىدا بىر دانە چوڭ كۆل بولغانلىقتىن، چوڭكۆل بېشى دەپ ئاتالغان. بۇ جايىنىڭ كۆلىمى تەخمىنەن 30 مو كىلىدۇ. بۇ جايدا ئىلگىرى كۆلىمى 4 مو، سۈيىنىڭ چوڭقۇرلىغى 20 مېتىر كىلىدىغان بىر چوڭ كۆل بۇلۇپ، تەخمىنەن 100 يىلدىن بۇرۇن تۇندۇرۇۋىتىلگەن.

سۇپا لەڭگەر

گۇلاخما يېزىسى تۇرۇشلۇق جايىنىڭ غەربىگە جايلاشقان. سۇپا دىگەن ئادەم ئىسمى بۇلۇپ، سۇپاخۇن دىگەن كىشى تۇنجى قېتىم مۇشۇ جايدا لەڭگەر سىلىپ ئولتۇراقلاشقان، ھەمدە يۇلۇچىلار مۇشۇ يەردە دەم ئالغان ئىكەن. شۇنىڭغا ئاساسەن سۇپا لەڭگەر دەپ ئاتالغان. ئىلگىرى بۇ جايدا 8 ئائىلە ئولتۇراقلاشقان، 15 ئىغىز ئۆي بۇلۇپ، ھازىر يوق.

تۇلۇق

گۇلاخما يېزىسى تۇرۇشلۇق جايىنىڭ جەنۇبىغا جايلاشقان. بۇ جاي ئەسلىدە توغراقلىق بۇلۇپ، شۇنىڭغا ئاساسەن توغراقلىق دەپ ئاتالغان. يىللارنىڭ ئۆتۈشى بىلەن تۇلۇققا ئۆزگۈرۈپ كەتكەن.

چىڭگىلىك ئالدى

گۇلاخما يېزىسى تۇرۇشلۇق جايىنىڭ شەرقى جەنۇبىغا جايلاشقان. بۇ جايدا چىڭگىلىك دىگەن بىر خىل ئوت كۆپ بولغاچقا، چىڭگىلىك ئالدى دەپ ئاتالغان. بۇ جاي چۆل جەزىرىدىن ئىبارەت.

ئارا

دامىكۇ يېزىسى تۇرۇشلۇق جايىنىڭ شەرقى جەنۇبىغا جايلاشقان. بۇ جاي ئىككى جىلغىنىڭ ئارىلىغىغا جايلاشقانلىقتىن، ئارا دەپ ئاتالغان. بۇ تۈز لەڭلىك بۇلۇپ، شەرقى دامىكۇ ئېقىن غەربى تۈز ئېقىن بىلەن تۇتۇشۇدۇ. يۇلغۇن، قۇمۇش قاتارلىقلار ئۇسۇدۇ.

قالتىش مازار

دامىكۇ يېزىسى تۇرۇشلۇق جايىنىڭ جەنۇبىغا جايلاشقان. بۇ مازار سۇنىڭ ئوتتۇرىسىدىكى بىر دۆڭدە بۇلۇپ، توغراق، يۇلغۇنلار ناھايىتى كۆپ، كىشىلەر قالتىس ئىكەن دەپ قالتىش

مازار دەپ ئاتىلىپ قالغان. كۈلىمى 50 مو كىلىدۇ. توغراق، يۇلغۇنلار بار. يەتتە قەلەندەر

چاقا يېزىسىنىڭ شىمالغا جايلاشقان. غەربى چىرا دەرياسى بىلەن تۇتۇشۇدۇ. رىۋايەتلەردە ئىيتىلىشىچە، ئىسلام دىنى ئۇرۇشى ئەۋجىگە چىققان مەزگىللەردە سەئۇدى ئەرېستانىدىن كەلگەن 7 ئەۋلىيا مۇشۇ يەرگە كەلگەندە ھىرىپ - ئېچىپتۇ، ئۇسسۇزلۇقتىن ھالسىزلىنىپتۇ، ئۇلار دەريادىكى سۇنى كۆرۈپ تەلمۈرۈپتۇ، ئەمما ھىچقايسىسى سۇ ئەپچىقىشقا ئۇنماپتۇ، ئاخىرى ئۇس-سۇزلۇقتىن ئۆلۈپتۇ، شۇنىڭغا ئاساسەن بۇ جاينىڭ نامى يەتتە قەلەندەر دەپ ئاتىلىپ قاپتۇ، ھازىر بۇ جايدا يىقىلغان ئۆي ئىمارەتلەرنىڭ خارابىلىرى بار.

ئىنجىكە ئارپا

چاقا يېزىسى تۇرۇشلۇق جايىنىڭ غەربى جەنۇبىغا جايلاشقان. بۇ جايدا ئىلگىرى سۇ قىسى، قورغاق بولغاچقا، تىرىغان ئارپىلار ئۇرۇق كىچىك ئۆسكەچكە ئىنجىكە ئارپا دەپ ئاتىلىپ كەلگەن. غەربى سىرىق بۇلۇڭ دەرياسى بىلەن، جەنۇبى تاغ بىلەن تۇتۇشۇدۇ.

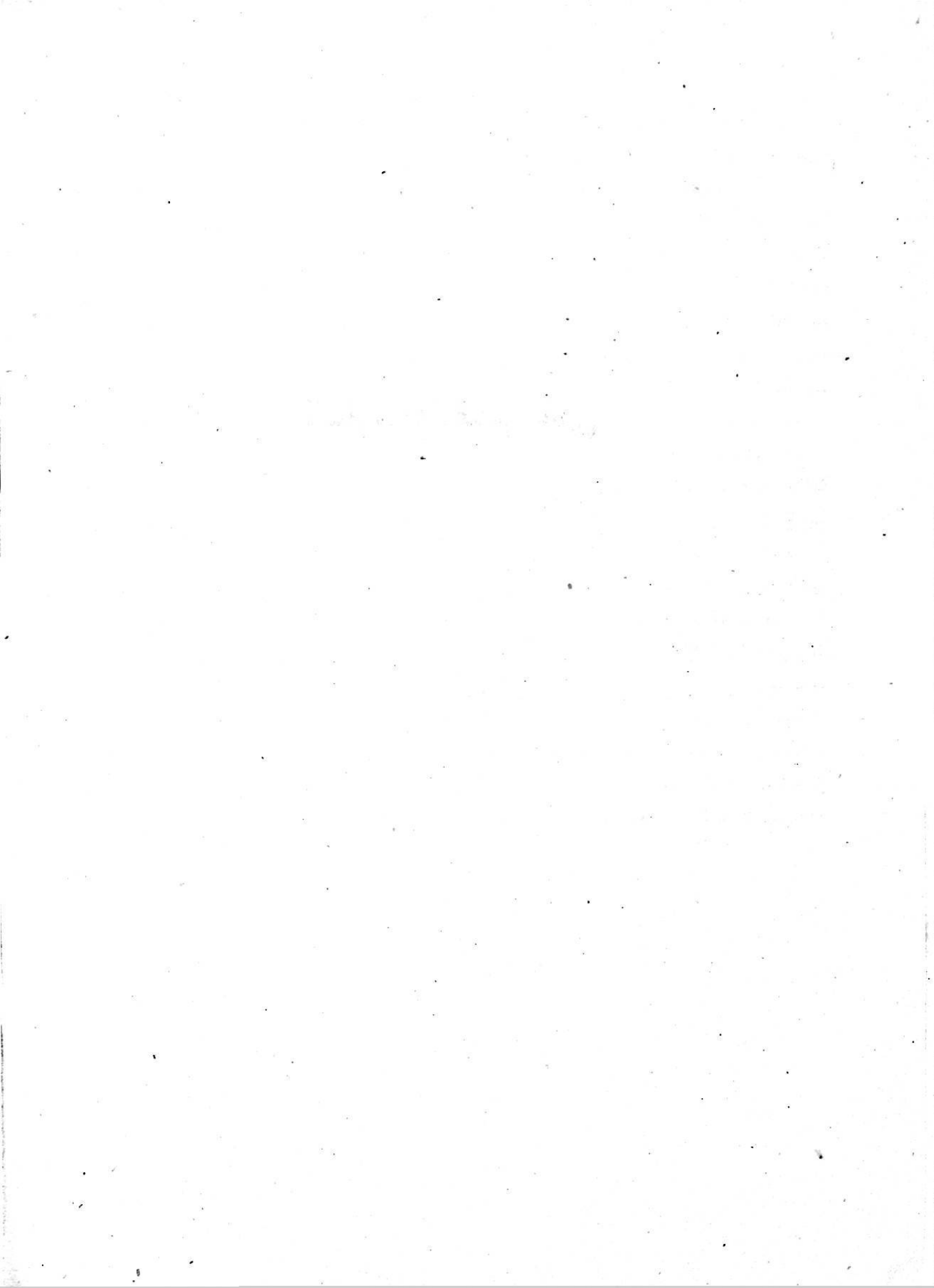
بېرۇۋون

بوستان يېزىسى تۇرۇشلۇق جايىنىڭ جەنۇبىغا جايلاشقان. بۇ جايدا بۇرۇن بۈرە كۆپ بولغانلىقتىن، بۇرىلىك دەپ ئاتالغان. كىيىن يىللارنىڭ ئۆتۈشى بىلەن بېرۇۋون دەپ ئۆزگەرگەن. بۇ جايدا ئىلگىرى 30 مو تىرىلغۇ يەر، بىر دانە ئېغىل، بىر قانچە تۈپ تېرەك بۇلۇپ، كىيىن كەلكۈن بالاسدا لاي بېسىپ كەتكەن.

ئۈتە يول

بوستان يېزىسى تۇرۇشلۇق جايىنىڭ شەرقى شىمالغا جايلاشقان. بۇ جاي قارا سۇدىن كىرىيەگە ئۆتۈدىغان بىردىن بىر يول بولغانلىقتىن، ئۈتە يول دەپ ئاتالغان. بۇ، قۇملۇق يول بۇلۇپ، ئۇزۇنلىقى 35 كىلومېتىر كىلىدۇ. ئاپتومۇبىل تىراكتۇرلار قاتنىيالايدۇ. ئاياغ قارا سۇ كەنتىدىن باشلىنىپ كىرىيە 1-زاكۇ بىلەن تۇتۇشۇدۇ.

ئاسارە- ئەتقىلەر نامى

ھاسادىكى چوكتۇرۇش قورغاننىڭ ئومۇمى ئەھۋالى

ھاسادىكى چوكتۇرۇش - نوقتۇرۇش قورغىنى چاقا يېزىسىنىڭ غەربىدىكى 11 كىلومېتىر كېلىدىغان ھاسا كەنتىدىكى بىر تاغنىڭ ئۈستىگە جايلاشقان. چىرا دەرياسىنىڭ قىرغىغا تۇتۇشۇدۇ. ئىيىتىش-لارغا قارىغاندا، بۇ قورغان 900 يىل ئىلگىرى ياسالغان. ئۇزۇنلىقى تەخمىنەن 2 كىلومېتىر. كەڭلىكى 1.5 كىلومېتىر كېلىدۇ. قورغان كۆلىمىنىڭ ئۇزۇنلىقى تەخمىنەن 1500 مېتىر، تىگىنىڭ كەڭلىكى 15 مېتىر، ئۈستىنىڭ كەڭلىكى 1 مېتىر، ئىگىزلىكى 12 مېتىر بولۇپ، سېپىل تىمى شەكىللەنگەن. بۇ قورغان تاش ۋە تۇپىدىن ياسالغان. قورغاننىڭ ئىككى كىلومېتىر يېرىدە بىردانە كۈزۈتۈش سۇپىسى بار. بىر قانچە 100 يىلدىن بۇيان بۇران ۋە يامغۇردا ياللانغان بولسىمۇ، ئەمما بۇ خارابە يەنىلا بىر قەدەر ياخشى تۇرغان.

“خوتەن گىزىتى” نىڭ 1981 - يىلى 9 - ئاينىڭ 2 - كۈنىدىكى خەۋىرىدە خوتەن ۋىلايىتىنىڭ نوقتىلىق قۇغدۇلۇدىغان مەدىنى يادكارلىق ئورنى قاتارىغا كىرگۈزۈلگەن. ھازىر مەخسۇس ئادەم قارايدۇ.

ھاسا - يەر نامى، چوكتۇرۇش دىگەن قىدىمقى خوتەندىكى ئەسكەر باشلىغىنىڭ ئىسمى. قورغان سېپىل دىگەن سۆز بولۇپ، بۇ يەرنىڭ نامى تۇرۇشلۇق يەرنىڭ نامى ۋە ئادەم ئىسمىنى قۇشۇپ ئاتىلىپ كەلگەن.

كىشىلەر ئىغىزىدىكى رىۋايەتلەرگە قارىغاندا، ئىسلام دىنى تارىخىدا خاتىرىلىنىشىچە، مىلادى - 1010 - يىلى، ھىجرىيەنىڭ 404 - يىلى يەنە بۇنىڭدىن 900 يىل ئىلگىرى قاراخانلار خانى سۇتۇ چۆك بوغرا خان ئۇزۇننىڭ ئىشەنچلىك ئادىمى مۇسا ۋە ئۇنىڭ ئوغىلى يۇسۇپ قادىر قارا - خانى يەكەن، خوتەنگە ئىسلام دىنىنى تارقىتىشقا ئىبەرتىدۇ. خوتەننى قۇرال كۈچى بىلەن ئىسلام دىنىغا كىرگۈزۈش ئۇرۇشى ئىلگىرى - ئاخىرى بولۇپ 24 يىلغا سۇزۇلۇدۇ. ئەڭ ئاخىرىدا بۇددادا دىنغا ئىتتىقات قىلىدىغان خوتەن خانى لۇخالى بويىنىدۇرۇلۇدۇ. تەسلىم بۇلۇپ ئىسلام دىنىنى قۇبۇل قىلىشقا مەجبۇر بۇلۇدۇ. ئەمما ئۇنىڭ قول ئاستىدىكى 2 نەپەر ئەسكەر باشلىغى چوكتۇ - رۇش - نوقتۇرۇش ئاكا - ئۇكا ئىككىسى ئىسلام دىنىغا كىرگىلى ئۇنماي، تەسلىم بۇلۇشنى رەت قىلىپ، قول ئاستىدىكى بىر قانچە ئادىمنى باشلاپ بىر تەرەپتىن ئىتتىشىپ بىر تەرەپتىن چاقا يېزدى - سىدىكى تاغلىق رايۇن تەرەپكە چىكىنىپ، چىرا دەرياسىنى بويلاپ ھاساۋە ھاشىدىكى ئىككى تاغ - نىڭ چوققىسىغا ئۇرۇنلۇشۇدۇ. بۇ جايىنىڭ يەر تۈزۈلۈشى تىك، خەتەرلىك بۇلۇپ، ئايرىم - ئايرىم ھالدا ئىككى دانە مۇداپىيە سېپىلى سۇقۇدۇ. ھاساغا سىلىنىغىنى ھاسا چوكتۇرۇش قورغان، ھاشىغا سىلىنىغىنى ھاشى چوكتۇرۇش قورغان دەپ ئاتىلىدۇ. سېپىل سۇقۇپ، ئاكوپ كولاپ سېپىلنىڭ

ئىچىگە مىس تۇرۇببا ئارقىلىق سۇ باشلاپ كىرىپ ئېچىپ، مۇداپىيەنى قەتئىي داۋاملاشتۇرۇدۇ. لېكىن ئۇزۇن ئۆتمەي سىپىلىنىڭ ئىچىگە باشلاپ كىرگەن مىس تىروپىنى ئىسلام مۇسۇلمانلىرى سىزىپ قىلىپ سۇ مەنبەنى ئۇزۇۋىتىدۇ. شۇنىڭ بىلەن ئۇلارنىڭ ئادەملىرى ئۇسسۇزلۇقتىن قىيىنلىپ، جەڭنى داۋاملاشتۇرۇشقا چارسىز قىلىپ، چىرا دەرياسىنى بويلاپ يۇقىرىغا قاراپ مىڭىپ كوئىنلۇن تىغىدىن ئېشىپ چىكىنىپ، شىزاڭ تەرەپكە قىچىپ كېتىدۇ. ئۇنىڭدىن كېيىن خۇتەندە بۇددا دىنىغا ئىشىنىش تارىخى ئاخىرلىشىپ، خۇتەن ئىسلام دىنىغا كىرگۈزۈلۈدۇ.

ئىمامى جەپپىر تىھراننىڭ ئومۇمى ئەھۋالى

ئىمامى جەپپىر تىھران ناھىيىمىزنىڭ چىرا يېزىسى مازار كۆل كەنتىگە جايلاشقان، ناھىيە بازىرىغىچە بولغان تۈز لىنىيە ئارىلىقى 4 يىرىم كىلومېتىر كېلىدۇ. ناھىيە بازىرىدىن مۇشۇ جايغا تۇتۇشۇدىغان ئاددى تاشيول بۇلۇپ، ماشىنا قاتنىيالايدۇ. مازارنىڭ ئەتراپىنى دىخانىچىلىق ئىتتىز-لىرى ئۇراپ تۇرۇدۇ. ئىگەللىگەن يەر كۆلىمى 379.5 مو بولۇپ، ئۇزۇنلىقى 550 مېتىر، كەڭلىكى 460 مېتىر كېلىدۇ. بۇ، تارىخى ئۇزۇن، كۈرۈنۈشى ھەيۋەتلىك، ساقلىنىشى بىر قەدەر مۇكەممەل بولغان قەدىمى ئاسارە ئەتىقە بولۇپ، ناھىيە دەرىجىلىك نوقتىلىق قۇغدۇلۇدىغان مەدىنى يادىكار-لىقتىن ئىبارەت.

رېۋايەت قىلىنىشىچە، ئىمامى جەپپىر تىھران ئىسلام دىنىنىڭ ياراتقۇچىسى مۇھەممەت ئەلىكىسا-لام بىلەن ئىككى تۇققان بولۇپ، ھىجرىيەنىڭ 8-يىلى شامدىكى (ھازىرقى سۇرىيە) غا زاتتا شەھىت بولغان. رېۋايەتلەردە ئېيتىلىشىچە، شەھىت بولغاندىن كېيىن ئۇنىڭ جەسىدى ئۇچۇپ كېلىپ مۇشۇ يەرگە چۈشكەنمىش. ئۇنىڭ جەسىدىنى كۆرمىگەن، ئەمما ئۇنىڭ قەۋىرىسى بار. شۇڭا بۇ يەرنىڭ نامى ئىمامى جەپپىرتىھران مازار دەپ ئاتالغان. بۇ 1397 يىللىق تارىخقا ئىگە بولۇپ، بۇ جاي مۇسۇلمانلارنىڭ كۈندۈلۈك ناماز ئۇقۇيدىغان توپلۇشۇپ جۈمە نامىزى ۋە ھىيىت نامىزىنى ئۇقۇيدىغان مۇقەددەس جايى. ھەررۇزى ھىيىت ۋە قۇربان ھىيىت بايرىمىدا ئۆز ناھىيە-مىز تەۋەسىدىكى ھەرقايسى يېزىلاردىن كەلگەن ئىتتىقاتچىلاردىن سىرت يەنە سىرتقى ناھىلەر دىنمۇ كۆپلىگەن كىشلەر كېلىپ ھىيىت نامىزى ئۇقۇشقا قاتنىشىدۇ. كەلگەن ئادەم ئەڭ كۆپ بولغان ۋاقتلاردا 10 مىڭغا يېتىدۇ، ھەر يىلى كۈز پەسلىدە سانسىزلىغان ئىتتىقاتچىلار ئاپتۇمۇبىل، تىراكتۇر، ئىشەك ھارۋىلىرىغا ئولتۇرۇپ، بەزىلىرى پىيادە مىڭىپ كېلىپ بۇ يەرگە تاۋاپ قىلىدۇ. ئۇلارنىڭ ئايىغى ئۇزۇلمەي تۇرۇدۇ. بۇ يەردە بىر كىچىك بازار شەكىللەنگەن بولۇپ، ھەر جۈمە كۈنى دۆلەت ئىگىلىكى، كولىكتىپ ۋە يەككە سودىگەرلەر بۇ يەرگە كېلىپ سانائەت ماللىرى، يىمەكلىك-لەر، دىخانىچىلىق قۇشۇمچە مەھسۇلاتلىرى، سۇغاق يىمەكلىكلەر، تۆمۈر ۋە ياغاچتىن ياسالغان دىخاند-چىلىق سايمانلىرى قاتارلىقلارنى ئېلىپ ساتىدۇ. ئۇندىن باشقا يەنە، كاۋاپ، گۆشگىردە، لۈمەن قاتارلىقلار بار. چىرا يېزىلىق تەمىنات-سودا كوپىراتىۋى بۇ يەردە يەنە تەخمىنەن 100 كىۋادد-رات مېتىر كېلىدىغان بىر دانە ئۇنۇبىرسال ماگىزىن ئاچتى.

مىچىتنىڭ ئىمامى ئاخۇنۇمى مەزۇن قارىمىنىڭ ئېيتىشىچە، ئەسلىدە مازارنىڭ جەنۇبى تەرەپىدە ھەيۋەتلىك بولغان، قىشتىن ياسالغان 3 چوڭ تاقا بولۇپ، ئىگىزلىكى تەخمىنەن 25 مېتىر كېلىدۇ-كەن، تاقىنىڭ ئۈستىگە ھەر خىل قول ھونەر نەقىشلىرى ئويۇلغان. مۇشۇ 3 چوڭ تاقىدىن ئوتت-

كەندە ئاندىن مازارنىڭ مەرگىزىدىكى يولغا كەلگىلى بۇلۇدىكەن. بۇ 3 چوڭ تاقا "مەدەنىيەت ئىنقىلاۋى" دا چىقۇبتىلگەن. مەرگىزى يولىنىڭ شىمالى يان بۇيىدا ياغاچتىن ياسالغان بىر دانە ئەزانخانسى بۇلۇپ، 1952-يىلى ياسالغان، ئىگىزلىكى تەخمىنەن 30 مېتىر كېلىدىكەن، بۇ 1968-يىلى "مەدەنىيەت ئىنقىلاۋى" دا ئورۇۋىتىلگەن. مەرگىزى يولىنىڭ شىمالى تەرىپىدە بىر دانە مەدەنىيەت بۇلۇپ، تەخمىنەن 250 نەپەر تالىپ مەدرىستە قۇنۇپ ئوقۇيدىكەن، مەرگىزى يولىنىڭ شىمالى تەرىپىدە بىر دانە دىننى مەكتەپ بولۇپ، تەخمىنەن 200 گە يېتىپ تالىپ ئوقۇيدىكەن. بۇ ئىككى مەدرىس 1952-يىلى توختۇتۇلغان.

بۇ يەردە ھازىرغىچە ساقلىنىپ قالغان ئاساسلىق 3 چوڭ قۇرۇلۇش بۇلۇپ، ئۇنى قىسقىچە تۈۋەندىكىچە بايان قىلىمىز.

1- ھىيتكا مېچىت؛ بۇ مېچىتتە مۇسۇلمانلار مەخسۇس رۇزى ھىيت نامىزى ۋە قۇربان ھىيت نامىزى ئوقۇيدۇ. ئۇنىڭ كولىمى 1850 كۇۋادىرات مېتىر بۇلۇپ، ئۇزۇن-لىغى 50 مېتىر، كەڭلىكى 37 مېتىر كېلىدۇ. ھىيتكا مېچىت ئىچكىر-تاشقىر بولۇپ، ئالدىدا ھويلىسى بار. 4000 دىن ئارتۇق ئادەم بىرلا ۋاقىتتا ناماز ئوقۇيالايدۇ. ئېيتىشلارغا قارىغاندا، بۇ مېچىت 300 يىلدىن ئارتۇق تارىخقا ئىگە. قۇرۇلمىسى سىغىزدىن قۇيۇرۇلغان بىنا بۇلۇپ، 1963-يىلىدىن باشلاپ ئىشىكى ئىتىلىپ، دىننى پائالىيەت توختۇتۇلۇپ، تۈۋەن جاي دادۇي (15-دادۇي) نىڭ ئاشلىق ئامبىرى قىلىپ ئىشلىتىلگەن. 1979-يىلى پارتىيە 11-نۆۋەتلىك مەرگىزى كومىتېتى 3-ئومۇمىي يىغىنىدىن كېيىن، پارتىيەنىڭ دىننى سىياسەتلىرى ئەمىلىلىشىپ، ناھىيىلىك پارتكوم بىرلىككەپ بۇلۇمنىڭ تەستىقى ئارقىلىق يېڭىۋاشتىن ئاممىنىڭ دىننى پائالىيەت ئېلىپ بېرىشىغا تاپشۇرۇپ بېرىلدى. ھىيتكا مېچىتىنىڭ ئالدىدا بىر دانە چوڭ كۆل بۇلۇپ، تەخمىنەن 8 مو كېلىدۇ. تارىخى بىر قەدەر ئۇزۇن، يىل بۇيى سۇ ئۇزۇلمەيدۇ. ئەتراپتىكى ئامما مۇشۇ كۆلنىڭ سۈيىنى ئىچىدۇ. ھىيتكا مېچىت كونىراپ كەتكەچكە ھازىر رىمۇنت قىلىنىش ئالدىدا تۇرماقتا.

2- جۇمە مېچىت؛ 1947-يىلىدىن 1950-يىلىغىچە ئامما ئىمانە توپىلاپ سىلىپ پۈتكۈزۈلگەن. مىنگۇ دەۋرىدىكى چىرا ناھىيىسىنىڭ ھاكىمى چوڭ ئاخۇن (يەنە بىر ئىسمى چۇنجاۋلىن) ئۇيغۇر، قەشقەرلىك بۇلۇپ، 1949-يىلى ھەقىقەتكە قايتىپ، جۇڭگو كوممۇنىستىك پارتىيىسىنىڭ رەھبەرلىكىنى ئاكتىپ قوبۇل قىلغان، ھازىر ئۇلۇپ كەتتى. بۇ مېچىت شۇ كىشىنىڭ تەشەببۇس قىلىشى ۋە بىۋاسىتە تەشكىللىشى ئارقىسىدا سىلىنغان.

جۇمە مېچىتىنىڭ ئومۇمىي كولىمى 3000 كىۋادىرات مېتىر، ئۇزۇنلىغى 40 مېتىر، كەڭلىكى 75 مېتىر، ئىچكىرىكى مېچىتنىڭ ئۈستى يېپىلغان، تاشقا قىسىنىڭ يىرىمىدا پەش بۇلۇپ، بىرلا ۋاقىتتا 3500 ئادەم ناماز ئوقۇيالايدۇ. مېچىتنىڭ ئىچىگە مۇسۇلمانلارنىڭ ناماز ئۆتۈشى ئۈچۈن بورا ھەر خىل جىيىنماز ۋە دەنزىلەر سىلىنغان.

بۇ مېچىتنىڭ دەۋرۋازىسى چوڭ، ھەيۋەتلىك، كۆركەم، قىش تىن قۇيۇرۇلغان. دەۋرۋازىدىن كىرگەندىن كېيىن ئوڭ، سول، ئوتتۇرا، ئۈچ ئىشىكى بار. دەۋرۋازىنىڭ ئۈستىدە قىش بىلەن ياسالغان ئىچىدىن پەلەمپەي ئارقىلىق ئايلىنىپ چىققىلى بولۇدىغان 25 مېتىر ئىگىزلىكتە ئەزانخانسى

بار. تاقىنىڭ ئۈستىدىكى ئىككى ياندا 2 دانە مۇنار بار. دەرۋازىنىڭ ئۈدۈل تىمغا ئەرەپچە خەت- لەر ئۇيۇلغان. بۇ قۇرۇلۇش ھازىر بىر قەدەر مۇكەممەل بۇلۇپ، ئېلىمىزنىڭ مىللى بىناكارلىق قۇرۇلۇش ھۈنەر سەنئىتى، بولۇپمۇ ئۇيغۇر خەلقىنىڭ بىناكارلىق قۇرۇلۇش ھۈنەر سەنئىتى جەھەت- تىكى ئۈسلۇبى ساقلاپ قىلىنغان. 1982- يىلى ئۈمۈمىيۈزلۈك بىر قىتىم رىمۇنت قىلىنىپ، ئاقار- تىلدى ۋە ئەينەك سىلىندى.

3- سىمە؛ (قەۋرە)، جۈمە مېچىتىنىڭ شىمالى تەرپىدىكى 50 مېتىر كېلىدىغان جايغا چاپلاش- قان. ئومۇمى كولىمى 1360 كىۋادىرات مېتىر، ئۇزۇنلىقى 80 مېتىر، كەڭلىكى 60 مېتىر كېلىدۇ. جۈمە مېچىتىنىڭ شىمالى ئوڭ تەرەپتىكى كىچىك ئىشىكتىن كىرگەندە، كەڭ كەتكەن بىر ھويلىغا كىرگىلى بولىدۇ. بۇ يەرنىڭ ھەممىسى گۇرۇستانلىق بۇلۇپ، بۆك قۇمۇش ۋە ئىگىز پەس خادىلار بىلەن تولغان. بۇ سىمەنىڭ دۇۋاخانىسى، بۇنىڭ شەرق ۋە غەرب تەرپى تام بىلەن تۇسۇلغان. جەنۇبى جۈمە مېچىتىنىڭ تىمغا تۇتۇشۇدۇ. شىمالى تەرپى سىمەنىڭ تىمى بىلەن تۇتۇشۇدۇ. سىمە- نىڭ دەرۋازىسىدىن كىرگەندىن كېيىن ئەتكاپخانغا كىرگىلى بولىدۇ. ئوڭ ۋە سول تەرپىدە ئىككى ئېغىز دۇۋا خانى بار. كارىدور ئارقىلىق ئۈستى ئۈچۈك بىز ئېغىز ئۆيگە كىرىپ شىمالغا مىڭپ 2 مېتىر ئىگىزلىكتىكى ياغاچ پەلەمپەي ئارقىلىق سىمەگە كىرگىلى بولىدۇ. ئۇنىڭ كولىمى 375 كۇۋا- دىرات مېتىر كېلىدۇ. ئۇزۇنلىقى 25 مېتىر، كەڭلىكى 5 مېتىر. ئۆيىنىڭ ئوتتۇرىسىدا قىشتىن ياسال- غان قەۋرە بۇلۇپ، ئۇزۇنلىقى تەخمىنەن 5 مېتىر، ئىگىزلىكى تەخمىنەن 1.5 مېتىر كېلىدۇ. قەۋىرد- نىڭ ئەتراپىغا ھەر خىل رەڭلىك بايراقلار ۋە خادىملار قۇيۇلغان. قەۋىردىنىڭ ئۈستىگە 15 قەۋەت ئەرەپچە خەت كەشتەلەنگەن، ھەر خىل تاۋار يۇيۇغ يېپىلغان. بۇ، ئىمامى جەپپىرتەھراننىڭ قەۋىردىسى بۇلۇپ ھىساپلىنىدۇ.

رىۋايەتلەردە ئېيتىلىشىچە، بۇ قەۋرە ئىمامى جەپپىرتەھراننىڭ جەسىدى ئۇچۇپ كېلىپ مۇشۇ يەرگە چۈشكەن يىلى قانۇرۇلغان. ئەمما بۇ ھەقتە ھىچقانداق يازما ماتىرىيال بولمىغاچقا، بۇنى ئىسپاتلىغىلى بولمايدۇ. سىمەنىڭ ياغاچلىرى ھازىرغىچە، ناھايىتى مۇكەممەل ساقلانغان بولسىمۇ، ئۇزۇن يىللاردىن بېرى رىمۇنت قىلىنمىغاچقا، تاملىرى كۆنراپ كەتكەن.

بۇ مازار مۇسۇلمانلارنىڭ قەلبىدە ئىنتايىن مۇقەددەس جاي ھىساپلىنىپ، ئىككىنچى مەككە دەپ ھىساپلايدۇ. ياشانغان كىشىلەر ئۇلۇپ كەتكەندىن كېيىن مۇشۇ يەردە قويۇشنى ئارزۇ قىلىدۇ.

كونادا مىكۇ خارابىسىنىڭ ئومۇمى ئەھۋالى

كونادا مىكۇ خارابىسى ھازىرقى دامىكۇ يېزىسى تۇرۇشلۇق جايىنىڭ شىمالى قىسمىدىكى 19 كىلومېتىر كېلىدىغان تەكلىماكان قۇملۇغىغا جايلاشقان. 4 تەرىپىنى تۇراقلىق ۋە يىرىم تۇراقلىق قۇم دۇۋىلىرى قۇر شاپ تۇرىدۇ. قۇم دۇۋىلىرىنىڭ يۈتكۈلۈشچانلىغى بىر قەدەر كىچىك، خارابە ئۇزۇنلىغى 3-4 كىلومېتىر، كەڭلىكى 30-40 مېتىرغىچە كېلىدىغان قۇم دۇۋىسىنىڭ ئارىلىغىغا جايلاشقان. كونادا مىكۇنىڭ ئەڭ شىمالى چېتىدە، 16-17 ئىغىز ئۆيىنىڭ خارابىسى بۇلۇپ، 25-40 مېتىرغا قەدەر بولغان سەل ئىگىزرەك تۈزلەڭ جايغا جايلاشقان. قالدۇق تامىنىڭ ئاستى تەرىپىدە يۇلغۇن ۋە قۇمۇش چېتىلار بار. جەنۇبقا قاراپ ماڭغانسرى كونا دەريانىڭ بەلگۈلىرىنى تەدبىرىجى كۆرگىلى بۇلۇدۇ. ئىككى تەرىپىدىكى دۆڭ-لەردە يولغۇنلار قۇيۇق ئۆسكەن، ئاستى تەرىپى تۈز يولغا ئوخشايدۇ. ئىككى تەرىپىدە توپ-توپ ئۆي خارابىلىرى ۋە قۇرۇپ كەتكەن دەرەخلەر-نىڭ يىلتىزلىرى بار. ھەمدە سىغىزلارنى ئۇچراتقىلى بۇلۇدۇ. بۇنىڭدىن بۇ يەر ئەسلىدە بىر بازار ئىكەنلىكى ئېنىق كۆرۈنۈپ تۇرىدۇ. بۇ يەرلەردىكى قالدۇق چېتىلار يەر ئۈستىگە تەخمىنەن 20 سانتىمېتىر چىقىپ قالغان. بۇ يەردىكى ئۆي-لەرنى قۇم كۆمۈۋەتكەنلىكىنى چۈشەندۈرۈپ بېرىدۇ.

رېۋايەتلەردە ئىيتىلىشىچە، بۇنىڭدىن تەخمىنەن 150 يىل بۇرۇن ھازىرقى دامىكۇلۇقلار مۇشۇ يەردە ئولتۇرغان، دىخانچىلىق، چارۋىچىلىق بىلەن شۇغۇللانغان، ھەمدە دىخان — چارۋىچىلىق بىر قەدەر تەرەققى تاپقان. تەبىئى ئاپەت بۇلۇپ 40 كىچە كۈندۈز قۇم يىغىپ، دىخانچىلىق ئىتىزلىرى ۋە ئۆي ۋارانلارنىڭ ھەممىسىنى قۇم كۆمۈۋەتكەن. پەقەت چۇقاباش جەمەتىدىكىلەر قۇم-بۇران بىلەن ئىلىشىپ، بىردانە مۇمۇنى تىكلەپ توختىماي ئايلانغان. مۇمۇنىڭ بىرنى قۇم كۆمۈۋەتسە يەنە بىرنى ئۇلاپ، ئاخىرىغىچە بەرداشلىق بېرىپ، ھاياتىنى ساقلاپ قالغان. باشقا ئادەملەرنىڭ ھەممىسى بۇراندا تارقىلىپ كەتكەن، بەزىلىرى ھالسىزلىنىپ يىقىلىپ چۈشۈپ، قۇم كۆمۈۋەتكەن. دىخانچىلىق ئىتىزلىرىنىڭ ھەممىسى قۇم دۈڭلىرىگە ئايلىنىپ كەتكەن. (سۇ ئۇزۇلۇپ قالغان). قىپقالغان چۇقاباش جەمەتىدىكىلەر ھايات كۈچۈرە-مەي دامىكۇيانى بويلاپ مىڭىپ، ھازىرقى دامىكۇغا كۈچۈپ چىقىپ، بىنام ئىچىپ، يەر ياساپ، يېڭى ھايات يۇلىنى ئاچقان. يەنە بىر رېۋايەتتە. ھازىرقى دامىكۇ ئەسلىدە توغراقلىق بۇلۇپ، ئۈسۈملۈكلەر بۆك-باراقسان ئۈسۈدىكەن، ياۋايى ھايۋانلار تەرەپ-تەرەپتە ھولاپ يۇرۇدىكەن. 120 ياشقا كىرگەن بەختايلىكامىنىڭ باشقىلارغا ئېيتىپ بېرىشىچە، ئۇ 5-6 ياشلارغا كىرگەندە ئۇنى دادىسى كونا دامىكۇدىن يۇدۇپ ئاچىققان، بوز يەر ئاچقاندا ياۋايى ھايۋانلارنىڭ ئۇنى يەپ كىتىشىدىن قورقۇپ، ئۇنى خۇرجۇنغا سۇلاپ توغراقنىڭ

ئاچىمىقىغا ئېلىپ قويغان. يەنە رىۋايەت قىلىنىشىچە، دامىكۇ قۇم-بۇران ئاپىتى ۋە سۇنىڭ ئۈزۈلۈپ قېلىشى تۈپەيلىدىن 3 قىتىم كۆچكەن، كونا دامىكۇ 2-قىتىم كۆچۈپ كەلگەن ئورنى. ھازىرقى دامىكۇ 3-قىتىملىق كۆچۈپ كەلگەن ئورنى ئىكەن. لېكىن بۇنىڭغا ھىچقانداق تارىخى ماتىرىيال يوق. بۇنى بىر قەدەم ئىلگىرلىگەن ھالدا تەتقىق قىلىپ ئىسپاتلاشقا توغرا كېلىدۇ.

يېقىنقى يىللاردىن بۇيان، ئاپتونوم رايون، ۋىلايەت ۋە ناھىيىدىكى مۇناسىۋەتلىك تارماقلار بۇ خارابىنى كۆپ قېتىم تەكشۈردى. نەخ مەيداندىن تەتقىق قىلىش قىممىتىگە ئىگە بولغان نۇر-غۇنلىغان ساپال، كۇزا، كۇزا پۇچىغى قاتارلىق نەرسىلەرنى يىغىۋالدى. بۇنى بىر قەدەم ئىلگىرلىگەن ھالدا تەكشۈرۈپ تەتقىق قىلىشقا ئەرزىيدۇ. بۇ يەرنى قۇم دۆۋىلىرى ئۇراپ تۇرغانلىقتىن، يازلىق ھاۋاسى بەكمۇ ئىسسىق، شەرىت-شارائىتى ئۇسال، سۇ مىقدارى ئىنتايىن ئاز، پەقەت يۇلغۇن، توغراق، يانتاق قاتارلىق ياۋايى ئۆسۈملۈك يىپىنچىلىرى بۇلۇپ تۈگەبىقىشقا بىرلۈدۇ.

كونا دامىكۇنىڭ ئەتراپىدا يەنە تىتىگىرام، قالماق سوقاشقان. غاز يادى، سۇپۇچى مازار، چول-پان ئاتام مازار، دەندەن ئۇلاق، لىچىن ئاتام مازار قاتارلىق خارابىلار بار. قۇل-مىزدا ماتىرىيال ۋە تارىخى خاتىرىلەر بولمىغاچقا بۇنى تەپسىلى بايان قىلالىمىدۇق.

ئاسارە - ئەتىقىلەرنىڭ ئۆلچەملىك نامى

ھاسا چوقتۇرۇش قورغان

تەپسىلاتى ئومۇمى بايانغا قارالسۇن.

ھاشى چوقتۇرۇش قورغان

چاقا يېزىسى تۇرۇشلۇق جايىنىڭ غەربىگە جايلاشقان. تۈزلىنىپ ئارلىغى 12.7 كىلومېتىر. ئورنى ھاشى كەنتىسى تەۋەلىكىدە. راۋايەت قىلىنىشىچە - 1001 - يىلى سىلەنغان. ئۇزۇنلىغى تەخمىنەن 200 مېتىر كېلىدۇ. تاشتىن ياسالغان بۇلۇپ، ھازىر ئۇنىڭ خارابىسى ساقلانماقتا. 1982 - يىلى خۇتەن مەمۇرى مەھكىمە بۇ قورغاننى ۋىلايەت دەرىجىلىك قۇغدۇلۇدىغان ئۇرۇن قاتارىغا كىرگۈزۈشنى قارار قىلغان. چوقتۇرۇش ئادەم ئىسمى، قورغان سېپىل دىگەن سۆز، بۇنىڭ كېلىش تارىخى ۋە مەنىسى ھاسا چوقتۇرۇش قورغىنى بىلەن ئوخشايدۇ.

گىماي جەپپىرتەران

تەپسىلاتى ئومۇمى بايانغا قارالسۇن.

توغراق مازار

گۇلاخما يېزىسى تۇرۇشلۇق جايىنىڭ غەربىگە جايلاشقان. تۈزلىنىپ ئارلىغى 1.4 كىلومېتىر. بۇ مازاردا بۇرۇن توغراق كۆپ بولغانلىقتىن توغراق مازار دەپ ئاتالغان. (ئۇيغۇرچە سۆز) ئېيتىش - لارغا قارىغاندا بىر قانچە يۈز يىللىق تارىخقا ئىگە. مازاردا بىر دانە دىننى مىچىت بولۇپ 100 ئادەم ناماز ئۇقۇپالایدۇ.

يۈلچۈن مازار

چاقا يېزىسى تۇرۇشلۇق جايىنىڭ شەرقى جەنۇبىغا جايلاشقان. تۈزلىنىپ ئارلىغى 19.7 كىلو - مېتىر. رىۋايەتلەردە ئېيتىلىشىچە، سەئۇدى ئەرېستانلىق مەشقاۋۇل ئاۋا مۇسەلۇم دىگەن كىشى مۇڭغۇللار بىلەن بولغان ئۇرۇشتا ئۆلۈپ كەتكەندىن كېيىن، مۇشۇ يەردىكى چوڭ يولىنىڭ بۇيىغا دەپن قىلىنغان. شۇنىڭ بىلەن بۇ جايىنىڭ نامى يۈلچۈن مازار دەپ ئاتىلىپ قالغان. بۇ جاي تەخ - مىنەن 1000 يىلدىن ئارتۇق تارىخقا ئىگە. دائىم سىرتىلاردىن ئادەم كېلىپ بۇ جايغا تاۋاپ قىلىدۇ. ئۆيلەر مەدەنىيەت ئىنقىلاۋىدا چىقىۋېلىتلىگەن. ھازىر بۇ جايغا قارايدىغان 1 ئادەم بار.

ئىمام مەھدى ئاخىر زامان

چاقا يېزىسى تۇرۇشلۇق جايىنىڭ غەربى جەنۇبىغا جايلاشقان. تۈزلىنىپ ئارلىغى 19.8 كىلو - مېتىر، ئورنى قىزىل يول كەنتىنىڭ شىمالىدىكى تاغ باغرىدا. ئىگەللىگەن يەر كۆلىمى 40 مو كېلىدۇ. قۇرۇلۇشنىڭ سىلىنغان يىلى ئېنىق ئەمەس، بۇ يەردە 2 ئېغىز مىچىت بۇلۇپ، 8 - 7 يۈز ئادەم

ناماز ئۇقۇيالايدۇ. ئىسلام دىنىنىڭ پائالىيەت ئورنى بۇلۇپ ھىساپلىنىدۇ. مېچىتلەر مەدىنىيەت ئىنقىلاۋىدا چىقىۋىتىلگەن. بۇ يەر نامىنىڭ كېلىش تارىخى ۋە مەنىسى ئېنىق ئەمەس.

تۆت ئىمام مازار

بوستان يېزىسى تۇرۇشلۇق جايىنىڭ شەرقى شىمالغا جايلاشقان. تۈزلىنىپ ئارىلىقى 1.8 كىلو-مېتىر. ئېيتىشلارغا قارىغاندا، بۇنىڭدىن 1000 يىل ئىلگىرى سەئۇدى ئەرەبىستانىدىن كەلگەن تۆت نەپەر ئىسلام ئولىمالىرى ئۇرۇشتا شەھىت بۇلۇپ مۇشۇ يەرگە دەپن قىلىنغان. شۇنىڭغا ئاساسەن تۆت ئىمام مازىرى دەپ نام بېرىلگەن. بۇ مازارنىڭ كۆلىمى تەخمىنەن 200 مو كېلىدۇ. مازاردا بىر دانە دىننى پائالىيەت ئېلىپ بارىدىغان مېچىت بار.

... ..
... ..
... ..

... ..
... ..
... ..
... ..
... ..

... ..
... ..
... ..
... ..
... ..

... ..
... ..
... ..
... ..
... ..

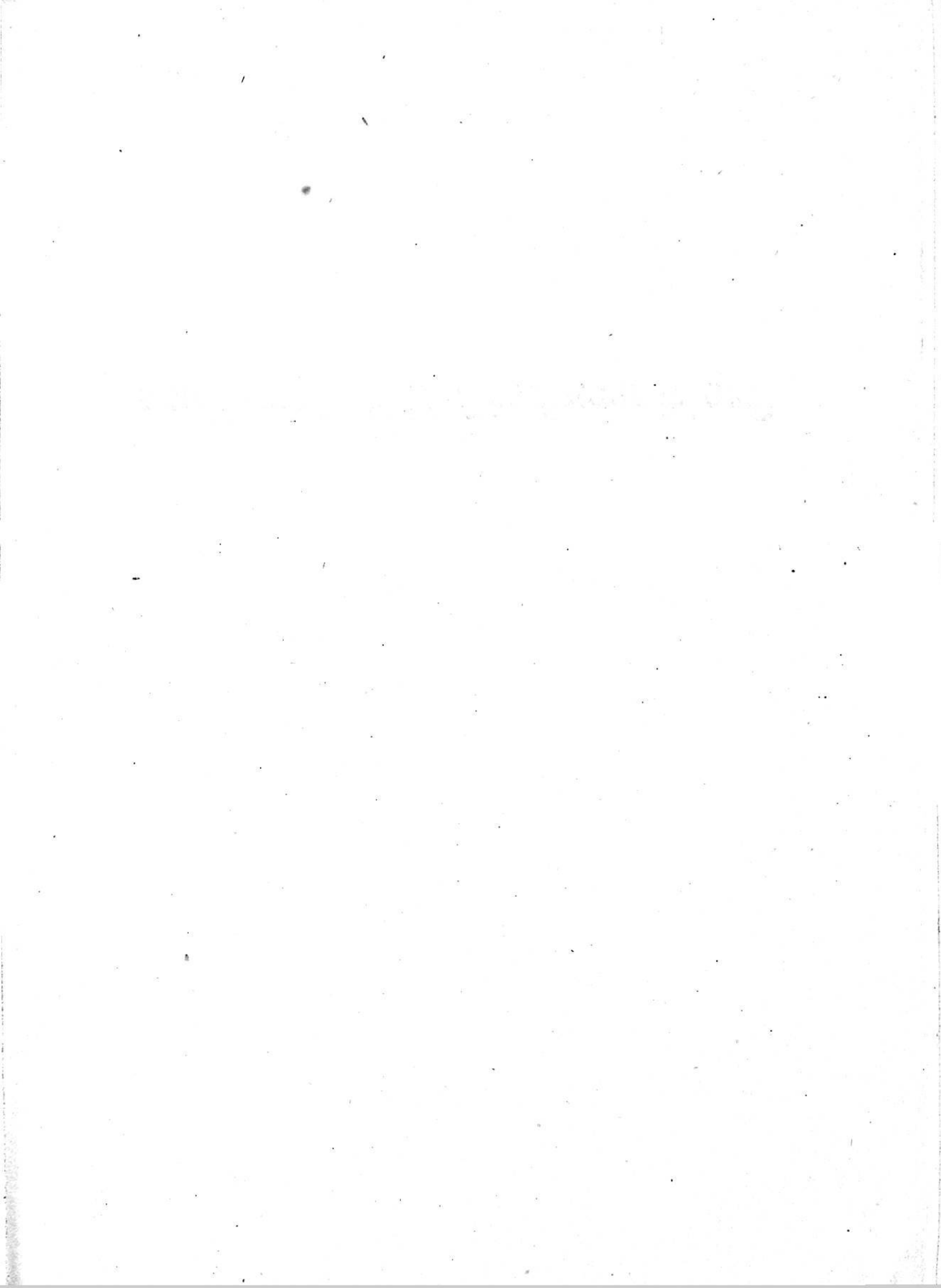
... ..
... ..
... ..
... ..
... ..

... ..
... ..
... ..
... ..
... ..

... ..
... ..
... ..
... ..
... ..

... ..

ئەشلەپچىقىرىش قۇرۇلۇش بىڭتۇەنىنىڭ يەر نامى

خۇتەن - دىخانچىلىق مەيدانلىرىنى باشقۇرۇش ئىدارىسى

1- چارۋىچىلىق فرمىسىنىڭ ئومۇمى ئەھۋالى

1- چارۋىچىلىق فرمىسى چىرا ناھىيە بازىرىنىڭ جەنۇبى قىسمىدىكى 84 كىلومېتىر يىراقلىققا، نۇرى دەرياسىنىڭ شەرقى جەنۇبى قىرغىغىغا جايلاشقان. تىرتۇرىيەسى شىمالى پاراللېل $36^{\circ}15'$ ، شەرقى مېردىئان $81^{\circ}02'$. دېڭىز يۈزىدىن ئىگىزلىكى 2410 مېتىر، جەنۇبى كوئىنلۇن تىغى بىلەن تۇتۇشۇدۇ، يەر شەكلى جەنۇبى ئىگىز، شىمالى پەس، شەرىقتىن غەربكە ئۇزۇنلىغى تەخمىنەن 140 كىلومېتىر، جەنۇبتىن شىمالغا كەڭلىكى 25 كىلومېتىر كىلىدۇ. يايلاق كۆلىمى 380 مىڭ مو، تىرىلغۇ يەر كۆلىمى 6032 مو، تەۋەلىگىدە 8 لىيەندۇي، سودا سانائەت شىركىتى، ئاشلىق پونكىتى، شىپا خانا، 8 يىللىق تۇزۇمىدىكى بىر ئوتتۇرا مەكتەپ بار. ئاھالىسى 2638 نەپەر، بۇنىڭدىن ئۇيغۇر 1626 نەپەر، خەنزۇ 970 نەپەر، خۇيزو 42 نەپەر. مەيداننىڭ 3 تەرىپىنى تاغ قۇرۇش تۇرۇدۇ. تاغ ئۈستى ۋە تاغ ئاستىدىن ئىبارەت ئوخشىمىغان ئىككى تەبىئى رايۇنغا بۆلۈنۈدۇ. تاغ ئۈستىدە 4 چارۋىچىلىق لىيەندۇيى بۇلۇپ، يۇقىرىسى قارلىق تاغقا قەدەر، تۆۋىنى چۆل ياقىسى بىلەن تۇتۇشۇدۇ، شەرقى تەرىپى كىرىيە ناھىيىسىنىڭ يۇلۇدىن باشلىنىپ، غەربى چىرا ناھىيىسىنىڭ قارا تاشقا قەدەر سۇزۇلۇدۇ. يەر شەكلى ئىگىز پەس، دەريا بويلىرىدىكى يالانغان جىلغىلارنىڭ ھالدا بىر-بىرىگە تۇتۇشۇپ كەتكەن. قىشلىق يايلاقلاردىكى جىلغىلارنىڭ چوڭقۇرلىغى 70-80 مېتىرغا قەدەر بۇلۇپ، يانتۇلىغى 70 گىرادۇس تىن ئاشىدۇ، شۇڭاقىش پەسىلدە چارۋىلارنى سۇغۇرۇش قىيىن، يازلىق يايلاقلاردىكى يۈزىدىن 1400 مېتىردىن 3600 مېتىرغا قەدەر بولغان جايلاقلارغا جايلاشقان. ئەڭ ئىگىز بولغانلىرى 4000 مېتىردىن ئاشىدۇ. يايلاقلاردا پاسار، قىلىقان قاتارلىق ئوت-چۆپلەر ئۇسۇدۇ. ئوتنىڭ ئوتتۇرىچە ئىگىزلىكى 10-15 سانتىمېتىرغا قەدەر كىلىدۇ. 3000 مېتىردىن تۆۋەن بولغان ئەتىيازلىق ۋە كۈزەك يايلاقلاردىكى يېپىنچا ئۇسۇم-لۈكلەر مۇرەككەپ گۈللۈكلەر ئائىلىسى ۋە باشقىلىقلار ئائىلىسىدىكى ئۇسۇملۇكلەرنى ئاساس قىلىدۇ. ئوت نىڭ ئىگىزلىكى 30-40 سانتىمېتىرغا قەدەر كېلىدۇ. ئۇندىن باشقا ئاز ساندا چىغ ۋە قوي ياۋىسىمۇ تېپىلىدۇ. قىشلىق ئوتلاقلاردا ئاساسلىغى ياپچان ئۇسۇدۇ. لىيىن قۇيۇقلۇق دەرىجىسى ناھايىتى ئاز، تارىختىكى ئەڭ يۇقىرى قوي سىغىمچانلىغى 40 مىڭ تۇياق قاپەتكەن.

تاغ ئاستىدا 3 دىخانچىلىق لىيەندۇيى، پىششىقلاش ئەتىرىدى، بىناكارلىق قۇرۇلۇش ئەتىرىدى بۇلۇپ، تىرىلغۇ يەر كۆلىمى 4500 مو، ئاھالىسى 2053 نەپەر. 3 تەرىپىنى تاغ قۇرۇش تۇرىدۇ، ئىدىرلىق بەلۋاغقا كىرىدۇ. قۇناق، بۇغداي، پۇرچاق، بىدە، كۆكتات ۋە مەۋە قاتارلىقلارنى ئىشلەپ-چىقىرىدۇ. پىششىقلاش ئەتىرىدى ئاشلىق، ئاچچىق سۇ، جۇۋا، ھاراق قاتارلىق مەھسۇلاتلارنى پىششىق-

لاپ ئىشلەپچىقىرىدۇ. فىرما تەشكىللىنىش تۇرۇشلۇق ئورنى باش تۇغ بازىرىدا بۇلۇپ، چارۋىچە-لىقنى ئاساس قىلغانلىقتىن، خۇتەن دىخان چىلىق مەيدانلىرىنى باشقۇرۇش ئىدارىسى 1- چارۋىچە-لىق فىرمىسى دەپ ئاتىلىپ كەلگەن.

چارۋىچىلىق فىرما 1951- يىلى قۇرۇلغان. ئەسلىدە ئازاتلىق ئارمىيە 2- جۇن ئارقاسەپ تەمىنات بۇسىنىڭ خۇتەندە تۇرۇشلۇق ئىش بىجىرىش باشقارمىسىغا قارايتتى، 1955- يىلى قىسىم لارنى تەرتىپكە سالغاندا ئىشلەپچىقىرىش بىڭتۇەنى يېزا ئىگىلىك 1- دىۋىزىيە سىنىڭ قارمىقىغا ئۆتكۈزۈپ بېرىلگەن. جۇڭگۇ كوممۇنىستىك پارتىيىسى مەزگىلى كۆمىتېتىنىڭ (75) 11- نۇمۇرلۇق ھوججىتىنىڭ بەلگىلىمىسىگە ئاساسەن، 1975- يىلى رەسمى خۇتەن ۋىلايىتىنىڭ رەھبەرلىك قىلىشقا ئۆتكۈزۈپ بېرىلگەن. 1982- يىلى شىنجاڭ ئىشلەپچىقىرىش قۇرۇلۇش بىڭتۇەنى ئەسلىگە كەلتۈرۈلگەندە يەنە خۇتەن دىخانچىلىق مەيدانلىرىنى باشقۇرۇش ئىدارىسىنىڭ رەھبەرلىكىگە قايتۇرۇپ بېرىلدى. فىرما قۇرۇلغاندىن بۇيان، فىرما پارتىكومى پارتىيىنىڭ جاسارەت بىلەن كۈچۈنۈپ ئىشلەش، جاپا- مۇشەققەتكە چىداپ كۈرەش قىلىش، ئۆز كۈچىگە تايىنىپ ئىش كۈرۈش، ۋە تەننى تىرىشچانلىق، ئەقىسەتچانلىق بىلەن گۈللەندۈرۈش «ۋە بوزىر ئىچىپ، چىگرىنى قوغداش» تىن ئىبارەت پاكىجىنى قەتئى ئىز چىل ئىجرا قىلىپ، ھەرىمىلەت خەلقىنىڭ زور كۈچ بىلەن ياردەم بېرىشى، بارلىق ئىشچى خىزمەتچىلەرنىڭ جاپالىق بىلەن مەنەت سىڭدۈرۈشى ئارقى- سىدا، 1- چارۋىچىلىق فىرمىسى يۇقلۇقتىن بارلىققا كەلدى، كىچىكلىكتىن زورايدى. كۈرۈنەرلىك نەتىجىلەرنى قولغا كەلتۈردى. ھازىر 35 مىڭ 4 تۇياق ھەرخىل چارۋىسى بار، بۇنىڭدىن قوي 33 مىڭ 553 تۇياق، ئۆچكە 520 تۇياق، تۈگە 314 تۇياق، كالا 211 تۇياق، ئات 270 تۇياق. 5 دانە يۈك ئاپتوموبىلى، 5 دانە تىراكتور، 50 كىلۋاتلىق بىر دانە توك تارقىتىش ماشىنا گۇرۇپپىسى بار. ياسالغان تاشيۇل 7.1 كىلومېتىر، تاش تىزغان ئۆستەڭ 9-7 كىلومېتىر.

چارۋىچىلىق فىرمىنىڭ ھاۋا كىلىماتىنىڭ ئۆزگۈرۈشى نورمال ئەمەس، تىمپىرا تۇرىسى پەرىقلىق، يىللىق ئوتتۇرىچە تىمپىرا تۇرىسى 24°C - 28°C قايتىدۇ، ئادەتتە 20°C ئەتراپىدا بۇلۇدۇ. 1- ئايدىكى ئەڭ تۈۋەن تىمپىراتۇرىسى 0 دىن تۈۋەن، 25 گىرادۇسقا چۈشۈدۇ. 7- ئايدىكى، ئەڭ يۇقىرى تىمپىرا تۇرىسى 30°C قايتىدۇ. 3-5- ئايغىچە شەرقى شىمال شامىلى كۆپ چىقىدۇ. ئەڭ زور شامال كۈچى 5-6 بالغايتىدۇ. يىللىق ھۆل يىغىن مىقدارى تەخمىنەن 200 مىللىمېتىرغا يېتىدۇ. ھەممىسى 7-9- ئايغا قەدەر ياغىدۇ. دىڭىز يۈزىدىن 3200 مېتىردىن يۇقىرى بولغان جايلاردا، ھۆل يىغىن مىقدارى 300 مىللىمېتىرغا يېتىدۇ. بالدۇر قىرو 10- ئاينىڭ باشلىرىدا چۈشۈدۇ. قىروسىز مەزگىلى 180 كۈن.

مەدىنى مائارىپ- سەھىيە ئىشلىرى جەھەتتە پۈتۈن فىرما بۇيىچە 8 يىللىق تۈزۈمىدىكى 1 ئوتتۇرا مەكتەپ بار. ئولتۇراقلىشىش رايۇنلىرىغا ئاساسەن قۇرۇلغان 5 باشلانغۇچ مەكتەپ بار. ئوتتۇرا باشلانغۇچ مەكتەپتە ئوقۇۋاتقان ئوقۇغۇچى 274 نەپەر، شىپاخا- ندا 22 نەپەر تىببى خادىمى، 27 دانە كەسەل كارۋىتى بار. ئۇنىڭ قارمىقىدا 8 ئۇرۇندا داۋالاش ئورنى بۇلۇپ، 8 نەپەر تىببى خادىمى بار. قاتناش تىرانسىپورت ئىشلىرى بىر قەدەر قولايلىق، ھەر 2 كۈندە بىر قىتىم خۇتەندىن 1- چارۋىچىلىق فىرمىسىغا قاتنايدىغان ئاپتۇۋۇز بار.

1- چارۋىچىلىق. فىرما ئوتتۇرا مەكتىۋىنىڭ قىسقىچە ئەھۋالى

ئوتتۇرا مەكتەپ فىرما تەشكىلىنىڭ شەرقى تەرىپىگە جايلاشقان، سىنىپ، ياتاقلىرى ياغاچ ۋە سىغىزدىن ياسالغان. گىمناستىكا مەيدانىنىڭ كۆلىمى 1400 كۇۋادىرات مېتىر، مەكتەپنىڭ كۆلىمى 25 مو.

مەكتەپتە ھازىر 39 نەپەر ئوقۇتقۇچى ۋە ئىشچى، خىزمەتچى بار. بۇنىڭدىن خەنزۇ ئوقۇتقۇچى ۋە ئىشچى خىزمەتچى 30 نەپەر، ئۇيغۇر ئوقۇتقۇچى ۋە ئىشچى خىزمەتچى 3 نەپەر. ھازىر مەكتەپتە 274 نەپەر ئوقۇغۇچى بولۇپ، بۇنىڭدىن خەنزۇ ئوقۇغۇچى 188 نەپەر، ئۇيغۇر ئوقۇغۇچى 79 نەپەر، خۇيزۇ ئوقۇغۇچى 5 نەپەر، مۇڭغۇل ئوقۇغۇچى 2 نەپەر. مەكتەپتە 1 دانە قىرا ئەتخانا بولۇپ 2500 پارچىدىن ئارتۇق ھەر خىل كىتاپلار قۇيۇلغان. 1 دانە خىمىيە، فىزىكا تەجرىبىخانا-سى بولۇپ، ئوتتۇرا، باشلانغۇچ مەكتەپلەرنىڭ ئوقۇتۇش پائالىيەتلىرىدىكى تەجرىبە سايمانلىرى ئاساسەن تولۇق، مەكتەپتە يەنە 1 دانە كىنو ئاپاراتى ۋە بىر دانە ئۇن ئالغۇ بولۇپ، 8 يىللىق تۈزۈمدىكى ئوتتۇرا مەكتەپ. تۇرۇشلۇق ئورنى باش تۇغ بازىرىدا.

1- چارۋىچىلىق فرما شىپاخانىسىنىڭ ئومۇمىي ئەھۋالى

1- چارۋىچىلىق فرما شىپاخانىسى مەيدان تەشكىلىنىڭ شىمالى تەرىپىگە جايلاشقان. تۈزلىنىپ ئارلىغى 2 كىلومېتىر. شەرقى بىناكارلىق قۇرۇلۇش ئەتىرىدى بىلەن، غەربى نۇرى يېزا چارۋىچىلىق مەيدانى بىلەن، شىمالى چارۋىچىلىق فرما دىخانىچىلىق ئەتىرىدى بىلەن تۇتۇشۇدۇ. قۇرۇلۇش كۆلىمى 150 كۇۋادىرات مېتىر، تىرىلغۇ يەر كۆلىمى (سەي يىرى) 30 مو، 1- چارۋىچىلىق فرمەسىنىڭ كەسپى ئورنى بۇلۇپ، ئوز فىرمىدىكى كادىرلار ۋە ئىشچى خىزمەتچىلەرنىڭ كىسىلىنى داۋالايدۇ. ھەمدە يېقىن خۇشنا بولغان نۇرى يېزىسىنىڭ كەسەللىرى ئۈچۈنمۇ خىزمەت قىلىدۇ. ھازىر 23 نەپەر تىببىي خادىمى، 5 ئىگىز كەسەلخانىسى، 27 دانە كەسەل كارۋىتى بار. ئۇنىڭ قارمىقىدا 8 دانە تىببىي داۋالاش ئورنىدا، 8 نەپەر تىببىي خادىمى بار. بۇ، شىپاخا نارىنىتىگىن، ئىلىكەتتۇرۇن كاردۇڭلۇق تەكشۈرۈش، دائىملىق قان تىپلىرىنى لاپرا تۇرقىلىش قاتارلىقلارنى ئىشلىيەلەيدۇ. قۇساقنى يىرىپ بۇۋاقنى ئىلىش، سۈنئىي ئۇسۇلدا بالىنى ئىلىۋىتىش، توغ-ماسلىق ئاپراتسىيە-سى ۋە ئادەتتىكى تاشقى كەسەل بۇلۇم ئاپراتسىيە لىرىنى ئىشلىيەلەيدۇ. فرما قۇرۇلغان دەسلەپكى مەزگىلدە شىپاخانا مەيدان تەشكىلى باش تۇغ بازىرىدا ئىدى. 1971- يىلى ھازىرقى ئورنى ئارا قۇم كەنتىگە يۆتكەپ كىلىنگەن.

ئىشلەپچىقىرىش قۇرۇلۇش بىڭتۇەنىنىڭ ئۆلچەملىك يەرنامىلىرى

خۇتەن دىخانىچىلىقى مەيدانلىرىنى باشقۇرۇش ئىدارىسى 1 - چارۋىچىلىق فىرمىسى

تەپسىلاتى ئومۇمى بايانغا قارالسۇن.

تەبىئى بازار

باش تۇغ

ناھىيە بازىرى نىڭ شەرقى جەنۇبىغا جايلاشقان. تۈز لىنىيە ئارلىغى 84.1 كىلومېتىر. ئورنى سايياغ دەرياسى بىلەن نۇرى دەرياسىنىڭ ئارلىغىدىكى تۇپلۇكتە. ئۇيغۇرچە سۆز، كىشىلەردەسە- لەپتە بوز يەر ئاچقاندا بۇ يەر گەبىر چوڭ تۇغ سالغانلىقتىن، باش تۇغ دەپ ئاتالغان. بۇ جاي چارۋىچىلىق فىرمىسىنىڭ سىياسى، ئىقتىسادى، مەدىنىيەت مەركىزى. بازار ئىچىدە، رادىئو ئۆزىلى، كىنوخانا، سودا دۇكانلىرى، ئوتتۇرا مەكتەپ، ئىدارە جەمئىيەتلىرى بار. نۇپۇسى 288 نەپەر، بۇنىڭدىن خەنزۇ 174 نەپەر، ئۇيغۇر 144 نەپەر، خۇيزۇ 10 نەپەر.

چارۋىچىلىق نوقتىسى

پىچان بېشى

فىرما تەشكىلى تۇرۇشلۇق جايىنىڭ جەنۇبىغا جايلاشقان. تۈز لىنىيە ئارلىغى 12.2 كىلومېتىر. شەرقى سارلۇك دەرياسى بىلەن تۇتۇشۇدۇ. بۇ جايىنىڭ ئورنى قۇرۇق ئوتلاقنىڭ باش تەرىپىدە بولغانلىقتىن، پىچان بېشى دەپ ئاتالغان. بۇ يەردە 50 ئادەم چارۋا باقىدۇ، كۈلىمى 5 كۇۋادىراتمېتىر. تۆل ئالدىدىن ئوتلاق. چارۋا سىغىمچانلىغى 3500 تۇياق. ياپچان، چىغ، يەر باغرى قاتارلىق ئوتلار ئۇسۇدۇ. داۋغان، تۈلكە، ئۇلا، كەكلىك قاتارلىق ياۋايى ھايۋانلار بار.

چارۋىچىلىق نوقتىسى

ئاقيا

فىرما تەشكىلى تۇرۇشلۇق جايىنىڭ جەنۇبىغا جايلاشقان. تۈز لىنىيە ئارلىغى 17.1 كىلومېتىر. ئۇيغۇرچە سۆز، يايلاغنىڭ ئەتراپىدىكى بىر تاغ قاپتىلىدا ئوت ئۈنمەيدىغان بىر يار بولغانلىقتىن ئاقيا دەپ ئاتالغان. كۈلىمى 150 كۇۋادىراتمېتىر، ئوتلاق چارۋاسىغىمچانلىغى 3500 تۇياق، جەگرەن، تۈلكە، داۋغان، كەكلىك، ئۇلا قاتارلىق ياۋايى ھايۋانلار، يەر باغرى، چىم، چىغ قاتارلىق ئوتلار ئۇسۇدۇ.

چارۋىچىلىق نوقتىسى

ئۆڭكۈر قېر

فىرما تەشكىلى تۇرۇشلۇق جايىنىڭ جەنۇبىغا جايلاشقان. تۈز لىنىيە ئارلىغى 17.4 كىلومېتىر. ئۇيغۇرچە سۆز، يايلاغ دا بىر تاغ ئۆڭكۈرى بولغانلىقتىن، ئۆڭكۈر قېر دەپ ئاتالغان. چارۋا باقىدىغان 20 ئادەم بار. ئوتلاق چارۋاسىغىمچانلىغى 2500 تۇياق. ئۇزۇنلىغى 15 كىلومېتىر، كەڭلىكى 1.5 كىلومېتىر كىلىدۇ. قىشلىق يايلاغ، يەر باغرى، چىغ، ياپچان قاتارلىق ئوتلار ئۇسۇدۇ.

تۈلكە، داۋغان قاتارلىق ياۋايى ھايۋانلار بار.

جىمالاس

فىرما تەشكىلى تۇرۇشلۇق جايىنىڭ جەنۇبىغا جايلاشقان تۈزلىنىپ ئارلىغى 22.6 كىلومېتىر. شىمالى لالۇڭ دەرياسى بىلەن تۇتۇشۇدۇ. ئۇزۇنلىغى 1 كىلومېتىر، كەڭلىكى 1.3 كىلومېتىر كىلدۇ. قىشلىق يايلاغ. 4 ئادەم چارۋا باقىدۇ. چارۋا سىغىمچانلىغى 400 تۇياق. پۇرچاق، بىنەپشە، چىغ قاتارلىق ياۋايى ئۆسۈملۈكلەر، جەگرەن، تۈلكە، ئۇلا، كەكلىك قاتارلىق ياۋايى ھايۋانلار بار. يەر نامىنىڭ كىلىش تارىخى ۋە مەنسى ئىنىق ئەمەس.

دىخاچىلىق نوقتىسى

چىۋىق

فىرما تەشكىلى تۇرۇشلۇق جايىنىڭ جەنۇبىغا جايلاشقان. تۈزلىنىپ ئارلىغى 2.4 كىلومېتىر. ئورنى لالۇڭ دەرياسى جىلغىسىدا. 25 ئادەم بار. تىرىلغۇيىرى 300 مو. پۇرچاق، ئارپا، بۇغداي تىرىلدۇ. ئۇيغۇرچە دەرەخنىڭ شىخى دىگەن مەنىدە. كىلىش تارىخى ئىنىق ئەمەس.

بىلەنگە

چارۋىچىلىق نوقتىسى

فىرما تەشكىلى تۇرۇشلۇق جايىنىڭ شىمالىغا جايلاشقان. تۈزلىنىپ ئارلىغى 20.3 كىلومېتىر. ئوتلاقنىڭ ئۇزۇنلىغى 10 كىلومېتىر. كەڭلىكى 5 كىلومېتىر كىلدۇ. چارۋا سىغىمچانلىغى 3500 تۇياق. 13 ئادەم چارۋا باقىدۇ. يەر باغرى، ياپ چان، چىغ قاتارلىق ياۋايى ئوتلار. داۋغان، تۈلكە، توشقان، قاتارلىق ياۋايى ھايۋانلار بار. بىلەنگە دىگەن يەر نامىنىڭ كىلىش تارىخى ئىنىق ئەمەس.

چارۋىچىلىق نوقتىسى

يېڭى ئېغىل

فىرما تەشكىلى تۇرۇشلۇق جايىنىڭ شىمالىغا جايلاشقان. تۈزلىنىپ ئارلىغى 28.2 كىلومېتىر. ئۇيغۇرچە سۆز، ئىلگىرى ئۆتكەن كىشلەر بۇ يەر گەيىڭىدىن ئېغىل ياسىغانلىغى ئۈچۈن، بۇ جايىنىڭ نامىنى يېڭى ئېغىل دەپ ئاتىغان. 4 ئادەم چارۋا باقىدۇ. ئۇزۇنلىغى 4 كىلومېتىر، كەڭلىكى 5 كىلومېتىر كىلدۇ. تۆل ئىلىنىدىغان يايلاغ، ئوتلاق چارۋا سىغىمچانلىغى 4500 تۇياق. ياپچان، چىغ، يەر باغرى قاتارلىق ياۋايى ئوتلار بار، داۋغان، تۈلكە، ئۇلا، كەكلىك قاتارلىق ياۋايى ھايۋانلار بار.

چارۋىچىلىق نوقتىسى

يېشى مەڭلەي

فىرما تەشكىلى تۇرۇشلۇق جايىنىڭ غەربىگە جايلاشقان. تۈزلىنىپ ئارلىغى 28.7 كىلومېتىر. غەربى ئوتانلىق دەرياسى بىلەن تۇتۇشۇدۇ. ئۇزۇنلىغى 4 كىلومېتىر كىلدۇ. كەڭلىكى 3 كىلومېتىر كىلدۇ. يازلىق يايلاغ، چارۋا سىغىمچانلىغى 1200 تۇياق. 12 ئادەم چارۋا باقىدۇ. ياپچان، چىغ، قاتارلىق ئۆسۈملۈكلەر، داۋغان، توشقان، ئۇلا، كەكلىك قاتارلىق ياۋايى ھايۋانلار بار. يەر نامىنىڭ كىلىش تارىخى ۋە مەنسى ئىنىق ئەمەس.

تەبىئى كەنتە

ھاڭغى

فىرما تەشكىلى تۇرۇشلۇق جايىنىڭ غەربىگە جايلاشقان. تۈزلىنىپ ئارلىغى 55.3 كىلومېتىر.

ئورنى تاغ جىلغىسىدا. ھاڭغى ئۇيغۇرچە شامال ئىغزى دىگەن مەنىدە. بۇ كەنتە ئىككى تاغنىڭ ئارىلىقىدىكى شامال ئىغزىغا ئورونلاشقانلىقتىن، ھاڭغى دەپ ئاتالغان. 18 ئادەم بار. تىرىلغۇيىرى 35 مو، بۇغداي، ئارپا، پۇرچاق چىقىدۇ.

چارۋىچىلىق نوقتىسى

تۈز ئېغىل

فىرما تەشكىلى تۇرۇشلۇق جايىنىڭ غەربىگە جايلاشقان. تۈز لىنىيە ئارىلىقى 34.6 كىلومېتىر. شەرقى ۋە غەربى گەنجىساي دەرياسى بىلەن تۇتۇشۇدۇ. تۈز ئېغىل، ئۇيغۇرچە سۆز، ئېغىل تۈز يەرگە ياسالغانلىقتىن، تۈز ئېغىل دەپ نام بىرىلگەن. 10 ئادەم چارۋا باقىدۇ. يايلاغىنىڭ ئۇزۇنلىقى 25 كىلومېتىر، كەڭلىكى 15 كىلومېتىر كىلىدۇ. تۆل ئىلىنىدىغان يايلاغ، چارۋا سىغىمە-چانلىقى 2300 تۇياق. چىغ، ياپچان، يەر باغرى قاتارلىق ياۋايى ئوتلار، داۋغان، تۈلكە، توشقان، كەكلىك قاتارلىق ياۋايى ھايۋانلار بار.

چارۋىچىلىق نوقتىسى

قىزىل يول

فىرما تەشكىلى تۇرۇشلۇق جايىنىڭ غەربى جەنۇبىغا جايلاشقان. تۈز لىنىيە ئارىلىقى 43.3 كىلومېتىر، جەنۇبى كوئىنلۇن تىغىغا تۇتۇشۇدۇ. قىزىل يول-ئۇيغۇرچە سۆز. يايلاغدىن تاققا چىقىدىغان بىر يول بۇلۇپ، تۇپسى قىزىل بولغاچقا، قىزىل يول دەپ ئاتالغان. 16 ئادەم چارۋا باقىدۇ. يازلىق يايلاغ. ئۇزۇنلىقى 25 كىلومېتىر، كەڭلىكى 25 كىلومېتىر كىلىدۇ. چارۋا سىغىمىچان-لىقى 3000 تۇياق. يەر باغرى، ياپچان، چىغ قاتارلىق ياۋايى ئوتلار، جەگرەن، تۈلكە، داۋغان ئۇلا، كەكلىك قاتارلىق ياۋايى ھايۋانلار بار.

چارۋىچىلىق نوقتىسى

بۇگۇ

فىرما تەشكىلى تۇرۇشلۇق جايىنىڭ غەربى جەنۇبىغا جايلاشقان. تۈز لىنىيە ئارىلىقى 37.7 كىلومېتىر، شەرقى گەنجىساي دەرياسى بىلەن تۇتۇشۇدۇ. قىشلىق يايلاغ، ئۇزۇنلىقى 15 كىلومېتىر، كەڭلىكى 10 كىلومېتىر كىلىدۇ. چارۋا سىغىمىچانلىقى 2800 تۇياق. 14 ئادەم چارۋا باقىدۇ. يەر باغرى، چىغ، ياپچان قاتارلىق ئۈسۈملۈكلەر، جەگرەن، داۋغان، تۈلكە قاتارلىق ياۋايى ھايۋانلار بار. يەر نامىنىڭ تىل ئايرىمىسى، كىلىش تارىخى ۋە مەنىسى ئىنىق ئەمەس.

چارۋىچىلىق نوقتىسى

سىرىقچان

فىرما تەشكىلى تۇرۇشلۇق جايىنىڭ غەربى جەنۇبىغا جايلاشقان. تۈز لىنىيە ئارىلىقى 16.6 كىلومېتىر. ئورنى نۇرى دەرياسىنىڭ ئىككى قىرغىغىدا. بۇ يايلاغنىڭ ئۈستىدىكى ئوتلار سىرىقچان كۈرۈنگەچكە، سىرىقچان دەپ ئاتالغان. سىرىقچان ئۇيغۇرچە سۆز، 14 ئادەم چارۋا باقىدۇ. ئوتلاق چارۋا سىغىمىچانلىقى تۇياق. داۋغان، تۈلكە قاتارلىق ياۋايى ھايۋانلار بار.

چارۋىچىلىق نوقتىسى

شەرقىي

فىرما تەشكىلى تۇرۇشلۇق جايىنىڭ غەربى جەنۇبىغا جايلاشقان. تۈز لىنىيە ئارىلىقى 22 كىلومېتىر. ئورنى دالۇڭ دەرياسى بىلەن لالۇڭ دەرياسىنىڭ ئارىلىقىدىكى ئىگىز تاغدا، پەسىللىك يايلاغ، ئوتلاق چارۋا سىغىمىچانلىقى تۇياق. داۋغان، تۈلكە قاتارلىق ياۋايى ھايۋانلار بار. ئۇيغۇرچە "بوي تاسما" دىگەن مەنىدە. بۇ يايلاغ تار، ئۇزۇنچاق بۇلۇپ بۇي تاسمىغا

ئوخشىغانلىقتىن، شىرقىر دەپ ئاتالغان.

1- چارۋىچىلىق فىرما دىخانچىلىق ئەتىرىدى

فىرما تەشكىلى تۇرۇشلۇق جايىنىڭ شىمالغا جايلاشقان. تۈز لىنىيە ئارىلىقى 3.4 كىلومېتىر. 1951- يىلى فىرما قۇرۇلغان ۋاقىتىدا دىخانچىلىق 2- لىيەنى دەپ نام بىرىلگەن. 1964- يىلى دىخانچىلىق ئەتىرىدىگە ئۆزگەرتىلگەن. 261 ئادىمى بار. بۇنىڭ دىن ئۇيغۇرلار 150 نەپەر، خەنزۇلار 111 نەپەر، خۇيزۇلار 1 نەپەر، تىرىلغۇ يەر كۆلىمى 1700 مو، بۇغداي، قۇناق، بىدە تىرىدۇ.

1- چارۋىچىلىق فىرما بىناكارلىق قۇرۇلۇشى ئەتىرىدى

فىرما تەشكىلى تۇرۇشلۇق جايىنىڭ شىمالغا جايلاشقان. تۈز لىنىيە ئارىلىقى 2 كىلومېتىر. شەرقى سايباغ دەرياسىغا يېقىن. 1951- يىلى فىرما قۇرۇلغاندا، بىنا كارلىق قۇرۇلۇشى ئەتىرىدى دەپ نام بىرىلگەن. 161 نەپەر ئادىمى بار. بۇنىڭدىن خەنزۇلار 101 نەپەر، ئۇيغۇرلار 56 نەپەر، خۇيزۇ 1 نەپەر.

1- چارۋىچىلىق فىرما نەسلىك چارۋا پونكىتى

فىرما تەشكىلى تۇرۇشلۇق جايىنىڭ شىمالغا جايلاشقان. تۈز لىنىيە ئارىلىقى 7.2 كىلومېتىر. شەرقى سارلۇك دەرسىغا يېقىن، ئەسلىدە نەسلىك قوي فىرمىسى بۇلۇپ، 1980 يىلى نەسلىك چارۋا پونكىتى دەپ نام بىرىلگەن. 101 نەپەر ئادىمى بار. بۇنىڭدىن خەنزۇلار 66 نەپەر، ئۇيغۇرلار 35 نەپەر، تىرىلغۇ يىرى 1800 مو، چوڭ-كىچىك چارۋىسى 355 تۇياق. يۇڭ، بىدە، بۇغداي چىقىدۇ.

1- چارۋىچىلىق فىرما شىپاخانىسى

فىرما تەشكىلى تۇرۇشلۇق جايىنىڭ شىمالغا جايلاشقان. تۈز لىنىيە ئارىلىقى 2 كىلومېتىر. ئەسلى نامى شىپاخانا بولۇپ 1971- يىلى ساقلىقنى ساقلاش ئەتىرىسى دەپ ئۆزگەرتىلگەن. ئىگەللىگەن يەر كۆلىمى 5 مو، قۇرۇلۇش كۆلىمى 1594 كوۋادىرات مېتىر، ئىشچى، خىزمەتچىسى 31 نەپەر، بۇنىڭدىن دۇختۇر، سېستىرالار 13 نەپەر. كىسەل كارۋىتى 27 دانە، رىنتىگىن ئاپپاراتى، شىندىيەنتۇ بۇلۇپ، ئادەتتىكى كىچىك ئاپراتسىيەلەرنى قىلىدۇ.

1- چارۋىچىلىق فىرما ئوتتۇرا مەكتىۋى

فىرما تەشكىلى تۇرۇشلۇق جايىنىڭ شەرقىگە جايلاشقان. 1951- يىلى باشلانغۇچ مەكتەپ قۇرۇلغان، 1975- يىلى ئوتتۇرا مەكتەپ بولغان. قارمىغىدا باشلانغۇچ سىنىپ بار. ئىگەللىگەن يەر كۆلىمى 2 مو، قۇرۇلۇش كۆلىمى 3040 كوۋادىرات مېتىر. خەنزۇ مەكتەپ. 31 نەپەر خىزمەتچى، 274 نەپەر ئوقۇغۇچى بار. قارمىغىدا قىرائەتخانا، تەجرىبىخانا بار.

سارلۇك ئوق ئۆستەڭ

فىرما تەشكىلىنىڭ شەرقىگە جايلاشقان. بۇ ئۆستەڭنىڭ ئورنى سارلۇڭدا بولغاچقا، سارلۇك ئوق ئۆستەڭ دەپ ئاتالغان. 1980- يىلى ياسالغان. رىزەكتىن باشلىنىپ، ئارا قۇمدا توختايدۇ. ئۇزۇنلىقى 3.5 كىلومېتىر. كەڭلىكى 1.5 مېتىر، تاش تىزىلغان ئۆستەڭ. ئىقىم مىقدارى 0.5 كوپىمېتىر/سىكۇنت. سۇغۇرۇلدىغان كۆلەم 500 مو.

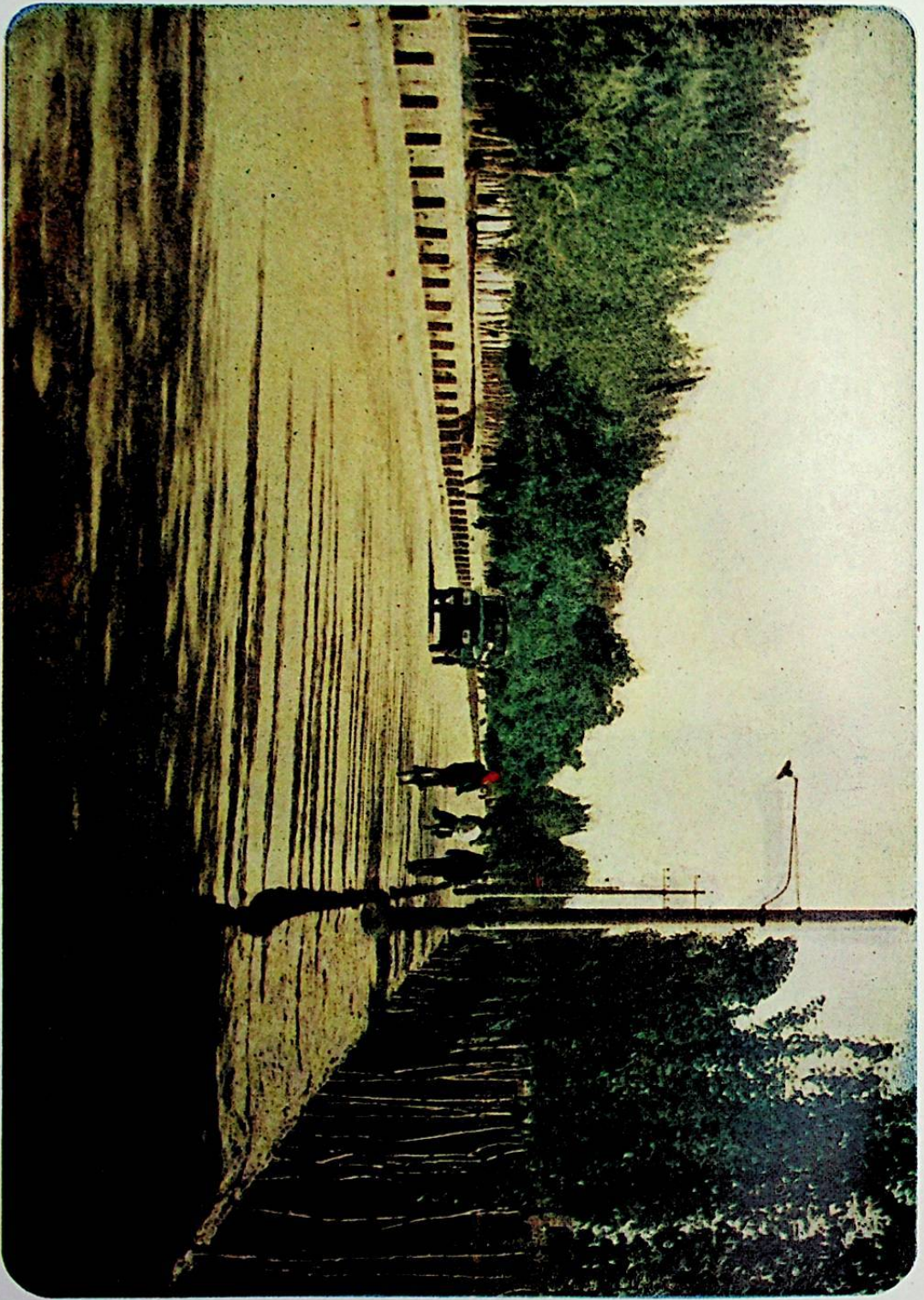
1- چارۋىچىلىق فىرما تاشيۋىلى

فىرما تەشكىلىنىڭ شىمالىغا جايلاشقان، باش تۇغ بازىرىدىن باشلىنىپ، يالغۇز باغقا بارىدۇ تۇپا يۇل. ئۇزۇنلىقى 6200 مېتىر، كەڭلىكى 6-7 مېتىر، ئاپتۇ مۇبىل سائىتىگە 20-30 كىلومېتىر تىزلىك بىلەن يۈرەلەيدۇ.

Copyright © 1954

Published by the University of Chicago Press
Chicago, Illinois, U.S.A.

سۇرەتلەر

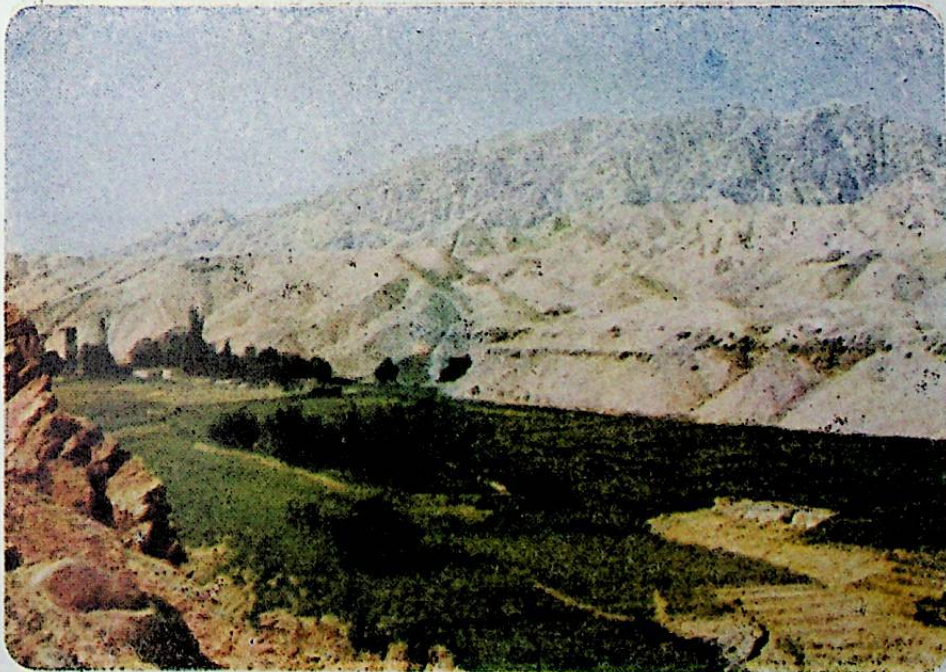

ناھمبھان: زبر سدنگی کو چامہ نرسر سی

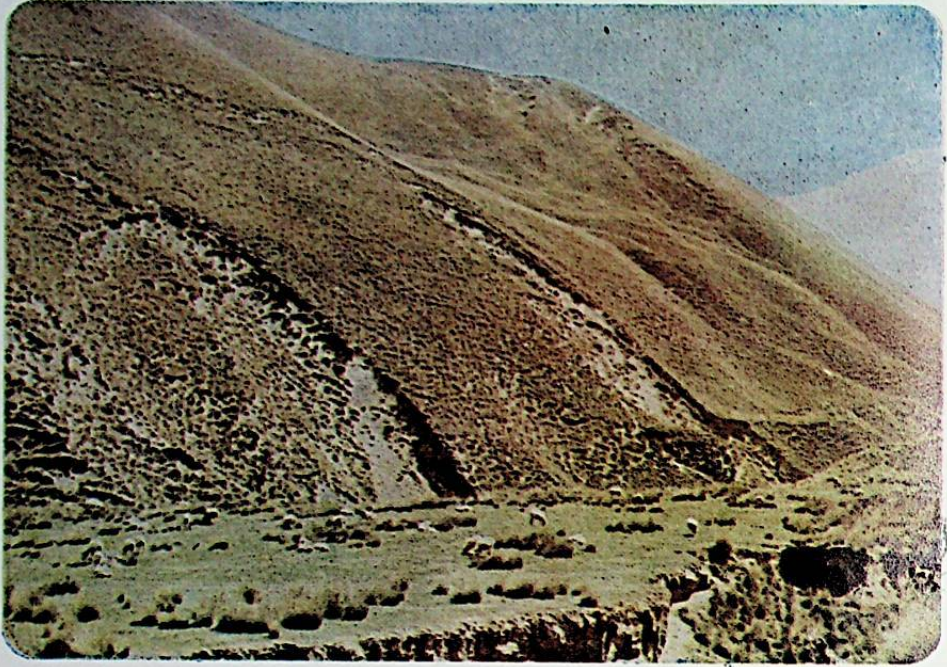

چۈكۈندى تۈزلەڭلىكتىكى ئىتىزلار (گۈلاخما ئاقئېلەك
1- مەھەللە گۈرۈپپىسىنىڭ مول ھۈسۈل ئىتىزى)

كۆمىنلۈن تاغلىق رايۇندىكى كەنتەمەنزىرىسى

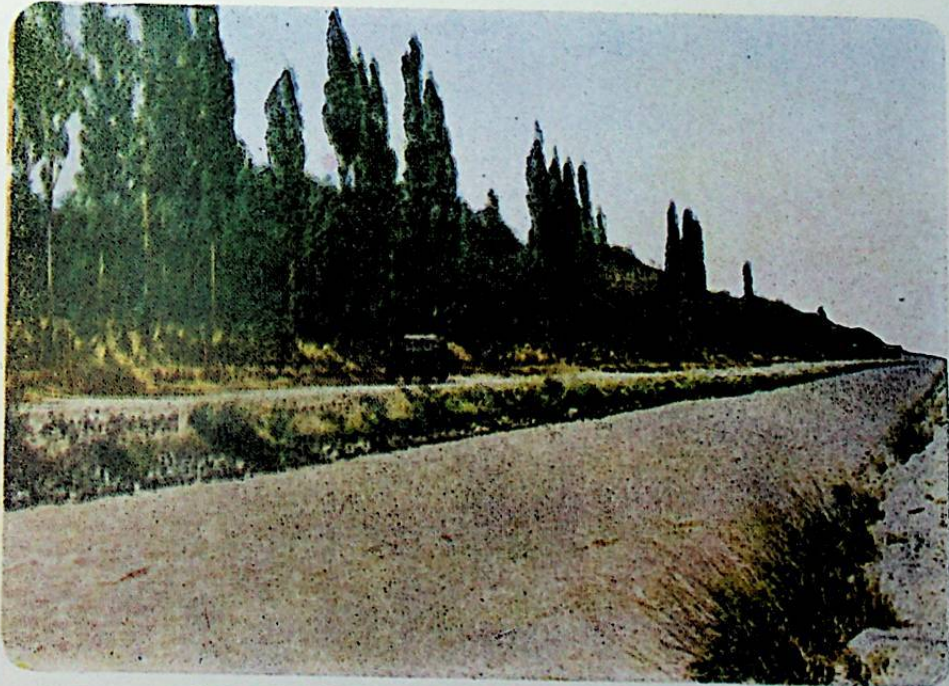
ئارا ئىگىز تاغلىقتىكى قىشلىق ۋە ئەتىيازلىق يايلاق (يامۇن)

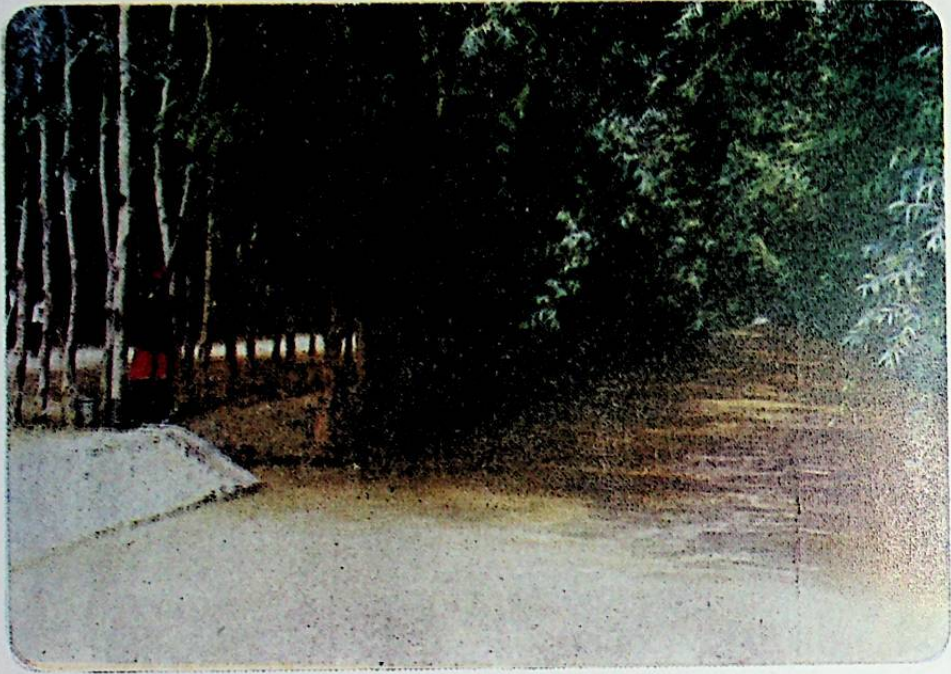
كوئىنلۇن تاغلىق رايۇنىدىكى تەبىئىي يايلاق مەنزىرىسى (يامۇن)

جەڭگۋار ئۆستەڭ باش ئارىشى (بۇرانتاي)

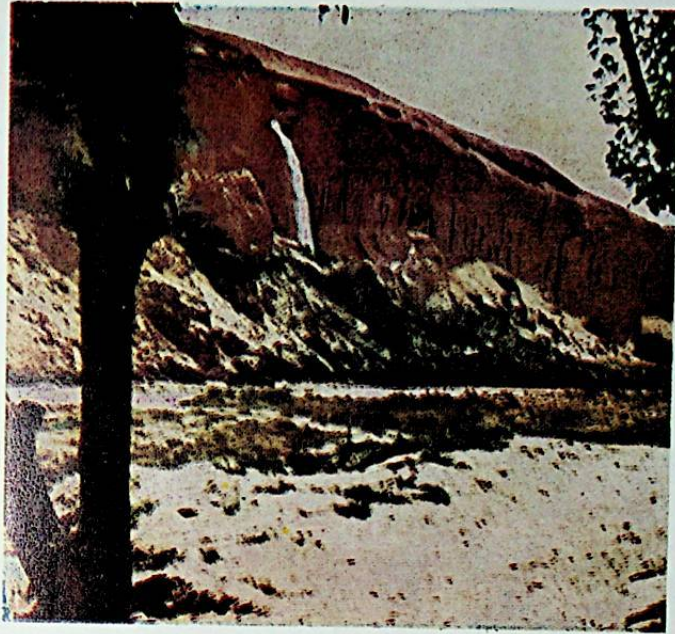
كەلكۈن سۈيى جەڭگۋار ئۆستەڭ ئارقىلىق سۇغۇرۇش
رايونلىرىغا باشلاپ كىلندى

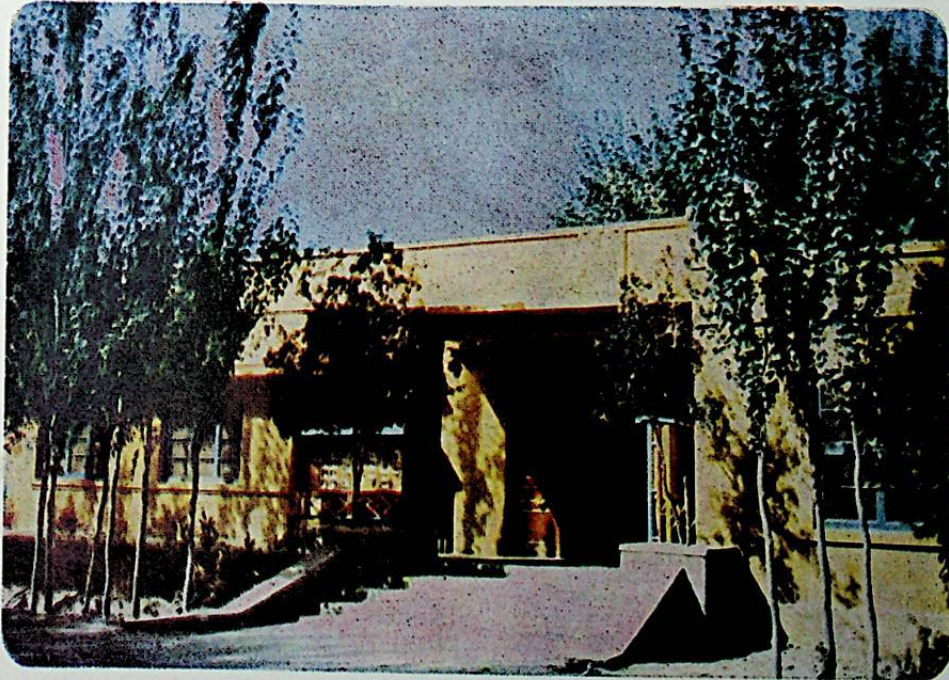
بۆك باراقسانلىق ئۆستەك (دامىكۇ ئۇق ئۆستەك)

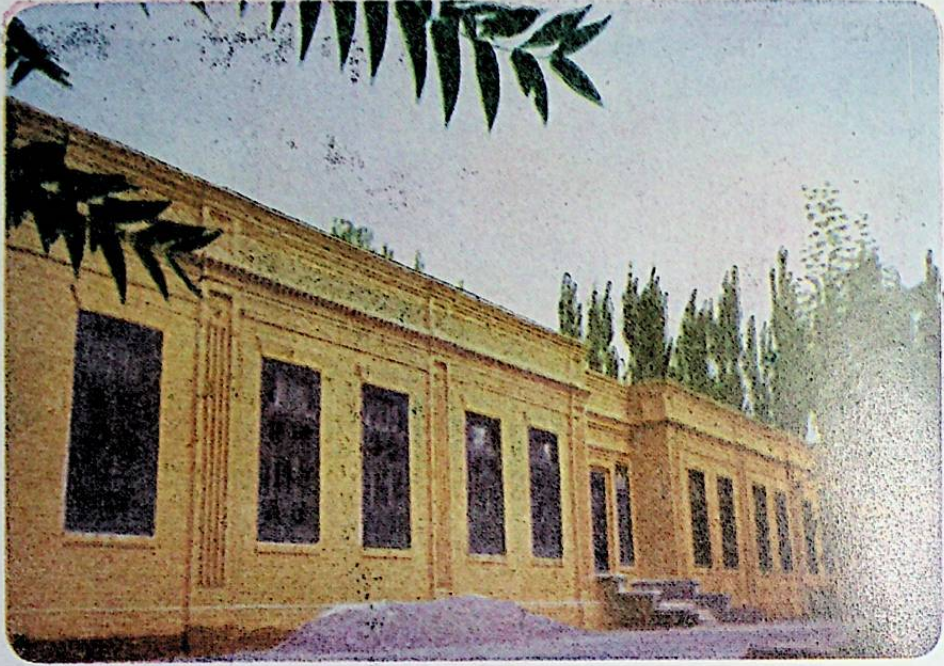
بۇراننىك ئالدىنى ئىلىپ، قۇمنى تۇراقلاشتۇرۇپ،
قۇملۇقنى ئۆزگەرتىش

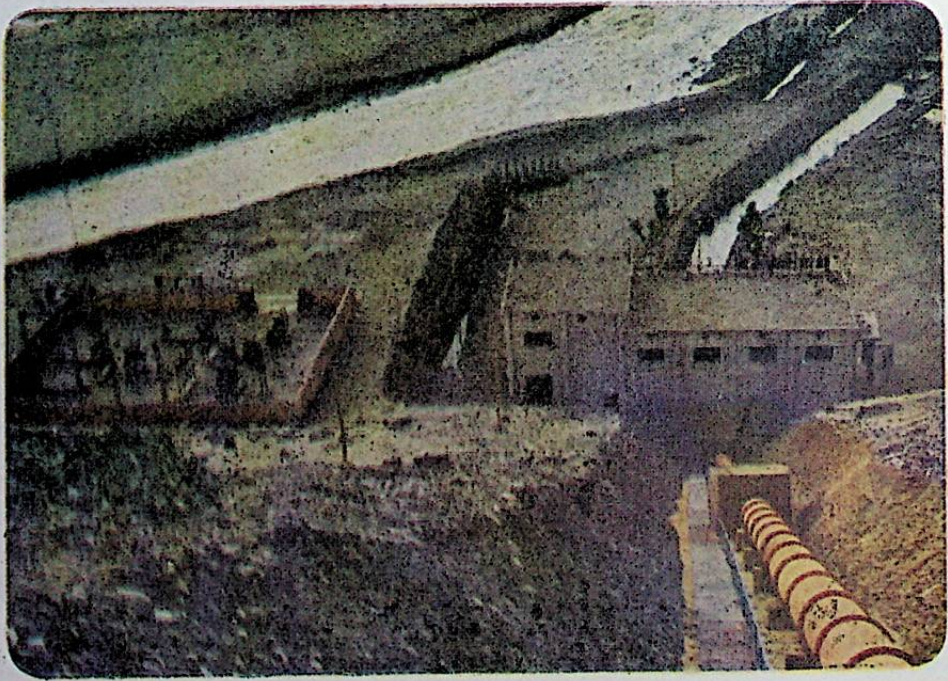
دەريا ئىقىنى ئۆزگەرتىلىپ، چاقا دەرياسىنىڭ سۈيى چىرا
دەرياسىغا باشلاندى (توتماق)

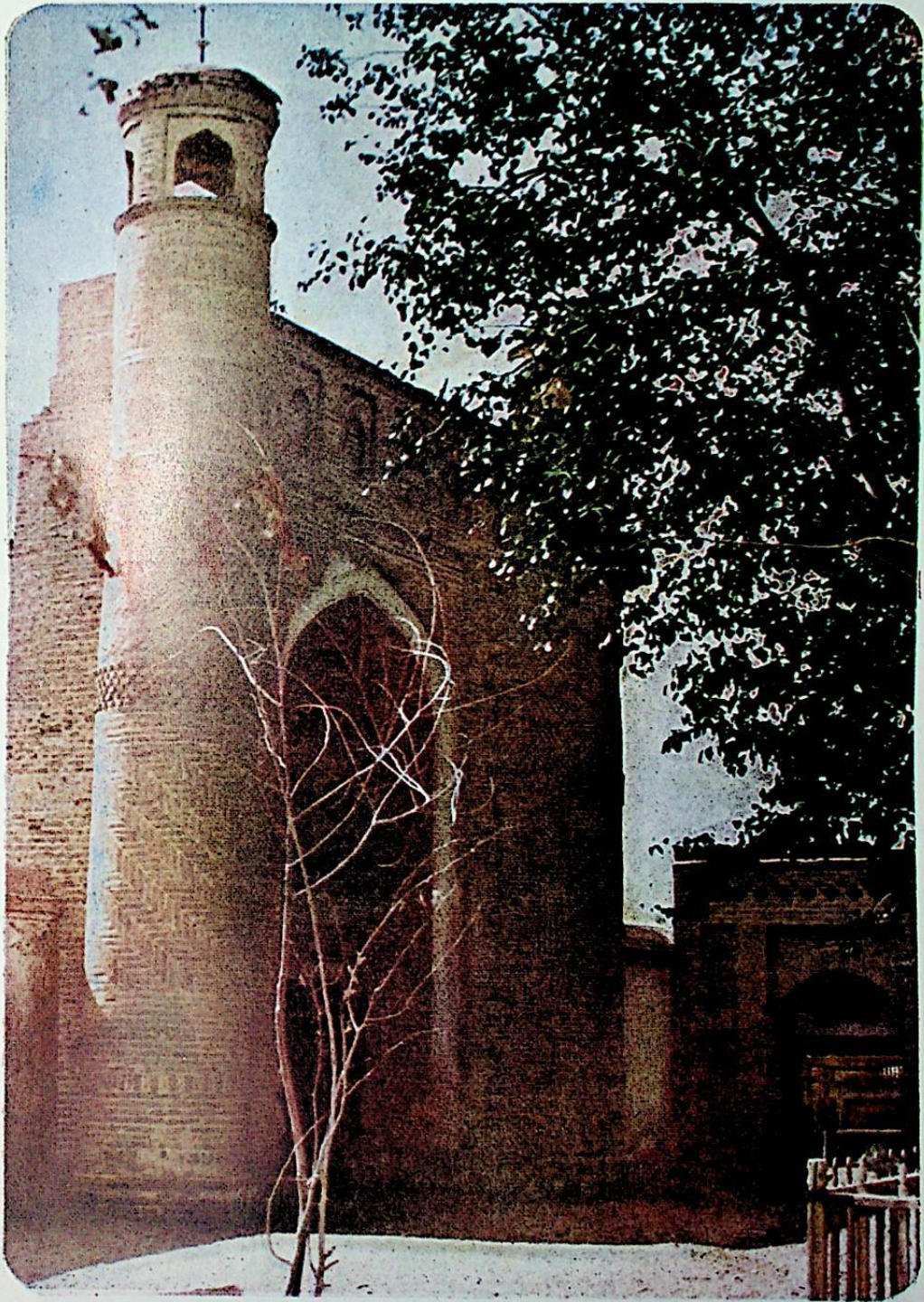
جۇڭگو كوممۇنىستىك پارتىيىسى چىرا ناھىيىلىك كومىتېتى
ئورگىنىدىن بىر كۆرۈنۈش

چمرا ناھىيىلىك خەلق ھۆكۈمىتى ئورگىنىدىن بىر كۆرۈنۈش

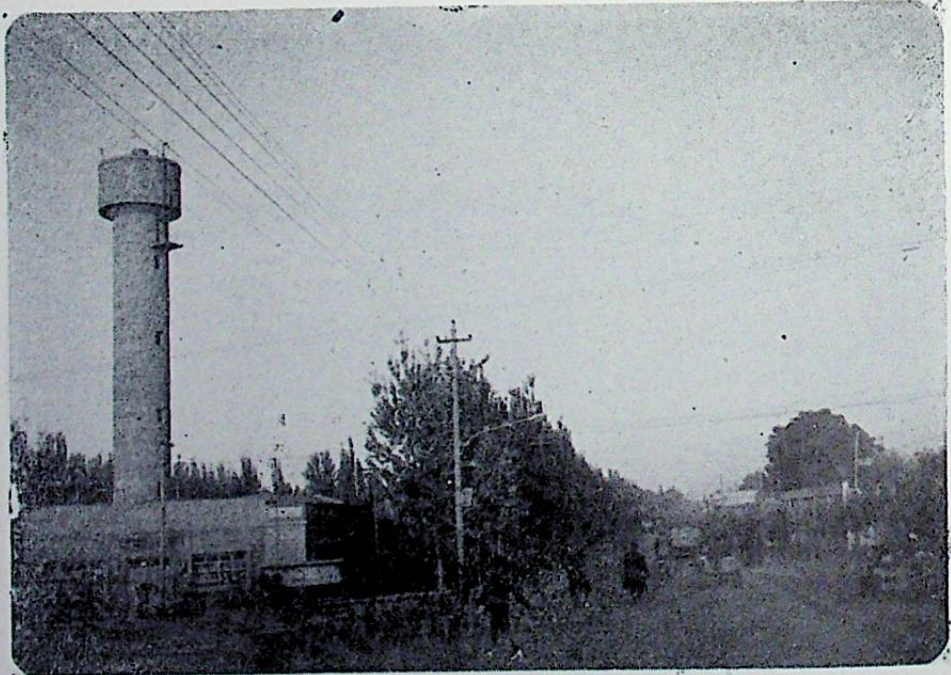
چاغلىقاي سۇ ئىلىكتىر ئىستانسىسى

نمایی جه پپبر تهران مسجتي

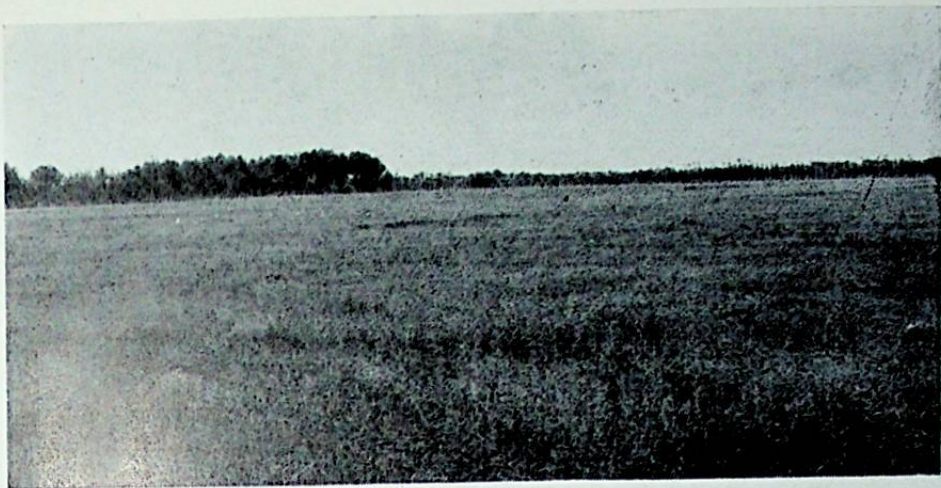

ماخمال كوچىسىدىن بىر كۆرۈنۈش

كوچىنىڭ كەچكى مەنزىرىسى

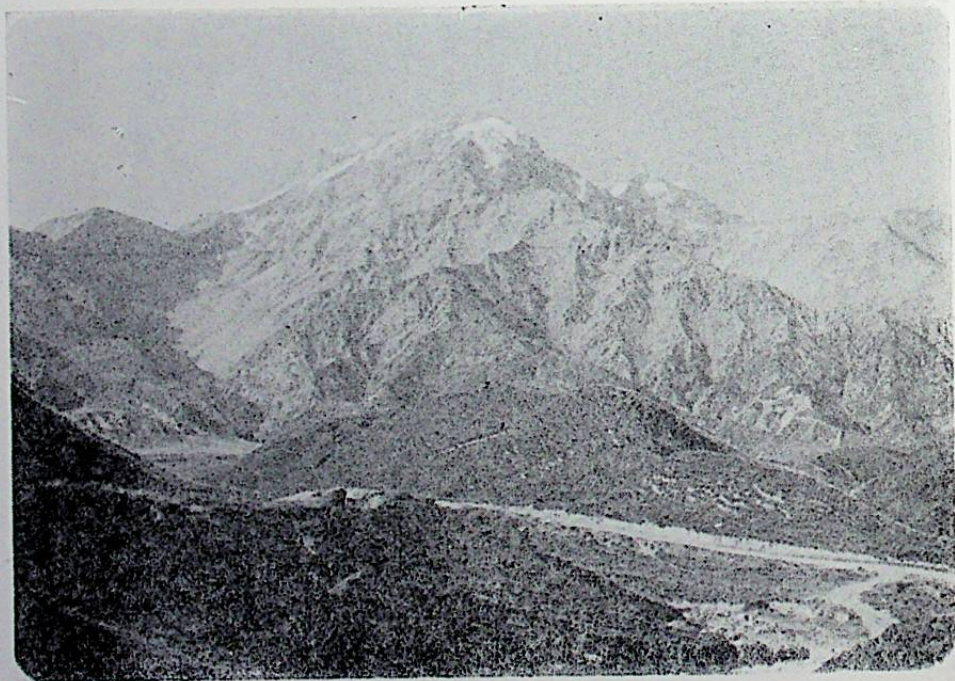
دولقۇنلىنىۋاتقان بۇغدايلار

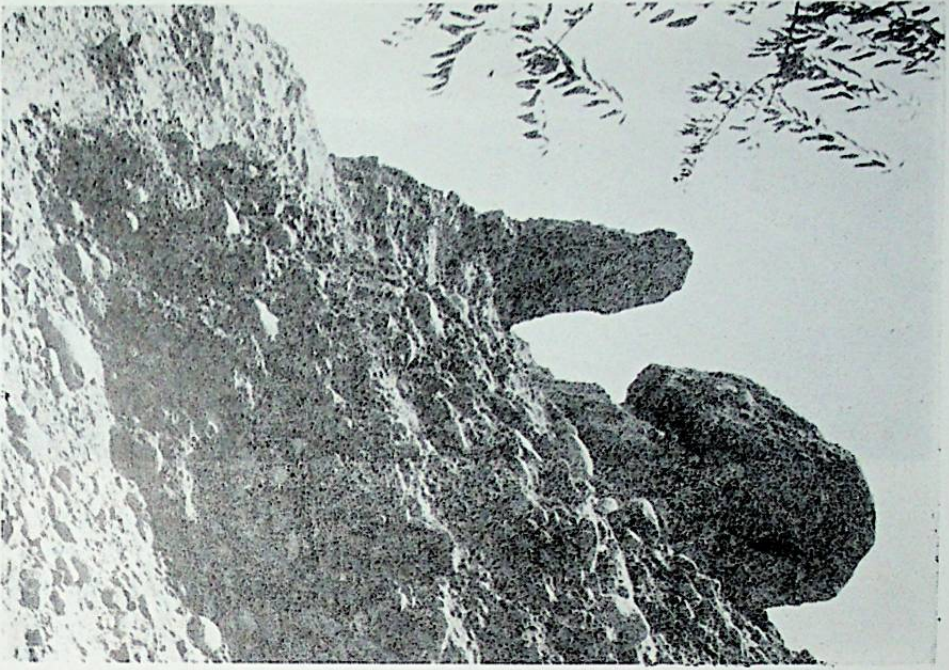
جىلغىدىكى يايلاق

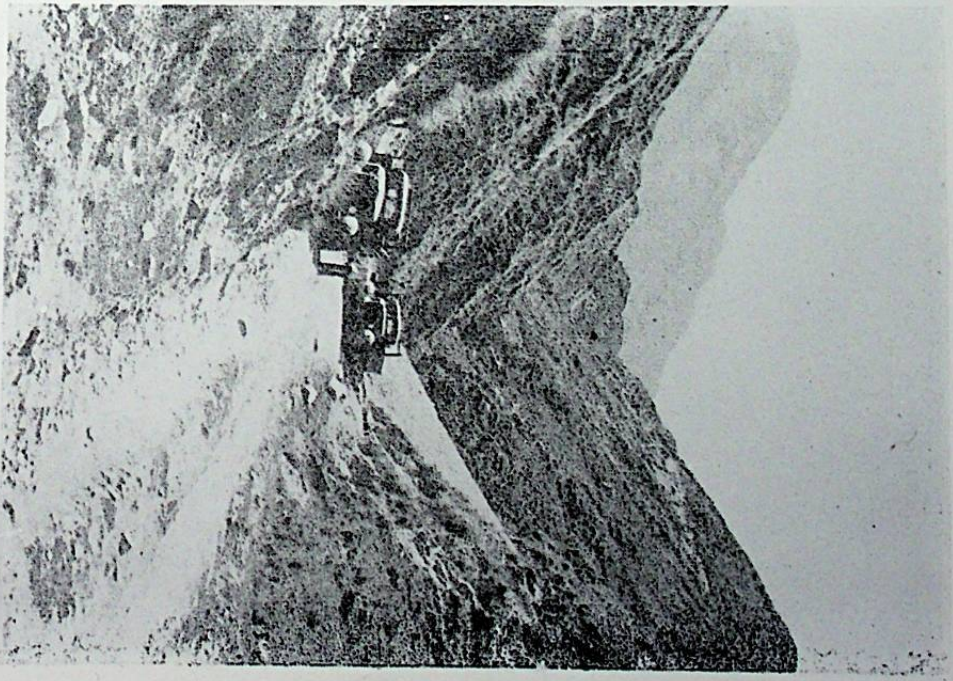
چۆلنىڭ تەبىئى قىياپىتى

كوشنلون تاغلىق رايوننىڭ مەنزىرىسى

كوشمىلون تىمىنىڭ ئەجايىپ مەنزىرىسى

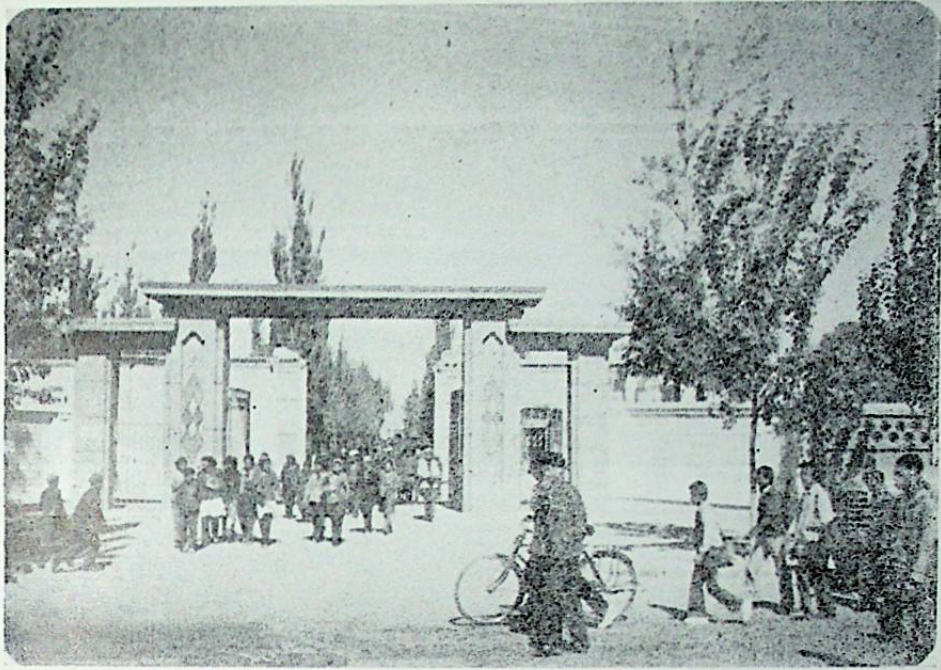
يامۇن تۆمۈر روداكىنىڭ رودىلىرى سىرتقا توشۇلماقتا

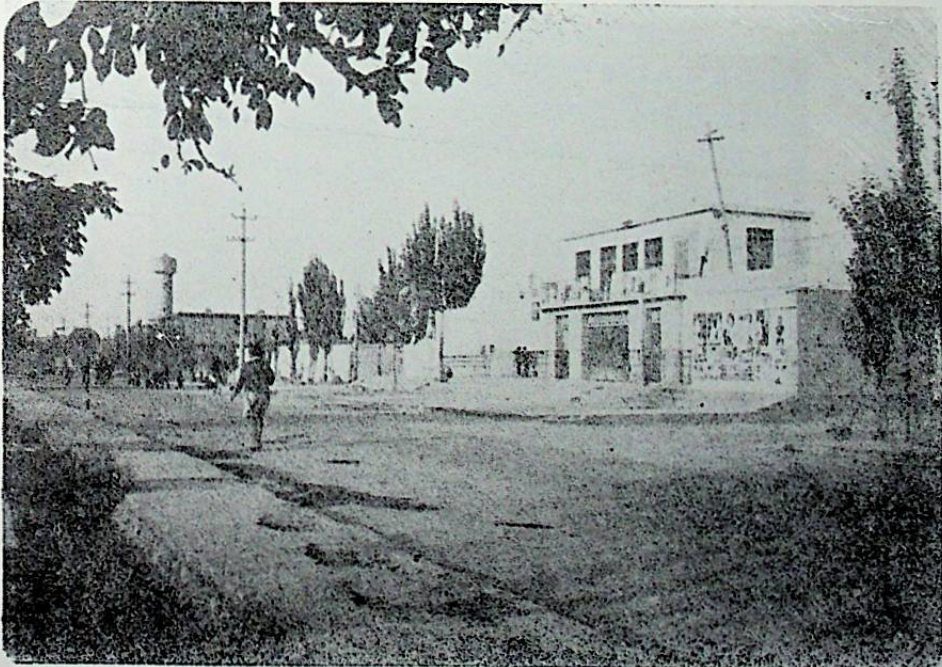
سۇ ئامبىرىدىن بىر كۆرۈنۈش

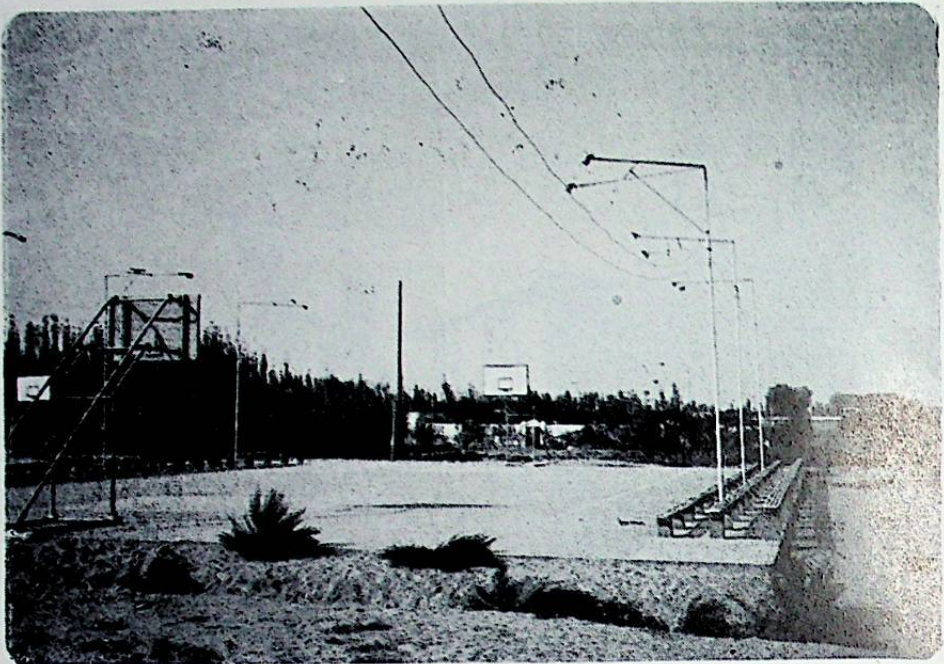
يىرتىلاردىكى ئورمان بەلۋىغى

چىرا ناھىيىلىك 1-ئوتتۇرا مەكتەپ

ناھىيىلىك كىنو خانى

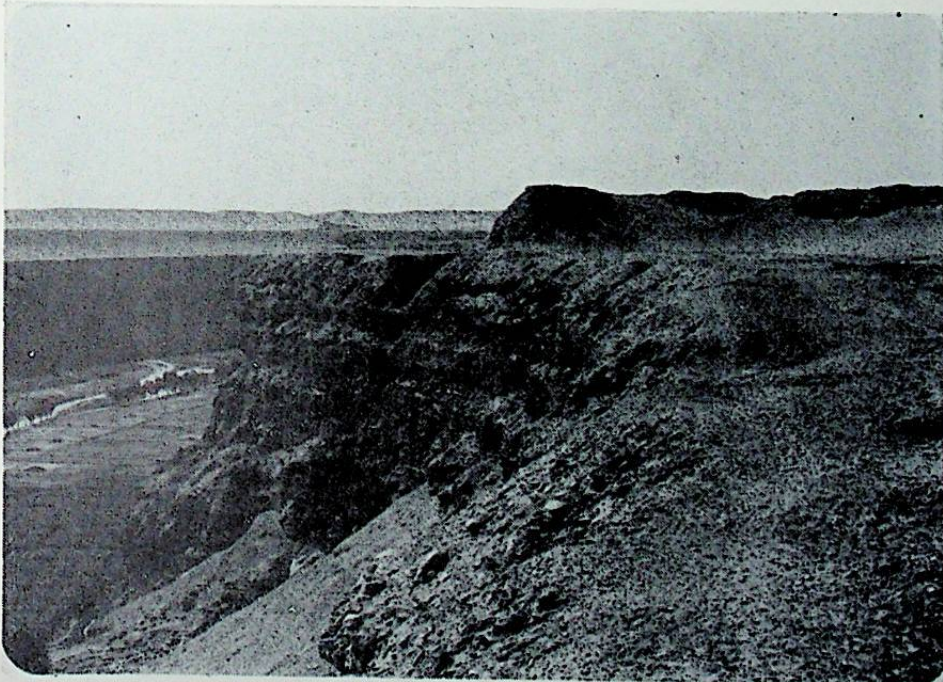
تهنته رنبیه مهیدانی

کوئٹلون سودا سارنیی

يېزا ئىگىلىك بانكىسىنىڭ ئىشخانىسى

ھاسا چوققىسى قورغان «قەدىمى قەلئە»

یہ نام لیری تو غر سدی کی خاتر بلہر

چىراناھىيىلىك خەلق ھۆكۈمىتى ھوججىتى

چ خ (1985) 11-نۇمۇرلۇق

يەرنامىلىرىنى تەشۋىق قىلىش، ئىشلىتىش، يەرلەرگە نام بېرىش ۋە يەر ناملىرىنى ئۆزگەرتىشكە ئائىت مەسىلىلەر توغرىسىدا ئۇقتۇرۇش

ھەرقايسى يېزا، بازارلىق خەلق ھۆكۈمەتلىرىگە، ناھىيىگە بىۋاسىتە قاراشلىق ئورۇنلارغا: يەر ناملىرى دۆلەتنىڭ ئىگىلىك ھوقۇقى، جەلقئارا مۇناسىۋەت، سوتسىيالىستىك ئىقتىسادىي قۇرۇلۇش ۋە دۆلەت مۇداپىيە قۇرۇلۇشى ھەمدە كەڭ خەلق ئاممىسىنىڭ كۈندۈزلۈك تۇرمۇشى بىلەن مۇناسىۋەتلىك چوڭ ئىش بۇلۇپ، سىياسەتچىلىكى، سىياسەتچانلىقى، ئىلمىلىكى ئىنتايىن كۈچلۈك بولغان خىزمەت. شۇڭا ھەر دەرىجىلىك رەھبەرلەر بۇنىڭغا جىددى ۋە ئىھتىس ياتچان پۈزۈتسىيە تۇتۇشى كېرەك. يەرنامىلىرىنى تەشۋىق قىلىش، ئىشلىتىش، يەرلەرگە نام بېرىش ۋە يەرنامىلىرىنى ئۆزگەرتىشكە ئائىت مەسىلىلەر توغرىسىدا تۈۋەندىكىچە ئۇقتۇرۇش قىلىمىز:

1- ھاكىمىيەت بىلەن گۈڭشىنى ئايرىپ، يېزىلىق، بازارلىق ھاكىمىيەت قۇرۇش داۋامىدا ھەرقايسى يېزا، بازارلار مەلۇم قىلغان كەنت كومىتېتلىرىنىڭ مەمۇرى رايونلارغا بۆلۈنۈش ئەھۋالىغا ئاساسەن، ناھىيىلىك خەلق ھۆكۈمىتى (1984) 51-نۇمۇرلۇق "چىراناھىيىسىدىكى بىر بازار، 7 يېزىدا ۋاقىتنىچە 120 كەنت كومىتېتى تەسىس قىلىش توغرىسىدا ئۇقتۇرۇش" نى ھەر قايسى يېزا، بازار ۋە ناھىيىگە بىۋاسىتە قاراشلىق ئورۇنلارغا تارقاتقان. شۇڭا ھەرقايسى يېزا، بازارلار ۋە ناھىيىگە بىۋاسىتە قاراشلىق ئورۇنلارنىڭ شۇ بۇيىچە تەشۋىق قىلىشىنى ۋە ئىشلىتىشىنى سۇرايمىز.

2- ھەرقايسى يېزا، بازارلار ئەگەر ئەمىلى ئەھۋالىغا ئاساسەن، كەنت كومىتېتىنى كۆپەيتىشكە ياكى يەر ناملىرىنى ئۆزگەرتىشكە توغرا كەلسە، يۇقىرىنىڭ بەلگۈلمىسىگە ئاساسەن، يۇقىرىغا مەلۇم قىلىپ تەستىقلىتىش رەسمىيىتىنى بىجىرىشى كېرەك. ئۈزى خالىغانچە كۆپەيتىشكە، نام بېرىشكە ۋە نامنى ئۆزگەرتىشكە بولمايدۇ.

3- يەر ناملىرىنى باشقۇرۇشنى كۈچەيتىپ، يەر ناملىرىنىڭ قالايمىقان بۇلۇپ كىتىشىنىڭ ئالدىنى ئېلىش ئۈچۈن، گوۋيېۋەن نىڭ يەرلەرگە نام بېرىش، يەر ناملىرىنى ئۆزگەرتىش توغرىدا سىدىكى ۋاقىتلىق بەلگۈلمىسى ۋە ئاپتونوم رايونلۇق خەلق ھۆكۈمىتىنىڭ "گوۋيېۋەننىڭ يەرلەرگە نام بېرىش، يەر ناملىرىنى ئۆزگەرتىش توغرىسىدىكى ۋاقىتلىق بەلگۈلمىسىنى" ئىزچىل ئىجرا قىلىش توغرىسىدىكى قۇشۇمچە بەلگۈلمىسىنى ئىجرا قىلىش كېرەك.

1- تۈۋەندىكى ئەھۋاللار بولغان يەر ناملىرىنى ئۆزگەرتىش كېرەك:

(1) دۆلىتىمىزنىڭ ئىگىلىك ھوقۇقى ۋە مىللىتىمىزنىڭ ئىززەت-ھۆرمىتىگە زىيان يەتكۈزۈدىغان.

(2) مىللى كەسىپتە خاراكتىرىنى ئالغان، مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقىغا توسقۇنلۇق قىلىدىغان.

(3) ئەمگەكچى خەلقنى ھاقارەتلەش ياكى ئىنتايىن چاكىنا خاراكتىرىنى ئالغان.

(4) دۆلەتنىڭ پاڭچىن، سىياسەتلىرىگە خىلاپ بولغان باشقا يەر ناملىرى.

2- يەرلەرگە نام بېرىش، يەر ناملىرىنى ئۆزگەرتىشتە، گوۋيېۋەننىڭ بەلگۈلمىلىرى بويىچە بىرتەرەپ قىلىش كېرەك ھەمدە بەلگۈلمىدىكى تەكشۈرۈپ تەستىقلاش تەرتىۋى بويىچە دەرىجىمۇ-دەرىجە يۇقىرىغا مەلۇم قىلىپ، تەستىقلاندىن كېيىن ئىجرا قىلىش كېرەك.

3- يېزا (يېزىغا تەڭ دەرىجىلىك) ئۇرۇنلارغا نام بېرىش، نامىنى ئۆزگەرتىشنى ناھىيىلىك خەلق ھۆكۈمىتى كونكىرېتتىكى پىكىرنى ئوتتۇرىغا قويۇپ، ئاپتونوم ئوبلاست (شەھەر) لىك خەلق ھۆكۈمىتى، ۋىلايەتلىك مەمۇرى مەھكىمە تەكشۈرۈپ، ئاپتونوم رايونلۇق خەلق ھۆكۈمىتى (ئاپتونوم-نوم رايونلۇق يەر ناملىرى كومىتېتى ئاپتونوم رايونلۇق خەلق ئىشلار نازارىتى گە كۈچۈرمىسى مەلۇم قىلىندۇ) گە مەلۇم قىلىپ تەستىقلىتىدۇ.

4- كەنت كومىتېتى (مۇشۇنىڭغا تەڭ دەرىجىلىك شەھەردىكى كوچا) لىرىگە نام بېرىش ۋە نامىنى ئۆزگەرتىشنى ناھىيىلىك (شەھەرلىك) خەلق ھۆكۈمەتلىرى كونكىرېتتىكى پىكىرنى ئوتتۇرىغا قويۇپ، ئاپتونوم ئوبلاست (شەھەر) لىك خەلق ھۆكۈمەتلىرى، ۋىلايەتلىك مەمۇرى مەھكىمىگە مەلۇم قىلىپ تەستىقلىتىدۇ.

5- مەھەللە گۇرۇپپىلىرىگە نام بېرىش ۋە نامىنى ئۆزگەرتىشنى، يېزىلىق خەلق ھۆكۈمىتى كونكىرېتتىكى پىكىرنى ئوتتۇرىغا قويۇپ، ناھىيىلىك (شەھەرلىك) خەلق ھۆكۈمەتلىرىگە مەلۇم قىلىپ تەستىقلىتىدۇ.

6- ھەر دەرىجىلىك خەلق ھۆكۈمەتلىرى يۇقارقى يەر ناملىرىنى يۇقىرىغا مەلۇم قىلغاندا، نام بېرىش، نامىنى ئۆزگەرتىشتىكى سەۋەپلەر، جۈملىدىن كېرەكسىز قىلىدىغان كونا نامى ۋە يېڭىدىن قوللۇنۇدىغان نامنىڭ مەنىسى، كىلىش مەنبەسى، جۇغراپىيەلىك ئورنى قاتارلىقلار توغرىسىدىكى جەدىۋەلنى 3 نۇسقا توشقۇزۇپ، ئاپتونوم رايونلۇق يەر ناملىرى كومىتېتى ئىشخانىسىغا مەلۇم قىلىدۇ. يەر ناملىرى كومىتېتى يەر نامىنىڭ خەتلىرىنى بىر تۇتاش قېلىپلاشتۇرۇپ، ئۆلچەم-لەشتۈرۈپ بىرتەرەپ قىلغاندىن كېيىن تەستىق جاۋاب چۈشۈرۈدۇ.

يۇقارقى ئوقۇتۇرۇشنى ئەستايىدىل ئىجرا قىلىشىڭلارنى سۇرايمىز.

چىرا ناھىيىلىك خەلق ھۆكۈمىتى

1985-يىلى 1-ئاينىڭ 20-كۈنى

كۈچۈرمىسى بىرىلدى: ناھىيە دەرىجىلىك رەھبەرلەرگە.
ناھىيىلىك پارتكومغا، خەلق قۇرۇلتىيى دائىمىي كومىتېتىغا، ناھىيىلىك خەلق ھۆكۈمىتىگە.
ھەرقايسى تارماقلارغا، يەر ناملىرى ئىشخانىسىغا، ئارخىپقا.

چىرا ناھىيە يەرنامىلىرىنى ئۇمۇمىيۈزلۈك تەكشۈرۈش خىزمەت خۇلاسسىسى

چىرا ناھىيىسىنىڭ يەرنامىلىرىنى ئۇمۇمىيۈزلۈك تەكشۈرۈش خىزمىتى، ئاپتونوم رايونلۇق، ۋىلايەتلىك يەرنامىلىرى ئىشخانىسىنىڭ سەمىمى غەمخورلىقى، ناھىيىلىك پارتىكوم، ناھىيىلىك خەلق ھۆكۈمىتىنىڭ بىۋاسىتە رەھبەرلىكىدە، مۇناسىۋەتلىك تارماقلار ۋە گۇڭشۇلارنىڭ قولىدا قۇۋەتلىشى ئاستىدا، يەرنامىلىرىنى ئۇمۇمىيۈزلۈك تەكشۈرۈش خادىملىرىنىڭ جاپالىق تىرىشچانلىق كورسۇتۇشى ئارقىسىدا، يەرنامىلىرىنى ئۇمۇمىيۈزلۈك تەكشۈرۈشنىڭ نەتىجىسى مەيدانغا كەلدى. پۈتۈن ناھىيە تەۋەسىدىكى يەرنامىلىرى ئۇمۇمىيۈزلۈك تەكشۈرۈلۈپ، 709 يەرنامى ئىملىلەش-تۈرۈلۈپ، كافىيەن توشقۇزۇلدى. بۇنىڭ ئىچىدە ناھىيە نامى، 1، بازار، 1، ئاھالىلار كوئىتېتى، 3، كوچا، 10، گۇڭشى، 6، دادۇي، 93، گۇڭشى باشقۇرغان مەيدانلار، 10، ناھىيە باشقۇرغان مەيدان (فىرما)، 1، بىڭتۇەننىڭ لىپەندۇيلىرى، 7، كەسپى تارماقلار ناملىرى، 39، تەبىئى بازار، كەنتە، دىخانچىلىق، چارۋىچىلىق نوقتىلىرى، بۇزۇلغان كەنتلەر، 350، ئاسارە-ئەتىقە، 7، سۈنمى قۇرۇلۇشلار، 43، تەبىئى جۇغراپىيەلىك جىسىملار، 137، 709 يەرنامى ئىچىدە ئەسلىدە خەرىتىگە ئىلىنمىغىنى، 323، تەكشۈرۈپ ئۇدۇللاش-تۈرۈش ئارقىلىق نامى يۇقالغىنى، 9، ئاھاڭى ۋە خىتى خاتا بولغىنى، 251، يىڭىدىن نام بىرىلگىنى، 10، نامى ئۆزگەرتىلگىنى، 2، پىلانلانغان ئومۇمى ئەھۋالى ماتىرىيالى، مەمۇرى رايونلارنىڭ تارىخى ئۆزگۈرۈش ماتىرىيالى، 33 نۇسخا، ئەمىلى يېزىلغىنى، 30 نۇسخا، يەرنامىلىرى بەلگۈسى قۇيۇلغان ماسشىتاۋى 1:100,000 يەر شەكلى خەرىتىسى، 32 پارچە، سىزىلغان چىرا بازىرىنىڭ 1:5000 خەرىتىسى، 1 پارچە، 6 گۇڭشۇ-نىڭ خەرىتىسى، 6 پارچە. "شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونى يەرنامىلىرىنى ئۇمۇمىيۈزلۈك تەكشۈرۈش (تۈلۈقلاپ تەكشۈرۈش) تەپسىلى قاندىسى" (تۈۋەندە قىسقارتىپ تەپسىلى قاندىسى دەپ ئاتىلىدۇ)دىكى بەلگۈلىمىلەرگە ئاساسەن، يەر ناملىرىنى ئۇمۇمىيۈزلۈك تەكشۈرۈش، يەرنامىلىرىنىڭ ئاھاڭى ۋە خىتىنى تەكشۈرۈپ دەلىللەش، توغرىلاش، ئۆلچەملەش-تۈزۈش، قىلىپلاش-تۈزۈش بۇيىچە بىر تەرەپ قىلىپ، ئاھاڭ تەرجىمىسىدىكى توغرا بولماسلىق، ئىشلەتكەن خىتى مۇۋاپىق بولماسلىق، بىر يەرنىڭ كۆپ خىل نامى بۇلۇش، بىرخىل يەرنامىنى كۆپ خىل يېزىشتەك قالايمىقا-ئىچلىقلار ئوڭشالدى.

ناھىيىمىزنىڭ يەر ناملىرىنى ئۇمۇمىيۈزلۈك تەكشۈرۈش خىزمىتى 1983-يىلى 3-ئاينىڭ ئاخىرىدا باشلىنىپ، 1984-يىلى 7-ئايدا ئاساسەن ئاياغلاشتى، خىلمۇ-خىل سەۋەپلەر تۈپەيلىدىن،

بۇ خىزمەت ئارلىقتا 4 ئاي توختاپ قالغانلىقتىن، ئەمەلى خىزمەت ئىشلىگەن ۋاقتىمىز 11 ئاي بولدى.

يەرنامىلىرىنى ئۇمۇمىي يۈزلۈك تەكشۈرۈش خىزمىتى 4 باسقۇچقا بۆلۈپ ئېلىپ بېرىلدى. بىرىنچى باسقۇچ تەييارلىق باسقۇچى بۆلۈپ 6 كۈن ۋاقت سەرپ قىلىندى. ئىككىنچى باسقۇچتا، يەرنامىلىرى ئىشخانىسىنى قۇرۇش، خادىملارنى ئاجرىتىش، كادىرلارنى تەربىيەلەش، نوقتىدا سىناق ئېلىپ بېرىش ئارقىلىق ئۇمۇمىي يۈزلۈك تەكشۈرۈشنى باشلاشنىڭ ئالدىنقى تەييارلىق خىزمەتلىرىنى ئىشلەشكە 13 كۈن سەرپ قىلىندى. ئۈچىنچى باسقۇچتا، ئىككى يىرىم ئاي ۋاقت سەرپ قىلىپ، سىرتتا ئۇمۇمىي يۈزلۈك تەكشۈرۈپ ماتىرىياللار توپلاندى. 4- باسقۇچتا، ماتىرىياللارنى دەلىللەش، رەتلەش ئېلىپ بېرىلدى. بۇنىڭغا 8 ئاي ۋاقت سەرپ قىلىندى. قىسقىغىنە 11 ئاي ۋاقت ئىچىدە يەرنامىلىرىنى ئۇمۇمىي يۈزلۈك تەكشۈرۈش نەتىجىسى قولغا كەلتۈرۈلۈپ، بىر قەدەر ياخشى نەتىجىگە ئېرىشتۇق.

1- تەييارلىق خىزمەتلىرىنى تۇلۇق ياخشى ئىشلەش - يەر ناملىرىنى ئۇمۇمىي يۈزلۈك تەكشۈرۈشنى ياخشى ئىشلەشنىڭ ئاچقۇچى

يەر ناملىرىنى ئۇمۇمىي يۈزلۈك تەكشۈرۈش بىر تۈرلۈك تېخنىكىۋىلىقى ۋە سىياسەتچانلىقى بىر قەدەر كۈچلۈك خىزمەت. شۇڭا بىز يەر ناملىرىنى ئۇمۇمىي يۈزلۈك تەكشۈرۈش خىزمىتىنى ياخشى يولغا قۇيۇش ئۈچۈن، كۆپ تەرەپلىمە تەييارلىق- خىزمەتلىرىنى ئىشلىدۇق. بىرىنچىدىن، ئاپپارات تەسىس قىلىپ، يەرنامىلىرى ئىشخانىسى قۇرۇپ، بىر نەپەر مۇئاۋىن ھاكىم ئىشخانا مۇدىرىلىغىنى، ھۆكۈمەت ئىشخانىسىنىڭ بىر نەپەر مۇئاۋىن مۇدىرى ۋە كەمبىخىل دىخانىلار جەمئىيىتىنىڭ 1 نەپەر جۇشىسى ئىشخانىنىڭ مۇئاۋىن مۇدىرىلىغىنى ئۈستىگە ئالدى. ھەرقايسى ئىدارە- جەمئىيەتلەردىن 13 نەپەر كادىر ئاجرىتىپ، سىرتتا تەكشۈرۈش قۇشۇنى تەشكىل قىلىندى. ئىچكى قىسىمدا ماتىرىيال رەتلەش خىزمىتى باشلىنىشتىن ئىلگىرى، 6 نەپەر كادىر ئاجرىتىلىپ ئىچكى قىسىمدا ماتىرىيال رەتلەش خىزمەت بەنزىسى تەشكىل قىلىندى. بۇنىڭدىن كاسپىيەن، يېزىق ماتىرىياللىرىنى رەتلەشكە 2 كىشى، خەرىتە سىزىشقا 2 كىشى، تەرجىمە ئىشلىرىغا 2 كىشى ئاجرىتىلدى، بۇ 6 كىشى تەخمىنەن ئىش تەقسىم قىلىشقا ئىش قىلىشقا ئالدى. ھەم ئىش تەقسىم قىلىشقا ئالدى، ھەم ھەمكارلىشىشنى يولغا قويدى. ئىككىنچىدىن، يەرنامىلىرىنى ئۇمۇمىي يۈزلۈك تەكشۈرۈشكە قاتناشقان خادىملار تەپسىلىي قائىدە، ھوججەت، بەلگۈلەمىلەرنى ئۈگۈنۈپ، ئۇمۇمىي يۈزلۈك تەكشۈرۈش دائىرىسى، ئۇسۇلى ۋە ئۇنىڭغا قۇيۇلغان تەلەپ، دەسسىلەپقى كاسپىيەننى تولدۇرۇش ئۇسۇللىرىنى ئىگەللەدى. ئۈگۈنۈش ئارقىلىق ئىدىيە بىرلىككە كەلتۈرۈلدى. تۇنۇش ئۈستۈرۈلدى. پۈزۈتسىيە توغرىلاندى. تەپسىلىي قائىدىدىكى تەلەپلەر ئىگەللەپ ئىلىندى. ئۈچىنچىدىن، نوقتىدا سىناق قىلىش خىزمىتى تۇتۇلدى. بىز ئۇمۇمىي يۈزلۈك تەكشۈرگۈچى خادىملارنى چىرا گۈڭشى 1-2-3-4-5- دادۇيگە يىغىپ نوقتىدا سىناق قىلىدۇق. پىشقەدەم كادىرلار پىشقەدەم دىخانىلار، پىشقەدەم

زىيالىلاردىن تەكشۈرۈش ئىلىپ باردۇق. شۇنىڭ بىلەن ھەر بىركىشى تەپسىلى قاندىدىكى تەلەپ- لەر بۇيىچە كافىيەن توشقۇزۇش، خەرىتە تۇنۇش، بايان ماتىرىياللىرىنى يېزىشنى ئۈگۈنۈۋالدى. نەتىجە سۈپىتىگە قۇيۇلغان تەلەپلەرنى ئىگەللەۋالدى. توتىنچىدىن، باشقا تەييارلىق خىزمەتلەر ياخشى ئىشلەندى. راسخۇت، ئىشخانا ئەمىللەشتۈرۈلدى. ئىشلىتىلىدىغان بۇيۇملار ۋە خەرىتە سىزىشقا ئىشلىتىلىدىغان قۇراللار سىتىۋېلىندى. تەكشۈرۈش تەپسىلى قاندىسى ۋە يەر ناملىرى كافىيەنى، جەدۋەل باستۇرۇلدى. خەرىتەگە چۈشۈرۈلگەن يەر ناملىرى كۈچۈرۈلدى.

2- جاپا- مۇشەققەتكە چىداپ كۈرەش قىلىش روھى جارى قىلىدۇ رۇلۇپ، سىرتقى تەكشۈرۈش ئەستايىدىل ياخشى ئىشلەندى

سىرتقى تەكشۈرۈش خادىملىرى ئاز، ۋەزىپە ئىغىر بولغان ئەھۋال ئاستىدا، ئەمىلى ئەھۋالنى چىقىش قىلىپ، يۇقۇتۇش جىڭى قىلىش ئۇسۇلى قوللۇنۇلدى. كۈچىنى مەرگەزلەش- تۇرۇپ بىر گۇڭشىنى تەكشۈرۈپ تۈگەتكەندىن كىيىن، يەنە بىر گۇڭشىنى تەكشۈرۈشنى ئىلىپ باردۇق. ناھىيە بازىرىنى تەكشۈرۈشنى ئەڭ ئاخىرىسىدا ئىشلىدۇق. 13 نەپەر تەكشۈرگۈچى خادىم بىرگۇڭشىغا بارغاندا ئالدى بىلەن گۇڭشى رەھبەرلىرىگە دوكلات قىلىپ، ئۇلارنىڭ پىكى- رىنى ئىلىپ، ئۇلارنىڭ قوللىشىنى ۋە ياردىمىنى قولغا كەلتۈردى. ئۇنىڭدىن كىيىن تەپسىلى قاندىنى ئۇ گۇنۇپ، ئالدىنقى گۇڭشىنى ئۇمۇمىيۈزلۈك تەكشۈرۈش داۋامىدىكى تەجرىبە ساۋاق- لارنى قىسقىچە يەكۈنلەپ، ئۇمۇمىيۈزلۈك تەكشۈرۈش خىزمىتىنى ئۇرۇنلاشتۇردى. سىرتقى تەكشۈرۈش داۋامىدا، ۋەزىپىنى، خادىمىنى، ۋاقتىنى بىكىتىش، نەتىجە سۈپىتىنى ھوددىگە بىرىشىدىن ئىبارەت "3 نى بىكىتىش 1 نى ھوددىگە بىرىش" مەسئۇلىيەت تۈزۈمى يولغا قۇيۇلدى. ھەمدە سىرتقى تەكشۈرۈشكە چىققان كاماندۇرۇپكا راسخۇدىمۇ ئادەمگە قەدەر ھوددىگە بىرىل- دى. مۇددەتتىن بۇرۇن تۈگەتسە تۇتۇپ قىلىنمىدى، ۋاقتىنى ئاشۇرۇۋەتسە تۇلۇقلاپ بىرىلمىدى. شۇ ئارقىلىق سىرتقى تەكشۈرۈش ۋەزىپىسىنىڭ ۋاقتىدا ئۇرۇنلىنىشى ئىلگىرى سۈرۈلدى.

سىرتقى تەكشۈرۈش خىزمىتى بىر قەدەر جاپالىق بۇلۇپ، قاتناش قۇراللىرى كەمچىل بولغان- لىقتىن، سىرتقى تەكشۈرگۈچى خادىملار كۆپ قىسىم ۋاقتلاردا ئىشەككە مىنىپ ۋە پىيادە يۈرۈپ تەكشۈرۈش ئېلىپ باردى. كەچتە يەنە ماتىرىيال رەتلەش، كافىيەن توشقۇزۇش بىلەن مەشغۇل بولدى. سىرتقى تەكشۈرۈش داۋامىدا تۈۋەندىكى بىر قانچە نوقتىنى ئىشقا ئاشۇردۇق:

- 1- خەرىتەگە ئىلىنغان يەر ناملىرى، ئاپتونوم رايونلۇق يەر ناملىرى توپلىمىدىكى يەر ناملىرى- نىڭ بىرىسىمۇ كام قالمىدى. بىرىسىمۇ چۈشۈرۈپ قۇيۇلمىدى. مۇھىم بولمىغانلىرىمۇ تەكشۈرۈلدى. چۈنكى يەر ناملىرى كىشى بىشىغا ئەمىلىيەشتۈرۈلگەنلىكتىن، يەر ناملىرى توپلىمىدا بولمى- سىمۇ، ئەمىلىيەتتە مەۋجۇت بولغاچقا، يەنىلا ئەستايىدىل تەكشۈرۈلدى. ئاخشىمى قايتىپ كىلىپ، كافىيەن توشقۇزغاندا، بىر- بىرلەپ ئەمىلىيەشتۈرۈلۈپ، ئۇدۇللاشتۇرۇلدى. چۈشۈپ قالغانلىرى بولسا، يەنە قايتا بىرىپ تەكشۈرۈپ تۇلۇقلاندى.

2- سىرىنقى تەكشۈرۈش داۋامىدا ھەر بىر يەرنىڭ نامىنىڭ ئومۇمى ئەھۋالى، پەيدا بۇلۇش تارىخى، مەنسى، ۋە ئۆزگۈرۈشنى ئايدىڭلاشتۇرۇشقا ئەھمىيەت بىرىلدى. ئەسلىيەتكە چوڭقۇر چۈكۈپ، نەخ مەيدانغا بىرىپ تەكشۈرۈش، ئائىلىسىگە بىرىپ زىيارەت قىلىش، سوھبەت يىغىنى ئېچىش قاتارلىق ئۇسۇللار قوللۇنۇلدى. ئىلىنىڭ ماتىرىياللىرىنىڭ گۇمانلىق جايلىرى قايتا-قايتا تەكشۈرۈپ دەلىللەندى.

3- تەپسىلى قاندىدە قانداق بەلگۈلەنگەن بولسا، نىمە تەلەپ قىلىنغان بولسا شۇ بۇيىچە تەكشۈرۈلۈپ، تەپسىلى قاندىنىڭ تەلۈكىگە ئۇيغۇن بۇلۇش ئىشقا ئاشۇرۇلدى.

4- سىرىنقى تەكشۈرگۈچى خادىملارغا نىسبەتەن تەكشۈرۈپ تاپشۇرۇۋېلىش تۈزۈمى بىكىتىلىپ، ئومۇمىيۈزلۈك تەكشۈرۈلۈدىغان يەر ناملىرىدىن چۈشۈپ قالغىنىنىڭ بار يۇقىلىقى، كافىيەندىكى گىراپىپىلارنىڭ توغرا توشقۇزۇلغان-توشقۇزۇلمىغانلىقى تەكشۈرۈلۈپ، تەلەپكە ئۇيغۇن بولمىغانلىرى قايتىدىن تۇلۇقلاپ تەكشۈرۈلۈپ، كافىيەن توشقۇزۇلدى.

3- سۈپەت بىرىنچى بۇلۇشتا چىڭ تۇرۇلۇپ، ئىچكى قىسىمدا ماتىرىيال

رەتلەش ياخشى ئىشلەندى

يەر ناملىرى ماتىرىياللىرىنى رەتلەش بىر تۈرلۈك جاپالىق، ئىنچىكە خىزمەت بۇلۇپ، يەر ناملىرى نەتىجىسىنىڭ مۇھىم باسقۇچى، بىز پارتىيىگە، خەلققە، تارىخقا، جۇغراپىيىگە مەسئۇل بۇلۇش روھىمىز بىلەن، سۈپەت بىرىنچى بۇلۇشتا چىڭ تۇردۇق. ماتىرىياللىرىنىڭ تەكشۈرۈشنىڭ سىناقلىرىدىن ئۇ تەلەيدىغان بۇلۇشنى نەزەردە تۇتۇپ، ئەستايىدىل مەسئۇلىيەتچانلىق پۈزۈتسىيە بىلەن ئىچكى قىسىمدا ماتىرىيال رەتلەش خىزمىتىنى ياخشى ئىشلىدۇق. يەر ناملىرى كافىيەنى پۈتكۈل يەر ناملىرى ماتىرىياللىرىنىڭ ئاساسى، يەر ناملىرى ماتىرىياللىرىدىكى مەركىزى خىزمەت بۇلۇپ، — سىرىنقى تەكشۈرگۈچى خادىملارنىڭ كۆپ قىسمى مىللى يولداشلار، ھەمدە كافىيەنەنىڭ 70% دىن كۆپرەكى ئۇيغۇرچە بولغانلىقتىن، ئۇيغۇرچىدىن خەنزۇچىغا تەرجىمە قىلىپ، ئاندىن كىيىن يەر ناملىرىنى قىلىپلاشتۇرۇش، ئۆلچەملەشتۈرۈش تەلۈى بۇيىچە بىر — بىرلەپ ئاھاڭى ۋە خىتىنى توغرىلاپ، ئۆلچەملەشتۈرۈپ بىر تەرەپ قىلدۇق. كافىيەنىڭ ھەربىر گىراپ-سىنى تەپسىلى قاندىنىڭ تەلۈى بۇيىچە تۈزۈتۈپ، يېزىق جەھەتتىن رەتلىدۇق. گىراپىدىكى تۇلۇق بولمىغان ۋە گۇمانلىق بولغان مەسىللەرنى، ناھىيىدە ئېچىلغان ھەرخىل يىغىن پۇرسىتىدىن پايدىلىنىپ، ئەھۋالىنى پىششىق بىلىدىغان كىشىلەرنى ئۆزىدەپ تېپىپ، قايتا-قايتا، كۆپ قىتىم تەكشۈرۈپ ئۇدۇللاشتۇرۇپ، مەزمۇنىنى تۇلۇقلىدۇق. پۈتۈن يەر ناملىرى كافىيەنىنى قايتا-قايتا ئۆزگەرتىش ئارقىلىق سۈپىتىنى ئۆستۈرۈشكە تىرىشتۇق. ئىلگىرى كىيىن بۇلۇپ 20 نەچچە قىتىم ئالدىمىزدىن ئۆتكۈزدۇق. ھەربىر يەر نامىنىڭ جۇغراپىيە لىك ئورنى، گۇڭشى، ناھىيە بىلەن بولغان تۈزلىنىش ئارىلىقىنى ئىنچىكە ئۆلچەپ بىكىتتۇق. ھەربىر ساننى قايتا-قايتا، ئۇدۇللاشتۇرۇپ، يېزىقچە بايانلارنى كۆپ قىتىم تۈزەتتۇق. خەرىتە، كافىيەن، جەدۋەل، يېزىق ماتىرىيال مەزمۇنلىرىنىڭ بىردەك

بۇلۇشنى تىرىشىپ ئىشقا ئاشۇردۇق.

كونكرىتتىكى خىزمەت ئەھۋالىمىز مۇنداق:

(1) يەر ناملىرى كافىيەنى، بۇنىڭ ئاساسلىق 7 مەزمۇنى بۇلۇپ، رەت نۇمبىرى، كافىيەنى توشقۇزغۇچى، تەكشۈرگۈچى دېگەن گىراپلارنى قوشقاندا 11 گە يېتىدۇ. بىز بۇلارنىڭ ھەممىسىنى تەپسىلىي قائىدىنىڭ تەلۋى بۇيىچە دەسلەپقى قەدەمدە تۈرگە ئايرىپ، نۇمۇر سىلىپ، خەرىتە سىزغۇچى يولداشلار بىلەن بىرلىكتە مەسلىھەتلىشىپ، جۇغراپىيەلىك ئورنىنى بىكىت-تۇق. بىرەر يەر نامدا ئۆز گۇرۇشى بولسا دەرھال خەرىتە سىزغۇچى يولداشلارغا ئۇقتۇرۇپ، خەرىتە بىلەن كاۋىيەنىنىڭ بىردەك بۇلۇشقا ھەقىقىي تۈردە كاپالەتلىك قىلدۇق. يەر ناملىرىنى ئۆلچەملەشتۈرۈپ بىر تەرەپ قىلدۇق. ئاھاڭى ۋە خىتىنى توغرىلاش، ئۇيغۇرچە كونا-يىڭى يېزىغى، خەنزۇچە فىنپىن ھەرپلىرىنىڭ توغرا بولغان بولمىغانلىغىنى تەكشۈرۈپ بىكىتتۇق.

خەرىتىدىكى يەر ناملىرى ئورنى، تۈزلىنىپ ئارلىغىنى كۆپ قىتىم ئۇدۇللاشتۇرۇپ، خەرىتە بىلەن كافىيەنىنىڭ بىردەك بۇلۇشنى ساقلاپ قالدۇق. كافىيەنگە توشقۇزۇلغان ئومۇمىي ئەھۋال توغرىسىدىكى مەزمۇنى بىلەن، خەرىتىدە ئەكس ئەتتۈرۈلگەن ئىگىزلىك سىزىغى، دەريانىڭ ئۇزۇنلىغى، جىلغىنىڭ ئۇزۇنلىغى، باشلىنىشى ۋە ئاياغلىشىش نوقتىسى، كۆلىنىڭ كۆلىمى، كەنت لەرنىڭ ئالاھىدە جۇغراپىيەلىك ئورنى توغرىسىدىكى بايانلارنىڭ خەرىتىدە كورسۇتۇلگىنى بىلەن بىردەك بولغان بولمىغانلىغىنى، خەرىتىدىن ئۆلچىدۇق. ھەمدە كافىيەنگە تۈزۈتۈش كىرگۈز-دۇق. شۇ ئارقىلىق خەرىتە بىلەن كافىيەنى بىرلىككە كەلتۈردۇق. تەكشۈرۈپ كەلگەن سان سىپىرلار ۋە يەر شەكلى توغرىسىدىكى بايانلار ئىغىز-ئارقىلىق تەمىنلىگەن ماتىرىياللار بولغانلىقتىن، خاتالىقلاردىن ساقلانغىلى بولمايتتى. ھەتتا ئەكسىچە بۇلۇپ قالاتتى. شۇڭا، بۇ مەسىلىنى خەرىتىدىن ئۇدۇللاش ئارقىلىق ھەل قىلدۇق. سۈپىتىمۇ بىر قەدەر ئىشەنچلىك بولدى. لېكىن ۋاقىت ۋە كۈچنى كۆپرەك تەلەپ قىلدى. بىز ھەر بىر ۋاراق كافىيەنىنى مۇشۇ ئۇسۇل بۇيىچە ئىشلەپ، يەر شەكلى ۋە سان سىپىرلار جەھەتتىكى خاتالىقلاردىن ئاساسەن ساقلىنىدۇق. دەريا، جىلغىلارنىڭ ئۇزۇنلىغى، كۆلىمى، باشلىنىدىغان جايى، جۇغراپىيەلىك ئالاھىدە ئورنى خەرىتە بىلەن بىردەك بولدى.

يەر ناملىرى كافىيەنى، يېزىقچە ماتىرىياللاردا ئىشلىتىلگەن سانلىق مەلۇماتلارنى پىلان كومىتېتى، سودا ئىدارىسى، نۇپۇسنى ئۇمۇميۈزلۈك تەكشۈرۈش، مەدىنىي-مائارىپ، سانائەت قاتناش، يېزا ئىگىلىگىنى رايۇنلارغا ئايرىش تارماقلىرى تەمىنلەپ بەردى.

يېزىقچە ئومۇمىي ئەھۋالى ماتىرىياللىرى (1) تەپسىلىي قائىدىدىكى ئومۇمىي ئەھۋال ماتىرىياللارنى يېزىش تىزىمىدىكى تەلەپ بۇيىچە ماتىرىياللار توپلاندى. (2) يېزىقچە ئومۇمىي ئەھۋال ماتىرىيالى بىلەن كافىيەنگە توشقۇزۇلغان ئومۇمىي ئەھۋالى بىردەك بولدى. ئەگەردە ئىككىسى بىردەك بولمىغاندا، ئۇنى ئەستايىدىل تۈزەت-تۇق. بىرەر سان-بىرەر ئەھۋالنى نۇرغۇن تارماقلار ۋە مۇناسىۋەتلىك خادىملارنى ئىزدەپ تىپىپ ئۇدۇللاشتۇرۇدۇق. (3) يەر نامىنىڭ پەيدا بولۇش تارىخى، مەناسى ۋە ئۆزگۈرۈشنى ئىمكانىيەتنىڭ بارچە ئەڭ زور تىرىشچانلىقلارنى كۆر سۈتۈپ

قىدىمقى كىتاپلارنى ئۆز ئىچىگە ئالغان ئارخىپ ماتىرىياللىرى دىن ئىزدەپ تاپتۇق. ئەگەردە يەنە گۇمانلىق جايلارى بولسا يەنە ئامبا ئارىسىغا بىرىپ تەكشۈرۈپ، تەتقىق قىلىپ، ساختىسىنى چىقىرىپ تاشلاپ، راستىنى ساقلاپ قالدۇق.

(4) كۆپ خىل مەنا بىلەن چۈشەندۈرۈلگەن يەر ناملىرىدىن توغرا ئاساسى بولمىغانلىرىنى، ئومۇمىي بايان ماتىرىيالىدا، كۆپ خىل مەنا بەھرىمەندىكى چۈشەنچىلەرنىڭ ھەممىسىنى ساقلاپ قالدۇق. بۇنى بۇنىڭدىن كىيىن ئىشەنچلىك ئاساس تىپلىغاندا ئاندىن مۇئەييەنلەشتۈرمە كىچى. (5) تارىخى ئاساسى تەكشۈرۈشكە قۇلايلىق بولسۇن ئۈچۈن، ئىزاھات گىراپىيىسىغا، ماتىرىيال بىلەن تەمىنلىگۈچى 2 دىن ئارتۇق كىشىنى، ۋە ئۇنىڭ يىشى، سالاھىيىتى، ئادىرىسىنى ئەسكەرتتۇق.

3- خەرىتىلەرنى سىزىش

(1) كافىيەنگە ئاساسەن، يەر ناملىرىنى ئۆلچەملەشتۈرۈپ، قىلىپلاشتۇرۇپ، تەپسىلىي قائىدىدىكى تەلەپكە ئاساسەن، جۇغراپىيەلىك ئورنىنى مۇقىمداپ، يەرنامىلىرى خەرىتىسىگە ئالدۇق.

(2) ئايرىم ساندىكى جۇغراپىيەلىك ئورنىنى مۇقىمداپلاشتۇرغان يەرنامىلىرىنى، تەكلىپ قىلىپ ئەكىس ئەتتىرىش، ئادەم ئىبەرتىش چارىسىنى قوللاندىق. ياكى نەخ مەيدانغا بىرىپ ئۆلچەپ بىكىتتۇق. تاشيۇل ئوق ئۆستەڭلەرنى كىلومېتىر ئامپىر بىكىتىلگەن ئاپتۇمۇبىل ئارقىلىق تاشيۇل، ئۆستەڭلەرنى بويلاپ يۈرۈپ، جۇغراپىيەلىك ئورنىنى ۋە ئۇزۇنلىغىنى ئۆلچەپ، خەرىتىگە ئالدۇق. ناھىيە بازىرىنىڭ يەرنامىلىرى خەرىتىسى ئەمىلىي ئۆلچەپ سىزىلدى.

(3) خەرىتىگە ئىلىش ۋە خەرىتە سىزىش ئۆزئارا بىرلەشتۈرۈلدى. يۇقىرىغا يوللاش بەلگۈلەنگەن خەرىتىلەر ۋە يەر ناملىرى تەزكىرىسى تۈزۈشكە ئىشلىتىلدىغان خەرىتىلەرنى سىزىش ۋە خەرىتە تىگە ئىلىش ئۆزئارا كىرىشتۈرۈپ ئىلىپ بېرىلىپ، خىزمەتلەرنىڭ دەسلەپتە بوش، ئاخىرىدا جىددىلىشىپ قىلىشتىن ساقلىنىپ، بىرنى دەپ بىرسى تاشلاپ قۇيۇلمىدى. شۇئارقىلىق يەرنامىلىرى تەزكىرىسىنى تۈزەش خىزمىتى ئۈچۈن ئاساس سىلىندى.

(4) بىز ئادەم تەكلىپ قىلىپ، ناھىيىمىزنىڭ جۇغراپىيە، تارىخ ئىقتىسادى قۇرۇلۇشى، مەدەنىيەت، سانائەت، قاتارلىق جەھەتلەردىكى ئالاھىدىلىكى ۋە مەنزىرىلىرىنى ئەكىس ئەتتۈرۈپ بېرىدىغان بىر قىسىم سۈرەتلەرنى تارتتۇق. بىزنىڭ پىلانمىزچە ئەڭ ئاز دىگەندە 50 پارچە رەڭلىك سۈرەت تارتماقچى.

4- بىرنەچچە تۈرلۈك تەسۋىراتىمىز ۋە بۇنىڭدىن كىيىنكى خىزمەتلەر

توغرىسىدىكى پىكىرىمىز.

1- رەھبەرلىكنى كۈچەيتىش، يەر ناملىرىنى ئومۇمىي يۈزلۈك تەكشۈرۈش خىزمىتىنى ياخشى ئىشلەشنىڭ ئاچقۇچى. يۇقىرى دەرىجىلىك رەھبەرلەر، ناھىيىلىك پارتكوم، خەلق ھۆكۈمىتى، يەر ناملىرى ئىشخانىسىدىكى رەھبەرى يولداشلارنىڭ يەر ناملىرىنى ئومۇمىي يۈزلۈك تەكشۈرۈش نەتىجىسىگە كۈڭۈل بۆلۈشى، دائىم سۈرۈشتۈرۈپ تۇرۇشى، دوكلات ئاڭلىشى، خىزمەت لەرگە يىتەكچىلىك

قىلىشى، يەرنامىلىرىنى ئۇمۇمىيۈزلۈك تەكشۈرۈش خىزمىتىنى ياخشى ئىشلەشنىڭ ئاچقۇچى. ۋىلا- يەتلىك مەمۇرى مەھكىمە ئىشخانىسىنىڭ مۇدىرى يولداش گەۋدەنخىگەن چىرا ناھىيىسىنىڭ يەر ناملىرىنى ئۇمۇمىيۈزلۈك تەكشۈرۈش خىزمىتى ۋە ئىچكى قىسىمدا ماتىرىيال رەتلەش خىزمىتىگە باشتىن ئاياغ كۆڭۈل بولدى، ئەھۋاللارنى داۋاملىق ئۇقۇپ تۇرۇپ، مەسىللەرنى ھەل قىلىپ بەردى، ۋىلايەتلىك يەر ناملىرى ئىشخانىسىدىكى يولداشلارنى دائىم ئىبەرتىپ، ناھىيە-مىزنىڭ يەرنامىلىرىنى ئۇمۇمىيۈزلۈك تەكشۈرۈش ۋە ئىچكى قىسىمدا ماتىرىيال رەتلەش خىزمىتىنى تەكشۈ- رۇپ تۇردى ۋە يىتەكچىلىك قىلدى. ھەر دەرىجىلىك رەھبەرلەرنىڭ كۆڭۈل بۆلۈشى، رەھبەر- لىكنى كۆچەيتىشى تۈپەيلىدىن، بىزنىڭ خىزمەتلىرىمىز ئەسلىدىكى قىرىنداش ناھىيىلەرنىڭ ئارقىسىدا قالغان ھالەتتىن تىزلىكتە سۇرئىتى بىر قەدەر تىز بولغانلار قاتارىغا ئۆتۈپ، نەتىجە ياراتتۇق. شۇڭا قارىقاش، خوتەن ناھىيىسىنى تەكشۈرۈپ تاپشۇرۇپ ئالغاندىن كىيىن بىزنىڭ ناھىيىمىزنى تەكشۈرۈپ تاپشۇرۇپ ئالماقچى.

2- ھوججەتلەرنى ئەستايىدىل ئۆگۈنۈش. تەپسىلى قائىدە يەر ناملىرىنى ئۇمۇمىيۈزلۈك تەك- شۈرۈش خىزمىتىنى ياخشى ئىشلەشنىڭ ئاساسى. يەرنامى- بىرخىل پەن. ئىلگىرى بىز بۇ خىزمەت بىلەن ئۇچۇرۇشۇپ باقمىغان، ئىشلەپ بىقىشتىن تېخىمۇ سوز ئاچقىلى بولمايدۇ. شۇڭا، بۇ، بىزگە نىسبەتەن بىر يىڭى پەن، يىڭى خىزمەت ئىدى. يەر ناملىرىنى ئۇمۇمىيۈزلۈك تەكشۈرۈشنى قانداق قىلغاندا ياخشى ئىشلىگىلى بۇلۇدۇ؟ بۇنىڭ ئاچقۇچى تىرىشىپ ئۆگۈنۈپ، يۈرەكلىك ھالدا ئەمىلىيەت تىن ئۆتكۈزۈشتە. بىز سىرتقى تەكشۈرۈش ۋە ئىچكى قىسىمدا ماتىرىيال رەتلەشكە قاتناشقان يولداشلارنى ھوججەت ۋە تەپسىلى قائىدىنى قايتا، قايتا ئۆگۈنۈشكە تەشكىل- لەپ، تەپسىلى قائىدىدىكى بەلگۈلىمىلەرنى پۈتكۈل خىزمەت جەريانىغا سىڭدۈردۈق. بىز سىرتقى تەكشۈرۈش ۋە ئىچكى رەتلەش داۋامىدا، ھەر بىر قەدەمنى، قىلغان ھەر بىر ئىشلىمىزنى تەپسىلى قائىدىدىكى تەلەپلەر بۇيىچە، ھەر بىر يەر نامى ۋە ئۇنىڭ مەزمۇنلىرىنى، ئوزئارا مۇناسىۋەتلىرىنى بىر تەرەپ قىلدۇق. مەسىلەن: خەرىتىگە ئىلىشى، خەرىتە سىزىش، ئومۇمى ئەھۋالى ماتىرىيال- لىرىنى يېزىش، كافىيەنلەرنى بىر تەرەپ قىلىش، جەدىۋەللەرنى توشقۇزۇشتا تەپسىلى قائىدىدىن ئايرىلالمايدۇ. شۇڭا، ھەممە ئادەم تەپسىلى قائىدە بۇيىچە ئىش قىلدى. مەسىللەرنى بىر تەرەپ قىلغاندا ھەرۋاقت تەپسىلى قائىدىنى كوردى. بەزى يولداشلار تەپسىلى قائىدىدىكى ئاچقۇچلۇق مەسىللەرنى يادلىۋالدى. بۇ، بىزنىڭ خىزمەتلىرىمىزنىڭ بىر قەدەر پۇختا ئىشلەنگەنلىگىنىڭ ئاچقۇچى. تەپسىلى قائىدە، ھوججەتلەرنى ئۆگەنگەندىن سىرت، ھىمىشەۋىلا يەتكە ئادەم ئىبەرتىپ مەسىللەر توغرىسىدا يوليۇرۇق سوراپ، خىزمەتلەرنى دوكلات قىلدۇق. قىرىنداش ناھىيىلەرگە ئادەم ئىبەر- تىپ، ئۇلارنىڭ خىزمەت نەتىجىلىرىنى ئۆگەندۇق. بۇمۇ بىزنىڭ سۇرئىتىمىزنىڭ بىر قەدەر تېز، خىزمەت سۇپىتىمىزنىڭ بىر قەدەر ياخشى بۇلالىشىدىكى مۇھىم سەۋەپ بۇلۇپ ھىساپلىنىدۇ.

3- پۈتكۈل ماتىرىيال خىزمىتىدە، خىزمەت كەپششىق بولغان كىشى ئۆتكەلنى ئىگەللىشى كېرەك. بۇ يەر ناملىرىنى ئۇمۇمىيۈزلۈك تەكشۈرۈش خىزمىتىنى ياخشى ئىشلەشنىڭ مۇھىم ھالقىسى. خەرىتە، يېزىق ماتىرىيال، جەدىۋەل، كافىيەننىڭ ھەممىسىدە بىر كىشى ئۆتكەلنى ئىگەللىدى.

مۇنداق قىلىش ھەرقايسى خىزمەتلەرنىڭ ئۆز-ئارا باغلىنىشىغا، ھەرقايسى ھالقىلارنىڭ ماسلاشقان ھالدا بىردەك بۇلۇشىغا پايدىلىق.

4- ئىتتىپاقلىشىپ جەڭ قىلىدىغان ماتىرىيال رەتلەش بەنزىسىنىڭ بۇلۇشى، يەرنامىلىرىنى ئومۇمىيۈزلۈك تەكشۈرۈش خىزمىتىنى ياخشى ئىشلەشنىڭ مۇھىم شەرتى. بىز 6 نەپەر خىزمەتچى خادىم خىزمەت داۋامىدا ئۆزئارا ياردەملىشىپ، بىر-بىرىمىزنىڭ ئارتۇقچىلىقىنى قۇبۇل قىلىپ، يىتەر سىزلىكتىن ساقلاندۇق، ھەم ئىش تەقسىم قىلىۋالدۇق. ھەم ھەمكارلىشىپ، ئىتتىپاقلىشىپ كۈرەش قىلدۇق. نىشانىمىز بىر بولدى، ئۇ بولسىمۇ، سۈپىتى بىر قەدەر ياخشى بولغان يەرنامىلىرىنى ئومۇمىيۈزلۈك تەكشۈرۈش نەتىجىسىنى يارىتىشتىن ئىبارەت. بۇ، بىزنىڭ خىزمەتلەرنى بىر قەدەر ياخشى ئىشلىشىمىزنىڭ مۇھىم شەرتى.

5- ئاممىغا ۋە مۇناسىۋەتلىك تارماقلارنىڭ قوللىشىغا تايىنىش.

بىز كېرەكلىك بولغان سانلىق مەلۇمات، ئەھۋال ۋە ماتىرىياللارنى مۇناسىۋەتلىك تارماقلار ۋە خادىملار ئىمكانىيەتنىڭ بارىچە تەمىنلەپ بەردى. يەر ناملىرى ئىشخانىسىنىڭ ئادىمى ئاز، ئىشى كۆپ بولغانلىقتىن، بىز بىر قىسىم يولداشلارنى بىر قىسىم يېزىق ماتىرىياللىرىنى يېزىشىمىزغا ياردەملىشىشكە تەكلىپ قىلدۇق. سۈرەت تارتىشىمىزغا ياردەملەشتى. شۇ ئارقىلىق ماتىرىياللارنىڭ سۈپىتى يۇقىرى كۈتۈرۈلدى ھەم خىزمەتنىڭ سۈرئىتى تىزلىتىلدى. قىسقىسى، ھەرقايسى تەرەپ-لەرنىڭ ماسلىشىشى، بىزنىڭ ۋەزىپىنى ئۆگۈشلۈك ئورۇنلىشىمىزنىڭ مۇھىم ئامىلى بولدى. ئەڭ ئاخىرىدىكى بىر مەسىلە، ۋىلايەتتىن تەكشۈرۈپ تاپشۇرۇپ ئالغاندىن كىيىن ئىككى ئىشنى قىلىشقا ئىرادىمىز بار: بىرىنچىسى، يۇقىرىغا يوللايدىغان يەر ناملىرى نەتىجىلىرىنى ئۇبىدان رەتلەيمىز. ئىككىنچىدىن، يۇقىرىغا يوللايدىغان ماتىرىياللار ئاساسدا، ماتىرىياللارنى تۇلۇقلاپ، "چىرا ناھىيە يەر ناملىرى خەرىتىلىك تەزكىرىسى"نى تۈزۈپ، كىلەر يىلى يىل ئاخىرىدىن بۇرۇن "چىرا ناھىيە يەر ناملىرى خەرىتىلىك تەزكىرىسى"نى چىقىرىشقا تىرىشىمىز. ھەمدە مەتبەئە باسمىنى چىقىرىمىز.

چىرا ناھىيەلىك يەر ناملىرى ئىشخانىسى

1984 - يىلى 7 - ئاينىڭ 14 - كۈنى

چىرا ناھىيە مەمۇرى رايونلىرىنىڭ يىڭى - كونا
ناملىرى سېلىشتۇرما جەدۋىلى

يىڭى نامى	كونا نامى
چىرا بازىرى	1- چىرا بازىرى
تۇزاقچى كەنت كومىتېتى	چىرا گۇڭشى 1- دادۇى
ساي ئۆستەڭ كەنت كومىتېتى	چىرا گۇڭشى 2 دادۇى
چاقما كەنت كومىتېتى	چىرا گۇڭشى 3- دادۇى
ھوجدا كۆل كەنت كومىتېتى	چىرا گۇڭشى 12- دادۇى
كۆكمەت كەنت كومىتېتى	چىرا گۇڭشى 19- دادۇى
ياربۇيى كەنت كومىتېتى	1- 2- 3- 4- شاۋدۇى
باش كۆكمەت كەنت كومىتېتى	چىرا گۇڭشى 19- دادۇى
دۆڭئېرىق كەنت كومىتېتى	5- 6- شاۋدۇى
توغراكالى كەنت كومىتېتى	چىرا گۇڭشى 20- دادۇى
چىرا يېزا	1- 2- 3- 4- 9- شاۋدۇى
چىغلىق ئېرىق كەنت كومىتېتى	چىرا گۇڭشى 20- دادۇى
تېرەك ئېرىق كەنت كومىتېتى	5- 6- 7- 8- 10- شاۋدۇى
سېرىق چوڭكۆل كەنت كومىتېتى	چىرا گۇڭشى دىخانچىق مەيدانى
ئاقكۆل كەنت كومىتېتى	كۆكتاتچىلىق ئەت-رىدى.
	2- چىرا گۇڭشى
	چىرا گۇڭشى 4- دادۇى
	1- 2- 3- شاۋدۇى
	چىرا گۇڭشى 4- دادۇى
	4- 5- 6- شاۋدۇى
	چىرا گۇڭشى دىخانچىلىق
	مەيدانى 3- ئەت-رىدى
	چىرا گۇڭشى 5- دادۇى
	چىرا گۇڭشى 6- دادۇى
	چىرا گۇڭشى 7- دادۇى

يىڭى نامى

توغراق ئېغىل كەنت كومىتېتى
 ئۇقادى كەنت كومىتېتى
 ماخمال كەنت كومىتېتى
 يۇقاقى جاي كەنت كومىتېتى
 جاي كەنت كومىتېتى
 ئۇچقۇن سەگى كەنت كومىتېتى
 ئارش كەنت كومىتېتى
 مازار كۆل كەنت كومىتېتى
 تۈۋەن جاي كەنت كومىتېتى
 تۈۋەن ئوغرىق كەنت كومىتېتى
 ئانارلىق كەنت كومىتېتى
 تورپا ئېرىق كەنت كومىتېتى
 كاڭكال كەنت كومىتېتى
 باش ئۆزۈمە كەنت كومىتېتى
 تۈۋەن توغراق كەنت كومىتېتى
 يالىق كەنت كومىتېتى
 گۇلاخما يېزا
 جىگدىلىك ئۇتاق كەنت كومىتېتى
 گىدىش ئېرىق كەنت كومىتېتى
 دىلىم تېرەك كەنت كومىتېتى
 توغرا ئۆستەڭ كەنت كومىتېتى
 ئارا ئۆستەڭ كەنت كومىتېتى
 قوش ئېغىل كەنت كومىتېتى
 پەنسەن كەنت كومىتېتى

كونا نامى

چىرا گۇڭشى دىخانچىلىق
 مەيدانى 4-ئەت-رىدى
 چىرا گۇڭشى 8-دادۇي
 چىرا گۇڭشى 9-دادۇي
 چىرا گۇڭشى 10-دادۇي
 چىرا گۇڭشى 11-دادۇي
 چىرا گۇڭشى 13-دادۇي
 چىرا گۇڭشى 14-دادۇي
 چىرا گۇڭشى 15-دادۇي
 1-2-3-4-شاۋدۇي
 چىرا گۇڭشى 15-دادۇي
 5-6-7-شاۋدۇي
 چىرا گۇڭشى 16-دادۇي
 چىرا گۇڭشى 17-دادۇي
 1-2-3-4-شاۋدۇي
 چىرا گۇڭشى 17-دادۇي
 5-6-7-8-9-شاۋدۇي
 چىرا گۇڭشى 18-دادۇي
 1-2-3-شاۋدۇي
 چىرا گۇڭشى 18-دادۇي
 4-5-شاۋدۇي
 چىرا گۇڭشى دىخانچىلىق
 مەيدانى 1-2-ئەت-رىدى
 چىرا گۇڭشى ئۇرۇغچىلىق مەيدانى
 3-گۇلاخما گۇڭشى
 گۇلاخما گۇڭشى 1-دادۇي
 گۇلاخما گۇڭشى 2-دادۇي
 گۇلاخما گۇڭشى 3-دادۇي
 گۇلاخما گۇڭشى 4-دادۇي
 گۇلاخما گۇڭشى 5-دادۇي
 گۇلاخما گۇڭشى 6-دادۇي
 1-2-3-4-شاۋدۇي
 گۇلاخما گۇڭشى 6-دادۇي
 5-6-شاۋدۇي

يىڭى نامى

يىڭى ئاۋات كەنت كومىتېتى

ئارال كەنت كومىتېتى

باغئېرىق كەنت كومىتېتى

مەدىر ئېقىن كەنت كومىتېتى

ياپىلاق كەنت كومىتېتى

ياقا ئۆستەڭ كەنت كومىتېتى

شايتۇللۇق كەنت كومىتېتى

لايىقا ئۆستەڭ كەنت كومىتېتى

ئاقئېلەك كەنت كومىتېتى

ئۇشۇ ئۆستەڭ كەنت كومىتېتى

سالجلىق كەنت كومىتېتى

دامسكۇ يېزا

داشكۆل كەنت كومىتېتى

چۇقا باش كەنت كومىتېتى

قاشتوغراق كەنت كومىتېتى

ئىلەك ئۆستەڭ كەنت كومىتېتى

گۈل تېرىغان كەنت كومىتېتى

چوڭكۆل كەنت كومىتېتى

شورىخانا كەنت كومىتېتى

پارچە كەنت كومىتېتى

چەشلىك كەنت كومىتېتى

پۇناق كەنت كومىتېتى

مالقالغان كەنت كومىتېتى

يىڭى ئۆستەڭ كەنت كومىتېتى

زىندانكۆل كەنت كومىتېتى

ئوقالقاش كەنت كومىتېتى

مول ھۈسۈل ئامبىرى كەنت كومىتېتى

كونا نامى

گۈلاخما گۇڭشى 6-دادۇى

7-شاۋدۇى

گۈلاخما گۇڭشى 7-دادۇى

گۈلاخما گۇڭشى 8-دادۇى

گۈلاخما گۇڭشى 9-دادۇى

گۈلاخما گۇڭشى 10-دادۇى

گۈلاخما گۇڭشى 11-دادۇى

گۈلاخما گۇڭشى 12-دادۇى

1-2-3-شاۋدۇى

گۈلاخما گۇڭشى 12-دادۇى

4-5-شاۋدۇى

گۈلاخما گۇڭشى 13-دادۇى

گۈلاخما گۇڭشى 14-دادۇى

گۈلاخما گۇڭشى ئۇرۇغ-

چىلىق مەيدانى

4-دامسكۇ گۇڭشى

دامسكۇ گۇڭشى 1-دادۇى

دامسكۇ گۇڭشى 2-دادۇى

دامسكۇ گۇڭشى 3-دادۇى

دامسكۇ گۇڭشى 4-دادۇى

دامسكۇ گۇڭشى 5-دادۇى

دامسكۇ گۇڭشى 6-دادۇى

دامسكۇ گۇڭشى 7-دادۇى

دامسكۇ گۇڭشى 8-دادۇى

دامسكۇ گۇڭشى 9-دادۇى

1-5-6-شاۋدۇى

دامسكۇ گۇڭشى 9-دادۇى

2-3-4-7-شاۋدۇى

دامسكۇ گۇڭشى 10-دادۇى

دامسكۇ گۇڭشى 11-دادۇى

دامسكۇ گۇڭشى 12-دادۇى

دامسكۇ گۇڭشى ئۇرۇغچىلىق مەيدان

دامسكۇ گۇڭشى سۇئامبىرى

كۇنا نامى

5- چاقا گۇڭشى

چاقا گۇڭشى چاقا دادۇي

چاقا گۇڭشى تەنۇي دادۇي

چاقا گۇڭشى لەڭگۈي دادۇي

چاقا گۇڭشى چۆرۈش دادۇي

چاقا گۇڭشى ئەندىر دادۇي

چاقا گۇڭشى ھامبادا دۇي

1-2- شاۋدۇي

چاقا گۇڭشى ھامبا دادۇي

3- شاۋدۇي

چاقا گۇڭشى قىزىلنۇر دادۇي

چاقا گۇڭشى كىشى دادۇي

چاقا گۇڭشى گەنجىساي دادۇي

چاقا گۇڭشى ھاشى دادۇي

چاقا گۇڭشى يۇرۇقتاش

1-2- شاۋدۇي

چاقا گۇڭشى يۇرۇقتاش

3-4- شاۋدۇي

چاقا گۇڭشى ئېنىلىك دادۇي

چاقا گۇڭشى قىزىلپول دادۇي

چاقا گۇڭشى جەگىتال دادۇي

چاقا گۇڭشى ئۇقۇ دادۇي

چاقا گۇڭشى قاراتاش دادۇي

چاقا گۇڭشى كەڭتۇقاي دادۇي

چاقا گۇڭشى ئۇرۇغچىلىق مەيدان

6- چاقا گۇڭشىدىن ئايرىلىپ چىققان

چاقا گۇڭشى بادىغان دادۇي

چاقا گۇڭشى كۆكقىر دادۇي

چاقا گۇڭشى ئاقچىغ

1-2- شاۋدۇي

چاقا گۇڭشى ئاقچىغ

دادۇي چوڭساي شاۋدۇي

يىڭى نامى

چاقا يېزا

ئويباغ كەنت كومىتېتى

يانبۇلاق كەنت كومىتېتى

لەڭگۈي كەنت كومىتېتى

چۆرۈش كەنت كومىتېتى

ئەندىر كەنت كومىتېتى

ئامبار كەنت كومىتېتى

ساسكام كەنت كومىتېتى

قىز كۈتكى كەنت كومىتېتى

كىشى كەنت كومىتېتى

گەنجىساي كەنت كومىتېتى

ھاشى كەنت كومىتېتى

يۇرۇقتاش كەنت كومىتېتى

ھاسا كەنت كومىتېتى

ئېنىلىك كەنت كومىتېتى

قىزىلپول كەنت كومىتېتى

جەگىتال كەنت كومىتېتى

ئۇقۇ كەنت كومىتېتى

قاراتاش كەنت كومىتېتى

كەڭتۇقاي كەنت كومىتېتى

سىرىقچان كەنت كومىتېتى

ئۇلۇغساي يېزا

بادىغان كەنت كومىتېتى

كۆكقىر كەنت كومىتېتى

ئاقچىغ كەنت كومىتېتى

چوڭساي كەنت كومىتېتى

كونا نامى

چاقا گۇڭشى يۇرۇڭقىر دادۇى 1-شاۋدۇى

چاقا گۇڭشى يۇرۇڭقىر دادۇى 2-شاۋدۇى

چاقا گۇڭشى يۇرۇڭقىر ئوتلاق پونكىتى

چاقا گۇڭشى يۇلۇڭ دادۇى 7-نۇرى گۇڭشى

نۇرى گۇڭشى 1-دادۇى

نۇرى گۇڭشى 2-دادۇى

نۇرى گۇڭشى 3-دادۇى

نۇرى گۇڭشى 4-دادۇى

نۇرى گۇڭشى 5-دادۇى

نۇرى گۇڭشى 6-دادۇى

نۇرى گۇڭشى 7-دادۇى

نۇرى گۇڭشى 8-دادۇى

نۇرى گۇڭشى 9-دادۇى

نۇرى گۇڭشى 10-دادۇى

نۇرى گۇڭشى سارلۇڭ دادۇى

نۇرى گۇڭشى ياچى دادۇى

نۇرى گۇڭشى بۇزاڭ دادۇى

نۇرى گۇڭشى يالغۇز باغ دادۇى

نۇرى گۇڭشى دومسۇن دادۇى

نۇرى گۇڭشى ئاچما دادۇى

نۇرى گۇڭشى يارباغ

ئۇرۇغچىلىق مەيدان

نۇرى گۇڭشى ئوتلاق پونكىتى

8-بوستان گۇڭشى

بوستان گۇڭشى جايئۆز دادۇى

بوستان گۇڭشى باغ بېشى دادۇى

بۇستان گۇڭشى دۆڭ باغ دادۇى

بوستان گۇڭشى ياقاقاش دادۇى

بوستانى گۇڭشى 5-دادۇى

يىڭى نامى

يۇرۇڭقىر كەنت كومىتېتى

ئۇتانلىق كەنت كومىتېتى

سغىزىلىق كەنت كومىتېتى

يۇلۇڭ كەنت كومىتېتى

نۇرى يېزا

چىمەنباغ كەنت كومىتېتى

قۇمباغ كەنت كومىتېتى

ئاقئاش كەنت كومىتېتى

تۈۋەن ئاچما كەنت كومىتېتى

رىزەك كەنت كومىتېتى

چاناش كەنت كومىتېتى

سايباغ بېشى كەنت كومىتېتى

چوڭكۆل بېشى كەنت كومىتېتى

قاشىەر كەنت كومىتېتى

سۈيلى لەڭگەر كەنت كومىتېتى

سارلۇڭ كەنت كومىتېتى

ياچى كەنت كومىتېتى

بۇزاڭ كەنت كومىتېتى

يالغۇز باغ كەنت كومىتېتى

دومسۇن كەنت كومىتېتى

يۇقاي ئاچما كەنت كومىتېتى

يارباغ كەنت كومىتېتى

ئارا قۇم كەنت كومىتېتى

بوستان يېزا

جايئۆز كەنت كومىتېتى

باغبېشى كەنت كومىتېتى

دۆڭباغ كەنت كومىتېتى

ياقاقاش كەنت كومىتېتى

يىڭى ناھى

ئاچما كەنت كومىتېتى
چىگدە بوستان كەنت كومىتېتى
ئاراساي كەنت كومىتېتى
ئاياق قارا سۇ كەنت كومىتېتى
باش قارا سۇ كەنت كومىتېتى
ئاراللىق كەنت كومىتېتى
مەيدانتۇز كەنت كومىتېتى
بۇزاڭ قىرتوۋى كەنت كومىتېتى

كونا ناھى

5-شاۋدۇي، بوستان
ئۇرۇغچىلىق مەيدان
بوستان گۇڭشى 5-دادۇي
1-2-3-4-شاۋدۇي
بوستان گۇڭشى ئاراساي دادۇي
بوستان گۇڭشى ئاياق
قارا سۇ دادۇي
بوستان گۇڭشى باش قارا
سۇ دادۇي 1-شاۋدۇي
بوستان گۇڭشى باش قارا
سۇ دادۇي 2-شاۋدۇي
بوستان گۇڭشى ئاتچىلىق پىرمىسى
بوستان گۇڭشى ئوتلاق پونكىتى

قۇشۇمچە

چىرا ناھىيە يەرنامىلىرىنى ئومۇمىيۈزلۈك تەكشۈرۈش ئىشخانىسىنىڭ ئەزالىرى:

مۇدىرى: راخمان نىياز

مۇئاۋىن مۇدىرلىرى: ساۋ چۈنەنچىڭ

تۇرسۇننىياز ئەخمەت

مەتتۇختى تۇردى

يەرنامىلىرىنى ئومۇمىيۈزلۈك تەكشۈرۈشكە قاتناشقان خادىملار:

تۇرسۇننىياز ئەخمەت. مەتساۋۇر مەمتىمىن. چىڭ شىڭۋىن.

ياڭ خېۋەيچۈن. سىدى ھاشىم. يۈسۈپ تۇرسۇن.

چاڭ ۋىنتىڭ. مۇسا تۇختى. مەتتۇرسۇن تۇرسۇننىياز.

لى جىڭلىن. لى سۇڭبى. غالىپ جان ئابدۇللا. مەمتىمىن تۇختى.

يەرنامىلىرىنى ئومۇمىيۈزلۈك تەكشۈرۈش ماتىرىياللىرىنى رەتلەشكە قاتناشقان خادىملار:

چىڭ شىڭۋىن. مەمتىرايىم يۈنۈس. مۇساتۇختى.

ساۋتۇڭجاڭ. ۋاڭجا. لى زىمەي.

چىرا ناھىيە يەرنامىلىرى كومىتېتىنىڭ ئەزالىرى

مۇدىرى: خى شۈي

مۇئاۋىن مۇدىرى: مەتتۇمۇر تۇردى

ھەيئەت ئەزالىرى: ۋاڭ لىيەنخەي

چىڭ شىڭ ۋىن

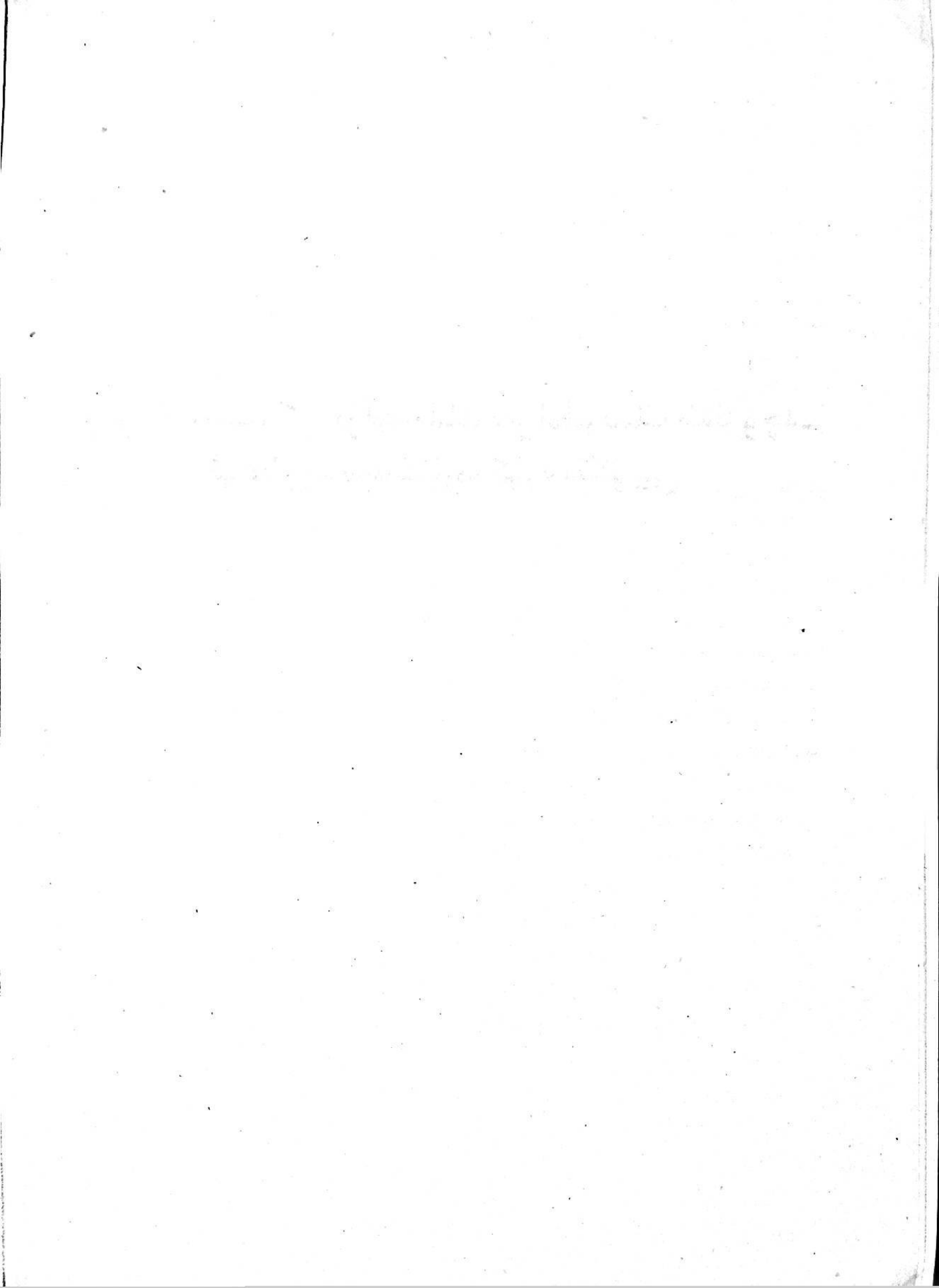
راخمان نىياز

سۇيىجاچىن

بارات تۇرسۇن

مەمتىرايىم يۈنۈس

چىرا ناھىيىسىدىكى ئۆلچەملىك يەرناملىرىنىڭ خەنزۇچە -
ئۇيغۇرچە سېلىشتۇرما كۆرسەتكۈچى

ئۆلچەملىك يەر ناملىرىنىڭ خەنزۇچە - ئۇيغۇرچە سېلىشتۇرما
كۆرسەتكۈچى

标准地名维 汉文对照索引

1. مەمۇرى رايونلارغا بۆلۈنۈشى ۋە ئاھالىلار رايونىداڭ نامى

一、行政区划和居民地名称

خەنزۇچە 汉字	بەت نومۇرى 页码	ئۇيغۇرچە 维文
策勒县	17	چىرا ناھىيە
策勒镇	17	چىرا بازىرى
托帕街	17	تورپا كوچىسى
拜合特街	17	بەخت كوچىسى
吉日克街	17	جىرىق كوچىسى
加麦街	18	جەمە كوچىسى
买迪尼页提街	18	مەدىنىيەت كوچىسى
色日克街	18	سىرىق كوچىسى
英巴扎街	18	يېڭى بازار كوچىسى
玛合玛勒街	18	ماخمال كوچىسى
多斯鲁克街	19	دوسلۇق كوچىسى
博斯坦街	19	بوستان كوچىسى
吐扎克其村委会	19	تۇزاقچى كەنت كومىتېتى
托格拉克艾格勒	19	توغراق ئېغىل
吐扎克其	19	تۇزاقچى
萨依吾斯塘村委会	19	ساي ئۆستەڭ كەنت كومىتېتى
松都克艾日克	20	سۇندۇك ئېرىق
恰合马村委会	20	چاقما كەنت كومىتېتى

خەنزۇچە 汉字	بەت نومۇرى 页码	ئۇيغۇرچە 维文
恰合马	20	چاقما
昆其阔恰斯	20	كۆنچى كوچىسى
尕孜阔恰斯	20	غاز كوچىسى
松都克铁热克	20	سۇندۇك تېرەك
吾吉达库勒村委会	21	ھۇجدا كۆل كەنت كومىتېتى
吾吉达库勒	21	ھوجدا كۆل
吉日克	21	جىرىق
科克买提村委会	21	كۆكمەت كەنت كومىتېتى
科克买提	21	كۆكمەت
亚博依村委会	21	يار بويى كەنت كومىتېتى
亚博依	22	يار بويى
喀依杂其	22	قايباچ
巴什科克买提村委会	22	باش كۆكمەت كەنت كومىتېتى
巴什科克买提	22	باش كۆكمەت
墩艾日克村委会	22	دۆڭئېرىق كەنت كومىتېتى
墩艾日克	22	دۆڭئېرىق
阿瓦甫兰干	23	ئاۋاپ لەڭگەر
托格拉喀里村委会	23	توغرى كالى كەنت كومىتېتى
托格拉喀里	23	توغرى كالى
策勒乡	29	چىرا يېزىسى
其格勒克艾日克村委会	29	چىغلىق ئېرىق كەنت كومىتېتى
加依吉格代	29	جاي جىگدە
其格勒克艾日克	29	چىغلىق ئېرىق
苏来曼铁热克	29	سۇلايمان تېرەك
铁热克艾日克村委会	29	تېرەك ئېرىق كەنت كومىتېتى
铁热克艾日克	30	تېرەك ئېرىق
阿瓦甫库勒贝希	30	ئاۋاپكۆل بېشى
普斯台克巴格	30	پوستەكباق
库干能阿依格	30	قوغاننىڭ ئايىغى
玛合玛勒阿日希兰干	30	ماخمال ئارش لەڭگەر
克里麻洪克皮西能艾格勒	30	كىرەم ئاخۇن كېشىنىڭ ئېغىلى

خەنزۇچە 汉字	بەت نومۇرى 页码	ئۇيغۇرچە 维文
色日克琼库勒村委会	31	سېرىق چوڭكۆل كەنت كومىتېتى
克其克库勒贝希	31	كەچىك كۆلېشى
居维其阔恰斯	31	جۈۋىچى كوچمىسى
恰尔巴格阔恰斯	31	چار باغ كوچمىسى
阿克库勒村委会	31	ئاقكۆل كەنت كومىتېتى
阿克库勒	31	ئاقكۆل
塔热夏阔恰	32	تارشا كوچا
托格拉克艾格勒村委会	32	توغراق ئېغىل كەنت كومىتېتى
巴克苏甫木能库勒	32	باقى سۇيۇمنىڭ كۆلى
木克库勒	32	مۇكا كۆل
安吾斯塘	32	ئەن ئۆستەڭ
乌喀迪村委会	32	ئۇقادىي كەنت كومىتېتى
巴什乌喀迪	33	باش ئوقادىي
托万乌喀迪	33	تۈۋەن ئوقادىي
硝尔鲁克其格尔	33	شورلۇق چىغىر
玛合玛勒村委会	33	ماخمال كەنت كومىتېتى
玛合玛勒	33	ماخمال
尤喀克加依村委会	34	يوقارقى جاي كەنت كومىتېتى
诺尔艾日克	34	نو ئېرىق
安喀里	34	ئەنكالى
科台克艾日克	34	كۈتەمە ئېرىق
乌尊艾日克	34	ئۇزۇن ئېرىق
阿勒吞巴格	34	ئالتۇن باغ
托格热吾斯塘	34	توغرا ئۆستەڭ
加依村委会	35	جاي كەنت كومىتېتى
吉格代吾斯塘	35	جىگدە ئۆستەڭ
铁热克吾斯塘	35	تېرەك ئۆستەڭ
乌其坤赛盖村委会	35	ئۇچقۇن سەگى كەنت كومىتېتى
乌其坤赛盖	35	ئۇچقۇن سەگى
阿日希村委会	36	ئارىش كەنت كومىتېتى
加依托格拉克	36	جاي توغراق

خەنزۇچە 汉字	بەت نومۇرى 页码	ئۇيغۇرچە 维文
科台买	36	كۈتمە
台吐尔艾日克	36	تەتۈر ئېرىق
托万加依村委会	36	تۈۋەن جاي كەنت كومىتېتى
托万加依	36	تۈۋەن جاي
加依美其特	37	جاي مېچىت
麻扎库勒村委会	37	مازار كۆل كەنت كومىتېتى
喀萨普阿热希	37	قاساپ ئارشى
麻扎阿勒迪	37	مازار ئالدى
协依合阿热希	37	شىيخ ئارشى
哈勒塔克协海尔	37	قالتاق شەھەر
托万吾古日克村委会	38	تۈۋەن ئوغرىق كەنت كومىتېتى
托万吾古日克	38	تۈۋەن ئوغرىق
库如克玉吉买	38	قۇرۇق ئۆزۈمە
亚甫拉克吾斯塘	38	ياپىلاق ئۆستەڭ
阿纳尔力克村委会	38	ئانارلىق كەنت كومىتېتى
阿纳尔力克	38	ئانارلىق
托帕艾日克村委会	39	تورپا ئېرىق كەنت كومىتېتى
托帕艾日克	39	تورپا ئېرىق
托万兰干	39	تۈۋەن لەڭگەر
艾什买兰干	39	ئەشمە لەڭگەر
康喀勒村委会	39	كاڭكالى كەنت كومىتېتى
康喀勒	39	كاڭكالى
巴什玉吉买村委会	40	باش ئۆزۈمە كەنت كومىتېتى
巴什玉吉买	40	باش ئۆزۈمە
托万托格拉克村委会	40	تۈۋەن توغراق كەنت كومىتېتى
托万托格拉克	40	تۈۋەن توغراق
亚勒克村委会	40	يالىق كەنت كومىتېتى
亚勒克	41	يالىق
固拉合玛乡	46	گۇلاخما يېزىسى
阿克依来克	46	ئاقئېلەك
吉格代勒克乌塔克村委会	46	جىگدىلىك ئۇتاق كەنت كومىتېتى

خەنزۇچە 汉字	بەت نومۇرى 页码	ئۇيغۇرچە 维文
吉格代勒克乌塔克	46	جىگىدىلىك ئۇتاق
给地什艾日克村委会	46	گىدىش ئېرىق كەنت كومىتېتى
给地什艾日克	47	گىدىش ئېرىق
巴扎托浦	47	بازار توپ
通古孜鲁克	47	توڭگۇزلۇق
通古孜鲁克库木奇勒克	47	توڭگۇزلۇق قۇمۇشلۇق
地力木铁热克村委会	47	دىلىم تېرەك كەنت كومىتېتى
琼库尔艾日克	47	چوڭقۇر ئېرىق
地力木铁热克	48	دىلىم تېرەك
萨特马扎热特	48	ساتما زارات
托格拉吾斯塘村委会	48	توغرا ئۆستەڭ كەنت كومىتېتى
合也什艾日克	48	خىمىش ئېرىق
米合迪克艾日克	48	مىغدىق ئېرىق
库休克艾日克	48	كۇشۇك ئېرىق
塔勒里克艾日克	49	تاللىق ئېرىق
阔什喀瓦提亚依拉克	49	قوش قەۋەت يايلاق
阿热吾斯塘村委会	49	ئارا ئۆستەڭ كەنت كومىتېتى
阿热吾斯塘	49	ئارا ئۆستەڭ
阿亚克盘掺	49	ئاياغ پەنسەن
色日克吾斯塘	49	سىرىق ئۆستەڭ
阔什艾格勒村委会	50	قوش ئېغىل كەنت كومىتېتى
阿其玛吾斯塘	50	ئاچما ئۆستەڭ
克热格	50	قىرىغ
克斯玛克艾日克	50	قىسماق ئېرىق
英阿瓦提村委会	50	يېڭى ئاۋات كەنت كومىتېتى
英阿瓦提	50	يېڭى ئاۋات
阔纳艾肯	51	كونا ئېقىن
盘掺村委会	51	پەنسەن كەنت كومىتېتى
盘掺	51	پەنسەن
麻扎贝希艾日克	51	مازار بېشى ئېرىق
阿热勒村委会	51	ئارال كەنت كومىتېتى

خەنزۇچە	بەت نومۇرى	ئۇيغۇرچە
汉字	页码	维文
喀勒塔阿热勒	51	كالتا ئارال
托库孜喀里	52	تۇققۇز كالى
巴格艾日克村委会	52	باغئېرىق كەنت كومىتېتى
巴格艾日克	52	باغئېرىق
买地尔艾肯村委会	52	مەدەر ئېقىن كەنت كومىتېتى
阿亚克买地尔艾肯	52	ئاياغ مەدەر ئېقىن
巴什买地尔艾肯	52	باش مەدەر ئېقىن
亚甫拉克村委会	53	ياپىلاق كەنت كومىتېتى
亚甫拉克	53	ياپىلاق
亚喀吾斯塘村委会	53	ياقا ئۆستەك كەنت كومىتېتى
亚喀吾斯塘	53	ياقا ئۆستەك
夏普吐鲁克村委会	53	شاپتۇللۇق كەنت كومىتېتى
夏普吐鲁克	54	شاپتۇللۇق
布谷尔吾斯塘	54	بۈگۈر ئۆستەك
拉依喀吾斯塘村委会	54	لايىقا ئۆستەك كەنت كومىتېتى
拉依喀吾斯塘	54	لايىقا ئۆستەك
阿克依来克村委会	54	ئاقئېلەك كەنت كومىتېتى
恰塔克	54	چاتاق
乌守吾斯塘村委会	55	ئۇشۇ ئۆستەك كەنت كومىتېتى
普那克艾日克	55	پۇناق ئېرىق
吾斯塘吾其	55	ئۆستەك ئۇچى
杭格特勒克吾斯塘	55	ھاڭگىرتلىق ئۆستەك
沙勒吉力克村委会	55	سالجىلىق كەنت كومىتېتى
沙勒吉力克	55	سالجىلىق
塔古勒瓦林场	56	تاغۇلۇئا ئورمانچىلىق مەيدانى
喀拉苏水库水管站	56	قارا سۇ ئامبىرى باشقۇرۇش پونكىتى
沙勒吉力克林场分部	56	سالجىلىق تارماق ئورمانچىلىق مەيدانى
达玛沟乡	60	دامكۇ يېزىسى
乔喀巴什	60	چۇقا باش
达什库勒村委会	60	داشكۆل كەنت كومىتېتى
阿热勒克	60	ئارىلىق

خەنزۇچە	بەت نومۇرى	ئۇيغۇرچە
汉字	页码	维文
喀拉科台克	60	قارا كۈتەك
欧吐拉迪克达西库勒	60	ئوتتۇردىكى داشكۆل
科克艾肯贝希	61	كوك ئېقىن بېشى
尤勒滚勒克	61	يۇلغۇنلۇق
喀拉克其格	61	قارا كىچىگ
乔喀巴什村委会	61	چۇقا باش كەنت كومىتېتى
喀什托格拉克村委会	61	قاشتوغراق كەنت كومىتېتى
喀什托格拉克	61	قاشتوغراق
依来克吾斯塘村委会	62	ئېلەك ئۆستەك كەنت كومىتېتى
依来克吾斯塘	62	ئېلەك ئۆستەك
古勒铁日干村委会	62	گۈل تېرىغان كەنت كومىتېتى
古勒铁日干	62	گۈل تېرىغان
塔力勒克	62	تاللىق
兰干色日克	63	لەڭگەر سىرىق
琼库勒村委会	63	چوڭكۆل كەنت كومىتېتى
琼库勒	63	چوڭكۆل
硝尔库勒	63	شور كۆل
强格艾日克	63	چاڭگى ئېرىق
喀拉墩	63	قارا دۆڭ
托格拉克麻扎	64	توغراق مازار
硝尔哈纳村委会	64	شۇرخانا كەنت كومىتېتى
硝尔哈纳	64	شۇرخانا
休木托喀依	64	شۇمتۇقاي
帕其坎特村委会	64	پارچە كەنت كەنت كومىتېتى
哈帕克托格拉克	64	قاپاق توغراق
帕其坎特	65	پارچە كەنت
克力坎麻扎	65	قىلقان مازار
其希里克村委会	65	چەشلىك كەنت كومىتېتى
吉格代力克	65	جىگدىلىك
迈代克力克	65	مەدەكلەك
巴什普那克	65	باش پۇناق

خەنزۇچە 汉字	بەت نومۇرى 页码	ئۇيغۇرچە 维文
普那克村委会	65	پۇناق كەنت كومىتېتى
塔尔墩	66	تار دۆڭ
科克吉格代	66	كۆك جىگدە
喀里博依	66	كالى بويى
喀尔曼	66	قارمان
玛力喀勒干村委会	66	مالقالغان كەنت كومىتېتى
沙拉依墩	66	ساراي دۆڭ
铁热克阿勒迪	67	تېرەك ئالدى
墩尔克买里斯	67	دوڭغاق مەھەللىسى
阔纳达玛沟	67	كونا دامكۆ
英吾斯塘村委会	67	يېڭى ئۆستەڭ كەنت كومىتېتى
英吾斯塘	67	يېڭى ئۆستەڭ
阿其玛巴格	67	ئاچما باغ
希瓦克吾斯塘	67	شۋاق ئۆستەڭ
赛盖铁热克	68	سەگە تېرەك
曾旦库勒村委会	68	زندانكۆل كەنت كومىتېتى
曾旦库勒	68	زندانكۆل
克格勒克艾日克	68	قېغلىق ئېرىق
阿亚克普那克	68	ئاياغ پۇناق
叶音艾肯	68	يى يېن ئېقىن
乌喀里喀什村委会	69	ئۇقالقاش كەنت كومىتېتى
乌喀里喀什	69	ئۇقالقاش
莫勒吾苏勒苏阿木	69	مول ھوسۇل سۇ ئامبىرى
巴尔村委会		كەنت كومىتېتى
恰哈乡	75	چاقا يېزىسى
恰尔巴格	75	چارباغ
奥依巴格村委会	75	ئويباغ كەنت كومىتېتى
奥依巴格	75	ئويباغ
恰哈	75	چاقا
央布拉克村委会	76	يانبۇلاق كەنت كومىتېتى
库木鲁克	76	قۇملۇق

خەنزۇچە 汉字	بەت نومۇرى 页码	ئۇيغۇرچە 维文
央布拉克	76	يانبۇلاق
台吐尔	76	تەتۈر
兰贵村委会	76	لەنگۈي كەنت كومىتېتى
兰贵	77	لەنگۈي
阿其玛	77	ئاچما
却如什村委会	77	چۆرۈش كەنت كومىتېتى
却如什	77	چۆرۈش
铁热克勒克	78	تېرەكلىك
安迪尔村委会	78	ئەندىر كەنت كومىتېتى
安迪尔	78	ئەندىر
安巴村委会	78	ئامبار كەنت كومىتېتى
阿拉阿特力克	78	ئالا ئاتلىق
安巴	79	ئامبار
萨孜喀木村委会	79	ساسكام كەنت كومىتېتى
萨孜喀木	79	ساسكام
克孜亏地改村委会	79	قىز كۈتكى كەنت كومىتېتى
克孜亏地改	79	قىز كۈتكى
色日克库木奇	80	سىرىق قۇمۇش
都维力克	80	دۇۋلۇك
克希村委会	80	كىشى كەنت كومىتېتى
克希	80	كىشى
干吉萨依村委会	80	گەنجىساي كەنت كومىتېتى
干吉萨依	80	گەنجىساي
库其坎力克	81	كۆچكەنلىك
其曼喀拉吾如克	81	چىمەن قارا ئۈرۈك
库如克依来克	81	قۇرۇغ ئېلەك
阔如克也尔	81	كۈرۈك يەر
喀拉阔勒	81	قارا قول
阿西村委会	81	ھاشى كەنت كومىتېتى
阿西	82	ھاشى
喀拉克尔	82	قارا قېر

خەنزۇچە 汉字	بەت نومۇرى 页码	ئۇيغۇرچە 维文
兰干塔木	82	لەنگەر تام
亚格拜地亚依拉克	82	ياغ بەردى يايلاق
玉如克塔什村委会	82	يۇرۇقتاش كەنت كومىتېتى
玉如克塔什	83	يۇرۇقتاش
阿萨村委会	83	ھاسا كەنت كومىتېتى
阿萨	83	ھاسا
恩尼里克村委会	83	ئېنىلىك كەنت كومىتېتى
恩尼里克	83	ئېنىلىك
乔喀	84	چۇكا
比吉西	84	بىجەش
塔依浪艾格孜	84	تايلانك ئېغىزى
阿提拉什	84	ئاتلاش
克孜勒尧勒村委会	85	قىزىلىول كەنت كومىتېتى
阔什喀尔贝希	85	قۇچقار بېشى
克孜勒尧勒	85	قىزىلىول
哈勒龙	85	ھاللىۇك
介格塔勒村委会	85	جەگىنتال كەنت كومىتېتى
苏尔鲁库	85	سۇرلۇك
介格塔勒	86	جەگىنتال
塔勒力克	86	تاللىق
阿孜纳美其特	86	ئازنە مېچىت
阿勒玛	86	ئالما
乌库村委会	86	ئۇقۇ كەنت كومىتېتى
乌库	86	ئۇقۇ
台斯坎力克	87	تەسكەنلىك
阿特恰甫库尔	87	ئات چاپقۇر
拉依喀	87	لايكا
艾斯克吐格曼	87	ئەسكى تۈگمەن
阿亚克阿孜杂勒	87	ئاياغ ئازگال
巴什阿孜杂勒	87	باش ئازگال
巴热艾格勒	88	بارى ئېغىل

خەنزۇچە	بەت نومۇرى	ئۇيغۇرچە
汉字	页码	维文
推孜艾格勒	88	تۈز ئېغىل
乌鲁木齐艾格勒	88	ئۇلۇغ ئېغىل
其格勒克艾格勒	88	چىغىلىق ئېغىل
亚艾格勒	88	يار ئېغىل
阔纳艾格勒	88	كونا ئېغىل
麻扎塔什	89	مازار تاش
艾依克勒克亚依拉克	89	ئېيىقلىق يايلىغى
克亚克力克	89	قىياقلىق
塔什勒克艾格勒	89	تاشلىق ئېغىل
依协克克尔能墩亚依拉克	89	ئىشەك قېرىنىڭ دۆڭ يايلاق
布央艾格勒	89	بۇيان ئېغىل
其格勒克艾格勒	89	چىغىلىق ئېغىل
依热格能艾格勒	90	يېرىلغىنىڭ ئېغىلى
喀拉塔什村委会	90	قارا تاش كەنت كومىتېتى
阿克塔什	90	ئاقتاش
阿特	90	ئاتىيى
墩吕克	90	دۆڭلەك
欧吐拉克尔能艾格勒	90	ئوتتۇرا قېرىنىڭ ئىغىلى
塔孜艾格勒	91	تاز ئېغىل
萨里曼亚依拉克	91	سالمان يايلىغى
阿纳斯巴依亚依拉克	91	ئانا سىباي يايلىغى
依协克克尔能墩	91	ئىشەك قېرىنىڭ دۆڭ
阿热推孜	91	ئارىتۈز
色日克萨依	91	سەرىق ساي
康托喀依村委会	92	كەڭتۈقاي كەنت كومىتېتى
康托喀依	92	كەڭتۈقاي
喀合夏力克	92	قاخشاللىق
色日克羌村委会	92	سەرىقچان كەنت كومىتېتى
色日克羌	92	سەرىقچان
乌鲁木齐萨依乡	93	ئۇلۇغساي يېزىسى
巴大千	93	بادىغان

خەنزۇچە 汉字	بەت نومۇرى 页码	ئۇيغۇرچە 维文
巴大干村委会	93	بادىغان كەنت كومىتېتى
郭吉勒尕墩	93	گوچمىغا دۆڭ
科克克尔村委会	93	كوكقىر كەنت كومىتېتى
科克克尔	94	كۆكقىر
阿尕其克兰干	94	ئاغچەك لەڭگەر
尧勒琼	94	يولچۇن
阿克其格村委会	94	ئاقچىغ كەنت كومىتېتى
阿克其格	94	ئاقچىغ
克其克萨依	95	كىچىكساي
库木奇尧勒	95	قۇمۇش يول
阿克塔什布扬墩	95	ئاققاش بۇيان دۆڭ
却如勒	95	چۆرۈل
布咯墩	95	بوفا دۆڭ
琼萨依村委会	95	چوڭساي كەنت كومىتېتى
琼萨依	96	چوڭساي
玉龙克尔村委会	96	يۇرۇڭقىر كەنت كومىتېتى
玉龙克尔	96	يۇرۇڭقىر
乌坦勒克村委会	96	ئۇتانلىق كەنت كومىتېتى
乌坦勒克	96	ئۇتانلىق
色格孜勒克村委会	97	سىغىزلىق كەنت كومىتېتى
色格孜勒克	97	سىغىزلىق
阿克依来克	97	ئاق ئېلەك
玉龙村委会	97	يۈلۈڭ كەنت كومىتېتى
玉龙	97	يۈلۈڭ
吐孜鲁克亚依拉克	97	تۈزلۈك يايلاق
奴尔乡	102	نۇرى يېزىسى
库木巴格	102	قۇمباغ
其曼巴格村委会	102	چىمەنباغ كەنت كومىتېتى
其曼巴格	102	چىمەن باغ
墩南木古勒	102	دۆڭنەمگۈل
库木巴格村委会	103	قۇمباغ كەنت كومىتېتى

خەنزۇچە 汉字	بەت نومۇرى 页码	ئۇيغۇرچە 维文
塔木也尔	103	تامبەر
和尼巴格	103	خىنى باغ
亚巴格村委会	103	يارباغ كەنت كومىتېتى
亚巴格	103	يار باغ
托盖巴斯提	103	تۈگە باستى
阿克塔什村委会	104	ئاققاش كەنت كومىتېتى
阿克塔什	104	ئاققاش
兰干	104	لەڭگەر
托万阿其玛村委会	104	تۈۋەن ئاچما كەنت كومىتېتى
英巴格	104	يېڭى باغ
托格拉吾斯塘	104	توغرا ئۆستەڭ
托万阿其玛	105	تۈۋەن ئاچما
麻木西特日木	105	مامۇش تىرىم
尤勒滚艾格勒	105	يۇلغۇن ئېغىل
亚勒古孜巴格村委会	105	يالغۇز باغ كەنت كومىتېتى
亚勒古孜巴格	105	يالغۇز باغ
尤喀克阿其玛村委会	105	يۇقاقى ئاچما كەنت كومىتېتى
尤喀克阿其玛	106	يۇقاقى ئاچما
奥依恰浦	106	ئويچاپ
巴什阿热库木	106	باش ئارا قۇم
阿热库木村委会	106	ئارا قۇم كەنت كومىتېتى
阿热库木	106	ئارا قۇم
都木村村委会	107	دومسۇن كەنت كومىتېتى
都木村	107	دومسۇن
萨依巴格	107	سايباغ
提坎里克	107	تىكەنلىك
萨塔皮	107	ساناپىي
尤勒群艾格孜	107	يۇلچۇن ئېغىزى
乌尊克尔	107	ئۇزۇن قېر
其维克勒克	108	چىۋىقلىق
喀提克推孜	108	قاتتىق تۈز

خەنزۇچە	بەت نومۇرى	ئۇيغۇرچە
汉字	页码	维文
亚瓦力克	108	ياۋىلىق
汗尼尤提	108	خانيۇت
热再克村委会	108	رىزەك كەنت كومىتېتى
热再克	109	رىزەك
恰塔什村委会	109	چاتاش كەنت كومىتېتى
恰塔什	109	چاتاش
托格拉吾斯塘	109	توغرا ئۆستەڭ
萨依巴格贝希村委会	109	سايباغ بېشى كەنت كومىتېتى
萨依巴格贝希	109	سايباغ بېشى
喀提	110	قات
琼库勒贝希村委会	110	چوڭكۆل بېشى كەنت كومىتېتى
琼库勒贝希	110	چوڭكۆل بېشى
萨依喀提	110	سايقات
喀什也尔村委会	110	قاشىەر كەنت كومىتېتى
喀什也尔	111	قاشىەر
欧格热尧勒	111	ئوغرى يول
亚喀虽力	111	ياقا سۈيلى
虽力兰干村委会	111	سۈيلى لەڭگەر كەنت كومىتېتى
虽力兰干	111	سۈيلى لەڭگەر
萨尔龙村委会	111	سارلوڭ كەنت كومىتېتى
萨尔龙	112	سارلوڭ
代热合勒克	112	دەرەخلىك
拜勒提	112	بەلئىيى
阔什喀尔贝希塔格	112	قوچقار باش تاغ
坎库依那克	112	كەڭ قويناق
科台勒	112	كۈتەل
亚其村委会	113	ياچى كەنت كومىتېتى
亚其	113	ياچى
皮尔玛	113	فېرما
科克阿热勒	113	كۆك ئارال
托盖推孜	113	تۈگە تۈز

خەنزۇچە 汉字	بەت نومۇرى 页码	ئۇيغۇرچە 维文
曾旦	113	زىندان
阿尔其维	114	ئاراچىۋەي
布藏村委会	114	بۇزاڭ كەنت كومىتېتى
布藏	114	بۇزاڭ
塔马克艾格孜	114	تاماق ئاغزى
热木丹	114	رامۇدان
提坎力克	114	تىكەنلىك
库木尧勒	115	قۇم يول
布藏克尔	115	بۇزاڭ قېر
库木尧勒贝希	115	قۇم يول بېشى
帕地其艾格勒	115	پادىچى ئېغىل
蒙古孜喀提干	115	مۇڭگۈز قادىغان
普恰克其	115	پۇچاقچى
克亚克力克	116	قىياقلىق
博斯坦乡	120	بوستان يېزىسى
巴格贝希	120	باغ بېشى
加依推孜村委会	120	جايئۈز كەنت كومىتېتى
加依推孜	120	جايئۈز
库勒吐克	120	قولتۇق
阿克推孜	121	ئاقتۇز
塔木也尔	121	تامپەر
巴什买里	121	باش مەھەللە
巴格贝希村委会	121	باغبېشى كەنت كومىتېتى
阿热克尔吐维	121	ئاراقېرتۇۋى
墩巴格村委会	121	دۆڭباغ كەنت كومىتېتى
库勒也尔	122	كۆلىپەر
塔什勒克也尔	122	تاشلىق يەر
木热鲁木喀什	122	مۇرلۇم قاش
亚喀喀什村委会	122	ياقاقاش كەنت كومىتېتى
亚喀喀什	122	ياقا قاش
艾孜买提吐维	123	غەزىمەت تۇۋى

خەنزۇچە	بەت نومۇرى	ئۇيغۇرچە
汉字	页码	维文
铁热克吐维	123	تېرەك تۇۋى
帕提玛其文	123	پاتما چىۋىن
色日克喀什	123	سېرىق قاش
依西克恰塔	123	شەك چاتا
阿其玛村委会	124	ئاچما كەنت كومىتېتى
阿其玛	124	ئاچما
吉格代博斯坦村委会	124	جىگدە بوستان كەنت كومىتېتى
吉格代博斯坦	124	جىگدە بوستان
墩也尔	124	دۆڭ يەر
阿热萨依村委会	125	ئاراساي كەنت كومىتېتى
阿热萨依	125	ئارا ساي
却勒艾格勒	125	چول ئېغىل
库勒都送	125	قولدۇسۇن
阿亚克喀拉苏村委会	125	ئاياق قارا سۇ كەنت كومىتېتى
阿亚克喀拉苏	126	ئاياق قاراسۇ
克什拉克也尔	126	قىشلاق يەر
巴什阿其玛	126	باش ئاچما
巴什喀拉苏村委会	126	باش قاراسۇ كەنت كومىتېتى
巴什喀拉苏	126	باش قاراسۇ
阿热勒力克村委会	127	ئاراللىق كەنت كومىتېتى
阿热勒力克	127	ئاراللىق
科拜克尔	127	كۆپە قېر
普麻斯克尔	127	پۇماس قېر
科克巴什墩	127	كۆكباش دۆڭ
科克布拉克	128	كۆك بۇلاق
阿克吐喀依	128	ئاقتۇقاي
提热开勒亚依拉克	128	تىرىكەل يايلاق
帕喀尔	128	پاكار
科台勒	128	كۈتەل
木纳尔	129	مۇنار
尧干恰普	129	يۇغان چاپ

خەنزۇچە 汉字	بەت نومۇرى 页码	ئۇيغۇرچە 维文
阿特亚依拉克	129	ئات يايلاق
迈丹推孜村委会	129	مەيدانئۆز كەنت كومىتېتى
迈丹推孜	130	كەنت
布藏克尔吐维村委会	130	بۇزاڭ قېر تۈۋى كەنت كومىتېتى
布藏克尔吐维	130	بۇزاڭ قېر تۈۋى

2- كەسىپ تارماقلار ۋە ئۇرۇنلار نامى

二、专业部门和单位名称

خەنزۇچە 汉字	بەت نومۇرى 页码	ئۇيغۇرچە 维文
中国共产党策勒县委员会	142	جۇڭگو كوممۇنىستىك پارتىيىسى چىرا ناھىيىلىك كومىتېتى
策勒县人大常委会	142	چىرا ناھىيىلىك خەلق قۇرۇلتىيى دائىمى كومىتېتى
策勒县人民政府	142	چىرا ناھىيىلىك خەلق ھۆكۈمىتى
政协策勒县委员会	142	سىياسى كېڭەش چىرا ناھىيىلىك كومىتېتى
喀塔墩良种场	143	قاتار دۆڭ ئۇرۇقچىلىق مەيدانى
策勒县第一中学	143	چىرا ناھىيىلىك 1- ئوتتۇرا مەكتەپ
策勒县第二中学	143	چىرا ناھىيىلىك 2- ئوتتۇرا مەكتەپ
达玛沟乡中学	143	دامكۇ يېزا ئوتتۇرا مەكتەپ
策勒县第一小学	143	چىرا ناھىيە 1- باشلانغۇچ مەكتەپ
策勒县第二小学	143	چىرا ناھىيە 2- باشلانغۇچ مەكتەپ
策勒县第三小学	143	چىرا ناھىيە 3- باشلانغۇچ مەكتەپ
策勒县人民医院	144	چىرا ناھىيىلىك خەلق دوختۇرخانىسى
策勒县人民银行	144	چىرا ناھىيىلىك خەلق بانكىسى
策勒县农业银行	144	چىرا ناھىيىلىك يېزا ئىگىلىك بانكىسى
策勒县供销合作联社	144	چىرا ناھىيىلىك تەمىنات سودا بىرلەشمە كوپىراتىۋى
策勒县粮食局	144	چىرا ناھىيىلىك ئاشلىق ئىدارىسى
昆仑商场	144	كوئىنلۇن سودا سارىيى

خەنزۇچە	بەت نومۇرى	ئۇيغۇرچە
汉字	页码	维文
策勒县医药公司	145	چىرا ناھىيىلىك دارى شىركىتى
策勒县新华书店	145	چىرا ناھىيىلىك شىنخۇا كىتاپخانىسى
策勒县人民电影院	145	چىرا ناھىيىلىك خەلق كىنو خانىسى
策勒县车队	145	چىرا ناھىيىلىك ئاپتوموبىل كالىۋنى
策勒县农机修造厂	145	چىرا ناھىيىلىك يېزا ئىگىلىك ماشىنىلىرىنى رېمونت قىلىش ياساش زاۋۇدى
色日克胡木丹贝希	145	سېرىق خۇمدان بېشى
固拉合玛水电站	145	گۇلاخما سۇ ئىلىكتىر ئىستانسىسى
亚门坎铁矿	146	يامۇن روداكان
恰拉喀依电站	146	چاغلىقاي سۇ ئېلىكتىر ئىستانسىسى
策勒县电视差转台	146	چىرا ناھىيىلىك تېلۋىزىيە كۈچەيتىش ئىستانسىسى
自治区策勒治沙研究试验站	146	ئاپتونوم رايونلۇق چىرا قۇم تىزگىنلەشنى تەتقىق قىلىش تەجرىبە پونكىتى
策勒县气象站	146	چىرا ناھىيىلىك ھاۋارايى پونكىتى
策勒县运输站	146	چىرا ناھىيىلىك تارانسىپورت بېكىتى
布兰台水文站	146	بۇرانتاي سۇ ئۆلچەش پونكىتى
策勒县地方养路队	146	چىرا ناھىيىلىك يەرلىك يول ئاسراش ئەترىتى
普那克果园	147	پۇناق مېۋىلىك باغ
策勒县工商行政管理局	148	چىرا ناھىيىلىك سودا سانائەتنى مەمۇرى باشقۇرۇش ئىدارىسى
策勒县税务局	148	چىرا ناھىيىلىك باج ئىشلار ئىدارىسى
中国人民解放军策勒县人武部	148	جۇڭگو خەلق ئازاتلىق ئارمىيىسى چىرا ناھىيىلىك خەلق قۇراللىق بۆلۈم
策勒县广播电视局	148	چىرا ناھىيىلىك رادىيو-تېلۋىزىيە ئىدارىسى
策勒县水电局	148	چىرا ناھىيىلىك سۇ ئېلىكتىر ئىدارىسى
策勒县邮电局	148	چىرا ناھىيىلىك پوچتا تېلگراف ئىدارىسى
策勒县文体局	148	چىرا ناھىيىلىك مەدەنىيەت - تەنتەربىيە ئىدارىسى
策勒县二轻局	148	چىرا ناھىيىلىك 2-يېنىك سانائەت ئىدارىسى
策勒县城乡建设环境保护	148	چىرا ناھىيىلىك شەھەر-يېزا قۇرۇلۇش

خەنزۇچە 汉字	بەت نومۇرى 页码	ئۇيغۇرچە 维文
护局		مۇھىت ئاسراش ئىدارىسى
策勒县财政局	148	چىرا ناھىيىلىك مالىيە ئىدارىسى
策勒县审计局	148	چىرا ناھىيىلىك مۇپەتتىش ئىدارىسى
策勒县公安局	149	چىرا ناھىيىلىك جامائەت خەۋپسىزلىك ئىدارىسى
策勒县商业局	149	چىراناھىيىلىك سودا ئىدارىسى
策勒县人民检察院	149	چىرا ناھىيىلىك خەلق تەپتىش مەھكىمىسى
策勒县人民法院	149	چىرا ناھىيىلىك خەلق سوت مەھكىمىسى
策勒县委党校	149	چىرا ناھىيىلىك پارتكوم پارتىيە مەكتىۋى
策勒县第三中学	149	چىرا ناھىيىلىك 3-ئوتتۇرا مەكتەپ
策勒县幼儿园、托儿所	149	چىرا ناھىيىلىك بالىلار باغچىسى - يەسىلىسى
策勒县文工队	149	چىرا ناھىيىلىك سەنئەت دۇيى
策勒县文化馆	149	چىرا ناھىيىلىك مەدەنىيەت يۇرتى
策勒县农业技术推广站	149	چىرا ناھىيىلىك دېخانچىلىق تېخنىكىسىنى كېڭەيتىش پونكىتى
策勒县兽医站	149	چىرا ناھىيىلىك چارۋا - مال دوختۇرلۇق پونكىتى
策勒县林业管理站	149	چىرا ناھىيىلىك ئورمان باشقۇرۇش پونكىتى
策勒县防疫站	149	چىرا ناھىيىلىك يۇقۇملۇق كېسەللىكلەرنىڭ ئالدىنى ئېلىش پونكىتى
策勒县种猪场	149	چىرا ناھىيىلىك نەسىللىك چوشقا فرمىسى
策勒县印刷厂	149	چىرا ناھىيىلىك باسما زاۋۇدى
策勒县农机供应站	149	چىرا ناھىيىلىك يېزا ئىگىلىك ماشىنىلىرى تەمىنلەش پونكىتى
策勒县电影发行公司	149	چىرا ناھىيىلىك كىنو فىلىم تارقىتىش شىركىتى
策勒县物资公司	150	چىرا ناھىيىلىك ماددى ئەشيانلار شىركىتى
策勒县食品公司	150	چىرا ناھىيىلىك يېمەكلىكلەر شىركىتى
策勒县饮食服务公司	150	چىرا ناھىيىلىك يېمەك ئىچىمەك مۇلازىمەت شىركىتى
策勒县糖烟酒公司	150	چىرا ناھىيىلىك قەن شەكەر تاماكو - ھاراق شىركىتى
策勒县石油公司	150	چىرا ناھىيىلىك نېفىت شىركىتى
策勒县五金批发公司	150	چىرا ناھىيىلىك 5 خىل مىتال توپ تارقىتىش

خەنزۇچە 汉字	بەت نومۇرى 页码	ئۇيغۇرچە 维文 شركىتى
策勒县百货批发公司	150	چىرا ناھىيىلىك تۇرلۇك ماللار توپ تارقىتىش شركىتى
策勒县纺织品批发公司	150	چىرا ناھىيىلىك ئىلمە تۇقۇلما ماللار توپ تارقىتىش شركىتى
策勒县零售公司	150	چىرا ناھىيىلىك پارچە سېتىش شركىتى
策勒县建筑公司	150	چىرا ناھىيىلىك بىناكارلىق شركىتى
策勒县种籽公司	150	چىرا ناھىيىلىك ئۇرۇغچىلىق شركىتى
策勒县土产公司	150	چىرا ناھىيىلىك يەرلىك مەھسۇلاتلار شركىتى
策勒县棉麻公司	150	چىرا ناھىيىلىك پاختا كەندىر شركىتى
策勒县生产资料公司	150	چىرا ناھىيىلىك ئىشلەپچىقىرىش ۋاسىتىلىرى شركىتى
策勒县畜产品公司	150	چىرا ناھىيىلىك چارۋا مەھسۇلات شركىتى
合作商店	150	چىرا ناھىيىلىك ھەمكارلىق سودا دوكانى
策勒县农机常训班	150	چىرا ناھىيىلىك يېزا ئىگىلىك ماشىنىلىرى دائىملىق تەربىيەلەش سىنىپى
策勒县贸易货栈	151	چىرا ناھىيىلىك سودا سارىيى
策勒县人民政府招待所	151	چىرا ناھىيىلىك خەلق ھۆكۈمىتى مەھمان كۈتۈش ئورنى

3. سۈنئى قۇرۇلۇشلار نامى

三、人工建筑物名称

خەنزۇچە 汉字	بەت نومۇرى 页码	ئۇيغۇرچە 维文
先锋水库	162	ئاۋانگارت سۇ ئامبىرى
跃进水库	162	سەكرەپ ئىلگىرلەش سۇ ئامبىرى
红旗二库	162	قىزىل بايراق 2-سۇ ئامبىرى
喀拉苏水库	162	قارا سۇ ئامبىرى
丰收水库	162	مول ھوسۇل سۇ ئامبىرى
普那克水库	162	پۇناق سۇ ئامبىرى

خەنزۇچە

汉字

喀尔曼水库
 其格勒克亚水库
 浪沙水库
 喀提克吐孜水库
 水电站水库
 博斯坦水库
 策勒乡干渠
 策勒乡东干渠
 策勒乡西干渠
 策勒乡跃进渠
 策勒防渗渠
 战斗渠
 固拉合玛一干渠
 固拉合玛二干渠
 固拉合玛三干渠
 达玛沟总干渠
 达玛沟支干渠
 达玛沟一干渠
 达玛沟二干渠
 达玛沟三千渠
 巴大干干渠
 奴尔干渠
 萨依巴格干渠
 博斯坦干渠
 铁索桥
 战斗渠首
 策干公路
 策恰公路
 策奴公路
 策博公路
 喀哈夏力克库都克

بەت نومۇرى

页码

163
 163
 163
 163
 163
 163
 164
 164
 164
 164
 164
 164
 164
 165
 165
 165
 165
 165
 165
 165
 165
 165
 165
 166
 166
 166
 166
 166
 166
 166
 167
 167
 167
 167
 167

ئۇيغۇرچە

维文

قاريمان سۇ ئامبىرى
 چىگىلىك ياسۇ ئامبىرى
 لاڭسا سۇ ئامبىرى
 قاتتىق تۈز سۇ ئامبىرى
 سۇ ئېلىكتىر ئىستانسىسى سۇ ئامبىرى
 بوستان سۇ ئامبىرى
 چىرا يېزا ئوق ئۆستىڭى
 چىرا يېزا شەرىق ئوق ئۆستىڭى
 چىرا يېزا غەرىپ ئوق ئۆستىڭى
 چىرا يېزا سەكرەپ ئىلگىرلەش ئۆستىڭى
 چىرا سۇسىڭىشنىڭ ئالدىنى ئېلىش ئۆستىڭى
 جەڭگىۋار ئۆستەڭ
 گۇلاخما 1- ئوق ئۆستەڭ
 گۇلاخما 2- ئوق ئۆستەڭ
 گۇلاخما 3- ئوق ئۆستەڭ
 دامكو غول ئوق ئۆستەڭ
 دامكو تارماق ئوق ئۆستەڭ
 دامكو 1- ئوق ئۆستەڭ
 دامكو 2- ئوق ئۆستەڭ
 دامكو 3- ئوق ئۆستەڭ
 بادىغان ئوق ئۆستىڭى
 نۇرى ئوق ئۆستىڭى
 سايباغ ئوق ئۆستىڭى
 بوستان ئوق ئۆستەڭ
 تۈمۈر ئاسما كۆۋرۈك
 جەڭگىۋار ئۆستەڭ باش زاكۇ
 چىرا - كىرىيە تاشيولى
 چىرا - چاقا تاشيولى
 چىرا - نۇرى تاشيولى
 چىرا - بوستان تاشيولى
 قاقشاللىق قۇدۇق

خەنزۇچە 汉字	بەت نومۇرى 页码	ئۇيغۇرچە 维文
台吐尔库勒库都克	167	تەتۇر كۆل قۇدۇق
塔木克库都克	167	تامۇق قۇدۇق
恰坎地勒克库都克	167	چاكاندىلىق قۇدۇق
克什拉克库都克	168	قىشلاق قۇدۇق

4. تەبىئىي جۇغراپىيەلىك جىسىملار نامى

四、自然地理实体名称

خەنزۇچە 汉字	بەت نومۇرى 页码	ئۇيغۇرچە 维文
乌库鲁克墩山	174	ئۇقۇلۇق دۆڭ تاغ
尧干墩塔格山	174	يۇغان دۆڭ تاغ
喀完土木休克墩山	174	قاۋان تۇمشۇق
乌拉其塔格山	174	ئۇلاچى تىغى
喀依那能科尼山	174	قاينانىڭ قېڭى
木孜塔格山	175	مۇز تاغ
铁克里克山	175	تىكىلىك تىغى
亚门塔格山	175	يامۇن تىغى
帕喀塔格山	175	پاكار تاغ
亚喀巴格塔格山	175	ياقا باغ تىغى
布拉克铁克库勒山	175	بۇلاق تىكە كۆل تىغى
尖刀峰	176	جەندىۋىپىڭ چۇقىسى
塔什乔什开克峰	176	تاش چۇشكەك چۇقتا
阔什喀尔博依纳克达坂	176	قوچقار بويناق داۋان
艾格尼博依纳克达坂	176	ئىگىن بويناق داۋان
双羊达坂	176	شۇۋاڭياڭ داۋان
喀拉库木达坂	176	قارا قۇم داۋان
却如勒翁库尔山洞	176	چۆرۈل ئۆڭكۈر
依来克博依沟	177	ئېلەك بويى
固拉合玛亚沟	177	گۇلاخمايا
斯孜玛艾肯沟	177	سىزما ئېقىن

خەنزۇچە

汉字

喀拉苏艾肯沟
达玛沟亚沟
普那克亚沟
达玛沟艾肯沟
依力瓦艾肯沟
吐孜艾肯沟
阿那斯巴依吉勒尕沟
库完吉勒尕沟
萨孜喀木艾格孜沟
莫尼加克力克沟
布喀吉勒尕沟
乌尊库孜吉勒尕沟
其曼阔勒吉勒尕沟
乔姆求库艾格孜沟
克艾孜吉勒尕沟
托乎提乔克吉勒尕沟
萨里曼吉勒尕沟
巴尔艾格勒能依来克沟
喀依那能托热沟
阿其克苏吉勒尕沟
赛勒吉勒尕沟
阿克也尔吉勒尕沟
科克尤提吉勒尕沟
库都克推孜沟
托盖塔什吉勒尕沟
科克尤提吉勒尕沟
库如克吉勒尕沟
人字沟
喀其昆其萨依沟
乌尊阔勒沟
策勒河

بەت نومۇرى

页码

177
177
178
178
178
178
178
178
178
179
179
179
179
179
179
180
180
180
180
180
180
180
180
180
180
181
181
181
181
181

ئۇيغۇرچە

维文

قاراسۇ ئېقىن
دامكۇ يا
پۇناق يا
دامكۇ ئېقىن
يىلۋە ئېقىن
تۈز ئېقىن
ئاناسباي جىلغىسى
قۇۋان جىلغا
ساسكام ئېغىزى
مونجاقلق
بۇقا جىلغىسى
ئۇزۇن قۇزا جىلغىسى
چىمەن قول جىلغىسى
چومچوق ئاغىزى
كېڭەز جىلغىسى
توختى چوق جىلغىسى
سالمان جىلغىسى
بار ئېغىلنىڭ ئېلەك
قاينانىڭ تۈرى
ئاچچىق سۇ جىلغىسى
سەل جىلغىسى
ئاقپەر جىلغىسى
كۆكپۈت جىلغىسى
قۇدۇق تۈز
تۈگە تاش جىلغىسى
كۆكپۈت جىلغىسى
قۇرۇق جىلغا
رنزىگۇ جىلغىسى
قاچقۇنچى ساي
ئۇزۇن قول
چىرا دەرياسى

خەنزۇچە	بەت نومۇرى	ئۇيغۇرچە
汉字	页码	维文
乌鲁木齐依河	181	ئۇلۇغساي دەرياسى
恰哈河	181	چاقا دەرياسى
欧吐拉克尔河	182	ئوتتۇرا قېر دەرياسى
玉龙河	182	يۇلۇك دەرياسى
乌坦勒克河	182	ئۇتانلىق دەرياسى
玉龙克尔河	182	يۇرۇڭقېر دەرياسى
亚格拜地河	182	ياغ بەردى دەرياسى
哈勒龙河	182	ھاللىك دەرياسى
欧吐拉克尔河	183	ئوتتۇرا قېر دەرياسى
拉瓦斯河	183	لاۋاس دەرياسى
干吉萨依河	183	گەنجساي دەرياسى
乔热河	183	چۆرە دەرياسى
乔喀河	183	چۇكا دەرياسى
色日克布隆河	184	سېرىق بۇلۇك دەرياسى
喀拉塔什河	184	قاراتاش دەرياسى
喀拉库扎河	184	قاراقۇزا دەرياسى
阿克苏河	184	ئاقسۇ دەرياسى
阿其克苏河	184	ئاچچىقسۇ دەرياسى
乌鲁木齐阿其克河	184	ئۇلۇغ ئاچچىق دەرياسى
克其克阿其克河	185	كېچىك ئاچچىق دەرياسى
其切克勒克河	185	چىچەكلىك دەرياسى
塔米其河	185	تامچى دەرياسى
艾依格力克河	185	ئېيىغلىق دەرياسى
阿其克布拉克河	185	ئاچچىق بۇلاق دەرياسى
拉龙河	185	لالۇك دەرياسى
布藏河	186	بۇزاك دەرياسى
奴尔河	186	نۇرى دەرياسى
萨依巴格河	186	سايباغ دەرياسى
汗尼尤提河	186	خانىيۇت دەرياسى
玉其库龙河	186	ئۇشكۇلۇك دەرياسى
克孜勒苏河	186	قىزىل سۇ دەرياسى

خەنزۇچە	بەت نومۇرى	ئۇيغۇرچە
汉字	页码	维文
大龙河	186	دالۇڭ دەرياسى
科台勒河	187	كۈتەل دەرياسى
色日克苏河	187	سىرىق سۇ دەرياسى
库拉普河	187	كۇراپ دەرياسى
喀拉苏河	187	قارا سۇ دەرياسى
阿克苏依河	187	ئاقساي دەرياسى
喀其昆其河	188	قاچقۇنچى دەرياسى
琼萨依河	188	چوڭساي دەرياسى
阿热忙来河	188	ئاراماڭلەي دەرياسى
古鲁克河	188	گۈللۈك دەرياسى
阿特吐开河	188	ئات تۈكە دەرياسى
阿热力克萨依河	188	ئارلىق ساي دەرياسى
克孜勒萨依河	189	قىزىل ساي دەرياسى
再力克河	189	زەيلىك دەرياسى
琼库勒湖	189	چوڭ كۆل
克其克库勒湖	189	كىچىك كۆل
吐格塔什提库勒湖	189	توغ تاشتى كۆل
冰湖	189	مۇزلۇق كۆل
来勒湖	190	لەيلى كۆلى
巴热艾格勒布拉克	190	بارى ئېقىن بۇلاق
阿其克苏布拉克	190	ئاچچىقسۇ بۇلاق
喀依那尔布拉克	190	قاينا بۇلاق
加格墩布拉克	190	جەگە دۆڭ بۇلاق
库木勒克	190	قۇملۇق
阿热库木	190	ئارا قۇم
喀勒玛克墩	190	قالماق دۆڭ
乌尊央塔克江尕勒	191	ئۇزۇن يانتاق جاڭگال
吐孜鲁克萨依	191	تۈزلۈق ساي
库木斯热勒干	191	قۇم سېرىلغان
铁克萨喀勒克	191	تىكە ساقاللىق
达麻克尔	191	داما قېر

خەنزۇچە	بەت نومۇرى	ئۇيغۇرچە
汉字	页码	维文
阿木巴里齐坎墩	191	ئامبال چىققان دۆڭ
布拉克贝希	191	بۇلاق بېشى
库尔库勒曼	191	كۈركۈلمان
托格拉尧勒	192	توغرا يول
加依玛合玛勒	192	جاياخمال
吐乎鲁克乌鲁迪	192	توخۇلۇق ئۇۋلېدى
喀帕克铁热克	192	قاپاق تېرەك
胡木丹贝希	192	خۇمدان بېشى
托库孜哈满	192	تۇقتۇز خامان
萨特马兰干	192	ساتما لەڭگەر
库木恰克提麻扎	193	قۇمچاقتى مازار
库都西坎麻扎	193	قۇدۇشقان مازار
琼库勒贝希	193	چوڭ كۆل بېشى
苏帕兰干	193	سۇپا لەڭگەر
吐洛克	193	تۇلۇق
青格里克阿勒迪	193	چىڭگىلك ئالدى
阿热	193	ئارا
喀勒铁什麻扎	193	قالتىش مازار
也台坎兰干	194	يەتتە قەلەندەر
英其开阿尔帕	194	ئىنجىكە ئارپا
伯如文	194	بېرۇۋۇن
乌台尧勒	194	ئۈتە يول

5. ئاسارە - ئەتىقىلەر نامى

五、名胜古迹名称

خەنزۇچە	بەت نومۇرى	ئۇيغۇرچە
汉字	页码	维文
阿萨乔克吐如希库尔干	202	ھاسا چوقتۇرۇش قورغان
阿西乔克吐如希库尔干	202	ھاشى چوقتۇرۇش قورغان

خەنزۇچە	بەت نومۇرى	ئۇيغۇرچە
汉字	页码	维文
伊麻木加帕尔特合兰	202	ئىمامى جەپپىرى تەھران
扎格拉克麻扎	202	توغراق مازار
尧勒琼麻扎	202	يۈلچۈن مازار
伊麻木买合德阿合日扎曼	202	ئىمامى مەھدىي ئاخىر زامان
托特伊麻木麻扎	203	توت ئىمام مازار

6. بىگتۇەن خۇتەن دىخانچىلىق مەيدانلىرىنى باشقۇرۇش ئىدارىسى نۇرى
1- چارۋىچىلىق قىرغىسى يەر نامى

六、兵团和田农场管理局奴尔一牧场地名

خەنزۇچە	بەت نومۇرى	ئۇيغۇرچە
汉字	页码	维文
和田农场管理局一牧场	209	خۇتەن دىخانچىلىق مەيدانلىرىنى باشقۇرۇش ئىدارىسى نۇرى 1- چارۋىچىلىق قىرغىسى
巴什吐格	209	باش تۇغ
皮羌贝希	209	پىچان بېشى
阿克亚	209	ئاكيا
翁库尔克尔	209	ئوڭكۈر قېر
吉木拉斯	210	جىملاس
其维克	210	چىۋىق
贝兰干	210	بىلەنگە
英艾格勒	210	يېڭى ئېغىل
依什曼来	210	يىشى مەڭلەي
杭格	210	ھاڭغى
吐孜艾格勒	211	تۈز ئېغىل
克孜勒尧勒	211	قىزىل يول
布谷	211	بۈگۈ
色日克羌	211	سىرىقچان
协尔克尔	211	شىر قېر
奴尔一牧场农业队	212	نورى 1- چارۋىچىلىق قىرغىسى دىخانچىلىق ئىدارىسى

خەنزۇچە 汉字	بەت نومۇرى 页码	ئۇيغۇرچە 维文
奴尔一牧场基建队	212	نورى 1 - چارۋىچىلىق فىرما بىناكارلىق قۇرۇلۇش ئەترىتى
奴尔一牧场种畜站	212	نورى 1 - چارۋىچىلىق فىرما نەسىللىك چارۋا پونكىتى
奴尔一牧场卫生队	212	نورى 1 - چارۋىچىلىق فىرما ماشىپا خانسى
奴尔一牧场中学	212	نورى 1 - چارۋىچىلىق فىرما ئوتتۇرا مەكتىۋى
萨尔龙干渠	212	سارلۇك ئوق ئۆستەك
奴尔一牧场公路	213	نورى 1 - چارۋىچىلىق فىرما تاشيولى

ئاخىرقى خاتىرە

«چىرا ناھىيە يەر ناملىرى خەرتىلىك تەزكىرىسى» ناھىيىلىك پارتكوم، خەلق ھۆكۈمىتى، ناھىيىلىك يەر ناملىرى كومىتېتىنىڭ رەھبەرلىكى، ئاپتونوم رايونلۇق ۋە ۋىلايەتلىك يەر ناملىرى كومىتېتىنىڭ يېتەكچىلىكىدە تۈزۈپ نەشر قىلىندى.

بۇ كىتابنى چىن شىڭ ۋىن، مەمترايم يۇنۇس (بۇ كىتابنىڭ ئۇيغۇرچە نۇسخىسىنى تەرجىمە قىلىشنىمۇ ئۈستىگە ئالدى) ساۋ توغجىجاڭ، لى زىمەي، جياۋ جىڭ پىڭ قاتارلىق بەش يولداش تۈزدى ۋە تەھرىرلىدى، يەنە سۇ بىڭ جىڭ، يۈەندىنخۇا، پەندىساۋن، ۋاڭ لىيەنخەي، سۈي جاجىن، ياڭ كەيدى، رىنباۋ خۇۋا، لى چىڭ جياڭ، جىڭ گوۋاڭ خۇۋا، لى سۇڭ بىڭ قاتارلىق يولداشلار بىر قىسىم "ئوھومى بايان" ۋە "مەمۇرى رايونلارنىڭ تارىخى ئۆزگۈرىشى" ماتېرىياللىرىنى يېزىشقا تەكلىپ قىلىندى. رەڭلىك سۈرەتلەرنى پەندىساۋن، خى جەنخىڭ تارتتى. بۇ كىتابنى تۈزۈش داۋامىدا بىز يەنە ھەرقايسى يېزا، بازارلار ۋە ئۇرۇنلارنىڭ پائال قوللىشىغا ئىشىنىپ، نۇرغۇن ماتېرىياللارغا ئىگە بولدۇق. يولداش مەمتىمىن رىجەپ ئۇيغۇرچە نۇسخىسىنى كوررېكتور قىلىشىمىزغا ياردەملەشتى. شۇڭا ئېتىزدىكى: «چىرا ناھىيە يەر ناملىرى خەرتىلىك تەزكىرىسى» رەھبەرلەر، كەسپى خادىملار ۋە ئاممىنىڭ ئورتاق جاپالىق مەھنتىنىڭ جەۋھىرى. «چىرا ناھىيە يەر ناملىرى خەرتىلىك تەزكىرىسى»نى تۈزۈشىمىزگە ئاپتونوم رايونلۇق يەر ناملىرى ئىشخانىسىنىڭ ھۇئاۋىن مۇدىرى شى يوي جۇڭ ۋە يولداش تۇردى يېتەكچىلىك قىلدى، تۈزۈتۈش كۈرگۈزدى، ھەمدە بۇ كىتابنىڭ خەنزۇچە نۇسخىسىنىڭ پىڭشىيىن ھەرىپلىرى، ئۇيغۇرچە يەر ناملىرىنىڭ تەرجىمە پىڭشىيىن ھەرىپلىرىنى تەكشۈرۈپ بېكىتىشكە ياردەملەشتى.

ۋىلايەتلىك يەرلىك تەزكىرە تۈزۈش كومىتېتىنىڭ ھۇئاۋىن مۇدىرى يولداش لى خەن بۇ كىتابنى كۈرۈپ تۈزۈتۈش بەردى.

بىزنىڭ مىللەتلەر باسما زاۋۇدى بۇ كىتابنى بېسىپ بەردى. شۇڭا بىز ھەممەيلەنگە مەنئەتدارلىق بىلىدۇرىمىز.

«چىرا ناھىيە يەر ناملىرى خەرتىلىك تەزكىرىسى»نى تۈزۈش خىزمىتىنىڭ ۋاقتى قىسقا، سەۋىيىمىز چەكلىك، تەجرىبىمىز كەمچىل بولغانلىقى تۈپەيلىدىن، كەمچىلك ۋە خاتالىقلاردىن خالى بۇلالىمىغان بۇلۇشىمىز مۇمكىن.

كىتابخانلارنىڭ تەنقىت ۋە تۈزۈتۈش بېرىشىنى ئۈمىت قىلىمىز.

چىرا ناھىيىلىك يەر ناملىرى كومىتېتى

چىرا ناھىيە يەرناھلىرى خەرىتىلىك تەزكىرىسى

چىرا ناھىيىلىك يەر ناملىرى كومىتېتى تەرىپىدىن تۈزۈلدى
بىجىن مىللەتلەر باسقۇچى ئىگە مۇلازىمەت شىركىتى باشتى
تىراژى: 600 - 1

策勒县地名图志 (维文)

策勒县地名委员会 编
北京民族印刷厂劳动服务公司印刷
16开本 印数: 1-600